

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELEKTRONİK PAZARYERİ
UYGULAMALARINDA
TARAFLAR ARASI HUKUKİ İLİŞKİLER VE
ÖZELLİKLE
ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİ

Hazırlayan
Aysel DEMİREL
2501413037

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Abdurrahman SAVAŞ

İstanbul - 2020

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : AYSEL DEMİREL Numarası : 2501413037
Anabilim Dalı / Anasat Dalı / Programı : ÖZEL HUKUK Danışmanı : DOÇ.DR. ABDURRAHMAN SAVAŞ
Tez Savunma Tarihi : 07.02.2020 Saati : 11.00
Tez Başlığı : ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARINDA TARAFLAR ARASI HUKUKİ İLİŞKİLER VE ÖZELLİKLE ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, Sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ.DR. MESUT SERDAR ÇEKİN		Kabul
2-DOÇ.DR. ABDURRAHMAN SAVAŞ		Kabul
3-DR.ÖĞR.ÜYESİ MUSTAFA CAHİT GÜNEL		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR.ÖĞR.ÜYESİ MUSTAFA HALİL ÇONKAR		
2-DR.ÖĞR.ÜYESİ SEMİH YÜNLÜ		

ÖZ

ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARINDA TARAFLAR ARASI HUKUKİ İLİŞKİLER VE ÖZELLİKLE ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİ

Aysel DEMİREL

Elektronik ticaretin ve özellikle internet uygulamalarının ortaya çıkardığı elektronik pazaryerleri, alıcı ve satıcıları elektronik ortamda bir araya getirerek birbirleriyle alışveriş yapmalarına olanak sağlayan iş modelleridir. Elektronik pazaryerleri alıcılara, coğrafi sınırlamalar ve zaman sınırı olmaksızın çok geniş bir yelpazede sunulan ürün ve hizmeti daha uygun fiyata alma imkânı sunarken, satıcılara ise malını elden çıkarma imkânı sunmaktadır. Elektronik pazaryeri uygulamaları, ticari işlemin gerçekleşme sürecinde ürün firma hakkında bilgilendirme, lojistik destek, sipariş teyidi, elektronik ödeme tahsilat işlemleri, ticari işlemin güvenilirliğinin sağlanması, karşılıklı edimlerin denetlenmesi gibi noktalarda işlev görmektedir. Alıcı ve satıcıları düşük maliyetlerle bir araya getirmeyi hedefleyen elektronik pazaryerleri gün geçtikçe tercih edilmekte ve işlevsellikleri artmaktadır.

Bu çalışmada, elektronik pazaryeri uygulamalarında taraflar arası hukuki ilişkiler ve özellikle elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcılar arasındaki elektronik pazaryeri sözleşmesi olarak isimlendirilen hukuki ilişki ele alınmıştır. Çalışmamızda elektronik pazaryeri hakkında temel bilgilere yer verilmiş, elektronik pazaryeri uygulamalarının tarafları, taraflar arasında kurulan sözleşmelerin benzer sözleşmelerle karşılaştırılması ve nitelendirilmesi, elektronik pazaryeri sözleşmesinin ortak özellikleri, sözleşmenin kurulması, tarafların borçları ve sözleşmenin sona ermesi konuları üzerinde durularak elektronik pazaryeri uygulamalarında karşılaşılan taraflar arası sözleşme ilişkilerinin hukuki niteliği ve bu sözleşmelere uygulanacak hükümler belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Elektronik Pazar, Elektronik Pazaryeri, Elektronik Pazaryeri Sözleşmesi, İnternet, Bilişim Hukuku, Elektronik Ticaret, Borçlar Hukuku

ABSTRACT

**LEGAL RELATIONS BETWEEN THE PARTIES IN
ELECTRONIC MARKETPLACE APPLICATIONS AND
ESPECIALLY ELECTRONIC MARKETPLACE AGREEMENT**

Aysel DEMİREL

Electronic marketplaces are business models, which brought out by elektronik commerce and especially internet applications bringing buyers and sellers together electronically that allow them to do business with each other. Electronic marketplaces offering buyers the opportunity to buy a wide range of products and services without geographical limitation and time limit at a more affordable price, allow sellers to sell out of their property. During the realization of the commercial transaction, electronic marketplaces applications functions such as product information about the company, logistic support, order conformation, electronic payment, collection transaction, ensuring the reliability of the commercial transaction, supervision of mutual actions. Electronic marketplaces aiming to bring buyers and sellers together at low cost are preferred as day passes and their functionality increases.

In this study, the legal relations between the parties in electronic marketplace applications and especially, the legal relationship called as electronic marketplace agreement between electronic marketplace management and service providers are discussed. In our study; basic information about the electronic marketplace are given, the parties of the electronic marketplace applications, comparison and qualification of contracts establishment between the parties with similar contracts, common features of the electronic marketplace contract, establishment of contract, debts of parties, termination of the contract, nature of legal relations between the parties and provisions applicable to these contracts are tried to be explained.

Keywords : Electronic Market, Electronic Marketplace, Electronic Marketplace Agreement, Internet, Information Tegnology Law, Eletronic Commerce, Law of Obligations

ÖNSÖZ

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler özellikle internetin gelişmesi ve yaygınlaşması sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmesine yol açmış böylece geleneksel ticaret yerini elektronik ticarete bırakmıştır. Elektronik ticaretin doğurduğu yeni pazarlama tekniklerinin gelişmesi ile elektronik pazaryerleri doğmuştur. Son yıllarda tüm dünyada ve ülkemizde giderek elektronik ticaretin en önemli mecraları haline gelen elektronik pazaryerleri, hizmet sağlayıcılar ile müşterilerin bir araya gelerek alışveriş yapacakları güvenli elektronik ticaret ortamı sağlayarak aracılık hizmeti vermektedir.

Hiç şüphesiz bu değişimlerden kaçınılmaz olarak etkilenmiş olan bu yeni dönemin hukuku kendine özgü nitelikleri bulunan ve farklı hukuk alanlarıyla etkileşim halinde olan bir hukuktur. Özellikle Bilişim Hukuku, İnternet Hukuku ve Elektronik Ticaret Hukuku alanında gerçekleştirilen hukuki düzenlemeler, yeni güvenli elektronik ödeme sistemleri, internet ortamında gerçekleşen işlemler için geliştirilen güvenlik önlemleri ve benzeri gelişmeler elektronik pazaryerlerine güveni artırmış ve elektronik ticaret yeni bir ivme kazanmıştır.

Elektronik pazaryeri uygulamaları internet temelli uygulamalar olup teoride ve uygulamada internetin özelliklerinden ya da sistemin görece yeni olmasından kaynaklanan bir takım hukuki sorunlarla karşılaşmaktadır. Karşılaşılan sorunlara bir nebze de olsa çözüm sunması ümidiyle bu çalışmada elektronik pazaryeri uygulamalarında taraflar arasındaki hukuki ilişkilerin ve özellikle elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcılar arasındaki hukuki ilişkinin niteliğinin belirlenmesine ve uygulanacak hükümlerin tespitine çalışılmıştır. Bu çalışmanın alanındaki ilk çalışmalardan biri olmasının yanı sıra elektronik pazaryeri uygulamaları alanındaki gelişmelerin çok hızlı olması nedeniyle kuşkusuz birtakım eksikleri olacaktır. Bununla birlikte elektronik pazaryeri uygulamaları ticari hayatta giderek daha fazla yer tutacağından karşılaşılan sorunların ele alınmasında ve bu alanda yapılacak hukuki çalışmalarda yol gösterici olmasını umut ediyorum.

Bu çalışma esnasında, iş tempomun yoğunluğu, annemin süregelen tedavisi, uzun yıllar teorik çalışmadan uzak kalmış olmam ve çalışma konum olan elektronik

pazaryeri sözleşmelerini doğrudan konu alan başka bir çalışma olmaması gibi sebeplerle birtakım güçlükler yaşadım.

Yüksek lisansa yeniden başlama konusunda beni cesaretlendiren ve bu süreçte her zaman yakın desteğini hissettiren kıymetli hocam Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. M. Refik Korkusuz'a; avukatlık stajımdan bu yana bana her konuda önderlik eden değerli üstadım, manevi ağabeyim Av. Necati Ceylan'a; beni her zaman destekleyen ve sevgileri ile bana güç katan aile üyelerim ile dostlarım Nurtane Arslan, Havvanur Yurtsever ve Behice Dizdar'a ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın başta konusunun ve sınırlarının belirlenmesinde olmak üzere çalışmanın tüm aşamalarında ve tashih süreçlerinde benden yardım ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam Doç. Dr. Abdurrahman Savaş'a ayrıca teşekkür ediyorum.

İstanbul, 2020

Aysel Demirel

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	xvi
KISATLIMLAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK PAZARYERİ VE ALTYAPISI

1. ELEKTRONİK PAZARYERİ	7
1.1. Genel Olarak Elektronik Pazaryeri	7
1.2. İnternetin Tanımı, Özellikleri ve Tarihi Gelişimi.....	11
1.2.1. İnternetin Tanımı.....	11
1.2.2. İnternetin Özellikleri	12
1.2.2.1. Küresellik	13
1.2.2.2. Sürekli İletişim	13
1.2.2.3. Bir Merkeze Bağlı Olmama	13
1.2.2.4. Sahipsizlik	14
1.2.2.5. Yerden ve Kimlikten Bağımsızlık	14
1.2.2.6. Sanallık (Dijitalite)	15
1.2.2.7. Veri Yığını (Ortak Bilgi Tabanı) Oluşturma.....	15
1.2.3. İnternetin Tarihi Gelişimi	15
1.3. Elektronik Pazaryerinin Tanımı.....	17
1.4. Elektronik Pazaryerinin İşlevleri	23
1.4.1. Genel Olarak.....	23
1.4.2. İş Modelleri.....	25
1.4.3. İşlevleri.....	25

1.5. Elektronik Pazaryerinin Faydaları	26
1.5.1. Genel Olarak.....	26
1.5.2. Satıcılar İçin Elektronik Pazaryerinin Faydaları.....	29
1.5.2.1. Maliyetler Açısından Faydaları	29
1.5.2.2. Pazara Erişim Açısından Faydaları.....	30
1.5.2.3. Verimlilik Açısından Faydaları	31
1.5.2.4. Güvenilirlik ve Güvenlik Açısından Faydaları	31
1.5.2.5. Bilgi Açısından Faydaları	32
1.5.2.6. Gelirin Artırılması Açısından Faydaları	33
1.5.3 Alıcılar (Müşteriler) İçin Elektronik Pazaryerinin Faydaları	33
1.6. Elektronik Pazaryerinin Dezavantajları	35
1.6.1. Hizmet Sağlayıcı Firmalar Açısından Dezavantajları.....	35
1.6.2. Alıcılar (Müşteriler) Açısından Dezavantajları	37
1.7. Elektronik Pazaryerleri ile İlgili Genel Sorunlar	37
1.7.1. İnternet Eşitsizliği ile İlgili Sorunlar.....	38
1.7.2. Ticari İşlemlerin Güvenliği ile İlgili Sorunlar	38
1.7.3. Yasal Sorunlar.....	39
1.8. Elektronik Pazaryerinin Gelir ve Giderleri.....	39
1.8.1. Elektronik Pazaryerinin Giderleri	39
1.8.2. Elektronik Pazaryerinin Gelirleri.....	40
1.8.2.1. Reklam ve Pazarlama Ücretleri	41
1.8.2.2. Üyelik/Abonelik Ücretleri.....	41
1.8.2.3. Çeşitli Yazılımlara Ödenen Lisans Ücretleri	41
1.8.2.4. Profesyonel Hizmetler Karşılığı Ödenen Bedeller	41
1.8.2.5. İşlem (Komisyon) Ücretleri	42
1.8.2.6. Listeleme Ücretleri	42
1.8.2.7. Bilgi Satış Ücretleri	42
1.8.2.8. Danışmanlık ve Eğitim Ücretleri.....	43
1.8.2.9. Tazminat Gelirleri.....	43
1.9. Elektronik Pazaryeri Türleri	43

1.9.1. Elektronik Pazaryerlerinin Hak Sahipliği.....	43
1.9.1.1. Katılımcıların Endüstri Katılımcısı Olup Olmamlarına Göre ...	43
1.9.1.1.1 Endüstri Katılımcıları	44
1.9.1.1.2. Endüstri Dışından Katılımcılar	44
1.9.1.2 Pazaryerini Kuran Tarafların Niteliğine Göre.....	44
1.9.1.2.1. Özel Elektronik Pazaryerleri.....	45
1.9.1.2.2. Genel Elektronik Pazaryerleri.....	45
1.9.1.2.3. Konsorsiyum Elektronik Pazaryerleri	46
1.9.2 Elektronik Ticaretin Taraflarına Göre Elektronik Pazaryerleri	46
1.9.2.1. İşletmeler Arası (B2B) Pazaryerleri	47
1.9.2.2. İşletmeden Tüketicie (B2C) Pazaryerleri.....	48
1.9.2.3. Tüketiciden Tüketicie (C2C) Pazaryerleri	49
1.9.2.4. Tüketiciden İşletmeye (C2B) Pazaryerleri.....	49
1.9.3. Hedefledikleri Pazar Ya da Endüstriye Göre Elektronik Pazaryerleri	50
1.9.3.1. Dikey Pazaryerleri	50
1.9.3.2. Yatay Pazaryerleri	51
1.9.3.3. Fonksiyon Temelli Pazaryerleri	52
1.9.4. Katılımcılara Açık Olup Olmamasına Göre Elektronik Pazaryerleri	52
1.9.5. Yönetim Durumuna Göre Elektronik Pazaryerleri	53
1.9.5.1. Alıcı Merkezli Elektronik Pazaryerleri.....	53
1.9.5.2. Satıcı Merkezli Elektronik Pazaryerleri.....	53
1.9.5.3. Bağımsız Elektronik Pazaryerleri.....	54
1.9.5.4. Teknoloji Sağlayan Elektronik Pazaryerleri	54
1.9.6. Elektronik Ticaretin Konusuna Göre Elektronik Pazaryerleri.....	54
2. ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARININ ALTYAPISI	56
2.1. Elektronik Pazaryeri Uygulamalarının Tasarım ve Fonksiyonellik Açısından Altyapısı	56
2.1.1. Performans ve Ölçeklenebilirlik	57
2.1.2. Uzak Uygulamalar Fonksiyonu	57
2.1.3. Esneklik ve Yönetilebilirlik.....	58

2.1.4. Kişiselleştirilebilirlik ve Genişleyebilirlik	58
2.2. Elektronik Pazaryerinin Bileşenleri	59
2.2.1. Temel İşlemlere İlişkin Sistemler Açısından Bileşenleri	59
2.2.1.1 Elektronik ödeme ve para transfer sistemleri	59
2.2.1.1.1. Kredi Kartı	60
2.2.1.1.2. Elektronik Para	60
2.2.1.1.3. Elektronik Çek	61
2.2.1.1.4. Elektronik Fon Transferi (EFT)	62
2.2.1.1.5. Diğer Araçlar	62
2.2.1.2. Elektronik Veri Değişimi	62
2.2.1.3. İnternet (Elektronik Ortam)	62
2.2.1.4. Sayısal İmza ve Sayısal Sertifikalar	63
2.2.2. Sistemde Yer Alan Ana Unsurlar Açısından Bileşenleri	63
2.3. Elektronik Pazaryeri Uygulamalarının Elektronik Altyapı Unsurları	64
2.3.1 İnternet Erişimi	65
2.3.2 Donanım (Hardware)	65
2.3.3 Yazılım (Software)	66
2.3.4. Elektronik Posta Adres Listeleri	66
2.4. Elektronik Pazaryerlerinin Fiyat Belirleme Mekanizmaları	67
2.4.1. Katalog	67
2.4.2. Müzayede (online ihale)	67
2.4.3. Borsa	69
2.4.4 Pazarlık	69

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARININ TARAFLARI, SİSTEMİN İŞLEYİŞİ, SÖZLEŞMELERİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ÖZELLİKLERİ

1. GENEL OLARAK	70
2. ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARINDA TARAFLAR	72
2.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesi	72

2.1.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Hukuki Statüsü	73
2.1.1.1. 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından	73
2.1.1.2. 5651 sayılı İnternet Kanunu Açısından.....	73
2.1.1.3. Ticaret Kanunu Açısından.....	75
2.2. Satıcı / Hizmet Sağlayıcılar	78
2.3. Mal/Hizmet Alanlar (Alıcılar)	79
3. ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARININ İŞLEYİŞİ.....	83
3.1. Genel Olarak.....	83
3.2. Elektronik Pazaryerinin İşleyişi.....	84
3.2.1. Hizmet Sağlayıcılarla İlgili İşleyiş.....	84
3.2.2. Müşterilere İlişkin İşleyiş	85
4. ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARINDA KULLANILAN SÖZLEŞMELERİN VE ÖZELLİKLE ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİNİN BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE NİTELENDİRİLMESİ	87
4.1. Genel Olarak.....	87
4.2. Terminoloji	88
4.3. Elektronik Pazaryeri İşletmesi ile Hizmet Sağlayıcılar Arasında Kurulan Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Nitelendirilmesi	90
4.3.1. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması.....	93
4.3.1.1. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Adi Ortaklık Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	93
4.3.1.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Kira Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	100
4.3.1.3. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Vekâlet Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	109
4.3.1.4. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Simsarlık Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	115

4.3.1.5. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Komisyonculuk Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	121
4.3.1.6. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Pazarlamacılık Sözleşmesi ile Karşılaştırılması:	126
4.3.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	130
4.4. Elektronik Pazaryeri İşletmesi ile Alıcılar Arasında Kurulan Sözleşmenin Nitelendirilmesi	134
4.4.1. Genel Olarak.....	134
4.4.2. Abonelik Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	135
4.4.3. Hizmet Sözleşmesi ile Karşılaştırılması.....	138
4.4.4. Kullanım Ödücü Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	140
4.4.5. Elektronik Pazaryeri Alıcı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği.....	143
4.5. Hizmet Sağlayıcılar ile Alıcılar Arasında Kurulan Sözleşmenin Nitelendirilmesi	144
4.5.1. Konusu Mal Satışı Olan Sözleşmelerin Nitelendirilmesi.....	145
4.5.2. Konusu Hizmet Sunumu Olan Sözleşmelerin Nitelendirilmesi	149
4.5.3. Konusu Bilgi Temini Olan Sözleşmelerin Nitelendirilmesi.....	150
4.5.4. Hizmet Sağlayıcılar ile Alıcılar Arasındaki Sözleşmenin Hukuki Niteliği	151
5. ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİNİN ÖZELLİKLERİ.....	152
5.1. İsimli Sözleşmeler Olmaları.....	153
5.2. Sürekli Borç İlişkisi Doğuran Sözleşmelerden Olmaları	163
5.3. Genel İşlem Koşullarına Tabi Standart Sözleşmeler Olmaları.....	165
5.4. Mesafeli Sözleşme Olup Olmadığı Sorunu	181
5.5. Elektronik Sözleşme Olup Olmadığı Sorunu	186

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLEŞMENİN KURULMASI, TARAFLARIN BORÇLARI ve SORUMLULUKLARI

1. SÖZLEŞMENİN KURULMASI VE HÜKÜMLERİNİ DOĞURMASI	193
1.1. Genel Olarak Sözleşmelerin Kurulması ve Hükümlerini Doğurması.....	193

1.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmelerinin Kurulması ve Hükümlerini Doğurması	197
2. SÖZLEŞMENİN KONUSU, UNSURLARI ve ŞEKLİ	207
2.1. Sözleşmenin Konusu ve Unsurları.....	207
2.2. Sözleşmenin Şekli	208
3. TARAFLARIN BORÇLARI.....	209
3.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Borçları	210
3.1.1. Elektronik Pazaryerini Hizmet Sağlayıcının Kullanımına Sunma; Sözleşme Süresince Kullanıma Uygun Şekilde Tutma ve Hizmet Sağlayıcının İşlem Güvenliğini Sağlama Borcu.....	210
3.1.1.1. Elektronik Pazaryerini Sözleşmede Amaçlanan Kullanıma Elverişli Bir Durumda Hizmet Sağlayıcının Kullanımına Sunma Borcu	212
3.1.1.2. Elektronik Pazaryerini Sözleşme Süresince Sözleşmede Amaçlanan Kullanıma Elverişli Durumda Bulundurma ve Özen Borcu	213
3.1.1.3. Hizmet Sağlayıcının İşlem Güvenliğini Sağlama Borcu	214
3.1.2. Ayıpları Giderme Borcu	215
3.1.3. Vergi ve Benzeri Yükümlülüklere Katlanma Borcu	218
3.1.4. Güvenin Korunması Yükümlülüğü ve Hizmet Sağlayıcıyı Destekleme Borcu.....	219
3.1.4.1. Genel Olarak Güvenin Korunması Yükümlülüğü	219
3.1.4.2. Hizmet Sağlayıcıyı Destekleme Borcu	221
3.1.5. Mevzuattan Kaynaklanan Yasal Yükümlülükler	223
3.1.5.1. Hukuka Aykırı İçeriği Yayından Çıkarma Yükümlülüğü	225
3.1.5.2. Gecikmesinde Sakınca Bulunan Hallerde İçeriğin Çıkarılması ve/veya Erişimin Engellenmesi Yükümlülüğü	226
3.1.5.3. Verilerin Korunması Borcu.....	226
3.2. Elektronik Pazaryerini Kullanan Hizmet Sağlayıcının Borçları.....	229
3.2.1. Ücret ve/veya Komisyon Ödeme Borcu.....	229

3.2.2. Elektronik Pazaryerini Özenle ve Sözleşmenin Amacına Uygun Olarak Kullanma Borcu, Hukuka Uygun Amaçlarla Kullanma Borcu ve Diğer Kullanıcılara Saygı Gösterme Borcu:	233
3.2.2.1. Elektronik Pazaryerini Özenle ve Tahsis Amacına Uygun Olarak Kullanma Borcu	234
3.2.2.2. Elektronik Pazaryerini Hukuka Uygun Amaçlarla Kullanma Borcu	236
3.2.2.3. Elektronik Pazaryerinin Diğer Kullanıcılarına ve Üçüncü Kişilere Saygı Borcu	236
3.2.3. Ayıpları Elektronik Pazaryeri İşletmesine Bildirme, Ayıpların Giderilmesine, Yenilik ve Değişiklik Yapılmasına Katlanma Borcu.....	237
3.2.4. Elektronik Pazaryeri İşletmesi Tarafından Konulan Kural ve Talimatlara Uyma Borcu.....	239
3.2.5. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Menfaatlerini Koruma Borcu (Rekabet Etmeme ve Sır Saklama Borcu).....	240
3.2.5.1. Genel Olarak.....	240
3.2.5.2. Rekabet Etmeme Borcu	242
3.2.5.3. Sır Saklama Borcu	244
4. TARAFLARIN SORUMLULUĞU.....	248
4.1. Genel Olarak Sorumluluk.....	248
4.2. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Sorumluluğu, Sorumluluk Muafiyeti ve Sorumsuzluk Anlaşması.....	250
4.2.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Sorumluluğu	252
4.2.1.1. Sözleşmeden Doğan Sorumluluk	253
4.2.1.2. Haksız Fiil Sorumluluğu	255
4.2.1.3. Diğer Sorumluluk Sebepleri.....	257
4.2.1.3.1. Fikri Hakların İhlalinden Doğan Sorumluluk	257
4.2.1.3.2. Marka Hukukundan Doğan Sorumluluk	257
4.2.1.3.3. Verinin Korunması Hukukundan Doğan Sorumluluk.....	257
4.2.2. Kanundan Doğan Sorumsuzluk Hali (Sorumluluk Muafiyeti).....	258
4.2.3. Sorumsuzluk Anlaşmaları ve Elektronik Pazaryeri Sözleşmelerindeki Sorumsuzluk Klozları	264
4.2.3.1. Genel Olarak Sorumsuzluk Anlaşmaları	264

4.2.3.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmelerindeki Sorumsuzluk Klostarı	271
4.3. Hizmet Sağlayıcının Sorumluluğu	273
4.3.1. Hizmet Sağlayıcının Elektronik Pazaryeri İşletmesine Karşı Sorumluluğu	273
4.3.2. Hizmet Sağlayıcının Alıcılara Karşı Sorumluluğu	274
4.3.3. Hizmet Sağlayıcının Sağladığı İçerik Nedeniyle Sorumluluğu	274

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ ve SONA ERMENİN SONUÇLARI

1. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ	275
1.1. Genel Olarak Sona Erme	275
1.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Sona Ermesi	276
1.2.1. Bozma (İkale) Sözleşmesi ile Sona Erme	277
1.2.2. Sürenin Dolması ile Sona Erme	280
1.2.3. Fesih ile Sona Erme	283
1.2.4. Dönme ile Sona Erme	286
1.2.5. İptal ile Sona Erme	289
1.2.6. Ölüm, Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi ve Fiil Ehliyetinin Kaybı ile Sona Erme	290
1.2.6.1. Ölüm ile Sona Erme	290
1.2.6.2. Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi ile Sona Erme	292
1.2.6.3. Fiil Ehliyetinin Kaybı ile Sona Erme	293
1.2.7. İflas ile Sona Erme	293
2. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI	294
SONUÇ	303
KAYNAKÇA	314

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Örgütler Arası Sistemler ve Elektronik Pazarların Farklı Özellikleri

Tablo 2. E-ticaret ve Diğer İnternet Uygulamaları

KISATLMALAR LİSTESİ

AOL	: America Online
ARPA	: Advansed Resarch Project Agency
ARPANET	: Advansed Resarch Project Agency Network
A.Ş.	: Anonim Şirket
BATIDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
B2B	: Business to Business (İşletmeden İşletmeye)
B2C	: Business to Consumer (İşletmeden Tüketicie)
BGB	: Alman Medeni Kanunu
BK.	: Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
C2B	: Consumer to Business (Tüketiciden İşletmeye)
C2C	: Consumer to Consumer (Tüketiciden Tüketicie)
ceis	: Çimento İşveren
Çev.	: Çeviren
DARPA	: Defence Advansed Resarch Project Agency
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Doç	: Doçent
dn.	: dipnot
Dr.	: Doktor
DTM IGEME	: Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Merkezi
E.	: Esas
EDI	: Electronic Data Interchange
EFT	: Elektronik Fon Transferi

EHK.	: Elektronik Haberleşme Kanunu
ETK	: Elektronik Ticaret Kanunu
EİK.	: Elektronik İmza Kanunu
e-mail	: elektronik mail
e-posta	: elektronik posta
ETBİS	: Elektronik Ticaret Bilgi Sistemi
ETK.	: Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun.
EVD	: Elektronik Veri Değişimi.
f.	: fıkra
FTP	: File Transfer Protokol
FSEK.	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GİK.	: Genel İşlem Koşulları
GİŞ.	: Genel İşlem Şartları
GSM	: Global System for Mobile
GTIN	: Global Trade Item Number (Küresel Ticari Ürün Numarası)
HD.	: Hukuk Dairesi
HTTP -http	: Hyper Text Transfer Protocol (İnternet Protokolü)
https	: Secure Hyper Text Transfer Protocol
HTML	: Hypertext Markup Language
ICP/IP	: Transmission Control Protocol/Internet Protocol
IMPs	: Interface Message Processor
Inc.	: Incorporated (Anonim)
IRC	: Internat Relay Chat
iso	: İstanbul Sanayi Odası
ISS	: Internet Service System (İnternet Servis Sağlayıcısı)

ISP	: Internet Service Provider
issue	: dergi/gazete
iuahfm	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
KVKK.	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
m.	: madde
MPN	: Manufacturer Part Number (Üretici Parça Numarası)
MSHY.	: Mesafeli Sözleşmeler Hakkında Yönetmelik
NCP	: Network Control Progame
NSF	: National Science Foundation
NSFNET	: National Science Foundation Network
Prof.	: Profesör
RKHK.	: Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s.	: sayfa
Sa.	: sayı
Sduiibfd	: Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
SET	: Secure Electronic Transaction
SSL	: Secure Sockets Layer (Güvenli Giriş Katmanı)
T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TBB.	: Türkiye Barolar Birliği
TBK.	: Türk Borçlar Kanunu
TKHK.	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

TMK.	: Türk Medeni Kanunu
TSHŞHY	: Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TPA	: Trading Partner Agreement
TÜBİSAD	: Bilişim Sanayicileri Derneği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTK.	: Türk Ticaret Kanunu
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
URL	: Uniform Resource Locator
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
v.d.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire
WAN	: Wide Area Network
www	: world wide web
XML	: Extensible Mark-up Language(Geliştirilebilir İşaretleme Dili)
Y.	: Yıl
YHGK.	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKD.	: Yargıtay Kararları Dergisi

GİRİŞ

Konunun Takdimi, Konunun Seçimindeki Etkenler ve Konunun Sınırlandırılması

Konunun Takdimi

Dünyanın küreselleşmesi ve bilişim teknolojileri alanındaki hızlı gelişmeler, iletişim, ulaştırma ve özellikle üretim alanlarında çok büyük yenilikleri beraberinde getirmiş bu da işletmelerin rekabette üstünlük sağlamak amacıyla uyguladıkları rekabet stratejilerinde ve iş yapma şekillerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Değişen dünya şartlarında küresel rekabet ortamının oluşturduğu fırsatlardan yararlanmak ve tehditlerden kaçınmak; esnek, hızlı ve aynı zamanda tüketici merkezli iş modellerinin uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir.

Kuşkusuz değişimin ortaya çıkardığı en etkin yeniliklerin başında internet gelmektedir. Değişim internetin, internette değişimin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İnternet gerek içeriği gerekse ulaştığı alan bakımından çok büyük bir ağ sistemi haline gelmiş internet sayesinde ülkeler arasındaki sınırlar kalkmıştır. Bilişim sektöründeki hızlı gelişmelerin ardından bu sektörün ticaret amaçlı kullanılmasına başlanmıştır. İnternetin bu hızlı yükselişi iş geliştirme süreçlerini de değiştirmiş ve farklı boyutlar katmıştır.

İş modelleri arasında belge, bilgi paylaşımı, uzak ofislerin denetimi, ağ üzerinden tedarik, ağ üzerinden satış ve pazarlama gibi çok farklı amaçlar için kullanılan internet kendine özgü iş modellerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ağ sistemlerini farklı düzeylerde kullanan iş modellerinin hepsinin ortak amacı daha düşük maliyetler, daha yüksek kalite ve daha yüksek müşteri memnuniyeti sağlamak suretiyle yeni iş anlayışlarına uygun olarak rekabet üstünlüğü sağlamaktır.

İşletmeler, iş süreçlerini internetten faydalanarak yeniden tasarlamakta ve bilgi teknolojilerini kullanarak verimliliği arttırmaya çalışmaktadır. 1990'lardan başlayarak, küresel ekonomide yeni ticaret, dağıtım pazarlama kanalları söz konusu olduğunda yönetimlerin, yeni bir anlayışla üreticilere sanayiciye uygun ticaret

ortamını sağlamaya dönük girişimlerinin arasında internet üzerinden küresel piyasa ortamına girişin kapısı olarak adlandırılan elektronik ticaret uygulamalarının öne çıktığı görülmektedir.

Yeni ekonomik anlayışlar ve elektronik ticaret uygulamalarının öne çıkması pazar kavramının da değişmesine ve gelişmesine sebep olmuştur. Elektronik ticaret sayesinde, pazaryeri nesnel bir düzlemde sanal bir düzleme taşınmakta, alım satım ve diğer işlemler hızlanmakta ve yaygınlaşmakta, coğrafi sınırlar önemli ölçüde silinirken, satıcı ve müşteri arasındaki ilişkiler daha da yoğunlaşmakta, zaman kavramı alt üst edilmektedir.

İşletmeler üretimlerini genellikle birkaç yerde yaparken tüketiciler coğrafi olarak dağınık durumdadır. Pazarlama yöneticilerinin başlıca sorunlarından birisi tek bir merkezde üretilen ürünleri coğrafi olarak dağınık olan tüketicilere düzenli olarak, talep ettikleri yer ve zamanda ve uygun fiyata ulaştırmaktır. Ürünlerin, üreticiden çıkıp son kullanıcının eline geçmesine kadar birçok kez el değiştirmesi gerekmekte, her aşamada depolama, nakliye, kâr, çalışanlar ve diğer işletme giderleri gibi sebeplerle ürünün son kullanıcıya maliyeti artmaktadır. Ürünün fiyatının artması sonuç olarak satılmasını da etkilemektedir. Bu maliyetlerin azaltılması ihtiyacı internet teknolojileri ile araçların ortadan kaldırıldığı ya da en aza indirildiği elektronik iş modellerinin doğmasına yol açmıştır.

Bütün bunların sonucunda bir elektronik iş modeli olarak “Elektronik Pazaryeri” kavramı ortaya çıkmıştır. Elektronik pazaryerleri, alıcı ve satıcıları elektronik ortamda bir araya getirerek birbirleriyle alışveriş yapmalarına olanak sağlayan iş modelleridir. Elektronik pazaryerleri alıcılara, coğrafi sınırlamalar ve zaman sınırı olmaksızın çok geniş bir yelpazede sunulan ürün ve hizmeti daha uygun fiyata alma imkânı sunarken, satıcılara ise malını elden çıkarma imkânı sunmaktadır. Alıcı ve satıcıları düşük maliyetlerle bir araya getirmeyi hedefleyen elektronik pazaryerleri gün geçtikçe tercih edilmekte ve işlevsellikleri artmaktadır. Elektronik pazaryeri iş modeli olarak pazarlama biliminin konusunu oluşturmaktadır. Bu iş modelinin anlaşılabilmesi için çalışmamızda öncelikle pazarlama alanında yapılmış çalışmalardan yararlanılarak bu iş modelinin tanımı, türleri ve işleyişi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise

elektronik pazaryeri uygulamalarında taraflar arasında kurulan hukuki ilişkiler üzerinde durulmuştur. Çalışmanın özünü ise elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcılar arasındaki elektronik pazaryeri sözleşmesi olarak isimlendirdiğimiz hukuki ilişkinin nitelendirilmesi, elektronik pazaryeri sözleşmesinin özelliklerinin belirlenmesi, sözleşmenin taraflarının hak ve borçları ile sorumluluklarının tespit edilmesi oluşturmaktadır.

Konunun Seçimindeki Etkenler

Günümüzde ve gelecekte artan şekilde ekonomik hayatın ve özellikle elektronik ticaretin vazgeçilmez iş modellerinden biri olan elektronik pazaryeri uygulamalarında taraflar arasındaki hukuki ilişkiler ve özellikle elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasında akdedilen elektronik pazaryeri sözleşmesi olarak isimlendirdiğimiz sözleşmenin inceleme konusu olarak seçilmesinde şüphesiz ilk etken, konunun Türk hukukunda bu çalışmaya başladığımız tarihe kadar herhangi bir bağımsız çalışmada incelenmemiş olmasıdır. Türkiye’de “Elektronik Pazaryerleri” son yıllarda Pazarlama biliminin konusu olarak “İnternette Pazarlama” adı altında bazı çalışmalara konu olmuştur. İhracat yapan ya da yapmak isteyen firmalara elektronik ticaret konusunda yol göstermek ya da destek olmak amacı ile hazırlanan bazı belge ve raporlarda da elektronik pazaryerleri ile ilgili bilgi ve istatistiklere yer verilmiştir. Hukuk alanında ise “Borçlar Hukuku” alanında “Bilişim Hukuku”, “Elektronik Ticaret”, “Elektronik Sözleşmeler” ve “İnternette Akdedilen Sözleşmeler” başlıkları altında bu konu yeni yeni araştırılmaya ve tartışılmaya başlanmış ancak henüz başlı başına bir çalışma konusu olmamıştır. Oysa elektronik pazaryeri uygulamaları her geçen gün işlevlerine yenilerini ekleyerek gelişmekte ve elektronik ticaret içindeki payı bütün Dünya’da ve Türkiye’de yadsınamaz şekilde artmaktadır. Elektronik pazaryeri uygulamalarının ortaya çıkardığı hukuki ilişkilere doğrudan uygulanacak mevzuat hükümlerinin çok sınırlı olmasına karşın, elektronik pazaryerlerinin hızlı gelişimi ve elektronik ticaret içindeki paylarının artış ivmesi, konunun tek başına ve ayrıntılı olarak incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Elektronik pazaryeri uygulamalarında karşımıza çıkan hukuki ilişkilerden en önemlisi hiç şüphesiz elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcılar arasındaki

hukuki ilişkidir. Bir diğer önemli hukuki ilişki ise elektronik pazaryeri işletmesi ile mal/hizmet alıcıları arasındaki ilişkidir. Birçok ülke hukukunda olduğu gibi, hukukumuzda da elektronik pazaryeri uygulamalarının tarafları arasındaki sözleşmeler doğrudan kanuni düzenlemeye sahip bulunmadığından elektronik pazaryeri uygulamalarında karşılaşılan sözleşmelerin hukuki niteliğinin ve buna bağlı olarak Türk Hukukunda uygulanacak hükümlerin belirlenmesi hem teorik hem de pratik açıdan önem taşımaktadır. Bu sebeple çalışmamızın temel amacı elektronik pazaryeri uygulamalarında taraflar arasında mevcut hukuki ilişkilerin neler olduğunun belirlenmesinden sonra özellikle elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasında kurulan elektronik pazaryeri sözleşmesinin hukuki niteliğinin ve sözleşme taraflarının borçlarının tespiti sureti ile uygulamada karşılaşılması muhtemel problemlerin çözümünde uygulanacak prensiplerin tespit ve oluşumuna katkı sağlamaktır.

Konunun Sınırlandırılması

Elektronik pazaryeri uygulamalarında taraflar arasındaki hukuki ilişkiler ve özellikle elektronik pazaryeri sözleşmesinin hukuki niteliğine ayrılan bu çalışmada konunun sınırlanması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızın konusu elektronik pazaryeri uygulamalarında taraflar arası hukuki ilişkiler ve özellikle elektronik pazaryeri sözleşmesidir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde elektronik pazaryeri uygulamalarından ne anlaşılması gerektiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla “Pazarlama” bilimi alanındaki çalışmalardan yararlanmak suretiyle elektronik pazaryeri kavramı ile ilgili temel bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde önce elektronik pazaryeri başlığı altında genel olarak elektronik ticaretin ve elektronik pazaryerinin gelişimi, internetin tanımı, özellikleri ve tarihsel gelişimi, elektronik pazaryerinin tanımı, iş modelleri, işlevleri, faydaları ve dezavantajları, karşılaşılan sorunlar, giderleri ve gelirleri, bileşenleri ve hak sahipliği hakkında genel bilgiler ile çeşitli açılardan elektronik pazaryerlerinin sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Bu bölümde ikinci olarak tasarım ve fonksiyonellik açısından ve elektronik altyapı unsurları açısından elektronik pazaryerlerinin altyapısı ele alınmıştır.

Çalışmamızın elektronik pazaryeri uygulamalarının tarafları, sistemin işleyişi, hukuki niteliği ve özellikleri başlığını taşıyan ikinci bölümünde ilk olarak elektronik pazaryeri uygulamalarında yer alan tarafların kimler olduğu belirlenerek taraflardan elektronik pazaryeri işletmesi, satıcı/hizmet sağlayıcı ve mal/hizmet alanlar (alıcılar) üzerinde durulmuştur. İkinci olarak incelenen elektronik pazaryeri örnekleri ve pazaryerlerinde verilen hizmetler dikkate alınarak elektronik pazaryerlerinin işleyişi açıklanmıştır. Sistemin işleyişine ilişkin açıklamaları takiben uygulamalarda öne çıkan üç hukuki ilişki üzerinde durulmuştur. Bu hukuki ilişkilerden ilki ve en önemlisi çalışmamızın ana konusu olan elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasındaki elektronik pazaryeri sözleşmesi olarak isimlendirdiğimiz sözleşme ilişkisidir. Elektronik pazaryeri sözleşmesi ile adi ortaklık sözleşmesi, kira sözleşmesi, vekâlet sözleşmesi, simsarlık sözleşmesi, komisyon sözleşmesi ve pazarlamacılık sözleşmesi karşılaştırılarak bu sözleşmelerle benzeyen ve ayrılan yönleri ortaya konulmaya ve takiben elektronik pazaryeri sözleşmesinin hukuki niteliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Yine bu bölümde elektronik pazaryeri işletmesi ile mal/hizmet alıcıları arasında akdedilen elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesi de abonelik sözleşmesi, hizmet sözleşmesi ve kullanım ödöncü sözleşmesi ile karşılaştırılmış ve bu sözleşmenin hukuki niteliği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ele alınan üçüncü sözleşme ilişkisi elektronik pazaryeri uygulamasının hizmet sağlayıcıları ile alıcıları arasındaki mal sağlanmasına yönelik satış sözleşmesi ile hizmet ve bilgi teminine yönelik sözleşme ilişkileridir. İkinci bölümde son olarak elektronik pazaryeri sözleşmesinin ortak özelliklerini belirlemek amacı ile isimsiz sözleşmeler, sürekli sözleşmeler, genel işlem koşulları ve standart sözleşmeler, mesafeli sözleşmeler ve elektronik sözleşmeler üzerinde durulmuştur.

Sözleşmenin kurulması, tarafların borçları ve sorumluluğu başlıklı üçüncü bölümde, önce genel olarak sözleşmelerin kurulması ve elektronik pazaryeri sözleşmesinin kurulması üzerinde durulmuştur. Sözleşmenin geleneksel yöntemlerle ve elektronik iletişim araçları ile kurulabileceği belirlenerek irade beyanları ve bu irade beyanlarının elektronik iletişim araçları ile yapılması halinde kurulan sözleşmelerin hazırlar arasında olup olmadığı ve sözleşmenin ne zaman hükümlerini doğuracağı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın hacmini daha fazla büyütmek için

sözleşmenin kurulduğu ve hükümlerini doğrulduğu ânın tespiti ile yetinilmiş olup irade beyanlarının geçerliliği, sözleşmenin kurulduğu yer ve sözleşmenin kurulmasından sonraki ifa ile ilgili hususlara değinilmemiştir. Bu bölümde ikinci olarak sözleşmenin konusu, unsurları ve şekli konusunda kısaca bilgi verilmiştir. Üçüncü olarak tarafların sözleşmeden doğan borçları üzerinde durulmuştur. Son olarak sorumluluk muafiyeti ve sorumsuzluk anlaşmalarına ilişkin açıklamaları da kapsayacak şekilde tarafların ve özellikle elektronik pazaryeri işletmesinin sorumluluğu ele alınmıştır.

Son bölüm olan dördüncü bölümde ise, sözleşmenin sone erme sebepleri ve sona ermenin sonuçlarına değinilmiştir. Bu bölümde Borçlar Hukuku alanında mevcut tüm sona erme sebepleri üzerinde değil, elektronik pazaryeri sözleşmesinde gerçekleşmesi mümkün olan sona erme sebepleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada, elektronik ticaret ve elektronik pazaryeri sözleşmesinde karşılaşılan en önemli sorunlardan vergi konusuna idare hukukunun konusu olması nedeniyle; güvenlik sorunları, elektronik imza ve elektronik sertifikalar konusu ile uygulanacak milletlerarası hukukun belirlenmesi konularına ise bu konuların her birinin boyut itibarıyla ayrı bir çalışma konusu olabilecek nitelik ve genişlikte olması nedeniyle değinilmemiştir.

Sonuç bölümünde ise çalışmamızda ulaşılmış olduğumuz sonuçlar özet halinde tekrar edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK PAZARYERİ VE ALTYAPISI

1. ELEKTRONİK PAZARYERİ

1.1. Genel Olarak Elektronik Pazaryeri

Sanayi devriminden sonra makineleşme sebebiyle üretimin eskiye göre çok artması üretici firmaları, ürünlerinin satılması konusunda yeni arayışlara itmiştir. Firmalar ürettikleri ürünlerin satılması amacıyla yeni pazarlama yöntemleri geliştirmeye başlamışlar ve “Pazarlama” bir bilim haline gelmiştir.

Bilgi işlem teknolojilerinde yakın geçmişte yaşanan devrim niteliğindeki değişimler toplumları gerek sosyal gerekse ekonomik olarak derinden etkilemiştir. Bilginin sanal düzleme dijital formatta aktarımı sayesinde, bilginin üretilmesi, depolanması ve iletilmesi süreçleri bilgisayar yardımı ile bugüne kadar görülmemiş bir hızda ve küresel ölçekte fiziksel sınırlara maruz kalmadan gerçekleşebilir hale gelmiştir. Kendini sürekli güncelleyen ve değişen, herhangi bir sansüre ya da engellemeye maruz kalmayan ve anonim bilgi birikiminden oluşan internete dünyanın tüm bölgelerinden bir bilgisayar aracılığı ile erişim mümkün hale gelmiştir.

Fiziksel ve siyasi sınırların giderek ortadan kalktığı, bilginin ve sermayenin küresel ölçekte hareket imkânı bulduğu günümüzde ekonominin kuralları da bu gelişmelere bağlı olarak değişmektedir¹. Bilgi işlem teknolojilerinde yaşanan devrim ve artan bilgisayar kullanımı, toplumsal yapıları değiştirdiği gibi ekonomik yapıları da doğrudan etkilemiştir.

Klasik ekonominin sanayi üretimine dayalı yapısı, bilgi ekonomisinde bilgisayar ve internet kullanımına dayalı bir yapıya dönüşmüştür². Teknolojinin, özellikle de internetin iş hayatına kattıkları, pazar anlayışında bir devrim yaratmıştır. 1990’lardan başlayarak, küresel ekonomide yeni ticaret, dağıtım-pazarlama kanalları söz konusu

¹ Çağatay Başcan, “Firmaların Sanallaşma Sürecinde Elektronik Ticaretin Rolü”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s.4

² Don Tapscott, **Dijital Ekonomi**, Çev. Ece Koç, Koç Sistem Yayınları, İstanbul, Eylül 1998, s.39

olduğunda yönetimlerin, yeni bir anlayışla üreticilere-sanayiciye uygun ticaret ortamını sağlamaya dönük girişimlerinin arasında internet üzerinden küresel piyasa ortamına girişin kapısı olarak adlandırılan elektronik ticaret uygulamalarının öne çıktığı görülmektedir³.

Ticari işlemler yüz yıllardır yapılmaktadır ancak günümüzde pazaryeri kavramı kökten bir dönüşüm yaşamaktadır. Geleneksel pazarlama yapısında pazaryeri alıcı ve satıcının yüz yüze geldiği fiziksel bir ortamdır. İnternette ise pazaryeri kavramı dönüşerek elektronik pazaryeri haline gelmiştir. Bu dönüşümü sağlayan unsur ise alıcılarla satıcıların iletişiminin elektronik bilgi teknolojisi yoluyla sağlanmasıdır. Elektronik pazaryerleri, internet üzerinden yapılan ticaretin uygulamalarını içerirler⁴.

Günümüzde elektronik ticaret ağ yapılanması/ortamı, bir ürünün satışa sunumundan (tanıtım) kuruluşlar arası bilgi alışverişine, ürünün müşteriye tesliminden müşteri geri dönüşüne kadar ticari iş döngüsünü oluşturan yeni halkalarla, elektronik iş, elektronik tedarik ve elektronik pazaryeri gibi yeni elektronik hizmet alanları veya İnternet Temelli Aracılık Modelleri şeklinde çeşitlenmeye başlamıştır. Bu arada 1990'ların sonunda internete ve onun altyapısına yapılan büyük yatırımlarla bu yatırımların geri dönüşünü sağlayacak mekanizmaların devreye sokulması gerekliliği de birlikte değerlendirilmek durumundadır. Dolayısıyla elektronik pazaryeri modelini biçimlendiren dinamik, bu alandaki yatırım getiri döngüsü içinde aranmalıdır⁵.

Elektronik pazaryerlerinin internet temelli elektronik ticaretin ana bileşenlerinden biri olarak kabul görmesinde açık ağ ortamı ve bu ortamda yapılan anlık işlemlerin içerdiği belirsizlikler etkili olmuştur. Faaliyetin devamı için bu belirsizliklerin olabildiğince ortadan kaldırılması, taraflara çevrimiçi işlem yapma kararını vermeden önce gereksinme duydukları enformasyonun temin edilmesi gerekmektedir. Elektronik pazaryerleri, çoklu ortamda belirsizliği/güvenlik açığını ortadan kaldırmak, özellikle de son dönemde tanınmış-kapalı bir sistem oluşturmak ve

³ Nurcan Törenli, "Firmadan Firmaya (B2B) İnternet Temelli e-Ticaret: Türk Dış Ticareti İçin Olanaklar/Sınırlılıklar", **TC Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu**, Ankara, 2008, s.8, (Çevrimiçi) <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5254/> , 18.07.2017

⁴ Bengi Boyacıgil, "İnternette Pazarlama Açısından Müzayede Siteleri ve Tüketicilerin Müzayede Siteleri Hakkındaki Tutumları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, s.10

⁵ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.20

bu sistem içerisinde alıcı-satıcı taraflara karar verme sürecinde gerek duydukları enformasyonu ve teknolojik desteği temin etmek amacıyla devreye girmişlerdir⁶.

Gerçek dünyada bir araya toplanamayacak kadar çok sayıda insanın aynı anda aynı ortamda (bir web sayfasında) buluşabilmesi; telekomünikasyonun haberleşmede sağladığı hız ve kolaylık, dünyanın birçok farklı yerinden birçok kişinin aynı zamanda pazarlık masasında söz sahibi olabilme olanağı, sanal pazarları şüphesiz en uygun pazar ortamı haline getirmiştir⁷.

Küresel elektronik ticaret her yıl büyüyerek devam etmektedir. Küresel elektronik ticaret pazarına etki eden faktörler incelendiğinde; makroekonomi, demografi, bilişim ve iletişim altyapısı, finansal ürün penetrasyonu⁸, sosyal medya ve lojistik altyapısı ile ilgili faktörlerde meydana gelen değişiklikler karşımıza çıkmaktadır⁹.

İşletmeden işletmeye (B2B) alanında satın alma yapan karar vericilerin %88'i gelecek beş yılda ürünlerinin birincil olarak online kanallarda satılacağını öngörmektedir. Sipariş başına maliyetin azaltılması ve karmaşık ürün sipariş süreçlerinin basitleştirilmesine yönelik çözümler, bu artış öngörüsüne etki edecek önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Bu örneklerin yanı sıra; yeni müşteri kazanımı, çapraz satış gibi ek gelir üretecek yöntemler ve self-service gibi yetenekler, B2B'nin önde gelen değer önerileri olarak görülmektedir. Aynı zamanda, yaygınlaşan B2B pazaryerleri ve dikey portalların küçük ve orta ölçekli şirketlerin elektronik ticaret giriş bariyerini azaltması, bu firmaların büyük kurumlar ile aynı ortamda rekabet edebilmesi, farklı dinamiklere ve ölçeklere sahip firmaların iş ortağı olarak

⁶ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret.**, s.20-21

⁷ Arthur Andersen, **değişim.tr: İnternetle Gelişimde Türkiye**, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Mas Matbaacılık, Kasım 2001, s.61

⁸ Penetrasyon, pazarlanan ürün ya da hizmetin hedef kitledeki yaygınlığıdır.

Bkz.: <https://www.uludagsozluk.com/k/penetrasyon/>, (Çevrimiçi), 04.02.2020

⁹ “E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar 2019”, **TÜSİAD Deloitte Digital e-Ticaret Raporu**, s.34, (Çevrimiçi), <https://www.eticaretraporu.org/wp-content/uploads/2019/05/DD-TUSIAD-ETicaret-Raporu-2019.pdf>, 10.10.2019

çalışabilmesini sağlaması, dijital yeteneklerin en belirgin faydası olarak öne çıkmaktadır¹⁰.

Türkiye pazarında GittiGidiyor ile başlayan elektronik pazaryerlerinin varlığı, N11, Hepsiburada gibi büyük girişimcilerin de bu modeli kullanması ile gelişim göstermiştir. 2018 yılında Alibaba tarafından yatırım alan ve iş modelini alışveriş kulübü yapısından pazaryeri modeline doğru dönüştüren Trendyol önemli bir oyuncu olarak pazardaki yerini almıştır. Elektronik pazaryerleri son yıllarda Türkiye'de kullanıcılar tarafından tercih edilen elektronik ticaret platformları olarak öne çıkmış, sektörde baskın olan firmaların bu alandaki yatırımları ile sektör büyüklüğünde önemli bir yer almışlardır. Ayrıca B2B açık pazaryeri modelinin az sayıdaki örneklerinden biri olan N11 Pro platformunun da hizmet vermeye başlaması ülkemizde bu alandaki potansiyel ve talebin de yüksek olduğunu göstermektedir¹¹.

TÜBİSAD¹² ve Deloitte Türkiye iş birliğiyle yayımlanan "Türkiye E-Ticaret Pazar Büyüklüğü" raporunda, 2018 yılı içerisinde gerçekleşen ziyaret sayısı, alışverişe dönme oranları ve ortalama sepet büyüklük verileri incelendiğinde bir önceki yıl elektronik ticaret ekosisteminin TL bazında %42, ABD doları bazında ise %7 düzeyinde bir büyüme oranı yakaladığı belirlenmiştir.¹³ Ticarete elektronik ticaretin ve elektronik ticaret içinde de elektronik pazaryerlerinin payı her geçen gün artmaya devam etmektedir.

¹⁰ "E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar 2019", TÜSİAD Deloitte Digital e-Ticaret Raporu, s.59, (Çevrimiçi), <https://www.eticaretraporu.org/wp-content/uploads/2019/05/DD-TUSIAD-ETicaret-Raporu-2019.pdf>, 10.10.2019

¹¹ "E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar 2019", TÜSİAD Deloitte Digital e-Ticaret Raporu, s.78, (Çevrimiçi), <https://www.eticaretraporu.org/wp-content/uploads/2019/05/DD-TUSIAD-ETicaret-Raporu-2019.pdf>, 10.10.2019

¹² Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD), 1979 yılında kurulmuştur. Ülkemizde, bilgi teknolojileri, telekomünikasyon, yeni medya, internet ve tüketici elektroniği alanlarında faaliyet gösteren şirketlerin güçlü ortak sesini temsil etmektedir. Türkiye bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe %95'in üzerinde bir paya sahip olan, 200'e yakın TÜBİSAD üyesi şirket, Türkiye'de yıllık 131,7 milyar liralık ticaret hacmini yönetmektedir. TÜBİSAD, eğitim ve istihdam, yerel katma değer üretimi, teknolojik gelişmeler, hukuksal ve kurumsal altyapının oluşturulması, sektörün ve pazarın büyümesi ve güçlenmesi, bilişim sektörüne yönelik standartların oluşturulması ve yerleştirilmesi, sektörün ve Türkiye'nin AB ile bütünleşmesi gibi konularda çalışmalar yapar.

<http://www.tubisad.org.tr/tr/tubisad/detay/TUBISAD/8/1/0>, (Çevrimiçi), 10.10.2019

¹³ "E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar 2019", TÜSİAD Deloitte Digital e-Ticaret Raporu, s.78, (Çevrimiçi), <https://www.eticaretraporu.org/wp-content/uploads/2019/05/DD-TUSIAD-ETicaret-Raporu-2019.pdf>, 10.10.2019

1.2. İnternetin Tanımı, Özellikleri ve Tarihi Gelişimi

1.2.1. İnternetin Tanımı

Çalışma konumuzu teşkil eden elektronik pazaryeri uygulamaları zorunlu olarak internet kullanımına dayanan uygulamalardır. Bu nedenle dünyada ekonomik alanlar dâhil olmak üzere her alanda çıkış açan internete, kavram, ortaya çıkışı ve geçirdiği evreler olarak kısaca değinilecektir.

İnternet için pek çok tanım yapılmaktadır. Bir tanıma göre internet, aralarındaki ortak bir protokol sayesinde (IP/TCP) bilgi ve belgelerin akışına olanak sağlayan bilgisayar ağlarını birbirine bağlayan uluslararası bir ağıdır¹⁴. İngilizce “International Network” (Uluslararası Bilgisayar Ağı) kelimesinin kısaltılmışı olan internet¹⁵ dünyadaki milyonlarca bilgisayar ağını birleştirerek ortak bir ağ ve bilgi kaynağı yaratan sistemdir¹⁶. Her iki tarafında aynı kapalı bilişim ağına üye olmasına ihtiyaç olmaksızın, taraflar arasında iletişime izin veren yani bilgi değiş-tokuşu imkânını sağlayan ve bütün dünyayı kapsayan açık elektronik bilişim ağı internet olarak adlandırılmaktadır¹⁷. Bu tanımlarda internetin belli yönleri ön plana çıkartılarak diğer bazı yönlerine değinilmemektedir. Teknik açıdan tanımlamak gerekirse internet; birbirleri ile bir şekilde bağlantısı olan ve mantıksal IP adresleri ile numaralandırılmış, standartlaşmış iletim kontrol protokolü (TCP – Transmission Control Protocol) ile anlaşabilen çok değişik enformasyon servislerinin verildiği bir bilgisayar ağları topluluğudur¹⁸. İnternetin tüm özelliklerini içine alacak şekilde “İnternet, birden fazla

¹⁴ Hatice Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2003, s.12-13

¹⁵ Savaş Bozbel, “İnternet Üzerinden Yapılan Hukuki İşlemler”, **Yargıtay Dergisi**, C.27, Ekim 2001, Sa.4, s.749; Ayşe Gürbüz, “**Elektronik İmza**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005, s.3; Olcay Küçükpehlivan, “**Sözleşmelerin İnternet Aracılığı İle Kurulması ve Geçerliliği**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s.21

¹⁶ PC Net Bilgisayar ve İnternet Dergisi, Bilgisayar ve İnternet Terimleri Sözlüğü, Bilgisayar Kitaplığı Serisi-16, s.48 (Çevrimiçi), http://www.webnotlarim.com/kitap/WebNotlariM_kitap_016.pdf, 09.08.2017

¹⁷ Ümit GEZDER, **Erzurumlu Şerhi Mesafeli Sözleşmeler: İnternet, Televizyon, Telefon, Faks vs. Mesafeli İletişim Araçlarıyla Yapılan Sözleşmeler**, Beta Basım, 1.Bası, İstanbul, Mart 2006, s.36; Ümit Gezder, **Mukayeseli Hukuk Açısından İnternette Aktedilen Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması**, 1.Bası, İstanbul, Beta Basım, Mart 2004, s.11; Ümit GEZDER, **İçerik Sağlayıcının ve Yer Sağlayıcının Hukuki Sorumluluğu ve Sorumluluk Muafiyeti**, İstanbul, Beta, 2017, s.25

¹⁸ Serkan Orcan, “İnternet”, **Tuena İnternet Çalışma Belgesi**, Ocak 1998, s.3, (Çevrimiçi) <http://www.inovasyon.org/pdf/2206-M-T-A-02.pdf>, 10.08.2016

haberleşme ağının birlikte meydana getirdikleri, metin, resim, müzik, grafik ve buna benzer dosyalar ile bilgisayar programlarının ve dijital ortamda depolanabilen her türlü verinin paylaşıldığı ve bilgisayarlar aracılığı ile karşılıklı olarak iletildiği, bilgisayarlar arasında kurulmuş bir ağlar ağıdır”¹⁹ şeklinde de tanımlanabilir. Bu tanımların tümünde internetin bir ortak ağ olduğu, bilişim ağı olduğu, uluslararası bir ağ olduğu, bilgisayar ağları topluluğu olduğu belirtilmek sureti ile internetin ağlar ağı olduğu konusunda görüş birliğine varılmaktadır²⁰.

Çok sayıda olan bilgisayar ağları pek çok iletişim yoluyla birbirine bağlıdır ve birbiriyle iletişim yapabilmektedirler. İnternet, sisteme konulan materyaller için belirli düzenlemelerin yerine getirilmesini sağlayacak merkezi bir kontrol otoritesini göstermenin mümkün olmadığı bir iletişim aracı olarak diğer iletişim araçlarından karakteristik biçimde ayrılmaktadır. Buna rağmen internette anarşi yoktur, belirli işlem kuralları vardır. İnternetteki bilgi değiş tokuşunu ve iletişimini yöneten ve “Protokol” olarak tanımlanan kurallar mevcuttur²¹. Bilgisayarlar arasında sağlanan hızlı ve sonsuz olarak nitelenebilen ilişki sayesinde bilgiye kolay, hızlı ve aynı zamanda da çok ucuz bir şekilde ulaşılabilir²².

1.2.2. İnternetin Özellikleri

İnterneti oluşturan fiziksel ve mantıksal altyapının kendine özgü durumunun, bu ortamda bilginin oluşturulması, saklanması ve iletilmesinin internet ortamına kazandırdığı bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

¹⁹ Abdurrahman Savaş, **İnternet Ortamında Yapılan Sözleşmeler**, Konya, Adal Ofset, Temmuz 2005, s.8

²⁰ Ulvi Altınışık, **Elektronik Sözleşmeler**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2003, s.14; Gürbüz, **Elektronik İmza**, s.3; Deniz Saraman, “**İnternet Üzerinde Akdedilen Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012, s.8

²¹ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.12

²² Savaş, **İnternet**, s.8

1.2.2.1. Küresellik

Bütün dünyayı saran bir iletişim ağı olan internet, ülkesel sınırları tanımaz²³ ve bu nedenle, mevcut fiziksel sınırları aşarak, ulusal kaynakların çok daha ötesindeki evrensel bilgi kaynaklarına ulaşılmasını sağlar²⁴. İnternetin küresel olmasının en önemli sonucu, dünyanın her tarafından bu sisteme girişin mümkün olması ve bilginin herkes için özgürce alınabilir olmasıdır²⁵. Küresellik sayesinde dünyanın her tarafından milyonlarca kişi arasında bilgi değişimi gerçekleşebilmektedir²⁶.

1.2.2.2. Sürekli İletişim

Her şeyden önce internet bir iletişim aracıdır²⁷. Çok sayıda olan bilgisayar bilişim ağları pek çok iletişim yoluyla birbirine bağlıdırlar ve birbiriyle iletişim yapabilmektedirler²⁸. İnternetin bugünkü yapısı itibarıyla tüm dünyayı sarması, onun küreselliğinin yanında sürekliliğini de sağlamıştır. Bilgi işletim sistemi kesintiye uğramadan ve bir merkez tarafından yönetilmesine gerek olmaksızın çalışacak şekilde tasarlandığından sistemin herhangi bir kısmı devre dışı kalsa bile mevcut sistem iletişim için yeterli olabilmektedir. Bu hali ile sistemin kesintiye uğraması ve süreklilik özelliğini kaybetmesi dünyanın yok olması dışında mümkün değildir²⁹.

1.2.2.3. Bir Merkeze Bağlı Olmama

İnternetin doğmasındaki en önemli faktörlerden biri bilgi iletişim sistemlerinin birbirlerine bağlanması sonucunda oluşacak yapının herhangi bir merkezden bağımsız olarak işlemesi isteğidir. Bu sayede kurulmuş olan yapının bir kısmının hasara uğraması veya başkalarının eline geçmesi halinde tüm yapının işlevsiz kalmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Merkezden bağımsız olması internetin

²³ Hasan Kürşat Güleş, Adem Ögüt, Hasan Bülbül, "İnternet Teknolojisi Açısından İşletmeler Arası Elektronik Ticaret ve Aracı Pazarlar", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl.2002, C.7, Sa.2, s.42, (Çevrimiçi), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sduibfd/article/viewFile/5000122877/5000113183>, 12.08.2017

²⁴ Saraman, **Tüketicinin Korunması**, s.10

²⁵ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.12

²⁶ Savaş, **İnternet**, s.22

²⁷ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.15

²⁸ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s. 11.

²⁹ Savaş, **İnternet**, s.23

yönetilememesi sonucunu doğurmuştur³⁰. Ancak interneti düzenleyen, yöneten ve kural dışılıklara karşı duran bir merkezi yapının olmaması internetin tamamen kurlsız bir ortam olması sonucunu doğurmamıştır³¹. Hukuk dışı uygulamalardan zarar gören devletler internet ortamındaki bazı davranışların yasaklanması yoluna gittiği gibi, internet ortamındaki bu sınırsız özgürlükten ve sınır tanımaz yapıdan rahatsız olan kullanıcılar da internet ortamında otokontrolü sağlamayı amaçlayan internet etiğine ilişkin bazı kurallar geliştirmeye çalışmıştır.

1.2.2.4. Sahipsizlik

İnternetin bir merkezden bağımsız ve küresel olması ile iletişimde süreklilik sağlaması, onun bir kişiye veya kuruma ya da devlete ait olmaması sonucunu da beraberinde getirmiştir³². İnterneti oluşturan fiziksel ve mantıksal araçlar belli kişi veya kuruluşlara ait olsa bile parçaya sahip olmak ve onu yönetebilmek internetin karakteristiği karşısında bütüne sahip olmak ve onu yönetmek anlamına gelmemektedir³³.

1.2.2.5. Yerden ve Kimlikten Bağımsızlık

İnternet sisteminin temel özelliği fiziksel bir yerinin olmamasıdır. İnternet kullanıcıları bir bilgiye ulaşırken ya da bir veriyi yollarken, bilginin hedefine ulaşmak üzere hangi yoldan yol aldığı konusunda herhangi bir bilgileri ve müdahaleleri olamamaktadır. Bilginin hedefe varma sürecinde hangi ülkelerin sınırlarından geçtiği önemli olmadığı gibi ülkelerin fiziki sınırlarının ve bunların üzerindeki kontrollerin bu veri yolculuğunda takip edilen güzergâha etkisi yoktur. Bu da internetin fiziki bir mekândan bağımsız çalışmasını ve bir ülke kimliği altında olmamasını sağlamaktadır³⁴.

³⁰ Savaş, **İnternet**, s.23-24

³¹ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.12

³² Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.41

³³ Savaş, **İnternet**, s.26

³⁴ Savaş, **İnternet**, s.26

1.2.2.6. Sanallık (Dijitallik)

İnternette mevcut olan bilgiler sadece dijital şekilde bulunabilmektedir³⁵. Ağın sanal altyapısı, internet üzerinden ileti aktarımında uyulması gereken süreç ve esasların düzenlendiği protokollerle belirlenmektedir. İnternetin dijitallik (sayısallık, sanallık) niteliğine bağlı olarak, dijital bilgilerin, gayri maddileştirilme, potansiyel veri olarak her yerde bulunabilme, kopyalanma, içeriği ile oynanabilme ve son olarak bireyselleştirilememe gibi özellikleri vardır³⁶.

1.2.2.7. Veri Yığını (Ortak Bilgi Tabanı) Oluşturma

İnternet, anlaşılamayacak genişlikteki kapsamı ve sınırsız ölçüde birbirinden farklı türden bilgiyi ortak bir tabanda toplamaktadır. Bu çaptaki sınırsız veri yığını, bir yandan internetin küresellik niteliğinden; diğer yandan, düşük masraflarla ve zamandan tasarrufla internet ağındaki veri materyallerine ulaşılabilme özelliğinden kaynaklanmaktadır³⁷. Bilgiye erişim sağlama internetin adeta kendisi ile özdeşleştirilen bir fonksiyonudur³⁸. İnternet, geleneksel elektronik veri değişiminin (EVD) dezavantajlarından kaçınmayı sağlarken, bu tür sistemlerin üstünlüklerini kombine etmekte ve elektronik pazarların oluşumunu sağlamaktadır³⁹. İnterneti geleneksel elektronik ticaret sistemlerinden ayıran önemli bir özellik elektronik pazarlardır ve bu pazarlar hızlı bir gelişme göstermektedir.

1.2.3. İnternetin Tarihi Gelişimi⁴⁰

İnternet'in oluşumu Amerika Birleşik Devletleri Milli Savunma Bakanlığı'nın 1957 yılında proje grubu ARPA'nın kuruluşu ile başlamıştır. ARPA, matematik bilgi değiş tokuşu için düşünülen daima çalışabilen, güvenli, elektrik kesintisi ve diğer

³⁵ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.13

³⁶ Saraman, **Tüketicinin Korunması**, s.11

³⁷ Saraman, **Tüketicinin Korunması**, s.11

³⁸ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.17

³⁹ Güleş, Ögüt, Bülül, **Aracı Pazarlar**, s.44

⁴⁰ Tamer Soysal, "İnternet Servis Sağlayıcılarının Hukuki Sorumlulukları", **TBB Dergisi**, Sa. 61, 2005, s.305-307, (Çevrimiçi), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2005-61-187>, 23.08.2017; Serkan Orcan, "İnternet", **Tuena İnternet Çalışma Belgesi**, Ocak 1998, s.3-7, (Çevrimiçi) <http://www.inovasyon.org/pdf/2206-M-T-A-02.pdf>, 10.08.2016

sıkıntılara dayanabilen ve bütün Amerika'yı kapsayan bir bilgisayar bilişim ağı kurmuştu⁴¹.

1965 yılında Berkeley ve MIT'deki bilgisayarlar deney amaçlı olarak birbirine bağlandı. Bu ilk geniş alan ağı (WAN – wide area network) olarak tarihe geçti. 1967 yılında ARPANET adında bir bilgisayar ağ sistemi (computer network sistemi) kuruldu. 1969'da Kaliforniya'nın dört üniversitesinin hesap merkezleri bağlanarak bilgisayarlar arasında veri gönderip almayı sağlayacak IMPs (interface message processor) olarak bilinen protokol kuruldu.

1970 yılında ARPA, DARPA (Defence Advanced Research Project Agency) haline dönüştü. Başlangıçta ARPANET, Ağ Kontrol Programı (Network Control Programı NCP)'ni kullanmaktaydı. Ancak bu program fazla sayıdaki hostlar arasında iletişim sağlamada yetersiz kaldığından DARPA, daha genel bir iletim protokol seti olan TCP/IP (Transmission Kontrol Protocol/Internet Protocol)'yi geliştirdi. 1982 yılında TCP/IP protokolü kullanılmaya başlandı. Böylece internet kavramı ortaya çıktı⁴².

Bir Amerikan Devlet Kuruluşu olan NSF (National Science Foundation) network iletişiminin bilimsel araştırmalarda vazgeçilmez olduğunu anladı ve yüksek öğrenimde kullanılmak üzere 1985'te NSFNET kuruldu. NSFNET, ARPANET'ten sonra ABD'nin milli araştırma ağı olarak iletişim hizmetlerinde en önemli omurgayı teşkil etti.

1992'de World Wide Web'in⁴³ kuruluşu, İnternet'in Amerika dışında da genişlemesini sağladı. Amerikan ticaret hayatında gitgide büyüyen interneti kullanma

⁴¹ Gezder, **Tüketicinin Korunması** , s.42-43; Savaş, **İnternet**, s.9-13

⁴² Altınışık, **Elektronik Sözleşmeler**, s.17-19

⁴³ www: Evrensel Ağ: Dünya çapında ağ olarak isimlendirilen ve internetin en önemli servislerinden biri olan bu servis yazı, resim, ses, film, animasyon gibi çok farklı yapıdaki verilere yoğun ve etkileşimli bir şekilde ulaşmayı sağlayan bir çoklu hiper ortamdır. Hiper ortamın özelliği bir doküman üzerinden başka bir dokümana ulaşılabilmesidir. world wide web dünyanın bütün kaydedilen web sayfalarını ve diğer internet hizmetlerini kocaman desantral bir bilgi bankası ile bağlar. Böylece kullanıcılar browser'lerini kullanarak herhangi bir web sayfasına ulaşabilmekte ve kaydedilen bütün bilgileri karıştırabilmektedirler.

ilgisinin etkisi altında Amerikan Hükümeti 1995'te interneti özelleştirerek ticari kullanım için açtı⁴⁴.

Birbirinden bağımsız web sayfalarının birbirine bağlanması suretiyle çeşitli mal ve hizmetler internette sunulabilir oldu ve bunlar hakkında teferruatlı bilgilere ulaşılabilir hale geldi. İnternet'in gelişi ve sonraki gelişimi, gittikçe artan bir şekilde elektronik ticareti ve elektronik pazaryerlerini çok rağbet edilen konular haline getirdi.

1.3. Elektronik Pazaryerinin Tanımı

İşletmelerin bir bölümü interneti alıcı ve tedarikçileri ile olan işlem ve ilişkilerinde doğrudan bağlantılar kurmak amacıyla kullanırken, diğer bir bölümü alıcıları ve tedarikçileri bir araya getiren aracı elektronik pazarlara katılarak alım ya da satım işlerini gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda interneti geleneksel elektronik ticaret sistemlerinden ayıran önemli bir özellik elektronik pazarlardır. Örgütler arası sistemler ve elektronik pazarlar arasındaki farklılıklar şu şekilde sıralanmaktadır.

Tablo 1. Örgütler Arası Sistemler ve Elektronik Pazarların Farklı Özellikleri

Örgütler Arası Sistemler	Elektronik Pazarlar
Alıcı İlişkileri	Alıcı İlişkileri
Alıcı-satıcı işbirliği çeşitli işlemlere bağlı olarak sürdürülecek bir ilişki olacağından öngörmeyle belirlenmektedir.	- Alıcı-satıcı bağlantısı işlemler anında oluşturulabilir ve bu sadece bir işlem için olabilir. - Alıcı ve satıcının anlaşma yapması suretiyle satıcının belirlenmiş bir zaman periyodunda alıcıya ürünlerini sunması şeklinde olabilir.
Ağlar	Ağlar
- Özel ya da genel kullanıma açık ağlarda kurulabilir. - Dış iletişim işletmeleri gerektiğinde bunlar genel olarak katma değer ağlar olacaktır.	- Elektronik pazarlar genel kullanıma açık ağlarda kurulur. - Dış iletişim işletmeleri gerektiğinde bunlar genel olarak çevrim içi hizmet sağlayıcılardır.

⁴⁴ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.43

Taraflar Arası Bağlantılar	Taraflar Arası Bağlantılar
• Karşılıklı değişilecek iş dokümanlarının yapısı ve formatı önceden taraflarca belirlenmiştir. • Taraflar ortak kuralları ve beklentilerini net bir şekilde ortaya koymuşlardır. Böylelikle tarafların her biri yapılması gerekenleri bilmektedir.	• Yapılacak işlemleri pazar yapıcılarla birlikte satıcılar belirler. • Alıcılar ve satıcılar elektronik pazara katılmada kullanacakları iletişim ağlarını bağımsız olarak belirler. • Hiçbir ortak kural önceden belirlenmemiştir.

Kaynak: Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.46

Elektronik Pazaryerleri; “Ağ Pazaryeri”, “e-Pazar”, “Sanal Pazar” ya da “Online Pazaryeri” gibi çeşitli isimlerle adlandırılmaktadır. İşlemlerin elektronik pazar ortamında gerçekleşmesi ve elektronik ticaret kavramının yaygın kullanımı nedeni ile çalışmamamızda “Elektronik Pazaryeri” kavramı tercih edilmiştir. Elektronik pazaryerinin adlandırılmasında olduğu gibi tanımlanmasında da bir birlik söz konusu olmayıp çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir.

Elektronik pazaryerleri, çeşitli işletmelerin, mal veya hizmetlerini tanıtımalarına ve bunları satmalarına veya ihtiyaç duydukları ürünleri satın almalarına imkân veren, ilgili tarafların bağlanabileceği bir web sitesi şeklinde oluşturulan sanal ticaret merkezleridir⁴⁵.

Elektronik pazaryerleri çoğunlukla birbirinden daha önce haberdar olmayan alıcı ve satıcılar (tedarikçiler) tarafından karakterize edilir. Katılımcı olan alıcı ve satıcıların merkezi bir pazaryeri üzerinden iletişimde bulunmalarını ve işlem yapmalarını sağlayan sistemlerdir⁴⁶. Alıcı ve satıcıların her ikisi de pazaryerine ziyaretçi veya aktif pazar katılımcısı olarak yaklaşılır.

Arthur Andersen’e göre; elektronik pazaryeri, alıcı ve satıcıları bir araya getiren ve işlemleri fiyat belirlemeden yönlendiren iş modelidir⁴⁷.

⁴⁵ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.31

⁴⁶ Meral Gündüz, “e-Ticaret ve Yenilikçi Yaklaşımlar”, **T.C. Başbakanlık DTM IGEME**, Yurtdışına e-Ticaret (B2C e-İhracat) İhracatta İnternet Zamanı-5, Ankara, Kasım 2009, s.4, (Çevrimiçi), <http://www.e-ticaretmerkezi.net/yurtdisina-eticaret.pdf>, 12.08.2017

⁴⁷ Andersen, **İnternetle Gelişimde Türkiye**, s.75

Elektronik pazaryeri, katılımcı olan alıcı ve satıcıların fiyatlar ve ürün özellikleri hakkında bilgi değişimine imkân veren kurumsal bilgi sistemleri olarak tanımlanabilir. Elektronik pazaryeri, tedarikçiler, dağıtımıcılar, ticaret hizmet sağlayıcıları, altyapı sağlayıcıları ve interneti, iletişim ve işlem amaçlı kullanan müşterilerden oluşan ayrı bir sistemdir. Elektronik pazaryeri çok sayıda alıcı ve satıcının ve başka katılımcıların ek hizmetlerle desteklenen dinamik ve merkezi bir pazaryeri sayesinde iletişimde bulunmalarını ve işlem yapmalarını sağlayan kurumlar arası bilgi sistemidir⁴⁸.

Elektronik pazaryerleri tarafların satış tekliflerini veya alım emirlerini gönderdikleri, katılımcılara firma tedarik yönetiminde kullandıkları Bilgi Teknolojisi sistemleri ile entegre edilebilen ve dinamik fiyatlandırma mekanizmaları kullanabilen güvenli sitelerdir⁴⁹.

Elektronik pazaryerleri alıcı ve satıcıları sanal ortamda bir araya getirerek birbirleriyle alışveriş yapmalarına olanak sağlayan iş modelleridir. Agora sözcüğü, eski Yunan dilinde, antik Yunan kentlerinde, şehirle ilgili politik, dini, ticari her türlü faaliyetin gerçekleştiği, tüm kamu binalarının etrafında sıralandığı halka ait geniş açık alan olup, Helenistik dönemde şekillenip Roma İmparatorluğu'nda ortaya çıkan forumların öncüsüdür⁵⁰. Agora kelimesinin, elektronik iş modeli olarak ifade ettiği anlam ise alıcı ve satıcıların internetten eriştikleri sanal platformda bir araya gelmeleri ve sundukları ürün ve hizmetleri açık arttırma usulü ile satma ya da satın alma şeklidir⁵¹.

Elektronik pazaryerleri benzer işleri yapan işletmelerin bir araya geldikleri, birbirlerini daha kolay buldukları ve daha etkin çözümler ürettikleri web tabanlı ticari

⁴⁸ Zeynep İyiler, “E-ticaret”, Avrupa İşletmeler Ağı İstanbul Merkezi İstanbul Sanayi Odası, **İstanbul Sanayi Odası Yayınları**, İstanbul, 2015/2, s.80, (Çevrimiçi) <http://www.iso.org.tr/sites/1/upload/files/e-ticaret-2015-3941.pdf>, 10.08.2017; Zeynep İyiler, “Elektronik Pazaryerleri (B2B E-Marketplaces)”, **T.C. Başbakanlık DTM İGEME**, , Elektronik Ticaret ve Pazarlama İhracatta İnternet Zamanı:1, Ankara, Aralık 2009, s.247, (Çevrimiçi), <https://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/Hizmet%20Ticareti/Elektronik%20Ticaret/e-K%C3%BCt%C3%BCphane/ekler/eticaretyen.pdf?lve>, 19.08.2017

⁴⁹ İbrahim Aydemir, “Elektronik Ticaret Alanındaki Rekabet Sorunları”, **Uzmanlık Tezleri Serisi**, No:53, Ankara, 2004, s.32

⁵⁰ Aslıhan Özer, “**E-Pazaryerlerinin Yönetimi**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s.4; Wikipedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/AgoraWikipedia>

⁵¹ Şule Özmen, “**Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu: e-Ticaret**”, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 32, İstanbul, 2013, s.153

iş modelleridir. Elektronik pazaryerleri alıcılar ile satıcıların birbirleriyle etkileşimde bulunmalarına ve işbirliğine gitmelerine imkân vermektedir. Endüstriyel özellikte spesifik arama motorları, bilgi tabanları ve müzayede pazarları, dinamik ticaret ortamları, elektronik pazaryerlerinin kapsamındadır⁵².

Elektronik pazaryerleri katılımcıların tüm ihtiyaçlarını belirledikleri, ilan ettikleri ve çözüm aradıkları mekânlar olmuşlardır. Bu pazarlar bir buluşma noktası, sektörel bilgi paylaşım alanları ve güncel teknolojik gelişmelerin sunulduğu mekânlardır⁵³.

Elektronik pazaryerleri tedarikçiler, aracılar, müşteriler, outsourcing⁵⁴ firmaları, taşımacılık, sigorta, finans şirketleri, teknik hizmet veren şirketler, danışmanlık hizmeti veren şirketler ve benzeri çok farklı alanlardan şirketlerin bir araya gelerek birlikte iş yaptıkları, iş ortamıdır. Birlikte iş yapmak ya da üretim süreçlerini müşteriye daha fazla değer sunacak şekilde değiştirmek, web tabanlı çözümlerin daha ileri götürülmesi ihtiyacını ortaya çıkarmış ve elektronik pazaryerleri doğmuştur⁵⁵.

Elektronik pazaryerleri çeşitli yazılımlarla bir platform oluşturarak her sektörden çok sayıda firmayı bir araya getirerek firmalar arası ticareti kolaylaştırmaya yönelik çeşitli işlevleri yerine getirirler. Elektronik pazaryerleri tarafından yaratılan değer, ağa (network) her yeni gelen katılımcıyla birlikte artmaktadır. Elektronik pazaryerleri, pazar oluşturma mekanizmalarını, işgörme amaçlı olarak katılımcılar arasında arabuluculuk faaliyeti ile işletirler. Bunu da alım satım tekliflerini yayınlama, ürün ve hizmet katalogları oluşturma, açık arttırmalar ve borsalar oluşturma yoluyla yaparlar⁵⁶.

⁵² İbrahim Kırçova, “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Elektronik Tedarik Sistemleri ve Avantajları”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, Yayın No:2006-5, s.51, (Çevrimiçi), www.ito.org.tr/itoyayin/0016030.pdf, 22.12.2016

⁵³ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.53

⁵⁴ Dış Kaynaklardan Yararlanma (**Outsourcing**); işletmelerin, temel yetenekleri üzerine odaklanarak, bunun dışında kalan faaliyetlerini bu konuda uzmanlaşmış diğer firmalardan sağlaması olarak tanımlanabilir. <http://www.inovasyon.com.tr/pages.asp?type=single&id=298&own=34&own1=60>, (Çevrimiçi), 01.08.2019

⁵⁵ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.52

⁵⁶ İbrahim Kırçova, “Dünya’da ve Türkiye’de e-İhracat Uygulamaları”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, Yayın No:2010-19 Kobi Araştırmaları, s.126, (Çevrimiçi), <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0021122.pdf>, 16.08.2017

Elektronik pazaryerlerinin binlerce hatta milyonlarca kullanıcıını, siteye üye olan tedarikçileri ve alıcılar oluşturmaktadır. Elektronik pazaryerlerinin ilk uygulamaları tüketiciden tüketiciye olmasına rağmen zaman içinde pazaryeri içinde mağaza açarak işlem yapan taraflar da bu uygulamaya ilgi göstermiştir. Şu anda bilinirliği yüksek birçok elektronik pazaryerinde hem tüketiciden tüketiciye (C2C), hem işletmeden tüketiciye (B2C), hem de işletmeden işletmeye (B2B) ve hatta tüketiciden işletmeye (C2B) satışlar yapılmaktadır.

Aracı pazarlar olan elektronik pazaryerlerinin temel mimarisi elektronik altyapı ve web siteleridir. Elektronik altyapı, açık artırma yazılımları, içerik yönetim yazılımları ve web temelli ticaret çözümlerinden oluşmaktadır. Aracıların web siteleri ise alıcılar ve satıcıların iletişim, reklam, açık artırma, işlemleri yürütme, stok ve siparişlerin karşılanmasını koordine etmek için bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Aracı pazarlar bilgi parçacıklarını toplamada internetin üstünlüklerinden yararlanarak alıcılar ve satıcılar için optimal sonuçlar sunmaktadır. Ayrıca aracı pazarlar ödeme, sipariş alma ve yerine getirme, lojistik ve sonuçların izlenmesinde de verimliliği artırmaktadır⁵⁷.

Elektronik pazaryerine ait merkezlerde yer alarak ticari faaliyette bulunmak isteyen tacirlerin, merkezin sahibi olan kişi veya kuruluş ile bu amaçla bir sözleşme yapması gerekmektedir. Bu sözleşmede, genellikle, tarafların rolü, yükümlülükleri ve müşterilerle olan ilişkileri konusunda düzenlemelere yer verilmektedir. Elektronik pazaryerleri, bu şekliyle, kendi iç düzenlemesi olan satış merkezleri görünümündedir⁵⁸.

Elektronik pazaryerleri; müşterileri ile doğrudan bağlantı kuran “ürün/hizmet sağlayıcılar”; ürün ve hizmetler ile ilgili müşterileri bilgilendirerek ürün/hizmet sağlayıcılarına ve diğer aracı elektronik pazarlara müşterileri yönlendiren ve işletmelere gerçek zamanlı olarak hem alıcıların hem de satıcıların fiyatlarını karşılaştırma imkanı sunan merkezler olan “portallar” ve alıcı ve tedarikçi arasındaki işlemlere çeşitli şekillerde katılım gösteren, dolayısıyla müşterilerinin ilgilendikleri

⁵⁷ Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**. s.47

⁵⁸ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.31

ürünlerle ilgili alan bilgisine sahip olan ve gerçekleştirilen işlemlerde güven ve emniyeti sağlayacak sistemler aracılığıyla tedarikçiler ve alıcılara değer sağlayan “Pazar yapıcılar (aracı pazarlar)”dır⁵⁹.

Elektronik pazaryerlerinde açık artırma ve fiyat teklifi yöntemi ile ve sabit fiyatla olmak üzere iki türlü satış fiyatıyla işlem yapılmaktadır⁶⁰. Açık artırma sistemi kullanan elektronik pazaryerlerinin temel işlevi bu yöntemle dinamik fiyat oluşumunu sağlamaktır. Fiyatları önce alıcıların teklif ettiği ve satıcı olan anlaşmalı firmalardan alıcının teklifine en yakın fiyatı veren işletmenin satışı gerçekleştirdiği elektronik talep toplama sistemi ise müşteriye daha uygun koşullarda alım yapma olanağı sağlamaktadır. Sadece sabit fiyatla satış yapılan ya da iki tür satış fiyatının bir arada kullanıldığı elektronik pazaryerleri de mevcuttur⁶¹.

Elektronik pazaryeri kavramı esasen hukuki bir kavram değildir. 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda (ETK) tanımlanmış olan “aracı hizmet sağlayıcı” kavramı, elektronik pazaryeri kavramının hukuk dilindeki karşılığını oluşturmaktadır. Aracı hizmet sağlayıcı kavramı ETK.’da “başkalarına ait iktisadi ve ticari faaliyetlerin yapılmasına elektronik ticaret ortamını sağlayan gerçek ya da tüzel kişiler” olarak tanımlanmıştır (ETK. m.2/d). Yani alıcı ve hizmet sağlayıcı arasında alım-satım işleminin yapıldığı “elektronik pazaryerini işletenler” “aracı hizmet sağlayıcıdır”. Elektronik pazaryeri uygulamaları, alıcılar ve satıcılar arasında ticareti kolaylaştırmak için kurulan internet temelli pazarlardır. Elektronik Veri Değişimi (EVD) ile başlayan ve web sitesinden birebir satış ile sürdürülen elektronik ticaretin bugünkü yapısında aracı pazarlar, alıcılar ve satıcıları bir araya getirerek ve işbirliğine dayalı ticareti sağlayarak pazar verimliliğini artırmaktadır⁶².

⁵⁹ Güleş, Ögüt, Bülül, **Aracı Pazarlar**, s.46-47

⁶⁰ Özmen, **e-Ticaret**, s.153

⁶¹ Örneğin sanalpazar.com elektronik pazaryerinde açık artırma fiyatının yanı sıra ürünlerin yanında yer alan “Hemen Al” bağlantısı ile verilen sabit fiyattan alım satım yapılabilmektedir.

⁶² Güleş, Ögüt, Bülül, **Aracı Pazarlar**, s.47

1.4. Elektronik Pazaryerinin İşlevleri

Elektronik pazaryerleri çeşitli yazılımlarla bir platform oluşturarak her sektörden çok sayıda şahıs ya da firmayı bir araya getirerek şahıslar ve firmalar arası ticareti kolaylaştırmaya yönelik çeşitli işlevleri yerine getirirler⁶³.

1.4.1. Genel Olarak

İnternet ile sağlanan ağ yapılanması, mimarisi gereği gücünü yaygınlığından ya da genişliğinden almaktadır ancak bu durum bir paradoks olarak ağı kırılabilirliğine de yol açmaktadır. Dolayısıyla bu sanal ortamda güvenliğin inşası, ticaretin “gerçek” ortamındaki güvenlik unsurlarıyla uyumlu hale getirilmek durumundadır. Bu yaklaşım, internet temelli elektronik ticaret uygulamalarında elektronik pazaryeri modelinin de üstlenmesi gereken işleve açıklık getirmektedir⁶⁴. Elektronik pazaryerlerinin web sitelerinde işlevleri hakkında açıklamalara yer verdikleri görülmektedir⁶⁵.

⁶³ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.52

⁶⁴ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.64

⁶⁵ “Türkiye’nin ilan ve alışverişte ilk adresi sahibinden.com, 2000 yılında Aksoy Group bünyesinde hayata geçirildi. Bir e-ticaret sitesi olmanın ötesinde, ülkemizde e-ticaretin doğuşundan bugüne olan sürecin de temsilcisi olan sahibinden.com, Türkiye’nin en büyük **elektronik ticaret ve ilan platformu** olma özelliğini taşıyor...

.... İşine tutkuyla bağlı profesyonel insan kaynağı, güçlü teknolojik altyapısı ve müşteri odaklı hizmet anlayışı ile sahibinden.com, kullanıcılarının hayatlarına dokunarak değer yaratmak, hayallerine ulaşmalarına aracılık etmek ve en iyi deneyimleri yaşatmak için tüm gücüyle çalışmaya devam ediyor.” <https://www.sahibinden.com/kurumsal/hakkimizda/>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

“Ucuzabilet.com kurulduğu günden bu yana, yurt içi ve yurt dışı uçak bileti satışını sürdüren bir web sitesi olarak hizmet veriyor. Ucuzabilet, adından da anlaşılacağı üzere “ucuz uçak bileti” prensibiyle kurulmuş olup; yüzlerce hava yolu firmasının sunduğu uçuş seferlerini sizin için birkaç adımda kolayca listeleyen, en uygun uçak bileti bulmanız konusunda size yardımcı olan, geniş bir veri tabanına sahip bilet satış sitesidir.

Kullanıcılarının en ucuz uçak biletini kolayca bulabilmesi için uçuş hizmeti veren tüm hava yolu şirketlerini listeleyen Ucuzabilet, tek bir ekran üzerinde tüm hava yollarının biletlerini ucuzdan pahalıya doğru sıralayarak, en hesaplı bilete kolayca ulaşmanızı sağlıyor.

Kullanıcılarının uçuşlarını hesaplı bir şekilde gerçekleştirebilmeleri üzerine hizmet vermeyi amaçlayan site, aynı zamanda her türlü kampanyadan en hızlı şekilde haberdar olabilmeleri için de üyelik hizmeti sunuyor. Ucuzabilet’e üye olarak ucuz bilet kampanyalarını çok önceden öğrenme ve uygun uçak bileti alma fırsatına sahip olabilirsiniz.” <https://www.ucuzabilet.com>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

“2001’den beri plastik sektöründeki 70.000 firma/100.000 profesyonelle hizmet veren **ChemOrbis**, plastik endüstrisindeki alıcı, satıcı ve üreticilerin kazançlı alım-satım kararları almalarını ve iş ilişkileri kurmalarını sağlar.

Piyasa Bilgisi, Analiz Araçları, Konferanslar ve Alım/Satım Talepleri servisleri sunan ChemOrbis, dalgalı piyasa koşullarında faydalı olmak üzere tasarlanmıştır. En önemli spot pazarlarda bulunan ofisleri sayesinde ChemOrbis, Uzak Doğu ve Güney Doğu Asya, İtalya, Türkiye, Ortadoğu, Kuzey ve

İnternet temelli elektronik pazaryeri uygulamaları, ticari işlemin gerçekleşme sürecinde kurulan “değer zincirinin” halkaları niteliğindeki ürün-firma hakkında bilgilendirme, lojistik destek, sipariş teyidi, elektronik ödeme-tahsilat işlemleri, komisyon ücretleri, ticari işlemin güvenilirliğinin sağlanması, karşılıklı edimlerin denetlenmesi gibi noktalarda işlev görmektedir.

Uygulamada, elektronik pazaryeri modeli ya sınırlı sayıdaki küresel alıcı konumundaki firmalara geniş bir satıcı dökümü üzerinden “fiyat şeffaflığı” sağlamak, birbirine rakip hale getirilen seçenekler arasından seçim yapabilmek imkânı sağlayan açık elektronik pazaryeri ya da birbirini iyi tanıyan firmaların “ürün değişimi” yapabildikleri kapalı ortamlar olarak işlev görür hale gelmişlerdir⁶⁶.

Elektronik pazaryerleri temel olarak toplama (aggregation) ve karşılaştırma (matching) şeklindeki iki mekanizma ile değer oluşturmaktadır. Toplama mekanizmasını kullanan elektronik pazaryerleri, sanal bir çatı altında çok sayıda alıcı ve satıcıyı bir araya getirir ve tek noktada alışverişi sağlayarak işlem maliyetlerini azaltır. Toplama mekanizmasında fiyatlar önceden belirlendiğinden statik yapıdadır ve yeni alıcıların katılımından sadece satıcıların yararlanmasına, yeni satıcıların katılımından ise sadece alıcıların yararlanmasına olanak tanır⁶⁷. Karşılaştırma mekanizması ise fiyatların satın alma anında belirlendiği spot kaynak temini ya da açık artırma şeklinde gerçekleştirilmekte ve kullanıcıların rolleri değişken olmaktadır. Karşılaştırma mekanizmasında elektronik pazaryerine herhangi bir katılımın olması pazarın akışkanlığını her iki taraf yararına arttırır⁶⁸.

Batı Afrika pazarlarını günlük olarak takip etmekte, güncel ve tutarlı piyasa raporları, kapsamlı haftalık analizler, fiyat indeksleri ve güncel sektörel haberler sunmaktadır. ChemOrbis Piyasa Bilgisi ve Analiz Araçları, piyasa oyuncularının doğru ticaret stratejileri belirlemelerine ve müzakere güçlerini arttırmalarına yardımcı olarak daha karlı ticaret yapabilmelerini sağlamaktadır. Üye firmalar satın alma ve satış kararlarını gerçekleştirirken ChemOrbis Ticaret Platformları’nı kullanarak en doğru zamanda potansiyel iş ortaklarına hızlı ve verimli bir şekilde ulaşmaktadır. Asya, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika’da sektör oyuncularını fiziksel olarak bir araya getiren ChemOrbis, düzenlediği konferanslar ile plastik dünyasına ilişkin son gelişmeleri ve beklentileri uzmanlarından öğrenme fırsatı sunarken dünyanın dört bir tarafından gelen sektör mensuplarına eşsiz networking fırsatları sağlamaktadır.” <https://www.chemorbis.com/AboutUs.do>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

⁶⁶ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.90-91

⁶⁷ Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.49

⁶⁸ Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.s.50

1.4.2. İş Modelleri

Literatür, uygulama örnekleri ve araştırma raporları incelendiğinde, elektronik pazaryeri modelinin “aracılık işlevinin” beş ana kategori ya da iş modeli altında toplandığı belirlenmiştir⁶⁹.

Satıcıların kendi firma web sitelerine ulaşılabilmesini sağlayacak şekilde elektronik pazaryeri sitesi üzerinden verilen erişim desteğini içeren “Doğrudan Alıcı-Satıcı Bağlantısı”; elektronik pazaryeri sitelerinin satıcıya ait ürünlerin satışında bir tür müzayede salonu gibi işlev gördüğü “Çevrimiçi Açık Artırma”; alıcı ve satıcıların elektronik pazaryerinin elektronik ortamında oluşturulan bir foruma almak ya da satmak istedikleri ürünlerin özelliklerini ve fiyatlarını içeren mesajları gönderebilmelerini içeren “Çevrimiçi Alım-Satım Talep Listeleri-Kotaları”; alım-satım talep listeleri-kotaları gibi çalışan ancak alıcı veya satıcıların foruma gönderdikleri mesajlarında fiyat bilgisinin yer almadığı, alıcı ve satıcı firmaların foruma gönderdikleri mesajlara kimlerin eriştiği/ilgilendiği konusunda herhangi bir denetim-kontrol olanaklarının olmadığı “Ticari Önderlik-Sınıflandırılmış Reklamcılık” ve hizmet sağlayıcının ürünleri doğrudan doğruya kullanıcılara-tüketicilere sattığı “Elektronik Perakendecilik” iş modelleridir. Bu iş modellerinden ilk dört kategori elektronik ticarete elektronik pazaryerinin tacirler arası (“firmadan firmaya” yani B2B) ticari ilişkideki işlevlerini tanımlarken, beşinci kategori “firmadan müşteriye” yani B2C uygulamasını tanımlamaktadır.

1.4.3. İşlevleri

İnternette alıcılar ve tedarikçileri buluşturan elektronik pazaryerleri, sunduğu hizmetler ile pazarın akışkanlığının artmasına ve işlem maliyetlerinde tasarrufa gidilmesine yardımcı olan yapılardır. Elektronik pazaryerlerinin yürüttükleri önemli işlevlerden bazıları; çeşitli birimler tarafından yürütülen endüstriyel ürünlerin satın alma sürecinin bir parçası olan işletme alımlarına ilişkin talebin yapılması ve onaylanması ile ilgili tüm işlemlerin elektronik ortamda yapılmasına imkân veren “Alım Taleplerini Yönlendirme ve Onaylama” işlevi; aracılık işlevini gerçekleştiren

⁶⁹ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.52-53

ve pazaryerinin alım satım süreçlerine değer katmasını sağlayan “Tedarikçilerin Bulunması” işlevi ve elektronik pazaryerine ulaşan taleplerin karşılanmasını sağlayan “Talep Karşılama” işlevidir⁷⁰. Talep karşılama işlevi elektronik pazaryerinin amacı ve hizmet verdiği sektöre göre farklılık göstermektedir⁷¹.

1.5. Elektronik Pazaryerinin Faydaları

1.5.1. Genel Olarak

Elektronik ticaretin gerek tacirler gerekse tüketiciler açısından sunduğu faydalar genel olarak elektronik pazaryerleri için de geçerlidir. Bunun yanında elektronik pazaryerlerinin sağladığı spesifik faydalar da mevcuttur. Elektronik pazaryerleri şirketlerin faaliyet gösterdikleri sektöre ve alıcı veya satıcı olmalarına bağlı olarak farklı avantajlar sağlar.

Türk Hukuk sisteminde “aracı hizmet sağlayıcı” olarak tanımlanan elektronik araçlar, özellikle araçların bir katma değer sağladıkları durumlar olan; çok sayıda alıcı ve satıcının koordinasyonu gerektiğinde, alıcının araştırma maliyetinin yüksek olması halinde ve aracının işlemleri toplulaştırarak yapması olanaklı olduğunda ortaya çıkarlar⁷².

Elektronik pazaryerleri elektronik ticaret bağlamında verimlilik artışlarında önemli bir role sahiptir. Elektronik pazarlarda taraflar arasında fiziksel etkileşim olmadığından güven önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmakta ve iyi bilinen markalara sahip olmayan girişimciler için taraflar arasında güven tesis edecek araçların varlığı zaruri olmaktadır. Ayrıca internetin evrensel erişim özelliğine bağlı

⁷⁰ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.70-71

⁷¹ Başlıca talep karşılama yöntemleri; düşük fiyatlı ve karşılaştırma gerektirmeyen mallar için kataloglardan tarama şeklinde gerçekleştirilen “*Katalog Sistemi*”; özellikle büyük ölçekli taleplerde fiyatı çok fazla değişkenlik gösteren malların ticaretinde kullanılan, fiyat teklifleri ve talebin dinamik bir şekilde karşılaştırılması temeline dayanan “*Dinamik Fiyatlandırma*”; fiyatlandırmada satıcının görüşünün önem kazandığı talebi seyrek mallarda kullanılan “*Açık Arttırma*” ve taraflar arasında pazarlık yapılması ve siparişten teslim ve sonrada ödemeye kadarki işlemlerin şartlarının belirlendiği anlaşma sürecinin elektronik ortamda gerçekleştirildiği “*Anlaşma (Mutabakat)*” yöntemleridir.

⁷² Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.31

olarak bir pazardaki alıcı ve satıcılar toplulaştırılarak işlem hacimleri artırılmak suretiyle maliyet avantajları elde etme potansiyeli sağlanmaktadır⁷³.

Elektronik pazaryerleri, burada faaliyet gösteren firmalar açısından, satım ve stokların idaresine ilişkin yöntemlerin otomatikleştirilmesine, hizmet ve ürünlerin geniş bir kitleye sunulmasına, firmalar arası rekabete ve işlemlerin süratli bir şekilde yapılmasına olanak sağladığından, bu firmalar, bir yandan önemli ölçüde tasarruf etmekte, diğer yandan, daha etkin bir şekilde faaliyet gösterme imkânına kavuşmaktadır⁷⁴.

B2B elektronik pazaryerleri, birçok sektördeki çok sayıda işletmenin daha düşük fiyat, daha geniş arz kaynakları ve düzenli sipariş süreçleri elde etmesine olanak sağlar⁷⁵.

Elektronik pazaryerleri, tüketicinin araştırma maliyetlerinin (para, zaman ve ürünle ilgili bilgilerin elde edilmesi çabaları) bir kısmını düşürmesini sağlayan bir mekanizmaya sahiptir. Bu mekanizma satıcıların nispeten yüksek fiyattan satmasını da engelleyen bir role sahiptir. Elektronik pazaryerleri, sağladıkları olanaklar (ürün/hizmetlerin pazarlama programları ile ilgili bilgi elde etme kolaylıkları) sebebiyle bölgesel oligopollerin ve monopollerin avantajlarını ortadan kaldırarak rekabet yaratır. Tüketici, bir taraftan rekabetin artması, diğer taraftan aracılardan azaltılması sebebi ile aynı kalitede ürün/hizmeti, fiyat karşılaştırması yaparak daha ucuza alma olanağına sahip olur⁷⁶.

Elektronik pazaryerleri daha geniş alıcı kitlesine hitap edebilmek, ürün, satıcılar ve diğer alıcılar hakkında daha fazla ve ucuz bilgi elde etme olanağı, internet ortamında tüketiciler arası alışverişlerin yaygınlaşması gibi faydalar sağlar⁷⁷.

⁷³ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.31

⁷⁴ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.31

⁷⁵ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.149

⁷⁶ Ramazan Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, 3.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Şubat 2012, s.147

⁷⁷ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.153

Elektronik pazaryerleri, işletmeler açısından pazarlama bütçesinden tasarruf, zaman tasarrufu, fırsat eşitliği, zengin bilgi ve karşılıklı etkileşim, global erişim⁷⁸; müşteriler açısından kontrol edilebilir satın alma süreci ve kolaylık⁷⁹ sağlar.

Elektronik pazaryerleri, alıcı ve satıcılar tarafından piyasadaki müşterilerin faaliyetleri hakkında daha önce mümkün olmayan düzeyde bilginin paylaşımına⁸⁰, satış fiyatlarındaki değişimler, stok bilgileri gibi enformasyonun gerçek zamanlı olarak izlenebilmesine⁸¹ olanak sağlarken alıcılar için araştırma ve seçme maliyetlerini azaltır⁸².

Elektronik pazaryerleri çok alıcılı, çok tedarikçili işlemlerin ve işbirliğinin gelişmesine imkân verir⁸³.

Çoğu elektronik pazaryerinin faydası bilgiyi tek bir sitede toplamasıdır. Hem site işleticileri hem de katılımcı firmaların iyi bilgilenebilmesi herkesin yararına. Bilgi kaynaklarının güvenliğini sağlamak için özel çaba gösterilmesi gerekebilir. Bilginin daha çok değişimi pazarlama, ihaleye çıkma ve tasarım amaçlarıyla multimedya uygulamalarıyla desteklenir. İhalede tasarımlar ve planlar çizim imkânı veren yazılımlarla sunulabilir. Bazı siteler üyelerine pazarlama desteği de verir⁸⁴.

Elektronik pazaryerleri, elektronik ticarete yeni başlayacak olan işletmeler için nitelikli insan gücü, performans iyileştirme, operasyonel hizmetlerin güçlendirilmesi gibi konularda hızlandırıcı etki oluşturmaktadır. Pazaryerleri sahip oldukları dijital yetkinlikler sayesinde; ziyaret edilen ürünler, sepete eklenme, satın alma gibi müşteri davranışlarının ve işletmeye gelen siparişlerin raporlanması için paylaşımlarda bulunmakta olup, ürünlerin listelenmesi, paketleme, gönderim ve ardından gelen müşteri deneyiminin artırılması için işletmelere geri bildirimlerde bulunarak hizmet kalitesinin artırılmasına yardımcı olmaktadır. Bazı pazaryeri platformları üzerinde

⁷⁸ İbrahim Kırçova, **İnternette Pazarlama**, Tıpkı 4. Baskı, İstanbul, Beta Basım, Ekim 2008, s.59-65

⁷⁹ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.65-68

⁸⁰ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.4

⁸¹ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.19

⁸² Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.9

⁸³ Kırçova, **e-İhracat**, s.126

⁸⁴ İyiler, **Elektronik Pazaryerleri**, s.249

ürünler ve satıcılara ait rakip analizleri imkânı sunulmakta olup işletmelerin insan kaynağı yetkinliğinin artırılması için elektronik ticaret alanında eğitimler de verilmektedir. KOBİ'lerin yurt dışına açılması için önemli bir destekleyici unsur olarak da pazaryerleri ön plana çıkmaktadır⁸⁵.

1.5.2. Satıcılar İçin Elektronik Pazaryerinin Faydaları⁸⁶

İnternetin karakteristik özellikleri olan evrensel erişim, yüksek hızlı bilgi akışı, interaktiflik ve ağların entegrasyonu esas alınarak elektronik ticaretin satış sürecine araştırma ve seçme, ödeme ve teslimat bakımından getirdiği avantajlar şunlardır:

1.5.2.1. Maliyetler Açısından Faydaları

Fiyatların açık hale gelmesi, israfların ve aracı marjlarının engellenmesi⁸⁷, evrensel erişimin alıcı gruplarının oluşturulmasını kolaylaştırması, çok sayıda seçeneğe ulaşım ve en iyi teklifi değerlendirme fırsatı sunmasıyla satın alma maliyetlerinin düşmesi⁸⁸, yeni alıcı/tedarikçileri araştırmada, anlaşmalarda, başvuruda, ödeme ve tahsilde ve sipariş süreçlerinde otomasyon (elektronik işlem süreçleri) ve standardizasyonun işlem maliyetlerini azaltması, iş yapma metotlarını basitleştirmesi sonucunda işlem maliyetlerinin düşmesi⁸⁹, internet üzerinden doğrudan teslim edilen mal ve hizmetlerde dağıtım maliyetinin düşmesi⁹⁰, arz talep ilişkisinin eş zamanlı oluşumu ile anında üretime olanak sağlaması ve stoktaki arz fazlalarını elektronik pazaryerinde satmak sureti ile zarar yazma riskini ortadan kaldırması, envanter maliyetlerinin düşmesi⁹¹, firmaların, yerel fiziki ofis veya mağazalar ağı

⁸⁵ “E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar 2019”, TÜSİAD Deloitte Digital e-Ticaret Raporu, s.78, (çevrimiçi), <https://www.eticaretraporu.org/wp-content/uploads/2019/05/DD-TUSIAD-ETicaret-Raporu-2019.pdf>, 10.10.2019

⁸⁶ Meral Gündüz, “Rekabetçi Dış Ticaret Politikalarında Yeni Kavramlar; e-Dönüşüm ve Yakınsama”, T.C. Başbakanlık DTM İGEME, B2B e-Ticaret ve e-Pazaryerleri, Ankara, Aralık 2008, s.6 (Çevrimiçi), http://www.byclb.com/Files/ders_notlari/e_pazaryerleri.pdf, 22.12.2016, İyiler, E-Ticaret, s. 89; İyiler, Elektronik Pazaryerleri, s.225-226, 248-249; Aydemir, Rekabet Sorunları, s.25

⁸⁷ İyiler, Elektronik Pazaryerleri, s.248

⁸⁸ Aydemir, Rekabet Sorunları, s.30

⁸⁹ İyiler, Elektronik Pazaryerleri, s.248

⁹⁰ Aydemir, Rekabet Sorunları, s.27

⁹¹ Aydemir, Rekabet Sorunları, s.30

kurma, sıfırdan yeni elektronik ticaret sitesi açma⁹², var olan elektronik ticaret sitesinin teknolojik altyapısını yenileme⁹³, sabit donanım yatırımı ve bu donanımları işletecek personel yatırımı yapmalarını gerektirmemesi⁹⁴, satış, pazarlama, dağıtım, personel, satış alanı gibi genel işletme maliyetlerini ve idari maliyetleri büyük oranda ortadan kaldırması⁹⁵ maliyetler açısından ifade edilebilecek faydalardır.

1.5.2.2. Pazara Erişim Açısından Faydaları

Pazara erişim açısından faydaları ise, yeni pazarlar bulunması, farkında olunmayan pazarlara satış imkânı oluşturulması, coğrafi sınırlamalardan kurtulma, küresel pazarlara ulaşma⁹⁶, maliyet ve hız avantajı sayesinde daha önce büyük firmalara teklif sunamayan küçük firmaların da değerlendirme sürecine girebilmesi ile büyük firmaların tedarikçi veri tabanlarını genişletmeleri⁹⁷, yeni alıcılar veya satıcılar ve tedarikçiler, tedarik zinciri veya zincirleri arasında yeni ticaret ortaklıkları kurmak için fırsatlar sunması⁹⁸, fiziki mağaza ve kendi elektronik ticaret sitesi bulunan firmalar için pazaryerinin geniş çaplı hedef kitlelerine ve trafiklerine ulaşma imkânı sağlamak sureti ile⁹⁹ geleneksel yöntemle yapılan satışa ilave satış kanalı oluşturulması¹⁰⁰, tedarikçi ve alıcılara doğrudan ulaşma imkânı sunması (aracıların ortadan kalkması)¹⁰¹, bölgesel farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan farklı çalışma saatlerinden

⁹² Sinan Oypan, “Online Pazar Yerlerinin (Marketplace) Avantaj ve Dezavantajları Nelerdir?”, (Çevrimiçi), <https://www.ideasoft.com.tr/online-pazar-yerlerinin-marketplace-avantaj-ve-dezavantajlari/> (15.08.2017)

⁹³ M. Emre Civelek, Edin Güçlü Sözer, **İnternet Ticareti Yeni Ekososyal Sistem ve Ticaret Noktaları**, İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s.129

⁹⁴ Avedis Boyacı, “Amazon.com ve Amazon'un İş Modelleri İncelemesi”, (Çevrimiçi), <https://www.slideshare.net/aypupen/amazoncom-incelemesi-avedis-boyaci-nisan-2013>, 03.08.2017

⁹⁵ “Tüm Yönleriyle Marketplace Avantajları”, (Çevrimiçi), <https://www.iyzico.com/blog/tum-yonleriyle-marketplace-avantajlari/>, 15.08.2017

⁹⁶ Recep Baki Deniz, **İşletmeden Tüketicie İnternette Pazarlama ve Türkiye'deki Boyutları**, 1.Bası, İstanbul, Beta Basım, Temmuz 2001, s.119

⁹⁷ İyiler, **Elektronik Pazaryerleri**, s.249

⁹⁸ Gündüz, **B2C e-İhracat**, s.6; Emrah Durası, “Online Pazaryeri Nedir? Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?”, (Çevrimiçi), <http://yerliyapim.com/online-pazaryeri-nedir-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir>, 03.08.2017

⁹⁹ Sinan Oypan; “Online Pazar Yerlerinin (Marketplace) Avantaj ve Dezavantajları Nelerdir?”, (Çevrimiçi), <https://www.ideasoft.com.tr/online-pazar-yerlerinin-marketplace-avantaj-ve-dezavantajlari/>, (15.08.2017)

¹⁰⁰ Gündüz, **B2C e-İhracat**, s.6; Gündüz, **B2B Ticaret**, s.6

¹⁰¹ Gündüz, **B2B Ticaret**, s.6

kaynaklanan sınırlılıkları ve sorunları ortadan kaldırması, 7x24 saat boyunca ulaşmayı ve ulaşılabilir olmayı sağlaması¹⁰² şeklinde sayılabilir.

1.5.2.3. Verimlilik Açısından Faydaları

Elektronik pazaryerlerinin verimlilik açısından faydaları, bilgi parçacıklarını toplamada internetin üstünlüklerinden yararlanarak alıcılar ve satıcılar için optimal sonuçlar sunması, ödeme, sipariş alma ve yerine getirme, lojistik ve sonuçların izlenmesinde verimliliği artırması¹⁰³, açık artırma yoluyla satış gerçekleştirilebilmesi, kriz dönemlerinde perakende satışlar düşerken bile elektronik ticaretin artmasının sağladığı olanaklardan yararlanma imkânı vermesi, büyük ölçekli firmaların tedarik zinciri içindeki müşterileri ile ilişkilerinin optimizasyonu yoluyla değer zincirini iyileştirmesi, kişiselleştirme olanağı, güçlü müşteri ilişkileri, müşteri sürekliliği ve sadakati sağlaması¹⁰⁴, satış ve pazarlama faaliyetlerinde etkinlik sağlaması¹⁰⁵ gibi faydalardır.

1.5.2.4. Güvenilirlik ve Güvenlik Açısından Faydaları

Elektronik pazaryerlerinin güvenilirlik ve güvenlik açısından faydaları, alıcıların göreceli olarak bu sistemi daha güvenilir bulmaları nedeniyle müşteriler tarafından elektronik pazaryerinde yer alınmasının istenmesi¹⁰⁶, marka tanınırlığı ve satışları teşvik etmek için büyük bir isme güven ihtiyacını karşılaması ve birçoğunun bir çeşit satıcı ve alıcı koruma politikasına sahip olması¹⁰⁷, ürün ve hizmetler hakkındaki tarafsız yorumların yeni müşterilere ürün veya hizmetleri satın almaları için güven

¹⁰² Gündüz, **B2B Ticaret**, s.6

¹⁰³ Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.47

¹⁰⁴ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.117-119

¹⁰⁵ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.116

¹⁰⁶ Gündüz, **B2B Ticaret**, s.6

¹⁰⁷ Emrah Durası, **“Online Pazaryeri Nedir? Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?”**, (Çevrimiçi), <http://yerliyapim.com/online-pazaryeri-nedir-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir>, 03.08.2017

vermesi¹⁰⁸, sağlam ve güvenli altyapı sistemleri ile kredibilitiyi sağlaması¹⁰⁹ ve bilgi ve ödeme güvenliğini sağlaması¹¹⁰ şeklinde sayılabilir.

1.5.2.5. Bilgi Açısından Faydaları

Müşterilerin elektronik pazaryerindeki davranış şekillerinin müşteriler hakkındaki davranışsal bilgileri ve yeni tekliflerin etkililik düzeyini artırması¹¹¹, rakipleri ve ürünlerini izleyebilme ve kendi farklılıklarını görme imkânı oluşturmaları¹¹², satıcıların, müşterilerin soru ve sorunlarına daha çabuk yanıt verebilmesi ve bireysel gereksinimlere göre ürün özelleştirmelerini daha iyi yapabilmesi¹¹³, internet reklamları ile doğrudan müşterilere hitap edebilme, değişen ihtiyaçlara ve özel tercihlere yanıt verebilme¹¹⁴, çerezlerin ve müşteri veri tabanlarının kullanımı ile müşteri bilgilerine erişimde, bilgilerin işlenmesinde kolaylık sağlaması; müşteri alışveriş listeleri, ödeme detayları gibi bilgilerin muhafazası ile alım sürecini yönlendirip müşteri sadakatini artırması¹¹⁵, elektronik iletişimde kullanılan e-mail ve multimedya programları sayesinde birbirinden çok uzak bölgeler arasında ilişki kurma, alıcı/tedarikçi tabanını genişletme imkânı¹¹⁶, elektronik ortamların kullanılması ile idari prosedürlerin esnekliği ve doğruluğunun sağlanması, firma içi ve dışı ortaklıklar arası iletişimin kolaylaşması¹¹⁷, katalog, fiyat listeleri, ürün özellik ve konfigürasyonlarının anında değiştirilmesine imkân vererek online bilgi güncellemelerinin daha ucuz ve çabuk yapılabilmesi¹¹⁸ elektronik pazaryerinin bilgi açısından sağladığı faydalardır.

¹⁰⁸ Emrah Durası, “Online Pazaryeri Nedir? Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?”, Çevrimiçi), <http://yerliyapim.com/online-pazaryeri-nedir-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir>, 03.08.2017

¹⁰⁹ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.22

¹¹⁰ “Tüm Yönleriyle Marketplace Avantajları”, (Çevrimiçi), <https://www.iyzico.com/blog/tum-yonleriyle-marketplace-avantajlari/>, 15.08.2017

¹¹¹ İyiler, **E-Ticaret**, s.89

¹¹² Gündüz, **B2B Ticaret**, s.6

¹¹³ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.28

¹¹⁴ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.28

¹¹⁵ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.29

¹¹⁶ İyiler, **Elektronik Pazaryerleri**, s.249

¹¹⁷ İyiler, **Elektronik Pazaryerleri**, s.249

¹¹⁸ İyiler, **Elektronik Pazaryerleri**, s.249

1.5.2.6. Gelirin Artırılması Açısından Faydaları

Yüksek hızlı bilgi akışı sayesinde satıcının fiyatları hızlı ve ucuz biçimde değiştirebilmesi, enformasyon mallarının kolayca versiyonlanması ile toplam gelirin artması¹¹⁹, çeşitli tüketici sınıfları hatta bireysel tüketiciler arasında fiyat ayrımcılığı yaparak kategorilere göre ödemeye gönüllü olunan azami miktarı elde etmeyi sağlaması¹²⁰, düşük menü maliyeti ve BT (bilgi teknolojisi) sistemlerinin birleştirilmesiyle gerçek zamanlı fiyatlandırma kazancı elde edilmesi ve bunun dinamik fiyat mekanizması kullanımını kolaylaştırması¹²¹ ve gelişmiş müşteri hizmetleri sunulabilmesi¹²² ise elektronik pazaryerinin gelirin artırılması açısından sağladığı faydalardır.

1.5.3 Alıcılar (Müşteriler) İçin Elektronik Pazaryerinin Faydaları¹²³

Elektronik pazaryerinin daha düşük maliyetli satın alma aracı olması, aracıları ortadan kaldırarak ürüne ve tedarikçisine doğrudan ulaşma imkânı vermesi, satın alma sürecinde fiyatlar ve stok düzeyi gibi alanlarda önemli oranda şeffaflık sağlaması, bölgesel farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan farklı çalışma saatlerinden kaynaklanan sınırlılıkları ve sorunları ortadan kaldırarak ürünlere 7 gün 24 saat ulaşabilmeyi sağlaması, elektronik pazaryeri üzerinden açık artırma/eksiltme yoluyla alım gerçekleştirilebilmesine olanak sağlaması, strateji oluşturmak için ürün ve hizmetlerin nasıl ve nereden temin edilebileceğine ilişkin elektronik kaynak oluşturmaları, tedarikçi

¹¹⁹ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.29-30

¹²⁰ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.30

¹²¹ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.30

¹²² İyiler, **Elektronik Pazaryerleri**, s.249

¹²³ Gündüz, **B2B Ticaret**, s.6-7; İyiler, **E-Ticaret**, s. 89; İyiler, **Elektronik Pazaryerleri**, s.225; Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.24-27; Bengü Boyacıgil, “İnternette Pazarlama Açısından Müzayede Siteleri ve Tüketicilerin Müzayede Siteleri Hakkındaki Tutumları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, s.23; Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.35-36; Emrah Durası, “Online Pazaryeri Nedir? Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir”, (Çevrimiçi), <http://yerliyapim.com/online-pazaryeri-nedir-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir>, 03.08.2017; “İşletmeler İçin Online Pazaryerinin Avantajları ve Dezavantajları”, (Çevrimiçi) <http://www.c2yazilimi.com/isletmeler-icin-online-pazaryerinin-avantajlari-ve-dezavantajlari/> (15.08.2017); Sinan Oypan, “Online Pazar yerlerinin (Marketplace) Avantaj ve Dezavantajları Nelerdir”, (Çevrimiçi), <https://www.ideasoft.com.tr> › IdeaSoft Blog › E-Ticaret Rehberi, 15.08.2017

seçimindeki kısıtlılığı ortadan kaldırması, piyasada mevcut en uygun ürün ve fiyatı hakkında güncel bilgiye ulaşılmmasını sağlayarak uygun fiyat ve maliyetle ürün alımını garanti etmesi, tek bir noktadan birçok tedarikçi kanalıyla ürünün uygunluğunun ve fiyatının kontrol edilebilmesi, evden veya işyerinden alışveriş yapabilme imkânı sağlaması, gelişmiş müşteri hizmetlerinden yararlanma imkânı sağlaması, internet üzerinden alışveriş yapmanın kolay ve pek çok insana göre de eğlenceli olması, hızlı teslimat, satış görevlisi baskısı olmaması, tüketicilere yorulmadan, sıkılmadan mağaza ve vitrin gezme sıkıntısı yaşamadan, üstelik ürün/hizmetlere ilişkin zengin bilgi ve karşılaştırma yaparak¹²⁴, değişik kişilere danışma ve fikir alma gibi üstünlükleri de kullanarak satın alma imkânı saęlaması¹²⁵, ürün çeşidi ve marka bakımından çok daha fazla seçenek saęlaması¹²⁶, zaman tasarrufu ve fiyat avantajı saęlaması¹²⁷, kullanıcıların aradığı ürün ve hizmetleri en kısa zamanda bulmalarını sağlaması ve satış sonrası hizmetler, ödeme sistemi, güvenlik, tüketicici koruma, bilgi sağlama gibi destek hizmetleri saęlamaları¹²⁸ elektronik pazaryerinin alıcılara sağladığı faydalardır.

C2C elektronik pazaryerlerinin, ikinci el ürünlerin alım satımına imkân saęlaması¹²⁹, teknik korumalara, kontrol mekanizmalarına ve koruyucu tedbirlere dayanarak (elektronik imzalar, şifreleme mekanizmaları, yetkilendirme mekanizmaları, en iyi iş uygulamalarının zorladığı düzenli denetim, st düzey yönetimin kararlılığı, standartlar, profesyonel davranış kuralları ve devamlılık prosedürleri kullanarak) teknolojiye güven saęlaması¹³⁰, bilgi parçacıklarını toplamada internetin üstünlüklerinden yararlanarak alıcılar ve satıcılar için optimal sonuçlar sunması ve ayrıca ödeme, sipariş alma ve yerine getirme, lojistik ve sonuçların izlenmesinde verimliliği artırması¹³¹ da alıcılar açısından elektronik pazaryerinin sağladığı diğer faydalardır.

¹²⁴ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.121

¹²⁵ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.144;

¹²⁶ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.157

¹²⁷ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.157

¹²⁸ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.158

¹²⁹ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.159

¹³⁰ Hasan Hüseyin Subaşı, “**Elektronik Ticaret ve Güven: Bir Araştırma**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2012, s.45

¹³¹ Güleş, ğt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.47

1.6. Elektronik Pazaryerinin Dezavantajları

Elektronik pazaryerlerinde faaliyet göstermek çok fazla tercih edilmekle birlikte internetin gelişme sürecine paralel olarak bazı dezavantajlar da taşımaktadır. Her geçen gün üzerinde çalışılarak bu dezavantajlar ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

1.6.1. Hizmet Sağlayıcı Firmalar Açısından Dezavantajları

Elektronik Pazaryerlerinin hizmet sağlayıcı firmalar açısından oluşturduğu başlıca dezavantajlar şu şekilde sıralanabilir:

Ağ ekonomisinde rekabet eden firmalar küresel ya da bölgesel lider olmak için büyük yatırımlar yapmaktadır. Bu durum küresel-bölgesel elektronik pazaryeri tedarikçisi olmak ve ardından da bu tekel durumunu hizmetin ücretlendirmesine yansıtmak özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki üretici firmaların katlanmak durumunda olduğu ticari işlem maliyetlerini yükseltmektedir¹³².

İnternet ve elektronik pazaryeri uygulamaları her yönüyle gelişmiş teknolojilerin uygulandığı bir alandır. Her ne kadar kolay uygulanabilen çözümler olsa da elektronik pazaryerleri belli bir bilgi birikimi gerektiren uygulamalardır. İşletmelerin elektronik pazaryeri uygulamaları içinde bilgisizlikten kaynaklanan sorunlar yaşaması söz konusu olabilir. Bu nedenle elektronik pazaryeri çözümlerine yönelen işletmelerin şirket yapılarında gerekli düzenlemeleri yapmaları ve gerekli nitelikte işgücünü istihdam etmeleri zorunludur¹³³.

Elektronik pazaryerinde faaliyet göstermek teknolojik alt yapının da uygunluğunu gerektirir. Envanter ve stok sistemleri, güvenlik sistemleri, elektronik sipariş işleme sistemleri gibi farklı işlevleri yerine getirecek sistemlerin gelişen teknolojiye ayak uydurabilecek kapasitede hazırlanması gerekir. Kaldı ki bu alandaki teknoloji çok hızla gelişmekte ve değişmektedir. İşletmeler bu nedenle elde ettikleri gelirlerin bir kısmını teknoloji yatırımlarına yönlendirmek zorundadır¹³⁴.

¹³² Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.70

¹³³ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.73

¹³⁴ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.73

Her geçen gün kullanımı hızla artmakla birlikte ağ sistemleri henüz her işletmenin ve her bireyin kullandığı araçlar değildir. Bu nedenle pek çok işletme halen gelirlerinin büyük bir kısmını geleneksel pazarlardan elde etmektedir. Elektronik pazaryeri çözümlerinin halen bütün pazarları kapsamaması nedeni ile eldeki pazarların kaybedilmesi riski söz konusudur¹³⁵.

Aracılık işlevini başarı ile yerine getiren elektronik pazaryerleri, söz konusu işlemlerin, vergi, gümrük ve benzeri diğer yasal engellere takılması nedeniyle sorun yaşayabilir. Bu nedenle gerek elektronik pazaryerlerinin gerekse işletmelerin olası sorunları önceden tahmin edip çeşitli önlemler geliştirmeleri gerekmektedir¹³⁶.

Elektronik pazaryerlerine katılan işletmelerin kendilerine sağlanan çeşitli imkânlar ve aldıkları hizmet karşılığında ödemek zorunda kaldıkları aylık ücret, komisyon ve reklam ücretleri gibi çeşitli demeler bazen işletme yönünden ciddi rakamlara ulařabilmektedir¹³⁷.

Elektronik pazaryeri platformları üzerinde çok fazla firma olduğu için rekabetle baş etmek zorlaşabilir. Tüketiciler rn bazlı arama yapacakları için, firmadan önce ürünler ne çıkacaktır bu da satıcı firmanın ne çıkmasını zorlařtırabilir¹³⁸. Rekabet koşulları oldukça zor ve rakipler çok olduğu için fiyatlarda indirim yoluna gitmek zorunda bırakabilir¹³⁹.

Fiziksel varlığın ortada olmaması müşteri güveninin ve markanın öneminin artmasına yol açar. Bunu aşmak için büyük pazarlama harcamaları gerekebilir. rn itibarını zedeleyen kötüleyici yayın ve söylentiler daha çabuk yayıldığından markaları kırılğan hale getirir¹⁴⁰.

¹³⁵ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.73

¹³⁶ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.74

¹³⁷ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.74

¹³⁸ Sinan Oypın; “Online Pazar Yerlerinin (Marketplace) Avantaj ve Dezavantajları Nelerdir?”, (evrimii), <https://www.ideasoft.com.tr/online-pazar-yerlerinin-marketplace-avantaj-ve-dezavantajlari/> (15.08.2017)

¹³⁹ İşletmeler İçin Online Pazaryerinin Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?, (evrimii), <http://www.c2cyazilimi.com/isletmeler-icin-online-pazaryerinin-avantajlari-ve-dezavantajlari/> 15.08.2017

¹⁴⁰ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.28

Elektronik pazaryerleri kullanıcılar ile iletişime geçmeye olanak tanırken satıcılara kurallar koyan ve uymak zorunda bırakan alanlardır¹⁴¹. Pazaryerlerinin belirlediği kıstas ve kurallara uymak gerekir. Aksi takdirde bu mecralarda yer alınamaz ya da üyelik sonlandırılabilir¹⁴².

1.6.2. Alıcılar (Müşteriler) Açısından Dezavantajları

Alıcılar yönünden kişisel bilgilerinin ve özellikle kredi kartı bilgilerinin ele geçirilmesi ile ilgili güvenlik endişelerinin yol açtığı “*güvenlikle ilgili sorunlar*”¹⁴³; sipariş edilen ürünle teslim edilen ürünün farklı olması, satın alınmak istenen ürünle ilgili yeterli bilgi olmaması, ürün kalitesinden emin olamamak, ürüne dokunma ve hissetme, canlı olarak görüp inceleme ve deneme olanağı olmaması gibi “*ürünlerle ilgili sorunlar*”¹⁴⁴; satın alınan ürünün teslimi için belli bir süre gerekmesi, teslimatta gecikmeler olabilmesi, yüksek dağıtım-teslimat giderleri, sipariş edilen ürünün teslim edileceğinden emin olamamak gibi “*dağıtım teslimatla ilgili sorunlar*”¹⁴⁵; insanlarla görüşerek, konuşarak, birebir, yüz yüze ilişki kurarak, fiziksel ortamda alışveriş yaparak toplumsal bir gereksinimi karşılamak mümkün iken online alışverişin bu ihtiyacı karşılamamasından kaynaklanan “*sosyal boyutun zayıflığı sorunu*”¹⁴⁶; iade için gerekli postalama giderlerini karşılamak zorunda kalmak, iadenin zaman kaybına neden olması, ayrıca fiziksel bir mağazanın bulunmaması gibi “*ürün iadesine ilişkin sorunlar*”¹⁴⁷ elektronik pazaryerinin alıcılar açısından başlıca dezavantajlarıdır.

1.7. Elektronik Pazaryerleri ile İlgili Genel Sorunlar

Elektronik pazaryerleri ile ilgili sorunlar ise başlıca üç grupta toplanabilir:

¹⁴¹ İşletmeler İçin Online Pazaryerinin Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?, (çevrimiçi), <http://www.c2cyazilimi.com/isletmeler-icin-online-pazaryerinin-avantajlari-ve-dezavantajlari/> 15.08.2017

¹⁴² Sinan Oypan, Online Pazar Yerlerinin (Marketplace) Avantaj ve Dezavantajları Nelerdir?, (Çevrimiçi), <https://www.ideasoft.com.tr/online-pazar-yerlerinin-marketplace-avantaj-ve-dezavantajlari/> (15.08.2017)

¹⁴³ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.124

¹⁴⁴ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.124; Umut Yıldırım, Yeni Başlayanlar İçin E-Ticaret, s.5, (Çevrimiçi), <http://www.umutyildirim.com/dosyalar/Yeni-Baslayanlar-Icin-E-Ticaret.pdf>, 15.08.2017

¹⁴⁵ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.125

¹⁴⁶ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.125

¹⁴⁷ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.126

1.7.1. İnternet Eşitsizliği ile İlgili Sorunlar

Her geçen gün etkisi azalmakla birlikte özellikle düşük gelir grupları ve az gelişmiş yörelerde kişisel erişim için ihtiyaç duyulan bilgisayar, internet bağlantısı ve yazılımlar için ortaya çıkan maliyet ve ulaşılabilirlik elektronik ticaretin önünde ortaya çıkan bir engeldir¹⁴⁸.

1.7.2. Ticari İşlemlerin Güvenliği ile İlgili Sorunlar

Güvenlik riskleri elektronik ticaretin ve elektronik pazaryerlerinin yaygınlaşmasının önündeki en büyük engel durumundadır. İşletmeler ve tüketiciler için ağ güvenliği, sistem güvenliği ve veri iletişim güvenliği olmak üzere üç boyutlu güvenlik riskleri mevcuttur¹⁴⁹. İnternet ortamına duyulan güven (güvenlik ve gizlilik kontrolleri, inkâr edememe), elektronik pazaryeri işletme güvenilirliği (bütünlük, yetkinlik, yardımseverlik) ve tüketicinin risk eğilimi elektronik ticarete güven çalışma modelini oluşturur¹⁵⁰. Kötü niyetli kullanıcılar ve elektronik saldırılar işlem güvenliği için tehdit oluşturmaktadır. İnternet üzerinde yapılan işlemlerin ve paylaşılan bilgilerin muhatap kişiler dışında yabancı kişilerce görülebilmesinin mümkün olması, internet üzerinde gönderilen bilginin bütünlüğünün bozularak muhatap kişiye ulaşması, alıcı ve satıcının kimliklerinin karşılıklı olarak doğrulanamaması ve internet üzerinde yapılan işlemlerin ispatlanamaması riskleri mevcuttur. Kredi kartı dolandırıcılığı, işletmelerin bilgi tabanlarına yönelik hırsızlık saldırıları, işletmelerin web sitelerini kullanılamaz hale getirmeye yönelik saldırılar sorunlara yol açmaktadır¹⁵¹. Gizlilik, bilgi bütünlüğü, kimliğin kanıtlanması ve işlemlerin inkâr edilememesi şeklinde tanımlanabilecek güvenlik önlemlerinin sağlanamaması halinde işlemin taraflarının kendilerini sorumlu ve güvende hissetmeleri mümkün değildir¹⁵².

¹⁴⁸ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.167

¹⁴⁹ Özmen, **e-Ticaret**, s.506-509

¹⁵⁰ Subaşı, **Elektronik Ticaret ve Güven**, s.55

¹⁵¹ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.169-170

¹⁵² Tayfun Şahin, **“Elektronik Ticaretin Yeni Yüzü: E-Çarşı ve Vergi Denetimi”**, Ankara, 2010, s.50

1.7.3. Yasal Sorunlar

Karşılaşılan yasal sorunlar; elektronik sözleşmelerle ilgili sorunlar, elektronik imza ile ilgili sorunlar, şifreleme sorunu, aldatıcı reklam ve haksız rekabet sorunu, spamming, fikri mülkiyet hakkının korunması ile ilgili sorunlar, gümrük ve vergi sorunları, denetim sorunları ve dil sorunu gibi sorunlardır¹⁵³.

1.8. Elektronik Pazaryerinin Gelir ve Giderleri

Elektronik pazaryeri, esas olarak bir ticari işletmedir. Bu nedenle de uygun bir mali yapı ve yönetime ihtiyaç duyar. Yönetmek harcamakla olacağına göre, elektronik pazaryerinin kendine has çeşitli giderleri ve bu giderleri karşılamaya yetecek çeşitli gelirlerinin olması gerekir. Bu gelir ve giderlerden bazıları elektronik pazaryeri olmaktan yani elektronik ortamda işlem yapmaktan kaynaklanmaktadır. Bunlara “Elektronik Pazaryeri Giderleri” ve “Elektronik Pazaryeri Gelirleri” denebilir.

1.8.1. Elektronik Pazaryerinin Giderleri

Elektronik pazaryerinin bir işletme olmaktan kaynaklanan giderlerinin yanı sıra elektronik pazaryeri olarak hizmet vermesi nedeniyle diğer işletmelerden farklı olarak yapmak zorunda olduğu bazı giderler söz konusudur. Elektronik pazaryerinin başlıca giderleri; web alanı barındırma ücreti, sunucu kiralama giderleri ve sunucu barındırma ücreti gibi “*internet altyapısı giderleri*”; elektronik pazaryerinde kullanılan güvenceli ödeme yönteminin bir gereği olarak alıcılar tarafından ödenen ve bir banka hesabındaki havuz hesapta bekleyen ürün bedellerinden bu hizmet nedeniyle ve alıcı tarafından kredi kartıyla taksitlendirilerek ödeme yapılması nedeniyle anlaşmalı bankaya belirli oranlara göre yapılan ödemelerden kaynaklanan “*finansman giderleri*”; elektronik pazaryerinde gerçekleşen alışveriş sırasında satıcı ve alıcı tarafların ekonomik olarak zarar görmeleri durumunda elektronik pazaryeri işletmelerinin kurumsal sürekliliklerini ve kendilerine duyulan güvenin devamını sağlamak üzere, ekonomik zarara uğrayan tarafın zararını karşılamaları ve bu nedenle uğradıkları kayıpla ilgili gerekli hukuksal girişimleri yürütürken yapılan masraflardan

¹⁵³ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.167-177

oluşan “*tazminat giderleri*” ve bir işletme olmaktan kaynaklanan personel giderleri, işyeri giderleri (kira vb.), sabit kıymet, demirbaş, araç gereç giderleri, amortisman giderleri, reklam ve tanıtım giderleri ve benzeri giderlerden oluşan “*diğer giderler*” olarak sayılabilir¹⁵⁴.

1.8.2. Elektronik Pazaryerinin Gelirleri

Elektronik pazaryerlerine katılan işletmeler kendilerine sağlanan çeşitli imkânlar ve aldıkları hizmet karşılığında çeşitli ödemeler yapmak durumundadır. Bu ödemeler elektronik pazaryerlerinin başlıca gelir kaynaklarını oluşturmaktadır.

Elektronik pazaryerlerinin temel hizmetlerinin bir kısmı ücretsiz olarak sunulmaktadır. Örneğin alıcı üye olmak, teklifleri incelemek gibi hizmetler genellikle ücretsiz olarak verilirken, listeleme, katalog oluşturmak, satış yapmak, veri tabanından yararlanmak, lojistik hizmetleri gibi diğer hizmetler ücretlendirilmektedir. Bazı pazaryerleri ise belli bir içeriği ücretsiz olarak sunarken ek olarak sundukları çeşitli hizmetler için ücret talep etmektedir.

Elektronik pazaryerlerinin en önemli gelir kaynaklarını reklam işlerinden alınan paylar oluşturmaktadır. Diğer gelir kaynakları ise üyelik geliri, site üstünden yapılan işlemlerden alınan komisyonlar, doğrudan satış yapılarak elde edilen gelirler ve kendi sitesinden diğer sitelere sağladığı erişim sonucunda yapılan işlemlerden alınan komisyonlar (banner tıklamalar, iş ortağı (affiliate) olarak yapılan yönlendirmeler vb.)¹⁵⁵ ve yazılım lisans gelirleri, pazar raporları, yönetim raporları, üçüncü taraf hizmetleri, uygulama ve eğitim hizmetleri karşılığı ödenen bedeller şeklinde sıralanabilir¹⁵⁶.

Elektronik pazaryerlerinin gelirleri şu başlıklar altında toplanabilir¹⁵⁷:

¹⁵⁴ Şahin, **E-Çarşı**, s.47-48

¹⁵⁵ Özmen, **e-Ticaret**, s.146-148

¹⁵⁶ Güleş, Öğüt, Bülül, **Aracı Pazarlar**, s.48

¹⁵⁷ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.74-75; Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.16-17; Özer, **E-Pazaryerlerinin Yönetimi**, s.79-81; İyiler, **Elektronik Pazaryerleri**, s.252

1.8.2.1. Reklam ve Pazarlama Ücretleri

Elektronik pazaryeri sitelerinin çok önemli bir reklam medyası olduğu görülmektedir. Belli sektörlerde yer alan çok sayıda şirketin katılımcı olduğu elektronik pazaryerleri sitelerine konulacak reklam *bannerları*¹⁵⁸ ve *linkler*¹⁵⁹ etkili bir reklam aracı olarak çok fazla tercih edilmektedir. Elektronik pazaryerlerinde reklam isteğe bağlı elektronik posta pazarlamacılığı şeklinde de olabilmektedir.

1.8.2.2. Üyelik/Abonelik Ücretleri

Üyelik ya da abonelik ücreti bir elektronik pazaryerinde yer alabilmek için ödenen ücrettir. Elektronik pazaryerlerinin bir kısmına üyelik ücretsiz iken bazı pazaryerleri ise belli sektörlerle ilgili araştırmalar, projeksiyonlar ve tahminlere yer veren sitelerine kayıt ve üyelik ücreti talep etmektedir.

1.8.2.3. Çeşitli Yazılımlara Ödenen Lisans Ücretleri

Elektronik pazaryerlerinin belirli standartlarda hizmet verebilmesi için ihtiyaç duyulan (stok, envanter, sipariş, katalog arama ve benzeri işlemler) gerekli yazılımlar elektronik pazaryerleri tarafından kiralanmak veya satışı yapılmak sureti ile sağlanmakta ve bunlar için müşteriler tarafından lisans ücreti ödenmektedir.

1.8.2.4. Profesyonel Hizmetler Karşılığı Ödenen Bedeller

Elektronik pazaryerlerinin kullanıcı ve katılımcılarına temel işlevlerine ek olarak sundukları doğrudan ya da dolaylı işlevlerden aldıkları bedellerdir. Elektronik pazaryerlerinin sunduğu katma değerli hizmetler arasında lojistik (örneğin teslim hizmetleri); sistem entegrasyonu (mevcut bilgisayar sistemlerinin elektronik pazaryerleri ile entegre edilmesi); mali hizmetler (kredi değerlendirmeleri) ve endüstri

¹⁵⁸ Manşet, büyük başlık, pankart olarak da dilimize çevrilen banner, web sitelerinde bulunan reklam alanlarına verilen addır. Bkz.: Ferman Kaya, **E-Ticaret Hukuku: ve Tüketici Hukukundaki Uygulamaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2016, s.354

¹⁵⁹ Türkçede bağlantı anlamına gelen **link**, bir web sitesinden başka bir web sitesine gitmeye yarayan tıklanabilir alanlardır. Linkler HTML kodlarıdır. (<https://www.seoprix.com>>link-nedir, (Çevrimiçi), 27.05.2018

bilgileri (yeni mal ve hizmetlerin tanıtımı, faydalı sitelere linkler, endüstri haberleri, sohbet odaları) sayılabilir.

1.8.2.5. İşlem (Komisyon) Ücretleri

Elektronik pazaryerleri, verdikleri hizmetler karşılığında belirli bir oranda komisyon alır. Komisyon oranı pazar yerlerine göre farklılık gösterir¹⁶⁰. Aldıkları komisyon karşılığında müşteri hizmetleri, pazarlama, teknik alt yapı, pos hizmeti ve risk yönetimi gibi hizmetler verirler. Komisyon ücretleri alıcı ve satıcının gerçekleştirdikleri işlem başına ya da belirli bir sayıdaki işlem için maktu bir bedel olarak veya işlem değeri ya da alışveriş sonucu elde edilen kazancın yüzdesi üzerinden tahsil edilen ücretlerdir. Komisyon ücretini Ödemeyi yapan taraf bazı durumlarda alıcı olmakla birlikte genellikle satıcı/tedarikçidir.

1.8.2.6. Listeleme Ücretleri

Elektronik pazaryerlerinde komisyon dışındaki gelir kalemlerinin başında ürün listeleme ücretleri gelmektedir. Ürün listeleme ücreti, satışa açılan ürünlerin pazar yerinde özel bir yer alması karşılığında (ya da ev sahipliği-hosting) ödenen ücrettir¹⁶¹. Bu ücret marketlerdeki “raf ücretine” benzemektedir.

1.8.2.7. Bilgi Satış Ücretleri

Elektronik pazaryerlerinin işletilmesi sırasında toplanan işlem ve diğer pazar bilgileri oldukça yüksek bir değer üretmektedir. Elektronik pazaryerleri tedarik zincirinin her halkası ile ilgili önemli bilgi merkezleri haline gelmektedir. Elektronik pazaryerleri bilgileri toplam bazda derlemekte ve ücret karşılığı satmaktadır.

¹⁶⁰ Türkiye'de Online Pazaryeri Platformları Araştırması, (Çevrimiçi), <http://eticaretmag.com/online-pazar-yeri-platformlari-arastirmasi/>, 22.12.2016;

<https://yardim.gittigidiyor.com/satici-rehberi/ucretler>, (Çevrimiçi), 29.01.2017

¹⁶¹ Türkiye'de Online Pazaryeri Platformları Araştırması, (Çevrimiçi), <http://eticaretmag.com/online-pazar-yeri-platformlari-arastirmasi/>, 22.12.2016;

<https://yardim.gittigidiyor.com/satici-rehberi/ucretler>, (Çevrimiçi), 29.01.2017

1.8.2.8. Danışmanlık ve Eğitim Ücretleri

Katılımcıların teknik konularda aldıkları danışmanlık ve eğitimler için ödenen ücretlerdir.

1.8.2.9. Tazminat Gelirleri

Uygulanan alışveriş yönteminin güvenilir olması ve elektronik pazaryerinin sorumluluğunun çok sınırlı olması nedeniyle önemli bir yer tutmamakla birlikte, ödenmek durumunda kalınan tazminat giderlerinin hukuksal süreç sonunda kusurlu olan alıcı ya da satıcıdan tazmini durumunda elde edilen bu tutar, tazminat geliridir¹⁶².

1.9. Elektronik Pazaryeri Türleri

Elektronik pazaryerlerini hak sahipliği, elektronik ticaretin tarafları, çalışma şekli, bulundukları platform, sahiplik durumu, iş modelleri ya da yöneldikleri pazarlar gibi farklı kriterlere göre sınıflandırmak mümkündür.

1.9.1. Elektronik Pazaryerlerinin Hak Sahipliği

Elektronik pazaryerlerinin sahiplik ve kontrolleri bakımından elektronik ticaretin evrimi devam etmektedir. Bununla birlikte elektronik pazaryerlerinin hak sahipliğini, katılımcıların endüstri katılımcısı olup olmasına ve elektronik pazaryerini kuran tarafların niteliğine göre sınıflandırmak mümkündür.

1.9.1.1. Katılımcıların Endüstri Katılımcısı Olup Olmalarına Göre

Elektronik pazaryeri katılımcılarının hak sahipliği temel olarak endüstri katılımcılarının sahipliği ve endüstri dışından katılımcıların sahipliği olmak üzere ikiye ayrılabilir¹⁶³:

¹⁶² Şahin, E-Çarşı, s.49

¹⁶³ Aydemir, Rekabet Sorunları, s.15-16

1.9.1.1.1 Endüstri Katılımcıları

Endüstri katılımcıları, elektronik pazaryerini işleten alıcı ya da satıcılardır. Alıcı ve satıcılar elektronik pazaryerine likidite getirirler. Bu pazaryerleri endüstri içinden katılımcılar tarafından kurulurlar ve onların mülkiyetindedir. Bir taraf ağırlıklı olmasına rağmen genellikle hem alıcıları hem de satıcıları içerirler. Endüstri temsilcilerinin elektronik pazaryerine altyapı ve yazılım gelişimi, veri tabanları konusunda mali ve diğer yönlerden katkı sağlayacağı ve işlevsellik kazandıracağı ve yeterli işlem hacmini sağlamak sureti ile likidite sağlayacağı varsayılır. Genellikle endüstri içinden birden fazla katılımcıdan oluşan konsorsiyumlardır. Örneğin başta otomotiv olmak üzere imalat, petrol gazı, tarım ve sağlık sektörlerinde faaliyet gösteren “covisint.com” General Motors, Ford ve Daimler Crysler tarafından kurulan bir konsorsiyum B2B elektronik pazaryeridir¹⁶⁴.

1.9.1.1.2. Endüstri Dışından Katılımcılar

Endüstri dışından katılımcılar ise risk sermayedarları ve teknoloji firmalarıdır. Risk sermayedarları elektronik pazaryerine fonlama katkısında bulunur, teknoloji firmaları ise işlevsellik kazandırır. Bu pazaryerleri faaliyette bulunan firmalardan bağımsız olmaları nedeni ile “bağımsız” pazaryerleri olarak adlandırılır. Bu “tarafsız” girişimci ya da “üçüncü taraf” mülkiyetindeki elektronik pazaryerleri adil ve tarafsız bir ortam yaratmak için daha elverişlidir.

Bu iki ucun arasında da bunların karışımı niteliğindeki mülkiyet yapıları bulunur. Çoğu elektronik pazaryeri kısmen alıcılar kısmen satıcılar tarafından kurulan ve işletilen melez yapıdadır.

1.9.1.2 Pazaryerini Kuran Tarafların Niteliğine Göre

Elektronik pazaryerlerini mülkiyet durumuna göre üçe ayırmak da mümkündür:

¹⁶⁴ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.68; www.covisint.com, (Çevrimiçi), <https://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&sl=en&u=https://www.covisint.com/&prev=search>, 04.11.2017

1.9.1.2.1. Özel Elektronik Pazaryerleri¹⁶⁵

Alıcı durumda olan bir firmanın tedarikçilerine özel olarak açtığı bir elektronik pazaryerini kullanarak ürün tedarik işlemleri, koordinasyon ve iletişim işlevlerini yerine getirmesi mümkündür. Bu durumda elektronik pazaryerinin sahibi alıcı konumunda olan firmadır. Bu tip elektronik pazaryerleri özel olarak üyelik verilmiş olan ve onaylı üyeler dışındaki tedarikçilere kapalıdır. Alıcı firmanın izni olmaksızın herhangi bir tedarikçi bu tip elektronik pazaryerlerini kullanamamaktadır. Alıcı konumunda olan ve pazaryerinin kurucusu olan firma kendi üretim ve koordinasyon sistemlerini tedarikçi firmaların sistemleri ile entegre ederek, tedarik zinciri içerisinde yer alan tüm firmaların ana firmanın stok durumu, üretim planlaması, ürün ihtiyacı gibi konuları eş zamanlı olarak takip etmesini sağlayabilmekte ve dolayısıyla tedarik zincirinin maksimum işlerlik kazanmasını sağlayabilmektedir.

Özel elektronik pazaryerinde faaliyet göstermekte olan firmaların kazanmış oldukları bazı avantajlar bulunmaktadır. Bu avantajlar şu şekilde sıralanabilir. Alıcı firmanın tedarikçileri tanınması ve sürekli karşılıklı ticarete bulunan firmalar olmaları nedeni ile üye firmalar için herhangi güvenlik ve karşılıklı güvensizlik sorunu bulunmamaktadır. Alıcı firmanın tedarikçileri tanınması ve süregelen bir ticari faaliyet içinde olmaları nedeni ile sözleşmelerin her seferinde yapılması gerekmemekte ve bir ana sözleşme kapsamında uzun süreli bir ticari faaliyet sürdürülebilmektedir. Firmaların süregelen üyelikleri boyunca mevcut teknolojik alt yapıdan faydalanarak yeni yatırımlar yapmaları gerekmemekte ve maliyetler düşük tutulabilmektedir.

1.9.1.2.2. Genel Elektronik Pazaryerleri¹⁶⁶

Üçüncü taraflarca kurulan, tüm şirketlere açık olan, alıcı veya satıcılara karşı tarafsız olarak davranan elektronik pazaryerleridir. Bu pazaryerlerinde pazaryerinin sahibi alıcı ya da satıcılar dışında bağımsız bir üçüncü kişidir. Bu tip elektronik pazaryerleri dikey ya da yatay olabilmektedir. Genel elektronik pazaryerlerinin hedefi

¹⁶⁵ Civelek, Sözer, **İnternet Ticareti**, s.128-129

¹⁶⁶ Civelek, Sözer, **İnternet Ticareti**, s.128-130

hem alıcılar hem de satıcılar tarafında uzun tedarik zinciri halkası olan ve coğrafi olarak dağılmış olan endüstrilerde faaliyet göstermektedir.

Genel elektronik pazaryerlerinin taraflara sunmuş olduğu avantajlar ise şu şekilde özetlenebilir. Alıcılar elektronik pazaryerini kullanarak ürün araştırma maliyetlerini minimize etmekte, birçok tedarikçiye aynı anda ulaşmakta, toplu pazarlık şansı yakalamakta ve genel anlamda maliyetlerini aşağıya çekmektedir. Satıcılar ise yeni müşterilere ulaşma şansı yakalamakta, yeni ürünler için piyasa yaratma şansına sahip olmakta, pazarlama ve satış maliyetlerini minimize etmekte, alıcılar hakkında önemli bilgilere ulaşma şansına sahip olmaktadır.

1.9.1.2.3. Konsorsiyum Elektronik Pazaryerleri¹⁶⁷

Sektörlerinde ilk sıraları paylaşan büyük şirketlerin bir araya gelerek ilgili endüstrinin ihtiyacı olan tedarik zinciri işlemlerine yardımcı olması amacı ile kurulan ve kurucu şirketlerin ortak olarak atadıkları bir yönetim tarafından yönetilen elektronik pazaryerleridir. Kurucu firmalar endüstrilerinin tedarik zincirini tamamen elektronik ortama aktarmak amacıyla ve işlemlerinde maliyet tasarrufu ve verimlilik kazanmak amacıyla hareket etmektedir. Bu tip elektronik pazaryerleri esasen özel elektronik pazaryeri kategorisine girmekle birlikte pazaryerinin sahibi tek bir şirket olmayıp birden fazla şirkettir.

1.9.2 Elektronik Ticaretin Taraflarına Göre Elektronik Pazaryerleri

Elektronik pazaryerleri, pazaryeri üzerinden elektronik ticarete mal veya hizmet sağlama süreçlerinin taraflarına göre; işletmeler arası (B2B), işletmeden tüketiciye (B2C), tüketiciden tüketiciye (C2C), tüketiciden işletmeye (C2B) şeklinde sınıflandırılabilir¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Civelek, Sözer, **İnternet Ticareti**, s.129-130

¹⁶⁸ Özmen, **e-Ticaret**, s.151

1.9.2.1. İşletmeler Arası (B2B) Pazaryerleri

B2B yapısındaki bir elektronik pazaryeri, katılımcı, alıcı ve satıcıların bazı pazarlarda ürün teklifleri ve fiyatlar hakkında bilgi değiş tokuşu yapmasına izin veren organizasyonlar arası bir bilgi sistemi olarak tanımlanabilir¹⁶⁹. B2B (Business-to-Business) elektronik pazaryerleri, işletmelere yönelik faaliyetlerini sürdüren kuruluşların internet aracılığı ile ürünlerini sattıkları ve diğer işletmelerden ürün satın alabildikleri ortamlardır¹⁷⁰. Tacirler arası işlemlerle, bir ürünün imalatçısı veya toptancısı tarafından hazırlanan kataloglarının sanal ortamda incelenmesi, ürünün siparişi ve ödeme işlemlerinin gerçekleştirilmesi mümkündür¹⁷¹. İnternet üzerinde yapılan ticaretin büyük bir oranı, işletmeler arasında gerçekleştirilmektedir. Büyük ölçekli ticaret olduğu için ürünlerin fiziki teslimi geleneksel nakliye araçları ile yapılır¹⁷². Halen internet yoluyla toplam pazarlama hacminin büyük bir bölümü işletmeden işletmeye yönelik bir nitelik taşımaktadır¹⁷³. Bu tür pazaryerlerine dünyadan Alibaba.com ve Ingram Micro, Türkiye’den Migros.com.tr¹⁷⁴ örnek gösterilebilir.

İşletmelerin girdileri, üretim ve işletim girdileridir. Üretim girdileri, doğrudan bir ürün ya da sürece giren hammaddeler ve bileşenlerdir. Bunlar büyük ölçüde endüstriden endüstriye değiştiği için özel ya da dikey tedarikçi ya da dağıtıcılardan satın alınmaktadır. İşletim girdileri ise, nihai ürünün bir parçası olmayan ve çoğu zaman bakım, tamir ve işletim malları olarak adlandırılan, ofis gereçleri, yedek parça, uçak bileti gibi endüstriye özel olmayan ürünlerdir. İşletim girdileri bütün endüstrilere hizmet veren yatay tedarikçilerden satın alınır¹⁷⁵.

¹⁶⁹ Özer, **E-Pazaryerlerinin Yönetimi**, s.13

¹⁷⁰ “Avrupa, Rekabet, E-pazaryerleri 2001”, **Türkiye’de İnternet Konferansları**, İnet-tr.org.tr, (Çevrimiçi), 03.08.2017

¹⁷¹ Gamze Turan, "Elektronik Sözleşmeler ve Elektronik Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun Tespiti", **TBB Dergisi**, Sa.77, 2008 s.91, (Çevrimiçi), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2008-77-433>, 22.12.2016

¹⁷² Gündüz, **B2B Ticaret**, s.4

¹⁷³ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.13

¹⁷⁴ Özmen, **e-Ticaret**. s.160-161; Kırçova, **e-İhracat**, s.41

¹⁷⁵ Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.48

Sistemantik alımlar, nitelikli tedarikçilerle uzun vadeli anlaşmaları ve yakın ilişkileri içerirken, spot kaynak temininde alıcının amacı mümkün olan en düşük maliyetten ihtiyacını kısa sürede karşılamaktır. İşletmeler üretim ve işletim girdilerini sistemantik ya da spot usullerle satın alabilirler. İşletmelerin neyi ve nasıl satın aldıklarına bakarak B2B pazaryerleri dört kategoride sınıflandırılabilir¹⁷⁶. *Bakım, onarım ve işletim pazarları*; işletim girdilerinin sistemantik teminine olanak veren yatay pazarlardır. *Ürün direktörleri*; işletim girdilerinin spot teminini sağlayan yatay pazarlardır. *Katalog pazaryerleri*; üretim girdilerinin sistemantik teminini mümkün kılan dikey pazarlardır. *Borsalar ise*; üretim girdilerinin spot teminine olanak veren dikey pazarlardır.¹⁷⁷

1.9.2.2. İşletmeden Tüketicie (B2C) Pazaryerleri

Şirketlerin son tüketiciye yönelik olarak ürün ve hizmetlerinin satışına ilişkin ticari faaliyet yürüttükleri elektronik pazaryerleridir. İşlemlerin bir ucunda işletme diğer ucunda nihai tüketici bulunmaktadır¹⁷⁸. Bu tür elektronik pazaryerlerinde hemen her tür mal ve hizmet sipariş edilip satın alınabilmektedir. Bu tür elektronik pazaryerleri tüketicilere evlerinden, işyerlerinden veya internet kafelerden internete bağlanarak kitap, CD, film, hediyelik eşyalar gibi standart ürünler; yiyecek içecek, giysi, otomobil gibi her türlü fiziksel ürünler; bilişim sektörünün pazara sunduğu yazılım ve donanım ürünleri ve hizmet sektörünün sunduğu danışmanlık, eğlence, turizm ve finans hizmetleri gibi her tür mal ve hizmete 24 saat boyunca ve dünyanın her yerinden ulaşma ve satın alma olanağı sağlamaktadır¹⁷⁹. Tüketici bir taraftan rekabetin artması, diğer taraftan araçların (toptancı-perakendeci) azaltılması sebebiyle en azından aynı kalitede ürünü/hizmeti, fiyat karşılaştırması yaparak daha ucuza satın alma olanağına sahip olmaktadır¹⁸⁰. Bu tür pazaryerlerine dünyadan

¹⁷⁶ Arthur Andersen B2B elektronik pazaryerlerini Katalog modeli, Müzayede modeli ve Değiş-Tokuş Modeli olmak üzere üç kategoride toplamaktadır. Bkz.: Andersen, **İnternetle Gelişimde Türkiye**, s.67-68

¹⁷⁷ Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.49

¹⁷⁸ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.36

¹⁷⁹ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.43-44

¹⁸⁰ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.147

Amazon.com, ülkemizden hepsiburada.com, n11.com, hizlial.com, ebebek.com, idefix.com örnek gösterilebilir¹⁸¹.

1.9.2.3. Tüketiciden Tüketicie (C2C) Pazaryerleri

Tüketiciden tüketiciye pazaryerinde alıcı satıcı ilişkisi yerine kullanıcı-kullanıcı (tüketici-tüketici) ilişkisi söz konusudur. Müşteriden müşteriye pazarın tarafları iki kullanıcı, site, lojistik şirket ve bankadır. Elektronik pazaryeri, ikinci el ürünlerini satmak isteyen kullanıcıları bir araya getirerek daha çok açık artırma yöntemiyle alışverişlerin gerçekleştirilmesini sağlar¹⁸². Pazar yapıcı işletmenin rolü tüketicileri birbirleriyle etkileşime sokmaktır¹⁸³. Bu çalışma şekliyle faaliyette olan dünyaca ünlü site eBay, ülkemizden sahibinden.com ve yine gittigidiyor.com bu türün başarılı örnekleridir¹⁸⁴. Bu türün Türkiye’de son dönemde öne çıkan örneklerinden biri de dolap.com’dur.

1.9.2.4. Tüketiciden İşletmeye (C2B) Pazaryerleri

Diğer pazaryerlerinden farklı olarak ürün özellikleri ve alım koşullarının satıcı yerine tüketici tarafından belirlendiği elektronik pazaryeri türüdür. Tüketici aradığı ürüne ilişkin kriterleri kendisi tanımlar ve portal, en uygun olandan başlamak üzere belirtilen kriterlere uygun ürünleri ve bilgileri bulur ve tüketiciye sunar. Tüketici böylece en rasyonel seçimi yapmış olur¹⁸⁵. Priceline (www.priceline.com) bu tür elektronik pazaryerine örnek verilebilir.

¹⁸¹ Ümit Büyükyıldırım, Yeni Başlayanlar için E-Tic@ret: E-Ticaret Girişimciliği İçin Temel Başvuru Kılavuzu, Longplay Dijital Ajans Hizmetleri, s.9, (Çevrimiçi), <http://www.umityildirim.com/dosyalar/Yeni-Baslayanlar-Icin-E-Ticaret.pdf>, 22.12.2016

¹⁸² Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.159

¹⁸³ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.153

¹⁸⁴ Büyükyıldırım, **E-Tic@ret**, s.10; Özmen, **e-Ticaret**, s.155-156; Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.36

¹⁸⁵ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.154

1.9.3. Hedefledikleri Pazar Ya da Endüstriye Göre Elektronik Pazaryerleri

Elektronik pazaryerlerini hedefledikleri pazara ya da endüstrilere göre sınıflandırmak mümkündür:

1.9.3.1. Dikey Pazaryerleri

Özel bir sektör üzerine yoğunlaşan pazaryerleridir¹⁸⁶. Dikey pazaryerleri önceden belirlenmiş spesifik bir endüstri içerisinde alıcı ile tedarikçileri biraya getirerek aralarındaki işlemlerin otomasyonunu sağlamak amacıyla kurulmuşlardır¹⁸⁷. Dikey pazarlar, belirli bir endüstrinin bütün seviyelerdeki değişimlerini koordine ederler¹⁸⁸. Bu tür pazaryerleri pazara veya sektöre bağlı olarak var olan dağıtım kanallarını dönüştürerek etkinliği ve verimliliği arttırmak ya da bu dağıtım kanallarının yerine tamamen yeni dağıtım kanalları yaratmak amacıyla kurulmaktadır. Dikey elektronik pazaryerini kullanarak alım veya satımda operasyonel etkinlik artırılır. İşlemlerin hızlanması, bilginin serbestçe paylaşımı, tedarik süreç maliyeti, stok ve satış maliyeti ile devir zamanının azalması ile dikey pazar yerlerinin katma değeri ortaya çıkmaktadır¹⁸⁹. Çelik endüstrisi için kurulmuş olan steelorbis.com, enerji endüstrisinde faaliyet gösteren fuelquest.com ve otomotiv endüstrisinde faaliyet gösteren covisint.com dikey pazaryerlerine örnek gösterilebilir.

Dikey pazaryerleri de kendi içinde üç alt gruba ayrılır¹⁹⁰:

Sanal Dağıtıcılar; mevcut dağıtım kanalının belirli kısımlarını geliştirmek veya o kısımların yerini almak üzere oluşturulan yapılardır. Buradaki asıl amaç, sayısı çok fazla olan tedarikçilerin katalogları arasında seçim yapmakta zorlanan alıcıya tek bir noktadan ve standartlaştırılmış bir katalog sistemi sunarak işini kolaylaştırmaktır.

¹⁸⁶ Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.49

¹⁸⁷ Kırçova, **e-İhracat**, s.129

¹⁸⁸ Andersen, **İnternetle Gelişimde Türkiye**, s.63

¹⁸⁹ Gündüz, **B2B Ticaret**, s.8; Kırçova, **e-İhracat**, s.129

¹⁹⁰ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.61-62

Borsalar (Exchanges); internetin coğrafi sınırları ortadan kaldırmasının getirdiği avantaj ile zayıf ve yetersiz aracılık işlemlerinin etkinleştirilmesine yönelik yapılardır. Alıcılar ile tedarikçilerin doğru biçimde eşleştirilmesi ve bu sürecin mümkün olduğunda iki parti arasında gerçekleşerek şeffaf bir biçimde işleminin temel alındığı yapılardır. Bu çevrimiçi yapılar, dağıtımın, fiyatların ve stokların şeffaf bir yapıda olmasını sağlamaktadır. Pazaryerinin işlevi hem zaman hem de parasal maliyetleri en aza indirerek tedarik işlemini kurumsal ölçekten genel ölçeğe taşımaktır.

Fırsat Verenler (Enablers); bir şirketi ya da kurumu belirli bir merkezi platforma entegre etme işlemini gerçekleştiren yapılardır. Pazaryerine katılacak ilave satın alma gücü, üretici firmaların katılımını, kaynakların ve seçeneklerin sayısının artmasını ve rekabetin artması ile fiyatların düşmesini sağlayacaktır.

Dikey pazaryerlerinin en önemli özellikleri şu şekilde sıralanabilir¹⁹¹: Ağırlıklı olarak otomotiv, kimya, inşaat ve tekstil gibi geleneksel endüstri kollarını içerirler. Hedef aldıkları endüstrilerde tedarik zincirinde yer alan firmalar coğrafi olarak geniş bir alana yayılmıştır. Bu nedenle elektronik pazaryerleri geleneksel yöntemler ile ticari faaliyetlerde bulunmanın zor ve maliyetli olduğu endüstrilerde kullanım olarak avantajlı konuma geçmektedir. Hızlı değişimlere sahne olabilirler ve piyasadaki dalgalanmalara karşı hassastırlar. Kurulum ve işletim maliyeti çok yüksek olan bazı dikey elektronik pazaryerleri tek bir endüstrinin işlem hacminin yeterli olmaması nedeni ile operasyonlarını birden fazla endüstriye yayabilmektedir.

1.9.3.2. Yatay Pazaryerleri

Yatay pazaryerleri ürün temelli pazaryerleridir¹⁹². Belirli bir grup alıcı ve tedarikçi arasında çevrimiçi işlemlerin gerçekleşmesi amacıyla güvenilir üçüncü bir taraf tarafından oluşturulan pazaryerleridir. Bu pazaryerini bulunduran ve idare eden tarafın asıl amacı, internet üzerinde markasının bilinirliğini arttırmak ve yeni hizmetler sunarak gelir elde etmektir. Bu üçüncü taraf kurumlar, pazaryeri dâhilindeki

¹⁹¹ Civelek, Sözer, **İnternet Ticareti**, s.127

¹⁹² Güleş, Öğüt, Bülbul, **Aracı Pazarlar**, s.49

işletmelerin kendi asıl işlerine odaklanmalarını sağlayacak hizmetleri ve uygulamaları onlara sunarak ticari aktivitelere değer katmaktadır¹⁹³.

Yatay elektronik pazaryerleri spesifik endüstriler yerine farklı sektörlerden birçok endüstrinin bir arada bulunduğu ve farklı hizmet ve ürünlerin alınıp satılabileceği platformlardır¹⁹⁴. Farklı sektörlerde ve farklı bölgelerdeki alıcı ve tedarikçileri bir araya getirirken amaç ofis ekipmanları ve kırtasiye malzemeleri gibi şirketlerin işlerini yürütürken ihtiyaç duydukları dolaylı ürünlerin satın alınması sürecinin gerçekleştirilmesidir¹⁹⁵. Yatay pazar yerleri, iş akışlarının ve iş süreçlerinin işlemsel bölümlerinin otomasyonunu sağlayarak süreç ve maliyet avantajı sağlama yolunda işletmelere hizmet verir¹⁹⁶. Yatay elektronik pazaryerlerinin en başarılı örnekleri olarak dünyada Amazon.com, ülkemizde hepsiburada.com gösterilebilir¹⁹⁷.

1.9.3.3. Fonksiyon Temelli Pazaryerleri

İşlevsel yeteneklerin ön planda olduğu pazaryerleridir. Örneğin; TradeOut.com, ticaret fazlası veren tedarikçi ve alıcıları bir araya getirerek işletmelerin aşırı stoklardan arındırılmasına ve yalın işletmeciliğe geçişte katkı sağlarken; EmployEase (employease.com.au)¹⁹⁸ eğitim ve mesleki hizmet vererek insan kaynakları departmanlarına çalışanlardan yararlanılması konusunda yardımcı olmaktadır¹⁹⁹.

1.9.4. Katılımcılara Açık Olup Olmamasına Göre Elektronik Pazaryerleri

Elektronik pazaryerleri; katılımcılara açık olup olmamasına göre açık pazaryerleri, kapalı pazaryerleri olarak sınıflandırılabilir²⁰⁰. Herhangi bir işletmenin, mal veya hizmet satın almak veya satmak amacıyla bağlanabileceği pazaryerleri açık

¹⁹³ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.63

¹⁹⁴ Andersen, **İnternette Gelişimde Türkiye**, s.66

¹⁹⁵ Gündüz, **B2B Ticaret**, s.8

¹⁹⁶ Kırçova, **e-İhracat**, s.134

¹⁹⁷ Büyükyıldırım, **E-Tic@ret**, s.11

¹⁹⁸ <https://employease.com.au>, (Çevrimiçi), 22.12.2016

¹⁹⁹ Güleş, Ögüt, Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.49

²⁰⁰ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.31, dn.90; Savaş, **İnternet**, s.99-100

pazaryerleridir. Kapalı pazar yerlerinde ise, sadece üye olan firmalar faaliyet gösterebilir.

1.9.5. Yönetim Durumuna Göre Elektronik Pazaryerleri

Elektronik pazaryerlerini yönetim şekline ya da kimin kontrolünde olduğuna göre; alıcı güdümlü, satıcı güdümlü, bağımsız ve teknoloji sağlayan pazaryerleri şeklinde sınıflandırmak mümkündür²⁰¹.

1.9.5.1. Alıcı Merkezli Elektronik Pazaryerleri

Bir ya da birkaç alıcı bir araya gelerek bir web sitesi kurar ve alımlarını web sitesi kanalıyla yapar. Alıcıların karşısında çok sayıda satıcı vardır. Alıcılar pazaryeri web sitesini kurduktan sonra mevcut arz kaynaklarını sitenin üyesi yaparlar²⁰². Alıcıların konsorsiyumuyla ve onların yönetiminde, tedarikçileri ile ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayarak kurulurlar. Bu tür elektronik pazaryerleri alıcıların yönetsel maliyetlerini düşürür ve tedarikçiden en iyi fiyatı almayı sağlar. Diğer taraftan alıcı havuzundaki müşterilere tedarikçilerin ürün kataloglarının tanıtılmasını sağlar²⁰³. B2B bazlıdır. Covisint (www.covisint.com) bu tip bir elektronik pazaryeridir.

1.9.5.2. Satıcı Merkezli Elektronik Pazaryerleri

Bir ya da birkaç arz kaynağının bir araya gelmesiyle oluşturulur. Bu tip pazaryerleri güçlü arz kaynakları tarafından küçük veya etkisi düşük alıcıları hedefleyerek kurulur. Böylece başlıca rakiplerden farklılaşan bir pazarlama bileşeni oluşturulur²⁰⁴. Tedarikçilerin konsorsiyumuyla ve onların yönetiminde, ürünlerini satma amaçlı kurulurlar. Üreticiler internet aracılığı ile etkin bir satış kanalı kurarak çok sayıda alıcıya ulaşmanın yollarını ararlar. Bu pazaryerlerinde daha çok, teklif

²⁰¹ Memet Özkan, “e-pazaryerleri”, (Çevrimiçi), <http://danismend.com/kategori/altkategori/e-pazaryerleri/>, 18.07.2017

²⁰² Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.149

²⁰³ Gündüz, **B2B Ticaret**, s.8

²⁰⁴ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.150

edilen ürün veya hizmet boyutuyla arama yapılır²⁰⁵. Dell (www.dell.com) Cisco (www.cisco.com) ve Erdemir (www.erdemironline.com.tr) bu tür pazaryerleridir.

1.9.5.3. Bağımsız Elektronik Pazaryerleri

Alıcı ve satıcılardan bağımsız olarak, onların adına elektronik pazaryeri oluşturup arka ofis hizmetlerini temin etmek üzere kâr amaçlı kurulurlar. Alıcı ve satıcı işletmeler bir aracı vasıtası ile birbiriyle etkileşime girerler. Aracılar broker veya içerik toplayıcısı olabilir. Broker, eksiltme ya da artırma yöntemi ile çevrimiçi mezat düzenleyen işletme olarak tanımlanabilir. Broker aracılar alım satım aracılığı ederler ve satılanın satış fiyatı üzerinden komisyon alırlar²⁰⁶. Broker aracılı pazaryerlerine (www.imark.com), (www.farm.com) örnek verilebilir. İçerik toplayıcı pazaryerleri ise sadece bir sektöre ilişkin detaylı bilgiler bulunduran dikey ya da tüm sektörlerin katılımı ile oluşturulan yatay içerik toplayıcı olabilir. Hub veya portal olarak isimlendirilen içerik toplayıcılar reklam ve/veya üyelik bedeli alırlar²⁰⁷. Yatay içerik toplayıcısı pazaryerlerine Ariba (www.ariba.com), Ebay (www.ebay.com); dikey içerik toplayıcılara ise www.esteel.com ve www.turkishleather.com örnek verilebilir.

1.9.5.4. Teknoloji Sağlayan Elektronik Pazaryerleri

Bağımsız elektronik pazaryeri kurucularına çok benzer, ancak temel motivasyonu teknoloji ile ilgili hizmetlerin sunulması yönündedir.

1.9.6. Elektronik Ticaretin Konusuna Göre Elektronik Pazaryerleri

Elektronik ticarete içerik açısından bakıldığında zaman, günlük hayatta gerçekleştirilebilen pek çok ticari ve hukuki işlemin, bünyesine uygun düştüğü müddetçe, elektronik pazaryeri üzerinden de gerçekleştirilebildiği görülmektedir.

²⁰⁵ Gündüz, B2B Ticaret, s.8

²⁰⁶ Aksoy, İnternet Ortamında Pazarlama, s.152

²⁰⁷ Aksoy, İnternet Ortamında Pazarlama, s.151

Elektronik pazaryeri uygulaması üzerinden gerçekleştirilen işlemin konusuna göre pazaryerlerini dört kategoride sınıflandırmak mümkündür²⁰⁸:

Fiziki mal satışına yönelik elektronik pazaryerleri; elektronik pazaryeri üzerinden fiziki mal satılması elektronik ticaretin en yaygın uygulamasını teşkil etmektedir. Alıcı borcunu elektronik ortamda ifa ederek, mal bedelini çoğunlukla kredi kartı, banka havalesi veya dijital para ile tamamen internet ortamından ödemektedir. Satıcı ise malı klasik yollarla alıcıya göndermektedir.

Hizmet sunumuna yönelik elektronik pazaryerleri; elektronik pazaryerine ait web sayfasından karşı tarafa fiilen bir hizmet taahhüdü altına girilen hallerdir. Örnek olarak, uçak bileti temini, otel rezervasyonu yapılması gibi genel amaçlı hizmet türleri gösterilebilir. Bu tür pazaryerlerine yemeksepeti.com, çiçeksepeti.com, bitaksi.com, biletix.com, enuygun.com, trivago.com örnek gösterilebilir.

Dijital ürün satışına yönelik elektronik pazaryerleri; internetten sunulan hizmetleri kişisel bilgisayara yükleyerek, bunlara devamlı sahip olmak ya da çoğaltarak satmak gibi birçok dijital ürün satışı içerikli elektronik ticari faaliyet türü bulunmaktadır. Bu türde her iki taraf da edimlerini internet üzerinden ve dijital ortamda ifa etmektedir. Müzik parçaları, bilgisayar yazılımları, özellikle anti-virüs programlarının yüklenmesi ya da güncellenmesi olmak üzere, dijital ortamda varlığı bulunan her türlü unsur bu şekilde alışverişin konusu olmaktadır. Alıcı ise bu ürünün bedelini elektronik ortam araçlarını kullanarak ödemektedir.

Bilgi teminine yönelik elektronik pazaryerleri; bu alternatif ise sadece bir bilginin iletilmesinden ibarettir, karşı tarafa herhangi bir taahhüt üstlenilmemekte, dolayısı ile de karşı taraftan herhangi bir davranış beklenilmemektedir. Genellikle bu gibi bilgiler herkese açık ve ücretsiz web sayfalarından yayınlanmaktadır. Hava raporu verilmesinden, uçak tarifelerinin, banka faizlerinin, döviz kurlarının, müze adreslerinin yayınlanmasına kadar çok geniş bir alanı kapsayan faaliyet söz konusu olabilir.

²⁰⁸ Saraman, **Tüketicinin Korunması**, s.25-28

2. ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARININ ALTYAPISI

Elektronik pazaryeri uygulamalarının altyapısı tasarım ve fonksiyonellik açısından ve elektronik pazaryerinin bileşenleri açısından ele alınmalıdır.

2.1. Elektronik Pazaryeri Uygulamalarının Tasarım ve Fonksiyonellik Açısından Altyapısı

Benzer işleri yapan işletmelerin bir araya geldikleri, birbirlerini daha kolay buldukları ve daha etkin çözümler ürettikleri elektronik pazaryerleri, internet üzerinden elektronik ticaretin yeni nesil uygulamalarıdır. Endüstriyel özellikte “spesifik arama motorları”, “bilgi çarşıları”, “müzayede pazarları” ve “iş çarşıları” elektronik pazar yerlerinin kapsamındadır²⁰⁹.

Dikey olarak yapılan ve aynı endüstri içindeki alıcılara hizmet veren “toplayıcılar” (aggregators), çok sayıda endüstriden tüm alıcılara hizmet veren yatay veya çok sayıda endüstriden belirli bir tür alıcıyı ya da ürünü destekleyen diagonal “ticaret merkezleri” (trading hubs), teklifler internet üzerinden verildikten sonra doğrudan pazarlıkla alış veya satış fiyatının belirlendiği “teklif toplama merkezleri” (post and browse) ve çok sayıda alıcı veya satıcının artırma ya da eksiltme yaptığı “müzayede piyasaları” internet ortamında faaliyet gösteren elektronik pazaryerleridir²¹⁰.

Çok sayıda kullanıcıdan oluşan, iş süreçlerinin ve ticari ilişkilerin yoğun olarak gerçekleştiği çok alıcılı ve çok satıcılı elektronik ortamlarda yüksek seviyede fonksiyonelliğe ihtiyaç vardır. Herhangi bir pazaryeri çözümünü incelerken tasarım ve fonksiyonellik açısından dört unsuru belirtmek gereklidir. Bu dört unsur aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir:

²⁰⁹ Kırçova, **e-İhracat**, s.125-126; Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.51

²¹⁰ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.12

2.1.1. Performans ve Ölçeklenebilirlik

Herhangi bir pazaryeri uygulaması, sınırlı bant genişliğine sahip ağlarda ve sadece bir tarayıcı kullanılarak yürütülebilmeli, belli zamanlardaki işlem yoğunluğuna dayanıklı olmalı ve yedi gün yirmidört saat güvenilir bir şekilde çalışabilecek yapıda olmalıdır²¹¹. Elektronik pazaryeri çözümleri bilgi eksikliği ve teknik sorunları göz ardı etmeyecek basitlik ve işlerlikte olmalı, en düşük hızdaki bağlantıları dahi desteklemeli, binlerce hatta milyonlarca kullanıcıya yönelik yükü kaldırabilecek kapasitede olmalı, farklı güvenlik yapılarına uyumlu olmalı, standart yazılımlara ağırlık vermelidir²¹².

2.1.2. Uzak Uygulamalar Fonksiyonu

Elektronik pazar yerlerinde uçtan uca bir ticari zincir içinde satış ve tedarik uygulamalarının bulunması zorunludur. Bu tür uygulamalar katalog yönetiminden sipariş işlemeye, online anlaşmadan online faturalamaya kadar geniş bir alanı kapsamalıdır. Aynı zamanda alıcı ve satıcı tarafında muhasebe kodları ve adresler gibi belli konularda kendi sistemlerini diledikleri gibi ayarlamalarına izin veren esnekliğe de yer verilmesi gerekir. Uzak uygulamaların fonksiyonelliği ile ilgili olarak elektronik pazar yerlerinin *katalog yönetimi ve araştırma, işletmeler arası iletişim ve dinamik ticaret fonksiyonu* konularında elverişli çözümler sunması önemlidir²¹³.

²¹¹ Kırçova, **e-İhracat**, s.137; Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.64-65

²¹² Kırçova, **e-İhracat**, s.137; Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.64-65

²¹³ *Katalog Yönetimi ve Araştırma*; Elektronik pazaryerlerinin, pazaryerine katılan işletmelerin ürün ve hizmetlerini alıcılara belli bir standart içinde sunabilmelerine imkân veren elektronik kataloglar oluşturma konusunda belli standartlar geliştirmesi ve tek bir bakış açısıyla ürün ve hizmetleri sunması gerekmektedir. Binlerce alıcı ve satıcının bir araya geldiği elektronik pazaryerlerinde milyonlarca model ürün içinde aranan ürünün kolay bir şekilde bulunabilmesi için katalog arama makinelerine ihtiyaç vardır. Bu nedenle üçüncü taraf arama motoru yazılımlarının pazaryeri sitesine eklenmesi gerekmektedir.

İşletmeler Arası İletişim; Tüm elektronik pazar yerlerinde işlemler tedarikçilerle alıcılar arasında gerçekleşmektedir. Pazaryerlerine ve içerdiği bilgilere erişim basit bir tarayıcı yardımıyla sağlanır. Ancak bazı durumlarda pazaryeri içinde yer alan bazı bilgi ve belgelerin el değiştirmesi zorunluluğu ortaya çıkabilir. Bu durumlarda elektronik posta, EDI (elektronik veri değişimi), faks, XML ve diğer veri değişimi teknolojilerinin tümü veya işlemin yapısına en uygun kombinasyonun pazaryerinde yer alması gerekir.

Dinamik Ticaret Fonksiyonu; Dinamik envanter ve stok yönetimi, son dakika fiyatlamaları, farklı bölgelere farklı fiyat uygulamaları ve benzeri işlevler ile elektronik pazaryeri yöneticileri ve diğer taraflar için işlemlerin ve diğer faaliyetlerin durumunu izlemeye yönelik araçların da sitede yer alması gerekmektedir. Ayrıca elektronik pazaryerinin raporlama ve işlemlerin analizini yapabilecek yazılımlarla desteklenmesi gerekir. Bkz.: Kırçova, **e-İhracat**, s.137; Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.66

2.1.3. Esneklik ve Yönetilebilirlik

Esneklik açısından çok alıcılı ve çok tedarikçili sistemlerin dinamik çözümler sağlayabilecek türde tasarlanması önemlidir. İnternet ortamında farklı ürün ve hizmetlerle ilgili olarak pazaryeri içinde karar mekanizmalarında yer alması söz konusu olan her kişi ya da grup için yetkilendirme denilen bir işlem söz konusu olacaktır. Pazaryerinde yer alan her katılımcı şirket, kendi içinde yetkilendirme yapmalı ve pazaryeri de bu yetkilere uygun ara yüzler üreterek katılımcı şirketten erişen her kullanıcıya kullanıcının şirket içindeki konumu, sorumluluğu, yetkileri ve karar verme mekanizması içindeki yerini dikkate alarak farklı düzeyde hizmetler geliştirmelidir²¹⁴.

2.1.4. Kişiselleştirilebilirlik ve Genişleyebilirlik²¹⁵

Elektronik pazaryerleri çok sayıda kullanıcıya tek bir paket çözüm yerine her tedarikçi ve alıcının kişisel özelliklerini ve farklılıklarını dikkate alan çözümler üretme yoluna gitmektedirler²¹⁶. Pazaryeri aynı zamanda giderek artan tedarikçi ve alıcı beklentilerini karşılayabilecek çözümleri rahatlıkla karşılayabilecek bir genişliğe ulaşma imkânına sahip olmalıdır²¹⁷.

²¹⁴ Bu hizmetler, kullanıcı kaydı ve yönetimi, süreç ve iş akış yönetimi, ilişki yönetimi ve kullanım takibi ve fiyatlandırma.

Kullanıcı Kaydı ve Yönetimi; Pazaryerinde yer alacak çok sayıda alıcı ve satıcının kaydedilmesi, şifreleme, profil çıkarma, yetkilendirme gibi işlemlerinin kolaylıkla gerçekleştirilebilmesi için basit tarayıcı tabanlı uygulamalara yer verilmelidir. Ayrıca bu işlemlerin güvenilir bir elektronik ortamda yapılması için standart güvenlik protokollerinin yanı sıra, her türlü dijital sertifika ve diğer şifreleme teknolojilerinin de pazar yerinde yer alması gerekmektedir.

Süreç ve İş Akış Yönetimi; Elektronik pazaryeri içinde meydana gelen ticari ilişkilerde alıcıların kendi özel kullanıcı profillerini oluşturmalarına imkân veren ve iş akışlarını kendi bildikleri ve uyguladıkları şekilde yapılandırmalarını sağlayabilecekleri sistemlere yer verilmesi önemlidir.

İlişki Yönetimi; Elektronik pazaryerinde sunum, fiyatlandırma ve anlaşma gibi birçok farklı ilişkinin yönetilmesi sırasında alıcı tedarikçi ilişkilerinin optimize edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkilerin kapsamında fiyatlama, indirimler, fiyat filtreleri ve ödeme koşulları gibi unsurlar yer almaktadır.

Kullanım Takibi ve Fiyatlandırma; Elektronik pazaryerleri yerine getirdikleri fonksiyonlardan dolayı çeşitli şekillerde fiyatlandırma yapmaktadırlar. Yapılan işlemde yüzde almak ya da belirli bir sabit ücreti talep etmek en çok bilinen yöntemlerdir. Fiyatlandırma açısından pazaryerinin kullanılmasının takibi önemlidir. Bkz.: Kırçova, **e-İhracat**, s.139; Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.67

²¹⁵ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.69

²¹⁶ Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.69

²¹⁷ Kişiselleştirme ve genişleme konusunda yapılabilecek çalışmalar şunlardır:

2.2. Elektronik Pazaryerinin Bileşenleri

Elektronik pazaryerinin bileşenlerini temel işlemlere ilişkin sistemler açısından ve sistemde yer alan ana unsurlar açısından sınıflandırmak mümkündür.

2.2.1. Temel İşlemlere İlişkin Sistemler Açısından Bileşenleri

Elektronik pazaryerinin satıcı ve alıcıları da normal pazaryerlerinde olduğu gibi, para için mal ve hizmet alışverişi yaparlar ama bunu elektronik ortamda yaparlar. Bir elektronik pazaryeri mal ve hizmet dağıtımını yapan elektronik işlemleri içerir. Elektronik ticaretin ve elektronik pazaryerinin dört ana bileşeni bulunmaktadır. Bu ana bileşenler elektronik ödeme ve para transfer sistemleri, elektronik veri değişimi, internet ve sayısal imza ve sertifikalardır.

2.2.1.1 Elektronik ödeme ve para transfer sistemleri

Elektronik ödeme ve para transferi sistemleri, internet üzerinden yapılan/yapılacak ödeme işlemlerinde güvenliği sağlamak amacıyla geliştirilmiş

Ana Unsurların Kişiselleştirilmesi; Elektronik pazaryerleri yazılım ve donanım açısından çeşitli bileşenlerden oluşmaktadır. Bileşen tabanlı çözümler, belirli fonksiyonel ihtiyaçlara göre değiştirilebilen seçenekler sunabilmektedir.

Marka ve Yer Belirleme; Elektronik pazaryerinin görsel ve işlevsel olarak belli bir çizgide olması halinde belli bir marka imajı yakalamak söz konusu olabilir. Bunun için hedef kitle içinde yer alan farklı kesimlerin kullanabileceği farklı diller, farklı para birimleri, farklı finansal çözümler ve farklı uygulamaları destekleyen çözümler sunması önemlidir.

Bileşenlerin Entegrasyonu; Alım satım sürecinin her aşamasında farklı bir son kullanıcı hizmetleri talebi söz konusu olduğundan fonksiyonları ve hizmetleri tanımlamak gerekir. Gelişmiş bir elektronik pazaryerinin dikey ve yatay pazaryerlerinin farklı ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kullanıcılarının yapısına ve pazaryerinin gelişen ihtiyaçlarına cevap verebilecek modüllerin kolaylıkla entegre edilebilmesine açık bir yapıda olması gerekmektedir.

Elektronik Gruplar Yaratma ve İşbirliği; Tartışma grupları, elektronik posta adres listeleri, sohbet odaları gibi uygulamalarla pazaryeri katılımcıları arasında iletişim ve işbirliği yaratılabilir.

Çeşitli Bilgiler ve Elektronik Yayınlar; Birçok pazaryeri, uzman yazıları, akademisyen görüşleri, araştırma raporları, tahminler ve benzeri çok değişik bilgilere kütüphane linklerinde yer vererek kullanıcıların genel ekonomik göstergeler, sektörel haberler ve güncel gelişmeler konularında talep ettikleri bilgileri sağlayarak onları yönlendirmektedir. Ayrıca, kurlar, petrol fiyatları, borsa endeksleri gibi günlük gelişme ve bilgiler de üyelere sunulmaktadır.

Reklâm ve Sponsorluk; Elektronik pazaryerleri marka imajını desteklemek ve markanın bilinirliğini arttırmak isteyen işletmeler için önemli bir reklam mecrası olarak işlev görmektedir. Bkz.: Kırçova, **ETS ve Avantajları**, s.69-70

araçlar olup elektronik ticaretin ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir²¹⁸. Sistemde yer alan ve en çok kullanılan bu araçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

2.2.1.1.1. Kredi Kartı

Tüm dünyada standart bir ödeme altyapısına sahip olması, kullanım kolaylığı ve ödeme işlemini hızlı bir şekilde sonlandırması yanında bankaların sağladığı ek hizmetler bu aracı oldukça cazip hale getirmiştir²¹⁹. Nakit kullanımını azaltan bir sistemdir. SSL²²⁰ ve SET²²¹ güvenlik protokollerine sahip sitelerden, elektronik ortamda güvenli bir şekilde alışveriş yapılabilmesi de önemli bir kolaylık sağlamaktadır²²². İlgili güvenlik protokolleri çerçevesinde müşteri ve firmalar, elektronik imza ve dijital sertifika kullanmaktadır.

2.2.1.1.2. Elektronik Para

Elektronik para, internet üzerinden para transferini mümkün kılan ödeme sistemlerine verilen genel bir isimdir. Fiziki olarak var olmayan dijital formda olup bir para değerine sahip olan dijital datalardır²²³. Elektronik para, yatırılmış değer veya satış noktası terminalleri vasıtasıyla, iki cihaz arasında doğrudan transferleri veya internet gibi açık bilgisayar ağları üzerinden ödemeleri yapmak için değeri önceden ödenmiş ödeme mekanizmasıdır²²⁴. Elektronik ortamda ödemeleri kolaylaştırmak üzere kredi kartları yerine geçmek üzere tasarlanmışlardır. Söz konusu ödeme aracından yararlanmak isteyenlerin, önce elektronik para hizmeti sunan şirketler

²¹⁸ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret.**, s.22

²¹⁹ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.162-163; Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.64; Leyla Keser Berber, **İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2002, s.55

²²⁰ SSL (Secure Sockets Layer), bilgisayar ağı üzerinden güvenli haberleşmeyi sağlamak için tasarlanmış kriptolama protokolüdür. Bugün yerini TLS'ye bırakmıştır. Bkz.: <https://www.wikizero.com/tr/SSL> (Çevrimiçi), 01.08.2019; Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.71-73

²²¹ SET (Secure Electronic Transaction) güvenli elektronik işlem demektir ve kredi kartı sahipleri bilhassa Visa ve Mastercard tarafından geliştirilmiştir. SET güvenliği, şifreleme ve Dijital Sertifikalar bileşenlerinden oluşmaktadır. Bkz.: Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.137; Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.73-74; Keser Berber, **Elektronik Para**, s.56

²²² Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.64; Bu protokoller sayesinde bilgi güvenli bir şekilde, sadece doğru kişiye gönderilir ve bilgiyi gönderen ile alan arasında güvenli bir veri iletişimi sağlanarak, kredi kartı numarası, isim, adres vb. bilgiler güvenli olarak iletilir. Bkz.: Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.71

²²³ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.164; Keser Berber, **Elektronik Para**, Ankara, 2002, s.48

²²⁴ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.164

tarafından geliştirilen özel yazılımlardan birini bilgisayarlarına yüklemeleri ve daha sonra o şirketle çalışan bir bankada hesap açtırmaları gerekmektedir. İnternet üzerinden bir harcama yapıldığında, belli seri numaralı paralar, alışveriş yapanın bilgisayarından silinerek alışveriş yapılan tarafın bilgisayarına aktarılır²²⁵. Elektronik para, müşterinin sahip olduğu, bilgisayar ağını kullanan bir cihaza istediği gibi kullanması için önceden yüklenmiş bir değer, önceden ödemesi yapılmış bir ürün (elektronik cüzdan) veya önceden ödemesi yapılmış yazılım ürünleri olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamaya göre elektronik para kapsamına internetteki para kartları, Visa Cash kartları veya Mondex Kartı, E-cash ürünleri ve CyberCoin girmektedir²²⁶.

2.2.1.1.3. Elektronik Çek

Elektronik para sistemine benzer bir işleyişle kullanılan ve geleneksel seyahat çeklerini andıran ödeme araçlarıdır²²⁷. İnternet üzerinden yapılan alışverişlerde, ödeme sırasında kredi kartı kullanmadan sadece banka bilgilerinin gerekli olan kısımlarının verilmesiyle çalışan bir sistemdir²²⁸. Sipariş ve ödeme işleminin seyri normal bir çekle yapılan ödemeye benzemektedir. Müşterinin bir bankada hesabı olması gerekir, bu hesabı banka yönetir. Müşteri siparişi verir, web sitesine çek keserek bunu dijital imza ile imzalar ve satıcıya gönderir. Satıcı çeki kendi bankasına ibraz eder²²⁹. Bankadaki sistemler, yapılan transferleri her gün temizleyerek, bahsedilen hesapta alışverişlerin gerçekleştirilmesi için gerekli şartların yeterli olup olmadığını kontrol eder ve şifreli olarak siteye bilgi verir²³⁰. Sistemde bilgiler anonim olmayıp yazılım programı tüm bilgileri şifreler. “Netcheque”in yanısıra “online check”, “Netbill”, “Netcheck”, “check free” çek benzeri ödeme sistemleridir²³¹.

²²⁵ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.64-65

²²⁶ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.164; Keser Berber, **Elektronik Para**, s.48

²²⁷ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.167

²²⁸ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.65

²²⁹ Keser Berber, **Elektronik Para**, s.54

²³⁰ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.65

²³¹ Keser Berber, **Elektronik Para**, s.55

2.2.1.1.4. Elektronik Fon Transferi (EFT)

Elektronik Fon Transfer sistemi, ödemelerin bankalar arasında elektronik ortamda ve gerçek zamanlı olarak aktarılmasını sağlayan bir sistemdir²³².

2.2.1.1.5. Diğer Araçlar

Bu kapsamda bağış ödemeleri gibi bazı özel düşük miktarlı ödemeler için kurulmuş *e-Scrip*; telefon faturası ile bütünleşmiş *e-Charge My Phone*; ödemeleri üçüncü bir kuruluşun toplayıp, ilgili taraflara dağıtımını yapan *First Virtual* vb. sayılabilir²³³.

2.2.1.2. Elektronik Veri Değişimi

Ticaret yapan iki kuruluş (B2B) arasında, bilgisayar ağları aracılığıyla bilgi ve belge değişimini sağlayan Elektronik Veri Değişimi (EDI) sistemi, elektronik ticaretin en önemli uygulama araçlarından²³⁴. EDI ile iki işletme veya işletme ile kamu kuruluşu önceden belirlenmiş bir mesaj formatı, bu formata yerleştirilecek veri ve bu veriyi anlamlı bir dile çeviren bir sözdizimiyle bilgisayarlar arasında veri değişimi yapılmaktadır. EDI kullanımı, özel bir telekomünikasyon altyapısı ve standart formlar gerektirmektedir. Sadece kullanıcılara açık olduğu için güvenli bir sistemdir.

2.2.1.3. Internet (Elektronik Ortam)

Elektronik ticaretin bileşenleri arasındaki ticari iş sürecinin etkileşimli bir ortamda gerçekleşiyor olması, sadece taraflar arasında değil sürecin içinde yer alan işlemler arasında da ilişkinin akışkanlık kazanması anlamına gelir. Internet temelli elektronik ticaretin alıcı, satıcı ve elektronik pazaryerlerinden oluşan bileşenleri arasındaki ilişkilerde bu akışkanlığı işler tutan bileşen sayısal ağa erişim ya da internet bağlantısıdır²³⁵. Internet'e bağlı bir bilgisayardan diğerine (her iki yönde de) dosya aktarımı **FTP** (*File Transfer Protocol*) ve **FSP** (*File Send Protocol*) adı verilen Internet

²³² Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.23

²³³ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.23

²³⁴ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.23

²³⁵ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.24

protokolleriyle gerçekleştirilmektedir. FTP protokolü ile bir bilgisayardan başka bir bilgisayara dosya aktarımı yapılırken, o bilgisayarla aynı anda, etkileşimli bağlantı kurulur²³⁶. İnternet üzerinde dolaşan bilgi paketleri, SSL ve SET gibi bir takım güvenlik protokolleri yardımıyla şifrelenerek gönderilir.

2.2.1.4. Sayısal İmza ve Sayısal Sertifikalar

Elektronik ticarete alıcı ve satıcı birbirlerini görmeksizin iş yaptıklarından karşılıklı olarak güvenin sağlanması için yukarıda bahsi geçen bu protokollerin yanı sıra başka önlemlere de gereksinim vardır. Öncelikle alıcı ve satıcı tarafların birbirlerinin kimliklerinden emin olması gereklidir. İşte bu gereksinim sayısal imza ve sayısal sertifikaların geliştirilmesinde ana itici güç olmuştur.

Elektronik İmza; bir bilgiyi, ileten tarafından oluşturulan orijinal haliyle, üçüncü kişilere kapalı olarak ve tarafların kimlikleri doğrulanarak iletildiğini garanti eden harf, karakter veya sembollerden oluşan bir kriptografi setidir²³⁷.

Elektronik Sertifika ise gündelik yaşamımızda kullandığımız ehliyet, pasaport gibi kimlik kartlarının elektronik ortamdaki karşılığıdır²³⁸. Bu iki aracın yardımıyla alıcı ve satıcı taraflar birbirlerinin kimliğinden emin olabilirler.

2.2.2. Sistemde Yer Alan Ana Unsurlar Açısından Bileşenleri

Yukarıda yer verilen bu dört ana bileşen üzerine kurulu elektronik pazaryerinin ana unsurları ise, geleneksel ticarettekine benzer bir aracılık rolünün yanı sıra taraflara kattıkları değer her geçen gün çeşitlenerek artan ve internet ortamına özgü çevrimiçi pazar oluşturma ve yönetme, alıcı ve satıcıları eşleştirmeye yardımcı olma, altyapı hizmeti sağlama, işlemleri kurma ve tamamlamada alıcı ve satıcılara yardım etme gibi hizmetlerini web üzerinden sunan genellikle bilgisayarlaştırılmış sistemler olarak çalışan “çevrimiçi araçlar”; elektronik pazaryerinden veya direk kendi web

²³⁶ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.25

²³⁷ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.25; Dijital imza konusunda ayrıntılı bilgi için Bkz.: Leyla Keser Berber, “İmzalıyorum O Halde Varım” Dijital İmza, Dijital İmza Hakkındaki Yasal Düzenlemeler, Dijital İmzalı Elektronik Belgelerin Hukuki Değeri”, **TBB Dergisi**, 2000/2, s.503-556; Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.99-100

²³⁸ Törenli, **Firmadan Firmaya e-Ticaret**, s.25

sitelerinden çeşitli ürün ve hizmetleri sunan ve reklamını yapan “satıcılar”; dünya çapında web üzerinde sörf yapan, kelepir, özelleştirilmiş parçalar, koleksiyon parçaları, eğlence ve daha fazlasını arayan, detaylı bilgi, karşılaştırma, fiyat teklifi ve bazen de görüşme için arama yapan, internet üzerinden sunulan ve reklamı yapılan ürün ve hizmetlerin potansiyel alıcıları olan organizasyon ve kişilerden oluşan “müşteriler”; elektronik pazaryeri üzerinden sunulan ve reklamı yapılan fiziksel ve dijitalleştirilmiş “ürünler”²³⁹; bilgisayar donanımı, ağlar ve çeşitli yazılımlardan oluşan “altyapı sistemi”; elektronik pazaryeri ile kullanıcıların birbirini etkilediği satıcı portalı, elektronik kataloglar, arama motorları ve alışveriş sepetleri yazılımları gibi mekanizmaları içeren “önyüz (front end)”; siparişleri toplama ve yerine getirme, ile ilgili bütün faaliyetler, envanter yönetimi, sayım çizelgesi, tedarikçilerden satın alma, hesap ve finans, ödeme işlemleri, paketlenme ve dağıtım işlemlerinin yürütüldüğü “arka yüz (back end)”²⁴⁰; internet üzerinde işbirliği yapan, nakliyeciler, kargo firmaları, finans şirketleri gibi farklı türlerde “diğer iş ortakları” ve bilgi sağlayıcılarından belgelendirme ve güven teminatı veren servislere kadar farklı “destek servisleri” şeklinde sıralanabilir²⁴¹.

2.3. Elektronik Pazaryeri Uygulamalarının Elektronik Altyapı Unsurları

Elektronik pazaryerinde web sitesi oluşturmak ve bu web sitesini yönetmek gibi faaliyetler elektronik pazaryeri tarafından verilen hizmetlerdir²⁴². Elektronik

²³⁹ Bilgisayar yazılımları ile düzinelerce ürün ve hizmeti dijitalleştirmek mümkündür. Dijital ürünler normal ürünlerden farklı fiyat eğrilerine sahiptir. Dijitalleştirmede fiyatların çoğu sabittir, değişken fiyatlar çok azdır. Böylece, maliyet artışı olmaksızın ürünü çoğaltmak mümkün olduğundan kâr hızla artacaktır. Bu elektronik pazarların en önemli avantajlarından biridir.

²⁴⁰ Elektronik pazarların karşılaştığı belki de en büyük teknik sorun çeşitli katılımcılara ait arka yüz sistemleriyle elektronik pazaryeri platformunun entegrasyonunun sağlanması ihtiyacıdır. İşlemlerin elektronik olarak işleme alınabilmesi için katılımcıların faturalar ya da ödeme emirleri gibi dokümanlardaki veri elemanlarını tanımlamak üzere bir tür biçimlendirme yapmaları gerekmektedir. Bu amaçla XML kullanılmaktadır. XML (eXtensible Markup Language = Geliştirilebilir İşaretleme Dili) hem insanlar hem bilgi işlem sistemleri tarafından kolayca okunabilecek dokümanlar oluşturmaya yarayan bir işaretleme dilidir. W3C tarafından tanımlanmış bir standarttır. Bu özelliği ile veri saklamanın yanında farklı sistemler arasında veri alışverişi yapmaya yarayan bir ara format görevi de görür. SGML (doküman işaretleme dillerinin tanımlanması için belirlenen standartlar)’in basitleştirilmiş bir alt kümesidir. Bkz.: <https://www.wikizero.com/tr/XML>, (Çevrimiçi), 01.08.2019

²⁴¹ Özer, E-Pazaryerlerinin Yönetimi, s.20-21

²⁴² Kırçova, İnternette Pazarlama, s.51

pazaryeri işletmesi tarafından belirlenen amaca göre bir elektronik pazaryeri platformu kurulmaktadır. Elektronik pazaryerinin temel mimarisi elektronik altyapı ve web siteleridir²⁴³. Elektronik altyapı, açık artırma yazılımları, içerik yönetim yazılımları ve web temelli ticaret çözümlerinden oluşmaktadır. Web sitesi ise, alıcılar ve satıcıların iletişim, reklam, açık artırma, işlemleri yürütme, stok ve siparişlerin karşılanmasını koordine etmek için bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Ayrıca ödeme, sipariş alma ve yerine getirme, lojistik ve sonuçların izlenmesi gibi işlevler yer almaktadır²⁴⁴.

Elektronik pazaryeri uygulaması için temel altyapı unsurları şunlardır:

2.3.1 İnternet Erişimi

İnternet üzerinde pazarlama yapabilmek için öncelikle internet ortamına bağlantı yapmak gerekmektedir. En çok kullanılan bağlantı yöntemleri İnternet Servis Sağlayıcıları (ISS) yoluyla bağlanmak ya da şirketin kendi servis sağlayıcısını kurmaktır²⁴⁵.

2.3.2 Donanım (Hardware)

Bilgisayarlar ve sunucular ile modemlerdir²⁴⁶. Bilgisayar donanımları sabit veya hareketli (taşınabilir) olabilir. İnternet yoluyla pazarlama faaliyetlerinde kullanılan donanımlarda en önemli ölçüt uyumluluktur²⁴⁷. Kullanılacak donanımın gerek mevcut sistemlerle ve gerekse internet standartları ile örtüşmesi ve sürekli kontrol güncelleme ve destek faaliyetlerinin bir arada yürütülmesi gereklidir²⁴⁸. İnternet bağlantı kalitesinin sağlanması ve etkili işlem yapabilmek için donanımın hız, hafıza ve doğruluk temel özelliklerine sahip olması gerekir²⁴⁹.

²⁴³ Güleş/Öğüt/Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.47

²⁴⁴ Güleş/Öğüt/Bülbül, **Aracı Pazarlar**, s.47

²⁴⁵ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.52; Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.33

²⁴⁶ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.53

²⁴⁷ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.40

²⁴⁸ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.40; Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.52-53

²⁴⁹ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.33

2.3.3 Yazılım (Software)

Elektronik pazaryerinin standart bir donanımla kurulan iş modeli süreçlerinin gerçekleşebilmesi için birbirinden farklı çok sayıda yazılıma ihtiyaç bulunmaktadır. Kullanılacak yazılımların seçiminde prensip olarak esneklik, uyum ve standartların ön planda tutulması gerekmektedir²⁵⁰. Teknik altyapıda yer alması gereken başlıca yazılım grupları şunlardır:

Standart Bilgisayar Üzerinde Bulunması Gereken Yazılımlar; temel yazılımlar, web tarayıcısı, web sayfaları oluşturmak için gerekli yazılımlar ve web sayfasıyla ağ arasında erişim sağlayan yazılımlardır²⁵¹.

Bağlantıların Kontrolü ve Yönetiminde Kullanılan Yazılımlar; kampanya yönetimi yazılımları, doğrudan pazarlama yazılımları, video kontrol yazılımları ve müşteri izleme yazılımlarıdır²⁵².

Ölçüm ve Değerlendirme İşlemlerine Yönelik Yazılımlar; istatistiksel yazılımlar, tracking yazılımları, sorgulama ve raporlama yazılımları, işlem kontrol yazılımları, yatırım kontrol ve performans yazılımları, reklam kontrol ve performans takip yazılımları, bilgi toplama ve değerlendirme yazılımlarıdır²⁵³.

Verilerin Saklanması Kullanılan Yazılımlar; veri tabanı yazılımları, sorgulama ve raporlama yazılımları, bilgilerin toplanması ve gerekli alanlara aktarılmasında kullanılacak yazılımlardır²⁵⁴.

2.3.4. Elektronik Posta Adres Listeleri

İnternette pazarlamanın önemli bir özelliği de potansiyel müşterilerle iletişimin, internet bağlantısı olan her kişi ve kurumun sahip olduğu internet adresleriyle mümkün olmasıdır. Bu nedenle internet üzerinden pazarlama yapmak isteyen işletmeler potansiyel müşterilerin elektronik posta adreslerine ihtiyaç duymaktadır. Şirketlerin

²⁵⁰ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.39

²⁵¹ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.54-55

²⁵² Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.39; Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.55

²⁵³ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.40; Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.55

²⁵⁴ Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.40; Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.55

adres listeleri oluşturmak için kullanabilecekleri iki yöntem; ziyaretler sırasında adres toplamak ve gizli yazılımlarla bilgi toplamaktır²⁵⁵.

2.4. Elektronik Pazaryerlerinin Fiyat Belirleme Mekanizmaları

Elektronik pazaryerinin başlıca fiyat belirleme mekanizmaları katalog, müzayede, borsa ve pazarlıktır.

2.4.1. Katalog²⁵⁶

Bazı elektronik pazaryerleri çok sayıda satıcıdan gelen ürün bilgilerini standartlaştırarak alıcıların kolayca karşılaştırma yapmasını sağlamak amacıyla katalog birleştiricileri ya da mega kataloglar kullanırlar. Elektronik katalog kullanılarak yapılan satın alımlarda genellikle şu sıra izlenir:

Alıcının yeni bir emir vermesini, mevcut bir emri izlemesini, geçmişteki emirleri görmesini ve emirlere ilişkin detaylı bilgiye erişmesini sağlayan bir ana sayfa; alıcının üreticiye göre, ada göre ve son kullanım kategorisine göre araştırma yapmasına olanak sağlayan bir ürün kataloğu; alıcının araştırmasının sonuçlarını ilgili malları ve fiyatları da içerecek şekilde gösteren ve alımı yapılacak malın seçiminin yapılabileceği sonuç sayfası; seçilen ürünleri gösteren ve alıcının miktarı, teslim adresini ve fatura adresini değiştirmesine ya da emri silmesine imkân tanıyan alışveriş kartı; alışveriş kartındaki ürünlerin fiyatlarını ve teslim masraflarını içeren bir fiyat kota sayfası ve emir teyidi.

Katalog fiyatlaması özellikle, sıklıkla ve az miktarda satın alınan düşük fiyatlı mallar için uygundur. Dolayısıyla katalog sisteminde fiyatlar özelleştirilebilmekle birlikte genellikle sabittir.

2.4.2. Müzayede (online ihale) ^{257 258}

Online ihaleler gerçek zamanlı fiyatlama için oldukça güçlü araçlardır. İhale düzenleyenler, nihai fiyatın değil başlangıç fiyatının saptanmasından sorumludurlar.

²⁵⁵ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s. 56-57

²⁵⁶ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.12

²⁵⁷ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.13

²⁵⁸ Online ihalelerle ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz.: Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.131-134

Geleneksel olarak bir ihale tek satıcı, çok alıcılı veya tek alıcı çok satıcılı olarak gerçekleştirilir. İhale konusu ürün tek veya çok sayıda olabilmektedir. Tüketiciler pazarlarında ürünler teker teker ihale edilirken, endüstriyel pazarlarda aynı üründen çok sayıda ihale edilmektedir. Müzayedeler özellikle kendine özgü özelliklere sahip olan ve farklılaştırılmış ancak betimlenmesi ve anlaşılması kolay ürünler için uygundur.

Online ihalelerin farklı tipleri vardır. Fiyat tekliflerinin yönü bakımından düz müzayede ve ters müzayede olmak üzere iki türü mevcuttur. İngiliz müzayedesini olarak bilinen düz müzayede de çok sayıda alıcı malın fiyatını artırmak suretiyle yarışır ve en yüksek fiyatı veren satın alma hakkını elde eder. Düz müzayedeler satıcı tarafından yönlendirilen müzayedelerdir. Alman müzayedesini denilen ters müzayede de ise çok sayıda satıcı ürünlerin fiyatını düşürmek suretiyle yarışır, dolayısıyla bu müzayedeler alıcı tarafından yönlendirilir.

Alıcı ve satıcıların rollerine göre online ihaleler; tüketiciler arası (C2C), işletmeden tüketiciye (B2C) ve işletmeler arası (B2B) olmak üzere üç gruba ayrılabilir²⁵⁹. İşletmeler arası elektronik pazarlarda genellikle fiyat eksiltmeleri kullanılırken, tüketici pazarlarında fiyat artırımları kullanılmaktadır²⁶⁰.

Müşteriden müşteriye sanal komisyoncu veya 2.el açık artırma modeli diyebileceğimiz modelde elektronik pazaryeri ikinci el ürünlerini satmak isteyen kullanıcıları bir araya getirerek daha çok açık artırma yöntemiyle alışveriş gerçekleştirilmesini sağlar. Burada kullanıcılar siteye üye olurlar ve satmak istedikleri ürünlerle ilgili çeşitli bilgileri siteye yüklerler²⁶¹. Ürün satın almak isteyen kullanıcı ise istediği ürünü çeşitli arama seçenekleriyle arar. İhale için satıcı bir rezerv başlangıç fiyatı belirler ve ihale için de bir süre verilir²⁶². Belirlenen süre içerisinde alıcılar ürün için açılış fiyatının üzerinde bir fiyat önerisinde bulunarak alım sürecine katılır. Açık artırma için önceden belirlenen bitiş zamanı sonunda son olarak önerilen fiyat satış fiyatı olarak belirlenir. Satın alma hakkı kazanan müşteri daha önce siteye verdiği

²⁵⁹ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.133

²⁶⁰ Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.133

²⁶¹ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.159-160

²⁶² Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama**, s.153

kredi kartı numarasından ödemeyi yapar. Lojistik firması ürünü müşteriye teslim eder. Elektronik pazaryeri ürünün satış fiyatı üzerinden önceden belirlenmiş olan komisyonu banka üzerinden alarak alışverişi tamamlar. Bu modelin önemli ve en büyük sitesi www.ebay.com'dur²⁶³.

Müşteriden işletmeye türü bir uygulama olan ters açık arttırma modelini uygulayan elektronik pazaryerinde ise talebe dayalı bir fiyatlandırma modeli söz konusudur. Müşteriler söz konusu siteye giderek hangi fiyatlardan hangi tür ürünleri talep ettiklerini çeşitli formlara yazarak bildirirler. Site bu talepleri toplayarak tedarikçilerden bu ürünleri belirtilen fiyatlardan sağlamaya çalışır. Tedarikçiler kendilerine önerilen fiyatları kabul ettiklerinde alışveriş gerçekleşmiş olur. Bu modelin en bilinen örneği www.priceline.com'dur²⁶⁴.

2.4.3. Borsa²⁶⁵

Alıcı ve satıcıların genellikle teklif ve davet sistemiyle fiyat pazarlığı yaptıkları ve fiyatların hem aşağı hem de yukarı hareket ettiği iki yönlü bir pazaryeri fiyatlama mekanizmasıdır. Bu fiyatlama mekanizmasına konu olan yüksek standartlı ürünler sürekli değişime konudur ve oldukça yüksek dalgalanmaya maruzdur. Bu borsalar ticaret borsalarının elektronik ağ üzerinden işlem yapılanları olarak görülebilir.

2.4.4 Pazarlık²⁶⁶

Elektronik pazaryerinin belirli davetlere ilişkin bilgileri toplayarak karşılaştırdığı ve potansiyel katılımcıların arasındaki pazarlığa zemin hazırladığı, teklife davet gibi düzenlemelere işaret eder. Bu mekanizma genellikle şu şekilde işler: Satıcı bir profil ya da teklif gönderir, alıcı aradığı malın niteliklerini belirterek arama yapar, aradığı kriterleri karşılayan tüm profil ve teklifler karşısına çıkar, alıcı satıcılardan birini seçerek ona bildirimde bulunur, satıcı dilerse cevap verir ve aralarında pazarlık başlar.

²⁶³ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.160

²⁶⁴ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, 161-162; Aksoy, **İnternet Ortamında Pazarlama** s.154

²⁶⁵ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.14

²⁶⁶ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.14

İKİNCİ BÖLÜM

ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARININ TARAFLARI, SİSTEMİN İŞLEYİŞİ, SÖZLEŞMELERİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ÖZELLİKLERİ

1. GENEL OLARAK

Elektronik pazaryeri yapısı içerisinde belirli bir bütünleştiricinin (integrator) yanında finansal kuruluşlar, telekomünikasyon şirketleri, bilgi teknolojisi hizmet sağlayıcıları gibi farklı alanlarda faaliyet sürdüren işletmelerde yer almaktadır. Tüm bu katılımcıların bir araya gelmesi ile oluşan yapı, işletmelere katma değeri yüksek birçok hizmeti sunma imkânına ve online alım satım konusunda operasyonel ve finansal avantajları sağlama özelliğine sahiptir¹.

Mal ya da hizmet üreticileri/satıcıları ile müşteriler/alıcılar arasında gerçekleşen alışveriş elektronik pazaryerinde gerçekleşen elektronik ticaretin asıl amacı olup, sigorta şirketleri, bankalar, lojistik şirketleri ile pazarlama şirketleri bu alışverişin gerçekleşmesinde doğrudan etkin rol oynayarak destek sağlarlar. Devlet ile internet servis sağlayıcıları, gerekli yasal ve teknik altyapıyı sağlarken sivil toplum kuruluşları da sistemde tüketici haklarının korunmasını gözetmek suretiyle sistemin güvenli şekilde işlemlerini sağlayarak dolaylı destek sağlarlar².

Elektronik pazaryerinin unsurları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:³

1. Elektronik Pazaryeri İşletmesi (Aracı Hizmet Sağlayıcı),
2. Satıcı/Hizmet Sağlayıcı Üyeler (Tacir, Tüketici, İmalatçı, Tedarikçi, Hizmet Sektörü),
3. Müşteriler (Alıcılar),
4. Banka ve Sigorta Şirketleri,

¹ Kırçova, **e-İhracat**, s.134

² Şahin, **E-Çarşı**, s.10

³ Şahin, **E-Çarşı**, s.11

5. Lojistik (Kurye-Kargo-Nakliye) Şirketleri,
6. Yazılım Şirketleri,
7. İnternet Hukuk Sujeleri (Telefon veya Telekomünikasyon İdareleri, İnternet Servis Sağlayıcılar-ISS, İçerik Sağlayıcılar, Erişim Sağlayıcılar)
8. Sivil Toplum Örgütleri, Üniversiteler,
9. Düzenleyici Kuruluşlar (Onay kurumları, Elektronik noter),
10. Kamu Kurum ve Kuruluşları (Maliye Bakanlığı, diğerleri)

Devlet, firma ya da tüketicilerin alıcı ya da satıcı/sağlayıcı oluşuna göre elektronik pazaryerinde gerçekleşen elektronik işlemler, şu şekilde özetlenebilir:

Tablo 2. E-ticaret ve Diğer İnternet Uygulamaları

E-Ticaretin Türleri		Talep Eden		
		Devlet	Firmalar	Tüketici (Vatandaş)
A r z E d e n	Devlet	G2G (Koordinasyon)	G2B (Enformasyon)	G2C (Enformasyon)
	Firmalar	B2G (Satın alma)	B2B (E-ticaret)	B2C (E-ticaret)
	Tüketici (Vatandaş)	C2G (Vergi ödeme)	C2B (Fiyat karşılaştırma)	C2C (Müzayede)

Kaynak: Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.8; Şahin, **E-Çarşı**, s.12

Belirtilen taraflar arasındaki işlemlerin tümü henüz yaygınlaşmamıştır. Çalışmamızda elektronik pazaryeri uygulamaları kapsamında sık uygulama alanı bulan elektronik ticaret türleri olan İşletmeler Arası (B2B) Elektronik Ticaret, İşletmeden Tüketicieye (B2C) Elektronik Ticaret ve Tüketiciler Arasında (C2C) Elektronik Ticaret türleri esas alınarak bu elektronik ticaret türlerine göre taraflar arasındaki hukuki ilişkiler açıklanmaya çalışılacaktır.

Elektronik pazaryeri sisteminin yukarıda on bend halinde sayılan sujeleri arasında çok sayıda hukuki ilişki mevcuttur. Elektronik pazaryerinin ana işlevinin kullanıcılarına elektronik ticaret ortamı sağlamak olduğu noktasından hareketle bu

hukuki ilişkilerden üçü üzerinde durulacaktır. Bu hukuki ilişkiler; “elektronik pazaryeri işletmesi” ile “hizmet sağlayıcı üyeler” arasındaki “Elektronik Pazaryeri Sözleşmesi” olarak isimlendirilecek olan sözleşme ilişkisi, “elektronik pazaryeri işletmesi” ile “alıcılar” arasındaki “Elektronik Pazaryeri Alıcı Sözleşmesi” olarak isimlendirilecek olan sözleşme ilişkisi ve son olarak “hizmet sağlayıcılar” ile “alıcılar” arasındaki “Satış ve işgörme edimli sözleşmelere” ilişkin ilişkilerdir.

Bu çalışmamızda öncelikle ve özellikle elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı üyeler arasındaki “Elektronik Pazaryeri Sözleşmesi” Borçlar Hukukumuzda yaygın olarak kullanılan benzer sözleşmeler ile karşılaştırılacak, bu sözleşmelerle benzeyen ve ayrılan yönleri ele alınarak sözleşmenin hukuki niteliği ve ortak özellikleri belirlenmeye çalışılacaktır. İkinci olarak elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasındaki “Elektronik Pazaryeri Alıcı Sözleşmesi” ve son olarak hizmet sağlayıcı üyeler ile alıcılar arasındaki “Satış ve işgörme edimli sözleşmeler” üzerinde durularak çok fazla ayrıntıya girilmeksizin bu sözleşmelerin de hukuki niteliği belirlenmeye çalışılacaktır.

2. ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARINDA TARAFLAR

2.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesi

Elektronik pazaryeri uygulamasındaki taraflardan ilki, çeşitli mal ve hizmetlerin satıcı ve alıcılarının birbirleriyle münasebet kurarak ticaret yapabilmelerine olanak veren “elektronik ticaret ortamını sağlayan ve kullanıma sunan” ticari işletmedir.

Elektronik pazaryerlerinin işletilmesi ve kontrolü, hem yönetim kurulu üyeliği hem de operasyonel anlamda günlük işlerin yönetimi bağlamında mülkiyetle yakından ilgilidir. Elektronik pazaryerinin mülkiyetini ellerinde tutanlar genellikle kontrole de sahiptir. Ancak bazı elektronik pazaryerleri, hissedar olmayan şirketlerden bir yönetim ekibi oluşturarak kontrolü bir ölçüde mülkiyetten ayıracak stratejiler geliştirmektedirler⁴.

⁴ Aydemir, **Rekabet Sorunları**, s.14

2.1.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Hukuki Statüsü

2.1.1.1. 6563 Sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından

Elektronik pazaryeri kavramı esasen hukuki bir kavram değildir. 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun (ETK)’nda tanımlanmış olan “aracı hizmet sağlayıcı” kavramı, elektronik pazaryeri kavramının hukuk dilindeki karşılığını oluşturmaktadır. ETK. m.2/d bendinde,

“Aracı hizmet sağlayıcı: Başkalarına ait iktisadi ve ticari faaliyetlerin yapılmasına elektronik ticaret ortamını sağlayan gerçek ya da tüzel kişiler” olarak tanımlanmıştır.

Kanundaki tanımlamadan hareketle alıcı ve hizmet sağlayıcı arasında mal/hizmet alım satımı yapılmasına olanak veren elektronik ticaret ortamını sağlayarak kullanıma sunan ticari işletme “aracı hizmet sağlayıcı”dır⁵.

2.1.1.2. 5651 Sayılı İnternet Kanunu Açısından

Elektronik pazaryeri uygulamalarında geçen diğer hukuki kavramlar ise “yer sağlayıcı” kavramı ve “içerik sağlayıcı” kavramlarıdır. 5651 sayılı İnternet Kanunu m.2/1-f bendinde;

“(1) Bu Kanunun uygulanmasında;... f) İçerik sağlayıcı: İnternet ortamı üzerinden kullanıcılara sunulan her türlü bilgi veya veriyi üreten, değiştiren ve sağlayan gerçek veya tüzel kişileri,... ifade eder” ve aynı Kanun m.2/1-m bendinde de;

⁵ Nitekim bir elektronik pazaryeri kullanım sözleşmesinde, elektronik pazaryeri işletmesinin “6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ve 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamında **mesafeli sözleşme kurulmasına aracılık eden ve Aracı Hizmet Sağlayıcı sıfatını haiz olan GittiGidiyor’un** Satıcı ve/veya Alıcı tarafından sağlanan içerikleri kontrol etmekle, bu içerik veya içeriğe konu mal ve hizmetle ilgili hukuka aykırı bir faaliyetin ya da durumun sözkonusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü ve sorumlu değildir”⁵, şeklinde ve başka bir elektronik pazaryeri kullanım sözleşmesinde “DP, Websitesi’nde yer alan herhangi bir ürün veya hizmetin satıcısı konumunda değildir ve 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun uyarınca **aracı hizmet sağlayıcıdır**”⁵, şeklinde aracı hizmet sağlayıcı sıfatına sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir. <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

“(1) Bu Kanunun uygulanmasında; ... m) Yer sağlayıcı: Hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek veya tüzel kişileri,... ifade eder.” düzenlemelerine yer verilmiştir.

Bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde, ürettiği, değiştirdiği ve sağladığı her türlü bilgi veya veriyi, yani bizzat kendisine ait ya da sahiplendiği içeriği internet ortamında kullanıma sunan ve bunun için tamamen ya da kısmen sorumlu olan herhangi bir gerçek ya da tüzel kişi, “içerik sağlayıcıdır”⁶.

“Yer sağlayıcı” ise, herhangi bir içerik üretmemekte, başkasına ait içeriği barındırmakta ve onları kullanılabilir hale getirmektedir⁷. Bir hizmet sağlayıcı aracılığıyla bir internet sunucusunun ediminin temin edilmesi, mesela bir web sitesinin kurulması için barınma yerinin temini ya da bir e-posta hesabının, alınan/gelen ya da gönderilen e-postaların barındırılması ve aktarılması dâhil, temini “barındırma (Hosting)” hizmeti olarak isimlendirilmektedir⁸.

6563 sayılı ETK.’nda aracı hizmet sağlayıcı olarak tanımlanan elektronik pazaryeri işletmeleri başkalarına ait içerikleri barındırmakta ve onları kullanılabilir halde tutmakta olduğundan 5651 sayılı İnternet Kanunu anlamında yer sağlayıcı olarak kabul edilir. Nitekim elektronik pazaryeri sözleşmelerinde de genellikle elektronik pazaryeri işletmesinin statüsünün yer sağlayıcı olduğu düzenlemesine yer verilmektedir⁹. Elektronik pazaryeri istisnai olarak da olsa kendisinin ürettiği, değiştirdiği ya da sahiplendiği içeriği barındırdığı takdirde ise artık içerik sağlayıcı olarak nitelendirilmelidir. Aracı hizmet sağlayıcı olan elektronik pazaryeri

⁶ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.29

⁷ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.114

⁸ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.115

⁹ “SAHİBİNDEN”, 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” kapsamında ve bu Kanun doğrultusunda Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’nun 17.01.2013 tarih ve 581 Belge no’lu yazısı ile “**Yer Sağlayıcı” olarak faaliyet göstermektedir**” <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018;

“SteelOrbis, 5651 sayılı yasa kapsamında “**yer sağlayıcı” statüsündedir** ve tarafınızdan sağlanan içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir”, <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-sozlesmesi.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

işletmesinin yer sağlayıcı ya da içerik sağlayıcı olarak tanımlanmasının önemi sorumluluklarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır¹⁰.

2.1.1.3. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Açısından

6102 sayılı TTK. tacir kavramını gerçek kişiler ve tüzel kişilerde ayrı ayrı düzenlemiştir. TTK. m.12/1'e göre,

“Bir ticari işletmeyi, kısmen dahi olsa, kendi adına işleten kişiye tacir denir.”

Tacir sıfatının belirlenmesinde gerçek ve tüzel kişilerde farklı kıstaslar aranmaktadır. Gerçek kişilerde tacir sıfatının belirlenmesi bakımından ticari işletme kavramından hareket edilmiştir. Bir gerçek kişinin, tacir sıfatını kazanabilmesi için, bir ticari işletmenin mevcut olması; ticari işletmenin işletilmesi (faaliyette olması); ticari işletmenin kısmen dahi olsa o kişi adına işletilmesi şartlarının varlığı gereklidir¹¹. Türk Ticaret Kanunu sistemimiz tüzel kişileri ise üç gruba ayırarak, ticaret şirketlerini sadece bu sıfatları nedeniyle, dernekleri gayelerine varmak için ticari bir işletme işlettikleri takdirde ve kamu tüzel kişileri tarafından kurulan teşekkül ve müesseseleri diğer bazı şartlarla beraber ticari şekilde işletildikleri takdirde tacir saymıştır¹².

Ticari işletme kavramı, ticari hükümlerin üzerine kuruldukları bir temel olarak, ticari işlerin, tacir kavramının tayin ve tespiti ile çeşitli unsurlardan oluşan bir bütün olarak bazı işlemlere konu olabilmesi, hak ve borçlar doğurması açılarından fonksiyon icra eder¹³. 6102 sayılı TTK. m.11/1'e göre,

¹⁰ 5651 sayılı İnternet Kanunu m.4'de içerik sağlayıcının sorumluluğu “(1) İçerik sağlayıcı, internet ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumludur” “(2) İçerik sağlayıcı, bağlantı sağladığı başkasına ait içerikten sorumlu değildir. Ancak, sunuş biçiminden, bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını amaçladığı açıkça belli ise genel hükümlere göre sorumludur.” ve aynı Kanun m.5'de ise yer sağlayıcının sorumluluğu “1) Yer sağlayıcı, yer sağladığı içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir” şeklinde düzenlenmiştir.

¹¹ Reha Poroy, Hamdi Yasaman, **Ticari İşletme Hukuku**, 14. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012, s.127-129; Fatih Bilgili, Ertan Demirkapı, **Ticaret Hukuku Bilgisi**, 13.Baskı, Bursa, Dora Basım Yayın, Ocak 2018, s.53-55; Rıza Ayhan, Hayrettin Çağlar, **Ticari İşletme Hukuku: Genel Esaslar**, 10. Bası, Ankara, Yetkin Basımevi, 2017, s.222-223

¹² Poroy, Yasaman, **Ticari İşletme**, s.125; Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.228-233

¹³ Poroy, Yasaman, **Ticari İşletme**, s.34-35

“Ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir.”

Bir işletmenin ticari işletme olabilmesi için gerekli olan dört unsur; gelir sağlamayı hedef tutmak, devamlılık, bağımsızlık ve esnaf işletmesi sınırının aşılmasıdır¹⁴.

6102 sayılı TTK. m.16/1’de tüzel kişilerin tacir sıfatı düzenlenmiştir. Buna göre;

“Ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılırlar.”

Bu kanuni düzenlemelerden hareketle; aracı hizmet sağlayıcı olarak tanımlanan elektronik pazaryerini işletenlerin “gerçek” ya da “tüzel” kişiler olabileceğini söylemek mümkündür. Gerçek kişiler insanlardır¹⁵. Bugünkü modern hukuk sistemlerinde her insan hukuk karşısında kişi yani hak süjesidir. Hak sahibi, hukuk süjesi olmak sadece insanlara, yani gerçek kişilere özgü bir nitelik değildir. Hukuk düzeni tarafından haklara ve borçlara sahip olma iktidarı, başka bir deyişle hak süjesi olma niteliği tanınmış olan topluluklar, tüzel kişilerdir¹⁶.

6563 sayılı ETK. düzenlemesinde elektronik pazaryerini işletenlerin gerçek ya da tüzel kişiler olabileceği düzenlenmiş olmakla birlikte uygulamada elektronik pazaryerlerini işleten aracı hizmet sağlayıcıların genellikle sermaye şirketi şeklinde yapılanmış (anonim ya da limited şirketler) ticari işletmeler oldukları görülmektedir.

¹⁴ Poroy, Yasaman, **Ticari İşletme**, s.37-38; Bilgili, Demirkapı, **Ticaret Hukuku**, s.14-15; Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.91-95

¹⁵ Jale G. Akipek, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, **Türk Medeni Hukuku: Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku**, 12.Bası, İstanbul, Beta, Ekim 2015, s.237

¹⁶ Akipek, Akıntürk, Ateş, **Türk Medeni Hukuku**, s.499

Elektronik ticaret modellerinden olan elektronik pazaryeri uygulamalarında verimliliği sağlamak, etkinliği artırmak, ölçeklenebilir olmak¹⁷ yani müşteri sayısının, işlem sayısının artması durumunda aynı performansı gösterebilmek gibi ulaşılması gereken hedefleri gerçekleştirmek idari ve teknik olarak zor ve yüksek maliyet gerektiren işlerdir¹⁸. Elektronik pazaryerinin kurulması ve işletilmesi aşamasında teknolojiye, pazarlama faaliyetlerine ve diğer işletme faaliyetlerine yapılan yatırımlar önemli gider kalemleri olarak ortaya çıkmaktadır¹⁹. Ön yüzü ve arka ofis işlemleriyle entegre bir elektronik pazaryeri için kurulacak sunucular, veri depolama cihazları, ağlarla ilgili donanımlar ve ihtiyaç duyulan yazılımların maliyetleri²⁰; performans ve ölçeklenebilirlik, müşteriye cevapsız bırakmamak, istek ve ihtiyaçlarını eş zamanlı karşılayabilmek, verilerin ve bilginin erişilebilirliği, işlemlerde ve bilgilerde güvenilirliğin sağlanması, alıcılara ve satıcılara pazaryerinin adının ve faaliyetlerinin duyurulması ve tanınırlığının sağlanması²¹ belirli bir bilgi altyapısı ve vizyonun yanı sıra yönetsel ve mali güç gerektirmektedir.

Elektronik ticarete başarılı olmak isteyen bir elektronik pazaryeri işletmesinin verimli ve etkin çalışması; yönetiminin yeni teknolojileri değerlendirecek seviyede olmasının yanı sıra işletme fonksiyonlarını bilmesi, yönetim aktiviteleri konusunda bilgi ve beceri sahibi olması gerekmektedir. Bunun için öncelikle iyi bir vizyonlarının, bir iş planlarının, önceliklendirilmiş amaçlarının ve stratejilerinin olması; işletme ve yönetim fonksiyonları, satış sonrası hizmet ve müşteri memnuniyeti konusunda bilgi birikimi, düzgün iş süreçleri ve sermayeye sahip olmaları gerekmektedir²². Elektronik iş literatüründe başarı öyküleri konuşulan firmalar istisnaları olsa da genellikle zaten geleneksel ticarete kurumsallaşmış, kendi sektörlerinde piyasanın lideri ve rekabet avantajına sahip olanlardır²³.

¹⁷ Ölçeklenebilirlik; bir donanım, yazılım veya bir uygulamanın kuruluşun artan ihtiyaçlarına cevap verecek esnek bir yapıya sahip olma özelliğidir. Bkz.: Özmen, **e-Ticaret**, s.105

¹⁸ Özmen, **e-Ticaret**, s.74-79

¹⁹ Özmen, **e-Ticaret**, s.73

²⁰ Özmen, **e-Ticaret**, s.73

²¹ Özmen, **e-Ticaret**, s.72

²² Özmen, **e-Ticaret**, s.78

²³ Özmen, **e-Ticaret**, s.77

Açıklanan yönetsel ve mali sebepler yasal bir engel bulunmasa da aracı hizmet sağlayıcıların sermaye şirketi şeklindeki “tüzel kişiler” olarak karşımıza çıkmasına neden olmaktadır.

2.2. Satıcı / Hizmet Sağlayıcılar

Ticaret kapasitelerini artırmayı hedefleyen işletmeler elektronik ticaretin yer aldığı piyasalarda farklı şekillerde yer almaya çalışmaktadır. İşletmelerin elektronik ticarete bulunmak üzere tercih ettikleri bu yollar; işletme içerisinde yalnız elektronik ticarete yönelik ayrı bir birim kurulması, elektronik ticaret konusunda çalışması için yeni bir şirket kurulması, başka bir işletme ile ayrı ve bağımsız bir elektronik ticaret şirketi kurulması ve bir elektronik pazaryerine üye olunmasıdır²⁴.

Elektronik pazaryerinin taraflarından ikincisi, elektronik pazaryeri işletmesinin sağladığı elektronik ticaret platformunda mal/hizmetlerini satışa sunarak faaliyette bulunmak amacı ile platforma üye olan gerçek veya tüzel kişilerdir. Elektronik pazaryeri uygulamasına mal/hizmet sunmak üzere üye olanlar ticari işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiler olabileceği gibi tüketiciler de olabilir.

6563 sayılı ETK. Tanımlar başlıklı m.2/1-ç bendinde;

“(1) Bu Kanunun uygulanmasında;...ç) Hizmet sağlayıcı: Elektronik ticaret faaliyetinde bulunan gerçek ya da tüzel kişileri,...ifade eder”

denilmek suretiyle elektronik ticaret faaliyetinde bulunanlar, sunulanın mal ya da hizmet olmasına göre bir ayrıma tabi tutulmaksızın “hizmet sağlayıcı” olarak tanımlanmıştır. Buna mukabil hizmet sağlayıcıların (satıcı/sağlayıcıların) tacir veya tüketici olmalarına göre tabi oldukları hükümler farklılık gösterebilmektedir.

Hizmet sağlayıcılar, elektronik pazaryeri işletmesi tarafından sağlanan elektronik ticaret ortamında kendi ürettikleri, tedarik ettikleri ya da ithal ettikleri mal ya da hizmetleri bizzat kendileri veya ad ve hesaplarına hareket eden kişiler vasıtası

²⁴ Şahin, E-Çarşı, s.25

ile ticari amaçla alım yapan işletmelere ya da bireysel ihtiyaçları için mal/hizmet alan tüketicilere satmaktadırlar.

6563 sayılı ETK.'nda "elektronik ticaret kavramı", 6502 sayılı TKHK. ve MSHY'nde ise "sağlayıcı, satıcı, ithalatçı ve üretici" kavramları tanımlanmış ve TKHK ile MSHY düzenlemelerinde sözleşmelerin satıcı ve sağlayıcı tarafının mutlaka ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmesi aranmıştır²⁵.

2.3. Mal/Hizmet Alanlar (Alıcılar)

Elektronik pazaryeri uygulamalarında kurulan hukuki ilişkilerin taraflarından biri de alıcılardır. Alıcılar elektronik pazaryerinin hizmet sağlayıcılarının potansiyel alıcıları olup alıcılar ile elektronik pazaryeri işletmesi arasında elektronik pazaryerinin kullanımına yönelik bir sözleşme ilişkisi ve yine alıcılar ile hizmet sağlayıcılar arasında mal/hizmet alımına yönelik bir hukuki ilişki kurulmaktadır.

Sözleşmelerin mal/hizmet alıcısı tarafında ticari işletmeler ya da tüketiciler olabilmektedir. İşletmeden İşletmeye (B2B) pazaryerlerinde alıcı tarafta ticari işletmeler yer almakta iken İşletmeden Tüketicie (B2C) ve Tüketiciden Tüketicie (C2C) pazaryeri uygulamalarında alıcı (müşteri) tarafta tüketiciler yer almaktadır.

Elektronik pazaryerinin mal/hizmet alıcılarının ticari işletmeler ya da tüketiciler olmasına göre uygulanacak hükümler farklılık gösterecektir. Bu nedenle tacir, ticari işletme, tüketici ve tüketici sözleşmesi kavramları önem kazanmaktadır. Tacir ve ticari

²⁵ Elektronik ticaret, sağlayıcı, satıcı, ithalatçı ve üretici kavramları;

6563 sayılı ETK. m.2 f.1; "(1) a) Elektronik ticaret: Fiziki olarak karşı karşıya gelmeksizin, elektronik ortamda gerçekleştirilen çevrim içi iktisadi ve ticari her türlü faaliyeti",

6502 sayılı TKHK. m.3/ı ve MSHY. m.4/f ; "...Sağlayıcı: Kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye hizmet sunan ya da hizmet sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi,"

6502 sayılı TKHK. m.3/i ve MSHY. m.4/g ; "... Satıcı: Kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye mal sunan ya da mal sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi,"

6502 sayılı TKHK. m.3; "...e) İthalatçı: Kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere mal veya hizmetleri ya da bu malların hammaddelelerini yahut ara mallarını ticari veya mesleki amaçlarla ithal ederek satım, kira, finansal kiralama veya benzeri bir yolla piyasaya süren gerçek veya tüzel kişiyi,"

6502 sayılı TKHK. m.3; "...n) Üretici: Kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere tüketiciye sunulmuş olan mal ya da bu malların hammaddelelerini yahut ara mallarını üretkenler ile mal üzerine markasını, unvanını veya herhangi bir ayırt edici işaretini koyarak kendisini üretici olarak gösteren gerçek veya tüzel kişiyi, ...ifade eder" şeklinde düzenlenmiştir.

işletme kavramlarına yukarıda elektronik pazaryeri işletmesi başlığı altında yer verildiğinden bu bölümde sadece tüketici ve tüketici sözleşmesi kavramlarına yer verilecektir.

Tüketici kavramı, tüketicinin korunmasında temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. TKHK.'da yer alan tüketiciyi koruyucu hükümlerin, ancak tüketici olarak nitelendirilen kişiler lehine uygulanması mümkün bulunduğundan, korumanın muhatabı olan tüketicinin kim olduğunun ve tüketici kavramının kapsamının belirlenmesi gerekmektedir.

Doktrinde tüketicinin kim olduğu konusunda kesin bir tanım bulmak mümkün olmamakla birlikte tüketicinin belirlenmesi için genellikle üç kriter kullanılmaktadır: *Fonksiyonel Kriter*; somut olayda gerçekleştirilen işlemle izlenen gayenin belirlenmesi esasına dayanmaktadır. Önemli olan mal veya hizmeti kişinin hangi amaçla edindiğidir²⁶. *Nesnel (Maddi) Kriter*; muamelenin kapsamı, büyüklüğü, türü, sözleşme taraflarının gelirlerinin yüksekliği, belirli tüketim şekilleri veya değişik sözleşme tiplerini temel kabul etmektedir²⁷. Ancak tek başına değil fonksiyonel ve şahsi kriterle birlikte ele alındığında muamelenin tüketici muamelesi olduğu söylenebilmektedir²⁸. *Şahsi Kriter* ise; tüketici kavramının kapsamının tayin edilmesinde, nihai tüketici veya son kullanıcı olarak ifade edilebilecek sade tüketiciyi esas almaktadır²⁹.

Pozitif düzenlemelerde ise toplumdaki her şahıs tüketici olarak kabul edilmemekte, ancak verilen tanıma uyan şahıslar tüketici olarak kabul edilmekte ve yaptıkları sözleşmeler tüketici sözleşmesi sayılmaktadır³⁰.

²⁶ Abdulkerim Yıldırım, “**Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması**”, (Doktora Tezi), Ankara, 2008, s.69-70; Ümit Gezder, **Tüketici Kredisi Sözleşmeleri**, 1. Bası, İstanbul, Kasım 1998, s.157

²⁷ Yıldırım, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.69; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.157

²⁸ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.157; Yıldırım, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.69

²⁹ Sade tüketici, kendi ihtiyacı için alışveriş yapan, aldığı şeyi mesleğinde kullanmayan yani hukuki veya ekonomik ilişkilerine katmayan kişidir (öğrenci, ev hanımı vb) Bkz.: Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.157; Yıldırım, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.69

³⁰ 6502 sayılı TKHK. m.3/k ve MSHY. m.4/ğ bendine göre tüketici, “...ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek ya da tüzel kişiyi”; 5809 sayılı EHK. m.3/uu bendine göre; “...elektronik haberleşme hizmetini ticari veya mesleki olmayan amaçlarla kullanan veya talep eden gerçek veya tüzel kişiyi” ve 6502 sayılı TKHK. m.3/l bendine göre; tüketici işlemi, “...mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma,

Tüketici sözleşmesinin ilk unsuru “kişi” unsurudur. TKHK ve ilgili diğer düzenlemelerin herhangi bir ayırım yapmaksızın hem gerçek kişileri hem de tüzel kişileri tüketici olarak kabul ettiğini ve öngörülen koruma tedbirlerinden yararlandığını söylemek mümkündür³¹. Kanunun özel korumasından yararlanabilmek için mal veya hizmetin hangi şartlar altında ve hangi saikle edinildiğini belirlemek gerekmektedir. Gerçek kişi tacirler, yaptıkları işlemin ticari faaliyetleriyle ilgili olmadığını bildirerek bu işlemin ticari işlem sayılmasını engelleyebilir ve gerçek kişi tacirlerin “özel amaçlı” işlemleri TKHK kapsamında değerlendirilebilir³².

Tüzel kişiler ise, bir hukuki işlemi iktisadi faaliyet konuları dâhilinde değil de mutlak ihtiyaçlarını karşılamak için yapmış ise kendisi tüketici, yaptığı işlem de tüketici işlemi addedilecektir³³. Ancak tüzel kişi ticaret şirketleri açısından durum bu kadar net olmayıp tüzel kişi tacirlerin tüketici sayılıp sayılmayacağı ihtilaflı bir konudur³⁴. TKHK ise, tüketici kavramı bakımından ticari veya mesleki amaç dışında hareket eden tüzel kişileri bir bütün olarak ele almış ve şirketleri ayrık tutan açık veya örtülü bir düzenlemeye yer vermemiş olduğundan Kanunun genel gerekçesi, amacı ve tüketici

simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi” ifade etmektedir.

³¹ Yıldırım, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.76; Tüketici sıfatıyla hareket eden bir derneği, vakfı, sendikayı, bir kamu tüzel kişisini, bir ticaret ortaklığını, hatta devleti de tüm kuruluşları ile tüketici olarak addetmek mümkündür. Bkz.: Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.159

³² Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.159

³³ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.159

³⁴ Bu konunun açıklığa kavuşturulması için 6102 sayılı TTK. m.3'te yer alan “*bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir*” düzenlemesinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu düzenlemeden dolayı bir görüşe göre; şirketler tacirdir, tacirlerin yaptığı bütün işler ticari işler ve TTK. m.1'e göre ticari işlerde Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır; bu nedenle tüzel kişi tacirlerin tüketim sözleşmelerinde de TKHK uygulanamaz. Bkz.: Murat Aydoğdu, **Tüketici Hukuku Dersleri**, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Ocak 2015, s.60; Yıldırım, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.77.

Bu görüşte olanlara göre; tacir olan tüzel kişilerin, bütün sözleşmelerde basiretli bir tacir gibi davranmaları gerekir. Tacir olmayanlardan beklenmeyen davranışlar onlardan beklenir ve tacir olmayan şahıslara göre avantajlı durumda olduklarına göre korunmaları için bir sebep bulunmamaktadır. Bu nedenle ticari ya da mesleki faaliyeti ile ilgili olmayan bir sözleşme yapsalar dahi tüketici sayılmalarının zayıf tarafı korumak amacı güden tüketici hukukunun amacına ters düştüğü söylenebilir. Bkz.: Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.161; Ozanoğlu, **Tüketici**, s.72, dn.59; Kaya, **E-Ticaret**, s.264.

Diğer bir görüşe göre ise; objektif görüşle piyasada hâkim kanaate göre, muamele, fiil veya işin ticari işletme ile bağı olduğu varsayılıyorsa o zaman ticari iş sayılır ve TTK hükümleri uygulanır. Buna karşılık tüketim amacıyla yapılan bir alım satım söz konusu olduğunda nihai kullanım amacı mevcut olup ticari ya da mesleki gelir elde etme durumu yoktur. Bu durumda tacir olan ticaret şirketleri de TKHK. 'nun uygulamasında tüketici sayılacaktır. Bkz.: Mustafa Taşkın, “Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketicilik Vastısı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:1997/1, s.36; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.160

tanımını içeren ilgili düzenlemeleri, şirketlerin de tüketici sıfatına sahip olabileceğini ortaya koymaktadır³⁵.

Tüketici sözleşmesinin en ayırt edici özelliği “özel amaçlarla satın alma” unsurudur. Mal ya da hizmet sağlanırken ticari ya da mesleki faaliyetin yürütülmesi amacının güdülmemesi, mal satın alınırken özel ihtiyaçların giderilmesi ve bu amaçla malın tüketilmesi, azaltılması ya da ekonomik değerinin yitirilmesi gibi bir amacın takip edilmesi, kâr elde etme amacının güdülmemesi gerekir³⁶.

Tüketici sözleşmesinin bir unsuru da “nihai olarak kullanma ya da tüketme” unsurudur. Bir malın nihai olarak kullanılması ve tüketilmesi veya bir hizmetten nihai olarak yararlanılması, mal ve hizmetin tekrar tedavül etmemesi olarak anlaşılmalıdır³⁷.

Tüketici sözleşmelerini genel anlamda TKHK hükümlerini de dikkate alarak “tüketici sözleşmeleri (kural olarak) girişimciler (müteşebbisler) ile gerçek ya da tüzel kişi tüketiciler arasında gerçekleştirilen ve girişimcilerin kendi işletmesel faaliyetleri çerçevesinde, tüketicilerin nihai özel (ticari, mesleki ya da işletmesiyle ilgili olmayan) ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir malın mülkiyetini veya kullanım hakkını devretmeyi ya da hizmetin sağlanmasını, tüketicilerin ise bir bedel ödemeyi yükümlendikleri sözleşmelerdir” şeklinde tanımlamak mümkündür³⁸.

Bu tanımlamalardan ve açıklamalardan hareketle, sözleşmelerin satıcı/sağlayıcı tarafının ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiler olması halinde sözleşmenin diğer tarafı tüketici ise TKHK ve MSHY hükümlerinin öncelikli olarak uygulama alanı bulacağı, buna karşılık sözleşmenin hizmet sağlayıcı tarafının ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmemesi ya da sözleşmenin alıcı tarafının

³⁵ İpek Yücer Aktürk, “Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XX, Yıl: 2016, Sa.2, s.124

³⁶ Ozanoğlu, **Tüketici**, s.70; Bu unsur, bütün alıcıların veya hizmet talebinde bulunanların tüketici olarak kabulünü engelleme amacı taşımakta olup buna göre, bir malı olduğu gibi veya değiştirerek başkasına ivazlı olarak devretme amacıyla edinen kişi tüketici sayılmaz. Bkz.: Yıldırım, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.73

³⁷ Yıldırım, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.75; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.163-164; Yıldırım, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.75

³⁸ Hasan Seçkin Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri Kavramı: (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı)”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:50, Sa:1, Yıl:2001, s.65

işlemlerinin tüketici işlemi tanımına dâhil olmayan işlemler olması halinde ise işin niteliğine uygun düştüğü ölçüde TBK. ve TTK. hükümlerinin uygulama alanı bulacağı söylenebilecektir.

3. ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARININ İŞLEYİŞİ

3.1. Genel Olarak

Elektronik pazaryeri uygulamalarının işleyişi temelde benzer olmakla birlikte pazaryeri türlerine ve pazaryerinin fonksiyonlarına göre bazı farklılıklar mevcuttur. Burada önce elektronik pazaryeri sözleşmelerinin hukuki olarak nitelendirilmesine ışık tutması açısından elektronik pazaryeri uygulamalarında sunulan hizmetler ve elektronik pazaryerinin işleyişine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Çalışmamız sırasında incelenen elektronik pazaryeri sözleşmesi örneklerinden hareketle elektronik pazaryerlerinin kullanıcıları olan hizmet sağlayıcılara ve alıcılara sunduğu asli hizmetin, elektronik ticaret yapılmasına imkân veren platformun kullanımına imkân sağlamak ve sözleşme süresince kullanıma uygun şekilde tutmak olduğu söylenebilecektir. Elektronik ticaret platformu, pazaryerinin türüne ve hitap ettiği sektöre göre birtakım farklılıklar göstermekle birlikte satış ve tedarik uygulamaları olan katalog yönetimi, arama motoru, sipariş işleme ve takibi, fiyatlandırma, teklif sistemleri, online anlaşma, online faturalama, envanter ve stok yönetimi, işletmeler arası iletişim, şirket içi yetki ve karar yönetimi gibi bir takım temel işlevleri barındıracaktır. Elektronik pazaryerleri bu hizmetlerin yanı sıra güvenli ödeme ve iade hizmeti, lojistik hizmeti, satış ortağı uygulama programlama hizmeti, müşteri ilişkileri hizmetleri, sektöre özel bilgi, haber, yayın hizmetleri, rapor, arşiv, araştırma hizmetleri, online haber ve sohbet grupları, reklam ve sponsorluk hizmetleri gibi hizmetler de vermektedir³⁹.

³⁹ Örneğin gittigidiyor.com tarafından verilen hizmetler kullanıcı sözleşmesinde şu şekilde belirtilmektedir:

1. Sanal Pazaryeri Sağlamak

a) Satıcılara, içeriklerini kendileri oluşturmak suretiyle **ürün ve/veya hizmetlerini satışa sunabilecekleri**, alıcılara ise farklı kategorilerdeki çok sayıda **ürün ve/veya hizmeti görüntüleyebilecekleri ve sipariş verebilecekleri bir platform sağlamak**,

3.2. Elektronik Pazaryerinin İşleyişi

3.2.1. Hizmet Sağlayıcılarla İlgili İşleyiş

Elektronik pazaryeri işletmesinin yöneticisi konumunda olan şirket, bu ortamda hizmet sağlayıcı olarak yer almak isteyen kişi ya da şirketler hakkında bilgi sahibi olmak isteyecektir. Bunu sağlamak üzere elektronik pazaryerinde hizmet sağlayıcı (mal/hizmet sunan) olarak yer almak isteyenlerin öncelikle üyelik ve kayıt işlemlerini yerine getirmesi gereklidir⁴⁰. Bu nedenle elektronik pazaryerinde yer almak isteyen hizmet sağlayıcılar, pazaryeri işletmesi tarafından belirlenen standart sözleşme hükümlerini web sayfaları üzerinden onaylamak sureti ile elektronik pazaryerine üye olmaktadır⁴¹. Bu sözleşmede, genellikle tarafların rolü, yükümlülükleri ve müşterilerle ilişkileri konusunda düzenlemelere yer verilmektedir⁴². Üyelik şekline göre hizmet sağlayıcı elektronik pazaryerinde (web sitesinde) mallarını/hizmetlerini sunmaktadır. Bu sunum mallara/hizmetlere ait çeşitli bilgi ve fotoğrafların paylaşılması sureti ile olmaktadır.

Bu işlemler gittigidiyor yardım sayfasından yararlanılmak sureti ile kısaca aşağıda gösterilmiştir⁴³.

Kayıt olmak: Elektronik pazaryerinde hizmet sağlayıcı (satıcı) olmak için sisteme üye olmak gereklidir. Kayıt yaptırırken ad soyad, ticaret unvanı, fatura

b) Satıcı ve alıcıların, ürün ve/veya hizmetin satış fiyatı, teslim şartları ve ödeme koşulları konusunda haberleşebilecekleri ve sipariş koşullarında mutabakata varabilecekleri **site altyapısını hazırlamak ve kullanılabilir tutmak**,

2. Sıfır Risk Sistemi Sağlamak

a) *Satış sözleşmesinin tarafı olmayan Elektronik Pazaryeri, alım satım sürecinin ödeme aşamasında alıcı ve satıcıya Sıfır Risk sistemini sağlar. Satıcıya malın teslimi karşılığında bedeli tahsil edememe; alıcıya ise bedelin ödenmesine karşılık, malın hiç veya istenilen nitelik ve şartlarda teslim edilmemesi riskine karşı korumayı amaçlar.*

b) *Sıfır Risk sistemi kapsamında Elektronik Pazaryeri tarafından kontrol altında tutulan ve yönetilen güvenli hesap, belirlenen ve sözleşme eki olan kurallara uygun olarak işletilir.*

<https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

⁴⁰ Şahin, E-Çarşı, s.25

⁴¹ Ancak sözleşmenin kurulması her zaman web sayfaları üzerinden gerçekleşmemektedir. Özellikle endüstriyel pazaryerlerinde üyelik işlemlerinde yine elektronik pazaryerleri tarafından hazırlanan çerçeve sözleşmeler kullanılmakla birlikte sözleşmenin kurulması aşamaları her zaman platform (web sitesi) üzerinden gerçekleştirilmekte, sözleşmeler klasik usullerle kurulabilmektedir.

⁴² Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.31

⁴³ www.yardim.gittigidiyor.com, (Çevrimiçi), 15.08.2018

bilgileri, elektronik posta adresi, kullanıcı adı, şifre ve telefon numarası gibi bilgilerin verilmesi gerekir.

Satış formu doldurmak: Elektronik pazaryerinde hizmet sağlayıcı olarak sisteme üye olduktan sonra, satış yönteminin belirlenmesi için yapılması gereken bazı işlem ve seçimler vardır. Bu işlemler; kategori seçmek ve ürün bilgilerini (ürün fotoğrafları, ürün başlığı ve alt başlığı, ürün fiyatı, adedi ve satış türü, ürün özellikleri, ürün açıklamaları, sayfa düzeni, satış süresi, kargo bilgileri, ürüne ait kimlik bilgileri ve opsiyonel özellikler) girmektir.

Ön İzleme ve Onay: Bu aşamada ürün sayfasının nasıl görüneceği ve girilen bilgilerin doğru olup olmadığı kontrol edilir. Değiştirmek istenilen bir alan varsa düzeltilir yoksa işleme devam edilir.

Listeleme ücretinin ödenmesi ve satışın başlaması: Elektronik pazaryerinin deneme sayfasından kaydedilen bilgiler son bir kez kontrol edildikten sonra, satıcının ve ürünün kaydı tamamlanmış olur. Bilgiler doğruysa listeleme ücretinin ödenmesiyle birlikte satış başlar.

Satışın gerçekleşmesi: Satış şekillerine göre satış gerçekleştiğinde alıcı ödemesini yapar. Ödeme yapıldıktan sonra satıcı ürünü kargo yoluyla alıcıya gönderir.

Elektronik pazaryerinin ürün bedelini satıcıya ödemesi: Alıcı satın aldığı ürünün doğru ürün olduğunu onayladıktan sonra elektronik pazaryeri satıcının hesabına ürün bedelini aktarır.

3.2.2. Müşterilere İlişkin İşleyiş

Müşteri (tacir ya da tüketici) elektronik pazaryerinin web sitesine URL⁴⁴ adresini bilerek ya da bir arama motoru vasıtası ile girmektedir⁴⁵. Alıcının elektronik pazaryerine üye olması bazı elektronik pazaryerlerinde zorunlu olmakla birlikte genellikle alıcının üye olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Elektronik

⁴⁴ URL, (Uniform Resource Locator, Birörnek Kaynak Konumlayıcı, Tekdüzen Kaynak Bulucu), İnternet'te bir kaynağa (belge veya resim gibi) rastgelen, standart bir formata uygun bir karakter tertibidir. HTTP URL'leri, daha yaygın tabirle web adresleri, genellikle İnternet tarayıcılarının adres kutusunda gösterilir. Bkz.: <https://www.wikizero.com/tr/URL>, (Çevrimiçi), 01.08.2019

⁴⁵ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.42

pazaryerlerinde çok sayıda ürün söz konusu olduğundan pazaryeri web sitesine ait bir arama motoru kullanılması gerekir. Bu arama motoru ürün ya da ürün kategorilerini aramak amacıyla kullanılır⁴⁶.

Alıcı, elektronik pazaryerinin giriş (homepage)⁴⁷ sayfasındaki ilgili alanlara tıklayarak kendisine sunulan çeşitli mal ve hizmetleri, mal ve hizmetlerle ilgili bilgileri görüntülemekte, mallar/hizmetler ile ilgili karşılaştırmalar yapabilmekte, bir mal ya da hizmeti satın almak isterse “sepete koy” diyen ya da sepet veya alışveriş arabası simgesi gösteren bir levhaya basıp onu sepete koymaktadır. Bu şekilde istediği kadar ürünü seçerek “sepeti” doldurup kontrol ettikten sonra, elektronik sipariş aşamasına geçilmekte ve sipariş sayfasındaki form doldurulmaktadır⁴⁸. Elektronik pazaryeri uygulamasının yönlendirmeleri doğrultusunda alıcı genellikle adresini, istediği ödeme türü ve şekli ile ifa yeri gibi bilgileri girmektedir. Alıcının işlemleri tamamlayarak onay tuşuna basması ile sipariş işlemi tamamlanmaktadır.

Sipariş aşamasında müşteriye ödeme işlemi için farklı seçenekler sunulabilmekte⁴⁹ ise de genellikle kredi kartı ile ödeme yapılmaktadır. Kredi kartı ile ödemede banka devreye girerek hem ödeme işleminin hem de alışverişin güvenilir bir şekilde tamamlanması için gerekli olan yazılım altyapısını sunar⁵⁰. Kredi kartı bilgileri banka sistemine gönderilerek yapılan işleme onay istenir. Bankadan gelen cevap olumlu ise ödeme onayı gerçekleşmiş ve sipariş kesinleşmiş olur⁵¹. Sipariş bilgileri eş zamanlı olarak lojistik destek sağlayan firmanın sistemine gönderilir. Lojistik firması iş akışına göre hazırlanan siparişi şirketin deposundan ya da tedarikçisinden alarak müşterinin sipariş sırasında belirttiği adrese teslim eder⁵².

⁴⁶ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.157

⁴⁷ Home sayfası (Homepage), Web sayfasında katalog formu bulunan bir çeşit reklam sayfasıdır. *Web sayfası* ise her çeşit malın (maddi- gayri maddi, soyut- somut, ticari-tüzel) sergilendiği, bir vitrin, bir çeşit teşhir salonudur. Bkz.: Çiğdem Kırca, “İnternette Sözleşme Kurulması”, **BATİDER**, C.XX, Sa.4, Yıl:2000, HeinOnline Citation: 20 Banka Hukuku Dergisi 99 1999-2000, s.99, dn.2

⁴⁸ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.42

⁴⁹ Elektronik pazaryerlerinde kullanılan başlıca ödeme sistemlerine I. Bölümde “Elektronik Pazaryerinin Bileşenleri” başlığı altında yer verilmiştir.

⁵⁰ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.157

⁵¹ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.157; Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.68-69

⁵² Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.157

Alıcılar tarafından ödenen ve bir banka hesabındaki havuz hesapta bekleyen ürün bedellerinden, alıcının onayı sonrasında satıcıya ödenecek olan kısmı satıcının hesabına, komisyon tutarı elektronik pazaryerinin hesabına ve elektronik pazaryeri ile banka arasında belirlenmiş olan tutar ise finansman gideri olarak bankaya ödenir⁵³.

4. ELEKTRONİK PAZARYERİ UYGULAMALARINDA KULLANILAN SÖZLEŞMELERİN VE ÖZELLİKLE ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİNİN BENZER SÖZLEŞMELERLE KARŞILAŞTIRILMASI VE NİTELENDİRİLMESİ

4.1. Genel Olarak

Elektronik pazaryeri uygulamaları hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasında elektronik ticaret yapılmasına imkân sağlayan web siteleri görünümündedir. Elektronik pazaryeri uygulamaları birden çok amacın gerçekleştirilmesine hizmet etmekte ve birden fazla taraf arasında gerçekleşen çok sayıda hukuki ilişkiye zemin hazırlamaktadır.

Yukarıda değinildiği üzere mal ya da hizmet üreticileri/satıcıları ile müşteriler/alıcılar arasında gerçekleşen alışveriş elektronik pazaryerinde gerçekleşen elektronik ticaretin asıl amacıdır. Aracı hizmet sağlayıcı başta olmak üzere sigorta şirketleri, bankalar ve lojistik şirketleri bu alışverişin gerçekleşmesinde doğrudan ve etkin şekilde; devlet ve internet servis sağlayıcıları gerekli yasal ve teknik altyapıyı sağlamak sureti ile, sivil toplum kuruluşları ise sistemde tüketici haklarının korunmasını gözeterek yer almakta ve sistemin güvenli şekilde işlemlerini dolaylı olarak sağlamaktadır. Özellikle sistemde doğrudan ve etkin katkısı olan taraflar arasında bir takım hukuki ilişkiler kurulmakta, sözleşmeler yapılmaktadır. Amaçları ve tarafları farklı olan bu sözleşmeler arasında nitelik olarak farklılıklar bulunmaktadır. Bu bölümde elektronik pazaryerinde gerçekleşen ticaretin asıl amacı göz önünde bulundurularak elektronik pazaryeri uygulamalarında rastlanılan hukuki

⁵³ Şahin, E-Çarşı, s.45-46

ilişkilerden üçü üzerinde durulacak, diğer hukuki ilişkiler çalışma konumuz dışında bırakılacaktır.

Üzerinde duracağımız hukuki ilişkilerden ilki ve en önemlisi “elektronik pazaryeri işletmesi” ile elektronik pazaryeri üzerinden mal/hizmet satışı yapmak isteyen gerçek ya da tüzel kişi “hizmet sağlayıcılar” arasında kurulan hukuki ilişki olup çalışmamızın ana konusunu bu hukuki ilişki teşkil etmektedir.

Bu hukuki ilişkilerden ikincisi “elektronik pazaryeri işletmesi” ile elektronik pazaryerinin hizmet sağlayıcılarından mal/hizmet alma potansiyeli bulunan “alıcı” olarak isimlendirdiğimiz taraf arasında kurulan hukuki ilişkidir. Potansiyel alıcıların elektronik pazaryerine üye olmaları her zaman zorunlu olmasa da herhangi bir şekilde elektronik pazaryerini kullandıklarında kullanıcı olarak addedilmekte ve önceden matbu olarak hazırlanmış elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesini web sayfası üzerinden onaylamaları gerekmektedir. Elektronik pazaryerinde faaliyette bulunan hizmet sağlayıcılardan mal ve hizmet almak amacı ile elektronik pazaryeri işletmesi ile sözleşme ilişkisine giren alıcı taraf (müşteri) arasında bir alım satım ilişkisi kurulması söz konusu olmadığı gibi hizmet sağlayıcı ile alıcı arasında kurulan sözleşme ilişkisinin elektronik pazaryeri işletmesine sirayet etmesi de söz konusu değildir. Bu sözleşmede alıcı olarak isimlendirilen taraf elektronik pazaryerinde faaliyet gösteren hizmet sağlayıcıların potansiyel alıcılarıdır.

Üzerinde duracağımız hukuki ilişkilerden üçüncüsü ve sonuncusu ise “hizmet sağlayıcı” ile “alıcı” arasındaki hukuki ilişkidir. Bu hukuki ilişki sözleşmenin konusunun mal, hizmet veya bilgi oluşuna göre ayrı ayrı değerlendirilecektir.

4.2. Terminoloji

Çalışmamızın konusunu oluşturan elektronik pazaryeri işletmesi ile elektronik pazaryerinin kullanıcıları (hizmet sağlayıcılar ve alıcılar) arasındaki sözleşmeler kanunda düzenlenmiş sözleşmeler değildir. Bu özelliği itibariyle bu sözleşmeler isimsiz sözleşmelerdir. Bununla birlikte uygulamada elektronik pazaryeri işletmesi ile kullanıcılar arasında kurulan sözleşmeler “üyelik sözleşmesi” olarak veya “kullanıcı sözleşmesi” olarak isimlendirilmektedir. Ancak bu sözleşmelerin nitelendirilmesinde

tarafların kullandıkları isimlerin değil sözleşmenin unsurlarının dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim bir uyuşmazlık halinde hâkim, taraflar arasındaki hukuki ilişkiyi yeniden niteleyecek tarafların kendi aralarında yaptıkları nitelemeler hâkimi bağlamayacaktır.

Çalışmamızda elektronik pazaryeri işletmesi (aracı hizmet sağlayıcı) ile hizmet sağlayıcı (satıcı/sağlayıcı) üyeler arasında kurulan hukuki ilişkilerin dayanağı olan sözleşmeler, elektronik pazaryeri kavramından hareketle “elektronik pazaryeri sözleşmesi” olarak ve elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasında kurulan hukuki ilişkilerin dayanağı olan sözleşmeler ise “elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesi” olarak isimlendirilecektir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi kavramını tercih etmemizin sebebi elektronik pazaryeri kavramının gerek yurt içinde gerek yurt dışında yaygın olarak kullanılmasıdır. Taraflar arasındaki bu sözleşmeler elektronik pazaryerinin kullanılmasına yönelik olup sözleşmenin tüm aşamaları da giderek elektronik pazaryeri işlevine sahip web sitesi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle elektronik pazaryeri sözleşmesi kavramının sözleşmeyi isimlendirmeye en uygun kavram olacağını ve bu kavramın kolay kabul göreceğini düşünmekteyiz.

Uygulamada karşılaşılan en büyük sorun inceleme konumuzun ana eksenini teşkil eden elektronik pazaryeri sözleşmesinin nitelendirilmesidir. Sözleşmenin nitelendirilmesi elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı üyeler arasındaki hukuki ilişkiye uygulanacak hükümler ile elektronik pazaryeri işletmesinin sorumluluğunun belirlenmesi ve elektronik ticaret kapsamında çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümünde önem taşımaktadır.

Bu bölümde öncelikle elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı üyeler arasındaki “elektronik pazaryeri sözleşmesi” üzerinde durulacaktır. Elektronik pazaryerinin yöneticisi konumundaki işletme ile elektronik pazaryerinde ticari faaliyette bulunmak isteyen gerçek ya da tüzel kişiler arasında kurulan elektronik pazaryeri sözleşmelerinde elektronik pazaryerinin amacı, işlevleri, tarafların rolü, yükümlülükleri, müşteriler ile ilişkiler, sorumluluk, sorumluluk muafiyeti,

sorumluluğun sınırlanması, sözleşmenin sona ermesi gibi konulara yer verilmektedir. Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde yer alan hükümlerden hareketle aralarında benzerlik bulunduğu düşünülen Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiş bazı isimli sözleşmelerin ve uygulamada yeknesaklık kazanmış bazı isimsiz sözleşmelerin unsurları, özellikleri ve taraflar açısından getirdiği hak ve yükümlülükler ortaya konularak bu sözleşmeler ile elektronik pazaryeri sözleşmesi karşılaştırılacaktır. Karşılaştırma ile amaçlanan elektronik pazaryeri sözleşmelerinin bu sözleşmelerle benzeyen ve ayrılan yönlerini tespit etmektir. Bu tespit sonucunda elektronik pazaryeri sözleşmesinin belirleyici özelliklerinin ve hukuki niteliğinin ortaya konulması nispeten kolaylaşacak ve elektronik pazaryeri sözleşmesinin tabi olacağı hükümler ortaya çıkacaktır.

Bu bölümde ikinci olarak “elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesi” üzerinde durularak bu sözleşme benzer sözleşmelerle karşılaştırılacak ve taraflar arasındaki hukuki ilişkinin niteliği belirlenmeye çalışılacaktır.

Son olarak hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasındaki hukuki ilişkilerden kısaca bahsedilecektir. Elektronik pazaryeri platformunu kullanarak elektronik ticarete bulunan hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasında kurulan sözleşme ilişkileri sözleşmenin konusunun mal satışı, hizmet ya da bilgi sunumu oluşuna göre ayrı ayrı ele alınacak ve bu sözleşmelere uygulanacak hukuk, elektronik ticaretin türüne göre, diğer bir ifadeyle elektronik ticaretin işletmeden işletmeye (B2B), işletmeden tüketiciye (B2C) ya da tüketiciden tüketiciye (C2C) olmasına göre ayrı ayrı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

4.3. Elektronik Pazaryeri İşletmesi ile Hizmet Sağlayıcılar Arasında Kurulan Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Nitelendirilmesi

Elektronik pazaryerinde faaliyette bulunabilmek için hizmet sağlayıcıların (ticari faaliyette bulunmak isteyen gerçek ya da tüzel kişilerin ya da ikinci el ürünlerini satmak isteyen kullanıcıların) üye olmak, üyelik ücretini ödemek gibi bir takım satışa hazırlık işlemlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Elektronik pazaryerinde

gerçekleşen işlemler elektronik pazaryerinin işleyişi başlığı altında detaylı olarak ele alındığı üzere temel itibariyle kayıt yaptırma, satış formu doldurma (kategori seçmek, ürün için başlık yazmak, ürün açıklaması ve ürün özellikleri, ürün resmi yüklemek, satış şeklini belirlemek ve fiyatlandırma, opsiyonel özellikleri belirlemek) listeleme ücretinin ödenmesi, satışın başlaması, satışın gerçekleşmesi ve elektronik pazaryerinin ürün bedelini satıcıya ödemesi şeklinde gerçekleşen işlemlerdir⁵⁴.

Sözleşme kapsamında elektronik pazaryerinin üstlendiği hizmetlerin neler olduğunun ortaya konulması, sözleşmenin nitelendirilmesi açısından önemli bir yol göstericidir. Elektronik pazaryeri uygulamaları internet temelli uygulamalar olduğundan elektronik pazaryeri sözleşmeleri erişim sağlama, yer sağlama, barındırma ve diğer edimlerin kombinasyonu şeklinde kurulmaktadır. Elektronik pazaryeri işletmesi, kullanıcılarına öncelikle aracı hizmet sağlayıcı olarak internet hizmet sağlayıcıların sağladığı birtakım hizmetleri sağlamaktadır. Genel olarak internet hizmet sağlayıcı internete erişimi ya da internette hazır bulundurmaya sağlayan her bir hizmet sağlayıcı olarak anlaşılmaktadır⁵⁵. Bu itibarla elektronik pazaryeri işletmesi geniş anlamda sağlayıcı kavramına dahil olmak üzere öncelikle internette erişim sağlama, yer sağlama ve arama motoru işlevlerini; ayrıca internet üzerinden sağlanabilen içeriği teslim, diğer web sitelerine bağlantı (linking), bir web sitesine reklam konulması, elektronik posta hizmeti verilmesi gibi kullanıcının internete erişimi ya da internette hazır bulundurma ile doğrudan doğruya bağlantılı geniş anlamda sağlayıcı hizmetlerini sağlamaktadır⁵⁶.

Elektronik pazaryerlerine özgü hizmetlere gelince, bu hizmetlerin başında, alıcı ve satıcılara alışveriş yapabilecekleri “Sanal Pazaryerinin Kullanımını Sağlama” hizmeti gelmektedir. Özellikle tüketiciler pazarına yönelik elektronik pazaryerlerinde sağlanan diğer hizmetler, “Katolog Oluşturma”, “Listeme”, “Güvenli Ödeme Sistemi

⁵⁴ Şahin, E-Çarşı, s.25-27

⁵⁵ Gezder, İçerik Sağlayıcı, s.44

⁵⁶ Gezder, İçerik Sağlayıcı, s.45

Hizmeti”⁵⁷ ve “Hızlı İade Sistemi”⁵⁸ gibi hizmetlerdir. Bu hizmetlerin yanı sıra başta endüstriyel elektronik pazaryerlerinde olmak üzere birçok pazaryerinde sektöre yönelik olarak sağlanan bilgi, haber, rapor ve analiz hizmetleri verilmektedir. Ayrıca bazı elektronik pazaryerlerinde lojistik hizmetleri, müşteri hizmetleri gibi hizmetler ile haber ve sohbet grupları gibi hizmetler de verilmektedir. Elektronik pazaryerleri üzerinden sunulan hizmetler bu sayılanlarla sınırlı olmayıp her geçen gün verilen hizmetlere yenileri eklenmektedir. Görüldüğü gibi elektronik pazaryeri sözleşmeleri çeşitli sözleşmelerin konusunu oluşturabilecek edimlerin bir araya geldiği sözleşmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerine uygulanacak hükümlerin başında 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun gelmektedir. ETK’nun ilk maddesinde,

“(1) Bu Kanunun amacı, elektronik ticarete ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

(2) Bu Kanun, ticari iletişimi, hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcıların sorumluluklarını, elektronik iletişim araçlarıyla yapılan sözleşmeler ile elektronik ticarete ilişkin bilgi verme yükümlülüklerini ve uygulanacak yaptırımları kapsar”

düzenlemesine yer verilmiştir. Ayrıca taraflar ticari faaliyette bulundukları için TTK. ve TBK. hükümlerinin uygun düştüğü ölçüde uygulanacağı muhakkaktır. Dolayısıyla elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcılar arasında kurulan sözleşmelerde

⁵⁷ Güvenli ödeme sistemi hizmeti, elektronik pazaryerlerinde “Sıfır Risk Sistemi”, “Güvenli E-Ticaret (GeT)”, “Güvenli Ödeme”, “Cep Bekçisi”, “A’dan Z’ye Garanti” ve benzeri farklı isimler altında verilmektedir.

⁵⁸ Hızlı İade Sistemi, elektronik pazaryerinin belirleyeceği kapsamda “alıcının yasal cayma hakkını kullanması halinde, sipariş konusu ürün ve/veya hizmet bedelinin satıcıdan herhangi bir onay veya talimat beklemezsizin alıcının hesabına iade edilebilmesidir.”

<https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

Yasal cayma hakkı, kanunla güvence altına alınmış bir hak olduğundan, sözleşmelerde de bu hakkın muhafaza edilmesi gerekmektedir. TKHK.’un 48’nci maddesinin 4’üncü fıkrasına göre; Tüketici, on dört gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin sözleşmeden cayma hakkına sahiptir. Cayma hakkının kullanıldığına dair bildirimin bu süre içinde satıcı veya sağlayıcıya yöneltilmiş olması yeterlidir. Yasal cayma hakkının kullanılması halinde işlerlik kazanacak olan hızlı iade sistemiyle amaçlanan ise alıcının yasal cayma hakkını kullanması durumunda alıcının ödemiş olduğu bedelin iadesine, satıcının ise malın iade gönderilmesine ilişkin herhangi bir sorunla karşılaşmamasını temin etmektir.

ve aralarında çıkabilecek hukuki uyumsuzluklarda ETK., TTK., TBK. hükümleri uygulama alanı bulacaktır.

4.3.1. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin benzer sözleşmelerle ortak olduğu ve ayrıldığı noktaların tespiti, sözleşmenin özelliklerinin tespitini ve hukuki ilişkinin nitelendirilmesini nispeten kolaylaştıracaktır. Bu sebeple bu bölümde elektronik pazaryeri sözleşmesi adi ortaklık sözleşmesi, kira sözleşmesi, vekâlet sözleşmesi, simsarlık sözleşmesi, komisyon sözleşmesi ve pazarlamacılık sözleşmesi ile karşılaştırılacaktır. Adı geçen sözleşmeler tüm yönleri ile değil, tanımı ve unsurları itibarıyla ele alınarak elektronik pazaryeri sözleşmesi ile benzeyen ve ayrılan yönleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

4.3.1.1. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Adi Ortaklık Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Elektronik pazaryeri sözleşmesi ile adi ortaklık sözleşmesini karşılaştırmak amacı ile önce adi ortaklık⁵⁹ sözleşmesinin tanımı ve unsurlarına kısaca değinilerek bu unsurların elektronik pazaryeri sözleşmesinde bulunup bulunmadığı belirlenmeye çalışılacaktır.

Türk Borçlar Kanunu, adi ortaklığı 620-645. maddeler arasında düzenlemiştir⁶⁰. İki veya daha fazla kişinin ortak bir amaca erişmek için emek veya mallarını birleştirmeyi üstlendikleri, tüzel kişiliği bulunmayan, ortaklık borçlarından kendi malvarlıklarıyla sınırsız ve müteselsil olarak sorumlu oldukları kişi topluluğuna, adi ortaklık denir⁶¹. Türk Hukukunda tüzel kişiliği olmayan şirket tipi adi ortaklıktır. Adi ortaklık sözleşmesi ile tüzel kişiliği olmayan bir kişi birliği oluşmaktadır.

⁵⁹ “Adi ortaklık” terimi yerine “adi şirket”, “basit şirket”, bayağı şirket” ve “yalın ortaklık” terimleri de kullanılmaktadır. Bkz.: Rıza Ayhan, Hayrettin Çağlar, Mehmet Özdamar, **Şirketler Hukuku: Genel Esaslar**, Ankara, Yetkin Basımevi, 2019, s.66-67

⁶⁰ TBK. 620’inci maddesine göre; adi ortaklık sözleşmesi “iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri sözleşmedir.”

⁶¹ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku: Özel Hükümler**, 6.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s.829

Adi ortaklık sözleşmesi, iki veya daha çok tarafı birbirine bağladığından “çok taraflı”; her ortağın koymayı üstlendiği edimi (katılma payını) bir araya getirerek (katılma paylarını birbirleriyle değiştirmek için değil) bundan bir kazanç veya yarar elde etmeyi amaçladığı bir sözleşme olmasından dolayı “ivazlı”; sözleşmenin kurulması için tarafların karşılıklı iradelerinin yeterli olması nedeniyle “rızaî”; tarafların üstlendikleri edimleri sözleşmenin sona ermesine kadar ortak amacın gerçekleşmesine katkıda bulunmak üzere ortaklığa özgülemek zorunda olmalarından dolayı “sürekli” sözleşme niteliğindedir⁶².

Adi ortaklık sözleşmesinin unsurları⁶³ tanımından hareketle şu şekilde belirlenebilecektir:

Kişî unsur: Adi ortaklık, bir sermaye ortaklığı değil, kişî ortaklıktır⁶⁴. Ortaklık ilişkisinin kurulabilmesi için iki ya da daha çok kişinin iradelerinin birleşmesi gerekir; tek kişî ile adi ortaklık kurulamaz⁶⁵. Gerçek ya da tüzel kişiler adi şirkete ortak olabilirler⁶⁶.

Sözleşme unsur: Adi ortaklık sözleşmesi temelinde bir borçlar hukuku sözleşmesi olduğu için borçlar hukukunun ana ilkesi gereği, ortakların karşılıklı ve birbirine uygun iradesi ile kurulur; her bir ortağın irade beyanının diğer ortakların tamamına yöneltilmesi ve son ortağın irade açıklamasının diğer ortaklara ulaşması ile

⁶² Eren, **Borçlar Özel**, s.843-845

⁶³ Yargıtay kararlarında adi ortaklık sözleşmesinin unsurları için Bkz.: Esra Hamamcıoğlu, Argun Karamanlioğlu, “Adi Ortaklık Sözleşmesinde Şekil”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 2016, C.XXII, Sa.3, Özel Sayı: Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, C. II, s.1311, dn.58, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/336886>, 01.11.2018

“Dava, adi ortaklık sözleşmesi gereğince ödenmeyen kâr payı alacağı talebine ilişkindir. Taraflar arasındaki ilişkinin ortaklık olarak kabul edilebilmesi için sözleşme, sözleşmeyi yapacak kişiler, sermaye payı, ortak amaç ve işbirliği unsurları bulunmalıdır. Taraflar arasında düzenlenen sözleşme; bu açıklamalar ışığında adi ortaklığın unsurlarını taşımamaktadır. Bu nedenle, mahkemece bilirkişi raporuna itibar edilerek taraflar arasında sözleşmenin adi ortaklık sözleşmesi olarak kabulü ile hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.” Yargıtay, 3. HD., E:2015/9468, K:2015/14079, T:7.9.2015

⁶⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.830

⁶⁵ Cevdet Yavuz, Faruk Acar, Burak Özen, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)**, Güncellenmiş ve Yenilenmiş 14.Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2016, s.857; Eren, **Borçlar Özel**, s.830; Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.68

⁶⁶ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.69

taraflar arasında sözleşme kurulmuş olur⁶⁷. TBK.’nda adi ortaklık sözleşmesinin geçerliliği için herhangi bir şekil koşulu öngörülmemiştir⁶⁸.

Sermaye (katılma payı) unsuru: Adi ortaklığın bir diğer unsuru da katılanların katılma payı taahhüdünde bulunmalarıdır. Ortaklık payı adi ortaklığın zorunlu unsurudur⁶⁹. Ortaklık payı genellikle mal veya emekten oluşur. Katılma payının çeşidini ve kapsamını belirlemede ortaklar serbest olup ortaklık amacının gerçekleşmesine yararlı her türden edim katılma payı olarak belirlenebilir⁷⁰.

Ortak amaç unsuru: Bu tip sözleşmelerde taraflardan her biri borç altına girmekle birlikte, tarafların edimleri arasında bir değişim ilişkisi bulunmamaktadır. Zira bu sözleşmenin tarafları ortak bir amacı gerçekleştirmek için sözleşmeyi kurmaktadır⁷¹. Adi ortaklık sözleşmesiyle izlenen amaç, hukuka veya ahlaka aykırı olmayan ve aleniyeti (ticaret siciline tescili gerektiren) ticaret ortaklıklarına özgü “ticari işletme” işletme amacı dışında kalan iktisadi bir amaç olabileceği gibi, sportif, sanatsal, kültürel ya da bilimsel amaçlar gibi her tür amaç olabilir⁷².

Müşterek bir gayeye erişmek üzere birleşme unsuru (affectio societatis – ortaklık ruhu)⁷³: Bir hukuki ilişkiyi adi ortaklık olarak kabul edebilmek için tarafların ortak

⁶⁷ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.859; Hamamcıoğlu, Karamanlioğlu, **Adi Ortaklık**, s.1313; Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.70

⁶⁸ Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.582; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.860; Eren, **Borçlar Özel**, s.836; Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.75; Adi ortaklık sözleşmesinde şekil ile ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz.: Hamamcıoğlu, Karamanlioğlu, **Adi Ortaklık**, s.1313-1321

⁶⁹ Eren, **Borçlar Özel**, s.834; Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.81; TBK. m. 621/1’e göre, “Her ortak, para, alacak veya başka bir mal ya da emek olarak, ortaklığa bir katılım payı koymakla yükümlüdür.”

⁷⁰ Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.588

⁷¹ Hamamcıoğlu, Karamanlioğlu, **Adi Ortaklık**, s.1312

⁷² Kurulmasındaki kolaylık, şekilsizlik, gizlilik, emredici kurallarındaki azlık, ortak sayısı ve sermaye ile ilgili koşulların yokluğu ve her türlü amaca elverişli olması nedeniyle âdi ortaklık çok yaygındır. Bir kitabın yazarları arasındaki ortaklıktan, Milli Piyango ve Spor Toto ortaklığına, kartelden evlilik dışı yaşam birliğine, her türlü konsorsiyumdan joint-venture’a, besteci güfteci işbirliğinden, mimar mühendis bürolarına kadar pek çok proje için uygundur. Eren, **Borçlar Özel**, s.832; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.858; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.580; Adi ortaklığın ticari işletme işletmek amacı ile kurulmasına bir engel bulunmadığı görüşü için Bkz.: Hamamcıoğlu, Karamanlioğlu, **Adi Ortaklık**, s.1315

⁷³ Yargıtay’a göre de, “Bir hukuki ilişkiyi adi ortaklık olarak kabul edebilmek için, tarafların kişisel bağımsız menfaatlerinin üstünde, ortak bir gayeyi gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelmiş bulunmaları yetmez; tarafların ayrıca ortak amacı birlikte takibi ve onun gerçekleşmesine gerekli faaliyetlerle aktif olarak katılmayı da borçlanmış bulunmaları şarttır. Sonuçta her ortak, ortaklık amacının gerçekleşmesine faydalı olmalı ve buna erişmek için gerekli faaliyetlere katılmalıdır. BK.nu m.520/f.1’de, “...müşterek bir gayeye erişmek için birleşme...” şeklinde ifade edilen bu unsura,

amacı birlikte takibi ve onun gerçekleşmesine gerekli faaliyetlerle aktif olarak katılmayı da borçlanmış olmaları şarttır⁷⁴. Bu unsur, adi ortaklığın diğer sözleşme ilişkilerinden ayrılmasını sağladığı gibi, rekabet yasağı ve ortağın denetim hakkının da temelini teşkil eder⁷⁵.

Adi ortaklık yoğun bir kişisel güven ilişkisine dayandığından her ortağın özen yükümlülüğü⁷⁶ ve ortakların birbirine karşı sadakat yükümleri vardır. Bu nedenle hiçbir ortak, şirketin gayesine aykırı iş yapamaz, ortaklıkla rekabet edemez⁷⁷. Ortaklığın yönetimi her ortağın hakkı olduğu gibi aynı zamanda yükümlüdür⁷⁸. Adi ortaklıkta ortaklığın olağan işleri kapsamına giren işlerde bireysel yönetim ilkesi geçerlidir⁷⁹. Ortaklığın olağan dışı işlerinin yürütülmesinde ise kural, bütün ortakların ortaklığı birlikte yönetmesidir⁸⁰.

Adi ortaklık sözleşmesinin kısaca tanımlanması ve unsurlarının ortaya konulmasından sonra adi ortaklık sözleşmesi ile elektronik pazaryeri sözleşmesinin karşılaştırılmasına geçilebilecektir.

Öncelikle elektronik pazaryeri sözleşmesi de adi ortaklık sözleşmesi de sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir. Bu nedenle özellikle tarafların yükümlülükleri ve sözleşmenin sona ermesi bakımından aralarında birtakım benzerlikler bulunmaktadır. Adi ortaklık sözleşmesinde her ortağın göstermekle yükümlü olduğu özen ve sadakat yükümüne⁸¹ ve sadakat yükümünün bir sonucu olan rekabet yasağına⁸² benzer şekilde

doktrinde affectio societatis denilmektedir. Bu unsur adi ortaklığın diğer sözleşme ilişkilerinden ayrılmasını sağladığı gibi rekabet yasağı ve ortağın denetim hakkının da temelini teşkil eder.” YHGK T:24.04.2013, E:2012-13-798, K:2013/568

⁷⁴ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.80

⁷⁵ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.858; Tamer Bozkurt, **Themis Adli Hakimlik Sınavları İçin Özel Baskı Ticaret Hukuku: Ticari İşletme Hukuku Şirketler Hukuku Kıymetli Evrak Hukuku**, 1.Baskı, Kocaeli, Kuram Kitap, Ağustos 2017, s.162

⁷⁶ Özen yükümünün kapsamının tespitinde TBK. m.628 uyarınca, “her ortağın kendi işlerinde gösterdiği çaba ve özen” ölçü alınmıştır. Özen borcunun tespitinde “ortakların menfaatini gözeterek, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin göstermesi gereken davranışın” esas alınmasının daha isabetli olacağı görüşü hakkında Bkz.: Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.95

⁷⁷ Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.589; Eren, **Borçlar Özel**, s.855-858

⁷⁸ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.862;

⁷⁹ Kanun koyucu bu kuralı, her ortağa tanınmış olan “bireysel veto hakkı” ile sınırlandırmıştır. Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.866

⁸⁰ Eren, **Borçlar Özel**, s.868

⁸¹ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.94

⁸² Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.111-112

elektronik pazaryeri sözleşmesinde de özellikle hizmet sağlayıcı yönünden özen ve güvenin korunması yükümünden ve rekabet yasağından söz etmek mümkündür. Sözleşmelerin sona erme sebeplerinden kanundan ya da sözleşmeden doğan fesih hakkının kullanılması ve sözleşme süresinin sona ermesi suretiyle sözleşmenin sona ermesi; sona ermenin ileriye yönelik sonuçlar doğurması bakımlarından de her iki sözleşme arasında benzerlik bulunmaktadır.

Adi ortaklık sözleşmesinde iki veya daha fazla kişi ortak bir amaç için emek ve mallarını birleştirmeyi üstlenmektedir. Ortak amaç ve ortak amaca ulaşmak için çaba göstermek, adi ortaklık sözleşmesinin ayırıcı özelliğidir⁸³. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde ise tarafların amaç ve faaliyetleri incelendiğinde; elektronik pazaryeri işletmesinin temel gayesinin satıcı işletmelere ticari faaliyetlerini yürütebilecekleri elektronik ortamı sağlamak, bu ortamın işlerliğini ve güvenliğini sağlamak, bilinirliği ve kullanıcı sayısını (satıcı üyeler ve alıcı müşteriler) artırarak maksimum kazanç elde etmek olduğu görülmektedir. Hizmet sağlayıcıların temel amacı ise elektronik pazaryeri işletmesinin sağladığı elektronik pazaryeri üzerinden mümkün olduğunca çok sayıda müşteriye ulaşarak bu müşterilere mal ya da hizmetlerini satmak suretiyle ticari faaliyette bulunmak ve bu faaliyetleri sonucunda kâr elde etmektir. Burada elektronik pazaryeri kullanıcılarının sayısının artmasında hem elektronik pazaryeri işletmesinin hem de satıcı işletmelerin menfaati mevcut olduğundan sisteme katılan kullanıcı sayısının artırılmasının tarafların ortak amacı olduğu düşünülebilir. Ancak adi ortaklık sözleşmesinden söz edebilmek için ortak bir amacın bulunması tek başına yeterli olmayıp aynı zamanda sözleşmenin taraflarının ortak amacı birlikte takibi ve onun gerçekleşmesine gerekli faaliyetlere aktif olarak katılmayı da borçlanmış olmaları şarttır. Her ortak, ortaklık amacının gerçekleşmesine faydalı olmalı ve buna erişmek için gerekli faaliyetlere katılmalıdır. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde sözleşmenin her iki tarafının da elektronik pazaryerinin kullanıcı sayısının artmasında menfaati bulunmakla birlikte bunu sağlamak için herhangi bir faaliyette bulunma yükümlülükleri bulunmamaktadır. Ancak işin niteliği gereği elektronik pazaryeri

⁸³ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.77

işletmesinin kullanıcı sayısının arttırılması için gerekli faaliyetlerde bulunması gerektiği söylenebilir.

Görüldüğü gibi elektronik pazaryeri sözleşmesinde ortak bir amaçtan ve tarafların bu ortak amacın gerçekleşmesi için gerekli faaliyetlere katılmasından (ortaklık ruhundan) söz edilemeyeceği gibi elektronik pazaryeri işletmesinin ve hizmet sağlayıcının ortaklık amacına ulaşmak üzere ortaklığa katılma payı taahhüt etmesinden söz etmek de mümkün değildir. Sözleşmenin taraflarının sermayeleri bulunmakla birlikte, her bir tarafın sermayesi kendi amacını gerçekleştirmek üzere kendi işletmesinin faaliyetine özgülenmiştir.

Adi ortaklık sözleşmesinde diğer borç doğuran sözleşmelerde olduğu gibi, sözleşmeye katılanlar lehine bazı hak ve yükümlülükler doğmakla birlikte ortaklardan her birinin hak ve borçları diğer ortağa karşı değil, diğer bütün ortaklara karşı doğmaktadır⁸⁴. Adi ortaklık sözleşmesinde taraflardan her biri borç altına girmekle birlikte, tarafların edimleri arasında bir değişim ilişkisi bulunmamaktadır. Zira bu sözleşmenin tarafları ortak bir amacı gerçekleştirmek için sözleşmeyi kurmaktadır. Oysa elektronik pazaryeri sözleşmesinde tarafların edimleri arasında bir değişim ilişkisi bulunmaktadır. Hizmet sağlayıcının ücret edimi, elektronik pazaryeri işletmesinin elektronik pazaryerinin kullanımını sağlama ediminin karşılığıdır.

Adi ortaklık sözleşmesinde ortaklık ruhu; ortakların sorumluluğu⁸⁵, muhtemel kazanç ve zararı paylaşma⁸⁶ iradesini taşımasına karşın elektronik pazaryeri sözleşmesinde tarafların sorumluluğu ve muhtemel kazanç ve zararı paylaşma iradelerinden söz etmek mümkün değildir. TBK.m.622'ye göre ortaklar, sözleşmenin niteliği gereği ortaklığa ait olan bütün kazanç ve zararları aralarında paylaşmakla yükümlüdürler⁸⁷. Oysa elektronik pazaryerlerinin bazılarında elektronik pazaryeri

⁸⁴ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.94

⁸⁵ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.88

⁸⁶ Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.97-99

⁸⁷ Adi ortaklıkta ortaklar, aksine sözleşme yoksa ortaklığa ilişkin bütün kazanç ve zararları aralarında katılma payı oranında değil, eşit olarak bölüşürler. Ortaklar yalnız kazanç veya yalnız zarar için bir usul kabul etmişlerse, bu usul hem kâr, hem zarara şâmil olur. Ortakların kâr ve zararın bölüşülmesi konusunda getirdiği usuller, aslan payı ortaklığı durumu oluşturmamalıdır. Katılma payı olarak emeğini getiren ortağın sadece kâra katılacağı yönünde sözleşme ile düzenleme getirilebilir. Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.861

işletmesi hizmet sağlayıcıdan mal/hizmet satışı başına işlem ücreti ya da komisyon ücreti alsa bile elektronik pazaryeri işletmesi ile satıcı işletmelerin birbirinin kazanç ve zararına katılma durumu söz konusu değildir. Bilakis sözleşmelerde elektronik pazaryeri işletmesinin doğabilecek zararlardan sorumlu olmadığına ilişkin kayıtlar mevcuttur.

Adi ortaklık sözleşmesinde yetkili bir ortağın ortaklık işleri için yaptığı giderlerden diğer ortaklar ona karşı sorumludurlar, ortaklık adına iş gören ortağı üçüncü kişilere karşı üstlendiği borçlardan kurtarmak zorundadırlar ve bir ortağın yönetim işleri yüzünden doğrudan doğruya uğradığı zararlar ile ortaklığın yönetiminden kaynaklanan tehlikeler sonucunda doğan zararları da gidermekle yükümlüdürler⁸⁸. Oysa elektronik pazaryeri sözleşmesinde tarafların gelir ve giderleri tamamen birbirinden ayrıdır ve standart sözleşmelerde elektronik pazaryeri işletmesinin, elektronik pazaryerinin yönetiminden kaynaklanan tehlikelerden dahi sorumlu olmadığına ilişkin kayıtlar bulunabilmektedir.

Adi ortaklıkta ortakların ortaklık işlerinde kararlara katılıp oy vermeleri, ortaklık ilişkisinin vazgeçilmez unsurlarından birini oluşturur⁸⁹. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde ise hizmet sağlayıcı üyelerin elektronik pazaryerinin yönetimi ve işletilmesi ile ilgili kararlara katılması imkânı genellikle bulunmamaktadır. Bu imkân, sadece elektronik pazaryerinin hak sahibi ve işleteninin alıcı ya da satıcı işletmeler olduğu “endüstri katılımcıları”nın mülkiyetindeki elektronik pazaryerleri bakımından söz konusu olabilir.

Ayrıca elektronik pazaryeri sözleşmelerinde sözleşmenin herhangi bir şekilde ortaklık ya da başka bir ilişki olarak yorumlanamayacağı şeklinde kayıtlar bulunmaktadır⁹⁰.

Görüldüğü gibi elektronik pazaryeri sözleşmesi ile adi ortaklık sözleşmesi arasında önemli farklar mevcuttur. Dolayısıyla bu sözleşme adi ortaklık sözleşmesi

⁸⁸ Eren, **Borçlar Özel**, s.858-859

⁸⁹ Eren, **Borçlar Özel**, s.864; Ayhan, Çağlar, Özdamar, **Şirketler**, s.103-106

⁹⁰ “Bu sözleşmedeki hiçbir unsur taraflar arasında herhangi bir temsilcilik, acente, ortaklık veya başka türlü bir ortak girişim (joint venture vs.) ilişkisi olarak yorumlanmayacaktır.” <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

olarak nitelendirilemez. Bununla birlikte elektronik pazaryeri sözleşmesinde tarafların amaçları asıl itibariyle birbirinden farklı olsa ve ortaklık ruhundan söz etmeye imkân bulunmasa da bazı elektronik pazaryeri işletmeleri sözleşmeye, satıcılarla kampanya veya reklam gibi yollarla beraber hareket edileceğine ilişkin hükümler koyarak adeta ortak bir amacın var olduğu görüntüsü oluşturabilmektedir. Bu durumlarda istisnai de olsa elektronik pazaryeri sözleşmelerine sözleşmenin niteliği elverdiği ölçüde adi ortaklığa ilişkin TBK. hükümlerinin kıyasen de olsa uygulanması söz konusu olabilecektir.

4.3.1.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Kira Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Bir şeyin kullanılmasının devri borcunu doğuran sözleşmeler, TBK.’nın İkinci Kısmının Dördüncü ve Beşinci Bölümlerinde düzenlenmiştir. Kira sözleşmesi kullandırma borcu doğuran sözleşmelerden biridir⁹¹. Kanun koyucu, TBK. m.299’da her türlü kirayı kapsayan genel bir tanım vermiştir. Buna göre,

“Kira sözleşmesi, kiraya verenin bir şeyin kullanılmasını veya kullanmayla birlikte ondan yararlanılmasını kiracıya bırakmayı, kiracının da buna karşılık kararlaştırılan kira bedelini ödemeyi üstlendiği sözleşmedir.”

Kanuni tanımdan hareketle kira sözleşmesi, kiracının ödemeyi üstlendiği kira bedeli karşılığında, kiraya verenin, belirli veya belirli olmayan bir süre için bir şeyin kullanılmasını ya da bir şeyden veya haktan yararlanılmasını kiracıya bırakmayı üstlendiği sözleşme olarak tanımlanabilir⁹². Kira sözleşmesinin tarafları kiraya veren ve kiracıdır. Kiraya veren ve kiracı, gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişi de olabilir⁹³. Kiralanan şey doğal yapısı itibariyle, taşınmaz mal olabileceği gibi, taşınır mal da

⁹¹ TBK.’nda Kira Sözleşmesi, Dördüncü Bölümde, Birinci Ayırım “Genel Hükümler” (m.299-338), İkinci Ayırım “Konut ve Çatılı İşyeri Kiraları” (m.339-356), Üçüncü Ayırım “Ürün Kirası” (m.357-378) olmak üzere üç ayırımda düzenlenmiş olup Ürün Kirası m.357’de “*Ürün kirası kiraya verenin, kiracıya, ürün veren bir şeyin veya hakkın kullanılmasını ve ürünlerin devşirilmesini bedel karşılığında bırakmayı üstlendiği sözleşmedir*” şeklinde tanımlanmıştır.

⁹² Eren, **Borçlar Özel**, s.309-310

⁹³ Eren, **Borçlar Özel**, s.310

olabilir⁹⁴. Kira sözleşmesi, rızâî, ivazlı, sürekli borç doğuran ve tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir⁹⁵.

Yukarıdaki verilen tanımdan hareketle kira sözleşmesinin unsurları şu şekilde sıralanabilir:

Bir şeyin (maddi malın) bulunması: Kira sözleşmesinin konusunu yalnız şeyler, yani maddi mallar oluşturur⁹⁶. Bu nedenle, kiralanan şey, taşınır bir mal olabileceği gibi, taşınmaz bir mal da olabilir⁹⁷. Maddi olmayan mallar, özellikle patent, fikri haklar ve diğer ekonomik değerler ya da bir işletmenin devri, ürün kirasına konu olurlar^{98 99}. Kira sözleşmesinin konusunu kural olarak tüketilemeyen mallar teşkil eder¹⁰⁰. Kiralanan malın mülkiyetinin mutlaka kiraya verene ait olması şart değildir¹⁰¹.

Bir şeyin kullanılmasının belirli veya belirsiz bir süre için kiracıya devri: Kiraya verenin, kira konusu şeyin kullanma hakkını kiracıya vermiş olması gerekir. Kira sözleşmesiyle devri borçlanılan hak, kullanma hakkı olup kiraya veren, kiracıya kiralanan şeyin yalnız kullanılmasını devir borcu altına girer¹⁰². Kullanım veya yararlanmanın bırakılması için öncelikle kiralananın zilyetliğinin kiralanana devredilmesi, ayrıca sözleşme süresi boyunca da kiralayanın kiracının kullanımına katlanması gerekmektedir¹⁰³. Kira sözleşmesi belirli süreli olarak yapılabileceği gibi belirsiz süreli olarak da yapılabilir¹⁰⁴. Ancak kullanmanın devri bir zamanla sınırlı olmalıdır¹⁰⁵, sürekli kira sözleşmesi yapılamaz¹⁰⁶.

⁹⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.311; Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri**, Cilt: I/II, Kira ve Ödünç Verme (Ariyet, Karz) Sözleşmeleri, Dördüncü Tıpkıbasım, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008, s.2

⁹⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.311-313; Turgut Akıntürk, Derya Ateş, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler: Özel Borç İlişkileri**, Yirmiyedinci Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, Şubat 2018, s.263

⁹⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.315

⁹⁷ Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.156; M. Murat İncoğlu, **Kira Hukuku**, C: I, 1. Baskı, İstanbul, Mart 2014, s.8

⁹⁸ Eren, **Borçlar Özel**, s.316; Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.3

⁹⁹ Bir kara ya da deniz ve göldeki avlanma hakkının veya intifa hakkının kiraya verilmesi mümkündür. Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.316

¹⁰⁰ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.9

¹⁰¹ Eren, **Borçlar Özel**, s.317; Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.11

¹⁰² Eren, **Borçlar Özel**, s.318

¹⁰³ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.11-12

¹⁰⁴ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.36-39

¹⁰⁵ Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.13

¹⁰⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.319

Şeyin bir bedel karşılığında devri: Kira sözleşmesi ivazlı bir sözleşme olup asli unsurlarından biri kira bedelidir¹⁰⁷. Kira bedeli genellikle paradır; para dışında mal veya hizmet de olabilir¹⁰⁸.

Tarafların anlaşması: Kira sözleşmesi, iki tarafa tam borç yükleyen bir sözleşme olup kiraya veren, kiralananın kullanılmasını terk etmeyi, kiracı ise buna karşılık kira bedelini ödemeyi borçlanır¹⁰⁹.

Kiraya verenin asli borcu teslim borcu yani, kiralanan şeyi kararlaştırılan tarihte, sözleşmenin amacına uygun surette kullanmaya elverişli bir halde kiracıya teslim etmek ve onu kira süresi boyunca bu halde bulundurmaktır (TBK.m.301).¹¹⁰ Kiralayanın diğer borçları, kiracının güvenliğini sağlama borcu, vergi ve benzeri yükümlülüklerle katlanma borcu, yan giderlere katlanma borcu, zapta karşı tekeffül borcu ve kiralananın ayıbından sorumluluğudur¹¹¹.

Kiracının asli borcu ise kira bedelini ödeme borcudur (TBK.m.313) ve bu borç kiraya verenin malın kullanımını kiracıya bırakma borcunun karşılığını oluşturur¹¹². Kiracının kira bedelini ödemek dışında, kiralanan şeyi tahsis gayesine uygun olarak kullanma, özenle kullanma ve taşınmazda oturanlar ile komşulara saygı gösterme borcu¹¹³, temizlik ve bakım giderlerini ödeme borcu¹¹⁴, yan giderleri ödeme borcu¹¹⁵, ayıpları kiraya verene bildirme borcu¹¹⁶, ayıpların giderilmesine, kiralananın gösterilmesine ve kiralanda yenilik ve değişiklik yapılmasına katlanma borcu

¹⁰⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.320; Akıntürk, Ateş, **Borçlar Özel**, s.263; Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.14; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.158; İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.12

¹⁰⁸ Akıntürk, Ateş, **Borçlar Özel**, s.263: Taraflar kira bedelinin bir hizmet şeklinde ödenmesini kararlaştırmışlarsa bir karma akit (kira + hizmet) söz konusu olur. Bkz.: Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.17

¹⁰⁹ Eren, **Borçlar Özel**, s.321

¹¹⁰ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.74

¹¹¹ Eren, **Borçlar Özel**, s.324-329; Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.109-141; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.160-173; İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.84 vd.

¹¹² İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.253

¹¹³ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.360 vd.

¹¹⁴ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.334 vd.

¹¹⁵ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.338 vd.

¹¹⁶ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.418 vd.

bulunmaktadır¹¹⁷. Kira sözleşmesi sona erince kiralanan şeyi ne şekilde teslim aldıysa aynı şekilde geri vermek de kiracının nihai borcudur¹¹⁸.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryeri işletmesinin asli borcu elektronik pazaryerinin amacına göre belirlenen alanlarda ticarî faaliyette bulunmak isteyen kişi ya da işletmelere internet üzerinden ticaret yapabilecekleri elektronik ticaret ortamının kullanımını sağlamaktır.

Elektronik pazaryerinin kullanımını sağlama olayını biraz daha basitleştirmek ve anlaşılır kılmak adına “hal”de “meyve-sebze satışı yapan bir toptancı işletmeyi ya da “semt pazarı”nda perakende satış yapan bir işletmeyi ele alalım. Bu işletme, Hal işletmesinden “hal”de ya da ilgili Belediyeden “semt pazarı”nda bir yer kiralamış olsaydı, Hal İşletmesi ya da Belediyeye işgal ettiği alan ölçüsünde bir kira bedeli ödeyecek ve bu sahalarda alıcı ile buluşarak ticaretini gerçekleştirecekti. Yine benzer şekilde birden çok işletmeye yer kiralayarak satış yapma imkânı veren alışveriş merkezi (AVM) uygulamalarında da AVM işletmesi tapuya ayrı ayrı dükkân olarak tescil edilmemiş olmakla birlikte sınırları belirlenmiş alanları çok sayıda kişiye kiralamakta, kiracılarda kullanımlarına bırakılan alan karşılığında alışveriş merkezine bir kira bedeli ödemektedir.

Bu örneklerle benzer şekilde mal/hizmet satışı yapmak isteyen hizmet sağlayıcıların daha geniş bir alıcı kitlesine ulaşabilmek amacıyla elektronik pazaryeri adı verilen sanal pazar ortamının işletmecisi ile sözleşme yaparak elektronik web sitesi üzerinden mal/hizmetlerini sunmak suretiyle ticaret yapmayı tercih etmesi de olasıdır. Bu durumda elektronik pazaryerinin yöneticisi konumundaki işletme ile bu sahada ticari faaliyette bulunmak isteyen hizmet sağlayıcı arasında kira sözleşmesine benzer bir kullandırma sözleşmesinin kurulduğu söylenebilecektir¹¹⁹. Elektronik pazaryerinde mal/hizmet sunmak isteyen hizmet sağlayıcılar doğrudan pazaryerinde

¹¹⁷ Akıntürk, Ateş, **Borçlar Özel**, s.269; Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.141-152; Hatemi, Serozan, Arpacı; **Borçlar Özel**, s.163-204; İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.429 vd.

¹¹⁸ Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.183; Hatemi/Serozan/Arpacı, **Borçlar Özel**, s.204; İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.450

¹¹⁹ Nitekim bir elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryerinin işlevlerinden biri “... *bu amaca yönelik sistemler kurmak, web sayfaları hazırlamak, kiraya vermek, ...*” olarak belirtilmiştir. <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanım-kosullari-ve-sartlar.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018.

mallarını listelemek suretiyle satışa sunabilecekleri gibi, geniş kitlelere ulaşmakta avantaj sağlayacakları, pazaryeri üzerindeki diğer firmalarla rekabeti gözlemleyebilecekleri, kendi firmalarının logosunu kullanabilecekleri, firmaları ve ürünleri ile ilgili tanıtım yazısı yazabilecekleri, listeleme ve özel satış formatlarından yararlanarak ürünlerini daha verimli bir şekilde satışa sunabilecekleri bir “sanal mağaza” da açabileceklerdir¹²⁰. Özellikle mal satışına yönelik olarak faaliyette bulunan ve bu malları satmak üzere satıcı işyerlerine ürün listeleme ya da sanal mağaza kiralama imkânı sağlayan elektronik pazaryerlerinde kira sözleşmesine yaklaşan bir durumla karşılaşılmaktadır.

Kira sözleşmesinde kiraya verenin asli borcu teslim borcu yani, kiralanan şeyi kararlaştırılan tarihte, sözleşmenin amacına uygun surette kullanmaya elverişli bir halde kiracıya teslim etmek ve onu kira süresi boyunca bu halde bulundurmaktır¹²¹. Kira sözleşmesinde kiralayanın karakteristik edimi kira konusunu kiralayanın kullanımına bırakmaktır. Elektronik pazaryerinde de elektronik pazaryeri işletmesi, işlettiği elektronik pazaryeri platformunu bir ivaz karşılığında kullanmaya elverişli bir şekilde hizmet sağlayıcı üyenin kullanımına sunmak ve sözleşme süresince de hizmet sağlayıcının kullanımına uygun şekilde bulundurmakla yükümlüdür.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerinin pek çoğunda bu hizmetin kesintisizliğinin ve sürekliliğinin taahhüt edilmediğine, hizmetin tek taraflı olarak her zaman sona erdirilebileceğine ilişkin kayıtlar mevcuttur¹²². Bu durum elektronik pazaryeri

¹²⁰ Sanal Mağaza, bir elektronik pazaryeri “İş Ortaklığı ve İlan Sözleşmesi”nde “*Sanal Mağaza: DP’nin Websitesi üzerinde DP prosedür ve kurallarına uygun olarak Satıcı’lara tahsis etmiş olduğu ve Satıcılar’ın bir ya da birden fazla ürün ve/veya hizmetin satışına yönelik içerik ve görsellerden oluşan ilanlarını yayınlatabilme imkânına sahip oldukları sanal alanı ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır. <https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018; <https://ideasoft.com.tr/gittigidiyor-magaza-acma-rehberi/>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

¹²¹ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.74 vd.

¹²² Bir elektronik pazaryeri sitesinde sözleşme süresince kullanıma elverişli halde bulundurma yükümlülüğüne ilişkin olarak “*Amazon Hizmetleri’nin erişilebilirliğinin kesintisiz olmasını ve iletimlerin hata içermemesini sağlamak için elimizden geleni yapacağız. Ancak, internetin doğası gereği bu durum garanti edilememektedir. Ayrıca, Amazon Hizmetleri’ne olan erişiminiz, onarımlar, bakım yapılması veya yeni özellikler veya hizmetlerin devreye sokulması için muhtelif zamanlarda askıya alınabilir veya kısıtlanabilir. Bu tür askıya alma veya kısıtlamanın sıklığını ve süresini sınırlamaya çalışacağız*” <https://www.amazon.com.tr/gp/help/customer/display.html/>, (Çevrimiçi), 01.09.2018;

ve başka bir elektronik pazaryeri kullanıcı sözleşmesinde, ““*SAHİBİNDEN*”, işbu “*Üyelik Sözleşmesi*”nde bahsi geçen hizmetleri; ilgili hizmetlerin sunumuyla ilgili “*SAHİBİNDEN Üyelik Hesabı*” içerisinde belirtilen açıklamalar ve işbu “*Üyelik Sözleşmesi*”nde belirtilen koşullar dâhilinde

sözleşmesindeki kullanıma uygun halde bulundurma yükümlülüğü ile kira sözleşmesindeki kiralayanın kiralananı kira süresince kullanıma uygun şekilde bulundurma yükümlülüğünün birbirine benzemekle birlikte tam olarak örtüşmediğini göstermektedir. Ancak elektronik pazaryeri sözleşmesinde kesintisizlik ve süreklilik taahhüt edilmediğine ilişkin düzenlemelerin elektronik sistemin yapısından kaynaklanan kısa süreli kesintilerle sınırlı olduğu, elektronik pazaryerinin bunu uygun bir süre içinde gidererek hizmetin kesintisizlik ve sürekliliğini sağlamakla yükümlü olduğu söylenebilecektir¹²³.

Kullanıma bırakmanın karakteristik edimi, sadece kiracının kira konusunu sözleşmeye göre kullanabilmesini gerektirdiğinden elektronik pazaryeri sözleşmesinde kullanım için bırakılacak hiçbir gerçek kira konusunun olmaması, kira sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulanmasını dışarıda bıraktıramayacaktır¹²⁴.

Kiralayanın, kiralananı kullanmaya elverişli bir durumda teslim etme ve kira süresince de bu durumda bulundurma borcundan doğan bir diğer borç kiracının güvenliğini sağlama borcudur¹²⁵. Elektronik pazaryeri işletmesinin de hizmet sağlayıcı üyenin işlem güvenliğini sağlamaya yönelik yükümlülükleri mevcuttur¹²⁶.

Kira sözleşmesinde kiracının asli borcu kira bedelini ödemektir¹²⁷. Kira bedeli, kiraya verenin malın kullanımını kiracıya bırakma borcunun karşılığını oluşturur¹²⁸. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de kullanımın ücretsiz olduğu istisnalar hariç

yerine getirmeyi, işbu “Üyelik Sözleşmesi” kapsamında **belirtilen hizmetlerin sunulabilmesi için gerekli olan teknolojik altyapıyı tesis etmeyi ve işletmeyi kabul, beyan ve taahhüt eder. İşbu madde içerisinde belirtilen teknolojik altyapı tesis etme yükümlülüğü, sınırsız ve eksiksiz bir hizmet taahhüdü anlamına gelmemektedir...**” şeklinde ifade edilmektedir.

<https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/bireysel-uyelik-sozlesmesi-0>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

¹²³ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.125

¹²⁴ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.56

¹²⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.327

¹²⁶ Bu yükümlülük bir elektronik pazaryeri sözleşmesinde, “*DP, Satıcı tarafından üyelik işlemi esnasında ve üyelik boyunca temin edilen şahsi ve ticari bilgileri güvenli bir ortamda saklayacaktır*”¹²⁶ <https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018 şeklinde ifade edilmiştir. Buna karşılık bir başka elektronik pazaryeri sözleşmesinde verilen hizmetin güvenli olarak sunulmasının taahhüt edilmediği “...internet sitesinde ve hizmetlerde yer alan işlevlerin sizin gereksinimlerinizi karşılayacağı veya bu işlevlerin zamanında, **güvenli**, kesintisiz veya hatasız olarak sunulacağına dair hiçbir garanti vermemekteyiz” <https://www.amazon.com.tr/gp/help/customer/display.html>, (Çevrimiçi), 01.09.2018 şeklinde ifade edilmektedir.

¹²⁷ İnceoğlu, **Kira Hukuku**, s.253

¹²⁸ İnceoğlu, **Kira Hukuku**, s.253

genellikle hizmet sağlayıcı üyenin asli borcu ücret borcudur. Elektronik pazaryerinin bir ücret mukabili kullanılması yani kullanımın ivazlı olması halinde kira sözleşmesine buna karşılık kullanıma sunmanın karşılıksız, yani ivazsız olması halinde ise kullanım ödöncü sözleşmesine yaklaşan bir durum söz konusudur.

Kira sözleşmesinde kiracının bir diğör borcu, sözleşmeye uygun ve özenle kullanma borcudur¹²⁹. Komşulara saygı gösterme de geniş anlamda bu borcun kapsamı içindedir. Kiracının, kiralanan taşınmaz ise, burada oturanlara saygı gösterme borcu, her iki tarafa da asgari bir koruma sağladığı için mutlak emredici bir hükümdür¹³⁰. Kiracının kiralananı sözleşmeye uygun kullanması borcu, kiralananın kullanım amacına uygun kullanılması ve sözleşmede öngörölen kullanım sınırlamalarına uyulması şeklinde iki hususu içermektedir¹³¹. Kiralananı özenle kullanma borcunun kapsamı konusunda temel kıstas kiralananın varlığının ve ekonomik değörının korunmasıdır¹³². Kiracının kiralananı özenle kullanma borcunun başında, kiralananı zarar vermeden ve özellikle kiraya verenin izni olmadan kiralananın şeklini, görünümünü, özellikle plan ve projesini değıştirmemek gelmektedir¹³³. Kiralananın kötü üne sahip olmasına yol açacak olan ahlaka aykırı davranışlar da bu kapsamda değörlendirilmektedir¹³⁴. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de benzer şekilde hizmet sağlayıcının elektronik pazaryerini sözleşme ile belirlenen kurallara ve pazaryerinin amacına uygun olarak kullanma; sistemi koruyacak ve sisteme zarar vermeyecek şekilde özenle kullanma ve sistemi kullanan diğör hizmet sağlayıcılara saygı gösterme, onların kullanımlarını kısıtlayıcı ya da engelleyici davranışlarda bulunmama ya da ticari itibarlarına zarar verici davranışlardan kaçınma yükümünden bahsedilebilir. Bu kapsamda hizmet sağlayıcının özellikle ahlaka aykırı davranışlarda veya suç teşkil eden fiillerde bulunmasının yasak olduğı söylenebilir.

Kira sözleşmesinde kiracı, kendisinin gidermekle yükümlü olmadığı ayıpları kiraya verene gecikmeksizin bildirmekle yükümlüdür; aksi takdirde bundan doğan

¹²⁹ İncooğlu, **Kira Hukuku**, s.360

¹³⁰ Eren, **Borçlar Özel**, s.356; İncooğlu, **Kira Hukuku**, s.361

¹³¹ İncooğlu, **Kira Hukuku**, s.361-362

¹³² İncooğlu, **Kira Hukuku**, s.371

¹³³ Eren, **Borçlar Özel**, s.356

¹³⁴ İncooğlu, **Kira Hukuku**, s.374

zarardan sorumlu olur (TBK. m.318). Bu madde hükmünün içeriğinden, bir yandan koruyucu nitelikte kiraya veren lehine konulmuş emredici bir hüküm olduğu, diğer yandan da kiracıya yükletilmiş bir akdi yükümlülük olduğu anlaşılmaktadır¹³⁵. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de hizmet sağlayıcı üyenin, elektronik pazaryeri platformunun kullanımını etkileyen önemli ayıpları gecikmeksizin elektronik pazaryeri işletmesine bildirme yükümlülüğünden söz edilebilir. Hizmet sağlayıcı bu ayıpları bildirmediği veya gecikerek bildirdiği takdirde, ayıptan doğan haklarından vazgeçmiş sayılabileceğini söylemek mümkün olmakla birlikte, bu ihmalinin sonucunda elektronik pazaryeri işletmesinin uğradığı zararlardan sorumlu olacağını söylemenin çok mümkün olmadığı kanısındayız.

Yine kiracı, kiralananın ayıplarının giderilmesine, kiralananın gösterilmesine ve kiralanda yenilik ve değişiklik yapılmasına katlanmakla yükümlüdür¹³⁶. TBK. m.319/IV, kiracıya kullanma hakkı kısıtlandığı için kira bedelinin indirilmesi ve zararın giderilmesini isteme gibi bazı haklar tanımaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de hizmet sağlayıcının elektronik pazaryeri sistemindeki aksaklıkların giderilmesine, sistemi iyileştirecek yenilik ve değişikliklerin yapılmasına katlanmakla yükümlü olduğu, bu nedenle hizmetin verilmesinde meydana gelecek makul süreli kesintilere katlanmak mecburiyetinde olduğu söylenebilecektir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi ile kira sözleşmesi arasında ilk bakışta bahsi geçen yönleri ile bir benzerlik göze çarpmakla birlikte her iki sözleşme arasında yapısal bakımdan bazı farklılıklar bulunmaktadır. İlk ve en önemli fark, kullanımı bırakılacak “şey” noktasında ortaya çıkmaktadır. Kira sözleşmesinin kurucu unsurları; kiraya verenin bir *şeyin* kullanılmasını veya kullanmayla birlikte ondan yararlanılmasını kiracıya bırakması ve kiracının da kararlaştırılan kira bedelini ödemeyi üstlenmesi noktalarında anlaşmaya varmış olmalarıdır. Kira sözleşmesinde “bir şeyin kullanılmasının devri” söz konusu iken elektronik pazaryeri sözleşmesinde yer verilen “sanal pazaryerinin kullanılmasını sağlama” ögesinin “şey” kavramı içerisine dâhil olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Çünkü doktrinde kira

¹³⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.358; İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.418

¹³⁶ İncoğlu, **Kira Hukuku**, s.429 vd.

sözleşmesinin konusunun maddi bir mal ya da hak olduğu kabul edilmektedir¹³⁷. Ücret karşılığında elektronik pazaryerinin kullanımını sağlamanın geniş anlamda bir hak olduğu düşünülebilir.

Bu iki sözleşmenin karşılaştırılmasında dikkat çeken bir başka nokta ise; her iki sözleşmenin yapısal özelliklerinin bir bütün olarak ele alınması halinde karşımıza çıkmaktadır. TBK.'nın kira sözleşmesine ilişkin düzenlemelerinde kiracı aleyhine düzenleme yasağı ve sözleşmenin zayıf tarafındaki kiracıyı koruma eğilimi ağır basmaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde de hizmet sağlayıcı tarafın daha zayıf konumda olduğu ve korunması gerektiği söylenebilecek ise de taraflar genellikle tacir olduğundan standart elektronik pazaryeri sözleşmelerinde genel itibariyle elektronik pazaryeri işletmesini koruyucu ve işletmenin sorumsuzluğunu düzenleyici maddelere yer verildiği görülmektedir. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin işleten tarafının korunmasına, sorumluluğunun sınırlanmasına yönelik düzenlemelerin altında yatan sebep elektronik ticaretin önündeki engel ve sınırlamaların kaldırılması düşüncesidir. Oysa kira sözleşmesinde özellikle sonraki kira bedellerinin belirlenmesi ve sözleşmenin sona erme sebepleri konusunda getirilen sınırlamalar kiracıyı korumaya yönelik düzenlemelerdir. Bu durum elektronik pazaryeri sözleşmesinin temel mantık ve gayesinin kira sözleşmesinden farklı olduğunu göstermektedir.

Bir üçüncü farklılık hizmet sağlayıcının elektronik pazaryeri üzerinden yaptığı mal/hizmet satışına ilişkin işlemlerle bağlantılı pek çok ilave hizmetin elektronik pazaryeri işletmesi tarafından verilmesi noktasında ortaya çıkmaktadır. Kira sözleşmesine konu kiralananın işyeri olması halinde kiracı bu işyeri üzerinden mal/hizmet satışı yapmakta ancak kiracı ile üçüncü şahıslar arasında gerçekleşen bu işlemlerle kiralayan arasında hiçbir bağlantı bulunmamaktadır. Oysa elektronik pazaryeri üzerinden hizmet sağlayıcının yaptığı mal/hizmet satışları pek çok durumda elektronik pazaryeri işletmesini doğrudan ilgilendirmektedir. Her şeyden önce elektronik pazaryeri sistemi bizzat bu mal/hizmet satışlarının gerçekleştiği yerdir. Sistemin işlemesinden elektronik pazaryeri işletmesi sorumlu olduğu gibi, sistem üzerinden yapılan işlemlerden aylık ücretin yanı sıra listeleme ücretleri, satılan

¹³⁷ Aydın Zevkliler, **Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008, s.170

mal/hizmetlerden alınan işlem ya da komisyon ücreti, raporlama ücreti gibi ücretler ya da pazaryerinin türüne ve işlevlerine göre başka ücretler de alması söz konusu olabilmektedir. Elektronik pazaryeri işletmesi elektronik pazaryerini hizmet sağlayıcılara kullandırmanın dışında hizmet sağlayıcının ticari temsilcisi gibi davranarak “güvenli ödeme hizmeti, raporlama hizmeti, lojistik hizmetleri (depolama hizmeti, kargo hizmeti, paketleme hizmeti ve sair), müşteri ilişkileri hizmetleri gibi bazı işlemleri bizzat gerçekleştirebilmektedir.

Bu itibarla, elektronik pazaryerinin kullanımının sağlanması dışında başka hizmetlerin de verildiği bu hukuki ilişkinin tek başına kira sözleşmesi hükümleri ile açıklanması mümkün görünmemektedir.

4.3.1.3. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Vekâlet Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TBK. m. 502/I düzenlemesinde vekalet sözleşmesi,

*“Vekâlet sözleşmesi, vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği sözleşmedir”*¹³⁸ şeklinde tanımlanmıştır.

Buna göre, vekâlet sözleşmesi vekilin, vekâlet verenin menfaat ve iradesine uygun olarak belirli bir işi görmeyi, bir işlemi yapmayı borçlandığı bir sözleşmedir¹³⁹. Vekâlet sözleşmesi, vekilin sözleşme ile belirlenen işi görmeyi veya işlemi yapmayı borçlandığı ve vekilin yerine getireceği edimin kanun hükümleriyle düzenlenen akitlerden herhangi birinin konusuna girmediği, buna karşılık ancak sözleşme veya teamül olan durumlarda vekilin ücrete hak kazandığı bir sözleşmedir şeklinde de tanımlanabilir. Geniş anlamda bir işgörme sözleşmesi olan vekâlet sözleşmesiyle vekil, kendisine verilen işin ya da işlemin vekâlet verenin irade ve yararına uygun olarak görülmesini, yapılmasını üstlenir¹⁴⁰. Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düşükleri ölçüde TBK.’nda düzenlenmemiş olan (isimsiz) işgörme

¹³⁸ TBK.’nın 9.Bölümü vekâlet ilişkilerine ayrılmış olup, üç ayrımdan oluşan bu bölümün birinci ayrımında “Vekâlet sözleşmesi”, ikinci ayrımında “Kredi mektubu ve kredi emri”, üçüncü ayrımında ise “Simsarlık sözleşmesi” hükümlerine yer verilmiştir.

¹³⁹ Eren, Borçlar Özel, s.705; Akıntürk, Ateş, **Borçlar Özel**, s.315; Fahrettin Aral, Hasan Ayrancı, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 11. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s.434

¹⁴⁰ Eren, **Borçlar Özel**, s.705

sözleşmelerine de uygulandığından vekâlet sözleşmesi, bir şemsiye ya da torba işgörme sözleşmesidir¹⁴¹. Vekâlet sözleşmesi borç doğuran, rızaî bir sözleşmedir¹⁴², vekâlet verenin ücret ödeme borcunun bulunması halinde tam iki tarafa borç yükleyen, ücret ödeme borcunun bulunmaması halinde ise eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir¹⁴³. Vekâlet sözleşmesi, belirli bir işin görülmesini amaçlayan vekâletler hariç sürekli sözleşme benzeri bir borç sözleşmesidir¹⁴⁴.

Vekâlet sözleşmesinin unsurları şu şekilde belirtilebilir:

Bir işin görülmesi veya bir işlemin yapılması: Vekâlet sözleşmesinin tanımında yer alan bir işin görülmesi deyimi bir işin yönetilmesi deyiminden çok daha geniş kapsamlı olup her türlü hizmet, herhangi bir sözleşme tipine girmiyorsa, vekâlet sözleşmesinin konusu olabilir¹⁴⁵. İş görme kavramı, fiziki veya fikri nitelikte ya da her ikisini de içeren irade ürünü olumlu bir insan davranışını ifade eder¹⁴⁶. Vekâlet sözleşmesinin konusu, edim sonucu değil, edim fiilidir¹⁴⁷. Vekil, işi sözleşmeye uygun olarak gördüğü, beklenen amaca ulaşmak için gerekli özen ve çabayı gerçekleştirdiği takdirde, sonuç gerçekleşmese bile, vekil işgörme borcunu yerine getirmiş olur¹⁴⁸.

İşin başkasının (vekâlet verenin) yararına görülmesi unsuru: Vekâlet sözleşmesi, başkası yararına işgörme sözleşmesi olduğundan, vekil işi başkası yararına

¹⁴¹ Eren, **Borçlar Özel**, s.706

¹⁴² Aral, Ayrancı, **Borçlar Özel**, s.435

¹⁴³ Nitelikleri veya özü gereği iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir; buna karşılık bir tarafın edimi akit ile birlikte baştan itibaren mevcut olmakla birlikte bir tarafın ediminin başlangıçta söz konusu olmadığı yani başta ve özünde bir edimler değiş tokuşu olmayan sözleşmeler ise eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir. Vekâlet sözleşmesi de eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Bkz.; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.391-392; Aral, Ayrancı, **Borçlar Özel**, s.435

¹⁴⁴ Vekilin gördüğü iş, bir malvarlığının yönetilmesi, taşınmaz malların yönetimi gibi sürekli görülen bir iş olabileceği gibi, bu işler gibi sürekli olmamakla birlikte, bir davanın görülmesi için bir avukata verilen vekâlette olduğu gibi uzunca bir zaman devam ediyorsa işgörme borcu az çok zamana yayıldığı için sürekli sözleşme benzeri olarak nitelendirilebilir. Bkz.; Eren, **Borçlar Özel**, s.706-708; Aral, Ayrancı, **Borçlar Özel**, s.435

¹⁴⁵ Akıntürk, Ateş, **Borçlar Özel**, s.316; Eser veya hizmet sözleşmesi türüne girmeyen işgörme sözleşmelerinin tümünün vekâlet sözleşmesi olarak sayılamayacağı, işgörme sözleşmeleri alanında da isimli sözleşmeler akdedilebileceği görüşü için bkz. Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.390

¹⁴⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.708

¹⁴⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.710; Örnek olarak bir avukat bir davayı mutlaka kazanmayı değil, bilgi ve becerisini kullanarak davayı müvekkilinin menfaatine uygun şekilde yönetmeyi, müvekkilini savunmayı ve temsil etmeyi; bir doktor da hastayı mutlaka iyileştirmeyi değil de bilgi ve becerisini kullanarak elinden geleni yapmayı borçlanır. Bkz.; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.388

¹⁴⁸ Eren, **Borçlar Özel**, s.710; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.633

görmelidir¹⁴⁹. İşi görülecek bu başkası, vekâlet verendir¹⁵⁰. Sırf vekilin menfaatine yapılan bir faaliyet vekâlet sözleşmesine konu olamaz¹⁵¹. Üçüncü kişi yararına vekâlet sözleşmesi yapılması da mümkündür¹⁵².

Anlaşma Unsuru: Vekâlet sözleşmesi tarafların birbirine uygun karşılıklı irade beyanlarıyla meydana gelir. İrade beyanları, açık olabileceği gibi, örtülü de olabilir. Vekâlet sözleşmesinin geçerliliği herhangi bir şekil şartına bağlı değildir; hatta sözleşmenin konusu olan işin görülmesine ilişkin işlem belli bir şekle tabi olsa bile, vekâlet sözleşmesi yine de şekle tabi olmaksızın yapılabilir¹⁵³.

İşin ücretli veya ücretsiz olarak yapılması: TBK. m. 502/III'e göre, vekil, sözleşme veya teamül varsa ücrete hak kazanır. Bu nedenle ücret, vekâlet sözleşmesinin zorunlu ve yasal bir unsuru değildir¹⁵⁴.

Tarafların her zaman vekâleti sona erdirmeye yetkisi olması: Vekâlet sözleşmesi, her zaman vekâlet veren ve vekil tarafından sona erdirilebilir (TBK.m.512). Bu hükümden hareket eden hâkim görüş akdî ilişkiyi her zaman sona erdirebilme hakkının varlığını vekâletin zorunlu bir unsuru olarak değerlendirmektedir¹⁵⁵.

Vekâlet sözleşmesiyle vekil, belirli bir faaliyeti yürütmeyi, özellikle belli bir işgörmeyi, belirli bir işlemi yapmayı borçlanır. Vekil, vekâlet ilişkisi taraflar

¹⁴⁹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.631

¹⁵⁰ Eren, **Borçlar Özel**, s.711

¹⁵¹ Ancak vekâlet sözleşmesine konu işin görülmesinde vekilin menfaati de söz konusu olabilir. Özellikle ücretli vekâlet sözleşmesinde durum böyledir. Bu durumda, vekilin ücrete ilişkin menfaati, vekâlet verenin işin görülmesindeki menfaatine göre tali bir nitelik taşır. Bkz.: Aral, Ayrancı, **Borçlar Özel**, s.437

¹⁵² Eren, **Borçlar Özel**, s.711; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.632

¹⁵³ Eren, **Borçlar Özel**, s.713; Akıntürk, Ateş, **Borçlar Özel**, s.316; Bununla beraber Türk Hukuk uygulamasında taşınmaz satımına ve tescil talebine ilişkin vekâlet sözleşmesinin resmi şekilde yapılması gerekmekte ve Avukatlık Kanunu uyarınca avukatlık ücret sözleşmesinin geçerliliği yazılı şekilde yapılmış olmasına bağlıdır.

¹⁵⁴ İş görmenin bir serbest meslek olarak yapıldığı hallerde ücret ödenmesi teamülden sayılır. Avukatlık Kanunu'na göre avukatla vekâlet veren arasındaki vekâlet sözleşmesi ücrete tabi olduğu gibi, hekimin, bankanın, özel öğretmenin, mimarın gördüğü iş karşılığında ücret alacağı da teamüle dayanan ücret alacağına örnek gösterilebilir. Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.717; Aral, Ayrancı, **Borçlar Özel**, s.439

¹⁵⁵ Bazı yeni görüşler ise, taşınmazların idaresi, müzik parçası besteleme, heykel yapma, roman yazma, reklam kampanyası düzenleme gibi iş görmelerin hizmet ya da eser sözleşmesi olarak değil vekâlet sözleşmesi olarak nitelendirilmesine rağmen ancak önemli sebepler mevcut ise sona erdirilebilmesi nedeniyle bu hususu vekâletin bir unsuru olarak değerlendirmemektedir. Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.638

arasındaki özel güvene dayandığından ilke olarak üzerine aldığı vekâlet işini şahsen yerine getirmek, işlemi bizzat yapmak zorundadır. Vekilin diğer borçları; vekâlet verenin talimatına uyma borcu, vekâlet verene bağlılık (sadakât ve sır saklama) borcu, vekâleti özenle ifa borcu, hesap verme borcu ve aldığı şeyleri vekâlet verene geri verme borcudur¹⁵⁶.

Vekâlet veren ise, sözleşmeye veya teamüle göre ücret ödemek gerekiyorsa ücret ödemek, vekil tarafından yapılan giderleri, verilen avansları faiziyle birlikte ödemek, vekili, vekâlet veren hesabına yüklendiği borçlardan kurtarmak, belli şartların varlığı halinde vekilin zararını ödemek zorundadır¹⁵⁷.

Elektronik pazaryeri işletmesinin, hizmet sağlayıcılara ticari faaliyetlerini yürütebilecekleri elektronik pazaryerinin kullanımını sağlama fiilinin, işgörme edimi olarak nitelenip nitelenemeyeceği vekâlete ilişkin düzenlemenin ikinci fıkrası gereğince vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulama alanı bulması açısından önem arz etmektedir¹⁵⁸. Vekâlet sözleşmesinin kapsamı diğer işgörme sözleşmelerinden oldukça geniştir. Kanunda da belirtildiği üzere vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler uygun düştüğü ölçüde kanunda düzenlenmemiş olan diğer işgörme sözleşmelerine de uygulanır.

Elektronik pazaryeri işletmesinin, elektronik pazaryerinin kullanımını sağlama edimi açısından konuyu ele aldığımızda; elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet sağlayıcıların menfaati yanında kendi menfaatini de gözeterek üyelik ücreti karşılığında sanal pazaryerinin kullanımını sağlama edimini üstlendiği görülmektedir. Elektronik pazaryeri işletmesi hizmet sağlayıcı tarafa satış yapma ya da kâr elde etme garantisi vermeksizin yalnızca kendi edimini yerine getirmekten sorumlu bulunmaktadır.

¹⁵⁶ Akıntürk, Ateş, **Borçlar Özel**, s.317-318; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.648 vd.; Vekilin borçları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.721-740; Aral, Ayrancı, **Borçlar Özel**, s.447-457

¹⁵⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.740-743; Akıntürk, Ateş, **Borçlar Özel**, s.318; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.666-669

¹⁵⁸ TBK'nun 502' inci maddesinin 2'nci fıkrasına göre; *"Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düştükleri ölçüde, bu Kanunda düzenlenmemiş olan işgörme sözleşmelerine de uygulanır."*

Elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasında kurulan bazı sözleşmelerde vekalet ilişkisini destekler nitelikte hükümler yer almaktadır¹⁵⁹. Bu hükümler elektronik pazaryeri işletmesinin bazı hallerde ticari vekil olarak hareket ettiğini göstermektedir. Ancak yine bu sözleşme hükümlerinden elektronik pazaryeri işletmesinin temsil yetkisinin genel bir temsil yetkisi olmayıp sadece “*satıcılar adına alıcılardan satış bedelini tahsil etmekle*” sınırlı olduğu anlaşılmaktadır.

Vekâlet sözleşmesi ile elektronik pazaryeri sözleşmesinin benzeyen yönlerinden biri de her iki sözleşmenin de mutlaka ivazlı olmak zorunda olmamasıdır. Vekâlet sözleşmesinde olduğu gibi elektronik pazaryeri sözleşmesi her zaman ivazlı olmayıp ücretsiz hizmet veren elektronik pazaryerleri bulunmaktadır.

Vekâlet sözleşmesi ile elektronik pazaryeri sözleşmesinin benzerliklerinden bir diğeri de her iki sözleşmenin de taraflarının sözleşmeyi her zaman tek taraflı olarak sona erdirebilmesidir. Özellikle tüketiciler pazarına yönelik elektronik pazaryeri sözleşmelerinin hemen hepsinde tarafların sözleşmeyi herhangi bir nedene dayandırmaksızın tek taraflı, varması gerekli bir beyanla ortadan kaldırabilmesi yönünde hükümler bulunmaktadır¹⁶⁰.

Buna karşılık elektronik pazaryeri sözleşmesinin vekâlet sözleşmesinden ayrılan yönlerinin de olduğu görülmektedir. Vekâlet sözleşmesinde, vekil müvekkiline bir işgörme edimi borçlanmıştır ve ona bir hizmet edimini yerine getirmeyi üstlenmiştir. Bu sebeple vekil, müvekkilinin çıkarlarına (menfaatine) hizmet etmekle yükümlüdür

¹⁵⁹ “*Satıcının, satışa sunduğu ürün ve/veya hizmetlere ilişkin bedellerin kendi nam ve hesabına alıcıdan tahsil edilmesi konusuna münhasır olarak, E-Pazaryerini temsilci olarak ataması*” <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018; “*Amazon, üçüncü taraf satıcıların ürünlerini Amazon.com.tr’de listelemelerine ve satmalarına izin vermektedir... Amazon’un Amazon Pazaryeri’nde gerçekleştirilen işlemlere olanak tanınması ile birlikte, Amazon satıcının ürünlerinin alıcısı veya satıcısı değildir ve bunun yerine ticari vekil olarak Amazon Pazaryeri sağlamaktadır ve satıcılar adına alıcılardan satış bedelini tahsil etmekle yetkilendirilmiştir. Buna uygun olarak, bu üçüncü taraf ürünler için bir satışın tamamlanmasının ardından oluşturulan sözleşme, yalnızca satıcı ve alıcı arasındadır*” <https://www.amazon.com.tr/gp/help/customer/display.html>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

¹⁶⁰ “*Taraflardan herhangi biri, tek taraflı olarak işbu sözleşme ve eklerini her zaman feshedebilir. Böyle bir fesih halinde taraflar fesih tarihine kadar doğmuş olan hak ve borçları karşılıklı olarak ifa edeceklerdir*”¹⁶⁰ <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi) 15.08.2018.

ve bu yolda özen göstermelidir^{161 162}. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde ise tarafların birbirinin menfaatine aykırı davranışlarda bulunmama yükümünden ve özen yükümünden söz edilmekle birlikte taraflar öncelikle kendi çıkarlarını korumak için çalışırlar.

Vekâlet sözleşmesinde vekalet verenin (müvekkilin) vekilin vekaleti ifa sebebiyle uğradığı zararı tazmin borcu mevcut olup bu borçtan ancak kusuru bulunmadığını ispat ederek kurtulabilir¹⁶³. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde ise elektronik pazaryeri işletmesinin sorumluluğunun sınırlandırılması yoluna gidilebilmektedir.

Vekâlet sözleşmesinde vekil hizmet edimi yüklendiği halde elektronik pazaryeri sözleşmesinde temel edim doğrudan bir hizmet edimi değil işletilen elektronik pazaryerini hizmet sağlayıcıya kullandırma edimidir. Elektronik pazaryerindeki edim, doğrudan bir işin görülmesi değil hizmet sağlayıcının elektronik pazaryerini kullanmasını ve bir hizmetten yararlanmasını sağlamaktır. Bu durum ise sadece vekâlet sözleşmesi ile açıklanamaz.

Vekâlet sözleşmesinde vekilin hesap verme borcu bulunmasına karşın elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryerinin belirli konularda hizmet sağlayıcıya bilgi verme borcu dışında herhangi bir hesap verme borcundan söz edilemez.

Vekâlet sözleşmesinde sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça vekilin veya vekalet verenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da iflas etmesi halinde sözleşme kendiliğinden sona erer¹⁶⁴. Elektronik pazaryeri sözleşmesi ise isimsiz sözleşme olduğundan vekalet ilişkisinin hangi hallerde sona ereceğine ilişkin bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de tarafların

¹⁶¹ Şener Akyol, **Borçlar Hukuku: (Özel Borç İlişkileri) Know-How & Management Joint Venture ve Büyük Çaplı İnşaat Sözleşmeleri**, II. Fasikül, İstanbul 1997, s.5

¹⁶² TBK.'nın "Şahsen İfa, Sadakat ve Özen Gösterme" başlıklı 506. maddesinde "*Vekil üstlendiği iş ve hizmetleri, vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, sadakat ve özenle yürütmekle yükümlüdür*" ve yine TBK. m. 510/II'de "*Vekil, vekâletin ifası sebebiyle uğradığı zararın giderilmesini vekâlet verenden isteyebilir. Ancak vekâlet veren, kusuru bulunmadığını ispat ederek bu sorumluluktan kurtulabilir.*" hükümleri yer almaktadır.

¹⁶³ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.668

¹⁶⁴ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.671

güvenlerine dayanan bir ilişki söz konusu olmakla birlikte bu güven ilişkisi vekalet ilişkisindeki kadar sıkı bir ilişki olmadığından işin niteliğinden ya da sözleşmeden aksi anlaşılmadıkça bu durumlarda sözleşmenin sona ermeyeceği söylenebilecektir.

Ayrıca elektronik pazaryeri sözleşmesi ile vekâlet sözleşmesinin temel felsefeleri de birbirinden ayrılmaktadır. Vekâlet sözleşmesinde sadakat ve güven temelli ilişki ve kurallar daha ağır basmakta iken elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasında kurulan sözleşmenin sadakat ve güven unsuru daha tali nitelikte kalmakta bu ilişkide daha çok ticaret mantığına dayanan ve elektronik pazaryerinin sorumluluğunun mümkün mertebe sınırlandırılmasına ya da ortadan kaldırılmasına yönelik düşüncenin ağır bastığı bir ilişki mevcut bulunmaktadır.

4.3.1.4. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Simsarlık Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Simsarlık sözleşmesi TBK. m.520'de tanımlanmıştır. Buna göre;

*“Simsarlık sözleşmesi, simsarin taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanmasını veya kurulmasına aracılık etmeyi üstlendiği ve bu sözleşmenin kurulması hâlinde ücrete hak kazandığı sözleşmedir”*¹⁶⁵.

Bu itibarla simsar¹⁶⁶, sözleşmenin kurulması için iki tarafı bir araya getirmek suretiyle sözleşmenin kurulması imkânını hazırlamakta veya kurulmasına aracılık etmektedir¹⁶⁷. Simsarlık, simsarin bir ücret karşılığında ya diğer tarafa bir sözleşmenin kurulması fırsatını göstermeyi ya da ona bir sözleşme görüşmesi için aracılık etmeyi borçlandığı bir sözleşmedir¹⁶⁸. Simsarlık kavramında ön plâna çıkan, aracılık işlevidir. Böylece, simsarlık, sözleşme yapmak isteyen, ancak çeşitli nedenlerle bir araya gelemeyen kişileri bir araya getirerek, onların istedikleri sözleşme veya sözleşmelerin

¹⁶⁵ TBK. m.520-525 hükümleri ile düzenlenmiş olan Simsarlık sözleşmesine bu hükümler dışında kural olarak vekâlet sözleşmesi hükümleri uygulanır. (TBK.m.520/II)

¹⁶⁶ Eski BK.m.404-409 hükümlerinde ağırlıklı olarak “tellal” terimi ve fasıl başlığında “tellallık” terimi kullanılmıştır.

¹⁶⁷ Poroy, Yasaman, **Ticari İşletme**, s.281-282

¹⁶⁸ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.713

yapılmasını sağlayan bir aracılık faaliyetidir¹⁶⁹. Bağımsız tacir yardımcısı olan simsar ile tacir arasındaki ilişki özünde bir vekil-müvekkil ilişkisidir¹⁷⁰. Bir başka deyişle ilişkinin hukuki temeli vekâlet sözleşmesine dayanmaktadır. Simsarlık sözleşmesi, vekâlet sözleşmesinin konusu bir akit yapma hususunda faaliyette bulunma şeklinde belirli ve simsarın her zaman ücrete hak kazandığı özel bir çeşididir¹⁷¹. Bu yüzden simsar ayrıca yetkilendirilmedikçe müvekkilini temsilen işlem yapamaz.

Simsarlık sözleşmesinin unsurları şunlardır:

Sözleşme unsuru: Simsarlık sözleşmesi, tacir olan veya olmayan kişi ile simsar arasında akdedilen iki tarafa borç yükleyen, rızaî nitelikte bir borçlar hukuku sözleşmesidir¹⁷². Tüm sözleşmelerde olduğu gibi, simsarlık sözleşmesinin kurulması için de tarafların karşılıklı ve birbirine uygun surette iradelerini beyan etmeleri gerekir.

Taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanması veya kurulmasına aracılık edilmesi: Simsarlık sözleşmesinin konusu, çeşitli işlere ilişkin sözleşmelerin kurulması hususunda aracılık etmektir¹⁷³. Bu aracılık faaliyeti, simsarın bir sözleşme kurulması fırsatını göstermesi veya o sözleşmenin kurulmasını sağlamak amacıyla aracılık etmesi şeklinde gerçekleştirilebilir. Bu sözleşme ile müvekkil, simsara onun araştırıp bulacağı üçüncü kişi ile kendisi arasında tasarladığı sözleşmenin kurulması konusunda aracılık yapma işini vermiş ve bu faaliyete karşılık bir ücret vaat etmiştir. Simsarın bu işteki rolü de sadece sözleşmenin kurulmasına aracılıktan ibarettir; simsar, temsil yetkisine sahip değildir¹⁷⁴. Bu nedenle simsar, aracılık faaliyeti sonucu kurulmasını sağladığı sözleşme ile ilgili olarak herhangi bir hak, borç veya sorumluluk sahibi olmaz¹⁷⁵.

¹⁶⁹ Tamer Bozkurt, “Türk Hukukunda Tellallık ve Tellallığın Uygulamada Farklı Görünümleri”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, s.3-4

¹⁷⁰ Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.127

¹⁷¹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.713

¹⁷² Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.514

¹⁷³ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.713

¹⁷⁴ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.713

¹⁷⁵ Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.520-521

Simsar ve müvekkili arasındaki ilişki sürekli bir hukuki ilişki olmayıp geçici nitelik gösterir¹⁷⁶. Simsarın bu faaliyetler için genel olarak görevlendirilmesi, simsar ile iş sahibi arasındaki ilişkiyi sürekli kılacağından bu durum simsarlığın temeliyle bağdaşmaz¹⁷⁷. Simsarlık sözleşmesinde genel olarak şekil şartı aranmamıştır¹⁷⁸. Ancak taşınmazlar konusundaki simsarlık sözleşmesi, yazılı şekilde yapılmadıkça geçerli olmaz (TBK.m.520/III).

Simsarın temel hakkı, ücret hakkıdır¹⁷⁹. Simsarın ücrete hak kazanması için, simsarın aracılık ettiği asıl sözleşmenin iş sahibi ile üçüncü kişi arasında kurulması, kurulan asıl sözleşme ile simsarın faaliyeti arasında nedensellik bağı bulunması ve simsarın ücret ve giderlere ilişkin alacağının kaybı sonucunu doğuracak durumlardan birinin gerçekleşmemesi gereklidir¹⁸⁰. Simsar müvekkili, üçüncü kişi ile sözleşme gerçekleştirdiği anda ücrete hak kazanır (TBK.m.520/f.1). Simsarlık, ücret karşılığı yapılacağından, ücret alınmadan yapılan aracılık işleri simsarlık değil, vekâlet hükümlerine tabi olur¹⁸¹.

Simsarın asli yükümlülüğü, taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanması veya kurulmasına aracılık ederek, sözleşmenin yapılmasını sağlamaktır. Simsarın bu yükümlülüğü ya fırsat gösterme ya da aracılık şeklinde ortaya çıkar¹⁸². Doktrinde simsarın sözleşmenin yapılmasını sağlamak üzere aktif bir şekilde çalışmakla yükümlü olup olmadığı tartışmalıdır¹⁸³. Simsarlık, vekâletin özel bir görünüm şekli olduğu için, vekilin ağırlığında olmasa da, simsarın da özen ve

¹⁷⁶ Bilgili, Demirkapı, **Ticaret Hukuku**, s.84; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.713

¹⁷⁷ Bu olasılıkta, koşulları varsa acentelik ilişkisi söz konusu olabilir. Bkz.: Bozkurt, **Tellallık**, s.57

¹⁷⁸ Bozkurt, **Tellallık**, s.57-58; Bilgili, Demirkapı, **Ticaret Hukuku**, s.84; Abdurrahman Savaş, **Network Marketing Sözleşmesi: Network Marketing (Ağ Pazarlama) Sistemi Piramit Satış Sistemi Saadet Zinciri**, İstanbul, Der Yayınları, 2016, s.81; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.455; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.713

¹⁷⁹ Bilgili, Demirkapı, **Ticaret Hukuku**, s.84; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.455

¹⁸⁰ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.714-715

¹⁸¹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.714

¹⁸² Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.521

¹⁸³ Simsarın sözleşmede kararlaştırılan faaliyetinin bir borç mu yoksa bir külfet mi olduğu ile ilgili tartışma ve görüşler için Bkz.: Bozkurt, **Tellallık**, s.67-69; Simsarın yapması gereken iş, borç olarak kabul edilirse sözleşme tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme; simsarın yapması gereken iş, külfet olarak kabul edilirse eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme haline gelecektir. Simsarın faaliyetinin külfet olduğu ve simsarlık sözleşmesinin niteliğinin eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğu görüşü için Bkz.: Bozkurt, **Tellallık**, s.69-71; Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.136; Savaş, **Network Marketing**, s.80

sadakatle hareket etmesi gerekir. Talimatlara uyma, sır saklama, işi kural olarak bizzat yapma borcu, hesap verme borcu gibi yükümlülükler, sadakat borcu ile yakından ilgilidir¹⁸⁴.

Simsarlık sözleşmesi, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerden olduğu için, simsarın hakları, iş sahibinin borç ve yükümlülükleridir. İş sahibinin borç ve yükümlülükleri, aracılık işlerinin yapılmasına izin verme yükümlülüğü, ücret ödeme borcu ve simsarın yapacağı giderleri ödeme borcudur¹⁸⁵.

Simsar, adi işlerde faaliyet gösterebileceği gibi, ticari işlere ilişkin sözleşmelerin yapılmasında da görev alabilir¹⁸⁶.

Simsarlık, uygulamada son derece yaygın olarak yürütülen bir meslektir. Adları “emlak komisyoncusu” olsa da, emlakçılar hukuken taşınmaz simsarı konumundadır. Ticaret borsası simsarları, evlilik ajansları (evlenme tellalı), gemi ve navlun simsarları, belli koşullarda taksi durakları simsarlık niteliğindedir¹⁸⁷.

Elektronik pazaryeri işletmesi de tıpkı bir simsar gibi bir ücret ödenmesi karşılığında satıcı işletmenin alıcılarla buluşacağı ve ticaretini gerçekleştirebileceği ortamı hazırlamakta, taraflar arasında bir sözleşme kurma fırsatı oluşmasına aracılık etmektedir. Emlak simsarlığı, ikinci el oto alım satımı ve taksi durağında olduğu gibi simsarlık faaliyetlerine benzer şekilde faaliyette bulunan elektronik pazaryeri örnekleri mevcuttur¹⁸⁸. Nitekim elektronik pazaryerleri 6563 sayılı ETK.’nda ve 6502

¹⁸⁴ Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.136; Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.522-523

¹⁸⁵ Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.525-526

¹⁸⁶ Eski TK.m.100-115 arasında yer alan ve meslek halinde icra edilen tellallık (ticaret işleri tellallığı) hükümleri TTK.’nda yer bulmadığından ticari işlere ilişkin sözleşmelerin yapılmasında görev alan simsar hakkında da TBK.’ndaki simsarlık sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanır. Bkz.: Poroy, Yasaman, **Ticari İşletme**, s.282-283; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.712-713

¹⁸⁷ Bozkurt, **Tellallık**, s.267; Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.135

¹⁸⁸ Konuyu emlak simsarlığı üzerinden açıklayacak olursak; (E) emlakçı simsar, (A) evini kiraya vermek ya da satmak isteyen kişi ve (B) de kiralamak ya da satın almak üzere ev arayan kişi olsun. Simsar (E), (A) ile (B)’yi buluşturup aralarında bir kira veya taşınmaz satışı sözleşmesi kurulması fırsatını oluşturmaktadır. İşlem yani asıl sözleşme onun aracılığı ile geçerli bir şekilde kurulmuş ise ücrete hak kazanmaktadır. Aynı kira sözleşmesi ya da taşınmaz satış işleminin “sahibinden.com” üzerinden yapıldığını varsayalım. Burada bir elektronik pazaryeri olan (E) “sahibinden.com”, evini kiralamak ya da satmak isteyen (A)’ya işlettiği pazaryeri platformu üzerinden ücretli ya da ücretsiz olarak ilan verme imkânı sağlamak suretiyle elektronik pazaryerinin üye ya da kullanıcılarına ulaşarak evini satmasına ya da kiralamasına aracılık etmekte, (B)’de elektronik pazaryeri üzerinden gördüğü ilan sahibi ile temas kurarak sözleşme yapma imkânına sahip olmaktadır.

sayılı TKHK’da “Aracı Hizmet Sağlayıcı” olarak tanımlanmaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin işleyişi, temel olarak elektronik pazaryeri işletmesinin sanal pazaryerinin bilinirlik ve tanınırlığını arttırarak yeni üye ya da kullanıcılar bulmasını gerektirmekle birlikte uygulamadaki iş modellerinde elektronik pazaryerinin hizmet sağlayıcıya ya da alıcıya sözleşme kurulmasını sağlayacağına yönelik bir taahhüdünden bahsetmek mümkün değildir. Çoğu durumda elektronik pazaryeri, alışveriş yapılmasına elverişli bir elektronik pazaryeri platformu oluşturmakta ve bu platformu pazarlamaktadır. Elektronik pazaryerinin nasıl kullanılacağı ya da hizmet sağlayıcı ile alıcının birbirleri ile nasıl iletişime geçecekleri pazaryeri platformunun kullanımına bağlı olarak değişmektedir. Yine elektronik pazaryeri işletmesi, genellikle hizmet sağlayıcı işletmenin alıcılarla ticaret yapıp yapmadığına bakmaksızın üyelik ücreti, listeme ücreti gibi farklı isimler altında ücret almaktadır. Ancak bazı pazaryeri sözleşmelerinde elektronik pazaryeri işletmesi sadece satış yapılması halinde ücret ya da komisyona hak kazanmaktadır. Bu durumlarda elektronik pazaryeri sözleşmesinin simsarlık sözleşmesine yaklaştığını söylemek mümkündür.

TBK.’nda simsarın sır saklama yükümlülüğüne ilişkin açık bir hüküm bulunmamakla birlikte simsarlık ve vekâlet ilişkisinin temelini güvene dayanması ve sadakat borcunun bir gereği olarak, simsar aracılık ettiği işlerin yerine getirilmesi esnasında taraflarla ilgili öğrendiği sırları saklamakla yükümlüdür¹⁸⁹. Elektronik pazaryeri işletmesinin, hizmet sağlayıcı üyenin pazaryerinde yer alması ve burada

Benzer şekilde, bir online açık artırma satış platformu olan “Onlinealsat.com”, Türkiye’nin tüm illerinden filo sahibi şirketlerin, yetkili satıcıların, ikinci el araç ticareti yapan galerilerin, kiralama şirketlerinin, banka ve özel kuruluşların araçlarını şeffaf bir ortamda yayınlayıp, satış işlemlerinin yapılmasına aracılık sağlamaktadır. Üyeler araçlarını sisteme 7/24 yükleyip satışa çıkarabilmekte veya yayında olan diğer araçlara teklif verebilmekte, açık artırma ya da hemen al seçenekleriyle alım satım yapılabilmekte, satış sonucu elektronik pazaryerine satış bedeli üzerinden komisyon ücreti ödenmektedir. <https://www.724ihale.com/kullanim-sartlari>, (Çevrimiçi), 10.11.2018;

Yine “BİTAKSİ” olarak isimlendirilen mobil elektronik pazaryeri uygulaması, Taksit Sürücülerini ile müşterileri bir araya getiren bir teknoloji platformu olup sürücü ve müşteri uygulamayı indirerek kayıt olmaktadır. Müşteri, kayıt olup BİTAKSİ uygulamasını açtıktan sonra taksit çağırma butonuna tıkladığında, uygulama aracılığıyla, bulunduğu konuma en yakın olan taksit kendisine yönlendirilmekte ve taksit sürücüsü çağırma kabul ettiği takdirde, sürücü ve araca ait bilgiler müşteriye ulaştırılmakta, müşteri BİTAKSİ aracılığı ile gerçekleştirdiği yolculuk sonunda yolculuk bedelini uygulamadaki ödeme sistemi vasıtasıyla kredi kartını kullanarak ya da nakit olarak sürücüye ödemektedir. Müşteri, taksimetrede yazılı ücret haricinde ilgili mevzuat hükümlerinde açıkça belirtilen köprü, yol ve otopark gibi yol kullanım masraflarını da ödemekle yükümlüdür. BİTAKSİ sürücü ile müşteriyi eşleştirmesi sonucunda sürücüden komisyon almaktadır. <http://www.bitaksi.com/kullanim-kosullari/>, (Çevrimiçi), 10.11.2018

¹⁸⁹ Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.522

işlem yapması nedeniyle edindiği bilgiler bakımından da benzer bir sır saklama yükümlülüğünden söz edilebilecektir.

Simsar ve müvekkili arasındaki ilişki sürekli bir hukuki ilişki olmayıp geçici nitelik gösterir¹⁹⁰. Simsarın aracılık faaliyeti, taraflar arasında bir sözleşmenin kurulmasına yöneliktir; sözleşmenin kurulması veya kurulamayacağının anlaşılması ile sona erer¹⁹¹. Simsarlık sözleşmesinde, simsarın hangi sözleşmenin yapılmasına olanak hazırlayacağı veya aracılık edeceği de saptanmalıdır. Buna karşılık elektronik pazaryeri sözleşmesindeki ilişki simsarlık sözleşmesinde olduğu gibi tek bir sözleşmeye yönelik olabileceği gibi (örneğin, sahibinden.com pazaryerinde tek bir aracın satılmasına aracılık edilmesi), simsarlık sözleşmesinden farklı olarak süreklilik arz edecek şekilde faaliyette bulunulması da mümkündür.

Simsarlık sözleşmesinde, simsarın aktif olarak edim faaliyetine başlaması halinde özen borcuna tabi olduğu kabul edilmekte, aktif olarak aracılık faaliyetine başlamamışsa özen borcuna aykırılık nedeniyle sorumlu tutulabilmektedir¹⁹². Oysa elektronik pazaryeri işletmesinin pazaryeri platformunu kullanıma hazır hale getirmesi ve işler halde bulundurması yeterli olup her bir sözleşme açısından aktif bir aracılık faaliyetinden söz etmek mümkün değildir. Her bir işlemde komisyon ücretine hak kazanılan sözleşmelerde dahi, her bir münferit satış sözleşmesinin kurulmasına aktif bir aracılıktan ve buna yönelik bir özen borcundan söz etmek mümkün bulunmamaktadır.

Simsarlık sözleşmesinde simsar, TBK.m.520/II ve m.505/I uyarınca işin görülmesi sırasında tarafların, bilhassa kendisine yetki veren iş sahibinin talimatlarına uygun davranmalı; her iki taraf için aracılık yapıyorsa iki tarafın talimatlarını bağdaştırma yolunda çaba sarf etmelidir¹⁹³. Oysa elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryerinin ne hizmet sağlayıcıdan ne de alıcıdan talimat almasından söz etmek mümkün değildir.

¹⁹⁰ Bilgili, Demirkapı, **Ticaret Hukuku**, s.84; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.713

¹⁹¹ Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.516

¹⁹² Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.522

¹⁹³ Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.523

Yapılan açıklamalar ve örnek teşkil eden elektronik pazaryeri uygulamaları dikkate alındığında simsarlık sözleşmesi ile elektronik pazaryeri sözleşmesi arasında benzerlikler mevcut olduğu ancak ayrılan yönlerinin de bulunduğu ve elektronik pazaryeri sözleşmesi ile simsarlık sözleşmesinin birebir örtüşmediği görülmektedir.

4.3.1.5. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Komisyonculuk Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TBK’nda 532-545 maddeleri arasında alım satım komisyonculuğu ayrıntılı olarak düzenlenmiş, diğer işlere ilişkin komisyonculuk ise m.546’da alım-satım komisyonculuğuna gönderme yapılarak hükme bağlanmıştır¹⁹⁴. Borçlar Kanunu’nun on birinci bölümünü oluşturan bu düzenleme, genel olarak iş sahibi (vekâlet veren) ile komisyoncu arasındaki iç ilişkiye ilişkin hükümler getirmektedir. Komisyona ilişkin bu düzenlemeler dışında, vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler de komisyon sözleşmesine uygulanabilmektedir (TBK m. 532/2).

TBK. m. 532’ye göre; “Alım veya satım komisyonculuğu, komisyoncunun ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınurların alım veya satımını üstlendiği sözleşmedir.”

Bu tanımdan hareketle, komisyoncu, ücret karşılığında, kendi adına ve müvekkili hesabına hukuki işlem yapmayı üstlenen kişidir¹⁹⁵. Komisyoncu bağlı olmayan tacir yardımcılarındandır ve müvekkili olan tacirin işletmesi dışında ve ondan bağımsız olan bir işletmenin sahibidir¹⁹⁶.

Komisyonculuk sözleşmesinin unsurları şunlardır:

¹⁹⁴ Borçlar Kanunu dışında da başka bazı özel komisyonculuk faaliyetlerini konu edinen kanuni düzenlemeler mevcuttur. TTK. m.917-930 arasında ve Karayolu Taşıma Kanunu’nda düzenlenen “Taşıma İşleri Komisyonculuğu”, 5174 sayılı Kanun m.47’de de alım-satım komisyonculuğunun özel bir türü olan “Borsa Komisyonculuğu”, Sermaye Piyasası Kanunu m.37/1-b bendinde söz edilen “Yatırım Kuruluşunun Faaliyeti” ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nda yer alan “Gümrük Müşavirleri” de özel komisyoncu türleri olarak düzenlenmiştir.

¹⁹⁵ Fatma Hızır, “Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Alım Satım Komisyoncusunun Temsil Yetkisi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.65, Sa.4, 2016, s.2869; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.458

¹⁹⁶ Hızır, **Komisyoncu**, s.2869

Bir sözleşmeye dayanması: Komisyonculuk, komisyoncu ile müvekkili arasında yapılan bir sözleşmeden doğan ilişkidir. Komisyoncu, bu sözleşmeye dayanarak kendi adına ve müvekkili hesabına üçüncü kişilerle yaptığı hukuki işlemlerden doğan hakları ve borçları müvekkiline devreder ve komisyon ücretini alır¹⁹⁷. Komisyoncu ile müvekkili arasında komisyonculuk ilişkisini doğuran bu sözleşme, şekle tabi değildir¹⁹⁸. Komisyonculuk sözleşmesi taraflar arasında sürekli bir ilişkiyi değil, belirli bir işi düzenler, müvekkilleri ile komisyoncu arasında her iş için ayrı bir ilişki kurulur¹⁹⁹. Komisyon sözleşmesi vekâletin özel bir türüdür. Genel olarak tüm komisyonculuk ilişkileri ile ilgili hukuki boşluk halinde vekâlet sözleşmesi hükümlerine başvurulacaktır²⁰⁰.

Komisyoncunun kendi adına ve müvekkili hesabına hareket etmesi: Komisyoncu, üçüncü kişilerle kendi adına fakat vekâlet veren hesabına hukuki işlem yapmaktadır²⁰¹.

Sözleşmenin Konusunun Kıymetli Evrak ve/veya Taşınır Eşya Alım Satımı Olması: Komisyoncu, ücret karşılığında kendi adına ve müvekkili hesabına ancak kıymetli evrak ve/veya eşya alım satımı işlerini üstlenebilir.

Ücret Karşılığı Çalışması: Komisyon sözleşmesi ücretlidir. Komisyoncu, kıymetli evrak ve/veya taşınır alım veya satımı işini maktu ya da nispi olarak tayin edilecek bir ücret karşılığı yapar²⁰². Böylece komisyon sözleşmesi ivazlı sözleşmelerden olmaktadır²⁰³.

Komisyoncunun borçları, TBK. m.533-537 arasında düzenlenmiştir. Komisyoncunun başlıca borçları; bilgi verme borcu, eşyaya özen gösterme borcu, bazı hallerde malı sigorta ettirme borcu, müvekkilinin verdiği talimatlara uyma borcu ve işi

¹⁹⁷ Hızır, **Komisyoncu**, s.2870; Bilgili, Demirkapı, **Ticaret Hukuku**, s.94; Poroy, Yasaman, **Ticari İşletme**, s.275

¹⁹⁸ Hızır, **Komisyoncu**, s.2871

¹⁹⁹ Poroy, Yasaman, **Ticari İşletme**, s.276; Hızır, **Komisyoncu**, s.2871

²⁰⁰ Bilgili, Demirkapı, **Ticaret Hukuku**, s.94; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.695

²⁰¹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.693; Hızır, **Komisyoncu**, s.2871; Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Özel**, s.458

²⁰² Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.531; Hızır, **Komisyoncu**, s.2872

²⁰³ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.694

tamamlama borcudur²⁰⁴. Komisyoncu, yaptığı iş hakkında vekâlet vereni bilgilendirmek ve talimatının yerine getirildiğini kendisine hemen bildirmekle yükümlüdür (TBK.m.533/1).

Kendisine verilen işi tamamlayan komisyoncu, ücrete hak kazanır (TBK.m.539/I). İşin tamamlanmış sayılabilmesi için üçüncü şahısla sözleşmenin yapılması ve sözleşmenin üçüncü şahıs tarafından ifa edilmiş olması gerekir²⁰⁵.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi ile komisyon sözleşmesini karşılaştırdığımızda; özellikle taşınır alım satımının söz konusu olduğu ve elektronik pazaryeri işletmesinin satılan her mal üzerinden komisyon ücretine hak kazandığı sözleşmelerde komisyon sözleşmesine benzerlikten söz etmek mümkün olmakla birlikte bu durumda dahi komisyonculuk sözleşmesinden farklı olarak elektronik pazaryeri işletmesi dış ilişkide alım satım işleminin tarafı konumunda olmadığından işlemde doğan hakların ve borçların iç ilişkide satıcı üyeye geçmesi ya da geçirilmesinden söz etmek mümkün değildir. Çünkü elektronik pazaryeri sözleşmesinde komisyonculuk sözleşmesinden farklı olarak alım satım işlemi doğrudan hizmet sağlayıcı ve alıcı arasında gerçekleşmekte ve elektronik pazaryeri işletmesinin kendi adına ve hizmet sağlayıcı hesabına hareket ettiğinden söz etmek mümkün bulunmamakta sadece satış bedelinin elektronik pazaryeri platformu aracılığı ile tahsil edildiği durumlara münhasır olmak üzere iç ilişkide satış bedelinin satıcı üyeye geçirilmesinden söz etmek mümkün olabilmektedir.

Bununla birlikte bazı elektronik pazaryeri örneklerinde tedarikçinin temin ettiği mal/hizmetlerin elektronik pazaryeri işletmesinin kendi adına ve tedarikçinin hesabına üçüncü şahıslara satıldığı hallerde komisyon sözleşmesi bulunduğu söz etmek mümkün olabilecektir²⁰⁶.

²⁰⁴ Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.532-533

²⁰⁵ Ayhan, Çağlar, **Ticari İşletme**, s.534-535

²⁰⁶ Nitekim alibaba.com kullanım koşulları ve üyelik sözleşmesinde “Alibaba.com.tr internet sitesi, SİTE üzerinden vereceği hizmetler sınırlı sayıda olmamak üzere; Alibaba.com.tr adresinde satışa sunulan ürünlerin; ÜYE tarafından bedeli ödendikten sonra, **tedarikçinin stok durumunun müsait olması halinde yani sözleşmenin satıcıya yüklediği; malın teslim edilmesi borcunun ifa edilebilir olması durumunda; taahhüt edilen sürede malın müşteriye kargo firması tarafından Alibaba.com.tr adına ayıpsız olarak teslimidir.**²⁰⁶” şeklinde malın elektronik pazaryeri işletmesi adına müşteriye teslim edileceği açıkça ifade edilmektedir. <https://alibaba.com.tr/conditions-of-use>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

Komisyoncunun muamele konusu eşyaya özen borcunu düzenleyen TBK. m.534'e göre;

“Satılmak üzere kendisine gönderilen eşya açıkça ayıplı ise komisyoncu, vekâlet verenin taşıyıcıya karşı haklarının korunması için gerekeni yapmak, zararı tespit ettirmek, olabildiğince eşyayı koruma altına almak ve durumdan vekâlet vereni hemen bilgilendirmekle yükümlüdür; aksi takdirde, her türlü ihmalden doğan zarardan sorumlu olur. Satılmak üzere gönderilen eşya kısa sürede bozulabilecek nitelikte ise komisyoncu, vekâlet vereni hemen bilgilendirmek koşuluyla eşyayı satmakla yükümlüdür.”

Görüldüğü gibi, komisyon sözleşmesinde, komisyoncunun özen borcuna tabi olduğu kabul edilmekte, komisyoncu özen borcuna aykırılık nedeniyle sorumlu tutulabilmektedir²⁰⁷. Elektronik pazaryeri işletmesinin özen borcu ise, pazaryeri platformunu kullanıma uygun halde kullanıma sunma ve sözleşme süresince de işler halde bulundurma şeklinde genel bir özen borcu olup her bir münferit satış sözleşmesi açısından ayrı bir özen borcundan söz etmek mümkün değildir. Ancak hizmet sağlayıcı üyenin satıma konu mallarının elektronik pazaryeri işletmesine ait depolarda muhafaza edilmesi ve alıcıya teslim edilmek üzere bu depolardan kargoya verilmesinin söz konusu olduğu durumlarda komisyon sözleşmesinin özen yükümlülüğünü düzenleyen hükümlerinin elektronik pazaryeri sözleşmesi üzerinden gerçekleşen münferit satış işlemleri yönünden de kıyasen uygulanmasından söz etmek mümkün olabilecektir. Ayrıca B2C ve C2C elektronik pazaryerlerinde tüketicilerin cayma hakkı kapsamında iade edilen mallar bakımından “Hızlı İade Sistemi” uygulamaları kapsamında elektronik pazaryeri işletmesinin iade sürecine ilişkin olarak hizmet sağlayıcıya bilgi verme yükümlülüğünden söz edilebilecektir.

Komisyon sözleşmesinde komisyoncu, vekâlet verenin bedele ilişkin talimatına uymak zorundadır²⁰⁸. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de, mal bedeli bizzat satıcı tarafından belirlenmekte ve satış işlemi bu bedel üzerinden bizzat hizmet sağlayıcı ve alıcı arasında gerçekleşmektedir. Dolayısı ile elektronik pazaryerinden yapılan satış işleminde malın belirlenen fiyatın dışında bir bedelle satılması zaten söz konusu

²⁰⁷ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.696

²⁰⁸ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.697

olmamaktadır. Ancak satış fiyatının belirlenmesinde elektronik pazaryerinin kısmen de olsa belirleyici olduğu bazı durumlarla karşılaşmak mümkün olabilmektedir. Şöyle ki; elektronik pazaryerlerinin bir kısmında zaman zaman kampanya ve indirimler düzenlenmekte ve üye işletmelerin bu kampanya ve indirimlere katılmaları zorunlu olabilmektedir. Böyle durumlarda elektronik pazaryerinin fiyat üzerinde belirleyici bir etkisinden ve komisyon sözleşmesine yaklaşan bir durumdan söz etmek mümkün olabilmektedir.

Komisyon sözleşmesinde komisyoncu, TBK.m.533 uyarınca işin görülmesi sırasında kendisine yetki veren iş sahibinin talimatlarına uygun davranmalıdır. Komisyoncu, yaptığı iş hakkında vekâlet vereni bilgilendirmek ve özellikle talimatının yerine getirildiğini kendisine hemen bildirmekle yükümlüdür²⁰⁹. Elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet sağlayıcının alıcılar ile yaptığı sözleşmelerin her aşamasında bilgi verme yükümlülükleri olsa da bu yükümlülük hizmet sağlayıcının talimatlarının yerine getirilmesi ile ilgili bir yükümlülük değildir. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryeri işletmesinin ne hizmet sağlayıcı üyeden ne de alıcılardan talimat almasından söz etmek mümkün değildir. Bilakis gerek hizmet sağlayıcı üye, gerekse diğer kullanıcılar elektronik pazaryeri tarafından belirlenen talimat ve kurallara uymak zorundadır.

Komisyoncu, sattığı malın bedeli ve aldığı malın kendisi üzerinde hapis hakkına sahiptir²¹⁰. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de elektronik pazaryeri işletmesinin hapis hakkı söz konusu olabilmektedir²¹¹. Ancak buradaki hapis hakkı da işin niteliği gereği mal üzerindeki bir hapis hakkı olmayıp tahsil edilen malların bedelleri üzerindeki bir hapis hakkıdır.

²⁰⁹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.696

²¹⁰ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.700

²¹¹ Bir elektronik pazaryeri sözleşmesinde, elektronik pazaryeri işletmesinin hapis hakkı, “...GittiGidiyor, aşağıda belirtilen ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere gerekli gördüğü durumlarda, Satıcı’dan kaynaklanan nedenlerle veya sistemin kötüye kullanılması sonucu maruz kaldığı veya ileride kalabileceği zarar ve ziyanını veya 3.kişilere veya kamu kurumuna yapmak zorunda kaldığı veya kalabileceği ödemeleri veya cezaları, Satıcı’nın diğer ürün veya hizmet satışlarından elde ettiği alacaklarından tutma veya hapis veya mahsup etme hakkı saklıdır”²¹¹ şeklinde ifade edilmektedir. <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

Görüldüğü gibi, elektronik pazaryeri sözleşmesinin komisyonculuk sözleşmesine benzediği yönler bulunmakla birlikte farklılaştığı yönler, benzediği yönlerden daha fazla olup komisyonculuk sözleşmesi hükümlerinin elektronik pazaryeri sözleşmesine aynen uygulanma imkânı bulunmamaktadır.

4.3.1.6. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Pazarlamacılık Sözleşmesi ile Karşılaştırılması:

Bugünkü iş bölümüne dayalı iş hayatında, emeklerinden yararlanan kişiler bulunmaktadır. Ticari işletmenin yönetilmesi, işletilmesi ve işlemlerin yürütülmesi için, tacirin yanında ona bazen bağımlı (iç örgütlenme), bazen bağımlı olmadan çalışan ve temsil yetkisi olan veya olmayan bu kişilere (dış örgütlenme) tacir yardımcısı denir²¹². Eğer yardımcı tacirle doğrudan bir bağımlılık ilişkisi içinde çalışmayıp, nispeten çalışma yöntem ve zamanını kendisi belirliyorsa “bağımsız”²¹³, tacirin gözetimi ve denetimi altında çalışıp onun emir ve talimatları doğrultusunda hareket ediyorsa “bağımlı”²¹⁴ yardımcısıdır.

Pazarlamacılık sözleşmesi, hizmet sözleşmesinin özel bir türüdür. Pazarlamacılık sözleşmesi TBK. m.448’de,

“Pazarlamacılık sözleşmesi, pazarlamacının sürekli olarak, bir ticari işletme sahibi işveren hesabına ve işletmesinin dışında, her türlü işlemin yapılmasına aracılık etmeyi veya yazılı anlaşma varsa, bu anlaşmada belirtilen işlemleri yapmayı, işletme sahibi işverenin de buna karşılık ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir” şeklinde düzenlenmiştir.

Kanunun bu düzenlemesinden hareketle pazarlamacının iş ediminin işverenin işletmesi dışında, onun hesabına her türlü işlemin yapılmasına aracılık etmek olduğu sonucuna varılabilir, buna göre aracılığın konusu işletmede üretilen veya verilen hizmetin merkez dışındaki uzak yerlerdeki müşteriler nezdinde tanıtımı ve satılmasına aracılık etmektir²¹⁵. Pazarlamacılık sözleşmesinin tarafları, pazarlamacı ve ticari

²¹² Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.127

²¹³ Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.127

²¹⁴ Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.127

²¹⁵ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.520

işletme sahibi işverendir²¹⁶. Pazarlamacı, işveren hesabına işlem yapılmasına aracılık eden veya işlemi bizzat yapan işçidir. İşveren ise, ticari bir işletme sahibi olan kimsedir²¹⁷. Pazarlamacılık sözleşmesi iki tarafa tam borç yükleyen bir sözleşmedir²¹⁸. TBK.'nda pazarlamacılık sözleşmesi için şekil şartı öngörülmemiştir.

Pazarlamacılık sözleşmesinin unsurlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

İşin konusu: Bu sözleşmenin konusu, pazarlamacının, piyasada bir başkasının ad ya da hesabına ticari işlemler yapılmasına aracılık etme veya böyle bir işlemi bizzat yapma işidir²¹⁹.

Başkası adına işgörme: Pazarlamacı sadece aracılık faaliyetinde bulunmayı üstlenmiş olabilir²²⁰. Aracı pazarlamacı sadece, üçüncü kişilerle ticari işletme sahibi işveren hesabına yapılacak sözleşmelerin görüşmelerini yürütür; ancak sözleşmeyi kurma yetkisi yoktur²²¹.

Pazarlamacılık faaliyetinin işletme dışında yürütülmesi: Pazarlamacılık sözleşmesinde pazarlamacı sözleşme konusu faaliyetlerini, işverenin işletmesi dışında işletmenin müşterilerine bizzat ziyarette bulunarak görür²²².

İşin sürekli olarak görülmesi: Pazarlamacı üstlendiği işi arızı (ara sıra) olarak değil, genel hizmet sözleşmesinde olduğu gibi sürekli olarak görmektedir²²³.

Ücret: TBK. m.454'e göre işveren, pazarlamacıya sadece belirli bir miktardan veya bu miktarla birlikte komisyondan oluşan bir ücret ödemekle yükümlüdür. Ücretin tamamının veya önemli bir kısmının komisyon ücretinden oluşacağına dair şart yazılı olması kaydıyla geçerlidir.

²¹⁶ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.521

²¹⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.576

²¹⁸ Eren, **Borçlar Özel**, s.577

²¹⁹ Eren, **Borçlar Özel**, s.576

²²⁰ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.521

²²¹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.521

²²² Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.521

²²³ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.521

Pazarlamacılık sözleşmesinde pazarlamacı, işverenin talimatlarına uygun olarak hareket etmekle yükümlüdür²²⁴. Pazarlamacı, yalnız işveren hesabına iş yapabilir. Pazarlamacı, ilke olarak yalnız işlemlere aracılık etmeye yetkilidir²²⁵. Ancak, yazılı bir anlaşmayla bunun aksi kararlaştırılabilir²²⁶.

Pazarlamacılık sözleşmesi ile elektronik pazaryeri sözleşmesi arasındaki benzerlik her ikisinde de mevcut olan aracılık işlevidir. Pazarlamacılık sözleşmesinde pazarlamacı, piyasada bir başkasının ad ve hesabına ticari işlemler yapılmasına aracılık etmektedir. Elektronik pazaryerleri de kanunda aracı hizmet sağlayıcı olarak tanımlanmış olup hizmet sağlayıcı üyelerin elektronik pazaryeri üzerinden ticari faaliyette bulunmalarına imkân sağlayarak bir çeşit aracılık işlevi yerine getirmekte ve bu hizmet karşılığında da pazarlamacılık sözleşmesinde olduğu gibi ücret ya da komisyon almaktadır. Pazarlamacılık sözleşmesinde olduğu gibi, elektronik pazaryeri sözleşmesinde de, web sayfası fiziki işletme olmadığından işverenin işletmesinin (fiziki işyerinin) dışında işgörme ve işin genellikle arızı olarak değil sürekli olarak görülmesi söz konusudur. Müşterilerin ödeme yapmamalarından veya diğer yükümlülüklerini ifa etmemelerinden dolayı pazarlamacı gibi elektronik pazaryerinin de sorumluluğu bulunmamaktadır.

Bununla birlikte pazarlamacılık sözleşmesinden farklı olarak, elektronik pazaryeri işletmesinin müşterileri ziyaret yükümlülüğü, kendisi ve üçüncü kişi hesabına işlem yapmama gibi yükümlülükleri bulunmamaktadır. Elektronik pazaryeri işletmesinin pazarlamacılık sözleşmesinden ayrıldığı hususlardan bir diğeri ise satıcı üyelerden harcamalarına katılmalarını isteme imkânı bulunmamasıdır.

Pazarlamacılık sözleşmesinde işveren belli bir alan ya da müşteri çevresinde faaliyette bulunmak için pazarlamacıyı tek yetkili kılmışsa aksi yazılı olmadıkça o alan veya çevrede başkasına yetki veremez²²⁷. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde ise

²²⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.577; Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.134

²²⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.578; Bozkurt, **Ticaret Hukuku**, s.134

²²⁶ Buna karşılık pazarlamacı, işlemlere aracılık etme yanında ayrıca işlem yapmaya da yetkili kılınmışsa yetkisi, bu işlerin icrası için gereken bütün olağan hukuki işlem ve fiilleri kapsar; ancak özel yetki verilmedikçe müşterilerden tahsilat yapamaz ve ödeme günlerini değiştiremez (TBK. m. 452).

²²⁷ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.524

hizmet sağlayıcının birden fazla elektronik pazaryerinde faaliyette bulunmasına kural olarak bir engel olmadığı gibi elektronik pazaryeri de çok sayıda hizmet sağlayıcıya aynı anda hizmet vermektedir. Ancak özellikle endüstriyel tedarik pazaryerlerinde taraflar hizmet sağlayıcının başka elektronik pazaryerlerinde yer alamayacağı ya da elektronik pazaryerinin hizmet sağlayıcı ile aynı iş kolunda faaliyet gösteren başka firmalarla sözleşme yapamayacağı şeklinde sınırlamalara gidebilirler.

Pazarlamacılık sözleşmesinde pazarlamacı işlemlere aracılık ederken işveren adına ve hesabına hareket etmektedir. Bu durum işverenle pazarlamacı arasında bir doğrudan temsil ilişkisi bulunduğunu göstermektedir. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde ise hizmet sağlayıcı, alıcı üyelerle doğrudan kendi adına ve hesabına işlem yapmaktadır. Elektronik pazaryeri üzerinden yapılan satış işlemlerinde doğrudan temsilden söz edilebilecek tek durum satıcı adına ve hesabına satılan mal/hizmet bedelinin tahsili noktasında söz konusu olmaktadır. Nitekim bu duruma elektronik pazaryeri sözleşmesi hükümlerinde de yer verilmektedir²²⁸.

Pazarlamacılık sözleşmesinde pazarlamacının belirli sınırlı durumlar ve koşullarda garanti borcunun olabileceği öngörülmüştür. Şöyle ki; kanun koyucu ekonomik yönden zayıf olan pazarlamacıyı korumak uğruna onun işverene karşı müşterinin edimini yerine getirememesi durumunda sorumluluk üstlenmesini adil bulmadığı için bu husustaki anlaşmaları kesin hükümsüz saymıştır²²⁹. Bununla birlikte böyle bir garantiyi kendi müşteri çevresi ile işlem yapması durumunda uygun bir bedel, bir komisyon verilmesi karşılığında ve sigorta sözleşmelerinde aracılık yapılması halinde sigorta priminin tahsili için yapılacak masraflar bakımından kısmen mümkün görmüştür²³⁰. Buna karşılık özellikle tüketiciler pazarına yönelik elektronik pazaryerlerinin hemen hepsinde son yıllarda farklı isimlerle adlandırılan güvenli ödeme sistemi uygulanmak sureti ile müşterilerin ödeme yapmaması ihtimali ya da

²²⁸ Bir elektronik pazaryeri sözleşmesinde “İşbu kullanıcı sözleşmesinde tanımlanan Sıfır Risk Sisteminin işleyişini sağlamak amacıyla Satıcı, satışa sunduğu ürün ve/veya hizmetlere ilişkin bedellerin kendi nam ve hesabına Alıcı'dan tahsil edilmesi konusuna münhasır olarak, GittiGidiyor'u temsilci olarak atamaktadır” şeklindeki düzenleme ile bu konuya münhasır olarak doğrudan temsile yer verilmektedir. <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

²²⁹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.524

²³⁰ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.524

iptal ve iade durumunda müşteriye ödediği paranın iade edilmemesi rizikosunu ortadan kaldırılmaktadır. Ancak bu durum elektronik pazaryerinin ödememe rizikosundan sorumlu olduğu anlamına gelmemekte, bilakis elektronik pazaryeri sözleşmelerinde elektronik pazaryeri işletmesinin sorumsuzluğuna ilişkin kayıtlara yer verilmektedir.

Görüldüğü gibi elektronik pazaryeri sözleşmesi ile pazarlamacılık sözleşmesi arasında benzeyen yönler bulunmakla birlikte ayrılan yönleri de bulunmaktadır.

4.3.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Yukarıda elektronik pazaryerinin tarafları bölümünde açıklandığı üzere elektronik pazaryeri işletmesi hukuken “aracı hizmet sağlayıcı” ve “yer sağlayıcı” statüsündedir. 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda yer verilen “Aracı hizmet sağlayıcı” kavramı “Elektronik pazaryeri” kavramının hukuki karşılığını oluşturmaktadır. ETK.’nin tanımlar başlıklı ikinci maddesinde aracı hizmet sağlayıcı, “başkalarına ait iktisadi ve ticari faaliyetlerin yapılmasına elektronik ticaret ortamını sağlayan gerçek ve tüzel kişiler” şeklinde ve 5651 sayılı İnternet Kanununda “yer sağlayıcı kavramı” “Hizmet ve içerikleri barındıran sistemleri sağlayan veya işleten gerçek veya tüzel kişileri ifade etmektedir.” şeklinde tanımlanmaktadır. Elektronik pazaryeri işletmeleri ile hizmet sağlayıcılar arasında kurulan standart sözleşmelerde elektronik pazaryerinin aracı hizmet sağlayıcı ve yer sağlayıcı statüsü vurgulanmaktadır²³¹.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasında kurulmakla birlikte elektronik pazaryerinin çeşitli tarafları arasında kurulan başka sözleşme ilişkileri de bulunmakta ve bu farklı taraflar arasındaki hukuki ilişkiler çeşitli şekillerde birbirini etkilemektedir.

²³¹ “...Websitesi’nde yer alan herhangi bir ürün veya hizmetin satıcısı konumunda değildir ve 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun uyarınca **aracı hizmet sağlayıcıdır**” <https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018; “...5651 sayılı yasa kapsamında **“yer sağlayıcı” statüsündedir** ve tarafınızdan sağlanan içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.” <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-kosullari-ve-sartlar.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

Elektronik pazaryeri işletmelerinin elektronik pazaryeri sözleşmeleri kapsamında verdiği hizmetlerin türü ve kapsamı çok farklı olabilmektedir. Elektronik pazaryeri işletmeleri, elektronik pazaryeri sözleşmelerinde bu hizmetlerin değiştirilmesi ve sona erdirilmesi bakımından kendilerine çok geniş hak ve yetkiler tanımaktadır²³². Elektronik pazaryeri işletmesi, hizmetlerin ifasına ilişkin bütün fonksiyonel özellikleri elinde tutmakta, bu hizmetlerin özelliklerini tamamen değiştirebilmekte ve hatta bildirim ve izne ihtiyaç duymaksızın iptal ederek verdiği hizmeti sonlandırabilmektedir. Aynı şekilde hizmet sağlayıcının üyeliğini askıya alabilmekte ya da iptal edebilmekte, hizmet, ürün ve içerikleri kaldırabilmekte, siteyi üçüncü kişilerin erişimine kapatabilmektedir.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde özellik gösteren hususlardan biri de elektronik pazaryeri işletmesinin sorumluluğuna ilişkin hususlardır. Bu sözleşmelerde elektronik pazaryeri işletmesinin üyelerine karşı sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğu önemli ölçüde sınırlandırılmakta ya da tamamen ortadan kaldırılmakta²³³; buna karşılık hizmet sağlayıcının sorumluluğu bakımından herhangi bir sınırlandırmaya gidilmemektedir.

Elektronik pazaryeri ile satıcı işletmeler arasında kurulan sözleşmelerde fesih konusuna da yer verilmekte, tarafların sözleşmeyi tek taraflı olarak feshetmesi halinde fesih tarihine kadar doğmuş olan hak ve borçları karşılıklı olarak ifa etmeleri gerektiği

²³² “SteelOrbis, önceden bir bildirim veya her hangi bir kimsenin iznine ihtiyaç duymaksızın, web sitesinin kullanım amacını, şeklini ve usullerini, özelliklerini, yapısını, fonksiyonlarını, içeriğini, verilen hizmetleri değiştirebilir, sizden bilgi ve belgeler talep edebilir, web sitesini iptal edebilir, işletilmesini askıya alabilir, sizin web sitesini kullanmanızı engelleyebilir. Bunlardan dolayı E-Pazaryerinden hiç bir hak talep edemezsiniz. Teknik sebeplerden veya üçüncü kişilerin eylem ve işlemlerinden kaynaklanan sorunlar veya zorunlu sebeplerden dolayı da SteelOrbis mesul tutulamaz.” <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanım-kosullari-ve-sartlar.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

“GittiGidiyor, Site’de sunulan hizmetleri, ürün ve içerikleri her zaman, üçüncü kişilerin erişimine kapatabilme, kaldırma ve silme hakkına sahiptir. GittiGidiyor, bu hakkını hiçbir bildirimde bulunmadan ve önel vermeden kullanabilir. GittiGidiyor’un sözkonusu ürün ve/veya hizmetleri siteden kaldırması nedeniyle satıcıya karşı herhangi bir tazminat yükümlülüğü doğmayacaktır... Sözleşmede belirtilen yasaklı ürünleri ve ilgili mevzuat tarafından satışı yasaklanan ürünleri satışa arz ettiği ve/veya sözleşme hükümlerine ve sitede belirtilen kurallara uymadığı tespit edilen satıcının üyeliği, GittiGidiyor tarafından askıya alınabilir veya iptal edilebilir...”²³² <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

²³³ “GittiGidiyor’un bu sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğu, kasıt ve ağır ihmali halleri hariç olmak üzere, işbu sözleşme tahtında, zarara yol açan olay tarihi itibarıyla GittiGidiyor’un kullanıcıdan varsa tahsil etmiş olduğu ücret ve komisyonların toplamı ile sınırlıdır” <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

kabul edilirken, elektronik pazaryeri işletmesinin sözleşmeyi tek taraflı olarak feshetmesi halinde, herhangi bir tazminat ödeme yükümlülüğünün olmayacağı kabul edilmektedir²³⁴.

Elektronik pazaryeri sözleşmeleri ile karşılaştırılan sözleşmeler arasında benzerlikler olmakla birlikte aralarında mevcut bulunan farklılıklar, sözleşmenin TBK.'nda düzenlenen sözleşme tiplerinden herhangi biriyle tam olarak örtüşmediğini ortaya koymaktadır. Elektronik pazaryeri işletmeleri ile hizmet sağlayıcı işletmeler arasında kurulan standart sözleşmelerde de sözleşmenin bu sözleşmelerden herhangi biri olarak nitelenemeyeceğine ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir²³⁵.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılabileceği üzere elektronik pazaryeri işletmeleri ile hizmet sağlayıcılar arasındaki sözleşme ilişkisinin niteliği son derece tartışmalıdır. Dolayısıyla bu hukuki ilişkinin nitelendirilmesi konusunda öncelikle taraflar arasında mevcut sözleşmenin ve somut olayın özelliklerinin değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Zira elektronik pazaryeri işletmesinin, pazaryeri platformu üzerinden gerçekleşen elektronik ticaretteki rolü, sözleşme ilişkisinin niteliğini de etkilemektedir.

Elektronik pazaryeri üzerinden satış yapmak esasen elektronik ortamda bir dükkân kiralamak anlamına geldiğinden özellikle elektronik pazaryeri sözleşmesinin kullanımının ücretli olduğu durumlarda elektronik pazaryeri sözleşmesinin kira sözleşmesine, ücretsiz olduğu durumlarda ise kullanım ödüllü sözleşmesine²³⁶ yaklaştığı sonucuna varılabilecektir. Yine elektronik pazaryerinin ürünlerin

²³⁴ “Taraflardan herhangi biri, tek taraflı olarak işbu sözleşme ve eklerini her zaman feshedebilir. Böyle bir fesih halinde taraflar fesih tarihine kadar doğmuş olan hak ve borçları karşılıklı olarak ifa edeceklerdir. GittiGidiyor’un işbu sözleşmeyi tek taraflı olarak fesih etmesi halinde, herhangi bir tazminat ödeme yükümlülüğü olmayacaktır.”

<https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

²³⁵ “E-Pazaryeri sadece ticareti kolaylaştırmak amacıyla Web Sitesi’ni kullanıma sunmakta olup, Web Sitesi üzerinden yapılan işlemlerde alıcı, satıcı, temsilcilik, acenta, simsarlık, vekâlet, kefalet, garanti, komisyonculuk, mümessillik, danışmanlık veya burada belirtilmeyen diğer herhangi bir hukuki sıfatı yoktur. Sizin Web Sitesi kanalıyla işlem yapmanız, üçüncü kişilerle ilişkiler tesis etmeniz, alım satım ve diğer şekillerle ticaret yapmanız, sizinle bizim aramızda, söz konusu işlemlerden kaynaklanan herhangi bir hukuki ilişki veya sorumluluk oluşturmaz.”

<https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-kosullari-ve-sartlar.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

²³⁶ Kullanım ödüllü sözleşmesine ilişkin açıklamalara aşağıda bölüm 3.3. de elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasında kurulan sözleşmenin nitelendirilmesi başlığı altında yer verilmiştir.

fiyatlarından yapılacak kampanyalara kadar birçok konuda söz sahibi olduğu durumlarda aradaki sözleşme ilişkisi adi ortaklık sözleşmesine yaklaşabilecektir. Benzer şekilde, elektronik pazaryerinin, hizmet sağlayıcının satışlarını arttırmasına yönelik birtakım faaliyetlerde bulunması, simsarlık sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulama alanı bulmasına sebebiyet verebilecektir. Bu tür bir ilişkinin söz konusu olmaması halinde taraflar arasındaki ilişkinin işgörme edimleri yönünden ya da en azından güvenli ödeme sisteminin kullanıldığı elektronik pazaryeri sözleşmeleri bakımından vekâlet sözleşmesine yaklaştığı düşünölebilecektir.

Sonuç olarak; elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasında kurulan sözleşme her ne kadar isimli sözleşmelere ilişkin bazı unsurları içerse de bu sözleşmeyi Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sözleşme tiplerinden herhangi biriyle isimlendirebilmek mümkün görünmemektedir. Çünkü sözleşmenin Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sözleşmelerle benzer yanları olmakla birlikte sözleşmenin ayırt edici yönleri de bulunmakta ve taraflar arasında sözleşmenin esaslı unsurları isimli sözleşmelerden farklı olarak belirlenebilmektedir. O halde elektronik pazaryeri sözleşmesinin **isimsiz bir sözleşme olduğu**, özellikle kira sözleşmesine ilişkin unsurlar başta olmak üzere birden fazla isimli sözleşmeye ait unsurları taşıyan **karma bir sözleşme olduğu** söylenebilecektir. Bu durumda, elektronik pazaryeri sözleşmelerinde her bir somut sözleşme dikkate alınarak ve taraf menfaatlerine uygun düştüğü ölçüde unsurlarını içerdığı sözleşme tiplerine bağılı hükümlerin kıyasen uygulanmaları yanında kimi zaman bu hükümlerden bir veya birkaç tanesine üstünlük tanımak yoluna gidilebileceğı, böylece kıyasen uygulamayı kapsayacak şekilde birleştirme ve soğurma görüşleri doğrultusunda niteliğı elverdiği ölçüde başta kira sözleşmesi olmak üzere işgörme sözleşmeleri ve diğör isimli sözleşmelere ait hükümlerin uygulanabileceğı kanısındayız.

4.4. Elektronik Pazaryeri İşletmesi ile Alıcılar Arasında Kurulan Sözleşmenin Nitelendirilmesi

4.4.1. Genel Olarak

Elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasında kurulan “elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesi”nin alıcı tarafında elektronik pazaryerinin türüne göre mesleki ya da ticari amaçla alım yapan işletmeler (gerçek ya da tüzel kişiler) ya da tüketiciler yer alabilmektedir. Sözleşmenin alıcı tarafında ticari işletmelerin bulunması halinde TKHK hükümleri uygulama alanı bulamasa da, ETK., TBK. ve TTK. hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Buna karşılık sözleşmenin taraflarından birinin tüketici olması halinde ETK.’nin yanı sıra TKHK. ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde TBK. hükümleri uygulanabilecektir.

Elektronik pazaryeri uygulamasının alıcı konumundaki kullanıcıları elektronik pazaryerlerinden iki farklı şekilde yararlanabilirler. Bunlardan ilki üye olunarak elektronik pazaryerinden alışveriş yapılması, ikincisi ise üye olunmaksızın alışveriş yapılmasıdır. Elektronik pazaryeri üyesi olarak alışveriş yapmakla elektronik pazaryerine üye olmaksızın alışveriş yapmak arasındaki temel fark; genellikle verilen siparişleri takip edebilmek, iade sürecini başlatabilmek ve satıcıyla iletişime geçebilmek noktasındadır²³⁷. Ancak üye olunması zorunlu olmasa da elektronik pazaryeri üzerinden işlem yapılabilmesi için önceden hazırlanmış standart kullanıcı sözleşmesinin web sitesi üzerinden onaylanması gerekmektedir. Bu nedenle çalışmamızda elektronik pazaryeri ile alıcı olarak isimlendirdiğimiz kullanıcılar arasındaki sözleşmeler alıcının üye olup olmamasına göre herhangi bir ayırım yapılmaksızın ve çok karşılaşılan pazaryeri uygulamalarında kullanılan standart sözleşme örnekleri ile ilgili yasal düzenlemeler etrafında incelenmeye çalışılacaktır.

Bu kapsamda ilk olarak sözleşmenin konusunun ne olduğuna ve bu konunun ne şekilde ifade edildiğine bakılmalıdır. Elektronik pazaryeri işletmesi kullanıcılarına asli hizmet olarak elektronik pazaryerinin kullanımını sağlama hizmeti sunmaktadır.

²³⁷ Örnek olarak Bkz.: <https://yardim.gittigidiyor.com/alici-rehberi/nasil-urun-alirim>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

Elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasında yapılan üyelik sözleşmesinin konusu, her zaman bu hizmetin sunulmasıdır. Sözleşme konusunu açıklamak için kullanılan ifadeler sözleşmenin isimlendirilmesi noktasında bazı ipuçları vermektedir. Sözleşmelerde kullanılan “kullanıcı sözleşmesi” ya da “üyelik sözleşmesi” gibi sözleşme başlıklarından ve “üyenin faydalanma şartlarının belirlenmesi” ifadesinden, kurulan sözleşmenin “üyelik sözleşmesi” olarak isimlendirildiği anlaşılmaktadır²³⁸. Elektronik pazaryerleri tarafından bu şekilde bir isimlendirmede bulunulmuş olsa da aslında teknik olarak üyelik, bir sözleşme türü değildir.

Sözleşmenin konusundan hareketle, incelediğimiz sözleşmenin abonelik sözleşmesi, hizmet sözleşmesi ve kullanım ödünçü sözleşmesi (özellikle üyeliğin ücretsiz olduğu hallerde) ile benzerlik taşıdığı söylenebileceğinden abonelik sözleşmesi, hizmet sözleşmesi ve kullanım ödünçü sözleşmesinin tanımı ve unsurları üzerinde kısaca durularak incelediğimiz elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesi ile bu sözleşmelerin benzeyen ve ayrılan yönleri belirlenmeye ve sözleşme nitelendirilmeye çalışılacaktır. Tekrardan kaçınmak için elektronik pazaryeri sözleşmesinin benzer sözleşmelerle karşılaştırılması başlığı altında karşılaştırma yapılan sözleşmeler burada yeniden ele alınmayacaktır.

4.4.2. Abonelik Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m.52/I’e göre;

“Abonelik sözleşmesi, tüketicinin, belirli bir mal veya hizmeti sürekli veya düzenli aralıklarla edinmesini sağlayan sözleşmelerdir.”

Abonelik sözleşmesi, “satıcı/sağlayıcı ile tüketici arasında akdedilen ve satıcının/sağlayıcının belirli veya belirli olmayan bir süre için bir mal ya da hizmeti, tekrarlanan edalar biçiminde karşı tarafa temin etme; buna mukabil tüketicinin belli bir meblağı peşin ya da dönemler halinde ödeme taahhüdü altına girdiği, tam iki tarafa

²³⁸ Örnek sözleşmelerden birinde, sözleşmenin konusunun, “elektronik pazaryerinin sahip olduğu internet sitesi adresinden üyelerin faydalanma şartlarının belirlenmesi” olduğu ifade edilmiştir. <https://www.hepsiburada.com/ayagina-gelsin/uyelik-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

borç yükleyen ivazlı bir sözleşmedir” şeklinde tanımlanabilir²³⁹. Abonelik sözleşmeleri, sadece tüketicilerle yapılmamakta, tacirler arasında ticarî ve/veya meslekî faaliyetlerin icrası amacıyla da yapılabilmektedir²⁴⁰.

Abonelik sözleşmesinin unsurları şunlardır:

Tarafların anlaşması: Satıcı/sağlayıcı ile abone arasında sözleşmenin objektif esaslı noktaları olan bir malın satılması veya hizmetin sunulması ve abonelik ücreti konusunda anlaşmaya varılması gerekmektedir²⁴¹.

Bir mal veya hizmetin sunulması: Abonelik sözleşmesinin konusu belli bir malın satılması veya bir hizmetin sunulmasıdır²⁴².

Süreklilik: Malın satılması veya hizmetin sunulması, aslında belli bir süre için devam etmektedir ancak, bu süre sözleşmenin başında açıkça belirlenebileceği gibi sözleşmenin süresi önceden öngörülemiyorsa belirsiz de olabilmektedir²⁴³.

Abonelik ücreti: Mal satılması veya hizmet sunulması karşılığında söz konusu malı edinen veya hizmetten yararlanan tarafın, sözleşmenin karşı tarafına peşin veya dönemsel olarak bir bedel ödemesi gerekir. Mal ya da hizmetin karşılığını oluşturan abonelik ücretinin miktarı, sözleşmenin başında bazı hallerde kesin olarak belli olmakta (dergi aboneliğinde olduğu üzere), bazı hallerde ise yararlanmanın hangi düzeyde (miktar) gerçekleşeceğinin önceden bilinmemesi nedeniyle, (elektrik, su ya da telefon aboneliğinde olduğu gibi) belli olmamaktadır²⁴⁴.

²³⁹ Güneş Koca, “Tüketicinin Korunması Açısından Abonelik Sözleşmeleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004, s.29

²⁴⁰ Koca, **Abonelik Sözleşmeleri**, s.29; 4502 sayılı Kanun’la değişik 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu’nun tanımların yer aldığı 1 inci maddesinde “abone” tanımı; “Telekomünikasyon hizmeti sunan bir işletmeci ile ilgili hizmetten yararlanmaya ilişkin sözleşme yapan gerçek veya tüzel kişi” olarak geçmektedir.

²⁴¹ Sözleşmenin mal veya hizmet sunan tarafı; özel bir gerçek veya tüzel kişi olabileceği gibi, özel yönetim usullerine tabi hizmetleri yürütmekle görevli kılınan bir kamu kuruluşu ya da devletten imtiyaz alan bir işletme; karşı tarafı ise, sözleşme konusu mal ya da hizmeti talep eden ve “abone” olarak isimlendirilen gerçek veya tüzel kişidir. Koca, **Abonelik Sözleşmeleri**, s.30-31

²⁴² Koca, **Abonelik Sözleşmeleri**, s.32

²⁴³ Koca, **Abonelik Sözleşmeleri**, s.32

²⁴⁴ Koca, **Abonelik Sözleşmeleri**, s.33

Abonelik sözleşmesinin konusu, bir mal ya da hizmetin sunulmasıdır. Elektronik pazaryeri işletmesi ise üyelerine hizmet olarak elektronik pazaryeri işlevine sahip web sitesini kullanma imkânını ve bazı ilave hizmetleri sunmaktadır. Bu itibarla elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasında yapılan üyelik sözleşmesinin konusu, her zaman kullanmaya yönelik bir *hizmetin* sunulmasıdır. Abonelik hizmetinin sürekliliği esastır. Buna karşılık elektronik pazaryeri sağlama hizmeti sürekli olarak sunulmakla birlikte hizmetin sürekliliği konusunda elektronik pazaryeri işletmesi bir garanti vermediği gibi sözleşme taraflarca herhangi bir sınırlandırmaya tabi olmaksızın her zaman tek taraflı olarak feshedilerek sona erdirilebilmektedir. Abonelik sözleşmesinde abone bir ücret ödemek zorundadır. Elektronik pazaryeri üyeliğinde ise alıcıların üyeliğinin ücretli olması mümkün olmakla birlikte özellikle tüketici odaklı pazaryerlerinde alıcı üyelerin, üyeliğinin genellikle ücretsiz olduğu görülmektedir. Abonelik sözleşmelerinde, TKHK.’nın 52’inci maddesinin 4’üncü fıkrası gereğince,

“Süresi bir yıldan az olan belirli süreli abonelik sözleşmesinde satıcı veya sağlayıcı tarafından sözleşme koşullarında değişiklik yapılması hâlinde de tüketici sözleşmeyi feshedebilir”

Madde metninden de anlaşılacağı üzere, abonelik sözleşmeleri açısından sözleşme koşullarının tek taraflı olarak değiştirilmesi bazı sınırlamalara tabi bulunmakta ve satıcı-sağlayıcı tarafından sözleşme koşullarında değişiklik yapılması halinde tüketiciye tek taraflı fesih hakkı tanınmaktadır. Buna karşılık elektronik pazaryeri işletmesinin her zaman ve bildirim gereksiz olarak sözleşme koşullarını değiştirebilmesi ve sözleşmeyi feshetmesi söz konusu olabilmektedir²⁴⁵.

Görüldüğü gibi, elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcı üyeler arasında kurulan ve üyelik sözleşmesi olarak isimlendirilen sözleşmeler, abonelik sözleşmesinin unsurlarıyla bazı yönleri ile örtüşüyor olsa da aralarında yapısal olarak ve içerik yönünden farklılıklar bulunmaktadır.

²⁴⁵ “E-Pazaryeri, üyelik sözleşmesinin koşullarını hiçbir şekil ve surette ön ihbara ve/veya ihtara gerek kalmaksızın her zaman değiştirebilir, güncelleyebilir veya iptal edebilir”
<https://www.hepsiburada.com/ayagina-gelsin/uyelik-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

4.4.3. Hizmet Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Hizmet edimi ihtiva eden sözleşmeler, bir şeyin yapılması (bir işin görülmesi) borcunun ifasına yönelik sözleşmeler niteliğinde olup, bir başkasının yararına bedeni ya da fikri bir faaliyetin yürütülmesi şeklinde ortaya çıkarlar²⁴⁶. Bu kapsamda, hizmet, vekalet ve eser sözleşmeleri hukukumuzda düzenlenmiş bulunan, en temel işgörme (hizmet edimi) ihtiva eden sözleşmelerdir. Hizmet sözleşmeleri hukukun farklı alanlarında değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Hizmet sektörünün yaygınlaşması ve hatta imalat sektörü içerisindeki mal üretimine yönelik faaliyetlere göre daha baskın bir hal alması sonucunda salt hizmet edimi ihtiva eden isimli sözleşmeler yanında yeni isimsiz sözleşme tipleri ortaya çıkmıştır. Literatürde ve yabancı düzenlemelerde genellikle götürü seyahat sözleşmeleri, zayıflama kurları, tamir faaliyetleri, elbise temizleme, uzaktan öğrenim sözleşmeleri, konaklama sözleşmeleri ile öğretim organizasyonlarına ilişkin (dil, kayak, yelkenli kurslarına yönelik) sözleşmeler hizmet edimi ihtiva eden sözleşmeler arasında sayılmaktadır²⁴⁷.

Hizmet sözleşmesi TBK. m.393'te tanımlanmıştır. Buna göre,

“Hizmet sözleşmesi, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle işgörmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir.”

Hizmet sözleşmesinin tarafları işçi ve işverendir. İşçi, işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan bir süreyle işgörme borcunu üstlenen kişidir. İşçinin iş görürken kişisel nitelik ve özellikleri, beceri ve yetenekleri önemli olduğu için yalnız gerçek kişiler işçi olabilir. Tüzel kişilerin hizmet sözleşmesinde işçi olarak yer almaları mümkün değildir²⁴⁸. Hizmet sözleşmesinin unsurları şunlardır:

İşgörme Unsuru: Hizmet sözleşmesinin ilk belirgin unsuru işgörme unsurudur. İhtiyaçların giderilmesine yönelik her türlü planlı, fiziki ve fikri veya hem fikri hem fiziki insan emeğine, işgörme denir²⁴⁹. Hizmet sözleşmesinde işçi, eser sözleşmesinde

²⁴⁶ Ozanoğlu, **Tüketici**, s.87

²⁴⁷ Ozanoğlu, **Tüketici**, s.69

²⁴⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s.534

²⁴⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s.534

olduğu gibi bir edim sonucunu değil, sadece bir faaliyeti, yani bir edim fiilini borçlanır²⁵⁰.

Bağımlılık Unsuru: Hizmet sözleşmesinin en tipik unsuru, işçi ile işveren arasındaki bağımlılık unsurudur. İşçi, işverenin emrinde ona bağımlı olarak iş görür²⁵¹. İşçi, diğer işgörme sözleşmelerinden farklı olarak, işverene yer (işyeri), zaman ve hiyerarşik yönlerden bağımlı bir şekilde çalışmaktadır²⁵².

Zaman Unsuru: Hizmet sözleşmesi sürekli bir işgörme sözleşmesidir²⁵³. İşçi işverenin emrinde ister tam süreli ister kısmi süreli çalışsın, bu unsur daima ön plandadır. Hizmet sözleşmesi belirli süreli olabileceği gibi, belirsiz süreli de olabilir²⁵⁴.

Ücret Unsuru: Hizmet sözleşmesinde önemli bir unsur da ücret unsurudur²⁵⁵.

Anlaşma Unsuru: Hizmet sözleşmesi, bir işin belirli veya belirli olmayan bir süre için ücret karşılığında bağımlı olarak görülmesi hususunda işçi ve işverenin karşılıklı ve birbirine uygun açık veya örtülü irade beyanlarıyla kurulur.

İş Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu'ndaki düzenlemelerin yanı sıra Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda yer verilen hizmetlerin sunulmasını konu edinen sözleşmeler de hizmet sözleşmesi olarak değerlendirilebilir. Elektronik pazaryeri ile alıcı üyeler arasında kurulan sözleşmeler, elektronik ortamda sunulan birtakım hizmetlerden yararlanılmasına imkân veren bir elektronik pazaryerinin kullanılmasının sağlanmasını konu edinmektedir. Elektronik pazaryerleri pazar oluşturma mekanizmalarını, işgörme amaçlı olarak katılımcılar arasında aracılık faaliyetiyle işletirler. Elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcı üyeler arasındaki sözleşmeyi elektronik pazaryerinin kullanımını sağlama edimi ve buna ilave olarak verilen diğer hizmet edimler açısından ele aldığımızda sözleşmenin işgörme edimli bir sözleşme niteliğini haiz olduğu görülmektedir. Ancak hizmet sözleşmesinin yukarıda

²⁵⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.535

²⁵¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.535

²⁵² Eren, **Borçlar Genel**, s.535

²⁵³ Eren, **Borçlar Genel**, s.536

²⁵⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.536

²⁵⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.536

belirtilen tanımı ve unsurları dikkate alındığında elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesinin hizmet sözleşmesi ile pek çok noktada uyuşmadığı söylenebilecektir.

İncelediğimiz elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesinin tarafları işçi ve işveren değil, elektronik pazaryeri işletmesi ve mal/hizmet alıcılarıdır. Hizmet sözleşmesinin hizmet verme edimini üstlenen tarafı olan işçi yalnız gerçek kişiler olabilirken elektronik pazaryerinin hizmet vermeyi üstlenen tarafı ticari bir işletme olan elektronik pazaryeri işletmesidir ve işgörme edimi olarak nitelenebilecek olan edimi bu ticari işletmenin yönetimindeki bir bilgisayar sistemi tarafından yerine getirilmektedir. İşçi, işverene bağımlı olarak iş görmekte iken, elektronik pazaryerinin yerine getirdiği işgörme edimi, aynı anda pek çok hizmet alana bir bağımlılık söz konusu olmaksızın verilmektedir. Elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet alanlardan emir ve talimat almasından ve hizmet alanlara hesap vermesinden söz etmek mümkün değildir. Hizmet sözleşmesinde ücret unsuru zorunlu bir unsur iken elektronik pazaryerinden hizmet alan üyelerin her zaman ücret ödemesi zorunlu olmayıp işletmelere yönelik hizmet verilen elektronik pazaryerlerinde alıcıların üyeliği ücretli olabilirken tüketicilere yönelik pazaryerlerine üyelik genellikle ücretsizdir.

Hizmet sözleşmesinin unsurları dikkate alınarak yapılan karşılaştırma sonucunda elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesi ile hizmet sözleşmesi arasında elektronik pazaryeri işletmesinin verdiği hizmetlerin işgörme edimi olarak nitelendirilebilmesi dışında bir benzerlik bulunmadığı, bu itibarla söz konusu sözleşmenin işgörme edimli bir sözleşme olmakla birlikte hizmet sözleşmesi olarak nitelenemeyeceği kanısındayız.

4.4.4. Kullanım Ödüncü Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Kullanım ödüncü sözleşmesi, ödünç verenin, taşınır veya taşınmaz bir şeyin kullanılmasını veya kullanmakla birlikte ondan yararlanılmasını bir karşılık almadan belirli veya belirsiz bir süreyle ödünç alana devretmeyi, ödünç alanın da o şeyi kullandıktan sonra geri vermeyi borçlandığı ivazsız bir sözleşmedir²⁵⁶.

²⁵⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.483

Kullanım ödöncü sözleşmesi, eksik iki tarafa borç yükleyen, ivazsız, rızâ ve sürekli borç doğuran bir borç sözleşmesidir²⁵⁷. Kullanım ödöncü ile kira sözleşmesinin her ikisinde de bir şeyin kullanımının devri söz konusu olmakla birlikte, kullanma ödöncü, kiranın aksine ivazsız (karşılıksız) bir sözleşmedir²⁵⁸. Kullanım ödöncü sözleşmesinin unsurları şunlardır:

Bir Malın (Bir Şeyin veya Hakkın) Kullanılmasının Devri: Kullanım ödöncünün konusu maddi ya da maddi olmayan bir maldır²⁵⁹.

Malın kullanılması (gerekliyse yararlanılması) devredilmelidir: Malın kullanılması devredilmeli, devretme deyimi geniş yorumlanarak maldan yararlanma da bu kapsamda kabul edilmelidir²⁶⁰.

Devir Karşılıksız Olmalıdır: Ödünç konusu malın devredilmesi karşılıksız olmalıdır. Karşılıksızlık unsuru, kullanım ödöncünü kiradan ayıran unsurdur²⁶¹.

Tarafların Anlaşması: Tarafların irade beyanlarının sözleşmenin esaslı unsurları olan şeyin kullanımının ivazsız devri ile ödünç konusu şeyin sözleşme sonunda geri verilmesi unsurları üzerinde karşılıklı ve birbirine uygun olması gerekir²⁶². Sözleşmenin geçerliliği herhangi bir şekil şartına bağlı değildir²⁶³.

Ödünç verenin, ödünç alana sözleşme konusu malın kullanılmasını karşılık almaksızın devretme ve sözleşme boyunca da malı onun zilyetliğinde bulundurma borcu aslî nitelikte ve ödünç alan tarafından kendi yararına yapılan olağanüstü

²⁵⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.483-484

²⁵⁸ Eren, **Borçlar Özel**, s.485

²⁵⁹ Kullanım ödöncünün konusu olan maddi mal taşınır veya taşınmaz bir mal olabilir. Maddi olmayan mal ise patent, avlanma hakkı gibi haklardan oluşur. Mal, ürün veren veya ürün vermeyen bir mal olabileceği gibi ödünç verenin, şeyin maliki veya hakkın sahibi olması da şart değildir. Ödünç konusu mal ilke olarak, parça malı, dolayısıyla bireysel özellik ve nitelikleri belirli bir mal olmalıdır. Alacak hakkı kullanılamayacağı için kullanım ödöncü sözleşmesinin konusu olamaz. İşçi ödöncü sözleşmesi bir hizmet sözleşmesi çeşidi olup kullanım ödöncü sözleşmesinin konusu olamaz. Ödünç annelik sözleşmesi, insan vücudu veya onun bir kısmı, eşya olmadığı için kullanım ödöncü sözleşmesi değildir. Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.486-487

²⁶⁰ Eren, **Borçlar Özel**, s.487

²⁶¹ Eren, **Borçlar Özel**, s.487

²⁶² Eren, **Borçlar Özel**, s.488

²⁶³ Ödünç konusu şeyin mülkiyeti ödünç alana geçmediği için taşınmaz mallar hakkında da bu kural geçerlidir. Dolayısıyla ödünç veren, konut, işyeri veya tarlasının kullanımını resmî bir şekle uymadan yazılı veya sözlü bir sözleşme ile ödünç alana bırakabilir. Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.488-489

giderleri ödeme borcu ise yan edim borcu niteliğindedir²⁶⁴. Ödünç veren, devir borcunu kusurlu olarak hiç veya gereği gibi yerine getirmezse TBK. m.112'ye göre sorumlu olur, ancak kullanım ödöncü sözleşmesi ivazsız bir sözleşme olduğu için buradaki sorumluluk hafif kusur sorumluluğudur. Bu nedenle, ödünç veren devir borcunu ancak kasten (hile) veya ağır ihmal ile hiç ya da gereği gibi yerine getirmediği takdirde doğan zarardan sorumlu olur²⁶⁵. Ödünç verenin, hafif kusur halinde ödünç verilen şey hakkında ayıp ve zapt sorumluluğu bulunmayıp ağır kusurundan (kastından veya ağır ihmalinden) doğan zararı karşılamak zorundadır²⁶⁶.

Ödünç alanın borçları ise, ödünç alanın ödünç konusu malı sözleşmede kararlaştırılan şekilde, sözleşmede hüküm yoksa, niteliğine ya da özgülendiği amaca göre kullanma borcu, ödünç konusunu başkasına kullandırmama borcu, malın yok olmasını, hasara uğramasını veya bozulmasını önleyecek her türlü zorunlu ve faydalı önlemleri almaya yönelik bakım ve koruma borcu ve şeyi kullanma sonunda geri verme borcudur²⁶⁷. Ödünç alan, şeyi aşırı şekilde kullanır veya şeyi üçüncü kişiye kullandırırsa bu yüzden meydana gelen zarardan sorumlu olur. Aynı şekilde, ödünç alan, şeyi sözleşmede belirlenen şekle veya niteliğine ya da özgülendiği amaca aykırı kullanırsa, beklenmedik halden doğan zararlardan da sorumlu olur²⁶⁸.

Elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesi ile kullanım ödöncü sözleşmesi arasında birtakım benzerlikler mevcuttur. Kullanım ödöncü sözleşmesinin konusu maddi veya maddi olmayan bir malın kullanımının ücret karşılığı olmaksızın ödünç alana bırakılmasıdır. Elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesinde de elektronik pazaryeri işletmesi alıcıya elektronik pazar işlevine sahip web sitesini kullanma hakkını vermekte ve elektronik pazaryeri işlevine sahip web sitesini alıcının kullanımına sunmaktadır. Alıcının elektronik pazaryerini kullanımı da her zaman olmamakla birlikte özellikle tüketicilere yönelik elektronik pazaryerlerinde genellikle ücretsizdir.

Kullanım ödöncü sözleşmesinde maddi veya maddi olmayan bir mal söz konusu iken elektronik pazaryeri işlevine sahip web sitesinin mal olarak nitelenip

²⁶⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.490

²⁶⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.489

²⁶⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.490

²⁶⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.491-493

²⁶⁸ Eren, **Borçlar Özel**, s.492

nitelenemeyeceği tartışmalıdır. Kullanım ödöncü sözleşmesinde sözleşmenin kurulması ile sözleşme konusu mal fiilen ödöncü alana teslim edilmekte ve sözleşme sona erdiğinde ödöncü verene geri verilmektedir. Buna karşılık elektronik pazaryeri sözleşmesinde kullanım ödöncü sözleşmesinden farklı olarak maddi bir mal söz konusu olmadığından fiili bir teslimden ve sözleşmenin sonunda fiilen geri vermeden söz etmek mümkün değildir. Bunun yerine kullanımın başlatılması ve kullanıma son verilmesi söz konusudur. Yine elektronik pazaryeri sözleşmesinde ödöncü sözleşmesinden farklı olarak elektronik pazaryeri web sitesi aynı anda çok sayıda hizmet sağlayıcı ve alıcının kullanımına sunulmaktadır. Ayrıca elektronik pazaryeri sitesinin kullanıma sunulması alıcıya sistemin aracılık işlevinden ve ilave bazı hizmetlerden yararlanma imkânını da vermektedir.

Bu açıklamalar çerçevesinde elektronik pazaryeri sözleşmesi ile kullanım ödöncü sözleşmesinin benzediği yönler bulunmakla birlikte sözleşmelerin birebir örtüşmediği, elektronik pazaryeri sözleşmesinin kullanım ödöncü sözleşmesi olarak nitelenemeyeceği anlaşılmaktadır.

4.4.5. Elektronik Pazaryeri Alıcı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Sözleşmenin hukuki niteliğinin belirlenmesinde verilen hizmetlerin ortaya konulması önemli olmakla birlikte bir önceki bölümde elektronik pazaryerinin “Aracı Hizmet Sağlayıcı İşlevi” ile hizmet sağlayıcı ve alıcı üyelere yönelik olarak sağladığı “Sanal Pazaryeri Sağlama”, Güvenli Ödeme Sistemi” ve “Hızlı İade Sistemi” hizmetleri ele alındığından burada bu hizmetler üzerinde yeniden durulmayacaktır.

Yapılan açıklamalar ve benzer sözleşmelerle yapılan karşılaştırma sonucunda; elektronik pazaryerleri ve alıcı üyeler arasında kurulan sözleşmeler, her ne kadar elektronik pazaryerleri tarafından üyelik sözleşmesi olarak isimlendirilse de bu isimlendirmenin hukuki bir karşılığının bulunmadığı ve abonelik, hizmet ve kullanım ödöncü sözleşmeleri ile incelediğimiz sözleşmenin tam olarak örtüşmediği anlaşılmaktadır. Alıcının, pazaryerine üyeliğinin ücretli olduğu durumlarda elektronik pazaryeri sözleşmesinde de olduğu gibi kira sözleşmesi, ücretsiz olduğu durumlarda ise kullanım ödöncü sözleşmesi ile benzerlik bulunduğu söylenebilmekle birlikte bu sözleşmelerden de ayrıldığı yönler bulunmaktadır. Sonuç itibarıyla, elektronik

pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasındaki sözleşmenin **kullandırma ve işgörme edimlerini** bünyesinde barındıran **karma nitelikte isimsiz bir sözleşme** olduğunun söylenebileceği kanısındayız.

4.5. Hizmet Sağlayıcılar ile Alıcılar Arasında Kurulan Sözleşmenin Nitelendirilmesi

Hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasında kurulan sözleşmeler elektronik pazaryeri uygulaması kullanılmak suretiyle kurulan elektronik sözleşmelerdir. Elektronik sözleşme türleri, sözleşmenin taraflarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Elektronik ticaretin taraflarına göre başlıca elektronik pazaryeri türleri; İşletmeler ile İşletmeler (B2B), İşletmeler ile Tüketiciler (B2C) ve Tüketiciler ile Tüketiciler (C2C) arasındaki pazaryerleridir. Son kullanıcıya yönelik olması bu nedenle geniş kitlelerce bilinmesi nedeniyle elektronik ticaretin en yaygın ve en bilinen şeklini işletmeden tüketiciye yönelik olarak yapılan (B2C) ticaret türü teşkil etmektedir²⁶⁹. Oysa daha dar kitlelere hitap etmekle birlikte, B2B'nin işlem hacminin daha fazla olduğu ifade edilmektedir²⁷⁰.

Elektronik pazaryerlerinde hizmet sağlayıcı üyeler ile alıcılar arasında kurulan sözleşmelerin konusu maddi ya da maddi olmayan (dijital) bir mal, hizmet ya da bilgi temini olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle elektronik pazaryeri üzerinden hizmet sağlayıcı ile alıcılar arasında kurulan sözleşmeler “Mal Satışı Yapılan Elektronik Pazaryeri Uygulamaları”, “Hizmet Sunulan Elektronik Pazaryeri Uygulamaları” ve “Bilgi Teminine Yönelik Elektronik Pazaryeri Uygulamaları” olarak üç başlık altında incelenecektir. Sözleşmenin hizmet sağlayıcı ve alıcı taraflarının ticari işletmeler ya da tüketiciler olmasına göre taraflar arasındaki sözleşmelere uygulanacak hükümler farklılık arz etmektedir. Bu nedenle sözleşmenin konusuna göre ayırdığımız bu üç başlık altında öncelikle sözleşmenin taraflarının işletmeler ile tüketiciler ve işletmeler ile işletmeler olması ve son olarak her iki tarafın

²⁶⁹ Gündüz, **B2C e-İhracat**, s.5; Gündüz, **B2B Ticaret**, s.5

²⁷⁰ Gündüz, **B2C e-İhracat**, s.5; Gündüz, **B2B Ticaret**, s.5

tüketiciler (tüketicisi-tüketicisi) olması halinde bu sözleşmelere uygulanacak hükümlere kısaca değinilecektir.

4.5.1. Konusu Mal Satışı Olan Sözleşmelerin Nitelendirilmesi

TBK. m.207/I’de alıcı ve satıcının asli borçları düzenlenmiştir. Buna göre;

“Satış sözleşmesi, satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşmedir”

Alıcının ödemeyi üstlendiği bir bedel karşılığında satıcının, satılan bir mal üzerindeki hakkı ona devretmeyi borçlandığı sözleşmeye satış sözleşmesi denir²⁷¹. Satış sözleşmesinin konusu, satılan şey yani taşınır veya taşınmaz gibi maddi bir mal ise zilyetlik ve mülkiyetinin, hak gibi maddi olmayan bir mal ise hak sahipliğinin alıcıya ödeyeceği bedel karşılığında devri söz konusu olur²⁷².

Taşınır mal kavramından ne anlaşılması gerektiği tartışmalı bir konudur. Fiziki varlığa sahip olsun ya da olmasın ekonomik değeri olan ve taşınmaz kapsamına girmeyen her türlü madde veya doğal güç ve enerji taşınır mal olarak nitelendirilebilir²⁷³. Mal, maddi mal, maddi olmayan mal olmak üzere ikiye ayrılır²⁷⁴. Depolanabilen doğal güçleri ve bu kapsamda herhangi bir veri taşıyıcı üzerinde depolanabilen bilgisayar programı ve dijital ürünleri de mal kapsamında değerlendirmek gerekir²⁷⁵.

Medeni Kanun’un 762. maddesinde, *“taşınır mülkiyetinin konusu, nitelikleri itibariyle taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına girmeyen doğal güçler”* olarak kabul edilmiştir. TBK. m. 209’da da taşınır satışının konusu, *“Türk Medeni Kanunu uyarınca taşınmaz sayılanlar dışında kalan ve diğer kanunlarda taşınır olarak belirtilen şeyler”* olarak tanımlanmıştır.

6052 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun 3/h maddesinde, kanunun uygulanması ile sınırlı olmak üzere mal, *“Alışverişe konu olan; taşınır eşya, konut*

²⁷¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.27;

²⁷² Eren, **Borçlar Genel**, s.27

²⁷³ Eren, **Borçlar Özel**, s.31

²⁷⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.31

²⁷⁵ Savaş, **İnternet**, s.127-128

veya tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri gayri maddi malları...” ifade etmektedir. Bu durumda doktrindeki tartışmalara bağlı kalınarak taşınır mallar, maddi mal ve maddi olmayan mal olarak ikiye ayrılarak konunun incelenmesinin daha doğru olacağı düşünülmüştür.

Gün geçtikçe yaygınlaşan maddi mal satımına ilişkin sözleşmelerde çarşı ve mağazalarda rastladığımız her türlü malın (kitap, oyuncak, ev eşyası, elektronik eşya, hediyeelik eşya, gıda maddeleri, giysiler vb.) belli bir semen karşılığında alım satımının yapılması mümkündür²⁷⁶. Bugünkü mevzuatımız elektronik sözleşme ile taşınmaz satışına imkân vermediğinden sadece taşınırlar bu sözleşmelerin konusunu oluşturmaktadır²⁷⁷.

Taşınır mal satımına ilişkin sözleşmelerin elektronik ortamda farklı şekillerde kurulması mümkündür. Elektronik ortamda ve tarafların iradelerinin bilgisayar ve internet aracılığı ile iletildiği sözleşmelerde sözleşme internet ortamında kurulmakta ise de, satıcının borcunu ifası posta, kargo veya satıcının kurduğu dağıtım sistemi gibi alışlagelmiş yöntemlerle yapılmaktadır²⁷⁸. Alıcı ise borcunu, nakit para ile elektronik bir aracı vasıtası ile (kredi kartı ya da havale gibi) ya da elektronik para ile ifa eder²⁷⁹.

Elektronik ortamda sayısal olarak üretilmiş ve bir veri taşıyıcısı üzerine depolanarak elektronik ortamda satıma sunulmuş olan verilere dijital ürün adı verilmektedir²⁸⁰. Doktrinde bu tür verilerin mal olarak kabul edilmeleri tartışmalıdır. Bazı yazarlarca bu ürünler için yapılan sözleşmeler internet veri bankası sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir²⁸¹. TKHK’un bu konuda getirmiş olduğu düzenleme dikkate alındığında dijital ürünlerin de maddi olmayan mal kapsamında değerlendirilmesi mümkündür.

²⁷⁶ İpek Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, 1.Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, Nisan 2007, s.96

²⁷⁷ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.96-97, Bülent Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, 1.Baskı, İstanbul, Beta Basım, Mart 2002, s.23; Savaş, **İnternet**, s.127

²⁷⁸ Kırca, **Sözleşme**, s.101

²⁷⁹ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.97; Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.23, 129

²⁸⁰ Savaş, **İnternet**, s. 129

²⁸¹ Kırca, **Sözleşme**, s.100

Maddi mallar elektronik ortama aktarılarak dijital ürün haline getirilebilmektedir. Bir kitap fiziki olarak basılıp maddi bir mal olarak web sitesinde veya elektronik posta ile satılabileceği gibi aynı kitabın diskette veya CD üzerinde bulunan dijital veri şeklindeki kopyası da maddi olmayan mal şeklinde satışa sunulabilir. Bunun yanında doğrudan dijital ortamda oluşturulan mallarda olabilir. Bilgisayar yazılımı, her türlü ses dosyaları, film, resim gibi ürünler doğrudan dijital ortamda üretilbildiği gibi analog elektronik olarak üretilmiş bir video ya da ses bandı daha sonra dijital ortama aktarılabilir²⁸².

Dijital malların elektronik ortamda sunulması ve bunların yine internet ortamında satın alınması sonucunda malın teslimi de yine internet üzerinden yapılmaktadır. Dijital mal elektronik ortamda alıcıya gönderilmekte ve alıcı bu malı bilgisayarına veya başka bir veri taşıyıcı donanıma kaydetmekte ve daha sonra kullanmaktadır²⁸³. Dijital malların bu şekilde satılmasından sonra veya hemen önce malın bedeli ödenir. Ödeme, elektronik ödeme araçları ile, klasik usullerle, kontur düşmek ya da faturaya yansıtma sureti ile olabilir²⁸⁴. Bu işlemin ücretsiz yapılması da mümkün olup ücretsiz yapılması taraflar arasında bir elektronik sözleşmenin kurulmadığı anlamına gelmez²⁸⁵.

Elektronik pazaryeri uygulaması üzerinden hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasında kurulan konusu mal olan sözleşmelerde bir mal satış işleminin olduğu tartışmasızdır. Mal satışı yapılan elektronik pazaryerlerinde işletmeler ile tüketiciler arasında kurulan sözleşmeler müşteri satış sözleşmesi olarak adlandırılmaktadır²⁸⁶. Bunun dışında bazı elektronik pazaryerleri tarafından, işletmeler ile tüketiciler arasında kurulan sözleşmeler mesafeli satış sözleşmesi olarak adlandırılmaktadır²⁸⁷.

²⁸² Savaş, **İnternet**, s.130

²⁸³ Savaş, **İnternet**, s.131

²⁸⁴ Savaş, **İnternet**, s.131

²⁸⁵ Savaş, **İnternet**, s.131; Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.91

²⁸⁶ Milyonlarca ürün çeşidinin satışı yapılan teknosa.com elektronik pazaryeri web sitesinde müşteri satış sözleşmesinin amacı, “6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun gereğince müşteri haklarını tanımlamak ve korumak” olarak ifade edilmiştir.

<https://www.teknosa.com/yaridim-merkezi/siparis-ve-kargo/musteri-satis-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

²⁸⁷ <https://www.n11.com/genel/mesafeli-satis-sozlesmesi-66119>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

Elektronik pazaryeri işletmesinin sağladığı elektronik pazaryeri uygulaması üzerinden işletmeler ile tüketiciler (B2C) arasında kurulan standart sözleşmeler incelendiğinde; malın teslim şeklinden cayma hakkına kadar birçok hususun düzenleme altına alındığı ve bu düzenlemelerin TKHK ile Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliği'ne uygun olarak yapıldığı anlaşılmaktadır²⁸⁸. Ayrıca sözleşmelerde, işletmelerin yükümlülükleri kapsamında; ön bilgilendirme, teslimat ve caymaya ilişkin hükümlerin yer aldığı belirtilmelidir. Sonuç olarak mal satışı yapılan elektronik pazaryeri uygulamalarında işletmeler ile tüketiciler arasında kurulan sözleşmeler, mesafeli satış sözleşmeleri olarak isimlendirilebilir.

İşletmeler ile işletmeler (B2B) arasındaki sözleşmelerin de satış sözleşmesi olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Ancak bu sözleşmenin taraflarından hiçbiri tüketici olmadığından TKHK kapsamında bir sözleşme ilişkisinden ve MSHY hükümlerinin uygulanmasından söz edilemeyecektir.

Bu bölümde üzerinde durulması gereken bir satış türü de açık artırma yolu ile satış²⁸⁹. Açık artırma ile satış özellikle tüketiciden tüketiciye (C2C) elektronik pazaryeri modelinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Elektronik pazaryeri üzerinden açık artırma ile satış halinde TBK.'nın açık artırma yoluyla satışa ilişkin hükümlerinin uygulanması söz konusu olabilecektir.

Sonuç olarak elektronik pazaryeri uygulaması üzerinden hizmet sağlayıcı ile alıcılar arasında gerçekleşen ve konusu mal satışı olan sözleşmelerin satış sözleşmesi olduğunu ve bu sözleşmelere satış sözleşmesi hükümlerinin uygulanacağını söylemek mümkündür.

²⁸⁸ <https://www.n11.com/genel/mesafeli-satis-sozlesmesi-66119>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

²⁸⁹ Açık artırma yoluyla satış TBK. m.274-281 arasında düzenlenmiş olup önceden belirlenen yer, zaman ve şartlara göre artırmaya katılanlar arasından fiyat birbirini izleyen tekliflerle oluşacak şekilde en yüksek bedeli öneren kimse ile yapılan satışa, artırma ile satış denir. Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.230; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.176

4.5.2. Konusu Hizmet Sunumu Olan Sözleşmelerin Nitelendirilmesi

Hizmet sunulan elektronik pazaryerlerinde işletmeler ile tüketiciler arasında kurulan sözleşmeleri nitelendirmeden önce, sözleşmelerin konusunu oluşturan hizmet ediminden ne anlaşılması gerektiği hatırlatılmalıdır. 6052 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m.3/d bendine göre;

“Hizmet: bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusunu ifade eder”

Bu tür sözleşmeler, web sayfası üzerinden karşı tarafa fiilen bir hizmet taahhüdü altına girilen hallerdir²⁹⁰. Elektronik pazaryeri ortamından yapılan sözleşmelerin konusunu herhangi bir hizmetin ifası teşkil edebilir. Bu sözleşmede hizmet sağlayıcı alıcılara karşı bir hizmet sunma taahhüdü altına girmektedir²⁹¹. Elektronik ortamda sunulabilecek hizmetler arasında bankacılık hizmetleri, sigortacılık hizmetleri, uçak, otobüs, otel ve tatil rezervasyonları, bilet temini, video konferans, çeşitli eğitim hizmetleri sayılabilir²⁹². Bu hizmetler internet ortamında sipariş edilmekle beraber, hizmetin ifası niteliğine göre tamamen elektronik ortamda olabileceği gibi kısmen fiziksel ortama da taşınabilir²⁹³. Tatil ya da bilet rezervasyonu yaptırıldığında sözleşme elektronik ortamda kurulmakta, her türlü bilet ve otel giriş bilgileri alıcının adresinde posta ya da kurye ile teslim edildiğinde fiziki ifa yolu kullanılırken, rezervasyon ve ödemenin internet ortamında yapılmasını takiben fiziksel ifaya gerek kalmadan doğrudan müşteriye internet yolu ile iletilen teyitle işlemin tamamlandığı hallerde dijital ifa yolu tercih edilmektedir²⁹⁴. Hizmet sunulan elektronik pazaryerlerine trivago.com, Bi-Taksi.com, enuygun.com gibi web uygulamaları örnek verilebilir²⁹⁵.

²⁹⁰ Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.24;

²⁹¹ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.102

²⁹² Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.24; Savaş, **İnternet**, s.136

²⁹³ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.102; Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.24; Savaş, **İnternet**, s.136

²⁹⁴ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.102

²⁹⁵ Hizmet sektöründe faaliyet gösteren trivago.com'da platformun amacı; “E-Pazaryeri, bir kullanıcının platform üzerinden rezervasyon yapmasını sağlayan “trivago Express Booking” hizmetini sağlamaktır” şeklinde ifade edilmiştir. <https://www.trivago.com/terms-of-service>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

Elektronik pazaryeri platformu üzerinden hizmet sağlayıcı işletmeler ile tüketiciler arasında kurulan sözleşmeler Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun kapsamında işgörme edimli sözleşmeler olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca incelenen sözleşme, mesafeli sözleşme özelliğine de sahiptir. Bu sonuca mesafeli sözleşmenin tanımında yer verilen, “*satıcı veya sağlayıcı ile tüketicinin eş zamanlı fiziksel varlığı olmaksızın, mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde...*” ifadesinden yola çıkılarak ulaşılmaktadır. Buradan hareketle işletmeler ile tüketiciler arasında elektronik pazaryeri üzerinden kurulan sözleşmelerin mesafeli işgörme sözleşmesi olarak isimlendirilebileceği sonucuna varılabilir. Elektronik pazaryerinin hizmet sağlayıcı ve hizmet alıcısı tarafında ticari işletmelerin bulunması halinde ise taraflar arasındaki sözleşme mesafeli iletişim araçları ile kurulmuş olsa da artık MSHY kapsamında bir mesafeli sözleşmeden söz edilemeyecektir.

4.5.3. Konusu Bilgi Temini Olan Sözleşmelerin Nitelendirilmesi

Bu sözleşmelerin konusu bilgilerin bir veri bankasından alınıp, kullanıcının bilgisayarına yüklenmesine ilişkindir²⁹⁶. Burada sadece sözleşmenin kurulması değil, ifası da internet üzerinde gerçekleşmektedir. Bu tür sözleşmeleri konu alan elektronik ticarete işletmeciler sadece uygun internet sitelerini programlamayı üstlenir²⁹⁷. Bilgi temininde web sayfası hazırlayan taraf, kullanıcı tarafı bilgilendirmenin dışında hiçbir taahhüt altına girmez²⁹⁸. Kullanıcı taraf ise büyük bir çoğunlukla hiçbir taahhüt altında değildir. Web sayfaları üzerinden kullanıcılar deniz, hava ve karayollarına ilişkin çeşitli bilgileri, kütüphanelerde bulunan kitap ve makaleleri öğrenebilir. İnternet üzerinden kurulan bilgi teminine yönelik sözleşmeler kural olarak ücretsizdir²⁹⁹. Hizmet temini sözleşmesi ile bilgi temini ilişkisi çoğu zaman birbirinden ayırt edilemeyecek kadar iç içe geçmiş veya birbirine yaklaşmış olabilir. Ancak hizmet teminine yönelik sözleşmelerde ücret zorunlu unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple ücret unsuru hizmet temini amacıyla yapılan sözleşmeleri bilgi temini

²⁹⁶ Kırca, **Sözleşme**, s.100; Kırca, bu sözleşmeleri “internet veri bankası sözleşmesi veya giriş sözleşmesi” olarak isimlendirmektedir.

²⁹⁷ Kırca, **Sözleşme**, s.100, dn.9

²⁹⁸ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.104

²⁹⁹ Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.25; Kırca, **Sözleşme**, s.100; Savaş, **İnternet**, s.138

amacıyla yapılan sözleşmelerden ayırt etmek için kullanılabilecek tek ölçüttür³⁰⁰. Buna karşılık web sayfaları üzerinden bilgi temini ilişkisinde tarafların hukuki olarak bağlanma iradelerinin varlığını kabul etmenin mümkün olmadığı ve taraflar arasında bir sözleşme ilişkisinin mevcut olmadığı da ileri sürülmektedir³⁰¹.

Hizmet sağlayıcı ile alıcılar arasında bilgi teminine ilişkin olarak kurulan hukuki ilişkinin sözleşme ilişkisi olarak kabulü halinde bu sözleşme açısından hizmet sunulmasına ilişkin sözleşmeler yönünden yapılan açıklamaların aynen geçerli olacağını düşünmekteyiz.

4.5.4. Hizmet Sağlayıcılar ile Alıcılar Arasındaki Sözleşmenin Hukuki Niteliği

Elektronik pazaryeri uygulaması üzerinden gerçekleşen elektronik ticarete hizmet sağlayıcı üyeler ile alıcılar arasındaki sözleşmenin, ifa konusu edimin niteliğine göre satış sözleşmesi ya da işgörme sözleşmesi olduğu söylenebilecektir. Elektronik pazaryeri üzerinden hizmet sağlayıcıların sağladığı hizmetler çok çeşitli olabileceğinden burada söz konusu olan işgörme sözleşmesi, sağlanan hizmet ediminin çeşidine göre vekalet, eser ve benzeri isimli bir işgörme sözleşmesi veya isimsiz bir işgörme sözleşmesi de olabilecektir.

İşletmeden işletmeye (B2B) elektronik ticaret modeli, işletmeler (tacirler veya mesleki amaçla bu işi yapanlar) arasında gerçekleştiğinden Tüketici Hukukunun kapsamı dışında kalmaktadır. Bu halde sözleşmeye öncelikli olarak Türk Ticaret Kanunundaki hükümler uygulanacak ve sözleşme Türk Borçlar Kanunu genel ilkelerine açıkça aykırı ise veya edimler ve taraflar arasındaki (özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından) dengesizlik bariz ise bu halde, TBK.'ndaki genel

³⁰⁰ Savaş, **İnternet**, s.138

³⁰¹ Bu görüş, web sayfaları üzerinden bilgi temini ilişkisinde tarafların hukuki olarak bağlanma iradelerinin varlığını kabul etmenin mümkün olmadığı gerekçesi ile taraflar arasında sözleşme ilişkisinin mevcut olmadığı, ancak ortada sözleşme edimi ve edime aykırılık bulunmasa da web sayfası üzerinden bilgi sunan kişinin bu sayfa içeriğini oluşturan bilgilerin doğru olmaması yüzünden zarara uğrayan kullanıcıya karşı sözleşme hukuku çerçevesinde sorumlu tutulması gerektiğini ileri sürmektedir. Bkz.: Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.105

hükümler ile TBK. 20-25.maddeleri arasında düzenlenmiş olan genel işlem koşullarına ilişkin hükümler çerçevesinde sözleşmeye müdahale edilebilecektir.

Elektronik pazaryeri üzerinden gerçekleşen işletmeden tüketiciye (B2C) elektronik ticarete ise hizmet sağlayıcı ticari işletmeler ile tüketiciler arasındaki mal/hizmet alımına ilişkin sözleşme ilişkisinde başta tüketiciyi korumaya yönelik özel hükümler taşıyan TKHK ve MSHY hükümleri ve tüketici taraf lehine olan ilgili diğer hükümler uygulanacaktır. Elektronik pazaryeri üzerinden gerçekleşen mal ya da hizmet alımında tüketici ürünü fiziki ortamında görmemekte, mal veya hizmetin bir takım pazarlama teknikleriyle oluşturulmuş imajını görerek satın alma kararını vermektedir. Bu hallerde genel olarak karşılaşılan durum, tüketicinin kısa bir süre sonra sözleşmeyi kurduğuna pişman olmasıdır. Bu nedenle TKHK.'nda ve MSHY'de sözleşmenin zayıf tarafı olarak görülen ve bundan dolayı koruyucu düzenlemeler yapılarak korunan tüketiciye, sözleşme ilişkisinde görece daha dengeli bir yapı oluşturulması adına cayma hakkı tanınmıştır³⁰².

Elektronik pazaryeri üzerinden gerçekleşen tüketiciden tüketiciye satış olarak nitelendirilebilecek olan (C2C) satışlarda ise tüketiciler ile tüketiciler arasında bir sözleşme ilişkisi mevcuttur. Bundan dolayı bu tür işlemler TKHK.'nın korumasından faydalanamayacak buna karşın TBK. genel hükümleri ve özellikle genel işlem koşulları, gabin, irade sakatlıkları ve ayıba karşı tekeffül sorumluluğu devreye girebilecektir. Ayrıca, elektronik pazaryerinde gerçekleşen bu işlemler sırasında tüketici aracı hizmet sağlayıcı tarafından yeterince bilgilendirilmemişse TKHK.'ndaki haklarını pazaryerine karşı ileri sürebilecektir³⁰³.

5. ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİNİN ÖZELLİKLERİ

Taraflar arasındaki hukuki ilişkinin nitelendirilmesinden sonra elektronik pazaryeri sözleşmesinin özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda isimsiz sözleşme, standart sözleşme ve genel işlem şartları, mesafeli sözleşme, elektronik sözleşme ve belirsiz süreli sözleşme kavramları üzerinde durularak

³⁰² Kaya, E-Ticaret, s.205

³⁰³ Kaya, E-Ticaret, s.67

elektronik pazaryeri sözleşmesi olarak isimlendirdiğimiz sözleşmelerin ortak özellikleri belirlenmeye çalışılacaktır.

5.1. İsimsiz Sözleşmeler Olmaları

Borçlar hukukuna egemen olan sözleşme özgürlüğü ilkesi, bireylerin irade özerkliğinin bir gereğidir³⁰⁴. İrade özerkliği, hukuk düzeninin bireylere kişisel ilişkilerini diledikleri gibi düzenleme hususunda tanımış olduğu genel yetkidir³⁰⁵. İrade özerkliğine işlerlik sağlayan en önemli hukuki araç hukuki işlem ve özellikle sözleşmedir³⁰⁶. Bunun sonucu olarak özgür bir varlık olan bireyin, bir başkasıyla kuracağı sözleşmeye dayalı iradi ilişkinin kurallarını, kendi iradesiyle ve karşı tarafla anlaşarak belirleyebileceği kabul edilir³⁰⁷.

Türk Borçlar Kanunu’nun 26. (eski 19) maddesine göre; taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler. Bu serbestinin kanuni sınırları TBK. m.27’de belirlenmiştir. Buna göre; kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür

Bunlara ek olarak sözleşme özgürlüğünü sınırlayan fiili faktörler mevcuttur. Taraf iradesinin formüler olarak hazırlanan sözleşmelerin önceden belirlenmiş içerikleri ve genel işlem koşullarını kabul edip etmemekten başka alana hâkim olması mümkün olmadığından yığınsal sözleşmeler, sözleşme serbestisini sınırlayan faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır³⁰⁸. Sözleşmeyi mevcut içeriği ile asla kabul etmeyecek olan tarafın, hukuki prensipler gereğince bu sözleşme ile bağlı kalabilmesi sonucunu doğuran güven prensibi de sözleşme özgürlüğünü sınırlayan faktörlerden biridir³⁰⁹.

³⁰⁴ M. Kemal Oğuzman, Turgut Öz, **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, C:1, 15. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s.23; Abdülkerim Yıldırım, **Türk Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, 6. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s.100

³⁰⁵ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, 22. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s.16

³⁰⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.16

³⁰⁷ Savaş, **Network Marketing**, s.92; Umut Yeniocak, “Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Genel İşlem Koşullarının Yargısal Denetimi”, **TBB Dergisi**, Yıl:2013, S.107, s.76, (Çevrimiçi), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-107-1288>, 31.12.2017

³⁰⁸ Saibe Oktay, “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması”, s.269, **İHFİM**, C.LV (1996), (Çevrimiçi), dergipark.gov.tr, 29.07.2018

³⁰⁹ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.270

Bu düzenlemeler ile yasal sınırları çizilen ve Türk Borçlar Hukukuna hâkim olan sözleşme özgürlüğü ilkesine göre; taraflar sözleşme yapıp yapmamakta, sözleşmenin karşı tarafını seçmekte, kanunda belirtilen sözleşme tiplerine bağlı kalmayıp istenilen tipte sözleşmeler yapmakta, sözleşmenin içeriğini belirlemede ve kurulmuş olan bir sözleşmeyi ortadan kaldırmada özgürdürler³¹⁰. Sözleşme özgürlüğü ilkesi, isimli sözleşmelerin içeriklerinin serbestçe belirlenmesi olanağını verdiği gibi, sözleşmelerin unsurlarını birbirine bağlayarak yeni sözleşmelerin yaratılması ve hiç bilinmeyen sözleşmelerin de doğması olanağını hazırlamaktadır³¹¹. Böylece, borcun kaynaklarından biri olan sözleşmeler, kanun tarafından düzenlenmiş olup olmamalarına göre, “isimli” ve “isimsiz” sözleşmeler olarak iki gruba ayrılmaktadır³¹².

Sözleşmelerin esaslı unsurları ifadelerini, her sözleşme tipinin başına konulan tanımlarda bulurlar. Kanun koyucu tipin yalnız esaslı unsurlarını bir tanım içinde toplayarak kanuni tiplerin sınırlarını belirlemek isteyecektir³¹³. Zira bir sözleşme tipinin sınırlarına giren somut olayların o sözleşme tipine bağlanmaları veya aynı hukuki hükümlere tabi tutulmaları hukuki güveni ve içtihatların yeknesaklığını; sözleşme tiplerinin kendi içlerinde farklılık arz etmeleri ise hukukun değişen hayat şartlarına uyumuna cevap vermesini sağlayacaktır³¹⁴.

Bir sözleşme tipinin uygulanması gereken hükümler bakımından içerdiği unsurlar, müşterek hukuktan gelen klasik bir tasnife göre, sözleşmenin esaslı unsurları (essentialia negotii), sözleşmenin mutad unsurları (naturalia negotii) ve sözleşmenin tali veya arızı unsurları (accidentalia negotii) olmak üzere üçe ayrılmaktadır³¹⁵.

³¹⁰ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.23-24; Hüseyin Hatemi, K. Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 4.Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017, s.60-62; Eren, **Borçlar Genel**, s.16-17; Hasan Erman, “Borçlar Hukukunda Akit Serbestisi ve Genel Olarak Sınırlamaları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 38 (1-4), s.603-604, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/iuhfm/issue/9119/114155>; Safa Reisoğlu, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2012, s:133; Yıldırım, **Borçlar Genel**, s.101; Sözleşme özgürlüğünü bazı yazarlar sözleşme yapıp yapmama özgürlüğü ve sözleşmenin içeriğini belirleme özgürlüğü olmak üzere ikiye ayırmakta sözleşme özgürlüğünün diğer görünüm biçimlerini de bu iki başlık altında ele almaktadır.

³¹¹ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.268

³¹² Erden Kuntalp, Yay.Haz.: Ufuk Tekin, Murat Gürel, Pınar Tekin Akbal, **Karışık Muhtevalı Akit (Karma Sözleşme)**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Türkiye İş Bankası A.Ş. Vakfı, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 2. Bası, Sözkesen Matbaacılık, Ankara 2013, s.3

³¹³ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.59

³¹⁴ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.59

³¹⁵ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.57-58

Sözleşmenin esaslı unsurları, her sözleşmenin kanundaki tanımında yer alan ve onun tipinde zaruri olarak bulunan sözleşmenin mahiyet ve nev'ini tayin eden unsurlardır³¹⁶. Kanunda düzenlenmiş olan isimli sözleşmelerin tanımlarında belirtilmiş olan tipik unsurlar sözleşmenin asgari içeriğini oluşturur³¹⁷. Ancak, Borçlar Kanunu'nda tip özgürlüğü egemen olduğu için taraflar kanun tipinden saparak isimsiz sözleşmeler yapabilirler. İsimsiz sözleşmelerde, esaslı noktalar, sözleşmenin mana ve niteliğinden anlaşılabilir.

Sözleşmenin tipini belirlememekle beraber sözleşme tipinin anlamına uygun düşen ve böylece taraflarca kararlaştırılmasına gerek kalmadan kanunun düzenleyici (yedek) hukuk kuralları ile doğrudan doğruya hüküm ve netice meydana getiren unsurlar mutad unsurlardır³¹⁸. Bunlar taraf iradesi ile değiştirilebilecek unsurlar olduğundan ve böyle bir değişiklikte sözleşmenin tipini etkilemeyeceğinden isimsiz bir sözleşmenin kurulması sonucu çıkmayacaktır³¹⁹.

Taraflarca sözleşmeye katılan veya çıkarılan, yani mutad unsurların değiştirilmesiyle veya ortadan kaldırılmasıyla ya da yeni metotlar ilave edilmesiyle ortaya çıkan unsurlar yan (tali-ikinci derecedeki) unsurlardır³²⁰. Tarafların sözleşmenin müzakeresi sırasında üzerinde hiç durmadıkları, tartışma konusu yapmadıkları ya da üzerinde konuşup tartıştıkları, fakat asli nokta haline getirmedikleri noktalar, yan noktalar³²¹. Tarafların yan noktalar üzerinde görüşmemeleri ya da bu noktalar üzerinde anlaşamamaları sözleşmenin kurulmasını engellemez³²².

TBK.'nun Özel Borç İlişkileri bölümünde ya da özel bir kanun tarafından düzenlenen sözleşmelere isimli sözleşmeler denir³²³. TBK.'nun Özel Borç İlişkileri kısmında veya özel bir kanunda düzenlenmemiş olan sözleşmelere ise isimsiz

³¹⁶ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.57; Eren, **Borçlar Genel**, s.249

³¹⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s.249

³¹⁸ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.58

³¹⁹ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.58

³²⁰ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.58; Eren, **Borçlar Genel**, s.252

³²¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.252

³²² Eren, **Borçlar Genel**, s.252-253

³²³ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.263; İsimli sözleşmeler, unsurları ve bunların bir araya geliş tarzları kanunda açık olarak düzenlenmiş sözleşmelerdir. Bkz.: Kuntalp, **Karışık Muhtevah Akit**, s.3

sözleşmeler denir³²⁴. Bu sözleşmeler adsız³²⁵ veya atipik³²⁶ sözleşmeler olarak da nitelendirilmektedir³²⁷.

Kanunun yeni ihtiyaçlara cevap verecek sözleşme tiplerini içermemesi ve hem kişisel bazda hem de refahın ve teknik gelişmelerin olabildiğince artması sonucu toplumsal bazda isimsiz sözleşmelerin kurulması ihtiyacının hissedilmesiyle birlikte isimsiz sözleşme ilişkileri kurulmaya başlanmıştır³²⁸. Böylece tip özgürlüğünün doğması ile kanunda düzenlenmiş sözleşmelerle kanunda düzenlenmeyen sözleşmelerin birlikte hüküm sürdüğü yeni bir döneme girilmiştir³²⁹.

İş hayatında çok sık kullanılan, uygulamaları mutad hale gelmiş, dolayısıyla tipikleşmiş isimsiz sözleşmelere³³⁰ “kitlesele isimsiz sözleşmeler”; birkaç defa yapılmış ve henüz mutad hale gelmemiş isimsiz sözleşmelere ise “bireysel isimsiz sözleşmeler” denilmektedir³³¹. Doktrinde ve içtihatlarda isimsiz sözleşmeler içerdikleri esaslı unsurların, özellikle asli edimlerin isimli sözleşmelere ait olup olmamasına göre; karma sözleşmeler, kendine özgü (sui generis) sözleşmeler ve bileşik (mürekkep) sözleşmeler olarak üçe ayrılmaktadır³³².

³²⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.207; Savaş, **Network Marketing**, s.92; Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.263; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.3

³²⁵ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.13; Haluk Tandoğan, **Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri**, Cilt:I/1, Kendisine Özgü Yapısı Olan ve Karma Sözleşmeler, Satış ve Çeşitleri Trampa, Bağışlama, Beşinci Bası, İstanbul, Evrim Basım, Mayıs 1988, s.12; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.56

³²⁶ Hüseyin Hatemi, Rona Serozan, Abdülkadir Arpacı, **Borçlar Hukuku: Özel Bölüm**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992, s.35 vd.; Kuntalp’e göre isimli-isimsiz sözleşme ayrımı, tipik-atipik sözleşme ayrımı ile eş anlamda değildir. Zira, isimli-isimsiz sözleşmeler ayrımı normatif düzenlemeden hareket edilerek kanunda düzenlenmiş olup olmama kriteri esas alınırken, hukuki gerçekliği temel alan tipik-atipik ayrımında ölçüt tiplleşmiş olup olmama ölçütüdür. Kanun veya uygulama tarafından tiplleştirilen sözleşmeler “tipik”, buna karşılık tiplleşmemiş olan sözleşmeler ise “atipik” olmaktadır. Bkz.: Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.7

³²⁷ Bu sözleşmelere isimsiz sözleşme denmesi, isimleri olmadığı için değil, bu isimlerin kanun tarafından verilen isimler olmaması sebebiyledir. Sözleşmenin isminin kanun tarafından verilmesinden kasıt, onun unsurlarının az ya da çok düzenlenmiş olmasıdır. Bkz.: Eren, **Borçlar Genel**, s.207; Savaş, **Network Marketing**, s.93; Gezder, **Tüketici**, s.57

³²⁸ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.266

³²⁹ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.266

³³⁰ Bir isimsiz sözleşmenin “tipik” olabilmesi için, isimli sözleşmelerde olduğu gibi, en az esaslı unsurlarının ya Kanun ya da toplumsal bir gereksinmeyi karşılamak üzere gelişen bir uygulama sonucu gerçekleşmiş bir teamüle bağlı olarak belirlenmiş olması gerekmektedir. Bkz.: Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.8

³³¹ Savaş, **Network Marketing**, s.93;

³³² Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.272; Buna karşılık Kuntalp, isimsiz sözleşmeleri “kendine özgü sözleşme” ve “karışık muhtevalı sözleşme” olarak ikiye ayırmakta ve karma sözleşme kavramı yerine

Karma sözleşmeler, tarafların, kanunda düzenlenmiş isimli sözleşme tiplerinden iki veya daha fazlasının içerdiği unsurları, özellikle asli edimleri, kanunun öngörmediği bir biçimde kısmen veya tamamen bir araya getirdikleri sözleşmelerdir³³³. Karma sözleşmeler içerisinde yer alan isimli sözleşmelere ait unsurlar bağımsızlıklarını kaybederek yeni sözleşme içerisinde birbirleri ile tamamen kaynaşırlar ve yeni bir sentez oluştururlar³³⁴. Karma sözleşmelerin başlıca çeşitleri; kombine sözleşmeler, çift tipli karma sözleşmeler, kaynaşık sözleşmeler ve yabancı unsur içeren sözleşmelerdir³³⁵.

Kendine özgü (sui generis-nev'i şahsına münhasır) sözleşmeler, kanunda düzenlenmiş sözleşmelerin unsurlarının kısmen ya da tamamen hiçbir şekilde alınmadığı, tamamen tarafların öngördükleri yeni unsurları, yeni bir sözleşme yaratmak amacıyla bir bütünlük içinde bir araya getiren sözleşmelerdir³³⁶.

Bileşik (Mürekkep) sözleşmeler, iki veya daha çok bağımsız sözleşmenin tarafların anlaşmalarıyla bu niteliklerini koruyarak kanunun öngörmediği bir biçimde aynı sözleşme içinde varlık ve geçerlikleri birbirine bağlı olacak şekilde bir araya getirilmesiyle meydana gelen sözleşmelerdir³³⁷. Bu sözleşmelerin her biri bağımsız bir niteliği haizdir. Bunun sonucu olarak, her bir sözleşme esas itibarıyla, kanunda kendisi için öngörülüş hükümlere tabi olmaktadır³³⁸.

Bir sözleşmenin hüküm ve sonuçları ile kastedilen, o sözleşme dolayısıyla ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde uygulanması gereken kurallar bütünüdür. İsimli sözleşmelere uygulanacak hukuki hükümler bunların kanunda düzenlenmemiş

karışık muhtevalı sözleşme kavramını kullanmaktadır. Bkz.: Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.13-16

³³³ Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.12; Eren, **Borçlar Genel**, s.208; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.63; Oktay, **İsimli Sözleşmeler**, s.273-274; Kuntalp'e göre; karışık muhtevalı akit, tipleri edimin muhteva ve yüklenilme biçimine bağlı akitlerin esaslı unsurlarını kısmen veya tamamen kanunun öngörmediği bir bütünlük içinde birleştiren tek bir akit. Bkz.: Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.157

³³⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.208; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.15-16

³³⁵ Savaş, **Network Marketing**, s.94-95; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.64

³³⁶ Oktay, **İsimli Sözleşmeler**, s.275; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.14; Tandoğan, **Borçlar Özel**, s.12; Eren, **Borçlar Genel**, s.209; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.64; Savaş, **Network Marketing**, s.96

³³⁷ Oktay, **İsimli Sözleşmeler**, s.275; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.163; Eren, **Borçlar Genel**, s.209; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.59 3

³³⁸ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.166

olmaları nedeniyle sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İsimsiz sözleşmeler için “özel hükümler” sözleşme özgürlüğü çerçevesinde tarafların koyacakları klostlar olacaktır. Bireysel sözleşme ile ilgili bir çekişmenin kendisini göstermiş olması halinde yargıç, bu çekişmeyi çözüme ulaştırmak üzere “nitelendirme”, “yorumlama” ve “tamamlama” şeklinde üç türlü faaliyet sürdürmektedir³³⁹. Nitelendirme ile, asli edim yükümlülükleri esas alınarak sözleşmenin tabi olduğu kurallar bütünü saptanmakta ve somut sözleşmeye uygulanabilecek hükümlerin hangileri olduğu belirlenmektedir³⁴⁰. Sözleşmenin yorumlanması, doğrudan sözleşme ifadelerinin veya örtülü kayıtlarının saptanması suretiyle, sözleşmenin içeriğinin belirlenmesi ve söz konusu kayıtların nasıl anlaşılması gerektiğinin tespiti anlamını taşımaktadır³⁴¹. Sözleşmenin yorumlanması, daima tarafların düzenlemeye çalıştıkları hükümleri esas alırken, sözleşmenin tamamlanması, tarafların açıklamayı ihmal etmiş oldukları hükümler üzerinde durmaktadır. Bir sözleşmenin tamamlanma gereksinimi, ancak yorumlanması sonucu bir eksikliğin, teknik bir ifadeyle bir “boşluğun” bulunması halinde gündeme gelmekte ve bu tamamlama gene yorum sonucunda belirlenecek sözleşmenin amacına uyumlu olarak gerçekleştirilmektedir³⁴².

Sözleşmeden doğan bir çekişmenin çözümünde kullanılacak kuralların ilk aranması gereken yer; isimli veya isimsiz olmasına bakılmaksızın, çekişme kaynağı bireysel sözleşmenin bizzat kendisidir. Ancak, sözleşmenin, o çekişme ile ilgili bir hüküm öngörmemiş olması halinde bir sözleşme boşluğu gündeme gelmektedir³⁴³. Bu durumda da bu boşluğun *nasıl doldurulacağı*, *kimin tarafından* doldurulacağı ve bunun *hangi yöntemle* gerçekleştirileceğinin belirlenmesi gerekmektedir³⁴⁴. Yine isimsiz sözleşmelerdeki sözleşme boşluğunun doldurulmasında isimli sözleşmeler için kanunun öngördüğü tamamlayıcı hükümlerin uygulanabilirliği, bu uygulamanın

³³⁹ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.187

³⁴⁰ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.187

³⁴¹ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.195

³⁴² Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.199

³⁴³ Bireysel sözleşmelerde, ister isimli, isterse isimsiz olsun, taraflar arasında ortaya çıkan bir çekişme ile ilgili herhangi bir hüküm mevcut bulunmuyorsa, bu taktirde boşluk var demektir. Mevcut boşluğu doldurmak üzere, isimli sözleşmelerde tamamlayıcı hükümlerin mevcut olmasına karşılık, özel bir yasal düzenlemeden yoksun bulunan isimsiz sözleşmelerde, boşluk halinde kendilerine doğrudan başvurulabilecek özel hükümler bulunmamaktadır. Bkz.: Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.221-222

³⁴⁴ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.201

zorunlu olup olmadığı, zorunlu ise bunun nasıl (doğrudan doğruya mı yoksa kıyasen mi) gerçekleştirileceği ve tamamlayıcı hükümlerin hangi öncelik sırası içinde uygulanmaları gerektiği soruları gündeme gelmektedir³⁴⁵.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, isimsiz sözleşmeler için eksik olan isimli sözleşmelerdeki özel hükümler olup TBK.'ndaki genel hükümler isimsiz sözleşmelere de uygulanacaktır³⁴⁶. Ancak TBK.'ndaki genel hükümlerden önce özel hükümlerin uygulama alanı bulup bulamayacağının düşünülmesi gerekmektedir. Kendine özgü (sui generis) sözleşmeler kanunda düzenlenmediği için bunlara özel hükümlerin uygulanması kesinlikle düşünülemez. Bileşik sözleşmelerin her biri bağımsız niteliği haiz olduğundan her bir sözleşmeye esas itibariyle, kanunda kendisi için düzenlenen hükümler uygulanır³⁴⁷. Karma sözleşmelerde ise, boşluk doldurma yönteminin belirlenmesinde sözleşmenin kanunda düzenlenmemiş olmasından hareketle buna sadece Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerinin uygulanacağını öngören “Dışlama Görüşü” ve karma sözleşmelerin kanuni sözleşme tiplerine benzerlik olgusuna değer vererek Borçlar Kanunu'nun özel hükümlerinin uygulanması gerektiğini savunan görüşler mevcuttur³⁴⁸. Karma sözleşmelerin en az bir elemanı ve bileşik sözleşmelerin birden fazla elemanı kanunda düzenlenmiş sözleşme tiplerinden meydana geldiğinden özel hükümlere tabi olacakları genellikle kabul edilmekle birlikte bunun nasıl ve hangi ölçüde olacağı konusunda çeşitli teoriler mevcuttur. Bu teoriler şunlardır:

Soğurma (İmtisas) Teorisi: Bu teoriye göre sözleşmenin bütününe uygulanacak olan hükümler sözleşme içindeki en önemli unsura ait sözleşmeyle ilgili kurallar olacak ve diğer unsurlara ait hükümler hâkim unsur içinde eriyecektir³⁴⁹. Bu görüşe göre, karma sözleşmeye, içerdiği unsurlardan hangisi önemli ise, o unsurun ait olduğu tipin hükümleri “doğrudan doğruya” uygulanmalıdır³⁵⁰.

³⁴⁵ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.226

³⁴⁶ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.275

³⁴⁷ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.63; Savaş, **Network Marketing**, s.96

³⁴⁸ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.227-228

³⁴⁹ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.276; Savaş, **Network Marketing**, s.95

³⁵⁰ Soğurma görüşü kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Saf soğurma görüşünde, sözleşme sadece önemli unsurun ait olduğu tipin hükümlerine tabi olmaktadır. Saf olmayan soğurma görüşünde ise ilk önce tiplerden hangisinin asli olduğunun tespiti ile karma sözleşme esas itibariyle tespit edilen tipe ve onun hükümlerine, asli tipin hükümlerinin yetersizliği halinde ikincil tipin hükümlerine tabi olacaktır. Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.228-231

Birleştirme Teorisi: Bu teori karma sözleşmedeki her sözleşme tipine ait unsura ait olduğu sözleşmenin hükümlerini uygulamakta ve buna uygun hukuki sonuçların doğmasını savunmaktadır. Böylece karma sözleşmedeki çeşitli tiplere ait unsurlar parçalanmakta, sonra her birine ait hukuki sonuçlar birbirine bağlanmaktadır³⁵¹.

Kıyas Yolu ile Hukuk Uygulaması Teorisi: Bu teori karma sözleşmenin çeşitli sözleşmelerdeki unsurların bir toplamı değil, aksine organize edilmiş bir bütünü olduğunu savunmaktadır. Bu görüş, karma sözleşme, her ne kadar kanuni sözleşme tiplerine büyük bir benzerlik gösterse de, esas itibariyle kanuna yabancı olduğundan kanunda düzenlenmiş hükümlerin dolaysız olarak bu sözleşmelere uygulanamayacağını, ancak kıyas yolu ile uygulanacağını belirtmekte ve kanundaki hükümlerin sözleşmeye uygun düşmemesi halinde uygulanmayacağını belirtmektedir³⁵².

Hukuk Yaratma Teorisi: Bu teoriye göre karma sözleşmeye hiçbir şekilde sözleşme tipine ait kurallar uygulanmayacak, eğer uygulanabilecek bir örf ve âdet hukuku yoksa TMK.m.1 uyarınca yargıç tarafından yaratılan hukuk uygulanacaktır³⁵³.

Kanuni Hükümlerin Münferit Uygulanması Teorisi: Karma sözleşmeyi oluşturan elemanların hepsini bir sözleşme altında değerlendirmek yerine tartışmalı olan somut noktayı ele alarak bunun hangi tip sözleşmeye göre çözüleceğini araştırmak gerekir³⁵⁴.

Karma sözleşmelere, unsurlarını içerdiği akit tiplerine bağlı hükümlerin kıyasen uygulanmaları yanında kimi zaman bu hükümlerden bir veya birkaç tanesine üstünlük tanımak yoluna gidilebilmektedir. Böylece kıyasen uygulamayı kapsayacak şekilde birleştirme ve soğurma görüşleri egemen çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır³⁵⁵.

³⁵¹ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.276; Savaş, **Network Marketing**, s.95; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.231-233

³⁵² Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.277; Savaş, **Network Marketing**, s.95; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.233

³⁵³ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.277; Savaş, **Network Marketing**, s.95; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.233-234

³⁵⁴ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.277; Savaş, **Network Marketing**, s.95; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.234

³⁵⁵ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.291

İsimsiz sözleşmelerde de isimli sözleşmelerde olduğu gibi Borçlar Kanunu'nun genel bölümünde yer alan yorumlayıcı hukuk kuralları tarafların bu hususla ilgili farklı bir irade taşımadıkları tespit edilebildiği ölçüde uygulanacaktır³⁵⁶. İsimsiz sözleşmelerde sözleşme tipi hukuku gündeme gelemese de çok yoğun ve kapsamlı kullanılan genel işlem şartlarının sık tekrarlanması ile doktrin ve mahkeme uygulamasının bu alanda bir uyum meydana getirerek sözleşmelerin yorumunda kullanılacak bir araç halini alması mümkündür³⁵⁷. Yığmsal sözleşmeler için mümkün olan bu yol kişisel sözleşmeler için oldukça uzun bir zamanda yerleşebilir³⁵⁸. Çok sık kullanılan isimsiz sözleşmeler alanında bir örf ve âdet hukuku oluştuğu söylenebilir³⁵⁹. Ayrıca bireysel çıkarların korunması bu alanlarda çok yoğun olarak genel işlem şartlarının kullanılması sonucunu getirir. Bu durumda yığmsal karakter gösteren sözleşmelerin boşluklarının doldurulmasında ve sözleşme içeriklerinin adil olmaması tehlikesi karşısında, yılların geçmesi ile oluşan içtihatlar, kanunda düzenlenmiş sözleşme tipi hukuku, karşılaştırmalı hukuk, pratik uygulamanın alışkanlıkları ve doktrin yardımcı kaynaklar olarak yargıç tarafından nazara alınacaktır³⁶⁰. Yargıcın işin niteliğine ve taraf iradelerine uygun çözümler getirmek gerektiğini gözden uzak tutmaması ve genel ve soyut kuralların sözleşmenin bütünü ile uyum göstermemesi halinde uygulanmaması suretiyle boşlukları tamamlaması gerekmektedir³⁶¹.

Elektronik pazaryeri işletmesi bir elektronik ticaret platformu oluşturarak bu platformda hizmet sağlayıcılar ile alıcıları buluşturmakta; kullanıcıların birtakım bilgilere ulaşmasına ve alıcıların hizmet sağlayıcılar tarafından sunulan mal/hizmetleri satın almasına imkân sağlamaktadır. Elektronik pazaryeri uygulamasında hizmet sağlayıcı olarak yer almak isteyen gerçek ya da tüzel kişi ile pazaryeri işletmesi arasında genellikle koşulları önceden belirlenmiş ve elektronik pazaryeri işlevine sahip web sitesinde hazır olarak bulundurulmuş standart sözleşmenin imzalanması gerekmektedir. Elektronik pazaryeri işletmesi, bu sözleşmeye istinaden hizmet sağlayıcılara mal/hizmetlerini teşhir ederek satabilecekleri bir alan veya sanal bir

³⁵⁶ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.281

³⁵⁷ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.281

³⁵⁸ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.281

³⁵⁹ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.293

³⁶⁰ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.293-294

³⁶¹ Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s.294

mağaza açmalarına imkân sağlamakta, buna karşılık hizmet sağlayıcılardan sözleşmede belirlenen ücreti almaktadır. Elektronik pazaryerinden mal/hizmet almak isteyen alıcılar ile elektronik pazaryeri işletmesi arasında da elektronik pazaryerini kullanmanın koşullarının belirlendiği bir kullanıcı sözleşmesi imzalanmaktadır. Diğer taraftan hizmet sağlayıcılar ile pazaryerini kullanarak hizmet sağlayıcıların teşhir ettikleri mal/hizmetleri alan alıcılar arasında satım sözleşmesi ya da işgörme sözleşmesi imzalanmaktadır. Bu sözleşmeler de elektronik pazaryeri işletmesi tarafından hazırlanarak standart sözleşmeler halinde sözleşme yapmak isteyen tarafların kullanımına sunulmaktadır. Elektronik pazaryeri uygulamaları bu uygulamada yer alan diğer taraflarla da hukuki ilişkiler kurulmasını gerektirmektedir. Ancak bu hukuki ilişkilerin burada üzerinde durulan hukuki ilişkilere nazaran tali nitelikte olduklarını söylemek mümkündür.

Görüldüğü üzere elektronik pazaryeri uygulamalarının diğer tarafları arasındaki ilişkiler bir tarafa bırakılsa bile bu uygulamalarda elektronik pazaryeri işletmesi, hizmet sağlayıcılar ve alıcılar olmak üzere en az üç ayrı tarafın katıldığı ve her biri arasında ayrı ayrı hukuki ilişkilerin mevcut olduğu üç köşeli bir hukuki ilişki bulunduğunu söylemek mümkündür. Sözleşmelerin nispiyeti ilkesi gereği taraflar arasındaki bu sözleşmeler arasında hukuki bağımsızlık söz konusu olmakla birlikte bu sözleşmelerin birbirini etkileyeceği de kuşkusuzdur.

Elektronik pazaryerinde hazır olarak kullanıma sunulan standart sözleşmeler, taraflar arasında devamlı surette kurulacak hukuki ilişkilere zemin hazırlamaktadır. Elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı ve/veya alıcılar arasında kurulan “elektronik pazaryeri sözleşmesi” olarak isimlendirdiğimiz sözleşmeler kanunda tanımlanmamıştır. Elektronik pazaryerlerinin kullandığı standart sözleşmelerde, elektronik pazaryeri işletmesinin temsilcilik, acente, simsarlık, vekâlet, kefalet, garanti, komisyonculuk, mümessillik, danışmanlık ve diğer herhangi bir hukuki sıfatı olmadığına ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. Buna karşılık özellikle sanal mağaza veya dükkân kiralama imkânı veren elektronik pazaryerlerinde kira sözleşmesine benzer bir hukuki ilişki karşımıza çıkmaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin bir takım işgörme edimlerini de barındırdığını söylemek mümkündür.

Elektronik pazaryeri işletmesinin kullanıma sunduğu sistemde alıcı ve satıcıları bir araya getirmek suretiyle aracılık işlevini yerine getirmesi bir işgörme edimi olarak değerlendirilebileceği gibi depolama ve lojistik hizmetlerinin sağlanması, müşteri hizmetleri ya da entegrasyon hizmetleri gibi ilave hizmetlerin verilmesi hallerinde de işgörme edimleri karşımıza çıkmaktadır. Elektronik pazaryeri işletmesinin çeşitli isimler altında “güvenli ödeme sistemi” sunduğu sözleşmelerde ise bu hususa münhasır olmak üzere temsil ilişkisinden söz edilmektedir. Görüldüğü gibi elektronik pazaryeri uygulamalarında elektronik pazaryeri işletmesi ile kullanıcılar arasında kurulan sözleşmelerde yer alan unsurlar, Türk Borçlar Kanunu’nda düzenlenmiş çeşitli isimli sözleşmelerdeki bir kısım unsurları barındırmakla birlikte bu sözleşmelerden herhangi birinin mahiyet ve nev’ini tayin eden unsurlar ile tam olarak örtüşmemektedir. Bu durumda esaslı unsurları kanunda düzenlenmeyen elektronik pazaryeri sözleşmeleri isimsiz sözleşmelerdir. Kanımızca elektronik pazaryeri sözleşmeleri kanunda düzenlenmiş birden fazla sözleşmeye ait unsurları taşıyan karma sözleşmelerdir.

Bu karma sözleşmeye her bir somut sözleşme dikkate alınarak unsurlarını içerdiği akit tiplerine bağlı hükümlerin kıyasen uygulanmaları yanında kimi zaman bu hükümlerden bir veya birkaç tanesine üstünlük tanımak yoluna gidilebilmeli, böylece kıyasen uygulamayı kapsayacak şekilde birleştirme ve soğurma görüşleri doğrultusunda niteliği elverdiği ölçüde başta kira sözleşmesi olmak üzere işgörme sözleşmeleri, vekalet sözleşmesi ve diğer sözleşmelere ait hükümler uygulanabilmelidir.

5.2. Sürekli Borç İlişkisi Doğuran Sözleşmelerden Olmaları

Borçlunun borçlandığı edim, zaman içinde sürekli bir davranışla yerine getirilebiliyorsa, buna sürekli edim denir³⁶². Buradaki süreklilik, aralıksız devam eden bir davranış veya menfaat elde etme değil³⁶³, davranışın fiili ve hukuki yönden birlik (bütünlük) teşkil edecek şekilde uzun bir zaman süresi içinde yerine getirilmesi

³⁶² Eren, **Borçlar Genel**, s.107; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.12

³⁶³ Seliçi, **Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976, s.11; Pınar Altınok Ormancı, **Sürekli Borç İlişkilerinin Hakkı Sebep Feshi**, (Doktora Tezi), İstanbul, 2011, s.10

şeklinde anlaşılmalıdır³⁶⁴. Sürekli borç ilişkileri karakteristik edimin kapsamının ancak ifa süresine bağlı olarak tespit edilebildiği borç ilişkileri olarak tanımlanabilir³⁶⁵. Kullandırma sözleşmeleri olan adi kira ve ürün kirası, ödünç sözleşmesi; işgörmeye sözleşmelerinin bir kısmı; irat sözleşmeleri ve adi ortaklık sözleşmesi gibi sözleşmeler sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir³⁶⁶.

Sürekli borç ilişkilerinin varlıklarını sürekli olarak sürdürebilmeye elverişli borç ilişkileri olmaları taraflar arasında istikrarlı hukuki ilişkiler kurulmasında araç olmaları imkânını sağlamaktadır. Bütün sürekli borç ilişkilerinde ortak olan özellik taraflar arasında yoğun ve sıkı bir kişisel ilişkinin kurulmuş olmasıdır. Sürekli borç ilişkisi, ani edimli borç ilişkilerinden daha sıkı, güçlü bir güven ilişkisi kurmaktadır³⁶⁷. Kurulan güven ilişkisinde kişisel unsurun önemi bütün sürekli borç ilişkilerinde aynı olmayıp, kişisel ilişkilerin sıklığı bir sürekli borç ilişkisinden diğerine değişiklik gösterebilmektedir. Kişisel ilişkilerin yoğun olduğu sürekli borç ilişkilerinde, doğrudan doğruya borçlanılan edimle ilgili olmasa bile, kişisel ilişkide meydana gelecek bozukluklar, borç ilişkisinin sona erdirilebilmesine yol açacaktır³⁶⁸. Ayrıca tarafların şahsında ortaya çıkan değişiklikler borç ilişkisine her zaman aynı etkiyi yapmamakta, bazen sürekli borç ilişkisini kendiliğinden sona erdirmekte, bazen tek taraflı sona erdirme imkânı vermekte, bazen de sürekli borç ilişkisi üzerinde etki yapmamaktadır³⁶⁹. Sürekli borç ilişkilerinin sona ermesinde yerine getirilen edimlerin varlıklarını koruyacaklarına dair güven düşüncesi de göz önünde tutularak ani edimli borç ilişkilerinden farklı sonuca varmak gerekmektedir³⁷⁰.

Bir borç ilişkisinde asli borçlardan en az biri sürekli edimi gerektiriyorsa, o borç ilişkisine sürekli borç ilişkisi adı verilir³⁷¹. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde sözleşmenin sürekli sözleşme olup olmadığını belirleyecek olan karakteristik edim yükümlülüğü, elektronik pazaryeri işletmesinin edim yükümlülüğüdür. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde borçlanılan bu edim yükümlülüğü, elektronik pazaryeri

³⁶⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.107

³⁶⁵ Seliçi, **Sürekli Borç**, .6; Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.13

³⁶⁶ Geniş bilgi için Bkz.: Seliçi, **Sürekli Borç**, s.20-32

³⁶⁷ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.34

³⁶⁸ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.35

³⁶⁹ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.36

³⁷⁰ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.36-37

³⁷¹ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.12

işlevine sahip web sitesini kira sözleşmesinde olduğu gibi kullanımına sunmak ve sözleşme süresince de kullanıma uygun halde bulundurmaktır³⁷². Elektronik pazaryerini sözleşme süresince kullanıma elverişli şekilde bulundurma borcu, niteliği itibariyle süreklilik gösteren bir edimdir. Zaman unsuru, tüm edimin kapsamını belirlemede etkilidir, zira edimin kapsamı ifa zamanına bağlı olarak artmaktadır. Ayrıca edim fiili belli bir zaman sürecine yayılmakta, alacaklının edimin ifasına olan menfaati de bu süre boyunca devam etmektedir³⁷³.

Elektronik pazaryeri işletmesi ile sözleşme ilişkisine giren hizmet sağlayıcı kurulan bu ilişki üzerine zamana yayılan bir süreçte elektronik pazaryerinin kullanıcıları ile münferit mal/hizmet satışı sözleşmeleri kurmakta ve karşılıklı olarak edimler ifa edilmektedir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin sürekli borç ilişkisi doğurmasının bir sonucu olarak, sürekli borç ilişkilerine özgü sona erme sebeplerinden olan fesih yoluyla sona erme, sona erme sebeplerinin başında gelmekte ve standart sözleşmelerde fesih sureti ile sözleşmenin sona ermesine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler almaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin sona ermesi ve sona ermenin sonuçları aşağıda dördüncü bölümde ele alınmıştır.

5.3. Genel İşlem Koşullarına Tabi Standart Sözleşmeler Olmaları

Elektronik pazaryeri uygulamalarında kullanılan sözleşmeler Genel İşlem Koşulları (GİK) ihtiva eden standart sözleşmeler olduğundan burada standart sözleşme ve genel işlem koşulları kavramları üzerinde durulacaktır. Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde ilişkinin tarafları tacir olarak karşımıza çıkabildiği gibi taraflardan hiç olmazsa biri tüketici olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu nedenle elektronik pazaryeri uygulamalarında kullanılan standart sözleşmeler yönünden TBK., TKHK. ve TTK.'nın Genel İşlem Koşullarına ilişkin düzenlemeleri uygulama alanı bulabileceğinden her üç kanuna ait düzenlemelere yeri geldikçe yer verilecektir.

³⁷² Altınok Ormancı, **Süreklili Borç**, s.62

³⁷³ Altınok Ormancı, **Süreklili Borç**, s.62

Sözleşmeler hukukunun tarihsel karakteri, tarafların tam bir irade özgürlüğü ile ve eşit şartlar altında anlaştığı varsayımına dayanır. Genel İşlem Koşulları ise 19. yüzyıldaki endüstri devriminin ortaya çıkardığı bir görünümdür³⁷⁴. Gerçekten de, sanayinin gelişimi ile birlikte bazı mal ve hizmetler, seri olarak üretilmeye ve kitlelere sunulmaya başlanmıştır³⁷⁵. Mal ve hizmet arz edenler, karşılarında sayıları önceden hesap edilemeyecek kadar büyük bir tüketici kitlesi ile karşılaşmışlar ve bu büyük tüketici kitlesi ile sözleşme yapma ihtiyacı doğmuştur³⁷⁶. Artık tarafların pazarlık yapması ve tek tek bütün sözleşme maddelerini birlikte belirlemeleri olgusunun yerini, taraflardan birinin sözleşme içeriğini tek yanlı olarak belirlemesi ve bunu karşı tarafa kabul ettirmesi olgusu almıştır³⁷⁷. GİK'nun amacı, tarafların sözleşmeyi kurarken bireysel olarak kararlaştırdıkları semen, mal veya hizmetin türü gibi asli edim yükümlülükleri dışında sözleşmenin kurulması, devamı ve hatta sona ermesinden sonra aralarındaki ilişkiye uygulanacak bütün kuralları tespit etmektir³⁷⁸. GİK. kullanılan sözleşmelerde sözleşme eşitliğinin genel işlem koşulları kullanan taraf lehine bozulması ve bozulan dengenin müşteri lehine yeniden kurulma olanağının bulunmaması³⁷⁹ sözleşme adaletini, artık eşit olmayan tarafların serbest iradelerine bağlı olarak belirsiz bırakmamak ve en azından asgari düzeyde güvence sağlamak için bir takım özel düzenlemeler getirilmesi sonucunu doğurmuştur³⁸⁰.

Standart sözleşmeler, genel işlem koşullarının ağırlıklı olarak kullanıldığı sözleşmelerdir; bu sözleşmelere, “tip, kitlesele, seri, formüler ve çerçeve sözleşmeler” de denmektedir³⁸¹. Standart sözleşme, sayısı belirsiz birçok sözleşme ilişkisinde

³⁷⁴ Manfred Rehbinder, Çev.: Ömer Teoman, “Genel İşlem Şartları ve Tüketicinin Korunması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 42, Sa. 1-4, 1976

³⁷⁵ Adem Yelmen, “**Türk Borçlar Kanununa Göre Genel İşlem Şartları**”, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2013, s.2; Cemal Oğuz, “Standart Sözleşmelerin BK.21 ile 99/2 ve 100.3 Hükümlerine Göre Hâkim Tarafından Denetlenmesi”, **TBB Dergisi**, Yıl:1998/1, s.26

³⁷⁶ Hasan Seçkin Ozanoğlu, **Tüketicinin Korunması Açısından Taksitle Satım Sözleşmesi**, Ankara, Sözkesen Matbaacılık, 1999, s.201; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.135

³⁷⁷ Yeşim M. Atamer, “Tacirlerin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması Yolları”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, Yayın No:2001-08, İstanbul 2001, s.7

³⁷⁸ Yeşim M. Atamer, **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi**, 1. Bası, İstanbul, Beta Basım, Ağustos 1999, s.2

³⁷⁹ Genel İşlem Şartları kullanılarak kurulan sözleşmelerin özellikleri için Bkz.: Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.30-39

³⁸⁰ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.136

³⁸¹ Ozanoğlu, **Taksitle Satım**, s.201; Yıldırım, **Borçlar Genel**, s.95; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.136; Murat Aydoğdu, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Genel İşlem Koşullarının Konu Bakımından Uygulama Alanı”, **DEÜHFD**, C.13, Sa.2, 2011, s.6, (Çevrimiçi),

kullanılmak üzere muhtevası soyut biçimde önceden tek tarafça ve müzakere edilmeksizin karşı tarafa kabul ettirilmek üzere hazırlanmış formüler metinlerden oluşmuş sözleşmelerdir³⁸². Her ne kadar standart sözleşme ile aynı anlama gelmek üzere Fransız hukukundan gelen (Le contrat d'adhésion) “iltihakî (katılmalı)”³⁸³ sözleşme” ya da katılım sözleşmesi³⁸⁴ terimi kullanılmaktaysa da bu terimler aynı anlama gelmemektedir³⁸⁵. İltihakî sözleşmeler ile genel işlem koşulları karşılaştırıldığında benzer yönleri olmakla birlikte iltihakî sözleşmelerin tartışılmadan kabul edilmeleri karşısında hukuken GİK.’nun tartışılmasına engel bir durum yoktur³⁸⁶. Alman ve İsviçre hukuklarında kullanılan “genel işlem koşulları” deyimini sözleşmenin “içeriği” ile, Fransız hukukundan gelen “iltihakî (katılmalı) sözleşme” deyimini ise sözleşmenin “kurulma tarzı” ile ilgili bulunmaktadır³⁸⁷. Standart sözleşme kavramı ise, genel işlem koşulları kullanılarak akdedilen sözleşmeyi bir bütün olarak ifade etmek için kullanılmaktadır³⁸⁸.

Türk Hukukunda GİK. denetimine ilişkin ilk pozitif hukuk düzenlemesi sadece tüketicilere karşı GİK.’nin denetimine imkân veren 4077 sayılı TKHK. m.6 ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan “Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında

<http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz13-2/murataydogdu.pdf>, 01.12.2017; Atilla Altop, “Türk Borçlar Kanunu Tasarısındaki Genel İşlem Şartları Düzenlemesi”, **Prof. Dr. Ergon A. Çetinligil ve Prof. Dr. Rayegân Kender’e 50. Çalışma Yılı Armağanı**, İstanbul, 2007, s.1

³⁸² Aydoğdu, **GİK**, s.6; Savaş, **Network Marketing**, s.101; Savaş, **İnternet**, s.112-113; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.139; Alman ve İsviçre Hukuk literatüründeki standart sözleşme tanımları için Bkz.: Oğuz, **Standart Sözleşmeler**, s.26-28

³⁸³ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.63; Kocayusufpaşaoğlu, Hatemi, Serozan, Arpacı, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm: Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem**, I. Cilt, İstanbul, Filiz Kitabevi, s.229

³⁸⁴ Reisoğlu, **Borçlar**, s.70

³⁸⁵ Bazı yazarlar standart sözleşme ve iltihakî sözleşme kavramını eş anlamlı olarak kullanırken, bazıları standart sözleşme kavramını üst kavram, iltihakî sözleşme kavramını alt kavram olarak ve bazıları ise iltihakî sözleşme kavramını üst kavram, standart sözleşme kavramını ise alt kavram olarak kabul etmektedir. Bazı Yargıtay kararlarında da, standart sözleşme terimiyle aynı anlamda olmak üzere, “iltihakî (katılmalı) sözleşme” terimi kullanılmaktadır. Yargıtay 3.HD. 02.06.1998, E:4263, K:6098 (YKD 1998/8 s.976-978); Yargıtay 13.HD. 18.03.1996, E:1734, K:2495 (YKD 1996/5 s.746 vd).

İltihakî sözleşmeler, bir kamu hizmeti ifa edip hukuken ve eylemli olarak tekel durumu arz eden (su, elektrik, doğalgaz, taşıma hizmeti gibi hizmetleri veren) kuruluşlara ait formüle edilmiş sözleşmeleri de ifade eder. Bkz.: Aydoğdu, **GİK**, s.7; Eren, **Borçlar Genel**, s.214.

İltihakî sözleşmelerin genellikle idare ile bireyler arasında kurulması, mutlaka sözleşmenin taraflarından birisinin idare olmasını gerektirmez. Sözleşmenin her iki tarafını da gerçek veya tüzel kişiler oluşturabilir. Nitekim sigorta ve taşımacılık sektöründeki sözleşmeler iltihakî sözleşmeler olarak yapılmaktadır. Bkz.: Savaş, **İnternet**, s.114-115)

³⁸⁶ Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.7; Savaş, **İnternet**, s.113

³⁸⁷ Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.229-230

³⁸⁸ Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.7

Yönetmelik” ve 2013 yılından itibaren 6502 sayılı TKHK m.5’dir. 1 Temmuz 2012’de yürürlüğe giren Türk Borçlar Kanunu ile “genel işlem koşulları” başlığı altında Kanunun 20-25. maddelerinde tüketici/tacir ayrımı yapılmaksızın düzenlemeler getirilmiştir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda da haksız rekabet konusunda genel işlem koşullarına ilişkin olarak m. 55 ve devamında ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. Bunun yanında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda yer alan “piyasaya mal veya hizmet sunan teşebbüsler arasında rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem veya kararların var olması (RKHK. m.4) ve hâkim durumun kötüye kullanılıyor olması (RKHK. m.6)” şeklindeki haksız rekabete ilişkin düzenlemelerle sözleşme öncesi özel koruma öngörülmüştür. Genel işlem koşulları, genel işlem koşullarına maruz bırakılan tarafın statüsüne göre tasnif edilmek suretiyle genel standart sözleşmelerde, tüketici standart sözleşmelerinde ve ticari standart sözleşmelerde yer alabilecektir.

TBK. m. 20 öncelikle “genel işlem koşulları”nın bir tanımına yer vermiştir. Bu tanıma göre;

“Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir.”

TKHK ve yönetmelik düzenlemelerinde ise genel işlem koşulları “haksız şart” adı altında tanımlanmıştır. Buna göre;

“Satıcı veya sağlayıcının tüketiciyle müzakere etmeden, tek taraflı olarak sözleşmeye koyduğu, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde iyi niyet kuralına aykırı düşecek biçimde tüketici aleyhine dengesizliğe neden olan sözleşme koşulları haksız şarttır.”

Her iki düzenleme ve literatürde yer alan tanımlamalar dikkate alınmak sureti ile “Genel İşlem Koşulları”, çok sayıda benzer sözleşmede kullanılmak üzere önceden

düzenlenmiş olan ve sözleşmenin taraflarından birinin, diğer tarafa sözleşme kurulurken sunduğu sözleşme hükümleri şeklinde tanımlanabilir^{389 390}.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere genel işlem koşullarının varlığını kabul edebilmek için bazı unsurların gerçekleşmiş olması aranır. Doktrinde GİK. denetimi bakımından ön sorun (veya ön kontrol aşaması) teşkil eden genel işlem koşullarının zorunlu unsurları (ayırıcı özellikleri) genellikle dört ya da beş başlık altında incelenmektedir. Bu unsurlar şunlardır³⁹¹:

Bu şartlar bir sözleşmenin koşullarını oluşturmalıdır. Kural olarak GİK. sözleşme koşullarıdır ve bir sözleşmenin içeriğini oluşturmak için hazırlanırlar³⁹². GİK. kural olarak ileride akdedilecek iki taraflı bir sözleşmenin içeriğini oluşturmak üzere düzenlenseler de müşterinin tek taraflı hukuki işlemlerinde de GİK. 'na rastlamak mümkündür³⁹³.

Sözleşmenin kurulmasından ve hatta müzakeresinden önce ve tek yanlı olarak hazırlanmış olmalıdır. GİK. 'nun varlığından söz edebilmek için bu şartların sözleşme kurulmadan yazıya dökülmüş olması ya da en azından işletme tarafından yazılı olmadan belirlenmiş olması gerekir³⁹⁴. Önceden düzenlenmiş olma, sözleşme

³⁸⁹ Yelmen, **GİŞ**, s.12; Mehmet Akçaal, "Borçlar Kanununun Genel İşlem Koşullarına Dair Hükümleri Hakkında Bir İnceleme", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XVIII, Yıl:2014, Sa.1, s.54, (Çevrimiçi), http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/18_1_2.pdf, 25.11.2017

³⁹⁰ GİK'nın çeşitli tanımları için Bkz.: Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.61; Ahmet M. Kılıçoğlu, "**Borçlar Hukuku: Genel Hükümler (Yeni Borçlar Kanunu'na Göre)**", Genişletilmiş 20. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2016, s.123; Eren, **Borçlar Genel**, s.215; Reisoğlu, **Borçlar**, s.72; Ozanoğlu, **Taksitle Satım**, s.201; Neslihan Özuysal, "**Genel İşlem Şartları ve Satım Sözleşmesinde Yer Alan Haksız Şartlar**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011, s.50; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.140-141

³⁹¹ Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.62-72; Aydoğdu, **GİK**, s.13; Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.142-143; Yelmen, **GİŞ**, s.16; Reisoğlu, **Borçlar**, s.72; Eren, **Borçlar Genel**, s.219-220; Yıldırım, **Borçlar Genel**, s.95; Ozanoğlu, **Taksitle Satım**, s.202; Savaş, **İnternet**, s.113; Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s.130-131; Yeniocak, **GİK**, s.4

³⁹² Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.62; Yeşim M. Atamer, "Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi: TKHK. M.6 ve TTK. m.55 f.1 ile Karşılaştırmalı Olarak", **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu**, 8 Nisan 2011, **Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayınları**, Ankara 2011, s.13; Yelmen, **GİŞ**, s.16

³⁹³ Bkz. Atamer, **Yeni TBK**, s.13; Örneğin bir hastaneye yatarak hastanın imzaladığı tedavi sözleşmesi içinde, ölümü halinde cesedinin hastane tarafından kullanılabilmesine ilişkin bir beyan yer alması veya banka kredi sözleşmesinde bankanın müşterisi hakkındaki bilgileri dilediği gibi kullanabileceğinin yazılı olması halinde böyle bir durum söz konusudur.

³⁹⁴ Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.65; Atamer, **Yeni TBK**, s.14

koşullarının somut bir sözleşme için değil, ileride kurulma ihtimali olan birden fazla sözleşme için düzenleniyor olmasının bir göstergesidir^{395 396}.

Birden fazla sözleşme ilişkisinde kullanılmak üzere hazırlanmış olmaları gerekli ve yeterlidir. Birden fazla sözleşme ilişkisinde kullanma niyeti, genel işlem koşullarının çıkış sebeplerinin en önemli gerekçelerinden biridir, zira kitlesel sözleşme olgusunun somut bir yansımasıdır³⁹⁷. Burada önemli olan, GİK.'nin ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanma amacını taşıması, bu amaca hizmet etmek üzere gerekli hükümleri içermesi halinde ilk kullanımda dahi GİK.'nin varlığı kabul edilir^{398 399}.

Genel ve soyut nitelikte hazırlanan hükümler olmalıdır⁴⁰⁰. GİK kimlikleri önceden belirli kişiler için hazırlanmadıklarından genel nitelikte koşullardır⁴⁰¹. Ancak genel ve soyut nitelikte olma objektif olma anlamına gelmez; çünkü çoğu zaman bu genel işlem koşulları, kullanan (belirleyen) lehine hükümler içermektedir⁴⁰².

GİK.'nin varlığını kabul edebilmek için aranan en son koşul bunların kullanan tarafından sözleşmeye dâhil edilmek niyetiyle karşı âkide sunulmasıdır. Bu unsur, önceden ekonomik açıdan güçlü olan tarafın (kullananın, girişimcinin) arzusuyla,

³⁹⁵ Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.65; Yelmen, **GİŞ**, s.18

³⁹⁶ Bu şartların kapsamı, kaleme alınış şekli ve belgenin şekli önem arz etmez. Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.143; Rehbinden, **GİŞ**, s.647; Yazıya geçirme kalemle el yazısı şeklinde olabileceği gibi daktilo veya bilgisayar ile de gerçekleştirilebilir³⁹⁶. Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.65

³⁹⁷ Atamer, **Yeni TBK**, s.16

³⁹⁸ Aydoğdu, **GİK**, s.17-18

³⁹⁹ Buna karşılık Alman doktrin ve uygulamasında da olduğu gibi bazı yazarlar GİK.'ndan söz edebilmek için en az üç kez kullanma amacının bulunması gerektiği görüşündedir. Bkz.: Yelmen, **GİŞ**, s.20; Bir kısmı ise yasanın ileride çok sayıda benzer sözleşmede kullanma unsuruna yer vermesinin yerinde olmadığını, taraflardan birinin tek taraflı olarak hazırladığı koşulların genel işlem koşulu için yeterli olduğu görüşündedir. Bkz.: Kılıçoğlu, **Borçlar Genel**, s.131; Reisoğlu, **Borçlar**, s.72; Oğuzman/Öz'e göre ise; TKHK. m.5 hükümlerine göre tüketicinin haksız şartlara karşı korunması, TBK. m.20-25 hükümlerine göre GİK.'na karşı getirilen korumadan daha kapsamlı olup tüketicinin TKHK. m.5 uyarınca bir haksız şartın geçersizliğini ileri sürmesi için sözleşmenin tek yanlı olarak hazırlanıp ona dayatılması yeterli olup, bunun için birden fazla kişi için hazırlanmış standart bir sözleşme olması gerekmemektedir. Bkz.: Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.169

⁴⁰⁰ GİK.'nin genel olma niteliği, belirli bir sözleşme tarafı nazara alınmadan hazırlandıklarını, başka bir ifadeyle, belirli şahıslara yönelik olmayıp belirli toplulukları kapsadığını ifade etmektedir. Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.142; Aydoğdu, **GİK**, s.17

GİK.'nin soyut nitelikte olması ise, bunların hazırlanış ve düzenlenen zaman ve yer bakımından tamamen belirsiz sözleşmelere yönelik olmalarını, belirli olmayan sayıda olayları ilgilendirmelerini ifade etmektedir. Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.142; Eren, **Borçlar Genel**, s.220

⁴⁰¹ Reisoğlu, **Borçlar**, s.72

⁴⁰² Aydoğdu, **GİK** s.17

önceden belirlenen koşulların sözleşmeye dâhil edilmesini, bireysel anlaşma konusu yapılmamasını ifade eder^{403 404}.

GİK.'nun varlığını kabul için aranan koşulları taşıyor olmasına rağmen bir metnin GİK. olmadığını ve taraflar arasında pazarlık konusu edildiğini ispat edecek olan kişi bunu iddia eden, yani GİK. kullanan olacaktır⁴⁰⁵. TKHK. m.6, f.3-5'deki ispat yükünün dağılımına ilişkin düzenlemede⁴⁰⁶ genel olarak daha güçlü olan tarafça önceden hazırlanmış ve çeşitli hükümler içeren bir sözleşme metnini imzalayan tarafın, kendi aleyhine olan hükümleri kabul etme iradesine sahip olmadığı karinesi getirilmektedir⁴⁰⁷. Bu konuda TBK. hükümleri içinde özel bir düzenleme olmamakla birlikte TKHK.'daki düzenlemenin burada da kıyasen uygulanmasında hiçbir sakınca yoktur.

Bugün yaygın şekilde kabul edildiği üzere, genel işlem şartlarının denetiminde üç aşama bulunmaktadır⁴⁰⁸:

Genel İşlem Koşullarının denetiminin birinci aşaması “*yürürlük denetimi*” aşamasıdır. Yürürlük denetiminin birinci aşamasında taraflardan birinin sözleşmeye dâhil etmek istediği GİK. metninin tümü itibarıyla sözleşme içeriği olup olmadığı

⁴⁰³ Aydoğdu, **GİK**, s.18

⁴⁰⁴ Kural olarak bir sözleşmenin kurulması anında önceden hazırlanmış genel işlem koşullarını karşı tarafa sunan ve bunların sözleşme içeriği olmasını isteyen kişi kullanıcıdır. Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.69; Yelmen, **GİŞ**, s.23-24

Kullanıcı belirlerken önemli olan GİK.'nu kimin kaleme aldığı değil kimin kullanmak üzere sunduğudur. Yeniocak, **GİK**, s.78-79; Yelmen, **GİŞ**, s.24

⁴⁰⁵ Atamer, **Yeni TBK**, s.24

⁴⁰⁶ TKHK. m.6, f.3-5'e göre; “Eğer bir sözleşme şartı önceden hazırlanmışsa ve özellikle standart sözleşmede yer alması nedeniyle tüketici içeriğine etki edememişse, o sözleşme şartının tüketiciyle müzakere edilmediği kabul edilir. Sözleşmenin bütün olarak değerlendirilmesinden, standart sözleşme olduğu sonucuna varılırsa, bu sözleşmedeki bir şartın belirli unsurlarının veya münferit bir hükmünün müzakere edilmiş olması, sözleşmenin kalan kısmına bu maddenin uygulanmasını engellemez. Bir satıcı veya sağlayıcı, bir standart şartın münferiden tartışıldığını ileri sürüyorsa, bunu ispat yükü ona aittir.”

⁴⁰⁷ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.164

⁴⁰⁸ Atamer, **Yeni TBK**, s.11; Atamer, **Tacirler**, s.19; Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.232; Eren, **Borçlar Genel**, s.221

saptanacak⁴⁰⁹, ikinci aşamasında ise bu metin içinde yer alan tek tek bazı koşulların sözleşmenin parçası sayılıp sayılamayacağı incelenecektir^{410 411}.

TBK. m.21'e göre açıklanan kurallara uyulmadığı takdirde genel işlem şartları yazılmamış sayılır. Doktrinde yazılmamış sayılmanın hukukî niteliğine ilişkin, kısmî kesin hükümsüzlük (kısmî butlan)⁴¹², yokluk⁴¹³ ya da kendine özgü bir yaptırım türü olduğu yönünde çeşitli görüşler bulunmaktadır⁴¹⁴.

Genel işlem koşulları ikinci adım olarak “*yorum denetimi*”ne tabi tutulacaktır. Bunu yaparken de önce GİK.’na nazaran öncelikle uygulanması gereken bir bireysel anlaşma olup olmadığı tespit edilecek, bireysel anlaşma bulunmadığı anlaşıldığında ise GİK.’nın yorumu yoluna gidilecektir⁴¹⁵. TBK. m.23 düzenlemesi⁴¹⁶ ile kanun koyucu bugün doktrin ve uygulamada genel kabul gören “sözleşmeyi yazan aleyhine yorum kuralı”nı yazılı hukuk kuralı haline getirmiş bulunmaktadır⁴¹⁷. Belirsizlik ilkesi olarak adlandırılan bu kural uyarınca, bir GİK.’nin yorumunda hükmün içeriğine

⁴⁰⁹ Zira uygulamada birçok halde ön koşulları yerine gelmediği için GİK. metninin hiç sözleşme içeriği olmadığı sonucuna varılabilecektir. Atamer, **Tacirler**, s.19

⁴¹⁰ Atamer, **Tacirler**, s.20

⁴¹¹ GİK.’nin sözleşme içeriği olması konusundaki bu sıkı rejim tacirlere uygulanmaz Tacirlerin hangi sözleşmelerde GİK. ile karşılaşacaklarını daha iyi bilebilecekleri ve bu açıdan işletmenin GİK. kullanımı konusunda açık bir uyarısı olmasa dahi bunlarla bağlı olabilecekleri kabul edilir. Hatta GİK. kullanımının ticari bir teamül haline geldiği kabul edilebilen işlerde GİK. kullanan işletmenin açık veya zımni, hiç bunlara atıf yapmaması halinde de, tacirin sözleşmenin kurulmasına ilişkin kabul beyanı bu GİK.’nin sözleşme içeriği olmasını kabul ettiği şeklinde yorumlanabilecektir. Burada özellikle TTK.’nu m.2/1’in ifadesi esas alınmalıdır. Buna göre tarafların irade beyanlarının yorumunda ticari teamüller de dikkate alınır. Bkz.: Atamer, **Tacirler**, s.21

⁴¹² Atamer, **Yeni TBK**, s.61-62

⁴¹³ Eren, **Borçlar Genel**, s.221; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.165

⁴¹⁴ Yelmen, **GİŞ**, s.134; Yeniocak, **GİK.**, s.86; TKHK. m.5/2’de ise “*Tüketiciyle akdedilen sözleşmelerde yer alan haksız şartlar kesin olarak hükümsüzdür. Sözleşmenin haksız şartlar dışındaki hükümleri geçerliliğini korur. Bu durumda sözleşmeyi düzenleyen, kesin olarak hükümsüz sayılan şartlar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunu ileri süremez*” şeklinde TBK.’ndaki düzenlemeye paralel bir düzenlemeye yer verilmiş ancak TBK.’ndan farklı olarak “yazılmamış sayılma” yerine “kesin olarak hükümsüz sayılma” yaptırımına yer verilmiştir.

⁴¹⁵ Tarafların, GİK. kullanımını kabul etmelerine rağmen, aralarında bazı bireysel anlaşmalar yapması mümkündür. Bu hallerde GİK. metni içinde yer alan ve bireysel anlaşma ile çelişen hükmün üzerinin çizilmesi veya sözleşmeye sadece bireysel anlaşmalarla çelişmeyen GİK.’nin uygulanacağını yazılması taraflar arasında ileride tartışma çıkmasını engelleyecektir. Bkz.: Atamer, **Yeni TBK**, s.38; İki hüküm arasında var olabilecek her türlü içerik farklılığı bireysel anlaşmanın öncelikli uygulanması sonucunu doğurur. Bkz.: Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.127; Bireysel anlaşmaların önceliği ilkesi hem tüketiciler hem de tacirler bakımından uygulama alanı bulur. Bkz.: Atamer, **Tacirler**, s.23

⁴¹⁶ TBK. m.23’e göre; “*Genel işlem koşullarında yer alan bir hüküm, açık ve anlaşılır değilse veya birden çok anlama geliyorsa, düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanır*”.

⁴¹⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s.223; Atamer, **Yeni TBK**, s.35-36

ilişkin tereddüt yaşanması halinde muhtemel yorumlardan en fazla müşteri lehine, GİŞ kullanan aleyhine sonuç doğurana tercih edilir^{418 419}.

GİK.'nın denetiminde üçüncü ve en önemli denetim "*içerik denetimi*"dir. Bir sözleşmenin esaslı noktaları olan asli hükümlerinin, özellikle tarafların asli edim yükümlülüklerinin, sözleşmenin tip ve niteliğine ilişkin hükümlerin, GİK. olarak düzenlenmesi mümkün değildir⁴²⁰.

TBK m.25'e göre; "*Genel işlem koşullarına, dürüstlük kurallarına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte hükümler konulamaz*".

Borçlar Kanunu'nun sözleşme içeriğine ilişkin olarak getirdiği yegâne sınırlandırmalar m.27 ve 28'den ve Medeni Kanun m.2'deki dürüstlük kuralından çıkmaktadır⁴²¹. TBK. m.24 sadece bir tek genel işlem koşulu tipi için özel bir düzenleme getirmiştir.

Bu düzenlemeye göre: "*Genel işlem koşullarının bulunduğu bir sözleşmede veya ayrı bir sözleşmede yer alan ve düzenleyene tek yanlı olarak karşı taraf aleyhine genel işlem koşulları içeren sözleşmenin bir hükmünü değiştirme ya da yeni düzenleme getirme yetkisi veren kayıtlar yazılmamış sayılır.*"

⁴¹⁸ Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.134

⁴¹⁹ Müşteri lehine yorum yönteminin yanı sıra daraltıcı yorum yöntemi, yani müşteri aleyhine olan bir GİK.'a mümkün olan en sınırlı uygulama alanının tanınması düşüncesi de savunulmaktadır. Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.140

⁴²⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.225

⁴²¹ Genel İşlem Koşulları genel içerik denetimi ve özel içerik denetimi olmak üzere ikili bir içerik denetimine tabi tutulmaktadır. *Genel içerik denetimi*, sözleşmesel bir hakkın belirli bir içerikle *geçerli olarak doğup doğmadığı* sorununa ilişkin olup GİK.'nın TBK. m.27 ve 28'e göre içerik özgürlüğünü sınırlayan genel hükümlere göre içerik denetimine tabi tutulmasıdır. Burada GİK.'nın hukuka, ahlaka, kişilik haklarına, kamu düzenine aykırı ve imkânsız olup olmadıklarının denetimi yapılmaktadır. Genel işlem koşullarının irade sakatlığı, aşırı yararlanma (gabin) gibi iptali öngören bir yaptırımla da karşılaşması mümkündür. Sözleşme özgürlüğünün bu genel sınırlarına aykırı olan GİK. zaten hükümsüz olacakları için bunların dürüstlük kuralına aykırı olup olmadıklarını denetlemeye de gerek yoktur. Bkz.: Eren, **Borçlar Genel**, s.227; Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.146 vd.; Atamer, **Tacirler**, s.31; Aydoğdu, **GİK**, s.136; Yelmen, **GİŞ**, s.125; Buna karşılık TMK. m.2/2'ye dayanan hakkın kötüye kullanımı denetimi olan özel içerik denetiminde, *geçerli olarak doğmuş* olan bir hakkın belirli bir şekilde ileri sürülmesi, doğurduğu hakkaniyete aykırı sonuçlar nedeniyle engellenmektedir. Burada hakkın kendisi tartışma konusu yapılmaz, sadece belirli, atipik koşullar altında kullanımı kabul edilmez. Bkz.: Eren, **Borçlar Genel**, s.227; Atamer, **Tacirler**, s.31

İçerik denetimi sonunda denetlemeye tabi tutulan hükmün, karşı tarafın aleyhine ve dürüstlük kurallarına aykırı olduğu anlaşılırsa, uygulanacak yaptırım TBK. m.25’de düzenlenmemiştir. Buna karşın, TKHK m.5/2’ye göre, “Tüketiciyle akdedilen sözleşmelerde yer alan haksız şartlar kesin olarak hükümsüzdür”. TBK. m.27/1’e göre, emredici hükümlere aykırılığın yaptırımı kesin hükümsüzlüktür. GİK.’nu düzenleyen hükümler de geniş toplum kesimlerini koruma amacını güttüklerinden, değiştirilemeyen, aksi kararlaştırılamayan emredici hükümlerdir. Bu nedenle doktrindeki hâkim görüşe göre, dürüstlük kuralına aykırı olarak karşı taraf aleyhine konulan GİK.’nun yaptırımının da kesin hükümsüzlük olması gerekir⁴²².

Müşteriyi mağdur eden içerikte genel işlem koşulları kullanımının denetlenmesinde akla gelebilecek bir diğer yol bu alanda rekabeti kuvvetlendirmek ve bu şekilde müşteri lehine hükümlere doğru bir yönelmeyi desteklemektir⁴²³. 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda yer alan ve yasaklanmış olan, rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar ile hâkim durumun kötüye kullanılması olgularının GİK kullanımında gerçekleşmiş olma olasılığı vardır.

RKHK. m.4’e göre, belirli bir mal veya hizmet piyasasında rekabeti bozan, kısıtlayan veya ortadan kaldıran, teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar hukuka aykırıdır. İşte bu teşebbüsler arasında danışıklı bir faaliyetten bahsedilebildiği hallerde rekabetin bozulduğu kabul edilir⁴²⁴. Bu danışıklılık, ilgili piyasada hâkim olan ve söz konusu teşebbüslerin de bir parçasını oluşturduğu rekabet ortamından sıyrılmak amacıyla aralarında bir irade uyuşmasına varmaları halinde söz konusu olacaktır⁴²⁵.

Yine RKHK. m.6 düzenlemesi ile hâkim durumun kötüye kullanılıyor olması da yasaklanmıştır. Hâkim durumun kötüye kullanılmasından bahsedebilmek için öncelikle bir veya birden fazla teşebbüs bulunmalı ve bu teşebbüsler belirli bir pazarda

⁴²² Eren, **Borçlar Genel**, s.235; Yelmen, **GİŞ**, s.130; Atamer, **Yeni TBK**, s.61

⁴²³ Atamer, **Tacirler**, s.45

⁴²⁴ Atamer, **Tacirler**, s.46

⁴²⁵ Yasaya göre bu irade uyuşması özellikle fiyatların veya fiyata etki eden maliyetlerin saptanmasına, piyasaların bölüşülmesine, arz veya talep miktarının kontrolüne, boykot, eşit durumdaki kişilere farklı muamele, ticari teamüllerin haklı göstermediği edimlerin taraflara dayatılmasına ilişkin olabilir (m.4/2). Ancak yasadaki sayım sınırlayıcı değildir. Bkz.: Atamer, **Tacirler**, s.46

faaliyet gösteriyor olmalıdır⁴²⁶. Bu ise, ilgili pazarın (relevant market) hangisi olduğunun tespitini ve ilgili pazarın tespitinden sonra teşebbüsün bu pazarda hâkim durumda olup olmadığını araştırmayı gerektirir⁴²⁷. Bu araştırmada temel kriter söz konusu teşebbüsün piyasa payı ve bu payın diğerlerine nazaran oranıdır⁴²⁸. Ancak RKHK hâkim durumun kendisini değil sadece bunun kötüye kullanılmasını yasaklamaktadır. RKHK. m.6/2 kötüye kullanma sayılabilecek bir dizi hali öngörmüştür, ancak bu sınırlayıcı bir sayım değildir⁴²⁹.

Türkiye’de ilk kez Rekabet Kurumu’nun 01.10.2018 tarihli ve 18-36/584-285 sayılı kararı ile bir elektronik pazaryerinin RKHK.’nın 6.maddesini ihlal ettiğine ve bu elektronik pazaryeri işletmesine idari para cezası verilmesine karar verilmiştir⁴³⁰.

Elektronik pazaryeri uygulamaları çok sayıda potansiyel hizmet sağlayıcı ve yine çok sayıda potansiyel alıcıya elektronik ticaret ortamı sağlamak amacı ile faaliyet göstermektedir. Özellikle B2C elektronik pazaryerleri büyük tüketici kitlelerine mal ve hizmet arz edecek şekilde tasarlanmıştır. Elektronik pazaryeri uygulaması üzerinden yapılan işlemlerin tümü uygulamanın muhtelif tarafları arasında sözleşmeler düzenlenmesini ve imzasını gerektirmektedir.

Konumuz açısından bakıldığında bir sözleşmenin standart sözleşme olması ile genel işlem şartlarını ihtiva eden bir sözleşme olması arasında belirgin bir fark yoktur.

⁴²⁶ Atamer, **Tacirler**, s.50

⁴²⁷ Atamer, **Tacirler**, s.50

⁴²⁸ Atamer, **Tacirler**, s.50

⁴²⁹ Hâkim durumun kötüye kullanılması halleri genelde üç başlık altında ele alınmaktadır. Bir grup, sömürüye dayanan kötüye kullanımlardır ki bunlarda hâkim durumda olan teşebbüs sahip olduğu ekonomik gücü kullanarak kendisine haksız bir menfaat sağlamakta, kendisi ile sözleşme yapan tarafı sömürmektedir. İkinci grupta doğrudan pazara müdahale suretiyle rekabetin işleyişine etkide bulunulmakta ve rekabet zayıflatılmaktadır. Üçüncü grupta ise rakibin ilgili veya komşu pazarda kalması veya bu pazara girmesi önlenmektedir. Bkz.: Atamer, **Tacirler**, s.51

⁴³⁰ Sahibinden Bilgi Teknolojileri Pazarlama ve Ticaret A.Ş.’nin, vasıta satış hizmetlerine yönelik on-line platform hizmeti ve emlak satış/kiralama hizmetlerine yönelik on-line platform hizmeti pazarlarında hâkim durumda bulunduğu oybirliği ile, - Sahibinden Bilgi Teknolojileri Pazarlama ve Ticaret A.Ş.’nin bu pazarlarda aşırı fiyatlandırma yoluyla 4054 sayılı Kanun’un 6. maddesi çerçevesinde hâkim durumunu kötüye kullandığına oyçokluğu ile, - Bu nedenle, 4054 sayılı Kanun’un 16. maddesinin üçüncü fıkrası ve “Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar ile Hakim Durumun Kötüye Kullanılması Halinde Verilecek Para Cezalarına İlişkin Yönetmelik”in 5. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi ve ikinci fıkrası ile üçüncü fıkrasının (a) bendi uyarınca 2017 mali yılı sonunda oluşan ve Kurul tarafından belirlenen yıllık gayri safi geliri üzerinden, Sahibinden Bilgi Teknolojileri Pazarlama ve Ticaret A.Ş.’ye 10.680.425,98 TL idari para cezası verilmesine oyçokluğu ile karar verilmiştir. Gerekçeli kararın tam metni 16.01.2019 tarihinde <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar?page=3> adresinde yayınlanmıştır. (Çevrimiçi), 15.03.2019

Elektronik pazaryeri uygulamasına ait web sayfası üzerinden yapılan sözleşmeler incelendiğinde standart sözleşmelerin özelliklerini taşıdıkları görülmektedir. Bu sözleşmelerin taşımış oldukları şartlar, önceden sayfayı düzenleyen veya düzenleyen elektronik pazaryeri işletmesi tarafından değiştirilmesine engel olunacak tarzda hazırlanmıştır. Elektronik pazaryeri uygulamasının işletmecisi olan tarafın öneri ya da öneriye davet olarak addedilebilecek beyanı web sayfaları aracılığı ile muhataplara iletilmektedir. Elektronik pazaryeri uygulamasında mal veya hizmet sunmak üzere yer almak isteyen hizmet sağlayıcı muhataplara ulaşan bu beyanın standart sözleşme kurulmasını sağlaması bakımından en önemli özelliği genellikle muhataplar tarafından değiştirilemeyen, pazarlık yapılamayan, tartışılabilen ve kabul etmek istemedikleri takdirde bırakılması istenen şartlar içermesidir⁴³¹. Yine elektronik pazaryeri uygulamasında yer alan hizmet sağlayıcı taraflardan mal ya da hizmet almak isteyen alıcılar da (tacir ya da tüketici) elektronik pazaryeri uygulamasına ait web sitesinin ilgili bölümünde değiştirilmesine engel olunacak şekilde önceden hazırlanmış, matbu, muhataplarca değiştirilemeyen, tartışılabilen ve kabul etmek istemedikleri takdirde bırakılması istenen şartlarla karşılaşmaktadır. Gerçekte hiçbir şekilde pazarlık edilmeden, hatta genelde okunmadan (sadece okundu ikonuna tıklamak sureti ile) kabul edilen bu sözleşme şartları arasında, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinde ve tarafların sorumluluğunu düzenleyen hükümlerde dürüstlük kuralına aykırı düşecek biçimde alıcılar (tüketici ya da tacir) aleyhine bir dengesizliğe neden olan hükümler bulunabilmektedir⁴³². Muhataplar içeriğine müdahale edemedikleri bu standart sözleşmeleri çoğunlukla aynen kabul ederek sözleşmeye taraf olmak veya kurmak istedikleri sözleşmeden vazgeçmek seçeneği ile karşı karşıya kalmaktadır. Daha elverişli sözleşme şartları elde etmek üzere, bir başka elektronik pazaryeri uygulamasına başvurulması da genellikle sonucu değiştirmeyecektir. Zira başvurulmuş tarafın bir tekel durumu bulunmasa bile, piyasada adeta yeknesak içerikli genel işlem şartları taşıyan standart sözleşmelerin kullanıldığı bir başkası ile karşılaşılacaktır⁴³³.

⁴³¹ Savaş, **İnternet**, s.116

⁴³² Kaya, **E-Ticaret**, s.210

⁴³³ Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.227-228; Atamer, **Tacirler**, s.10

Elektronik pazaryeri uygulamalarında taraflar arasındaki sözleşmeler tarafların fiziki olarak bir araya gelmeleri suretiyle kurulabilmekle birlikte özellikle B2C ve C2C sözleşmelerde genellikle elektronik ortamda kurulmaktadır. Sözleşmeler çoğunlukla önceden hazırlanmış matbu, standart ve koşulları tek taraflı olarak belirlenmiş sözleşmelerdir⁴³⁴. Bu sözleşmelerin genel işlem koşulları içeren standart sözleşmeler olmalarının tespitinin en önemli sonucu sözleşme özgürlüğünün sözleşme taraflarını eşit sayan anlayışına aykırı olarak, bir tarafı özel olarak koruyan ve Genel İşlem Koşullarının sınırlandırılması olarak ifade edilen düzenlemelerin yaygınlaşmasıdır⁴³⁵.

Elektronik pazaryeri uygulamasına ait web sayfası üzerinden yapılan sözleşmelerin taşınmış oldukları şartlar bilgisayar ekranından görülebilmekte ve istendiği takdirde çıktısı alınabilmektedir. Bu suretle standart sözleşmelerde aranan yazılı olma şartı da yerine gelmektedir.

Elektronik pazaryeri uygulamasına ait web sayfası üzerinden yapılan sözleşmelerin içerdiği bazı hükümler bu sözleşmeye katılan tarafça değiştirilebilmektedir. Ancak bu değişiklik katılan tarafın istediği ölçüde gerçekleşmemektedir. Bilakis yine elektronik pazaryeri uygulamasını işleten tarafça hazırlanan/hazırlatılan önceden belirlenmiş alternatifler arasından seçim yapmak şeklinde gerçekleşmektedir. Genellikle sözleşmenin hizmet sağlayıcı tarafına farklı süreli komisyon ve ücretlendirme seçenekleri; alıcılara ise farklı ürün, değişik ödeme ve teslim seçenekleri sunulmaktadır.

Elektronik pazaryeri uygulamalarında kullanılan sözleşmelere, yukarıda belirtilen düzenlemelerin hangisinin uygulanacağı sorununun çözümü için sözleşmenin, tarafları açısından bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Bu değerlendirme sonucunda sözleşmenin genel standart sözleşme mi, tüketici standart sözleşmesi mi yoksa ticari standart sözleşme şeklinde mi kurulduğu tespit edilerek buna uygun genel işlem şartlarına ilişkin denetim mekanizması uygulanmalıdır.

⁴³⁴ Kaya, **E-Ticaret**, s.210

⁴³⁵ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.161

Yukarıda elektronik pazaryeri sözleşmesinin tarafları başlığı altında açıklandığı üzere elektronik pazaryeri işletmesi yasal düzenlemelere göre gerçek veya tüzel kişi olabilmekle birlikte bir ticari işletme olduğunda ve tacir kimliğine sahip olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Bu durumda elektronik pazaryerinde hizmet sağlayıcı konumunda bulunan tarafın ve alıcı konumunda bulunan tarafın tacir ya da tüketici olup olmadığının tespiti ile bu tespitlere göre uygulanacak hükümlerin belirlenmesi gerekmektedir.

Bu belirlemenin yapılmasından sonra, elektronik pazaryeri uygulamalarında söz konusu olan sözleşmelerin taraflarından birinin tacir ve karşı âkidinin tüketici sıfatını haiz olması halinde TKHK.'da haksız şartlar başlığı altındaki özel düzenlemelerin, Tüketici Sözleşmelerindeki Haksız Şartlar Hakkında Yönetmelik hükümlerinin ve TBK. 20-25 maddelerindeki düzenlemelerin devreye gireceğinde kuşku yoktur.

Taraflardan birinin tüketici olmadığı sözleşmelerde ise TBK. m.20-25 hükümleri ile düzenlenmiş olan genel işlem şartlarına ilişkin pozitif düzenlemeler devreye girecektir. TBK.'nda yer alan genel işlem koşulları ile ilgili ilk göze çarpan, bu düzenlemelerin kişi bakımında uygulama alanı ile ilgili olarak bir sınırlama yapmamasıdır. Yani genel işlem koşullarına ilişkin düzenlemeler tacirler yanında tacir olmayanlar (tüketiciler, alıcılar, müşteriler) için de uygulanabilecektir⁴³⁶. Bununla birlikte içerik denetiminde basiretli tacir gibi davranma yükümlülüğü nedeni ile tacirlere, tacir olmayanlara göre daha farklı koruma sınırı gündeme gelecektir.

Ayrıca, 6102 sayılı Yeni TTK.m.55/f bendi hükümleri tacirler arasındaki sözleşmelerde “dürüstlük kuralına aykırı işlem şartları” kullanmayı sınırlamış ve bazı kriterler çerçevesinde “haksız rekabet” saymıştır. Elektronik pazaryeri uygulamalarında kullanılan sözleşmeler bakımından TKHK. hükümleri tüketiciler, TTK. hükümleri ise tacirler bakımından özel hüküm sayılarak öncelikle uygulanacak, bunlar da hüküm bulunmayan hallerde ise genel hüküm niteliğindeki Borçlar Kanunu hükümlerine başvurulacaktır.

⁴³⁶ Aydoğdu, **GİK**, s.3

Elektronik pazaryeri uygulamalarında karşımıza çıkan sözleşmeler açısından ilk denetim, sözleşmenin genel işlem koşulları içerip içermediğinin tespiti şeklinde olmalıdır. TBK. m.27 ve 28'deki şartları taşıyan bir elektronik pazaryeri sözleşmesi hükmü genel işlem koşulu olarak kabul edilecek ve sırası ile kapsam, yorum ve içerik denetimine tabi olacaktır.

Sözleşmenin genel işlem şartları içerdiğinin tespitinden sonra kapsam denetimi aşamasına geçilmelidir. Kapsam denetimi ilişkilendirme denetimi ve yürürlük denetimi aşamalarından oluşur⁴³⁷. Bu aşamada muhataba açıkça bilgi verilip verilmediği ve bunların içeriğini öğrenme imkânı sağlanıp sağlanmadığı denetlenir. Elektronik pazaryeri web sitesi üzerinden yapılacak sözleşmelerde GİK. kullanımı halinde bunun sözleşmeye dâhil edilebilmesi için her şeyden önce açıkça GİK. kullanımına dikkat çekilmiş olması gerekir. Bu da genellikle elektronik pazaryeri web sitesinde bulunan GİK.'nın tüketicinin görünümüne ve onayına sunulmasıyla olur⁴³⁸. Yine kapsam denetimi aşamasında sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine aykırı olan hükümler de yürürlük denetimi sonucunda yazılmamış sayılır.

Gerek sözleşme metninde yer alan hükümler gerekse kendisine atıf yapılan hükümler, muhatabın açıkça bilgilendirilmesi ve kabul edilmesi sonucunda sözleşme kapsamına girmişse, yorum denetimi aşamasına geçilecektir. Genel işlem şartlarının yorumlanmasında ise, muhtemel yorum sonuçlarından müşterinin lehine olanın tercih edilmesi gerekir⁴³⁹.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinde yer alan genel işlem koşullarının denetimi hizmet sağlayıcı ya da alıcılar açısından söz konusudur. Yoksa elektronik pazaryeri işletmesinin yükümlülükleri açısından bir denetim söz konusu değildir.

GİK kullanan tarafın karşısında yer alan tacirler açısından ise bazı özellikler söz konusudur. Tüketicilere nazaran daha sınırlı bir alanda olmakla beraber, tacirlerin de

⁴³⁷ Savaş, **Network Marketing**, s.160

⁴³⁸ Bozbel, **İnternet**, s.766

⁴³⁹ GİK.'ndaki kavram ve ifadeler müşteri tarafından anlaşılabilir tarzda kaleme alınmalı ve basılmış olmalıdır. Çok spesifik kavramların yer aldığı, çok küçük puntolarla basılmış GİK. sözleşmeye dâhil edilmiş sayılmaz. Ayrıca GİK. içinde yer alan beklenmeyen şaşırtıcı hükümlerde sözleşmeye dâhil edilmiş sayılmazlar.

genel işlem şartları kullanımı karşısında korunma ihtiyacı vardır. Özellikle tacirlerin de pazarlık imkânının sınırlı olduğu ve farklı GİK. sunucularının bulunmadığı sektörlerde bu ihtiyaç daha da belirginleşmektedir⁴⁴⁰. Elektronik pazaryeri uygulamalarında GİK. kullanan elektronik pazaryeri işletmesinin ya da hizmet sağlayıcının karşısında yine bir tacirin yer alması halinde GİK.’nun pazarlık konusu edilmesinin gerekip gerekmediğine bakılarak pazarlık edilmesi gerektiğinin kabulü halinde GİK.’nun var olmadığını kabul etmek uygun düşecektir⁴⁴¹.

Sözleşmenin her iki tarafının da tacir olduğu hallerde de GİK denetimi üç aşamada gerçekleşecektir. Öncelikle yürürlük denetimi yoluyla genel işlem koşullarının sözleşme içeriği olup olmadığı tespit edilecek; bu bağlamda beklenmeyen genel işlem koşullarının sözleşme içeriği olması engellenecektir⁴⁴². GİK. kullananın karşısındaki tacirin ispat etmesi gereken, söz konusu matbu metnin GİK. olduğu, yani TBK. m. 20, f.1’in koşullarını yerine getirdiği; GİK. kullanan tacirin ise ispat etmesi gereken fiilen pazarlık yapıldığı veya işlem maliyetinin düşüklüğü nedeniyle pazarlık yapılmasının beklenebileceği bir işlem olduğudur⁴⁴³. İkinci aşamada yorum yoluyla GİK. muhatabının korunması yoluna gidilecek ve taraflar arasında yapılmış olan bireysel anlaşmaların önceliği ve belirsizlik halinde GİK. kullanan aleyhine yorum yöntemleri ile bir sonuca varılmaya çalışılacaktır⁴⁴⁴. Ancak asıl koruma kuşkusuz içerik denetimi sayesinde gerçekleşecektir. GİK.’nun pazarlık konusu

⁴⁴⁰ Atamer, **Tacirler**, s.53

⁴⁴¹ Sözleşme bedelinin düşük olduğu hallerde, aynı tüketici gibi, bu GİK.’nun pazarlığını yapmanın veya daha iyi GİK. sunan birini bulmanın beraberinde getireceği işlem maliyeti çok yüksek olacaktır. Rasyonel bir tacirin bu masrafa katlanmayıp GİK.’nu pazarlık konusu etmemesi ekonomik akla uygun olduğu için hukuken korunmaktadır. Fakat belirli bir eşik değerin üzerinde değere sahip bir sözleşmede artık pazarlık yapmanın işlem maliyeti göreceli olarak çok düşük olacağı için pazarlık edilmesi gerekliliği vardır. Bu eşik değerin üzerindeki işlemler açısından tarafların pazarlık ettiğini, dolayısıyla da GİK.’nun var olmadığını kabul etmek uygun düşer. Sözleşme değerinin çok yüksek olduğu hallerde bile istisnai olarak tacirler arasında pazarlık yapılamaması sebebi taraflar arasındaki ekonomik bir bağımlılık ilişkisi olabilir. GİK. kullanan tacir ile sözleşme kurmak dışında başka hiçbir çaresi olmayan karşı tacir açısından GİK.’nun pazarlık konusu edilmemiş olması ihtimali yüksektir.

Bkz.: Atamer, “Genel İşlem Koşulu mu Bireysel Pazarlıkla Kurulan Sözleşme mi Tüketici ve Tacir İşlemleri Açısından Karşılaştırmalı Olarak Başvurulabilecek Değerlendirme Kriterleri”, **Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu Makaleler Tebliğler**, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Yayın No:321, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013, s.136-137

⁴⁴² Atamer, **Tacirler**, s.53

⁴⁴³ Atamer, **Genel İşlem Koşulu mu**, s.137

⁴⁴⁴ Atamer, **Tacirler**, s.53

edilmediği/edilemediği bütün hallerde tacirler arası işlemler açısından da TBK. m. 25 denetimi uygulanmalıdır⁴⁴⁵. Genel işlem şartlarının içerik denetimi konusunda bugün Türk hukukunda genel bir norm yoktur. Ancak Borçlar Kanunu m.27-28 yoluyla hâkimin sözleşme içeriğine müdahale imkânı doğmaktadır. BK. m.27'de, sözleşme özgürlüğünün bir sınırı olarak tespit edilmiş olan kamu düzenine aykırılık bu içerik denetimini yapmak açısından bugün en elverişli kavramdır. Her ne kadar içerik denetimini aşmış olsa da genel işlem şartlarında işletmeye tanınmış olan bütün hakların kullanımında, Medeni Kanun m.2/2'de ifadesini bulan hakkın kötüye kullanılması yasağının devreye girmesi mümkündür⁴⁴⁶. Sözleşmenin hizmet sağlayıcı ya da alıcı tarafının tacir olması ihtimalinde TTK. m.55/f hükmü gereği haksız rekabete ilişkin içerik denetimi de söz konusu olabilecektir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin hizmet sağlayıcı ya da alıcı tarafının tüketici olması halinde ise genel işlem koşullarının yanında bu koşullara girmeyen haksız şartlar da ayrıca TKHK. m.5'e göre denetlenecektir.

5.4. Mesafeli Sözleşme Olup Olmadığı Sorunu

6502 sayılı TKHK. m.48/1'de mesafeli sözleşmeler

*“...satıcı ve sağlayıcı ile tüketicinin eş zamanlı fiziksel varlığı olmaksızın, mal veya hizmetlerin uzaktan pazarlanmasına yönelik olarak oluşturulmuş bir sistem çerçevesinde, taraflar arasında sözleşmenin kurulduğu ana kadar ve kurulduğu an da dâhil olmak üzere uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle kurulan sözleşmelerdir”*⁴⁴⁷ şeklinde düzenlenmiştir.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanundaki bu tanım Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliğinin tanımlar başlığını taşıyan 4. maddesinin e bendinde aynı şekilde tekrar edilmiştir.

⁴⁴⁵ Atamer, **Genel İşlem Koşulu mu**, s.137

⁴⁴⁶ Atamer, **Tacirler**, s.53

⁴⁴⁷ 8 Mart 1995 tarih ve 4077 sayılı TKHK. m.9/A'nın birinci fıkrasında mesafeli sözleşmeleri, *“mesafeli sözleşmeler, yazılı, görsel, telefon ve elektronik ortamda veya diğer iletişim araçları kullanılarak ve tüketicilerle karşı karşıya gelinmeksizin yapılan ve malın veya hizmetin tüketiciye anında veya sonradan teslimi veya ifası kararlaştırılan sözleşmelerdir”* diye tanımlamış iken bu tanım 28 Kasım 2013 tarih 6502 sayılı TKHK m.48'deki şekilde değiştirilmiştir.

TKHK. m.28 ve MSHY mesafeli sözleşme olarak herhangi bir bağımsız sözleşme tanımı getirmemiştir. TKHK. m.48 ve MSHY “mesafeli sözleşme” olarak herhangi bir bağımsız sözleşme tipi tanımlamayıp bir sözleşmenin akdinin türünü ve usulünü bir araya getirdiğinden, başka bir anlatımla sözleşmenin akdinin tarzını düzenlediğinden, TKHK. ve MSHY.’in uygulama alanına giren ve bünyesine uygun düşen bütün sözleşmeler mesafeli olarak akdedilebilecek ve kendi tipleri yanında bir de mesafeli olarak akdedilen sözleşme vasfını kazanacaklardır⁴⁴⁸. Mesela internet ortamında akdedilen bir satım sözleşmesi koşullar oluşmuşsa, ayrıca “mesafeli yolla akdedilen satım sözleşmesi” olarak anılacak kısaca ifade edilecek olursa “mesafeli satım sözleşmesi” olabilecektir.

Mesafeli sözleşmeler, fiziksel olarak karşı karşıya gelmeyen taraflar arasında, münhasıran bir ya da birden fazla uzaktan iletişim aracı yardımıyla sözleşmesel görüşme ve/veya kurulma tekniğinin mesafeli sürüme özgü biçimde düzenli ve sürekli olarak işletildiği organize bir satım ve/veya sağlama sistemi çerçevesinde, bir mal tesliminin ya da hizmet ifasının amaçlandığı tüketici sözleşmeleridir⁴⁴⁹.

Mesafeli sözleşmenin tanımında, sözleşmenin meydana gelme şekli ve kurulma tekniği önemli bir olgu niteliğindedir⁴⁵⁰. Bütün mesafeli tüketici sözleşmelerinde, karşılıklı edimler içeren bir sözleşmenin içeriğini oluşturan zorunlu unsurlar ve hükümler dışında, bu sözleşmenin kurulma tekniğine özgü tipik olgusal koşullar belirleyici olmaktadır. Bu sözleşmelerde satıcı/sağlayıcıların, mesafeli sözleşmeleri kurabilmek amacıyla, sürekli ve düzenli olarak işleyecek biçimde organize edilmiş bir mesafeli sürüm sistemi oluşturmaları; münhasıran bir ya da birden fazla uzaktan iletişim aracının işletilmesi tekniğine dayalı görüşmeler sonunda sözleşmenin fiilen yüz yüze gelinmeksizin kurulması ve ifası, özel tipik olgular şeklinde kendisini gösterir⁴⁵¹. Bir sözleşmenin mesafeli sözleşme olarak kabul edilmesi durumunda başta tüketicinin aydınlatılma hakkı ve cayma hakkı olmak üzere TKHK. hükümlerinin

⁴⁴⁸ Gezder, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.27; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.76; Savaş, **İnternet**, s.118

⁴⁴⁹ Mehmet Demir, **Mesafeli Sözleşmelerin İnternet Üzerinden Kurulması**, Ankara, Turhan Kitabevi, Mayıs, 2004, s.19

⁴⁵⁰ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.15-16.

⁴⁵¹ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.17

tüketiciye uygulanması gerekir⁴⁵². Kurulan bir sözleşmenin mesafeli sözleşme olması için üç şartın bir arada bulunması gerekmektedir. Bu şartlar şunlardır:

Sözleşme Taraflarının Fiziksel Olarak Karşı Karşıya Gelmemesi: Bu unsura “mesafe unsuru” da denebilecektir⁴⁵³. Sözleşme taraflarının karşı karşıya gelmemesinden kastedilen, satıcının/sağlayıcının ve tüketicinin aynı anda fiziksel olarak hazır bulunmaması yani başka bir anlatımla aralarında mesafe bulunmasıdır⁴⁵⁴.

Mesafeli İletişim Araçlarının Kullanılması: Tüketici ile satıcı/sağlayıcı, fiziksel ve/veya zamansal olarak hazır bulunmaya gerek kalmadan, aralarında bir sözleşmenin kurulmasını ya da görüşme ilişkisine geçilmesini münhasıran sağlayacak bir ya da birden çok iletişim aracına başvurmuş olmalıdır⁴⁵⁵. Kullanılan iletişim tekniğinin türü önemli olmamakla birlikte, mesafeli iletişim aracının⁴⁵⁶, tarafların fiziksel olarak karşı karşıya gelmesi gerekmeksizin sözleşmenin akdini olanaklı kılması gereklidir⁴⁵⁷.

Organize Bir Mesafeli Sürüm Sistemi İçerisinde Mal ya da Hizmetin Sunulması: Mesleki ya da ticari faaliyeti çerçevesinde hareket eden satıcı/sağlayıcı, satışlarının/hizmet sunumlarının bütününe ya da en azından önemli bir kısmını mesafeli sürüm organizasyonu içerisinde sistematik ve düzenli biçimde gerçekleştirmelidir⁴⁵⁸.

Mesafeli sözleşme ilişkisi mutlaka, bir tüketici ile satıcı/sağlayıcı arasında gerçekleşmiş olmalıdır⁴⁵⁹. Mesafeli sözleşmelerde taraflardan birinin tüketici olması zorunludur⁴⁶⁰ ve eşit konumlarda bulunmayan sözleşmenin tarafları, satıcı/sağlayıcı ile çoğu kez ekonomik durumu zayıf ve hukuksal bakımdan da bilgi ve deneyimi sınırlı

⁴⁵² Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.36-56; Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.46

⁴⁵³ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.51; Gezder, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.28

⁴⁵⁴ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.52

⁴⁵⁵ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.29; Gezder, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.32

⁴⁵⁶ MSHY Tanımlar 4/h bendinde, “*Uzaktan iletişim aracı: Mektup, katalog, telefon, faks, radyo, televizyon, elektronik posta mesajı, kısa mesaj, internet gibi fiziksel olarak karşı karşıya gelinmeksizin sözleşme kurulmasına imkân veren her türlü araç veya ortamı, ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır.

⁴⁵⁷ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.55

⁴⁵⁸ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.25; Gezder, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.40-41; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.59

⁴⁵⁹ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.20

⁴⁶⁰ Gezder, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.27

olan tüketiciler arasındaki güç dengesizliği belirgindir⁴⁶¹. Tüketicinin karşısındaki sözleşen tarafta ise, düzenli ve sürekli olarak bir mesleki veya ticari işletmeye özgü etkinliği çerçevesinde bir tüketim malının teslimini ya da hizmet ediminin sağlanmasını bir bedel karşılığında üstlenen satıcı/sağlayıcı yer almalıdır. Buna göre; tüketici-tüketici, satıcı/sağlayıcı-satıcı/sağlayıcı ya da özel tüketim amaçları dışında mesleki, ticari zirai veya sanatsal bir işletmenin etkinlikleri çerçevesinde her türlü mal ya da hizmet teminine yönelik sözleşmeler, bir uzaktan iletişim tekniği kullanılarak yapılmış olsalar bile mesafeli sözleşme sayılmazlar⁴⁶².

Mesafeli sözleşmeden söz edebilmek için tüketici ve satıcı/sağlayıcı taraf arasında kurulan sözleşmenin, bir tüketim malı teslimi ya da hizmet edimi ifası hakkında yapılmış olması gerekir. Tüketim malı ifadesinden, alışverişe konu edilebilen taşınır mallar anlaşılır⁴⁶³. Taşınmaz mallar kural olarak mesafeli sözleşmelere konu olamazlar⁴⁶⁴. TKHK açısından özel tüketime bağlı hizmet, mal sağlama dışında kalan ve bir ücret veya menfaat karşılığında gerçekleştirilen her türlü etkinliği kapsar⁴⁶⁵.

TKHK. m.48 uygulama alanından hariç tutulan kapsam dışı sözleşmeleri açık bir şekilde belirtmemiştir. Bu durumda TKHK kapsamına girmeyen sözleşmeleri belirlemek için hem TKHK.'nın genel hükümlerinden hem de MSHY.'nin kapsam başlıklı 2.maddesinden yararlanılmalıdır⁴⁶⁶.

⁴⁶¹ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.20

⁴⁶² Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.20, dn.57

⁴⁶³ Her türlü gıda ve giyecek maddesi, tarımsal ürünler, su ve gaz gibi enerji kaynakları, standart bilgisayar yazılım programları gibi elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan dijital ürünler, ses, görüntü ve benzeri veri kayıtları içeren gayri maddi mallar da taşınır mal kapsamındadır. Bkz.: Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.22-23

⁴⁶⁴ Bununla birlikte, TKHK. m.3.h'de "*konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallar*" mal olarak tanımlanmış olduğundan konut ve tatil amaçlı taşınmaz malların mesafeli iletişim araçlarıyla akdinin TKHK. kapsamında olduğu söylenebilecektir.⁴⁶⁴ Fakat taşınmazlar hakkındaki satım sözleşmeleri Türk Hukukunda yürürlükteki şekil hükümleri nedeniyle mesafeli iletişim araçlarıyla yapılamayacaktır. Bkz.: Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.23; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.71

⁴⁶⁵ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.24; Gezder, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.45

⁴⁶⁶ MSHY Kapsam başlıklı 2.maddesinde yönetmeliğin düzenlediği mesafeli sözleşmelerin istisnaları, a) Finansal hizmetler, b) Otomatik makineler aracılığıyla yapılan satışlar, c) Halka açık telefon vasıtasıyla telekomünikasyon operatörleriyle bu telefonun kullanımı, ç) Bahis, çekiliş, piyango ve benzeri şans oyunlarına ilişkin hizmetler, d) Taşınmaz malların veya bu mallara ilişkin hakların oluşumu, devri veya kazanımı, e) Konut kiralama, f) Paket turlar, g) Devre mülk, devre tatil, uzun süreli tatil hizmeti ve bunların yeniden satımı veya değişimi, ğ) Yiyecek ve içecekler gibi günlük tüketim maddelerinin, satıcının düzenli teslimatları çerçevesinde tüketicinin meskenine veya işyerine

Elektronik sözleşmelerde görsel yayın yoluyla satışa sunulan ürünler posta ve sair nakil araçları ile tüketiciye ulaştırılmaktadır. Burada yer alan sair nakil araçları kavramı ile genel bir çerçeve çizilmiştir ve internet üzerinden yapılan satışlarda da mallar (dijital mallar hariç) tüketicilere sair nakil araçları ile ulaştırılmaktadır. Elektronik sözleşmelerde satıcı firma ile tüketici, işlemin hiçbir aşamasında karşı karşıya gelmemektedir ve bu sözleşmeler işyeri, fuar, panayır gibi satış mekânları dışında ve önceden mutabakat olmaksızın kurulurlar⁴⁶⁷.

Mesafeli sözleşme kavramını elektronik pazaryeri uygulamalarındaki hukuki ilişkiler bakımından incelediğimizde elektronik pazaryeri sözleşmeleri ile elektronik pazaryeri üzerinden yapılan münferit mal/hizmet satışına ilişkin sözleşmeler yönünden ayrı ayrı değerlendirme yapmak gerekecektir.

Çalışmamızda özellikle üzerinde durulan elektronik pazaryeri sözleşmeleri bakımından konu incelendiğinde; hizmet sağlayıcı ya da alıcının mesleki ya da ticari amaçlarla hareket ettiği durumlarda sözleşme mesafeli iletişim araçları ile dahi kurulmuş olsa mesafeli sözleşmeden söz edilemeyecektir. Buna karşılık elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcılar ve yine elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasındaki sözleşmelerin hizmet sağlayıcı ya da alıcı tarafının tüketici olması ve sözleşmenin tüm aşamalarının mesafeli iletişim araçları ile kurulmuş olması halinde elektronik pazaryeri işletmesinin asli ediminin işgörme edimi olarak kabul edilip edilmemesine göre sonuç değişecektir. Kanımızca elektronik pazaryeri işletmesinin asli edimi işgörme edimi olmayıp kullandırma edimi olduğundan bu hallerde de sözleşmenin mesafeli sözleşme olduğu söylenemeyecektir.

Hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasındaki satış ya da hizmet sözleşmelerinde ise taraflardan birinin tüketici olup olmamasına göre farklı sonuçlara ulaşılabacaktır. Endüstriyel nitelikteki tedarik pazaryerlerinde (İşletmeden İşletmeye - B2B) sözleşmenin hem satıcı/sağlayıcı tarafında hem de alıcı tarafında ticari ya da mesleki

götürülmesi, h) 5 inci maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (d) bentlerindeki bilgi verme yükümlülüğü ile 18 inci ve 19 uncu maddelerde yer alan yükümlülükler saklı kalmak koşuluyla yolcu taşıma hizmetleri, ı) Malların montaj, bakım ve onarımı, i) Bakımevi hizmetleri, çocuk, yaşlı ya da hasta bakımı gibi ailelerin ve kişilerin desteklenmesine yönelik sosyal hizmetler ile ilgili sözleşmeler olarak sayılmıştır.

⁴⁶⁷ Şahin, **Elektronik Sözleşmeler**, s.338

amaçla hareket eden ticari işletmeler bulunduğundan bu sözleşmelerin tüketici sözleşmesi olarak kabul edilmesi ve mesafeli sözleşme olarak nitelendirilmesi mümkün bulunmamaktadır.

Tüketiciden tüketiciye (C2C) elektronik pazaryerlerinde sözleşmenin her iki tarafının kullanıcı-kullanıcı (tüketici-tüketici) olması söz konusudur. Yukarıda açıklandığı üzere TKHK kapsamında bir mesafeli sözleşmeden söz edilebilmesi için taraflardan birinin mutlaka ticari ya da mesleki amaçlarla hareket eden satıcı/sağlayıcı olması gerekmektedir. Bu durumda iki tarafında tüketici konumunda bulunduğu sözleşmelerin mesafeli sözleşmeler kapsamında görülemeyeceği sonucuna varılmaktadır.

Tüketiciler pazarına yönelik İşletmeden Tüketiciciye (B2C) bir pazaryerinde ise konusu mal ya da hizmet edimi olan sözleşmenin taraflarından birinin satıcı/sağlayıcı, diğer tarafının ise tüketici olduğu açıktır. Sözleşmenin hiçbir aşamasında satıcı/sağlayıcı ile tüketicinin karşı karşıya gelmediği, sözleşmenin tüm aşamalarının mesafeli iletişim araçlarıyla gerçekleştirildiği hususunda da kuşku bulunmamaktadır. Bu durumda bu sözleşmelerin mesafeli sözleşmeler olduğunu söylemek mümkündür.

5.5. Elektronik Sözleşme Olup Olmadığı Sorunu

Sözleşmenin her iki tarafının veya taraflardan birinin irade beyanının yazı, görüntü ses ve diğer verilerin sayısallaştırılması suretiyle meydana geldiği ve bu şekilde karşı tarafa iletildiği sözleşmeye elektronik sözleşme denir⁴⁶⁸. Elektronik sözleşmelerin en belirgin özelliği dijital teknolojiye dayanması ve dijital ortamda gerçekleştirilmesidir⁴⁶⁹.

Elektronik sözleşmeler, klasik usuldeki sözleşmeler gibi tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurulur ve hükümlerini doğurur. Elektronik sözleşmeleri klasik usuldeki sözleşmelerden ayıran en önemli nokta, elektronik

⁴⁶⁸ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.71; Elektronik sözleşmelere ilişkin farklı tanımlar için Bkz.: İnternet üzerinde ve internet araçları kullanılarak yapılan sözleşmelerdir. Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.29; Elektronik iletişim araçları kullanılarak yapılan sözleşmelerdir. Altınışık, **Elektronik Sözleşmeler**, s.33

⁴⁶⁹ Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.29

sözleşmelerin elektronik bir biçimde akdedilmeleridir⁴⁷⁰. Yoksa elektronik sözleşmelerdeki unsurlar klasik usuldeki sözleşmelerde yer alan unsurlardan farklı değildir. Elektronik sözleşmelerin hukuki niteliği ve konusu klasik usuldeki sözleşmelerle aynıdır⁴⁷¹.

İnternet araçları kullanılarak web sayfası kurulması, bir server (sunucu) üzerinden reklam ya da yayın yapılması amacıyla yapılan sözleşmeler, internete bağlanabilmek amacıyla bir servis sağlayıcısı ile yapılan sözleşmeler salt elektronik ortam veya iletişimini konu edinmelerinden ötürü elektronik sözleşme olarak kabul edilemezler⁴⁷².

Bilgisayar ve internet aracılığı ile kurulan sözleşmelerin bazı özellikleri vardır. Bu özellikler kullanılan aracın niteliğine ve yapılan sözleşmenin kuruluş biçimine göre farklılık arz etmekte ve elektronik sözleşmelerin tamamını örten özellikler olmasa da bu özelliklere sahip sözleşmeler elektronik sözleşmelerin oldukça büyük bölümünü teşkil etmektedir. Elektronik sözleşmelerin hukuki niteliğini belirlemeye yarayacak özellikler şunlardır:

Hazır Olmayanlar Arasında Yapılan Sözleşmeler Olmaları: Elektronik sözleşmelerin hazırlar arası veya hazır olmayanlar arası sözleşme olarak nitelendirilmesi, bu sözleşmelerin kuruluşunda kullanılan araçlara bağlı olarak değişecektir⁴⁷³. Elektronik sözleşmelerin bir kısmı hazırlar arasında olmasına karşın bir kısmı hazır olmayanlar arasındadır. Bir sözleşmenin hazırlar arasında olarak nitelendirilebilmesi için, tarafların birbirlerine yönelttikleri irade beyanlarını anında öğrenme ve bu beyanlara cevap verme imkânlarının bulunması gerekmektedir⁴⁷⁴. Burada mesafenin, coğrafi uzaklık ya da yakınlığın önemi yoktur⁴⁷⁵. Sözleşmenin,

⁴⁷⁰ Elektronik sözleşme kavramında yer alan elektronik sözcüğü sadece sözleşmenin kuruluşunda bazen de ifasında kullanılan araçları vurguladığından sırf bu özelliği nedeni ile elektronik sözleşmeler diye ayrı bir kategori yaratmaya gerek olmadığı görüşü için Bkz.: Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.37

⁴⁷¹ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.71-72

⁴⁷² Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.89

⁴⁷³ Elektronik sözleşmelerin hazırlar arasında mı hazır olmayanlar arasında mı akdedilmiş olduğunun tespiti; bir sözleşmenin kurulmasının ne zaman gerçekleşeceği ve buna bağlı olarak sözleşmenin ne zamandan itibaren hüküm ve sonuç doğuracağının tespitinde önemlidir.

⁴⁷⁴ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.41 ve 73

⁴⁷⁵ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.61

hazırlar arasında yapılıp yapılmadığını belirleyici unsur, tarafların fiziksel olarak bir arada bulunmaları değil, karşılıklı olarak, birbirlerinin yaptıkları beyanları anında öğrenme ve buna karşı cevap verme imkânlarının bulunmasıdır⁴⁷⁶. Taraflar, interaktif iletişimde bulunuyor ve karşılıklı konferans/söz ve karşı söz (sohbet), mukabil sual, izah, karşı öneri, kabul beyanı vb. mümkün ise hazırlar arasında iletişim söz konusudur⁴⁷⁷. Muhatap öneriyi yapıldığı anda değil de daha sonra öğrenebiliyorsa bu halde hazır olmayanlar arasında yapılan bir sözleşme söz konusu olur⁴⁷⁸. Burada taraflar arasında kesintisiz bir iletişim söz konusu olmamakta, tarafların irade beyanları arasına fasılalar girebilmektedir.

Elektronik sözleşmelerin kuruluşunda kullanılan araçlar, tarafların sözleşmenin kuruluşuna ilişkin beyanlarının anında karşı tarafa ulaşmasına imkân veriyorsa, hazırlar arası bir sözleşme vardır. Buna karşılık tarafların irade beyanlarının belirli bir zaman aralığından sonra muhataba ulaştığı sözleşmeler ise hazır olmayanlar arası sözleşmelerdir⁴⁷⁹. Bu durumda elektronik sözleşmelerin genel olarak hazır olmayanlar arasında sözleşmeler olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Günümüzde elektronik iletişim araçlarının giderek daha fazla anlık iletişime olanak verdiği dikkate alındığında pek çok durumda sözleşmenin hazırlar arasında olduğunu söylemek mümkündür.

Üçüncü bölümde elektronik pazaryeri sözleşmesinin kurulması başlığı altında her bir iletişim aracı açısından iletişimin hazırlar arasında olup olmadığı üzerinde durulacağından burada iletişim araçları açısından ayrı ayrı açıklama yapılmamıştır

İltihaki Sözleşmeler Olmaları: Elektronik ortamda akdedilen sözleşmelerin büyük bir bölümünü oluşturan web sayfası üzerinden yapılan sözleşmeler incelendiğinde iltihakî sözleşmelerin özelliklerini taşıdıkları görülmekle birlikte

⁴⁷⁶ Araya önemli bir zaman fasılası girmeksizin vasıtasız beyan fiilleri muhataba ulaşıyorsa, ister karşı karşıya olan kimseler, ister telefon ile konuşan kimseler olsun, hazırlar arasında beyan vardır. Bkz.: Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.42; Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.195: Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.34

⁴⁷⁷ Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.114-115

⁴⁷⁸ Hazır olmayandan maksat, doğrudan interaktif şekilde görüşülemeyen kişidir. Bkz.: Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.62

⁴⁷⁹ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.46

bunların tamamının iltihakî sözleşme olduklarını söylemek mümkün değildir⁴⁸⁰. Taraflardan birisince önceden hazırlanmış ve karşı tarafça müzakere edilme imkânı olmadan kurulan sözleşmelere standart sözleşmeler⁴⁸¹ veya iltihakî sözleşmeler⁴⁸² adı verilmektedir. Taraflar elektronik sözleşmelerde iradelerini elektronik ortamda beyan etmekte olup, tarafların karşılıklı müzakere edebilme imkânları genellikle mevcut değildir. Web sayfası üzerinden yapılan sözleşmeler incelendiğinde taşınmış oldukları şartların önceden sayfayı düzenleyen veya düzenleyen tarafça değiştirilmesine engel olunacak tarzda hazırlanmış olduğu görülür⁴⁸³. Burada taraflardan birinin öneri olarak addedilebilecek beyanı bilgisayar vasıtası ile muhataba iletilmekte ve muhatap tarafından değiştirilemeyen, pazarlık yapılmayan, tartışılmayan ve kabul edilmek istenmiyorsa bırakılması istenen şartlar içermektedir⁴⁸⁴. Belirlenen şartlar birden fazla sözleşme için hazırlanmış olup web sayfası bir kişi tarafından kullanıldıktan sonra sayfanın özelliğini yitirmemesi, herkesçe aynı özelliklere sahip olarak görüntülenmesi, birden fazla kişi ile sözleşme kurulmak üzere hareket edildiğini göstermekte ve sözleşmelerin aynı içerikte olmasını temin etmektedir⁴⁸⁵. Sözleşmeye taraf olmak isteyen kullanıcıların soru sorma, tartışma, yeni tekliflerde bulunma ve pazarlık etme imkânları bulunmamaktadır⁴⁸⁶. Sözleşmenin satıcının iradesini açıkladığı web sayfasındaki şartlarla satıcının istediği sınırlar içerisinde tamamlanması gerekir, aksi halde sözleşmenin ileri aşamalarına geçilemeyecek ve sözleşme tamamlanamayacaktır⁴⁸⁷. Web sayfası üzerinden yapılan sözleşmelerin taşınmış oldukları şartların bilgisayar ekranından görülebilmesi ve istendiğinde çıktısının alınabilmesi, iltihakî sözleşmelerde aranan yazılı olma şartını yerine getirmektedir⁴⁸⁸. Web sayfası üzerinde şartları tespit edilmiş bir sözleşmeye taraf olmak isteyen kişiye serbest hareket edebileceği hiçbir alan bırakılmamışsa ve ancak satıcının açıklamış

⁴⁸⁰ Bazı web sitelerinde özellikle C2B olarak yapılan elektronik ticarete kurulan elektronik sözleşmelerde alıcı veya hizmetten yararlanacak olan kişiler tarafından belirlenen fiyatlar söz konusu olmaktadır. Bu sözleşmeler de elektronik sözleşmeler olmakla birlikte iltihakî web sözleşmesi olma özelliğine sahip değildirler. Bkz.: Savaş, **İnternet**, s.117-118

⁴⁸¹ Gezder, **Tüketici Kredisi**, s.139

⁴⁸² Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s.63

⁴⁸³ Savaş, **İnternet**, s.116

⁴⁸⁴ Savaş, **İnternet**, s.116

⁴⁸⁵ Savaş, **İnternet**, s.117

⁴⁸⁶ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.60

⁴⁸⁷ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.60

⁴⁸⁸ Savaş, **İnternet**, s.116-117

olduğu iradeye boyun eğmek suretiyle sözleşme kurulabiliyorsa ortada bir iltihakî sözleşme vardır⁴⁸⁹. Sözleşmenin bazı hükümleri taraflarca özel olarak düzenlenmiş olmakla birlikte bazı hususlarda genel işlem koşullarına yollamalar yapılması sözleşmenin iltihakî sözleşme olmasını engelleyecektir⁴⁹⁰. Web sayfası üzerinden yapılan sözleşmelerin ihtiva ettiği bazı hükümler bu sözleşmeye katılan tarafça değiştirilebilmektedir. Ancak bu değişiklik katılan tarafın istediği ölçüde gerçekleşmemekte, bilakis web sayfasını hazırlayan/hazırlatan tarafça önceden belirlenmiş alternatifler arasından seçim yapmak şeklinde gerçekleşmektedir⁴⁹¹. Genellikle alıcıya, aralarından seçebileceği farklı ürünler, değişik ödeme ve teslim seçenekleri sunulmaktadır. Bu tür seçimlik tekliflerin olması bu sözleşmelerin iltihakî sözleşme olmasını engelleyici nitelikte değildir⁴⁹². Bunlar, sözleşmenin karşı tarafının adı, ticaret unvanı, malın veya hizmetin teslim edileceği adres ve ifa tarihinin belirlenmesi gibi hususlar olabilmektedir⁴⁹³.

Mesafeli Sözleşmeler Olmaları: Elektronik sözleşmeler, hukuki işlemin kurulması sırasında tarafların fiziksel olarak karşı karşıya gelmemiş olmaları ve bir mesafeli iletişim aracı ile sözleşmenin kurulması şartlarını taşımaları halinde mesafeli sözleşmelerdir⁴⁹⁴. Mesafeli sözleşmelerle ilgili olarak yukarıda ayrıntılı olarak açıklama yapıldığından burada yeniden ele alınmayacaktır.

Elektronik sözleşmelerin konusuna gelince; ticaretin esasını mal ve hizmet olmak üzere iki temel unsurun alım satımına indirgemek mümkündür⁴⁹⁵. Mal; haklara konu olabilecek ve ekonomik değeri bulunan her türlü değerdir⁴⁹⁶. Hizmet ise, çoğunlukla iş, vekâlet veya istisna sözleşmesine dayanarak sağlanan hukuki ve/veya ekonomik sonuçtur⁴⁹⁷. Elektronik ortamda kurulan sözleşmeler maddi ya da maddi

⁴⁸⁹ Turan Şahin, “Elektronik Sözleşmelerin Kuruluşuna İlişkin İrade Beyanları ve Bu Beyanların Geri Alınması”, **TBB Dergisi**, Yıl:2011, Sa.95, s.337; Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.60

⁴⁹⁰ Savaş, **İnternet**, s.115; Şahin, **Elektronik Sözleşmeler**, s.337

⁴⁹¹ Savaş, **İnternet**, s.117

⁴⁹² Savaş, **İnternet**, s.114

⁴⁹³ Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.57-58

⁴⁹⁴ Savaş, **İnternet**, s.119

⁴⁹⁵ Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.22

⁴⁹⁶ Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.22; Eren, **Borçlar Özel**, s.31

⁴⁹⁷ Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.22

olmayan (dijital) mal satımına veya hizmet sağlanmasına ilişkin olabileceği gibi sadece bilgi temin edilmesine de yönelik olabilir.

Hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde ve özellikle Kara Avrupası hukuk sistemlerinde sözleşmeden doğan borç ilişkileri, daima karşılıklı ve birbirine uygun iki irade beyanı ile ortaya çıkmaktadır. Elektronik sözleşmelerin kurulması için gerekli olan unsurlar da, klasik usullerle kurulan sözleşmelerdeki gibi öneri ve kabuldür. Ancak elektronik sözleşmelerin kuruluş şekilleri klasik usullerdekilere göre bazı farklılıklar göstermektedir. Elektronik sözleşmelerde, hangi irade açıklamasının öneriye davet, öneri veya kabul olarak değerlendirilmesi gerektiği, bunların isnat edilebilirliği ve bağlayıcılığının belirlenmesi; sözleşme sürecinin ne zaman hazır olanlar arasında ya da hazır olmayanlar arasında gerçekleştiği, irade beyanlarının açıklanması veya muhataba varması anlarının saptanması gibi hususlarda ciddi sorunlar ortaya çıkabilmektedir⁴⁹⁸.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerinin tarafların fiziki ortamda bir araya gelmesi suretiyle klasik usullerle kurulması mümkündür. Ancak bugün gelinen aşama itibariyle özellikle tüketiciler pazarına yönelik elektronik pazaryerlerinde sözleşmelerin tüm aşamalarının mesafeli iletişim araçları ile hatta web sitesi üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Sözleşmenin elektronik iletişim araçları ile kurulduğu hallerde elektronik pazaryeri sözleşmelerinin elektronik sözleşmeler olduğunu söylemek mümkündür.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerin kurulabilmeleri için ihtiyaç duyulan öneri ve kabul beyanları elektronik ortamda EDI, Elektronik Posta, IRC ve Web sitesi gibi internette kullanılan servisler aracılığı ile açıklanabileceği gibi, faks, teleks ve hatta telefon gibi diğer elektronik iletişim araçları ile de açıklanabilir. Sözleşmenin elektronik iletişim araçları ile kurulması halinde sözleşmenin hazırlar arasında olup olmadığı ve kurulma anı kullanılan iletişim aracına göre belirlenecektir. Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde öneri ve kabul, sözleşmenin hazırlar arasında yapılıp yapılmadığı, sözleşmenin kurulmasının ne zaman gerçekleşeceği ve buna bağlı olarak sözleşmenin ne zaman hüküm ve sonuç doğuracağı üçüncü bölümde elektronik

⁴⁹⁸ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.212

pazaryeri sözleşmelerinin kurulması başlığı altında her bir elektronik iletişim aracı yönünden ayrıca ele alınacağından burada üzerinde durulmamıştır.

Bu açıklamalardan hareketle “elektronik pazaryeri sözleşmeleri”nin;

- Kullandırma ve işgörme edimleri ihtiva eden karma nitelikli isimsiz sözleşmeler oldukları;

- Sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler oldukları;

- İki tarafa borç yükleyen sözleşmeler oldukları ve istisnaları olmakla birlikte genellikle ivazlı sözleşmeler oldukları;

- Elektronik sözleşmeler olarak kurulabilecekleri gibi özellikle endüstriyel pazarlara yönelik olanlarda sözleşmelerin tarafların fiziki ortamda bir araya gelmesi suretiyle klasik yöntemlerle de kurulabileceği;

- Sözleşmenin kuruluşunda kullanılan araca göre hazırlar arasında ya da hazır olmayanlar arasında kurulduğunu söylemenin mümkün olduğu;

- İltihakî sözleşmeler ve standart sözleşmelere ilişkin özellikleri taşıdıkları;

- Genel işlem koşullarına ilişkin ilk denetimin, sözleşmenin genel işlem koşulları içerip içermediğinin tespiti şeklinde olacağı, TBK. m.27 ve 28’deki şartları taşıyan bir elektronik pazaryeri sözleşmesi hükmünün genel işlem koşulu olarak kabul edileceği ve sırası ile kapsam, yorum ve içerik denetimine tabi olacağı; GİK denetiminde sözleşmenin taraflarına göre TKHK hükümlerinin tüketiciler, TTK hükümlerinin tacirler bakımından özel hüküm sayılarak öncelikle uygulanacağı, bunlarda hüküm bulunmayan hallerde ise Borçlar Kanunu hükümlerine başvurulacağı,

- Organize bir mesafeli sürüm sistemi içinde mesafeli iletişim araçları ile kurulsa bile sözleşmenin hizmet sağlayıcı ya da alıcı tarafının mesleki ya da ticari amaçlarla hareket ettiği durumlarda mesafeli sözleşmeden söz edilemeyeceği, sözleşmenin hizmet sağlayıcı ya da alıcı tarafı tüketici olsa bile elektronik pazaryeri işletmesinin asli edimi bir tüketim malı teslimi ya da işgörme edimi olmadığından sözleşmenin mesafeli sözleşme olarak nitelenemeyeceği, söylenebilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZLEŞMENİN KURULMASI, TARAFLARIN BORÇLARI ve SORUMLULUKLARI

1. SÖZLEŞMENİN KURULMASI VE HÜKÜMLERİNİ DOĞURMASI

1.1. Genel Olarak Sözleşmelerin Kurulması ve Hükümlerini Doğurması

Tarafların belirli bir hukuki sonuca, yani bir hakkı veya hukuki ilişkiyi kurmaya, değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya yönelik karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarından oluşan iki veya çok taraflı hukuki işleme, sözleşme denir¹.

Hemen hemen bütün hukuk sistemlerinde ve özellikle Kara Avrupası hukuk sistemlerinde sözleşmeden doğan borç ilişkileri, daima karşılıklı ve birbirine uygun iki irade beyanı ile ortaya çıkmaktadır². Bu itibarla çalışmamızın asıl konusu olan elektronik pazaryeri sözleşmelerinin kurulması için gerekli olan unsurlar da öneri ve kabuldür. Tarafların öneri ve kabul şeklindeki karşılıklı beyanları, konu, anlam ve içerik yönlerinden birbirine uygun olduğu durumda sözleşme kurulur. Bu nedenle hem öneri hem de kabul beyanları yönünden belirlilik, bağlanma iradesi, karşılıklılık³ ve uygunluk⁴ unsurları bulunması aranan temel özelliklerdir⁵.

Öneri (icap), sözleşmenin yapılması teklifini içeren, bu amaçla zaman itibarıyla daha önce yapılan ve muhataba yöneltilen, muhatabın kabulü ile sözleşmenin

¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.242

² Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.211

³ İrade açıklamalarının karşılıklı olması, sözleşmenin iki tarafının irade açıklamalarının birbiriyle değiştirilmesi yani taraflardan her birinin, açıkladığı irade yönünden beyan sahibi, karşı tarafın açıklaması yönünden de muhatap olması demektir Bkz.: Eren, **Borçlar Genel**, s.258

⁴ İrade beyanlarının uygunluğundan amaç ya gerçek, tabii iradelerin fiili olarak ya da beyanların anlam (içerik) itibarıyla birbirine uygun olmasıdır. Sözleşmenin kurulabilmesi için uygunluk, sözleşmenin bütün esaslı noktalarını kapsamalıdır. Bkz.: Eren, **Borçlar Genel**, s.244

⁵ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.211, dn.675

kurulmasını sağlayan, varması gerekli tek taraflı bir irade beyanıdır⁶. Bir irade beyanının öneri olarak nitelendirilebilmesi için; öneri karşı tarafa yöneltilmeli ve ona varmalı⁷, sözleşmenin tüm esaslı noktalarını (essentiali negotii) içermeli⁸, kurulması teklif edilen sözleşmenin hukuki sebebi açık olarak anlaşılmalı⁹, öneren önerisinde ciddi ve önerisiyle bağlanmak niyetinde olmalıdır¹⁰.

Geçerli bir önerinin karşı tarafa sözleşmeyi kurmak imkân ve yetkisini vermesine ve öneriyi yapanın buna engel olamamasına önerinin öneride bulunana bağlaması denilir¹¹. Öneren, önerisi ile bağlı olduğu için, karşı taraf kabul beyanı ile sözleşmeyi kurabilir ve kural olarak öneren, önerisinden dönerek karşı tarafın sözleşmeyi kurmasına engel olamaz¹².

Beyan sahibinin iradesini kesin bir şekilde açıklamadığı, sadece müzakereye girişmek amacını açıkladığı, muhataba belirli bir sözleşmeyi yapmaya hazır olduğunu bildirdiği, karşı tarafın yapacağı bir öneriyi kabul edip etmeme serbestisini koruduğu hallerde ise öneriye davet söz konusudur. Öneriye davet, beyan sahibinin muhatabı öneride bulunmaya davet etmesi olarak tanımlanabilir¹³.

Kabul, öneriye uygun olarak sözleşmenin kurulmasına kesin bir şekilde imkân sağlayan, yöneltilmesi ve varması gerekli tek taraflı bir irade beyanıdır¹⁴. İrade beyanlarının karşılıklı olması nedeniyle muhatabın kabul beyanını, öneri sahibine

⁶ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.82; Reisoğlu, **Borçlar**, s.65; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.50; Eren, **Borçlar Genel**, s.258-259; Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.179-180; Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.30; Yıldırım, **Borçlar Genel**, s.65; Kenan Tunçomağ, **Borçlar Hukuku Dersleri I**, İstanbul, Menteş Kitabevi, 1961, s.141

⁷ Tekinay, Burcuoğlu, Altop, **GİŞ.**, s.84; Reisoğlu, **Borçlar**, s.65; Eren, **Borçlar Genel**, s.259

⁸ Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.180; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.56; Reisoğlu, **Borçlar**, s.65; Yıldırım, **Borçlar Genel**, s.66

⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s.260

¹⁰ Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.180; Yıldırım, **Borçlar Genel**, s.66; Reisoğlu, **Borçlar**, s.65; Eren, **Borçlar Genel**, s.261

¹¹ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel**, s.57

¹² İsviçre, Türk ve Alman hukuklarında öneren, önerisi ile bağlı iken; İngiliz, Fransız ve İtalyan hukuk sistemlerinde kabul haberinin önerene gelmesine kadar, önerenin yaptığı öneriden serbestçe dönebileceği prensibi hakimdir. Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.86

¹³ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.84; Reisoğlu, **Borçlar**, s.64; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.51; Eren, **Borçlar Genel**, s.261; Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.182; Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.30; Tunçomağ, **Borçlar**, s.141-142;

¹⁴ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.93; Reisoğlu, **Borçlar**, s.68; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel**, s.64; Eren, **Borçlar Genel**, s.269; Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.203; Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.33; Tunçomağ, **Borçlar**, s.149; Yıldırım, **Borçlar Genel**, s.72

yöneltmesi gerekir¹⁵. Kabul beyanı içeriğinin öneriye uygun olması gerekir¹⁶. Kabul ile öneri sahibinin kurmayı teklif ettiği sözleşme meydana gelir ve taraflar için sözleşmenin kurucu ve bağlayıcı sonuçları kesin olarak doğar¹⁷.

Hazır olanlar arasında gerçekleşen öneride öneri sahibi ile muhatap arasında çift yönlü (eşzamanlı diyalog) ve doğrudan görüşme biçiminde yürütülen bir iletişim süreci vardır¹⁸. Öneri hazır olan bir şahsa karşı yapılmışsa muhatap ret cevabı verinceye veya taraflar bulundukları ortamdan ayrılıncaya kadar öneriden dönülemeyeceğinden hazır olanlar arasında doğrudan doğruya gerçekleşen beyanların geri alınması ilke olarak mümkün değildir¹⁹. Kabul beyanı da aynı şekilde hazır olan bir şahsa karşı yapılmışsa sözleşme bu beyanın yapılmış olmasıyla kurulacağından artık bu beyandan da dönme imkânı kalmamıştır²⁰.

Hazır olmayanlar arasında gerçekleşen öneride öneren ile muhatap doğrudan doğruya birbirleriyle karşı karşıya olmayıp, aralarında bir aracı bulunmaktadır. Bu aracı, bir kişi olabileceği gibi, mektup, telgraf, teleks, faks, mesaj veya e-posta ya da bir ses bandı olabilir²¹. TBK.'na göre, hazır olmayanlar arası sözleşmeler, tarafların hem farklı yerde bulundukları hem de sözleşmenin kuruluşuna ilişkin iradelerinin açıklanması ile muhatabına ulaşması arasında zaman aralığının bulunduğu sözleşmelerdir²².

Öneri ve kabulü geri alma, zaman ve bazen de öğrenme yönünden belirli şartların gerçekleşmesi halinde mümkündür. TBK. m.10'a göre, geri alma haberi, öneri veya kabul haberinden daha önce veya aynı zamanda karşı tarafa varırsa, öneren veya muhatap, önce geri alınan beyanı öğrense bile, öneri ve kabulüyle bağlı kalmaz. Bununla beraber dönme beyanı öneriden sonra ulaşmakla beraber öneriden önce

¹⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.269

¹⁶ Kocayusufoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.204; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.65; Reisoğlu, **Borçlar**, s.68; Eren, **Borçlar Genel**, s.270

¹⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s.273

¹⁸ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.218; Eren, **Borçlar Genel**, s.267; Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.41

¹⁹ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.68; Eren, **Borçlar Genel**, s.274

²⁰ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.68

²¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.267

²² Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.42; Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.219

öğrenilmişse geri alma yine geçerlidir²³. Geri alma beyanının geçerliliğini, geri almayı iddia eden ispat zorundadır²⁴.

Hazırlar arasında kurulan sözleşmelerde, kabul beyanının açıklanmasıyla sözleşme kurulmuş olur ve o andan itibaren hükümlerini doğurmaya başlar²⁵. Tarafların daha ileriki bir tarihi sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih olarak kabul etmeleri halinde, sözleşmenin hüküm ve sonuçları da o tarihte yürürlük kazanır.

Hazır olmayanlar arasında kurulan sözleşmelerde ise, sözleşmenin kurulma anının tespitinde dört farklı teori ortaya atılmıştır. Bu teorilerden açıklama teorisine göre muhatap kabul beyanını açıkladığı anda sözleşme kurulur. Sözleşmenin kurulmuş olması için bunun öneri sahibine gönderilmesine gerek yoktur²⁶. Gönderme teorisine göre muhatapın kabul beyanını açıklaması yeterli değildir, ayrıca gönderilmesi gerekir. Muhatapın kabul beyanını öneri sahibine gönderdiği anda sözleşme kurulmuş olur²⁷. Ulaşma teorisine göre sözleşme, kabul haberinin öneri sahibinin hakimiyet alanına ulaşması ile kurulmaktadır. Kendisine kabul haberi ulaşan öneri sahibinin bunu öğrenmesine gerek yoktur²⁸. Bu konudaki son teori ise öğrenme teorisi olup bu teori, öneri sahibinin kabul beyanının içeriğini öğrenme anını sözleşmenin kurulma anı olarak kabul etmektedir²⁹.

Hukukumuzda sözleşmenin kurulma anının tespiti için kabul edilen hâkim görüş ulaşma teorisidir³⁰. Kabul haberi öneriyi yapana ulaşırsa sözleşme kurulur ve geriye etkili olarak hükümlerini doğurur. Sözleşmenin kurulması için sarıh bir kabul haberine ihtiyaç bulunmamaktaysa, reddedilmemiş olması şartıyla önerinin muhataba ulaşmış olduğu anda sözleşme kurulur (TBK. m.6) ³¹.

Sözleşme, hazırlar arasında hüküm ve sonuçlarını kabul iradesinin açıklandığı, yani sözleşmenin kurulduğu anda doğurur. Türk hukuk sisteminde hazır olmayanlar

²³ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.95; Eren, **Borçlar Genel**, s.275

²⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.275

²⁵ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.68; Tekinay v.d. **Borçlar Genel**, s.96

²⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.276

²⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s.276

²⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s.276

²⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s.276

³⁰ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.95; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.68; Yıldırım, **Borçlar Genel**, s.76; Reisoğlu, **Borçlar**, s.70; Eren, **Borçlar Genel**, s.276

³¹ Reisoğlu, **Borçlar**, s.70; Eren, **Borçlar Genel**, s.277

arasında sözleşmenin meydana gelmesi yönünden ulaşma, hükümlerini doğurması yönünden ise gönderme teorisi kabul edilmiştir. TBK. m.11/I'e göre, kabul haberinin muhatap tarafından öneri sahibine gönderildiği anda sözleşme hükümlerini doğurmaya başlar. Ancak, açık bir kabule ihtiyaç bulunmayan hallerde, önerinin karşı tarafa ulaştığı andan itibaren sözleşme hükümlerini doğurur (TBK. m.11/II)

1.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmelerinin Kurulması ve Hükümlerini Doğurması

Elektronik pazaryeri işletmesi ile elektronik pazaryeri platformunda hizmet sağlayıcı olarak yer almak isteyen şahıs ya da şirketler arasında yapılacak olan ve elektronik pazaryeri sözleşmesi olarak adlandırdığımız sözleşmenin kurulabilmesi için öneri ve kabul beyanlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin tarafların fiziki olarak bir araya gelmesi suretiyle hazırlar arasında kurulması mümkün olup bu durumda yukarıda sözleşmelerin kurulması başlığı altında yapılan açıklamalar geçerli olacaktır. Elektronik pazaryerlerinin faaliyet alanlarının ülke genelini hatta uluslararası alanda pek çok ülkeyi kapsamaması nedeniyle tarafların fiziki olarak bir araya gelerek sözleşme müzakerelerinde bulunmaları ve sözleşmeyi akdetmeleri her zaman mümkün bulunmamaktadır. Bu nedenle elektronik pazaryeri sözleşmelerinin pek çoğunun elektronik iletişim araçları ile ve bir kısmının web üzerinden kurulduğunu, bu nedenle elektronik sözleşmeler olduğunu söylemek mümkündür.

Elektronik sözleşmelerin kurulması için gerekli olan irade beyanları ise, elektronik ortamda dijitalleştirilerek yapıldıkları için, kuruluş şekilleri klasik usullerdekilere göre bazı farklılıklar göstermektedir. Burada elektronik sözleşmelerin hazırlar arasında olup olmadığı ve web üzerinden yapılan beyanların hangi hallerde öneri hangi hallerde öneriye davet olduğu hususları üzerinde durulacak buna karşılık her biri ayrı bir çalışma konusu olabileceğinden elektronik sözleşmelerde yazılı şeklin yeterli olup olmadığı, internette akdedilen sözleşmenin uluslararası nitelik taşıması halinde yetkili mahkemenin nasıl belirleneceği, hangi hukukun uygulanacağı gibi sorunlar çalışmanın kapsamı dışında bırakılacaktır.

Elektronik sözleşmelerin kurulabilmesi için ihtiyaç duyulan öneri ve kabul beyanlarının elektronik ortamda herhangi bir elektronik irade açıklaması şeklinde olması mümkündür. Dolayısıyla bu beyanlar, İnternet Telefonu, EDI, Elektronik Posta, İnternette Sohbet (Chat) ve Web sitesi gibi internette kullanılan servisler aracılığı ile ya da faks, teleks ve hatta telefon gibi diğer elektronik iletişim araçları ile açıklanabilir. Elektronik iletişim olanakları ve araçlarının çeşitliliği karşısında elektronik iletişim araçları ile kurulan sözleşmelerin her zaman hazır olanlar arasında ya da hazır olmayanlar arasında kurulduğunu genel olarak söyleyebilmek güçtür. Bu sebeple elektronik irade beyanlarının hazırlar arasında gerçekleşip gerçekleşmediğini, başvuru ile iletişim aracının sağladığı tek yönlü ya da çift yönlü iletişim olanağına göre belirlemek gerekmektedir.

TBK.m.4/II'de telefonla sağlanan iletişimin hazırlar arası iletişim olduğu açıkça belirtilmiş olduğundan taraflardan birinin diğerine telefonla yaptığı öneri, muhatapın yüzüne karşı yapılan bir öneri gibidir. Telefonla yapılan bir öneri muhatap tarafından derhal kabul edilmemiş ise, artık öneri sahibi bağılılıktan kurtulur³². İnternet telefonu ile yapılan görüşmeler sonucu kurulan sözleşmeler de hazırlar arasındadır³³.

Teleks yazılı olarak yapılmış olan önerinin karşı tarafa derhal ulaşmasını sağlayan bir cihaz olup teleksle yollanan mesaj eş zamanlı olarak karşı tarafa ulaşmaktadır³⁴. Ancak bu durum mesajın hemen öğrenildiği anlamına gelmez³⁵. Bu sebeple teleks ile yapılan sözleşmelerin kural olarak hazır olmayanlar arasında olduğu söylenebilir³⁶. Öneri sahibi ile muhatapın iki teleks cihazı başında, karşı karşıya bulunmaları halinde öneri sahibi derhal cevap bekliyor ve muhatap da teknik imkanlara göre derhal cevap verebilecek durumda ise hazır olanlar arasında öneriden

³² Öneri sahibi telefonla öneride bulunduktan sonra henüz muhatap cevap verme fırsatını bulamadan görüşme kesilmiş olsa bile öneri artık bağlayıcı olmaktan çıkar. Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.88

³³ İnternet telefonu görüşmeleri ile sesli veya görüntülü olarak iletişim kurulması mümkündür. İnternet telefonu görüşmeleriyle, sesli/görüntülü sinyaller öncelikle dijitalleştirilip, dijital paket olarak gönderilir ve muhatapın egemenlik alanına ulaşınca tekrar dijital sinyaller biçimine dönüştürülür. Geleneksel telefonlar ile internet telefonu arasındaki teknik farklılık kurulan iletişimin aracısız ve doğrudan sayılmasına engel olmayıp kurulan sözleşme ilişkisinin hazır olanlar arasında olduğu ve kurulan sözleşmenin de hazırlar arası elektronik sözleşme olduğunu söylemek mümkündür.

³⁴ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.88

³⁵ Savaş, **İnternet**, s.225; Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.74

³⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.267; Kocayusufoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.195-196

söz etmek mümkündür³⁷. Fax çalışma sistemi itibariyle telekse benzetilmektedir. Bu sebeple fax ile yapılan sözleşmeler kural olarak hazır olmayanlar arasındaki sözleşmeler olarak kabul edilmelidir³⁸. Taraflar fax cihazının başında iseler ve sözleşmeyi bu şekilde kurmuşlarsa teleksde olduğu gibi burada da hazırlar arasında sözleşmeden bahsetmek mümkündür³⁹.

EDI, insan unsuru araya girmeden sadece bilgisayarlar arasında standart bir şekilde yürütülen ve tamamlanan ticari amaçlı elektronik veri transferi ve değişimini ifade etmektedir⁴⁰. EDI kullanılmak sureti ile kapalı ağ (intranet) üzerinden yapılan bir sözleşme, kabul beyanını yapan bilgisayarın yollamış olduğu verinin, öneriyi yapan kişinin bilgisayarına veya bilgi işlem merkezine ulaşması ile kurulmuş olacağından yapılan beyandan dönme imkânı kalmamaktadır⁴¹. EDI, açık ağ üzerinden veya bir server aracılığı ile çalışmaktaysa bu durumda kabul beyanı henüz serverda ise ve öneriyi yapan bilgisayara ulaşmamışsa sözleşme kurulmamış olacağından kabul beyanından dönmek mümkün olabilecektir⁴².

Elektronik posta internete bağlı çok sayıdaki kullanıcının birbirleriyle haberleşebilmek için kullandıkları elektronik mesaj iletim sistemidir⁴³. Elektronik posta, iki bilgisayar arasında elektronik veri değişimini ifade etmekle birlikte, bir bilgisayardan diğerine bu verinin gönderilmesine aracılık eden bir internet servisi⁴⁴. Sözleşmelerin kurulması için yapılan irade beyanlarının elektronik posta yolu ile

³⁷ Tekinay v.d., *Borçlar Genel*, s.88

³⁸ Eren, *Borçlar Genel*, s.267; Kocayusufpaşaoğlu v.d., *Borçlar Genel*, s.196; Oğuzman, Öz, *Borçlar Genel*, s.61

³⁹ Savaş, *İnternet*, s.225-226

⁴⁰ Sözer, *Elektronik Sözleşmeler*, s.90; Gezder, *Tüketicinin Korunması*, s.11; Özdemir Kocasakal, *Elektronik Sözleşmeler*, s.29; Elektronik Veri Değişiminde taraflar önceden Trading Partner Agreement (TPA) adını verdikleri bir sözleşme yaparak, sözleşme taraflarının bilgisayarları arasında elektronik veri değişimi sureti ile ticari işlemleri gerçekleştirmeyi amaçlarlar. Taraflar daha önceden, beyanların belirtilen şekilde otomatik olarak yapılacağını ve değiştirileceğini, bir anlaşma ile kabul etmekte, bu anlaşmaya uygun olarak yapılan ve karşılıklı olarak değiştirilen beyanlar geçerli ve bağlayıcı olmaktadır. Bkz.: Savaş, *İnternet*, s.193; Özdemir Kocasakal, *Elektronik Sözleşmeler*, s.29-30

⁴¹ Kocayusufpaşaoğlu v.d., *Borçlar Genel*, s.176; Savaş, *İnternet*, s.245

⁴² Savaş, *İnternet*, s.245

⁴³ Kırçova, *İnternette Pazarlama*, s.16

⁴⁴ Savaş, *İnternet*, s.200

açıklanması ve yollanması mümkündür⁴⁵ ⁴⁶. Elektronik postalar genellikle internet üzerinden posta sunucuları aracılığıyla gönderilip ulaştırılmaktadır. Elektronik posta ile yapılan iletişim tek yönlü iletişim olup haberler muhatapın hâkimiyet alanında çağrılmaya hazır olacak şekilde yüklenmektedir⁴⁷. Elektronik posta ile yapılan irade beyanlarında kişiler ne yersel ne de akustik açıdan doğrudan doğruya iletişim içinde değildir. Öneride bulunan ile muhatap aynı anda online da değildir⁴⁸. O halde elektronik posta ile yapılan irade beyanları kural olarak hazır olmayanlar arasında yapılmış elektronik irade beyanı olarak kabul edilmelidir⁴⁹. Elektronik posta yoluyla açıklanan irade beyanlarının, istisnaen de olsa, açık iletişim ağında online yol kullanılarak eş zamanlı etkileşim içerisinde muhatabına gönderilmiş ise sözleşmenin hazırlar arasında kurulduğu kabul edilebilir⁵⁰ ⁵¹.

İnternet Relay Chat olarak ifade edilen internette eş zamanlı sohbet, iki veya daha fazla bilgisayar kullanıcısının haberleşmesine imkân sağlayan platform veya yazılımlara verilen genel addır⁵². Chat birden fazla kişinin sanal bir oda (kanal da denir) içerisinde karşılıklı konuşabilmesini sağlayan bir iletişim aracıdır⁵³.

⁴⁵ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.67; Gezder, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.118

⁴⁶ Doktrinde genellikle elektronik posta ile yapılan sözleşmelerin sadece kullanılan teknoloji açısından farklı olduğu, bunun dışında klasik anlamda posta, fax ve teleks ile yapılan sözleşmelerden herhangi bir farkının olmadığı kabul edilmekte, bu sebeple elektronik sözleşme kapsamına dâhil edilmemektedir. Bkz.: Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.92; Sağlam Atabarut, **Elektronik Sözleşmeler**, s.74; Buna karşılık elektronik posta ile yapılan iletişimin mutlaka elektronik ortamda olması, verilerin dijital olarak iletilip saklanması, bu sistemin çalışması için internetin aktif olması ve arada başka bilgisayarlara ihtiyaç duyulması sebebi ile elektronik sözleşmeler sınıfında değerlendirilmesi gerektiği görüşü için Bkz.: Savaş, **İnternet**, s.201

⁴⁷ Kırca, **Sözleşme**, s.107

⁴⁸ Kırca, **Sözleşme**, s.107

⁴⁹ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.225; Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.196; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.114; Andersen, **İnternette Gelişimde Türkiye**, s.201; Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.74; Bozbel, **İnternet**, s.758; Kırca, **Sözleşme**, s.107; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.61; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.114

⁵⁰ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.226

⁵¹ Bozbel'e göre, elektronik posta ile hazırlar arasında sözleşme kurulmasından söz etmek hiçbir zaman mümkün değildir. Zira, iki bilgisayarın direkt bağlantısı söz konusu olamaz, e-mail gönderen ile alıcının bilgisayarları çalışır vaziyette olsalar bile, bir e-mailin (alıcının e-mail serverinde hafızaya alınmadan) alıcısına ulaşması belirli bir süre alır. Eğer alıcının bilgisayarı e-mailin gönderildiği anda çalışır vaziyette değilse, e-mail direkt alıcıya teslim edilemediğinden geçici olarak alıcının serverinde hafızaya alınır. Bkz.: Bozbel, **İnternet**, s.758 dn.31

⁵² İbrahim Kırçova, Pınar Öztürk, **İnternette Ticaret ve Hukuksal Sorunlar**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2000-29, s.12; Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.20

⁵³ https://www.wikizero.com/tr/Vikipedi:IRC_kanal%C4%B1, (Çevrimiçi), 01.08.2019

Günümüzde yaygın olarak kullanılan chat programlarından bazıları WhatsApp⁵⁴, Viber⁵⁵, WeChat⁵⁶'dir. Doktrinde, internetteki sohbet odalarından görüşme ilişkisinde doğrudan iletişim ve dolayısıyla hazır olanlar arasında işlem bağlantısı bulunup bulunmadığı hususu tartışmalıdır Bir görüşe göre, chat yoluyla haberleşme hazır olmayanlar arasındadır⁵⁷. Her ne kadar, sohbet odalarından görüşen taraflardan birinin iletisini karşı taraf doğrudan almakta ise de cevaben gönderilen karşı iletinin aynı şekilde doğrudan alınması hali her zaman yoktur. Bu gecikmelere bağlı olarak taraflar arasında bazı yanlış anlaşılmalara ortaya çıkabilecektir⁵⁸. Ayrıca bu programlarla kurulan sözleşmelerin bir kısmında tarafların kimlikleri⁵⁹ ve irade beyanlarının

⁵⁴ **WhatsApp Messenger**, akıllı telefonlar için geliştirilen, platformlararası çalışma özelliğine sahip ücretsiz bir mesajlaşma ve arama uygulamasıdır. WhatsApp'ın istemci uygulaması mobil cihazlarda çalışır, ancak kullanıcının mobil cihazı masaüstü uygulamasını kullanırken Internet'e bağlı kaldığı sürece masaüstü bilgisayarlardan da erişilebilir. Hizmet, kullanıcıların hizmete kaydolmak için standart bir hücresel cep telefonu numarası sağlamasını gerektirir. Uygulama internet bağlantısı aracılığıyla kullanıcıların birbirlerine fotoğraf, video, ücretsiz arama, sesli ve yazılı mesaj, belge ve konum göndermesini sağlar. Aynı adı taşıyan şirket, eski Yahoo çalışanları olan Biran Acton ve Jan Koum tarafından kurulmuş ve 2014 yılında Facebook tarafından satın alınmıştır. Son sürümde Web WhatsApp özelliği eklenmiştir. Ocak 2018'de şirketlerin standart WhatsApp istemcisini kullanan müşterilerle iletişim kurulabilmesi için küçük işletme sahiplerini hedefleyen WhatsApp Business adlı bağımsız bir iş uygulaması yayınlamıştır. Bkz.: <https://tr.wikipedia.org/wiki/WhatsApp>, (Çevrimiçi), 04.02.2020

⁵⁵ **Viber**, kim olduklarından ve nereden geldiklerinden bağımsız olarak insanları birbirine bağlayan bir çağrı ve mesajlaşma uygulamasıdır. Ücretsiz ve güvenli bir bağlantıyla, dünya çapında 1 milyardan fazla kullanıcı yüksek kaliteli sesli ve görüntülü aramalar, mesajlaşma ve çok daha fazlası aracılığıyla birbiriyle iletişim kurmaktadır. Tüm Viber çağrıları ve sohbetleri uçtan uca dahili şifreleme ile korunur. Bkz.: <https://www.translatetheweb.com/?from=en&to=tr&ref=SERP&dl=en&r=UC&a=https%3a%2f%2fwww.viber.com%2fabout%2f>, (Çevrimiçi), 04.02.2020

⁵⁶ **WeChat**, Çin firması Tencent tarafından geliştirilen ve 2011 yılında piyasaya sürülen çok amaçlı mesajlaşma, sosyal medya ve mobil ödeme uygulamasıdır. WeChat kısa mesaj, basılı sesli mesajlaşma, yayın, toplu mesajlaşma, görüntülü aramalar ve konferans, video oyunları, fotoğraf ve video paylaşımının yanı sıra konum paylaşımı sağlar. Ayrıca kullanıcıların Bluetooth üzerinden yakındaki kişilerle ve istenirse rastgele insanlarla iletişim kurmalarına olanak tanır. Facebook ve Tencent QQ gibi diğer sosyal ağ hizmetleri ile entegre edilebilir. Kullanıcılar daha önce kaydedilmiş veya canlı resimler ve videolar, diğer kullanıcıların profilleri, kuponlar, şanslı para paketleri, bireysel veya grup sohbeti içinde geçerli GPS konumları gönderebilir. WeChat kullanıcıları, abonelere özet akışı sağlamalarını, abonelerle etkileşimde bulunabilmelerini ve onlara hizmet vermelerini sağlayan resmi bir hesap (hizmet hesabı, abonelik hesabı ve kurumsal hesap olmak üzere üç tür resmi hesap vardır) olarak kaydolabilir. WeChat Pay dijital ödeme hizmetleri, şirketler ve iş iletişimi için Kurumsal WeChat ve işletme sahipleri için WeChat Mini Programı, WeChat Business gibi özellikler mevcuttur. Bkz.: <https://www.translatetheweb.com/?from=en&to=tr&ref=SERP&dl=en&r=UC&a=https%3a%2f%2fen.wikipedia.org%2fwiki%2fWechat>, (Çevrimiçi), 04.02.2020

⁵⁷ Bu görüşmelerin hazırlar arasında olmadığını savunan görüşler ve ortada somut ve kesin ölçütler bulunmadığı gerekçesiyle kararsız bir yaklaşım sergileyen görüş için Bkz.:Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.223, dn.713

⁵⁸ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.223; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.113

⁵⁹ Savaş, **İnternet**, s.211

isnadında bazı ispat sorunları ile hukuken geçerlilik ve bağlayıcılık bakımından sorunlarla karşılaşma ihtimali bulunmaktadır⁶⁰.

Buna karşılık diğer görüşe göre, chat yolu ile yapılan haberleşmeler, e-mail yolu ile gerçekleştirilen haberleşmelerden farklıdır. chat yolu ile haberleşmede mesajlar gecikmeksizin ve kesintiye uğramaksızın anında karşı tarafa ulaşır. Yani taraflar arasındaki sohbet akıcı ve devamlıdır⁶¹. Chat yapanların görüşmeleri dolaylı değil doğrudandır⁶². Bu sebeple chat ortamında kurulan elektronik sözleşmeler elektronik posta ile kurulanlardan farklı olarak hazırlar arasında kurulmuş sayılır⁶³. Chat ortamında elektronik bir sözleşme kurulmasında taraflar irade beyanlarını yani icap ve kabullerini chat yapmak suretiyle gerçekleştirir. Bizim de katıldığımız görüşe göre TBK. m.4/II'deki düzenleme doğrultusunda, chat aracılığı ile kurulan sözleşmelerde taraflar, bilgisayar klavyesini kullanarak karşılıklı biçimde doğrudan ve eş zamanlı iletişim imkânına sahip olduğundan müzakerelerin hazırlar arasında yapıldığını kabul etmek gerekir⁶⁴. Bu durumda chat aracılığı ile kurulan sözleşme hazırlar arasında kurulmuş olacağından sözleşmenin kurulduğu an kabul beyanının açıklandığı andır.

Elektronik ticarete en çok kullanılan servislerden biri de webdir. İnternette mal ve hizmet satımına yönelik sözleşmelerin büyük çoğunluğu web üzerinden yapılmaktadır. World wide web (web); yazı, resim, ses, film, animasyon gibi çok farklı yapıdaki verilere kompakt ve etkileşimli şekilde ulaşılmasını sağlayan çoklu hiper ortam sistemidir⁶⁵. Web sayesinde, bilgiler birer dijital veri paketi olan belgeler

⁶⁰ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.140

⁶¹ Muzaffer Şeker, 6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanununa Göre İnternet Üzerinden Sözleşmelerin Kurulması, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Yıl:11 Sa: 22 Güz 2012/2, s.138, http://www.ticaret.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s2_2/127-155.pdf, (Çevrimiçi), 03.02.2020

⁶² Chat, internet telefonu, telekonferans gibi iki taraflı diyalog iletişim örneklerindendir. Bu tür teknolojilerin kullanıldığı hallerde taraflar yazı, görüntü ve ses yolu ile veya hem görüntülü hem sesli olarak karşılıklı görüşebilmektedir. Dolayısıyla, bu tür iletişim yolu ile taraf irade beyanları doğrudan yapılır. Bkz.: Şeker, **İnternet Sözleşmeleri**, s.138, dn.75

⁶³ Şeker, **İnternet Sözleşmeleri**, s.138

⁶⁴ Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.196; Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.73; Bozbel, **İnternet**, s.760, dn.37; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.61; Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.176; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.113

⁶⁵ Kırçova, **İnternette Pazarlama**, s.20; Deniz, **İnternette Pazarlama**, s.4; Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.136

HTML⁶⁶ adlı yazılım diliyle önceden yazılıp belgelenmekte ve internetten yararlanan bütün bilgisayar kullanıcıları tarafından birbirlerine gönderilip, bir browser⁶⁷ aracılığıyla da kullanıcının bilgisayar ekranı üzerinden görüntülü hale getirilmektedir⁶⁸.

Doktrinde web sitesi aracılığı ile yapılan yayınların öneri mi⁶⁹ öneriye davet mi⁷⁰ olduğu hususu geçmişte çok tartışmalı iken bugün TBK. m.8/II'ye göre,

“Fiyatını göstererek mal sergilenmesi veya tarife, fiyat listesi ya da benzerlerinin gönderilmesi, aksi açıkça ve kolaylıkla anlaşılmadıkça öneri sayılır”

düzenlemesi uyarınca aksi açıkça ve kolaylıkla anlaşılmadıkça ve TKHK. m.6/I'e göre

⁶⁶ HTML (İngilizce Hypertext Markup Language), web sayfalarını oluşturmak için kullanılan standart metin işaretleme dilidir. Dilin son sürümü HTML5'tir. Bkz.: <https://www.wikizero.com/tr/HTML>, (Çevrimiçi), 01.08.2019

⁶⁷ Web tarayıcısı veya ağ tarayıcısı (İngilizce: web browser) kullanıcıların world wide web (www) üzerinde bulunan bilgi kaynaklarını edinmeye ve görüntülemeye yarayan yazılımların genel adıdır. www üzerindeki bilgi kaynakları web sayfası, resim, video veya başka bir içerik türü olabilir. Bu arasında dolaşabilir. Günümüzün en popüler web tarayıcıları Chrome, Internet Explorer'ın yerini alan Edge, Safari, Opera ve Firefox'tur. Bkz.: <https://www.wikizero.com/tr/Browser>, (Çevrimiçi), 01.08.2019

⁶⁸ Demir, **Mesafeli Sözleşmeler**, s.36

⁶⁹ Web sitesinden yapılan yayınların öneri olduğu görüşündeki yazarlar, beyanın yapıldığı sayfadan bir sonuç çıkarmanın mümkün olmadığı durumlarda bunun öneri olarak kabul edilmesi gerektiğini, web sitesini düzenleyenlerin bu konuda sarıh bir beyanda bulunup, sitedeki beyanların bağlayıcı olmadığını veya stoklarla sınırlı olduğunu ifade edebileceklerini belirtmektedir. Bkz.: Eren, **Borçlar Genel**, s.264; Savaş, **İnternet**, s.192; Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.66; Sağlam Atabatur, **Elektronik Sözleşmeler**, s.118; Sözer, **Elektronik Sözleşmeler**, s.96; Şeker, **İnternet Sözleşmeleri**, s.140

⁷⁰ Geçmişte web sitesi aracılığı ile yapılan yayınların öneriye davet olduğunu ileri sürenlerin dayandığı gerekçeler de çeşitlidir. Bu gerekçelerden ilki, mal ve hizmetlerin elektronik ortamda sunulmasının asıl amacı reklam ve tanıtımdır. Bu sebeple web sayfasında yapılan yayını bir nevi katalog yollama olarak değerlendirmek gerekir. Katalog yollama ise öneri değil öneriye davettir. Bu görüşün dayandığı ikinci temel, mal veya hizmet sunan kişilerin kendilerine müracaat edecek müşterilerin ödeme gücü hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmamalarıdır. Bir web sitesindeki satıcının beyanına öneri olarak yaklaşılmıca satıcı tüketicinin ödeme kabiliyetini tetkik etme olanağına sahip olamayacaktır. Web sitesi ile mal sağlayan kişilerin stok durumları da satmış oldukları mallara ilişkin yapacakları beyanlar açısından etkilidir. Web sitesinde malını satışa arz eden kişi, stoklarını kontrol ederek satım sözleşmesi yapmak ve mal bitince artık sözleşme yapmamak niyetinde olduğu için, web sitesindeki arz, öneriye davet olarak kabul edilmelidir. Bu görüştekilerin dayandıkları son husus, özellikle fiyat konusunda yapılabilecek hatalar nedeni ile satıcının çok miktarda istemediği satım sözleşmesi ile bağlı kalabileceğidir. Bkz.: Bozbel, **İnternet**, s.759; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.103-104; Kocayusufpaşaoğlu v.d., **Borçlar Genel**, s.186

“Vitrinde, rafta, elektronik ortamda veya açıkça görülebilir herhangi bir yerde teşhir edilen malın, satılık olmadığı belirtilen bir ibareye yer verilmedikçe satışından kaçınılamaz”

düzenlemesi karşısında teşhir edilen malın “satılık olmadığına dair” bir ibare açıkça yer almadığı takdirde mal sunumları öneridir ve satıcı bu malları teslimden kaçınamaz.

Web siteleri üzerinden web formlarının doldurulması suretiyle yapılan irade beyanları bir görüşe göre hazır olmayanlar arasında yapılmış irade beyanlarıdır⁷¹ Diğer bir görüşe göre ise, web sitesi aracılığı ile kurulan sözleşmeler hazırlar arasında kurulmuş bir sözleşme olarak değerlendirilmelidir⁷². Başka bir görüşe göre ise, internet aracılığıyla yapılan irade beyanları kural olarak hazır olmayanlar arasında sayılmalı, ancak sözleşme görüşmeleri sırasında tarafların araçları başında hazır bulunduklarının anlaşılması durumunda hazırlar arasında sayılmalıdır⁷³.

Çalışma konumuz olan elektronik pazaryeri sözleşmeleri tarafların fiziki olarak bir araya gelmesi suretiyle hazırlar arasında kurulabildiği gibi taraflar fiziki olarak bir araya gelmeden özellikle web sitesi üzerindeki sekmeler kullanılmak suretiyle web üzerinden ve diğer elektronik iletişim araçları ile de kurulabilmektedir. Bilhassa tüketiciler pazarına yönelik olarak faaliyet gösteren B2C ve C2C elektronik pazaryerlerinde web sitelerinin ana sayfalarında “Üyelik İşlemleri”, “Üyelik Başvurusu” gibi sekmeler bulunmaktadır. Üyelik işlemleri sekmelerinde genellikle

⁷¹ Bozbel, **İnternet**, s.758; Gezder, **Tüketicinin Korunması**, s.114; Kırçova, Öztürk, **İnternette Ticaret**, s.57; Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.112; Şeker, **İnternet Sözleşmeleri**, s.139-140

⁷² Savaş, **İnternet**, s.222

⁷³ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.41

“Bireysel Üyelik”⁷⁴ ve “Kurumsal Üyelik”⁷⁵ olarak iki tür üyelik imkânı sunulmaktadır.

Sözleşmenin web üzerinden kurulduğu hallerde sözleşmenin kurulmasına yönelik olarak web sayfasından yapılan beyanın öneri mi öneriye davet mi olduğu hususunun belirlenmesi gerekmektedir. Web sitesinden yapılan yayının öneri olarak kabul edilebilmesi için web sayfasındaki bilgilerin, bir yandan sözleşmenin kuruluşu için gerekli tüm unsurları, yani sözleşmenin objektif bakımdan esaslı unsurlarını içermesi, diğer yandan elektronik pazaryeri işletmesinin bu bilgiler çerçevesinde internet kullanıcıları tarafından yapılacak kabul beyanları ile bağlı olma yönündeki iradesini göstermesi gerekmektedir⁷⁶. Web sayfasındaki beyan bu şartları taşıması durumunda öneri olarak değerlendirilir.

Buna karşılık web sayfasındaki beyan, öneri olması için gerekli şartları taşııyorsa, öneriye davet olarak değerlendirilir. Bu durumda kullanıcının tıklaması öneri, bu öneriye verilen cevap kabul olacak ve sözleşme web sayfasını kullanan tarafın vereceği kabul beyanının, öneriyi yapan kullanıcıya ulaştığı anda kurulmuş

⁷⁴ Bireysel üyelik için ad soyad, e-posta adresi, şifre bilgileri gibi bilgilerin girilmesi, “Üyelik Sözleşmesi ve Ekleri” ile “Kişisel Verilerin İşlenmesine İzin” verilmesini sağlayan kutucukların işaretlenmesi suretiyle üyelik formunun doldurulması ve son olarak “Üye Ol” butonuna tıklanarak üyelik başvuru işlemlerinin tamamlanması gerekmektedir. Elektronik pazaryeri işletmesi tarafından bireysel üyenin elektronik posta adresine gönderilen “üyeliğinizi onaylayın” elektronik postasında yer alan “üyeliğimi onayla” butonuna tıklanmak suretiyle de üyelik işlemleri tamamlanmakta ve elektronik pazaryeri sözleşmesi kurulabilmektedir.

<https://yardim.sahibinden.com/hc/tr/articles/115004600793-Nas%C4%B1l-%C3%9Cye-Olabilirim->, (Çevrimiçi), 01.09.2018

⁷⁵ Kurumsal üyelik sürecinde ise ad, soyad, elektronik posta adresi ve şifre bilgilerine ilave olarak iletişim numarası, faaliyet alanı, işletme türü, ticari unvan, adres detayı, vergi dairesi ve numarası gibi elektronik pazaryeri tarafından istenen bilgiler girilerek üyelik formunun doldurulması ve “Kurumsal Üyelik Sözleşmesi ve Eklerini Kabul Ediyorum” kutucuğu işaretlenerek “Üye Ol” butonuna basılması gerekmektedir. Bu butona basılması doğrudan üye olunması ve elektronik pazaryeri sözleşmesinin kurulması anlamına gelmemektedir. Bu adımların tamamlanmasından sonra ilk aşamada verilen elektronik posta adresine gönderilen “Üyeliğinizi onaylayın” elektronik postasında yer alan “Üyeliğimi onayla” butonuna tıklanarak işlemlerin tamamlanması ve sözleşmenin kurulması gerekmektedir. Bu adımlardan sonra elektronik pazaryeri işletmesi tarafından üyeliğin doğrulanması ve elektronik pazaryeri işletmesi tarafından belirlenen yöntemle kurulacak iletişim sonrası bildirilecek prosedürlerin tamamlanmasını takiben sözleşme hükümlerini doğuracak ve hizmet sağlayıcı olarak elektronik pazaryerinde yer almak ve işlem yapmak mümkün olacaktır. Burada tarafların web sitesinin yanı sıra elektronik posta ve diğer iletişim araçlarını kullanmaları ve bazı durumlarda tarafların bir araya gelmesi suretiyle sözleşme sürecinin tamamlanması söz konusudur.

<https://yardim.sahibinden.com/hc/tr/articles/115004496193-Nas%C4%B1l-Kurumsal-%C3%9Cye-Olabilirim->, (Çevrimiçi), 01.09.2018

⁷⁶ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.62-63

olacaktır⁷⁷. Web sayfasının öneriye davet olarak nitelendirildiği durumlarda elektronik pazaryeri sitesinde hizmet sağlayıcı olarak yer almak isteyen müşteri tarafından yapılacak öneri site sahibi tarafından açıkça kabul edilmezse reddedilmiş sayılmalıdır. Ancak somut olayın özellikleri susmanın kabul olarak değerlendirilmesini gerektirirse farklı bir sonuca ulaşılabilir⁷⁸.

Web sitesinde yapılan teklifte, teklif ile bağlı olmama iradesini ortaya koyan doğrudan veya dolaylı ibarelerin veya şartların bulunması halinde, geçerli bir önerinin bulunmadığı sonucuna varmak gerekecektir⁷⁹. Elektronik pazaryeri web sitesi üzerinde hazır bulunan üyelik formunun elektronik pazaryerinde hizmet sağlayıcı olarak yer almak isteyen gerçek veya tüzel kişi tarafından doldurulması ve üyelik şartlarının kabul edilmesini takiben elektronik pazaryeri işletmesi talep ettiği bilgi ve belgeleri araştırabilmektedir. Üyelik talep eden tarafın tüm bilgi ve belgeleri eksiksiz ve doğru olsa bile elektronik pazaryeri işletmesi başvuruyu sebep göstermeksizin reddetme hakkını saklı tutabilmektedir. Bu nedenle bu gibi durumlarda elektronik pazaryeri web sitesi üzerinden üyelik şartları ve üyelik formunun yayınlanmasının öneri değil öneriye davet olduğu kanısındayız.

Web sayfası üzerinden sözleşmenin kurulduğu âna gelince; önerinin yapıldığı web sayfasının interaktif bir yapıda olması sebebi ile hemen sayfanın değişmesi veya bir java uygulaması ile işlemin anlık olarak gerçekleşmesi halinde sözleşme bu anda kurulmuş demektir⁸⁰. Sözleşme kullanıcının yazmış olduğu elektronik posta adresine otomatik bir mesajın yollanması ile kurulmakta ise, sözleşmenin kurulma ânı bu mesajın kullanıcının elektronik posta adresine kendisi tarafından erişilebilir bir şekilde girdiği ândır. Yollanan mesaj tam olarak kabul anlamı taşımıyorsa ve “bunun değerlendirileceği”, “müzakere edileceği” veya buna benzer ifadelerle net olmayan bir cevap verilmişse sözleşme bu anda kurulmuş olmaz. Belki daha sonra yollanan kesin bir mesaj ile veya elektronik pazaryeri sitesinin hizmet sağlayıcının kullanımına sunulması ile kabul beyanının gerçekleştiği söylenebilir⁸¹.

⁷⁷ Savaş, **İnternet**, s.243;

⁷⁸ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.76

⁷⁹ Özdemir Kocasakal, **Elektronik Sözleşmeler**, s.64

⁸⁰ Savaş, **İnternet**, s.244

⁸¹ Savaş, **İnternet**, s.244-245

2. SÖZLEŞMENİN KONUSU, UNSURLARI ve ŞEKLİ

2.1. Sözleşmenin Konusu ve Unsurları

Çalışmamızda şimdiye kadar yapılan açıklamalar çerçevesinde; “**elektronik pazaryeri sözleşmesi**, elektronik pazaryeri işletmesinin daha önceden tesis edilmiş olan ve katılımcıları olan hizmet sağlayıcılar ile alıcıların internet kanalıyla elektronik ortamda münasebet kurup birbirleriyle ticaret yapabilmelerine olanak sağlayan çeşitli işlevlere ve teknolojik altyapıya sahip web sitesini, bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak, belirli veya belirli olmayan bir süre için veri tabanında ayırdığı alanda hizmet sağlayıcının içeriğini muhafaza edecek ve bu içeriğe ulaşılabilmesini sağlayacak şekilde hizmet sağlayıcının kullanımına sunduğu ve ilave çeşitli hizmetler sağladığı sözleşme” olarak tanımlanabilir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin konusu, elektronik pazaryeri işletmesinin, hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasında ticaret yapılmasına imkân sağlayan aracılık işlevine sahip elektronik pazaryeri web uygulamasını hizmet sağlayıcının kullanımına sunması ve bir takım ilave hizmetlerin verilmesidir.

Taraflar arasındaki sözleşmenin esaslı unsuru elektronik ticarete imkân sağlayan web sitesinin hizmet sağlayıcının kullanımına sunulması ve kullanım süresince işler halde bulundurulmasıdır. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin konusunu oluşturan bu unsur, kira sözleşmesindeki bir malın kullanılmasının devri unsuruna benzemekle birlikte elektronik pazaryeri sitesi mal olarak nitelenemeyeceğinden fiziki bir devirden de söz edilemez. Elektronik pazaryeri web sitesinin kullanımının sağlanması unsuru uygulamanın internet üzerinden kullanılmasına olanak sağlayacak işlemlerin yapılması suretiyle gerçekleşir. Elektronik pazaryerinin kullanımının sağlanması, belirlenecek şifre ile sisteme girilmesini, hizmet sağlayıcıya ait içeriklerin elektronik pazaryerine ait veri tabanında hizmet sağlayıcıya ayrılan alanda ulaşılabilir şekilde saklanmasını ve sözleşmede belirlenen iş ve işlemlerin hizmet sağlayıcı tarafından yapılabilmesini kapsamaktadır.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi ile sağlanan kullanma hakkı tek kullanıcıya münhasır bir hak değildir. Elektronik pazaryeri işletmesi aynı anda çok sayıda

kullanıcı ile sözleşme ilişkisi içine girmekte ve bu suretle aynı anda çok sayıda kullanıcının elektronik uygulamayı kullanmasına olanak sağlamaktadır. Elektronik pazaryeri işletmesi aracılık işlevini çok sayıda hizmet sağlayıcı ve alıcıya aynı anda kullanım imkânı sağlamak suretiyle yerine getirmektedir.

Sözleşmenin kurulması için tarafların sözleşmenin esaslı unsurları olan elektronik pazaryerinin kullanımının koşulları ve sözleşmenin ücretli olması halinde ücret konusunda anlaşmaları gerekir. Elektronik pazaryeri işletmesi, hizmet sağlayıcıya sözleşmenin konusu olan elektronik ticaret web uygulamasının belirli veya belirsiz bir süre ile kullanımını sağlamayı, hizmet sağlayıcı da karşı edim olarak elektronik pazaryeri işletmesine (sözleşmenin ücretli olması halinde) ücret ödemeyi borçlanır. Elektronik pazaryeri işletmesi web uygulamasının kullanımının sağlanmasını, geçici bir süre için borçlanmalıdır. Sözleşme belirli bir süre için yapılabileceği gibi belirsiz bir süre için de yapılabilir.

2.2. Sözleşmenin Şekli

Hukuki işlemlerin kurulabilmesi için gerekli olan irade beyanlarının, yapılırken büründüğü kalıp veya araca şekil adı verilir⁸². Türk Borçlar hukuku, şekil özgürlüğü ilkesini kabul etmiştir. Sözleşmenin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir. Şekil mecburiyeti yalnız kanunla veya tarafların iradesiyle öngörülebilir.⁸³ İsimli sözleşmeler, bu arada karma sözleşmeler kanunen düzenlenmemiş olduklarından, kural olarak şekle bağlı değildir⁸⁴. Elektronik pazaryeri sözleşmesi kanunda düzenlenmiş bir sözleşme olmadığından şekil konusunda herhangi bir kanuni düzenlemeden söz edilemez.

⁸² Eren, **Borçlar Özel**, s.279

⁸³ Türk Borçlar Kanunu, adi yazılı şekil, nitelikli yazılı şekil ve resmi şekil olmak üzere üç çeşit şekil kabul etmiştir Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.287

⁸⁴ Bununla birlikte, karma sözleşmenin, kanuni akit tiplerinin esaslı unsurlarını kısmen veya tamamen içermekte olması, bu unsurların ait oldukları akit tiplerinin şekle bağlı olmaları halinde, bunları içeren karma sözleşmenin de geçerliliğinin şekle bağlı olup olmayacağı sorununun çözümünde şeklin taraflara sağlamış olduğu özel veya genel korumanın amacı doğrultusunda, bunun somut karma sözleşmeye sırayet edeceğini kabul etmek yerinde olacaktır. Karma sözleşmenin esaslı unsurlarından sadece birinin şekle bağlı olması halinde ise, öğretide ağırlıklı olarak sözleşmenin tamamının şekle bağlı tutulması gerektiği, buna karşılık azınlıktaki görüş tarafından, yalnızca bu unsurun öngörülen şekilde yapılması gerektiği ileri sürmektedir. Bkz.: Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.160-161

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m.4 (1)'e göre,

“Bu Kanunda yazılı olarak düzenlenmesi öngörülen sözleşmeler ile bilgilendirmeler en az on iki punto büyüklüğünde, anlaşılabilir bir dilde, açık, sade ve okunabilir bir şekilde düzenlenir ve bunların bir nüshası kâğıt üzerinde veya kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilir”.

TKHK zayıf olan tüketicileri korumak amacıyla mesafeli yolla akdedilen sözleşmelerin adı yazılı şekilde yapılmasını ve bir nüshasının da kâğıt üzerinde veya kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilmesini öngörmektedir. Elektronik pazaryeri sözleşmeleri, sözleşmenin niteliği başlığı altında açıklamaya çalışıldığı üzere genel itibariyle tüketici sözleşmeleri değildir. Ancak burada da güçlü elektronik pazaryeri işletmesi karşısında zayıf taraf olan hizmet sağlayıcıyı korumak amacı ile sözleşmenin yazılı şekilde yapılmasının ve bir nüshasının da kâğıt üzerinde veya kalıcı veri saklayıcı ile sözleşmenin hizmet sağlayıcı tarafına verilmesinin gerektiği söylenebilecektir.

Uygulamada da isimsiz bir sözleşme olan elektronik pazaryeri sözleşmeleri şekle bağlı olmamakla birlikte genellikle yazılı olarak yapılmaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmeleri web üzerinden ya da diğer elektronik araçlarla akdedilmesi durumunda da sözleşme hükümleri text metin olarak belli olmasına rağmen sözleşme ıslak imzalı veya elektronik imzalı değildir.

3. TARAFLARIN BORÇLARI

Elektronik pazaryeri sözleşmeleri de diğer tipik borç sözleşmeleri gibi taraflara asli edimler ve yan edimler şeklinde borçlar yükler. Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde tarafların birbirlerine karşı olan borçları öncelikle sözleşmede yer alan hükümlerden tespit edilmelidir. Taraflar arasında çıkan uyuşmazlıkla ilgili olarak sözleşmede ne doğrudan ne de kıyasen uygulanacak bir hüküm yoksa sözleşmedeki boşluğun hâkim tarafından doldurulması gündeme gelecektir⁸⁵. Boşluk halinde önce Borçlar Kanunu'nun genel hükümlerinde, burada hüküm yoksa örf ve âdet kurallarında, burada da bir hüküm mevcut değilse kıyasen uygulanmak üzere Borçlar

⁸⁵ Savaş, **Network Marketing**, s.119 vd.; Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.302

Kanunu'nun özel hükümlerinde, şayet özel hükümlerde kıyasen uygulanabilecek bir hüküm mevcut değilse, borçların özel hükümlerinde hüküm aranacaktır. Burada da kıyasen uygulanabilecek bir hüküm mevcut değilse, Yargıç bu taktirde kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre bir kural getirecektir⁸⁶.

Elektronik pazaryerleri pazar oluşturma mekanizmalarını, işgörme amaçlı olarak katılımcılar arasında arabuluculuk faaliyetiyle işletirler. Bunu da alım satım tekliflerini yayınlama, ürün ve hizmet katalogları oluşturma, açık arttırmalar ve borsalar oluşturma yoluyla yaparlar. Elektronik pazaryeri işletmesi hizmet sağlayıcı ile yaptığı sözleşmeye istinaden hizmet sağlayıcıya elektronik pazaryerini kullanma imkânını sağlar. Elektronik pazaryeri işletmeleri bu hizmetleri karşılığında üyelik ödentisi ya da alım satımdan komisyon alırlar⁸⁷. Sözleşmenin taraflarından birinin borcu diğer tarafın hakkını teşkil eder.

3.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Borçları

Elektronik pazaryeri işletmesinin borçları, elektronik pazaryerini hizmet sağlayıcının kullanımına sunma, sözleşme süresince kullanıma uygun şekilde tutma ve işlem güvenliğini sağlama borcu, ayıpları giderme borcu, vergi ve benzeri yükümlülüklerle katlanma borcu, güvenin korunması borcu ve mevzuattan kaynaklanan yasal yükümlülüklerle uyma borcudur.

3.1.1. Elektronik Pazaryerini Hizmet Sağlayıcının Kullanımına Sunma; Sözleşme Süresince Kullanıma Uygun Şekilde Tutma ve Hizmet Sağlayıcının İşlem Güvenliğini Sağlama Borcu

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin, elektronik pazaryeri işletmesine yüklediği asli yükümlülük elektronik pazaryeri olarak adlandırılan ve elektronik pazaryeri işletmesinin aracılık işlevini yerine getirdiği **elektronik ticaret ortamını hizmet sağlayıcının kullanımına sunmak ve elektronik pazaryerini sözleşme süresince kullanıma uygun şekilde erişilebilir ve işler halde tutmaktır**. Diğer bir deyişle

⁸⁶ Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s.301-302

⁸⁷ Kırçova, **e-İhracat**, s.126

elektronik pazaryeri işletmesinin daha önceden tesis ettiği ve katılımcıları olan hizmet sağlayıcılar ile alıcıların internet kanalıyla elektronik ortamda münasebet kurup birbirleriyle ticaret yapabilmelerine olanak sağlayan çeşitli işlevlere ve teknolojik altyapıya sahip web sitesini, veri tabanında ayırdığı alanda hizmet sağlayıcının içeriğini muhafaza edecek ve bu içeriğe ulaşılabilmesini sağlayacak şekilde kullanıma sunmak ve elektronik pazaryeri sitesini sözleşme süresince de elektronik pazaryerinden objektif ve sübjektif olarak beklenebilecek nitelikleri koruyacak şekilde bulundurmaktır. Elektronik pazaryerinin bu asli edimi elektronik pazaryeri sözleşmelerinde tanımlanmaktadır⁸⁸.

Bahsi geçen web sitesi, elektronik pazaryerinin amacına göre farklı özelliklere sahip olabilmekte ve pazaryerinin işlevleri değişkenlik gösterebilmektedir. Bu web sitesi, içerik hizmeti sunulan, hizmet sağlayıcıların çeşitli ihale yöntemleriyle ve diğer usullerle mal alım satımı yapmak amacıyla duyuruda ve sözleşme yapma davetinde bulunabilecekleri, sözleşme şartlarını belirleyip açıklayabilecekleri, mutabık kalacakları şartlarda anlaşmaya varabilecekleri, internet üzerinden ulaşılan elektronik bir ortamdır. Web sitesinin amacı, alıcı satıcıların piyasa bilgileri edinmelerini sağlamak ve elektronik bir pazar ortamı yaratarak taraflar arasındaki ticareti kolaylaştırmaktan ibarettir⁸⁹.

Elektronik pazaryeri işletmesinin bu borcu, benzer sözleşmelerden en çok kira sözleşmesindeki kiraya verenin borçları ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle, kira

⁸⁸ "SAHİBİNDEN", işbu "Üyelik Sözleşmesi"nde bahsi geçen hizmetleri; ilgili hizmetlerin sunumuyla ilgili "Portal"da belirtilen açıklamalar ve işbu "Üyelik Sözleşmesi"nde belirtilen koşullar dâhilinde yerine getirmeyi, işbu "Üyelik Sözleşmesi" kapsamında belirtilen hizmetlerin sunulabilmesi için gerekli olan **teknolojik altyapıyı tesis etmeyi ve işletmeyi kabul, beyan ve taahhüt eder.**" <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

"...Yukarıda da belirtildiği gibi bu portalda sadece **kullanıcıların kendi aralarında alışveriş yapmaları için gerekli teknik altyapı ve iletişim platformu oluşturmuştur. Şirketimiz, kendisine ait www.sahibinden.com internet sitesi üzerinde yer alan kullanıcılar tarafından oluşturulan hiçbir içeriği sağlamamaktadır...**" <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/sahibindencom-icerik-politikasi-36>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

"SteelOrbis, bu amaçları doğrultusunda, çelik sektörüne ilişkin, **veri, analiz, haber, yorum ve değerlendirmeler içeren bilgiler ("İçerik") sağlamak ve çeşitli ürünlerin satıcı ve alıcılarının İnternet kanalıyla elektronik ortamda münasebet kurup birbirleriyle ticaret yapabilmeleri için Web Sitesi'ni oluşturmuştur ve işletmektedir.**" <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-sozlesmesi.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

⁸⁹ <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-sozlesmesi.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

sözleşmesi hükümlerinin somut sözleşmenin niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen veya kıyasen uygulamayı da kapsayacak şekilde birleştirme ve soğurma görüşleri doğrultusunda uygulanması mümkün olabilecektir. Kira sözleşmesindeki kiralayanın borçlarından hareketle; elektronik pazaryeri işletmesinin asli borcunun, elektronik pazaryeri işlevine sahip web sitesini kullanıma elverişli bir şekilde hizmet sağlayıcının kullanımına sunma, sözleşme süresince sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli durumda bulundurma ve hizmet sağlayıcının işlem güvenliğini sağlama yükümlülükleri olduğundan söz etmek mümkündür. Bu yükümlülük elektronik pazaryeri işletmesine aynı zamanda özen yükümlülüğü de yüklemektedir.

3.1.1.1. Elektronik Pazaryerini Sözleşmede Amaçlanan Kullanıma Elverişli Bir Durumda Hizmet Sağlayıcının Kullanımına Sunma Borcu

Elektronik pazaryeri işletmesinin kira sözleşmesindeki kiralayanın yükümlülüğüne benzer şekilde elektronik pazaryerini sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli bir durumda hizmet sağlayıcının kullanımına sunması gerekmektedir. TBK m.301'e göre, kiraya veren kiralananı, sözleşmede amaçlanan ya da öngörülen kullanıma elverişli bir durumda teslim etmelidir. Kiraya verenin kiralananı sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli durumda teslim etmesinden amaç, sözleşmeye uygun durumda teslim etmesidir. Kiralanan, sözleşme uyarınca taşınması gereken niteliklere sahip değilse, ayıplı teslim söz konusu olur⁹⁰. Kiralanan şeyin nitelikleri, kiraya verenin bildirdiği (üstlendiği) nitelikler ve gerekli (beklenen) niteliklerdir⁹¹.

Elektronik pazaryerinin hem sözleşmede belirlenen niteliklere hem de kullanım amacına uygun niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu kapsamda olmak üzere belirli bir teknolojik altyapıyı gerektiren bu elektronik platform hizmet sağlayıcıya ait elektronik içerikleri barındırmaya elverişli sistemleri ve üçüncü şahısların barındırılan içeriğe ulaşabilmesini (etkileşimlilik/diyaloğa uygunluk) sağlayacak nitelikte

⁹⁰ Eren, **Borçlar Özel**, s.326; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.236

⁹¹ Eren, **Borçlar Özel**, s.327

olmalıdır⁹². Elektronik pazaryerinin yer sağlayıcı sıfatı, ilk olarak belirli içerikleri barındırma ihtiyacı bulunan hizmet sağlayıcıya internete girişi için barınma yeri tahsis etme borcu yüklemektedir. Bu borç yer sağlayıcının hizmet sağlayıcıya ayrıca içeriğinin idaresi ve sunumu için yeterli barınma yeri kapasitesinin varlığını ve içerik önerilerini belirli bir oranda artırmasını mümkün kılmayı sağlamasını gerektirmektedir⁹³. Elektronik pazaryerinin yer sağlayıcı sıfatının ikinci yönü, iki yönlü iletişim işlevi gereği etkileşimlilik/diyaloğa uygunluk yani üçüncü şahsın barındırılan içeriğe ulaşabilmesini temin etmektir⁹⁴. Yine bu kapsamda olmak üzere elektronik pazaryerinin katalog oluşturma, listeleme, satış süreçlerini yürütme gibi sözleşme ile belirlenen ve amaçlanan bütün işlevleri yerine getirmeye elverişli durumda olması gerekmektedir.

Elektronik pazaryerinin teknik altyapıya ilişkin temel bir sorumluluğu da hizmet sağlayıcı için Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelikte öngörülen yükümlülüklerin ifasına yönelik teknik imkân sağlamaktır.

3.1.1.2. Elektronik Pazaryerini Sözleşme Süresince Sözleşmede Amaçlanan Kullanıma Elverişli Durumda Bulundurma ve Özen Borcu

Özen sorumluluğunun kaynağı, sorumlu kişinin ya belirli bir kişi veya kişiler ya da bir şey üzerinde haiz olduğu hakimiyet (egemenlik) ilişkisinden doğmaktadır⁹⁵. Özen sorumluluğu hallerini düzenleyen TBK. m.66, 67, 69 ve TMK. m.369, 370 sorumlu kişiye, sorumluluğun kaynaklandığı kişi veya şey üzerinde bir denetim ya da gözetim ödevi yüklemiştir.

Elektronik pazaryeri işletmesinin elektronik pazaryeri uygulaması üzerinde böyle bir denetim ve gözetim ödevinden söz etmek mümkündür. Elektronik pazaryeri sözleşmesi sürekli bir sözleşme olup elektronik pazaryeri işletmesi kira sözleşmesinde

⁹² Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.124-125

⁹³ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.125

⁹⁴ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, 125

⁹⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.642

olduğu gibi sözleşme süresince elektronik pazaryerini kullanıma elverişli durumda bulundurmak ve bu borcunu özenle ifa etmek zorundadır⁹⁶.

Ancak elektronik pazaryeri sözleşmesindeki sözleşme süresince sözleşmede amaçlanan kullanıma elverişli durumda bulundurma borcu hiç kesintisiz sürekli bir hazır tutma olarak anlaşılmamalıdır. Hazır tutmada makul ölçülerde bir kesinti, beklenebilir kabul edilmelidir⁹⁷. Buna mukabil elektronik pazaryeri işletmesi kesintiler için genel bir sorumluluktan muafiyet koşulu koyamayacaktır⁹⁸. Sözleşme ile getirilen genel sorumluluk muafiyeti düzenlemeleri sorumluluğun sınırlandırılması ile ilgili yasa hükümleri ve genel işlem koşullarına ilişkin denetime tabi olacaktır.

Elektronik pazaryeri işletmesinin özen borcunun gereği olarak, elektronik pazaryeri ile hedeflenen sonucun gerçekleşmesi için hayat tecrübelerine ve işlerin mutad cereyanına göre gerekli girişim ve davranışlarda bulunması, başarılı sonucu engelleyecek davranışlardan kaçınması gerekecektir⁹⁹. Elektronik pazaryeri işletmesinin özen borcundan doğan sorumluluğunun belirlenmesinde vekâlet sözleşmesinde vekilin ya da eser sözleşmesinde yüklenicinin özen borcunda olduğu gibi, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir işletmenin göstermesi gereken davranış esas alınmalıdır¹⁰⁰. Elektronik pazaryeri işletmesinin bu yükümlülüğü objektif özen yükümlülüğüdür.

3.1.1.3. Hizmet Sağlayıcının İşlem ve Veri Güvenliğini Sağlama Borcu

Elektronik pazaryeri işletmesinin elektronik pazaryeri sitesini kullanıma elverişli bir biçimde hizmet sağlayıcının kullanımına sunma ve sözleşme süresince de kullanıma elverişli durumda bulundurma yükümlülüğü sadece elektronik pazaryerinin nitelikleriyle ilgili bir husus değildir. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin benzerlik

⁹⁶ TBK. m.301'e göre, kiraya veren kiralananı, yalnız teslim ederken değil, tüm sözleşme süresince amaçlanan kullanıma elverişli durumda bulundurmak ve bu borcunu özenle ifa etmek zorundadır⁹⁶. Bunun sebebi kira sözleşmesinin sürekli sözleşme olmasıdır. Bkz.: Eren, **Borçlar Özel**, s.327; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.237

⁹⁷ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.125

⁹⁸ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.125

⁹⁹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.653

¹⁰⁰ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.652; Eren, **Borçlar Özel**, s.624

taşıdığı sözleşmelerden kira sözleşmesinde kiraya verenin kiralanan şeyi kiracıya, kiracıyı ve onunla birlikte yaşayanları tehlikeye sokacak durumlardan uzak güvenli bir kullanmayı sağlayacak şekilde teslim etmesi ve sözleşme süresince de bu durumda tutacak önlemleri alması gerekmektedir¹⁰¹. Elektronik pazaryeri işletmesi de benzer şekilde, sözleşme çerçevesinde elektronik pazaryerini kullanan hizmet sağlayıcının güvenliğini elektronik olarak sağlamak zorundadır. Elektronik pazaryerinin bu borcu da özen borcunun bir yansımasıdır.

Elektronik pazaryeri işletmesinin, güvenli bir teknik altyapı ve iletişim ortamı sağlayarak hizmet sağlayıcının elektronik pazaryeri web sitesinde yer alan kişisel bilgilerinin, ticari bilgilerinin, içeriklerinin ve gerçekleştirdiği işlemlerin güvenliğini sağlamakla yükümlü olduğu söylenebilecektir. Elektronik pazaryeri işletmesi alacağı teknik ve idari tedbirler ile hizmet sağlayıcının işlem ve veri güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu amaçla veri güvenliği konseptini belirlemesi, risk analizlerini yapması ve veri yönetim sistemini oluşturması gerekir¹⁰². Bu kapsamda alınacak tedbirler, altyapı, organizasyon, personel, yazılım, teknik teçhizat ya da iletişim yöntemleri gibi hususlarla ilgili olabilir. Bu tedbirlerin sürekli güncel olması ve sürecin devamında devamlı gözden geçirilmesi gerekir. Ancak, söz konusu yükümlülükler sisteme yapılacak türlü saldırıyı önlemek gibi mutlak bir neticeyi değil “gerekli” önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Keza hizmet sağlayıcı da sistemi ve kendi içeriğini yetkili olmayan girişlerden korumak için gerekli güvenlik önlemlerini almak zorundadır¹⁰³.

3.1.2. Ayıpları Giderme Borcu

Elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryeri işletmesinin ayıba karşı tekeffül yükümlülüğünden söz edilebilecektir. Bu yükümlülük, kira sözleşmesinde kiralayanın, eser sözleşmesinde yüklenicinin ayıba karşı tekeffül borcuna benzemekte olup elektronik pazaryeri işletmesinin elektronik pazaryerini

¹⁰¹ Eren, **Borçlar Özel**, s.327

¹⁰² Mesut Serdar Çekin, **Avrupa Birliği Hukukuyla Mukayeseli Olarak 6698 Sayılı Kanun Çerçevesinde Kişisel Verilerin Korunması Hukuku**, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2019, s.147

¹⁰³ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.126

kullanmaya elverişli tarzda hizmet sağlayıcının kullanımına sunma ve sözleşme süresince de bu halde bulundurma yükümlülüğünün bir sonucudur.

Elektronik pazaryeri işletmesinin ayıptan sorumluluğu için bazı koşulların varlığı gereklidir. Buna göre, ayıptan sorumluluk için her şeyden önce elektronik pazaryerinde ayıp olarak nitelendirilecek eksiklik ya da bozuklukların bulunması gerekir. Ayıp bir şeydeki nitelik eksikliği olup bir şeyin kullanım amacı bakımından değerini veya ondan beklenen yararlılığı (faydalılığı) oluşturan unsur veya özelliğe nitelik denmektedir¹⁰⁴. Elektronik pazaryeri işletmesinin bildirdiği niteliklerin elektronik pazaryerinde bulunmaması ya da kullanım amacı bakımından değerini ve hizmet sağlayıcının ondan beklediği faydaları ortadan kaldıran veya azaltan eksiklikler ve bozuklukların mevcudiyeti halinde ayıbın bulunduğu kabul edilecektir¹⁰⁵. İlk olarak ayıbın niteliği, yani önemli ayıp¹⁰⁶ veya önemsiz ayıp¹⁰⁷ olması durumu, uygulanacak hükmü etkiler¹⁰⁸. İkinci olarak elektronik pazaryeri platformu ayıp nedeniyle sözleşmede öngörülen kullanmaya elverişli olmamalıdır¹⁰⁹. Mevcut ayıbın bu nitelikte olup olmadığı hususu, sözleşmeye göre elektronik pazaryerinin tahsis yönü ve sözleşme ile böyle bir tahsis yoksa mahalli örf, elektronik pazaryeri işletmesinin tek taraflı olarak belirttiği nitelikler göz önünde tutularak tespit edilmelidir¹¹⁰. Sözleşmenin yapıldığı anda mevcut olan ve hizmet sağlayıcının bütün yönleriyle bildiği tespit edilebilen ayıplardan elektronik pazaryeri işletmesinin sorumlu olmayacağı, ancak gizli ayıptan sorumlu olacağı söylenmelidir¹¹¹. Bir başka şart, sorumluluğun sözleşme ile sınırlandırılmamış veya kaldırılmamış olmasıdır¹¹². Ayrıca

¹⁰⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.102

¹⁰⁵ Kira sözleşmesinde ayıp bakımından Bkz.: İnceoğlu, **Kira Hukuku**, s.116; Eren, **Borçlar Özel**, s.100

¹⁰⁶ Önemli ayıp; kiralanandaki mevcut eksiklik veya bozukluk, sözleşmede belirlenen kullanımı bütünüyle engelliyor veya kullanılmakla birlikte kiracının umduğu edim yararını ciddi surette azaltıyorsa ve bu haliyle kiracıdan kiralanana kullanması objektif olarak beklenemeyeceği ayıbı ifade eder. Bkz, Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.239

¹⁰⁷ Önemsiz ayıp; kiralananın kullanımını engellemeyen, buna rağmen kullanıma bağlı kiracının umduğu edim yararına zarar veren, ancak bu zararın kayda değer büyüklükte olmadığı ayıptır. Bkz, Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.239

¹⁰⁸ Ömer Oğuzhan Meral, “Türk Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanunu Kapsamında Sorumsuzluk Anlaşmalarının Geçerliliği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:19, Özel Sayı C:2, 2017, (1139-1206), s.1192

¹⁰⁹ Kira sözleşmesi bakımından Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.241

¹¹⁰ Kira sözleşmesi bakımından Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.241

¹¹¹ Kira sözleşmesi bakımından Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.241-242

¹¹² Kira sözleşmesi bakımından Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.242-243

ayıpların muayene ile tespit edilmesi ve ortaya çıkan ayıpların bildirilmesi gerekir¹¹³. Bildirim yapılmadığı zaman elektronik pazaryerinin zarar görmesi yahut mevcut zararın artması halinde, hizmet sağlayıcının bu zarardan sorumluluğu söz konusu olabilir¹¹⁴. Yine hizmet sağlayıcının ayıptan sorumlu olması halinde özellikle şeyi özenle kullanmaması sonucu bir zarar ortaya çıkmışsa bundan elektronik pazaryeri işletmesini sorumlu tutmak mümkün olmayacaktır¹¹⁵.

Elektronik pazaryeri işletmesi ayıpları giderme borcu kapsamında her şeyden önce yer sağlayıcı sıfatı ile yukarıda “Elektronik Pazaryerini Sözleşmede Amaçlanan Kullanıma Elverişli Bir Durumda Hizmet Sağlayıcının Kullanımına Sunma Borcu” başlığı altında değindiğimiz¹¹⁶ barınma yeri tahsisi ve etkileşimlilik sağlama borçları nedeniyle gerek hizmet sağlayıcının gerek üçüncü şahısların sisteme erişmesini engelleyen kesinti ve arızaları gidermekle yükümlü olacaktır. Ancak burada sürekli bir hazır tutma garanti edilemeyecektir. Hazır tutmada belli bir oranda kesinti, beklenebilir kabul edilmektedir. Yer sağlayıcının, kesintiler için, genel bir sorumluluktan muafiyet koşulu koyması ise geçerli değildir. Eğer sunucuda arızalar meydana çıkarsa, yer sağlayıcı bunu uygun bir zaman içerisinde giderme yükümlülüğü altına girecektir¹¹⁷. Yine sisteme erişim mümkün olmakla birlikte kullanım amacı bakımından hizmet sağlayıcının beklediği faydaları ortadan kaldıran veya azaltan eksiklik ve bozuklukların mevcudiyeti halinde ayıptan ve elektronik pazaryerinin bunları giderim yükümünden bahsetmek mümkün olacaktır. Elektronik pazaryeri işletmesi hazır tutmanın devamlılığını iyileştirmek için barındırılan bilgileri yedekleme ya da başka ek önlemler almakla yükümlü olacaktır¹¹⁸.

Yer sağlayıcının, kendi sunucusunda barındırılan verilerin güvenliğinin sağlanması ile alakalı yan edim yükümlülükleri de söz konusudur. Buna karşılık hizmet sağlayıcı müşteri de içeriğini yetkili olmayan girişlerden korumak için gerekli

¹¹³ Kira sözleşmesi bakımından Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.242-243

¹¹⁴ Meral, **Sorumsuzluk**, s.1191

¹¹⁵ Kira sözleşmesi bakımından Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.244

¹¹⁶ Bkz.: Üçüncü Bölüm “3.1.1.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Elektronik Pazaryerini Sözleşmede Amaçlanan Kullanıma Elverişli Bir Durumda Hizmet Sağlayıcının Kullanımına Sunma Borcu”

¹¹⁷ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.125

¹¹⁸ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.125

güvenlik önlemlerini almak zorundadır¹¹⁹. Hizmet sağlayıcının özen borcuna aykırı davranması sonucu ortaya çıkan zararlardan elektronik pazaryeri işletmesi sorumlu tutulamayacaktır.

Elektronik pazaryeri işletmesinin ayıba karşı tekeffül sorumluluğunun geçerli bir şekilde kaldırıldığı ya da sınırlandığı hallerde ise hizmet sağlayıcı artık ayıba karşı tekeffülden kaynaklanan haklarını ileri süremeyecektir¹²⁰.

3.1.3. Vergi ve Benzeri Yükümlülüklerle Katlanma Borcu

Elektronik pazaryeri işletmesinin kiralayanın borçlarına benzeyen bir diğer borcu da vergi ve benzeri yükümlülüklerle katlanma borcudur. Kira sözleşmesinde kiralayanın borçlarından biri vergi ve benzeri giderlere katlanma borcudur¹²¹. Esasen burada kiraya verenin kiracıya karşı bir borcu söz konusu değildir. Kiralananın kaynaklanan vergi ve benzeri kamusal yükümlülüklerin kiralayana yüklenmesinin sebebi bunların kiralananın kullanımından doğan yükümlülükler olmayıp doğrudan kiralananın kaynaklanan yükümlülükler olması ve mevzuat uyarınca kiralayana yüklenmiş olmasıdır¹²². Bu nedenle kiralayan malik ya da sınırlı ayni hak sahibi ise bu yükümlülüklerle katlanması gerekir¹²³.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de elektronik pazaryeri işletmesi doğrudan elektronik pazaryeri üzerindeki hak sahipliği nedeni ile ya da elde ettiği ticari kazançlar nedeni ile kendisine yüklenen vergi ve benzeri yükümlülüklerle katlanmak zorundadır. Genellikle kamu hukuku karakterli yükümlülükler olan bu yükümlülükler malın kullanılmasından değil sırf o şeye sahip olmaktan doğmaktadır¹²⁴.

¹¹⁹ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.126

¹²⁰ Kira sözleşmesinde kiraya verenin ayıba karşı tekeffül sorumluluğunun geçerli bir şekilde kaldırıldığı ya da sınırlandığı hallerde kiracı ayıba karşı tekeffülden kaynaklanan haklarını ileri süremeyecektir. Ancak kiraya verenin sorumluluğunun sınırlandırılmasının yasaklandığı hallerde sorumluluğun sınırlandırılması cihetine gidilemeyecektir.

İnceoğlu, **Kira Hukuku**, s.142

¹²¹ İnceoğlu, **Kira Hukuku**, s.84

¹²² İnceoğlu, **Kira Hukuku**, s.87

¹²³ Topuz, **Leasing**, s.403

¹²⁴ Murat Topuz, **Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi**, 2.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s.403

Ancak burada kastedilen yükümlülüğün elektronik pazaryeri üzerinden yapılan mal/hizmet satışı işlemlerinden doğan vergi ve benzeri yükümlülükler olmadığını belirtmek gerekir. Elektronik pazaryerinde hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasında gerçekleşen mal/hizmet satışları, hizmet sağlayıcı ticari işletmelere bu işlemlerden elde ettikleri kendi kazançları nedeni ile vergi ve benzeri yükümlülükler yüklemekte olup bu yükümlülüklerin elektronik pazaryeri işletmesi ile bir ilgisi yoktur.

3.1.4. Güvenin Korunması Yükümlülüğü ve Hizmet Sağlayıcıyı Destekleme Borcu

3.1.4.1. Genel Olarak Güvenin Korunması Yükümlülüğü

Elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasındaki uzun süreli sözleşme ilişkisi ve bundan doğan ekonomik yükümlülükler, taraflar arasında, özel bir güven ilişkisi kurduğu ve menfaat birliğine sebep olduğu için karşılıklı bir güven yükümlülüğü doğurur¹²⁵. Sözleşmenin her iki tarafı da sözleşmenin ifasında karşılıklı güven içinde, ortak bir çalışmayı ve diğer tarafın menfaatlerini dikkate almayı üstlenir; bu güven ilişkisine zarar verebilecek durumların önlenmesi gerekir¹²⁶.

Elektronik pazaryeri işletmesinin güvenin korunması yükümlülüğünün kapsamının bağımlılık ilişkisinin çok yoğun olduğu hizmet sözleşmesindeki ya da amaç ortaklığına dayalı adi ortaklıktaki kadar geniş olduğu söylenemeyecektir. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde güvenin korunması yükümlülüğünün kapsamı, elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet ağının genişliği ve hizmet sağlayıcının bu ağla bütünleşmesine göre belirlenmelidir¹²⁷. Hizmet sağlayıcı ile elektronik pazaryeri arasındaki hukuki ilişkide elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet sağlayıcının iş süreçlerinin gerçekleşmesinde çok yoğun ve aktif bir yere sahip olduğu ve hukuki ilişkinin nitelik itibarıyla vekâlet sözleşmesi ya da adi ortaklık sözleşmesine yaklaştığı durumlarda güvenin korunması borcunun da daha yoğun olduğu kabul edilmelidir. Elektronik pazaryerinin ödeme hizmetleri, kargo, depolama ve benzeri lojistik

¹²⁵ Cemile Demir Gökyayla, **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, Güncellenmiş 2.Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013, s.60

¹²⁶ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.60

¹²⁷ Demir Gökyayla, **Bayilik**, 61

hizmetleri, müşteri hizmetleri ve benzeri ilave hizmetleri üstlenmesi halinde ilişkinin yoğunlaştığı kabul edilebilecektir.

Hizmet sağlayıcı, elektronik pazaryerinde faaliyette bulunabilmek için ticari işletmesi ile ilgili bir takım istihdam yatırımları, teknik ve ekonomik yatırımlar yapmak zorunda kalmakta, elektronik pazaryeri ile sözleşme ilişkisine girmekle ticari kaderi belli ölçüde elektronik pazaryerinin inisiyatifine bağlı hale gelmektedir. Hizmet sağlayıcının bu riskleri ve yükümlülükleri kabul etmesinin nedeni, mal/hizmetlerinin satışından önemli bir ciro, yeterince kâr ve iyi bir ticaret şansı beklemesidir.

Yükümlülüklerin ve risklerin taraflar arasında dağılması sonucunda, elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet sağlayıcı üzerinde oluşan ekonomik baskısına karşılık, elektronik pazaryeri işletmesinin bireysel anlamda olmasa da genel olarak sistemde yer alan hizmet sağlayıcıların menfaatlerini koruma, ticaret imkânlarına etki edecek önlemleri alma ve yapacağı düzenlemelerin hizmet sağlayıcılar üzerinde yaratacağı etkileri titizlikle inceleme yükümlülüğü altında olduğu söylenebilecektir.

Elektronik pazaryeri işletmesi haklı bir neden olmadıkça hizmet sağlayıcının menfaatlerine aykırı hareket edemez; hizmet sağlayıcının korunmaya değer menfaatlerini dikkate almak zorundadır¹²⁸. Güvenin korunması borcu, elektronik pazaryeri işletmesinin haklı bir sebep olmadıkça hizmet sağlayıcının kazanç beklentisini ihlal edecek durumları önlemekle yükümlü olmasını ve elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet sağlayıcı karşısındaki üstün konumunu kötüye kullanmasını engellemektedir¹²⁹. Elektronik pazaryeri işletmesi, sözleşmede saklı tuttuğu geniş haklardan herhangi birini kötüye kullanamaz veya üstün durumunu kullanarak, hizmet sağlayıcıyı, sözleşmede kararlaştırılmayan isteklerine ve talimatlarına uymaya zorlayamaz¹³⁰.

Elektronik pazaryeri işletmesinin güvenin korunması borcunun taraflar arasındaki güç dengesine büyük bir etkisi vardır. Ancak güvenin korunması borcu nedeniyle elektronik pazaryeri işletmesinin sürekli olarak daha önce denenmiş

¹²⁸ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.62

¹²⁹ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.62

¹³⁰ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.62

önlemleri alması, her defasında en güvenilir yollara başvurması beklenemez¹³¹. Elektronik ticaret metotları ve elektronik pazaryerlerinin işlevlerinde hızlı bir değişim ve gelişim söz konusu olduğundan elektronik pazaryeri işletmesinin teşebbüs özgürlüğü çerçevesinde varlığını ve rakipleri ile rekabet gücünü devam ettirecek yeni yöntemlere ve teknik değişikliklere başvurması, riskli kararlar alması, hizmet sağlayıcıyı olumsuz olarak etkilese bile güvenin korunması yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmez.

3.1.4.2. Hizmet Sağlayıcıyı Destekleme Borcu

Elektronik pazaryerinin güvenin korunması yükümlülüğünden doğan borçlarından biri de hizmet sağlayıcıyı destekleme borcudur. Ekonomik ve teknik açıdan daha güçlü ve elverişli durumda bulunan elektronik pazaryeri işletmesinin güvenin korunması borcu hizmet sağlayıcıyı çeşitli şekillerde destekleme yükümlülüğünü doğurur. Hizmet sağlayıcıların desteklenmesi ve güçlendirilmesi aslında elektronik pazaryerinin de gücünün artması anlamına gelecektir. Bu yükümlülüğün kapsamına elektronik pazaryerinin hizmet sağlayıcıyı destekleyici ve hizmet sağlayıcının muhtaç olduğu her türlü davranışı girer¹³².

Elektronik pazaryeri işletmesi tarafından hizmet sağlayıcıya her türlü teknik destek hizmetinin sağlanması, reklam ve tanıtım faaliyetleri ile desteklenmesi ve bilgi verme yükümlülüğü destekleme yükümlülüğü kapsamında sayılabilecek yükümlülüklerdir.

Her şeyden önce destekleme yükümlülüğünün kapsamına hizmet sağlayıcının elektronik pazaryerine entegrasyonuna yönelik teknik destek sağlanması yükümlülüğü girer. Hizmet sağlayıcının elektronik pazaryerinde faaliyet gösterebilmesi için hizmet sağlayıcının özellikle başta elektronik sisteminin olmak üzere işletmesinin stok takibi, muhasebe departmanı gibi bazı birimlerinin uyumlaştırılması amacıyla birtakım çalışmalara ihtiyaç olabilir. Bu sebeple elektronik pazaryeri işletmesi tarafından

¹³¹ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.63

¹³² Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.63

hizmet sağlayıcıya ayrı bir ücret mukabilinde bile olsa gerekli yazılımların, teknik bilgi desteğinin, müşteri hizmetleri desteği gibi desteklerin sağlanması gerekecektir.

Bilgi verme yükümlülüğü de önemli bir destekleme yükümlülüğüdür. Sözleşmelerde bilgi verme yükümlülüğünün içeriği ve kapsamı genellikle kesin bir şekilde kararlaştırılamaz. Çünkü bu yükümlülüğün kapsamı çok değişik olabilir¹³³. Buna karşılık, tarafların hangi konularda bilgi verilmesi gerektiğini bilmesi ve bekleyebilmesi için bilgi verme yükümlülüğünün kapsamının, hangi aralıklarla ve ne şekilde bilgi verileceğinin sözleşmede düzenlenmesi yerinde olur¹³⁴. Elektronik pazaryerlerinin en önemli işlevlerinden biri bilginin temini ve işlenmesine imkân vermesidir. Hizmet sağlayıcının desteklenmesi özellikle web sitesinin işletilmesi sebebiyle elde edilen bazı istatistiki bilgilerin ve müşteri geri dönüşlerine ait bilgilerin hizmet sağlayıcı ile paylaşılması suretiyle gerçekleşir.

Hangi bilgilerin hizmet sağlayıcıya verilmesi gerektiği somut olayın özelliklerine ve faaliyette bulunulan daldaki uygulamalara göre belirlenir¹³⁵. Bilgi verme yükümlülüğünün kapsamına sınırlayıcı olmamak kaydı ile siparişlerle ilgili bilgiler, malın teslim aşamalarına ilişkin bilgiler, iade ile ilgili bilgiler, istatistiki bilgiler, raporlar gibi bilgiler ile sistemde yapılan teknik değişiklikler ve ücretlendirme politikalarına ilişkin değişikliklere ilişkin bilgilerin gireceği kanısındayız. Böylece hizmet sağlayıcıya ticari faaliyetlerini değişen koşullara göre planlaması için zaman ve imkân tanınmış olacaktır.

Elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet sağlayıcıyı destekleme yükümlülüğüne dahil olan bir diğer yükümlülük de tanıtım ve reklam desteği sağlamaktır. Genelde elektronik pazaryerinin ve özelde hizmet sağlayıcının ürün ve hizmetlerinin tanıtılması, elektronik pazaryeri üzerinden hizmet sağlayıcının daha çok ürün satmasını ve elektronik pazaryerine daha fazla komisyon ödemesini sağlar. Bu sebeple tanıtım ve reklam yapılması her iki tarafın da menfaatinedir. Tanıtım ve reklamın ne şekilde yapılacağı ve ayrı bir ücrete tabi olup olmayacağı konusunda taraflar

¹³³ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.66

¹³⁴ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.66

¹³⁵ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.67

arasındaki sözleşmede bir düzenleme varsa öncelikle bu hükmün uygulanması gerekecektir. Bu konuda düzenleme bulunmaması halinde ise çeşitli alternatiflere göre reklam yapma yükümlülüğünün kime ait olduğu ve içeriği hakkaniyete uygun biçimde değerlendirilmelidir. Nitekim bazı elektronik pazaryeri sözleşmelerinde hizmet sağlayıcının ürünlerinin satışı amacıyla ticaret ve tanıtımının yapılacağına ilişkin ifadeler yer verilebilmektedir¹³⁶

Elektronik pazaryeri sitesinin bilinirliğinin ve güvenilirliğinin artırılması her iki tarafın da menfaatine olmakla birlikte elektronik pazaryerinin tanıtılması için reklam yapmanın gerekli olduğu durumlarda, bu yükümlülüğün kural olarak elektronik pazaryeri işletmesine ait olduğunun kabul edilmesi gerekeceği kanısındayız. Elektronik pazaryeri firmasına göre daha zayıf olan hizmet sağlayıcıdan kitle iletişim araçları ile elektronik pazaryerinin reklam ve tanıtımını yapmasını beklemek uygun olmayacaktır.

3.1.5. Mevzuattan Kaynaklanan Yasal Yükümlülükler

Elektronik pazaryeri işletmesinin aracı hizmet sağlayıcı ve yer sağlayıcı statüsü nedeni ile mevzuattan kaynaklanan çeşitli yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülüklerin başında 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna istinaden çıkartılan İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikten kaynaklanan yükümlülükler gelmektedir.

Yer sağlayıcı statüsüne sahip olan elektronik pazaryeri işletmesinin 5651 sayılı İnternet Kanunu ve Yönetmelikten kaynaklanan yükümlülüklerden ilki sözleşme öncesi bilgi verme yükümlülüğüdür. Bunun dışında hukuka aykırı içeriği yayından

¹³⁶ “Ürünlerinize ilişkin olarak, ilgili Amazon’da Satış Tarihinde, Amazon İnternet Sitesinde, Ürünlerinizin satışı amacıyla ilan vereceğiz ve belirlediğimiz şekilde (Amazon’la Bağlantılı Varlıklar ya da Amazon İnternet Sitesindeki veya **Amazon İnternet Sitesiyle bağlantılı diğer işlevler, özellikler, reklamlar veya programlar vasıtasıyla** ticaret ve tanıtım da dâhil olmak üzere) Ürünlerinizin ticaretini yapacak ve **tanıtımını yapacağız.**”

https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/help.html?itemID=201190440&ref=efph201190440_cont_G2, (Çevrimiçi), 01.09.2018

çıkarma yükümlülüğü, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi yükümlülüğü, trafik bilgilerini saklama ve onların doğruluğunu, bütünlüğünü ve gizliliğini sağlama yükümlülüğü, Kurumun talep ettiği bilgileri teslim etme ve Kurum tarafından bildirilen tedbirleri alma yükümlülüğü, kayıt saklama ve bilgi verme yükümlülükleri bulunmaktadır.

6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun uyarınca hazırlanan ve 26 Ağustos 2015 tarihinde yürürlüğe giren; *Elektronik Ticarete Hizmet Sağlayıcı Ve Aracı Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelik* elektronik ortamda faaliyet göstermekte olan hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcılara elektronik ticaret işlemlerinin yapıldığı ağ üzerinde bulundurmakla yükümlü oldukları genel bilgiler ile sözleşme öncesi bilgilendirme (iletişim, işlem rehberi) yükümlülüğü, siparişe ilişkin yükümlülükler, hizmet sağlayıcıya teknik imkân sağlama yükümlülüğü, kayıt saklama ve bilgi verme yükümlülüğü başta olmak üzere elektronik ticaret faaliyetleri kapsamında uyulması gereken yükümlülükler getirmektedir.

15 Temmuz 2015 tarihinde yürürlüğe giren *Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelik* kapsamında düzenlemeler¹³⁷ ile aracı hizmet sağlayıcılara elektronik iletişim araçlarıyla yapılan ticari iletişime dair bilgi verme ve elektronik iletilerde uyulması gereken hususlara ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin olarak getirilen yükümlülükler bulunmaktadır.

464 sıra numaralı *Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği*, aracı hizmet sağlayıcı olarak faaliyet göstermekte olan taraflar bakımından Gelir İdaresi Başkanlığı'na iletilecek bilgilendirme yükümlülükleri öngörmektedir.

2017/30151 sayılı Elektronik Ticaret Bilgi Sistemi ve Bildirim Yükümlülükleri Hakkında Tebliğ ile getirilen ETBİS'e kayıt ve bildirim yükümlülükleri bulunmaktadır.

Güvenlik ve hizmet kalitesi standartlarını düzenlemek amacı ile çıkarılan *Elektronik Ticarete Güven Damgası Hakkında Tebliğ*den Kaynaklanan

¹³⁷ Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelik m.11 ve m.12

Yükümlülükler ile elektronik ticarete güven damgası alınması ve kullanılmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Kanun, yönetmelik ve tebliğler ile getirilen bu yükümlülüklerden konumuz bakımından önemli olduğunu düşündüğümüz hukuka aykırı içeriği yayından çıkarma yükümlülüğü, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi yükümlülüğü ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin yükümlülükler burada kısaca açıklanacaktır.

3.1.5.1. Hukuka Aykırı İçeriği Yayından Çıkarma Yükümlülüğü

Elektronik pazaryeri işletmesi, yer sağlayıcının yükümlülüklerini hükme bağlayan 5651 sayılı İnternet Kanunu m.5, f.2'ye göre,

*“...(2) (**Değişik: 6/2/2014-6518/88 md.)** Yer sağlayıcı, yer sağladığı hukuka aykırı içeriği bu Kanunun 8 inci ve 9 uncu maddelerine göre haberdar edilmesi hâlinde yayından çıkarmakla yükümlüdür.”*

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m.7, f.1'e göre,

“(1) Yer sağlayıcı; a) Yer sağladığı hukuka aykırı içerikten, ceza sorumluluğu ile ilgili hükümler saklı kalmak kaydıyla, Kanun ve ilgili mevzuat hükümlerine göre Başkanlık, adli makamlar veya hakları ihlal edilen kişiler tarafından haberdar edilmesi halinde ve teknik olarak engelleme imkanı bulunduğu ölçüde hukuka aykırı içeriği yayından kaldırmakla....yükümlüdür.”

Elektronik pazaryeri işletmesi bu düzenlemeler kapsamında, Kanunun 8'nci ve 9'ncu maddeleri uyarınca haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişiler tarafından iletişim adresi üzerinden haberdar edilmesi halinde en geç 24 saat içinde talebi cevaplandırmak ve hukuka aykırı içeriği yayından çıkarmak zorundadır.

3.1.5.2. Gecikmesinde Sakınca Bulunan Hallerde İçeriğin Çıkarılması ve/veya Erişimin Engellenmesi Yükümlülüğü

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi 5651 sayılı İnternet Kanunu m.8/A, f.1’de hüküm altına alınmıştır. Buna göre,

“(1) Yaşam hakkı ile kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması, millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması sebeplerinden bir veya bir kaçına bağlı olarak hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Cumhurbaşkanlığı veya millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması ile ilgili bakanlıkların talebi üzerine Başkan tarafından internet ortamında yer alan yayınlara ilgili olarak içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı verilebilir. Karar, Başkan tarafından derhâl erişim sağlayıcılara ve ilgili içerik ve yer sağlayıcılara bildirilir. İçerik çıkartılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereği, derhâl ve en geç kararın bildirilmesi anından itibaren dört saat içinde yerine getirilir.”

5651 sayılı İnternet Kanunu m.2, f.1’de içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi tanımlanmıştır.

3.1.5.3. Verilerin Korunması Borcu

Kişilerin iletişim bilgilerini içeren veri tabanlarının hukuka aykırı şekilde ve toplu olarak ticarete konu edilmesi, iletişim sorunlarının yanı sıra konunun kişisel verilerin korunması ve mahremiyet boyutunu gündeme getirmiştir¹³⁸. Ticari elektronik iletilere yönelik düzenlemeler, bir yandan bireylere rahatsız edilmeme hakkı tanırken, bir yandan da dolandırıcılara ve benzeri kötü niyetli kişilere karşı koruma sağlamaktadır. Elektronik iletilerin düzenlenmesi alanında farklı yöntem ve teknikler kullanılmaktadır¹³⁹.

¹³⁸ Mehmet Bedii Kaya, **Elektronik Ticaret Hukuku: Ticari Elektronik İletiler**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2020, s.2

¹³⁹ ABD’nde ticari elektronik iletiler temel olarak ticari ifade özgürlüğü bağlamında ele alınırken, Avrupa Birliği’nin çıkış noktası kişisel verilerin korunmasıdır. Türkiye’de ise ilk başlarda elektronik

Veri güvenliği ile kişisel verilerin korunması eş anlamlı hususlar olmayıp daha çok teknik unsurları esas alan veri güvenliği kavramı, belirli standartlara uyumu esas almaktadır¹⁴⁰. Ne var ki veri güvenliği, kişisel verilerin korunmasına hizmet ettiğinden veri güvenliği ile kişisel verilerin korunması birbirinden ayrılmaz iki unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Veri güvenliğinin amacı, kişisel verilerin bizzat kendilerinin korunmasına yönelik olarak gerekli olan tüm idari ve teknik tedbirlerin alınmasını sağlamaktır¹⁴¹. 6698 sayılı KVKK. m. 3 f.1 d’ye göre, “*kişisel veri kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi*”yi ifade etmektedir.

Türk Hukukunda kişisel verilerin korunmasına yönelik en önemli düzenleme 07.04.2016 tarih ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’dur. Ticari elektronik iletleri düzenleyen temel kanun ise 23.10.2014 tarih ve 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun’dur. ETK’nda düzenlenen ticari elektronik iletinin uygulama esasları, Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiştir.

Ticari elektronik iletinin söz konusu olması halinde elektronik ticaret alanında getirilen düzenlemelerin özel hüküm niteliği taşıyıp taşımadığı, bir diğer ifade ile bu durumda 6698 sayılı Kanun hükümlerinin uygulama alanı bulup bulamayacağı hususu önem kazanmaktadır. Bir görüşe göre, ETK elektronik ticareti düzenlerken, KVKK kişisel verilerin korunması temel hak ve hürriyetini düzenlemekte ve iki kanun arasında genel kanun-özel kanun ilişkisi bulunmaktadır¹⁴². Diğer bir görüşe göre ise, 6563 sayılı ETK., ticari iletile mahsus özel düzenlemeler içermekte ancak bu bağlamda “onay” kavramını tanımlamamakta, ilgili kişinin haklarının sadece bir kısmını düzenlemekte, bilgi edinmeye dair birçok talep hakkında açık bir düzenleme içermemektedir. Dolayısıyla 6698 sayılı KVKK ile getirilen koruma seviyesinin dolandırılmasını önlemek amacıyla bu kanunun kişisel verilerin işleme şartları ile

ticarete ilişkin düzenlemeler kendi dinamiğinde ele alınırken, son dönemde kişisel verilerin korunması alanındaki regülasyonların radarına girmiştir. Bkz.: Kaya, **Ticari Elektronik İletiler**, s.4

¹⁴⁰ Çekin, **KVK Hukuku**, s.145

¹⁴¹ Berrak Yılmaz, “**Türk Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kişisel Hakların Korunması**”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2019, s.114

¹⁴² Kaya, **Ticari Elektronik İletiler**, s.97-98

kişinin hakları ve veri güvenliği ile ilgili hükümlerinin uygulanması isabetli olacaktır¹⁴³.

Aracı hizmet sağlayıcı sıfatını haiz olan elektronik pazaryeri işletmesinin, 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun¹⁴⁴ ve Elektronik Ticarete Hizmet Sağlayıcı ve Aracı Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelik¹⁴⁵ ile Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelikten¹⁴⁶ kaynaklanan kişisel verilerin işlenmesine, onaya uygunluğa ve güvenliğe dair yükümlülükleri bulunmaktadır. ETK. madde 10 ve ilgili yönetmelikler uyarınca elektronik pazaryeri işletmesi, yaptığı işlemler ve sunduğu hizmetler nedeniyle elde ettiği kişisel verilerin saklanmasıyla sorumlu olduğu gibi bunlara hukuka aykırı olarak erişilmesini ve işlenmesini önlemek amacıyla gerekli tedbirleri almak zorundadır. Ayrıca kişisel veriler, ilgili kişinin açık irade beyanını içerecek şekilde önceden alınan onayı olmaksızın üçüncü kişilerle paylaşılamaz, işlenemez ve başka amaçlarla kullanılamaz.

¹⁴³ Çekin, **KVK Hukuku**, s.219-220

¹⁴⁴ 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun m.10'a göre, (1) Hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcı: a) Bu Kanun çerçevesinde yapmış olduğu işlemler nedeniyle elde ettiği kişisel verilerin saklanmasıyla ve güvenliğinden sorumludur.

b) Kişisel verileri ilgili kişinin onayı olmaksızın üçüncü kişilere iletemez ve başka amaçlarla kullanamaz.

¹⁴⁵ Elektronik Ticarete Hizmet Sağlayıcı ve Aracı Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelik m.10'a göre, "(1) Hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcı, bu Yönetmelik çerçevesinde yaptığı işlemler ve sunduğu hizmetler nedeniyle elde ettiği kişisel verilerin, 23/2/2006 tarihli ve 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla muhafazasından ve hukuka aykırı olarak bunlara erişilmesini ve işlenmesini önlemek amacıyla gerekli tedbirlerin alınmasından sorumludur.

(2) Kişisel veriler, ilgili kişinin açık irade beyanını içerecek şekilde önceden alınan onayı olmaksızın üçüncü kişilerle paylaşılamaz, işlenemez ve başka amaçlarla kullanılamaz."

¹⁴⁶ Ticari İletişim ve Ticari Elektronik İletiler Hakkında Yönetmelik m.12'ye göre, "(1) Hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcı, bu Yönetmelik çerçevesinde yapmış olduğu işlemler ve sunduğu hizmetler nedeniyle elde ettiği verilerin, ilgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla muhafazasından ve hukuka aykırı olarak bunlara erişilmesini ve işlenmesini önlemek amacıyla gerekli tedbirlerin alınmasından sorumludur.

(2) Kişisel verilerin; üçüncü kişilerle paylaşılabilmesi, işlenebilmesi ve başka amaçlarla kullanılabilmesi için ilgili kişiden önceden onay alınması gerekir."

3.2. Elektronik Pazaryerini Kullanan Hizmet Sağlayıcının Borçları

3.2.1. Ücret ve/veya Komisyon Ödeme Borcu

Elektronik pazaryeri sözleşmesi istisnaları olmakla birlikte tam iki tarafa borç yükleyen, ivazlı bir sözleşmedir. Bu sözleşmede elektronik pazaryeri işletmesinin asli edim yükümlülüğü elektronik ticaret ortamı sağlamak iken hizmet sağlayıcının asli edim yükümlülüğü ise ücret ödeme yükümlülüğüdür. Hizmet sağlayıcının ücret ödeme borcu, elektronik pazaryeri işletmesinin elektronik pazaryeri platformu sağlama ve kullandırma ediminin karşılığını oluşturmaktadır.

Elektronik pazaryerinin gelirleri bölümünde belirtildiği üzere bazı elektronik pazaryerlerinde hizmet sağlayıcıların üyeliği ücretsiz iken büyük bir kısmında üyelik/abonelik ücreti ve yine aynı bölümde belirtilen diğer ücretlerin ödenmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Taraflar ücret borcunun miktarını sözleşmeyi yaptıkları sırada, hukuka ve ahlaka aykırılık, irade bozukluğu ve aşırı yararlanma koşulları saklı kalmak kaydı ile serbestçe belirleyebilirler. Taraflarca, elektronik pazaryeri işletmesine ödenecek ücret pazarlamacılık sözleşmesinde olduğu gibi sadece belirli bir miktar sabit ücret şeklinde belirlenebileceği gibi, sabit ücret ile birlikte komisyon ücreti ödenmesi şeklinde karma ücret olarak ve hatta sadece komisyon ücreti ödeme şeklinde de belirlenebilir¹⁴⁷. Sözleşme ile hizmet sağlayıcının bunlar dışında listeleme ücreti, bilgi satış ücreti, danışmanlık ücreti, lisans ücreti ve sair adlar altında ücret ödemesi de kararlaştırılabilir.

Doğrudan elektronik pazaryerinin kullanımının karşılığı olarak belirlenen sabit ücrete üyelik/abonelik ücreti adı verilmekte ve hizmet sağlayıcı herhangi bir satış gerçekleştirilmeden bile bu sabit ücreti ödemekle yükümlü bulunmaktadır. Üyelik/abonelik ücretinin sözleşmede başka şekilde kararlaştırılmamışsa peşin olarak ödeneceği söylenebilecektir. Yine listeleme ücreti, danışmanlık ücreti, bilgi satış

¹⁴⁷ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.525

ücreti, lisans ücreti gibi ücretler aksine bir sözleşme hükmü bulunmadığı takdirde peşin olarak ödenecektir.

Elektronik pazaryerlerinde rastlanan ücretlerden bir diğeri komisyon ücretidir. Komisyon ücreti bu ücretin niteliği gereği simsarlık sözleşmesinde ücrete hak kazanılmasına benzer şekilde üçüncü kişi ile sözleşme kurulursa hak kazanılan ücrettir¹⁴⁸. Simsarlık sözleşmesinde simsarın ücret alacağının doğumu için; simsarın aracılık ettiği asıl sözleşmenin iş sahibi ile üçüncü kişi arasında kurulması, asıl sözleşmenin kurulması ile simsarın faaliyeti arasında nedensellik ilişkisi bulunması ve simsarın ücret ve giderlere ilişkin alacağının kaybı sonucunu doğuracak durumlardan birinin gerçekleşmemesi gerekir¹⁴⁹. Komisyon şeklinde ücret ödemede, ücretin miktarı, üçüncü kişi ile yapılan işin değeri üzerinden hesaplanır¹⁵⁰.

Komisyon ücretinin bir çeşidi olan işlem ücreti ise hizmet sözleşmesinde götürü ücret olarak tanımlanan ücret türlerinden parça sayısına göre saptanan ücretle¹⁵¹ aynı nitelikte bir ücrettir. Birim ücreti her parça başına tespit olunan ücretin birim sayısı ile çarpılması sonucu bulunur¹⁵². Hizmet sağlayıcının üçüncü kişi ile yaptığı sözleşme başına belirlenen birim fiyatın ödenmesi halinde buradaki gibi bir ücret söz konusudur.

Komisyon ücreti niteliği gereği peşin olarak ödenecek bir ücret değildir. Komisyon ücretlerinin ne zaman ödeneceği sözleşme ile belirlenecektir. Komisyon ücretinin hizmet sağlayıcı tarafından her bir işlemin gerçekleşmesini takiben ya da sözleşmede belirlenen zaman aralıkları ile periyodik olarak ödenmesi mümkündür.

Ücret borcu para olarak ödenir. Para, verme edimlerinin konusunu oluşturur¹⁵³. Geniş anlamda para hem milli parayı, hem de yabancı ülke parasını; dar anlamda para

¹⁴⁸ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.714

¹⁴⁹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.714

¹⁵⁰ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.525

¹⁵¹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.495

¹⁵² Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.495

¹⁵³ İlke olarak, para borçları daima belirli bir miktarı ifade ettiğinden, bunlara “meblağ borçları” veya “değer borçları” da denir. Bkz.: Eren, **Borçlar Genel**, s.997

ise, sadece milli para veya ülke parasını ifade eder. Bir ülkede devletin, kamu gücüne dayanarak kanunlarla tedavülünü zorunlu kıldığı paraya dar anlamda para denir¹⁵⁴ .

TBK. m.99 uyarınca konusu para olan borç, kural olarak ülke parasıyla ödenir¹⁵⁵ Bu nedenle elektronik pazaryeri sözleşmesinde hizmet sağlayıcının ücret borcunun kural olarak ülke parası ile ödeneceği söylenebilecektir. Nitekim elektronik pazaryeri sözleşmelerinde bu yönde düzenlemeler bulunmaktadır¹⁵⁶. Elektronik pazaryerlerinin uluslararası faaliyet göstermeleri de dikkate alındığında ücret borcunun ödenmesinde ülke parası yanında yabancı ülke parası ile de ödeme yapılıp yapılamayacağı sorusu da gündeme gelmektedir. Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin 32/34 sayılı Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair 6 Ekim 2018 tarih ve 2018-32/51 numaralı Tebliğin 8. maddesi ile belirlenmiş olan istisnalar hariç olmak üzere, Türkiye'de yerleşik kişilerin döviz cinsinden ya da dövize endeksli olarak sözleşme akdetmeleri kısıtlanmıştır¹⁵⁷. Tebliğ'e göre, Türkiye'de yerleşik kişiler arasındaki menkul ve gayrimenkul alım satım, taşıt ve finansal kiralama dâhil her türlü menkul ve gayrimenkul kiralama, leasing ile iş, hizmet ("aracılık" ve "danışmanlık" sözleşmelerinin de hizmet sözleşmeleri kapsamında değerlendirileceği

¹⁵⁴ Bkz.: Eren, Borçlar Genel, s.997-998

¹⁵⁵ TBK. m.99'a göre, "Konusu para olan borç, Ülke parasıyla ödenir.

Ülke parası dışında başka bir para birimiyle ödeme yapılması kararlaştırılmışsa, sözleşmede aynen ödeme veya bu anlama gelen bir ifade bulunmadıkça borç, ödeme günündeki rayiç üzerinden Ülke parasıyla da ödenebilir.

Ülke parası dışında başka bir para birimiyle belirlenmiş ve sözleşmede aynen ödeme ya da bu anlama gelen bir ifade de bulunmadıkça, borcun ödeme gününde ödenmemesi üzerine alacaklı, bu alacağının aynen veya vade ya da fiili ödeme günündeki rayiç üzerinden Ülke parası ile ödenmesini isteyebilir."

¹⁵⁵ "Aksinin düzenlendiği haller haricinde, bu Hizmet Şartlarında öngörülen tüm parasal meblağlar Yerel Para Birimi üzerinden belirtilecek ve sağlanacaktır ve işbu Sözleşmede öngörülen tüm ödemeler Yerel Para Birimiyle yapılacaktır."

¹⁵⁶ "Aksinin düzenlendiği haller haricinde, bu Hizmet Şartlarında öngörülen tüm parasal meblağlar Yerel Para Birimi üzerinden belirtilecek ve sağlanacaktır ve işbu Sözleşmede öngörülen tüm ödemeler Yerel Para Birimiyle yapılacaktır."

https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/help.html?itemID=201190440&ref=efph_201190440_cont_G2, (Çevrimiçi), 01.09.2018

¹⁵⁷ Türk Parasına ilişkin Kanun 20 Şubat 1930 tarih ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanundur. Bakanlar Kurulu tarafından 1567 sayılı Kanun uyarınca düzenlenmiş ve 11 Ağustos 1989 tarihli ve 20249 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmış olan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'da ("32 Sayılı Karar") 13 Eylül 2018 tarihli **Cumhurbaşkanı Kararı** ile değişiklik yapılmış ve müteakiben Hazine ve Maliye Bakanlığı ("Bakanlık"), 6 Ekim 2018 tarihinde 2018-32/51 numaralı Tebliğ ile **Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ'in** ("Tebliğ") 8. maddesini düzenlemiştir. Bu düzenleme ile Dövizle Sözleşme Yasağının kapsamı, istisnaları ve sözleşme bedellerinin Türk Lirası cinsinden nasıl tekrar belirleneceği gibi hususların açıklığa kavuşturulması öngörülmüştür.

kararlaştırılmıştır) ve eser sözleşmeleri Tebliğ’de yer verilen istisnalar hariç olmak üzere Dövizle Sözleşme Yasağı kapsamında sayılmıştır. Bu itibarla Türkiye’de yerleşik kişiler arasında yapılan elektronik pazaryeri sözleşmelerinin yabancı para ile sözleşme yasağı kapsamında olduğu, buna karşılık taraflardan birinin Türkiye’de yerleşik olmaması halinde sözleşmede ücret borcunun yabancı para cinsinden kararlaştırılmasının mümkün olduğu söylenebilecektir.

TBK. m.90 uyarınca, borcun ifa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur. Borcun ifa yeri, tarafların açık veya örtülü iradelerine göre belirlenir. Aksine bir anlaşma yoksa ücret borcu, para borçlarının ifası konusundaki, TBK. m.89 f.1 b.1’de yer alan “*Para borçları, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde...ifa edilir.*” genel kuralı uyarınca alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde ödenir. Ücret kural olarak elektronik pazaryeri işletmesine ödenir. İfa, borcu sona erdiren, borçluyu borçtan kurtaran bir olay olduğundan ücretin ödendiğini ispat borçluya düşer. Ücretin ödendiğinin ispatı genel hükümlere tabidir (TBK. m.103 vd.).

Hizmet sağlayıcının asli edim borcu olan ücret borcunun türü, miktarı, ödeme yeri ve zamanı gibi hususlar elektronik pazaryeri sözleşmelerinde düzenlenmektedir¹⁵⁸.

¹⁵⁸ “...DP tarafından Satıcı’ya uygulanacak olan komisyon oranları, ödeme koşulları ve sair mali şartları EK-3’te yer alan “Finansal ve Özel Çalışma Şartları”nda belirlendiğı şekilde uygulanacaktır.” <https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

“Amazon’da Satış uyarınca satıcı hesabınızın kaydedilmesine ilişkin masrafi ve hesabın devamlılığına ilişkin sürekli olarak doğan masrafları karşılamak için bize (a) geçerli Yönlendirme Ücretlerini; (b) her türlü geçerli Değişken Satış Ücretini ve (c) iade edilmeyen Amazon’da Satışa Abonelik Ücretini ödememiz gerekmektedir. **Amazon’da Satışa Abonelik Ücreti, işbu Sözleşme süresince her ay peşin olarak (veya duruma göre işlem başına) ödenecektir.** “Amazon’da Satışa Abonelik Ücreti”, bu ücretin ödenmesi gereken an itibarıyla Amazon İnternet Sitesinde bu ücret olduğu belirtilen ücreti ifade eder. Her İşleminiz için, (x) “Satış Hasılatı”, İş Çözümleri Sözleşmesinde belirtilen anlama sahiptir; (y) “Değişken Satış Ücreti”, Amazon’da uygun olduğu ölçüde belirtilen ilgili ücreti ifade etmektedir; ve (z) “Yönlendirme Ücreti”, Amazon İnternet Sitesi vasıtasıyla İşleminizden elde edilen Satış Hasılatının, İşleminizin tabi olduğu ürün türüyle ilgili Amazon kategorisine dayanan ilgili yüzdesini ifade eder.” <https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/help.html>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

3.2.2. Elektronik Pazaryerini Özenle ve Sözleşmenin Amacına Uygun Olarak Kullanma, Hukuka Uygun Amaçlarla Kullanma ve Diğer Kullanıcılara Saygı Gösterme Borcu

Hizmet sağlayıcının bu borcu sürekli borç doğuran sözleşmelerdeki (kira, eser, vekalet ve benzeri) özen borcuna benzemektedir. Özellikle elektronik pazaryeri sözleşmesine en çok benzeyen kira sözleşmesindeki kiralananı özenle kullanma ve komşulara saygı gösterme borcu ile belirgin bir benzerlik görülmektedir.

Kira sözleşmesinde kiracı, kiralananı sözleşmenin amacına uygun olarak ve özenle kullanmak zorundadır. Çünkü kira ilişkilerinde, kiracının kiralananı kullanma hakkının yanı sıra yükümlülüğünden de söz edilmektedir¹⁵⁹. Sözleşmede kararlaştırılan kullanım biçimi tarafların karşılıklı olarak belirlediği kullanım düzenini ifade ettiği gibi, kiralananın özgülendiği amacı da ifade eder¹⁶⁰. Kiralananı özenle kullanma borcunun kapsamı konusunda temel kıstas kiralananın varlığının ve ekonomik değerinin korunmasıdır¹⁶¹. Kiracının sözleşmeye uygun kullanması borcunun yanı sıra özenle kullanma borcu bulunmaktadır. Burada ilk akla gelen husus, kiralananı zarar verici davranışlar sergilenememesidir¹⁶². Kiracı, kiralananı özenle kullanma borcu kapsamında, kiralananı zarar vermeden kullanmak zorundadır ve özellikle kiraya verenin izni olmadan kiralananın şeklini, görünümünü özellikle plan ve projesindeki durumunu değiştiremez; normal kullanma dışında şeyin özüne zarar verecek veya değerini önemli ölçüde azaltacak değişiklikler yapamaz¹⁶³. Kiracının kiralanan yerin kötü ün kazanmasına sebep olabilecek ahlaka aykırı hareketlerde bulunması da, kiralananı özenle ve özgüleme amacına uygun olarak kullanma yükümlülüğüne aykırılık teşkil eder¹⁶⁴. Kiracının bu kapsamdaki bir diğer borcu da burada oturan kişilerle, komşulara saygı gösterme borcudur. Kiracının, kiralananın bulunduğu taşınmazda oturan kişiler ve komşuları rahatsız edecek derecede gürültü yapması, küfretmesi, söz atması, sarkıntılıkta bulunması, hakaret etmesi, koku çıkartması,

¹⁵⁹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.261

¹⁶⁰ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.261

¹⁶¹ İnceoğlu, **Kira Hukuku**, s.371

¹⁶² Topuz, **Leasing**, s.426

¹⁶³ Eren, **Borçlar Özel**, s.356; Topuz, **Leasing**, s.426; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.262

¹⁶⁴ İnceoğlu, **Kira Hukuku**, s.374; Topuz, **Leasing**, s.429; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.262

çirkin, özellikle ahlaka aykırı davranışlarda bulunması veya suç teşkil eden davranışlarda bulunması yasaktır¹⁶⁵.

TBK. m.628/I ise adi ortaklıkta, her ortağın ortak amacı gerçekleştirmek için gerekli çaba ve özeni göstermesini öngörmektedir.¹⁶⁶.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin hizmet sağlayıcı tarafının da elektronik pazaryeri portalını özenle ve hukuka uygun amaçlarla kullanmak zorunda olduğu; elektronik pazaryeri portalını kullanan diğer hizmet sağlayıcılara ve üçüncü kişilere karşı da saygı gösterme borcu altında olduğu söylenebilecektir.

3.2.2.1. Özenle ve Tahsis Amacına Uygun Olarak Kullanma Borcu

Hizmet sağlayıcı, elektronik pazaryerini özenle kullanmak zorundadır. Hizmet sağlayıcı, kullanımına sunulan elektronik pazaryeri platformunu, bu sistemi etkileyecek veya ona zarar verecek şekilde kullanamaz. Özenle kullanma borcu, hizmet sağlayıcıya, her şeyden önce elektronik pazaryerini web sitesine zarar vermeden kullanmak zorunluluğunu yüklemektedir.

Elektronik pazaryerini özenle kullanma borcu, elektronik pazaryerini sözleşme ile belirlenen amaca uygun olarak kullanma yükümünü de içermektedir. Her sözleşmede, hizmet sağlayıcının kullanım amaç ve koşulları belirlenmekte olup özenle kullanma borcu sözleşmeye aykırı olarak kullanmama yükümünü içermektedir. Uygulamada elektronik pazaryerine üyelikte farklı üyelik tipleri belirlenmekte ve hizmet sağlayıcının seçilen üyelik tipine dahil olan özellikleri kullanmasına imkân verilmektedir. Sözleşme ile belirlenen bu sınırların dışına çıkılması ise genellikle teknik olarak mümkün bulunmamaktadır.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi ile benzerlikler taşıyan kira sözleşmesinde kiracının kiralanan yerin kötü bir ün kazanmasına sebep olabilecek ahlaka aykırı hareketlerde bulunması da, kiralananı özenle ve özgüleme amacına aykırı olarak

¹⁶⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.357

¹⁶⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.855

kullanma yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmektedir¹⁶⁷. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde hizmet sağlayıcının elektronik pazaryerinin ticari itibarını sarsacak ve kötü bir ün kazanmasına neden olabilecek her türlü davranışı da bu kapsamda özen yükümlülüğüne aykırılık teşkil edecektir.

Hizmet sağlayıcı, özen borcu kapsamında elektronik pazaryeri web sitesinin tasarımını değiştiremez, kod ve yazılımlarını, veri tabanında yer alan ilan ve müşteri bilgilerini kısmen veya tamamen kopyalayamaz, bunları yayınlamaz, derleyemez, işleyemez veya değiştiremez, başka veri tabanlarına aktaramaz, bu veri tabanından üçüncü kişilerin erişimine ve kullanımına açamaz.

Elektronik pazaryeri kullanıcı sözleşmelerinde kullanıcının özen yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Topuz, **Leasing**, 429; Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.262

¹⁶⁸ ““SAHİBİNDEN”, “ilanların içeriklerini öğrenme amacıyla görüntülemeye ve “SAHİBİNDEN Arayüzü”nü kullanmaya izin vermekte olup, bunun dışında bir amaçla veri tabanı üzerinden belirli bir sayıda veya bütününe yönelik olarak ilanlara ulaşılmaya çalışılması, ilanların, müşteri bilgilerinin, tasarımlarının, kod ve yazılımlarının, veri tabanında yer alan bilgilerinin kısmen veya tamamen kopyalanması, bunların başka mecralarda doğrudan veya dolaylı olarak yayınlanması, derlenmesi, işlenmesi, değiştirilmesi, başka veritabanlarına aktarılması, bu veritabanından üçüncü kişilerin erişimine ve kullanımına açılması, “SAHİBİNDEN” üzerindeki ilanlara link verilmesi de dâhil olmak üzere benzer fiillerin işlenmesine “SAHİBİNDEN” tarafından izin verilmemekte ve rıza gösterilmemektedir. Bu tür fiiller hukuka aykırı olup; “SAHİBİNDEN”in talep, dava ve takip hakları saklıdır.

“Portal”ın bütününe veya herhangi bir bölümünün bozma, değiştirme, tersine mühendislik yapma amacıyla kullanılması, tersine mühendislik (reverse engineering) metoduyla veya farklı herhangi bir metodla API protokollerinin kırılmaya çalışılması ve API anahtarı, API gizli anahtarı, istek başlıkları, istemci doğrulama algoritması gibi parametrelere izinsiz olarak ulaşılmaya çalışılması veya bu parametrelerin izinsiz olarak üçüncü kişilerle paylaşılması, “Portal”ın iletişim veya teknik sistemleri engelleyen, bozan ya da sistemlere müdahale eder bir şekilde “Site”ye erişim sağlanmaya çalışılması, Site üzerinde otomatik program, robot, örümcek, web crawler, örümcek, veri madenciliği (data mining) veri taraması (data crawling) vb. “screen scraping” yazılımları veya sistemleri, otomatik aletler ya da manuel süreçler kullanılması, **diğer kullanıcılarının verilerine veya yazılımlarına izinsiz olarak ulaşılmaya çalışılması**, “Site”nin ve “Portal”daki içeriğin “Kullanım Koşulları” ile belirlenen kullanım sınırları dışında kullanılması hukuka aykırı olup; “SAHİBİNDEN”in her tür talep, dava ve takip hakları saklıdır. İşbu şartlara ve yasalara aykırı kullanımın tespiti halinde; “SAHİBİNDEN”, “Kullanıcı”yı yetkili makamlara bildirme hakkına sahiptir. “Kullanıcı” bu tür kullanımlar sonucu oluşan zarar ve taleplerden “bizzat sorumlu olduğunu kabul etmektedir.” <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/ek-1-kullanim-kosullari-37>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

3.2.2.2. Hukuka Uygun Amaçlarla Kullanma Borcu

Hizmet sağlayıcı, elektronik pazaryeri portalını hukuka uygun amaçlarla kullanmak zorundadır. Elektronik pazaryerini, mevzuata, kamu düzenine ve genel ahlak kurallarına aykırı olarak kullanamaz. Elektronik pazaryeri işletmesinin kişilik haklarına, fikri haklarına, telif haklarına, marka ve mülkiyet haklarına tecavüz veya taarruz edecek fiilleri gerçekleştirmekten kaçınmak zorundadır¹⁶⁹.

3.2.2.3. Elektronik Pazaryerinin Diğer Kullanıcılarına ve Üçüncü Kişilere Saygı Borcu

Hizmet sağlayıcı, elektronik pazaryeri portalını kullanan diğer kullanıcıların ve üçüncü şahısların şahsi veya ticari itibarını sarsacak, kişilik haklarına, fikri haklarına, telif haklarına, marka ve mülkiyet haklarına tecavüz veya taarruz edecek fiilleri gerçekleştirmekten, yasadışı, suç teşkil edecek, rahatsız edici tutum ve davranışlardan kaçınmak zorundadır. Diğer kullanıcıların verilerine veya yazılımlarına izinsiz olarak ulaşmaya çalışmamalıdır¹⁷⁰.

¹⁶⁹ “ “Kurumsal Üye” hukuka uygun amaçlarla "Portal" üzerinde işlem yapabilir.” <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

“ Web Sitesi'ni kullanırken iyiniyet ve dürüstlük kurallarına uygun davranmayı, yasalara ve diğer hukuki düzenlemelere saygılı olmayı, gizlilik kurallarına uymayı ve Web Sitesi üzerinden yaptığınız işlemlerden bize ve üçüncü şahıslara karşı doğan tüm yükümlülüklerinizi tam ve eksiksiz yerine getirmeyi kabul ve taahhüt etmekteyiz. Web Sitesi üzerinden erişilen ve/veya görüntülenen içeriği elde etmek maksadıyla yoğun şekilde Web Sitesi'nden bilgi çekmek yasaktır.”

<https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-sozlesmesi.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

¹⁷⁰ “ “Kullanıcı”lar “Portal” dâhilinde Türk Ticaret Kanunu hükümleri uyarınca haksız rekabete yol açacak faaliyetlerde bulunmayacağını, “SAHİBİNDEN”in ve üçüncü kişilerin şahsi ve ticari itibarını sarsacak, kişilik haklarına tecavüz veya taarruz edecek fiilleri gerçekleştirmeyeceğini, mevzuata, kamu düzenine ve genel ahlak kurallarına uygun hareket edeceğini, mevzuatın gerektirdiği önlemleri alacağını ve prosedürleri yerine getireceğini, yasadışı, suç teşkil edecek, rahatsız edici, kişilik haklarına zarar verici, fikri haklara, telif haklarına, marka haklarına ve mülkiyet haklarına tecavüz edici tutum ve davranışlarda bulunmayacağını kabul ve taahhüt etmektedir.”¹⁷⁰

<https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

3.2.3. Ayıpları Elektronik Pazaryeri İşletmesine Bildirme, Ayıpların Giderilmesine, Yenilik ve Değişiklik Yapılmasına Katlanma Borcu

Elektronik pazaryeri işletmesi sözleşme ilişkisi devam ederken ayıpların giderilmesine veya elektronik pazaryerinin eskiye oranla daha iyi ve nitelikli hale getirilmesine yönelik olarak yenilik yapabilir, eskiye göre farklı hale getirecek değişiklikler yapabilir. Bu yenilik ve değişikliklerin yapılması hizmette kesintiye neden olabilir¹⁷¹.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi ile benzerlik taşıyan kira sözleşmesinde kiracı, ayıpları hal ve şartlara göre imkân bulur bulmaz kiralayana bildirmek zorundadır¹⁷². Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de kiracının ayıpları kiralayana bildirme yükümlülüğüne benzer şekilde hizmet sağlayıcının elektronik pazaryeri işletmesine ayıpları bildirme yükümünden söz edilebilecektir. Hizmet sağlayıcının elektronik pazaryeri sisteminden kaynaklanan nedenlerle siteye erişim sağlayamaması, ağda, yazılımda veya kayıtlı dosyalarda meydana gelebilecek aksaklıklar, pazaryerini sözleşme ile belirlenen kullanım amacına uygun olarak kullanmasını engelleyen aksaklıklar, kişisel bilgileri ya da işlemleri açısından güvenlik ihlali ile karşılaşması, fikri hak, marka, patent hakkı gibi haklarının sitenin diğer kullanıcıları tarafından ihlali gibi hallerde ayıpları elektronik pazaryeri işletmesine bildirme yükümlülüğünden söz edilebilecektir.

Bu yükümlülük kira sözleşmesinde kiracıya bir de katlanma borcu yüklemektedir. Katlanma yükümünün kapsamına mevcut ayıbın giderilmesi gireceği

¹⁷¹ Bu hususta elektronik pazaryeri sözleşmelerinde düzenlemeler bulunmaktadır: “işletim güvenliğinin tehlikede olması, ağa erişimin devamlılığı, ağda, yazılımda veya kayıtlı dosyalarda meydana gelebilecek arızaların önüne geçebilmek, muhtemel aksaklıkları engellemek veya etkisini azaltmak amacıyla ve gerekli gördüğü diğer durumlarda SİSTEM’e erişimi sınırlandırabilir, askıya alabilir veya durdurabilir. Bu durumda MÜŞTERİ, MÜŞTERİ TEMSİLCİSİ ile temasa geçecek ve MÜŞTERİ TEMSİLCİSİ aracılığıyla işlem yapabilecektir. SİSTEM’e erişimin sınırlandırılması, askıya alınması veya durdurulmasından dolayı OYAK MMG’nun MÜŞTERİ’ye veya üçüncü şahıslara karşı hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır...”

https://www.erdemironline.com/Extranet/static/tr/static/SatisGenelSartlari_20092018_1.pdf,

(Çevrimiçi), 01.11.2018

¹⁷² Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.263-264

gibi, ayıp nedeniyle ortaya çıkacak zararın giderilmesi hatta önlenmesi de girer¹⁷³. Kira sözleşmesinde katlanma yükümünün varlığı, ayıbın giderimi için çalışmanın objektif olarak gerekli olması, kiraya verenin çalışmaları uygun bir süre önce kiracıya bildirmesi ve kiraya verenin çalışmaları yürütürken kiracının menfaatlerine dikkat etmesi koşullarının birlikte var olmasına bağlıdır. TBK.m.320 kira sözleşmesi bakımından kiraya verene kira ilişkisi devam eder vaziyetteyken kiracının rızasını almadan yenilik ve değişiklik yapabilme yönünden yenilik doğuran bir hak tanırken, kiracıya da buna katlanma yükümlülüğü doğurmaktadır¹⁷⁴.

Elektronik pazaryeri işletmesi sözleşme ilişkisi devam ederken ayıpların giderilmesine veya elektronik pazaryerinin eskiye oranla daha iyi ve nitelikli hale getirilmesine yönelik olarak yenilik yapılabilir, eskiye göre farklı hale getirecek değişiklikler yapılabilir. Yenilik kavramı, elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryeri sitesinin (kira sözleşmesinde kiralananın) eskiye oranla daha iyi ve nitelikli hale getirilmesine ilişkin faaliyet olarak ifade edilebilir¹⁷⁵. Değişiklik ise, elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryeri sitesinin (kira sözleşmesinde kiralananın) maddi varlığına veya yapısına ilişkin olmak üzere biçiminin veya durumunun eskiye oranla farklı hale getirilmesini ifade eder¹⁷⁶.

Hizmet sağlayıcı, elektronik pazaryeri işletmesinin tespit edilen ayıpların giderilmesi için yapacağı çalışmalar nedeni ile hizmetin kesintiye uğramasına, elektronik pazaryeri hizmetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için yapacağı çalışmalara makul sürelerle katlanmak zorundadır. Makul süre yenilik veya değişikliğin kapsamına göre farklı olacaktır. Makul sürenin tespitinde, eser sözleşmesinde yüklenicinin özen borcunun kapsamının belirlenmesinde olduğu gibi benzer alandaki işleri üstlenen basiretli bir elektronik pazaryeri işletmesinin (tacirin) göstermesi gereken mesleki ve teknik kurallara uygun davranışın gerektirdiği süre esas alınabilir¹⁷⁷. Elektronik pazaryeri işletmesinin mesleki açıdan uzman olması, sözleşmenin niteliği, ihtiyaçlar ve günümüz teknolojisindeki gelişmeler benzer bir işin

¹⁷³ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.265

¹⁷⁴ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.288

¹⁷⁵ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.288

¹⁷⁶ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.288

¹⁷⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.624

yapılmasında basiretli bir işletmeden beklenen tüm özenin gösterilmesini gerekli kılmaktadır. Elektronik pazaryeri işletmesi yenilik ve değişiklik faaliyetini yaparken hizmet sağlayıcının menfaatlerine de özen göstermek zorundadır¹⁷⁸. Ayrıca söz konusu faaliyetlerin sözleşmenin feshini gerektirmeyen faaliyetler olması ya da hizmet sağlayıcının dürüstlük kuralı uyarınca katlanamayacağı boyut ve büyüklükte olmaması gerekir¹⁷⁹.

3.2.4. Elektronik Pazaryeri İşletmesi Tarafından Konulan Kural ve Talimatlara Uyma Borcu

Elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasındaki ilişki sözleşme ile sınırları belirlenmiş bir ilişkidir. Sözleşmenin hukuki niteliği bölümünde ifade edildiği gibi bu ilişki karma nitelikli bir isimsiz sözleşme ilişkisidir. Bu nedenle taraflar arasındaki ilişki öncelikle sözleşmeye göre belirlenecektir¹⁸⁰.

Tarafların sözleşmede yer alan kurallara uyma borcu, kendi iradelerinden doğmaktadır. Bu kural ve talimatlar sitede yer alacak ürünlerin listelenmesi, ürünlerin yer alacağı kategorilerin belirlenmesi, satış ve teslim koşulları, düzenlenecek kampanyalar, stok takibi, ödeme ve teslim gibi konulara ilişkin olabilmektedir. Hizmet sağlayıcı, bu ve benzeri konularda firma tarafından belirlenen ve kendisine bildirilen kural ve talimatlara uymak zorundadır¹⁸¹.

Buna karşın sözleşmedeki kuralların yerine getirilmesi anlamında bile olsa, elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasındaki ilişki bir bağımlılık

¹⁷⁸ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.289

¹⁷⁹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.289

¹⁸⁰ Savaş, **Network Marketing**, s.137

¹⁸¹ “*“Kurumsal Üye”, “Portal”da belirtilen kurallara, beyanlara, yürürlükteki tüm mevzuata ve ahlak kurallarına uygun hareket edeceğini, “Üyelik Sözleşmesi” hükümleri ile “Portal”daki tüm şart ve kuralları anladığını ve onayladığını kabul ve taahhüt etmektedir.*”

<https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

“SteelOrbis’e üye olmakla veya SteelOrbis tarafından sunulan hizmetlerden yararlanmayı talep etmekle veya işbu Web Sitesi’ni her ne şekilde olursa olsun kullanmakla işbu “Kullanım Koşulları ve Hukuki Şartlar”da yer alan hüküm ve şartların tamamıyla Web Sitesi’nde yer alan işlem usulleri ve diğer usul, kural ve talimatlar ile bunlarda SteelOrbis tarafından zaman zaman yapılan değişikliklere ve Web Sitesi’ndeki diğer tüm talimatlarla (hepsi birlikte “İşlem Kuralları”) bağlı olmayı taahhüt etmekte ve buralarda belirtilen şartları kabul etmektedir.”

<https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-sozlesmesi.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

ilişkisi değildir¹⁸². Elektronik pazaryeri işletmesinin talimat verme yetkisi, web sitesinin işletilmesi ve sistemin işlerliğini sağlamakla sınırlı olmalıdır.

3.2.5. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Menfaatlerini Koruma Borcu (Rekabet Etmeme ve Sır Saklama Borcu)

3.2.5.1. Genel Olarak

Elektronik pazaryeri sözleşmesinde hizmet sağlayıcının, sözleşmeden doğan yükümlülüklerinden bir diğeri de elektronik pazaryeri işletmesinin menfaatlerini koruma yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük sözleşmenin sürekli bir sözleşme olmasından ve karşılıklı güvenin korunması yükümünden doğmaktadır.

Sözleşmesel rekabet yasağına ilişkin kanun koyucu tarafından belirlenmiş mevzuatımızdaki tek düzenleme Borçlar Kanunu'nun 348-352. maddelerinde yer alan işçinin rekabet yasağı hükümleridir. Hizmet sözleşmesi, taraflar arasında yalnız işgörme ve ücret edimlerinin maddi değişimini içeren bir sözleşme olmayıp şahsi ilişki ve menfaatleri de içermektedir¹⁸³. Bu nedenle işçi, işverenin emrinde üstlendiği işi yaparken, aynı zamanda işverenin haklı menfaatini koruma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu yükümlülük, işçinin sadakat borcunu ifade etmektedir. İşçinin sadakat borcu, işverene bağlılık, onun çıkarlarını gözetme ve onu olabilecek zararlardan koruma yükümlülüğüdür¹⁸⁴. İşçinin sadakat borcu, işverene ait makineleri, araç ve gereçleri koruma; başka işveren yanında çalışmama, işverenle rekabet etmeme, iş barışını bozmama; sır saklama, alınan ve elde edilen şeyleri teslim ve hesap verme borçları ile fazla çalışma borcunu içerir¹⁸⁵.

Vekâlet sözleşmesi de taraflar arasında güvene dayalı, kişisel nitelikli bir sözleşmedir. Bu nedenle vekil, vekâleti ifa ederken, vekâlet verene bağlı olmak, dürüst ve onurlu davranmak, ona sadakat gösterip haklı menfaatlerini korumak zorundadır. Vekilin üstlendiği işi, vekâlet verenin yararını en kapsamlı ve en üst düzeyde

¹⁸² Savaş, **Network Marketing**, s.137

¹⁸³ Eren, **Borçlar Özel**, s.542

¹⁸⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.542

¹⁸⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.542-543

koruyarak görme faaliyetine sadakat borcu denir¹⁸⁶. Böylece vekil, sadakat borcunun gereği olarak, vekâlet verenin yararına olacak davranışlarda bulunmak ve ona zarar verecek davranışlardan kaçınmak zorundadır¹⁸⁷. Vekilin bu borcunun kapsamına her şeyden önce bilgi verme ve sır saklama borçları girer¹⁸⁸.

TBK.'nın 526. maddesinde düzenlenmiş olan adi ortaklıkta kişisel unsur nedeniyle ortaklar arasında güven ilişkisi büyük önem taşır. Güven ilişkisi her şeyden önce, ortaklara sadakat borcu yükler. Bu borç, her ortağın ortak amacın gerçekleşmesini önleyecek veya zedeleyecek her türlü davranıştan sakınıp kaçınmasını gerektirir. Bunun sonucu olarak da adi ortaklıkta ortaklar hakkında kendi menfaatleri ile ortaklık menfaati arasında menfaat çatışması yasağı geçerlidir¹⁸⁹. Adi ortaklıkta rekabet yasağı hükmüne göre, adi şirket ortakları kendi hesabına, şirketin amacına aykırı ve zarar verici işler yapamaz. Bu hükümle ortaklara hem rekabet yasağı hem de bağlılık yükümü getirilmiş bulunmaktadır¹⁹⁰. Adi ortaklık ortaklarının, ortaklık amacına aykırı ve ortaklığa zarar verici nitelikteki işleri, ne kendi ad ve hesabına ne de başkaları vasıtasıyla kendi hesabına yaptırmaları mümkün değildir¹⁹¹.

Elektronik pazaryeri sözleşmesindeki rekabet yasağı da hizmet sözleşmesi, vekâlet sözleşmesi ve adi ortaklıktaki rekabet yasağına benzer nitelikte bir yükümlülüktür. Hizmet sağlayıcının, elektronik pazaryeri işletmesinin menfaatlerini koruma yükümlülüğü elektronik pazaryeri sözleşmesinin sürekli borç doğuran bir sözleşme olması itibarıyla taraflar arasında kurulmuş olan güven ilişkisinin sözleşmenin taraflarına karşılıklı olarak yüklediği sadakat borcundan doğmaktadır¹⁹².

Sadakat yükümlülüğü, sözleşmenin taraflarına sözleşme ilişkisinden doğan borçların ifasında, karşı tarafın şahsına, mülkiyetine ve hukuken korunan diğer

¹⁸⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.733

¹⁸⁷ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.660

¹⁸⁸ Eren, **Borçlar Özel**, s.733

¹⁸⁹ Eren, **Borçlar Özel**, s.856

¹⁹⁰ Ozan Can, "Rekabet Yasağı ve Rekabet Sınırlandırmaları Hukuku İlişkisi", **Rekabet Dergisi**, Ekim-Kasım-Aralık 2007, Sa.32, s.10

¹⁹¹ Can, **Rekabet**, s.10

¹⁹² Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.155

varlıklarına zarar vermeme, sözleşme ile güdülen amacı tehlikeye sokacak özellikle karşılıklı duyulan güveni sarsacak her türlü davranıştan kaçınma yükümlülüğüdür¹⁹³.

Somut olayın özelliğine göre menfaatleri koruma yükümlülüğü yapma borcu olabileceği gibi, kaçınma, rekabet etmeme borcunda olduğu gibi yapmama şeklinde de ortaya çıkabilir¹⁹⁴. Hizmet sağlayıcının rekabet etmeme borcu ve elektronik pazaryeri işletmesinin sırlarını saklama yükümlülüğü elektronik pazaryeri işletmesinin menfaatlerini koruma yükümlülüğünün somut görünümleridir. Hizmet sağlayıcı bu yükümlülük çerçevesinde münferit satış sözleşmesi yaptığı müşterilerine karşı sözleşmeden doğan yükümlülüklerini de gereği gibi ifa etmelidir¹⁹⁵.

3.2.5.2. Rekabet Etmeme Borcu

Rekabet, sözlük anlamı olarak “üstünlük sağlama amacı ile rakiplere karşı yürütülen yarışma etkinliklerinin bütünü”¹⁹⁶ olarak tanımlanırken, ekonomik anlamda “ekonominin temel aktörlerinden arz edenlerin talep edenlerle sözleşmede taraf olma çabasını ifade eder”¹⁹⁷. İnsanlardaki rekabet duygusu, ekonomik aktörlerden arz eden tarafta, diğer arz edenlerden daha fazla mal satma, hizmet sunma ve kâr maksimizasyonu çabası olarak dış dünyaya yansır.

Rekabet yasağı; belirli sözleşme ilişkileri ile oluşmuş hukuki statülerin sonucu olarak elde edilen tüm kaynakların ve pozisyonların, bu statünün devamında ve sonrasında statünün doğduğu müessese ve ilişkiye zarar vermemesi için getirilmiş sakınma yükümlülüğünü içeren hükümlerdir¹⁹⁸.

Rekabet yasağına ilişkin düzenlemelerin kaynağı kanun ve sözleşmelerdir. Kanunun bir sözleşme ilişkisi sırasında oluşmuş güven ortamını korumak, sadakat yükümlülüğünü somutlaştırmak ve bu ilişkinin sağlıklı bir şekilde yürümesi için ticari düzeni sağlamaya yönelik olarak getirmiş olduğu rekabet yasağı düzenlemesine,

¹⁹³ Savaş, **Network Marketing**, s.135

¹⁹⁴ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.155

¹⁹⁵ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.155

¹⁹⁶ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Rekabet>, (Çevrimiçi), 01.02.2019

¹⁹⁷ Can, **Rekabet.**, s.5

¹⁹⁸ Can, **Rekabet**, s.7

kanuni rekabet yasağı denir¹⁹⁹. Bu anlamda kanuni rekabet yasağı, ilgili sözleşme süresi ile sınırlı olup sözleşmenin sona ermesi ile kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Kanuni rekabet yasağı belirli statüye bağlı olarak geçerli olduğu için, bir sözleşme ilişkisinden sonra geçerli olmak üzere tarafların iradesiyle rekabet yasağının kararlaştırıldığı durumlarda ise sözleşmesel rekabet yasağı mevcut olmaktadır²⁰⁰. Rekabet yasağı ile korunan menfaat kamu çıkarı değil, sözleşme veya hukuki ilişkinin karşı tarafının menfaatidir²⁰¹. Rekabet yasağının ihlali halinde, hukuki menfaati korunan kişi veya kişiler sözleşmenin taraflarıdır ve rekabet yasağının ihlali sadece sözleşmenin karşı tarafının sözleşmeyi ihlal edici bir davranışı ile ortaya çıkabilir²⁰². Rekabet yasağı ile amaçlanan sözleşme ilişkisi ile oluşan ortak bir amaca verilebilecek zararın bertaraf edilmek istenmesidir²⁰³.

Rekabet yasağı, genel olarak bir işletmedeki konumları sebebiyle öğrendikleri varsayılan bilgi ve sırları kendi menfaatleri için kullanmalarını engellemek amacıyla, bu kişiler için öngörölmüş bir faaliyet yasağıdır. Belirli sözleşme ilişkileri ile oluşmuş hukuki statülerin sonucu olarak elde edilen tüm kaynakların ve pozisyonların, bu statünün devamında ve sonrasında statünün doğduğu müessese ve ilişkiye zarar vermemesi için getirilmiş sakınma yükümlölüklerinden oluşmaktadır²⁰⁴.

Elektronik pazaryeri işletmesi ile sözleşme yapan hizmet sağlayıcı, elektronik pazaryeri işletmesine ve diğer kullanıcılara zarar verici davranışlarda bulunmaktan yasaklanmaktadır. Rekabet yasağına ilişkin düzenlemeler sözleşmelerde yer almakta olup rekabet yasağı elektronik pazaryeri sözleşmelerinin önemli noktalarından birini oluşturmaktadır. Rekabet yasağı, elektronik pazaryerinin elektronik pazaryeri web sitesini oluşturan ya da sitedeki bilgilerin korunmasına yönelik bilgisayar programları ile sitenin sayfa düzeni ve dizaynı, sunumu, sitede kullanılan kodlar, site sayfalarına ilişkin her türlü veri tabanı, sitede bulunan fikri ve sınai mülkiyete konu her türlü bilgiler, site içeriğinde bulunan her türlü ürün, imge, resim, video, metin, dosya ve

¹⁹⁹ Can, **Rekabet**, s.15

²⁰⁰ Can, **Rekabet**, s.15

²⁰¹ Can, **Rekabet**, s.17

²⁰² Can, **Rekabet**, s.17

²⁰³ Can, **Rekabet**, s.19

²⁰⁴ Savaş, **Network Marketing**, s.142

benzeri site yazılım, donanım ve içeriklerinin kısmen ya da tamamen çoğaltılması, kopyalanması, değiştirilmesi, işlenmesi, yayınlanması, gönderimi, dağıtımı, satımı ve benzeri doğrudan veya dolaylı olarak elektronik pazaryeri işletmesinin menfaatine aykırı olan eylemler rekabet yasağının konusunu oluşturmaktadır²⁰⁵.

Buradaki rekabet yasağı, elektronik pazaryerinde yer alan hizmet sağlayıcının başka bir elektronik pazaryerinde yer almamasına yönelik bir rekabet yasağı olmayıp işçinin, işverene ait makineleri, araç ve gereçleri, teknik sistemleri, tesisleri ve taşıtları usulüne uygun olarak kullanmak, işin görülmesi için kendisine teslim edilmiş olan malzemeye özen göstermek şeklindeki sadakat yükümüne benzer bir yükümlülüktür²⁰⁶. Bununla birlikte özellikle endüstriyel elektronik pazaryeri sözleşmelerinde başka herhangi bir elektronik pazaryerinde yer almamaya yönelik olarak rekabet yasağı getirilmesinin de mümkün olacağı kanısındayız.

3.2.5.3. Sır Saklama Borcu

Elektronik pazaryeri sözleşmesinde hizmet sağlayıcının, hizmet sözleşmesinde işçinin ve vekâlet sözleşmesinde vekilin sır saklama yükümlülüğüne benzer şekilde sır saklama yükümlülüğünden söz etmek mümkündür.

²⁰⁵ “İşbu SİTE'nin sahibi Alibaba.com.tr işletmesidir. Bu SİTE'de bulunan bilgiler, yazılar, resimler, markalar, slogan ve diğer işaretler ile sair sınai ve fikri mülkiyet haklarına ilişkin bilgilerin korunmasına yönelik programlarla, sayfa düzeni ve SİTE'nin sunumu Alibaba.com.tr işletmesinin izin ve lisans aldığı kuruluşların mülkiyetindedir. İşbu SİTE'deki bilgilerin ya da SİTE sayfalarına ilişkin her tür veritabanı, web sitesi, software-code'ların html kodu ve diğer kodlar vs. ile SİTE içeriğinde bulunan ürünlerin, tasarımların, resimlerin, metinlerin, görsel, işitsel vesair imgelerin, video kliplerin, dosyaların, katalogların ve listelerin kısmen ya da tamamen kopyalanması, değiştirilmesi, yayınlanması, online ya da diğer bir medya kullanılmak suretiyle gönderimi, dağıtımı, satılması yasaktır. KULLANICI ve ÜYE, yukarıda sayılan ve bunlarla sınırlı olmayan SİTE yazılım, donanım ve içeriğini çoğaltmayacağını, kopyalamayacağını, dağıtmayacağını, işlemeyeceğini, **gerek bu eylemleri ile gerekse de başka yollarla Alibaba.com.tr ile doğrudan ve/veya dolaylı olarak rekabete girmeyeceğini** kabul ve taahhüt etmektedir.”

<https://alibaba.com.tr/conditions-of-use>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

“Kurumsal Üye”, “SAHİBİNDEN”in ve/veya başka bir üçüncü şahsın aynı veya şahsi haklarına, kişisel verilerine, malvarlığına tecavüz teşkil edecek nitelikteki “Portal” dâhilinde bulunan resimleri, metinleri, görsel ve işitsel imgeleri, video klipleri, dosyaları, veritabanları, katalogları ve listeleri çoğaltmayacağını, kopyalamayacağını, dağıtmayacağını, işlemeyeceğini, başka veritabanına aktarmayacağını veya bu nitelikte sonuçlar doğurabilecek şekilde “Portal”a yüklemeyeceğini; **gerek bu eylemleri ile gerekse de başka yollarla “SAHİBİNDEN” ile doğrudan ve/veya dolaylı olarak rekabete girmeyeceğini** kabul ve taahhüt etmektedir.”

<https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

²⁰⁵ <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

²⁰⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.542

Hizmet sözleşmesinde işçi, iş gördüğü sırada işyerinde öğrendiği, özellikle üretim, pazarlama ve iş sırları gibi bilgileri, hizmet ilişkisinin devamı süresince kendi yararına kullanamaz veya başkalarına açıklayamaz; işverenin haklı menfaatinin korunması için gerekli olduğu ölçüde hizmet ilişkisinin sona ermesinden sonra da sır saklamakla yükümlüdür.²⁰⁷

Vekâlet sözleşmesinde vekil de güven ilişkisinin ve karşılıklı sadakat borcunun bir sonucu olarak vekâletin icrası nedeniyle öğrendiği vekâlet verene ait sırları hem sözleşme devam ederken hem de daha sonra saklamak zorundadır²⁰⁸.

Hizmet sağlayıcı da elektronik pazaryeri işletmesinin menfaatlerini koruma yükümlülüğü nedeniyle, sözleşme süresince öğrendiği elektronik pazaryeri işletmesine ait sırları korumakla yükümlüdür. Sır saklama borcu, firmanın kişilik haklarının korunmasından kaynaklanmaktadır²⁰⁹. Hizmet sağlayıcı bu yükümlülüğü uyarınca sözleşme süresince kullanımına sunulan ya da faaliyetleri nedeniyle öğrendiği elektronik pazaryeri işletmesine ait sırları, kendi faaliyetleri için gerekmedikçe, rekabet etmek ya da zarar vermek amacıyla üçüncü kişilere açıklayamaz²¹⁰.

Saklanması gereken sırların içerisine teknik sırlar, işletme sırları ve ilişki sırları gibi sır türleri girer. Teknik sırlar, elektronik pazaryeri ile ilgili bilgisayar programları, web sitesi ile ilgili teknik ayrıntılar ve teknik tecrübelerden oluşur. İşletme sırları, bir ticari işletmenin kendine özgü sırlarıdır²¹¹. İşletme sırrı, bir işletme ile ilgili, sınırlı sayıdaki kişiler tarafından bilinen ve gizli kalması yönünde işletme sahibinin açık veya örtülü iradesinin ve haklı bir ekonomik menfaatinin bulunduğu alenileşmemiş bilgi ve deneyimleri ifade eder²¹². İşletme sırrının söz konusu olabilmesi için konunun gizli olması gerekir. Herkesçe bilinen veya kolayca öğrenilebilecek hususlar işletme sırrı olmaz. Konunun gizli olması firma tarafından açıkça belirtilebileceği gibi hal ve

²⁰⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.543

²⁰⁸ Eren, **Borçlar Özel**, s.734

²⁰⁹ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.1172

²¹⁰ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.157

²¹¹ Akyol, **Know-How**, s.16

²¹² Tufan Ögüz, **Know-How Sözleşmesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001, s.24; Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.157

şartlardan da firmanın gizli kalmasını isteyebileceği sonucu çıkıyorsa konu işletme sırrı teşkil eder. Ayrıca bir hususun sır olarak kabul edilebilmesi için gizliliğin firmanın menfaatlerinin korunması amacına hizmet etmesi gerekir. İlişki sırrı ise, bir işletmenin içindeki bir şahsın kendisince bilinen ve başkalarına sır oluşturan yöntemlerle bir yeni madde üretmesidir²¹³.

Gizli tutulmasında elektronik pazaryeri işletmesinin menfaati olan ve açıklanması onun için maddi veya manevi bir zarar tehlikesi ya da diğer kimselerin kınamasını doğuracak olan olaylar hizmet sağlayıcı tarafından gizli tutulmalıdır²¹⁴. Elektronik pazaryeri işletmesinin ekonomik menfaati, bilgi ve deneyimlerinin diğer kişilerden saklanması ve ulaşılamaz konumda kalmasını gerektirir. Üçüncü kişilerin bu bilgi ve deneyimlere emek ve masraf harcamaksızın ulaşamayacak durumda olması bunların sır niteliği taşıması için yeterlidir²¹⁵.

Hizmet sağlayıcı, elektronik pazaryeri işletmesinde fiilen çalışmadığı gibi elektronik pazaryerini kullanarak sürdürdüğü faaliyetlerini de kendi nam ve hesabına yürütmektedir. Bu nedenle vakıf olduğu ve saklamakla yükümlü olduğu sırlar sınırlıdır. Bununla beraber aralarındaki sözleşme ilişkisi ve elektronik pazaryeri web sitesini kullanması nedeni ile herhangi bir şekilde bazı sırları öğrenmişse artık bu sırları saklamakla yükümlü olmalıdır. Aralarında bağımlılık ilişkisi olmaması hizmet sağlayıcıya mevcut ilişki sebebiyle öğrenmiş olduğu sırları açıklama hakkı vermez.

Hizmet sağlayıcının saklamakla yükümlü olduğu sırlar, elektronik pazaryeri işletmesi ile doğrudan ilgili olan sırlar ve dolaylı olarak işletmenin faaliyeti ile ilgili sırlardır²¹⁶. Sır saklama yükümlülüğünün ihlali, sır teşkil eden bilgiyi hizmet sağlayıcının kendisinin değerlendirerek bundan menfaat sağlaması ve kendisi herhangi bir menfaat temin etmeksizin sır teşkil eden bilgiyi üçüncü kişilerin kullanımına vermesi şeklinde olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilir²¹⁷. Burada önemli olan sırdan yararlanılması ya da sırrın başkalarına açıklanmasıdır.

²¹³ Akyol, **Know-How**, s.16

²¹⁴ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.661

²¹⁵ Ögüz, **Know-How**, s.26

²¹⁶ Savaş, **Network Marketing**, s.140

²¹⁷ Savaş, **Network Marketing**, s.141

Her elektronik pazaryerinin kendine özgü bir takım somut verileri, ayrıntılı iş yöntemleri, teknik planları, elektronik dokümanları, katalogları, teknik bilgileri, teknik sözlükleri, sistemin işleyişi ile ilgili teknik bilgileri, sistemin işlemesi için gerekli araçları, teknik tecrübeleri, karşılıklı kişisel görüşmeleri, kişisel inceleme ve belgesel bazı bilgileri mevcuttur²¹⁸. Elektronik pazaryerinin ticari, finansal, patent ve know-how, bilgi, buluş, iş, metot, telif hakkı, marka, müşteri bilgileri ve sair benzeri bilgiler bu kapsamda sır teşkil eden bilgilerdir.

Hizmet sağlayıcının sır saklama yükümlülüğü taraflar arasındaki ilişki süresince devam edeceği gibi sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eder²¹⁹. Bu durum taraflar arasındaki sözleşmenin sürekli borç ilişkisi olmasının bir sonucudur. Doğruluk ve güven kuralları sürekli bir borç ilişkisinin sona ermesinden sonra da sözleşmenin her iki tarafına da diğer tarafa ait olan ve kendisince bilinen menfaatleri koruma ve davranışlarını bu menfaatlere zarar vermeyecek şekilde düzenleme borcu yükler. Bu yükümlülük, sözleşmenin sona ermesinden sonra işletme sırrının sır olmaktan çıkması halinde ve çıktığı ölçüde ya da işletmenin bu sırların üçüncü kişilere iletilmesine izin vermesi veya bunların sır olarak kalmasındaki menfaatinin sona ermesi halinde sona erer²²⁰.

Kanımızca elektronik pazaryeri işletmesinin de aralarındaki sözleşme ilişkisi nedeniyle öğrendiği hizmet sağlayıcıya ait sırları hizmet sağlayıcının korunmaya değer bir menfaatinin olduğu durumlarda saklamakla yükümlü olduğu söylenebilecektir. Nitekim standart elektronik pazaryeri sözleşmelerinde tarafların karşılıklı sır saklama yükümlülüğüne yer verilmektedir²²¹.

²¹⁸ Akyol, **Know-How**, s.15

²¹⁹ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.158

²²⁰ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.158

²²¹ “Taraflar’ın işbu Sözleşme’nin ifası sırasında birbirleri hakkında edindikleri her türlü ticari, finansal, patent ve know-how, bilgi, buluş, iş, metot, telif hakkı, marka, müşteri bilgileri ve sair tüm bilgiler “Gizli Bilgi” olarak kabul edilecek ve işbu Sözleşme süresince ve Sözleşme’nin sona ermesini takip eden 3 (üç) yıl boyunca Gizli Bilgi olarak değerlendirilecektir. Taraflar, Gizli Bilgiler’i gizli tutacak ve alıcı Taraf’ın, ifşa eden Taraf’ın önceden yazılı onayını alması veya söz konusu ifşaatin uygulanan kanunlar veya bir mahkeme emri tarafından gerekli kılınması halleri haricinde, herhangi bir üçüncü tarafa ifşa etmeyeceklerdir. DP’nin Gizli Bilgiler’i üyeler arasında çıkan uyumsuzluklarda diğer Kullanıcılar’ın yasal haklarını kullanabilmeleri amacıyla ve sadece bu kapsamla sınırlı olmak üzere uyumsuzluğa taraf olabilecek diğer Kullanıcılar’a iletebilme hakkı saklıdır.”

<https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

Sır saklama yükümlülüğünün ihlali durumunda elektronik pazaryeri işletmesi, hizmet sağlayıcıdan uğramış olduğu zararların tazminini talep edebilir.

4. TARAFLARIN SORUMLULUĞU

4.1. Genel Olarak Sorumluluk

Modern hukuk düzenleri, ilke olarak her borç ilişkisinde borç yanında bir de sorumluluk unsurunun varlığını zorunlu görmüştür. Hukuk dilinde sorumluluk, birbirinden farklı iki anlama gelmektedir. Sorumluluk, çok defa bir zarardan doğan tazmin yükümünü anlatır²²². Borçlar Kanunumuza göre, bu anlamı ile sorumluluğun ana kaynakları; haksız eylem, haksız zenginleşme, sözleşmeye aykırılık ve vekâletsiz işgörmedir²²³. İkinci anlamda sorumluluk, alacaklının borçluya ait malvarlığına el koyabilme iktidarındır. Burada bahis konusu olan, devlet kuvvetleri vasıtasıyla borçlunun, edimini yerine getirmeye zorlanabilmesidir²²⁴. Borç ve sorumluluk arasındaki fark, obje değişikliğinde görülmektedir: borç borçluyu, sorumluluk ise onun malvarlığını ilgilendirir ve hedef alır. Edim yükümü altına girerek borçlanan borçludur, sorumlu bulunan ise malvarlığıdır²²⁵. Bu açıdan borçlu, kural olarak bütün malvarlığı ile sorumludur. Böyle hallerde sınırsız sorumluluktan bahsedilir²²⁶. Burada alacaklı, borçlunun, ilke olarak bütün mallarına el koyabilir. Borçlu, borçlandığı edimi

*“Hizmetten faydalanırken, bizim hakkımızda veya Hizmet hakkında genel olarak kamuoyuna açıklanmayan Amazon İşlem Bilgileri gibi bilgileri elde edebilirsiniz (“Gizli Bilgiler”). (a) Gizli Bilgilerin tamamının münhasıran Amazon’un mülkiyetinde olmaya devam edeceğini, (b) Gizli Bilgileri sadece Hizmete katılmanız için makul olduğu ölçüde kullanacağımızı, (c) aksi takdirde **Gizli Bilgileri herhangi bir gerçek kişiye, şirkete veya sair üçüncü kişiye açıklamayacağımızı ve (d) Gizli Bilgilerin işbu Sözleşmede açıkça izin verilen haller dışında kullanılmasını veya ifşa edilmesini engellemek için makul tüm önlemleri alacağınızı kabul etmekteyiz. Önceden iznimizi yazılı şekilde almaksızın Hizmet hakkında basın açıklaması yapmanız veya kamuoyuna yönelik sair bir açıklamada bulunmanız, ismimizi, markalarımızı veya logolarımızı (tanıtım materyallerinde dahi) kullanmanız ya da aramızdaki ilişkiyi olduğundan farklı şekilde veya olmayan özellikler ekleyerek açıklayamazsınız.**”*

https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/help.html?itemID=201190440&ref=efph_201190440_cont_G2, (Çevrimiçi), 01.09.2018

²²² Selahattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu, Atilla Altop, **Tekinay Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, Yedinci Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993, s.23; Eren, **Borçlar Genel**, s.82-83

²²³ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.25

²²⁴ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.25; Eren, **Borçlar Genel**, s.83

²²⁵ Galip Sermet Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, (Doktora Tezi), İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1976, s.8

²²⁶ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.27; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.16; Reisoğlu, **Borçlar**, s.37

yerine getirmediği takdirde, alacaklıya karşı bütün malvarlığıyla sorumludur²²⁷. Buna karşılık sorumluluğun borçlunun veya sorumlu kişinin malvarlığındaki bir kısım mallar ile veya belirli bir mal ile ya da bir miktarla sınırlı olduğu haller de sınırlı sorumluluk söz konusudur²²⁸. Doktrinde, bir zararı tazmin yükümü anlamına gelen sorumluluğa “...den sorumluluk”; borçlunun malvarlığına el koyabilme iktidarını ifade eden sorumluluğa “...ile sorumluluk” denilmektedir²²⁹.

Herkes, hukukça korunan varlıklarında, özellikle mal ve şahıs varlığında meydana gelen zarara, ilke olarak bizzat katlanmak zorundadır²³⁰. Zararın başka bir kişiye aktarılmasını (yükletilmesini) haklı gösteren sebeplere, “sorumluluk sebepleri” denilmektedir. TBK. m.49’a göre, kusur, sorumluluk sebeplerinin başında gelmektedir. Hukuk düzeninin kınadığı bir davranışla, yani kendi kusurlu davranışı ile bir başkasına zarar veren kimse, bu zararı gidermek, onu tazmin etmek zorundadır²³¹. Diğer bir sorumluluk sebebi de sözleşmedir. Bir kimse sözleşme ile bir başkasının uğrayacağı zararı gidermeyi, yani tazmin yükümlülüğünü üzerine alabilir²³². Sigorta, kefalet ve garanti sözleşmeleri bu tür sözleşmelere örnek gösterilebilir. Bir kanun veya kanun hükmü de sorumluluk sebebi olabilir. Zararın başka bir kişiye yükletilmesi için, bunun kusurlu bir davranış veya sözleşmeden doğması gerekmeyip bir kanun veya kanun hükmü gereği gerçekleşen zarar, başka bir kişiye yükletilebilir. Kusursuz sorumluluk, sebep ve özellikle tehlike sorumluluğu, vekâleti olmadan başkası adına işgörme ve zorunlu sigorta halleri bu sorumluluk sebebine örnek gösterilebilir²³³.

Başlıca hukuki sorumluluk türleri, “kusur sorumluluğu”, “kusursuz sorumluluk” ve “hukuka uygun müdahaleden doğan sorumluluk (fedakârlığın denkleştirilmesi)”tur. Kusur sorumluluğunda, sorumluluk, zarar veren kişinin kusurlu davranışına dayanmaktadır²³⁴. Kusursuz sorumlulukta ise, sorumluluk kusur yerine kanunun

²²⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s.86

²²⁸ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.27-28; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.16-17; Reisoğlu, **Borçlar**, s.37-38; Eren, **Borçlar Genel**, s.87

²²⁹ Tekinay v.d., **Borçlar Genel**, s.26-27; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.16-17; Eren, **Borçlar Genel**, s.84

²³⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.511

²³¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.512

²³² Eren, **Borçlar Genel**, s.512

²³³ Eren, **Borçlar Genel**, s.512-513

²³⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.513

öngördüğü belirli bir olguya bağlanmakta ve sorumluluğu doğuran olayla zarar arasında sebep-sonuç ilişkisinin varlığı yeterli olmaktadır²³⁵. Kusursuz sorumluluk, hakkaniyet sorumluluğu, özen sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu olmak üzere üçe ayrılmaktadır²³⁶. Hukuka uygun müdahaleden doğan sorumlulukta sorumluluk sebebi, kusurlu bir davranış veya tehlikeli bir faaliyet değildir, burada hukuk düzeni değerler çatışmasında üstün değer kurtarılması için, bunun sahibine, düşük değer sahibinin hukuk alanına müdahale etme, ona zarar verme yetkisi tanımakta, ancak bu suretle bozulan çıkar dengesinin yeniden kurulması amacıyla hukuk alanına müdahale edilen, fedakârlıkta bulunan, dolayısıyla zarara uğrayan kimseye de tazminat hakkı verilmektedir²³⁷. Hukuka uygun müdahale sorumluluğunun başlıca örnekleri komşuluk ilişkisinden doğan müdahaleler ile zaruret halleridir²³⁸.

Sözleşmeden doğan özel bir yükümlülük, yani borç, yalnız borçlu tarafından ihlal edilebilir. İşte, özel (nispi) bir yükümlülüğe (borca) aykırı davranış sonunda borçlunun, alacaklıya vermiş olduğu zararı tazmin yükümlülüğüne, sözleşme sorumluluğu denir²³⁹. Sözleşme sorumluluğunda, zarar verenle zarar gören arasında zararın gerçekleşmesinden önce özel (nispi) bir hukuki ilişki vardır. Sorumluluk bu özel ilişkinin ihlalden doğmaktadır. Buna karşılık sözleşme dışı sorumlulukta, hukuk düzeninin herkese yüklediği genel ve objektif bir yükümlülüğün (ödevin) ihlalden doğan zarardan sorumluluk söz konusu olmaktadır²⁴⁰. Sözleşme dışı sorumlulukta genel ödevin ihlalden önce taraflar arasında sözleşme sorumluluğunda olduğu gibi bir ilişki mevcut olmayıp bu ilişki ancak zarar verici olayın gerçekleşmesinden sonra doğmaktadır.

4.2. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Sorumluluğu, Sorumluluk Muafiyeti ve Sorumsuzluk Anlaşması

Elektronik pazaryeri işletmesinin hangi hallerde sorumluluğunun doğacağını tespiti önemli bir konudur. Elektronik pazaryeri işletmesinin, sözleşme ilişkisi

²³⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.515

²³⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.518

²³⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s.530

²³⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s.531

²³⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s.532

²⁴⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.532

içerisinde bulunduğu hizmet sağlayıcılara ya da diğer kullanıcılara karşı hangi hallerde sorumlu olduğu, sözleşme ile üstlendiği yükümlülüklerle aykırı davranması ve bundan bir zarar doğması halinde bu zararı tazmin yükümlülüğü doğup doğmayacağı, sözleşmeden doğan sorumluluğu dışında haksız fiil sorumluluğu ya da kanundan doğan bir sorumluluğu söz konusu olup olmadığı, sorularına bu bölümde cevap bulunmaya çalışılacaktır.

Elektronik pazaryeri işletmesinin sorumluluğu bakımından iki önemli husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki sorumluluk muafiyeti, diğeri ise sorumluluğun sınırlandırılması hususudur. Hizmet sağlayıcı ve alıcı üyelerle imzalanmak üzere hazırlanan standart sözleşmelerde elektronik pazaryeri işletmesinin, elektronik ortamı kullanan kişiler tarafından sağlanan içeriklerden ve hizmet sağlayıcıların satışa sunduğu ürün ve hizmetlerden kaynaklanan herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığı belirtilmektedir²⁴¹. Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde elektronik pazaryeri işletmesinin üyelerine karşı sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğu önemli ölçüde sınırlandırılmaktadır²⁴². Elektronik pazaryeri işletmesinin sözleşmeden kaynaklı sorumluluğu kasıt ve ağır ihmal halleri dışında, yalnızca satıcıdan tahsil etmiş olduğu ücret ve komisyonların toplamı ile sınırlandırılabilen, bu miktarı aşan kısımlar için sorumluluğuna gidilemeyeceği yönünde düzenlemelere yer verilebilmektedir. Buna karşılık, hizmet sağlayıcının sorumluluğu bakımından herhangi bir sınırlama getirilmemektedir²⁴³.

²⁴¹ “Sizin Web Sitesi kanalıyla işlem yapmanız, üçüncü kişilerle ilişkiler tesis etmeniz, alım satım ve diğer şekillerle ticaret yapmanız, sizinle bizim aramızda, söz konusu işlemlerden kaynaklanan her hangi bir hukuki ilişki veya sorumluluk oluşturmaz. Bu işlemlerin tarafı ve sorumlusu sadece siz olacaksınız.” <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanici-kosullari-ve-sartlar.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018;

“...GittiGidiyor, bu sitede listelenen ürün ve/veya hizmetlerin sahibi veya satıcısı değildir. GittiGidiyor, kullanıcılar tarafından sağlanan içeriklerin ve satışa sunulan ürün ve hizmetlerin doğruluğu, kalitesi, güvenliği veya bu ürün ve/veya hizmetlerin yasal olup olmadığı hususunda herhangi bir beyan, garanti veya taahhütte bulunmamaktadır.” <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

²⁴² “GittiGidiyor’un bu sözleşmeden kaynaklanan sorumluluğu, kasıt ve ağır ihmali halleri hariç olmak üzere, işbu sözleşme tahtında, zarara yol açan olay tarihi itibarıyla GittiGidiyor’un kullanıcıdan varsa tahsil etmiş olduğu ücret ve komisyonların toplamı ile sınırlıdır” <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

²⁴³ “Siz, i) işbu sözleşmeye aykırı eylem veya işlemler ii) kullanacağınız marka, logo ve içerik iii) listelediğiniz ürün ve/veya hizmetler iv) yaptığınız reklam, promosyon, kampanya veya tanıtım ve v) yasal düzenlemelere aykırı eylem ve işlemler nedeniyle GittiGidiyor, GittiGidiyor çalışanları ve yöneticileri ile GittiGidiyor kullanıcılarının maruz kalabileceği maddi/manevi, doğrudan/dolaylı zararları ve yapmış olduğu tüm masrafları (yargılama giderleri ve avukatlık masrafları vb.),

4.2.1. Elektronik Pazaryeri İşletmesinin Sorumluluğu

Elektronik pazaryeri işletmesinin sorumluluğu, sözleşmeden doğan sorumluluk, sözleşme dışı sorumluluk ve diğer sorumluluk sebepleri olarak sınıflandırılabilir.

Taraflar arasında bir yükümlülük borç ilişkisi varsa, borçlu taraf bir verme, yapma, yapmama edimi borçlu ise ve bu borcunu gerektiği gibi ifa etmemesinden veya hiç ifa etmemesinden bir zarar doğmuş ise bu zarar, sözleşme sorumluluğunu düzenleyen kurallar çerçevesinde giderilir²⁴⁴. Elektronik pazaryeri işletmesi edimini gereği gibi veya hiç ifa etmediği takdirde bundan doğan zarardan sorumluluğu gündeme gelecektir.

Bir edim yükümü yükleyen borç ilişkilerinde bazı ifa arızaları tipik ve karakteristik sözleşme zararı ve kazanç kaybına yol açarlar²⁴⁵. İfanın yapılmaması veya gerektiği gibi olmamasından doğan ifa menfaati kaybı kazanç kaybı zararı ise müsbet zarardır²⁴⁶. Sonradan hükümsüz kalan ve özellikle ifada gecikme dolayısı ile dönülen bir akdin tasfiyesinde söz konusu olan zarar menfi zarardır²⁴⁷. Asli edim yükümü doğuran borç ilişkisi henüz kurulmamış ise özen gösterme yükümünün yerine getirilmemesi halinde söz konusu olan culpa in contrahendo sorumluluğun konusu olan zarar da menfi zarardır.

Elektronik pazaryeri işletmesinin haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde de sorumluluğu doğabilir. Hatta bazen her iki sorumluluğun yarışması da mümkündür. Diğer sorumluluk halleri ise fikri hakların ihlalinden, marka hukuku ve verinin korunması hukukundan ve benzerlerinden doğan sorumluluk halleridir.

harcamaları ve başta tazminat ve idari para cezası olmak üzere yapmış olduğu tüm ödemeleri, hiçbir yasal merciin hükmüne hacet kalmaksızın, GittiGidiyor'un ilk yazılı talebini müteakip 7 (yedi) gün içerisinde tüm fer'ileriyle birlikte nakden ve defaten ödemeyi gayri kabili rücu olarak kabul etmekteyiz."

<https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

²⁴⁴ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.132

²⁴⁵ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.132

²⁴⁶ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.132

²⁴⁷ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.132

4.2.1.1. Sözleşmeden Doğan Sorumluluk

Asli edim yükümlülüğü doğuran borç ilişkileri ile asli edim yükümlerinden bağımsız borç ilişkisi çerçevesinde bir zarar meydana gelirse bu zarar sözleşmeden doğan sorumluluk kurallarına göre giderilir²⁴⁸. Bir fiil, sadece bir sözleşme ihlali oluşturuyorsa, mutlak hak ihlali söz konusu değilse, hukuka aykırılık değil, sözleşmeye aykırılık söz konusu olur²⁴⁹. Bir edim yükümü yükleyen borç ilişkilerinde bazı ifa arızaları tipik ve karakteristik akit zararı ve kazanç kaybına yol açarlar. Borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi sorumluluğa yol açar.

Elektronik pazaryeri işletmesinin asli edim yükümlülüğü, işlettiği elektronik pazar işlevine sahip platformu elektronik ticaret faaliyetinde bulunmak isteyen hizmet sağlayıcının kullanımına sunmak ve sözleşme süresince kullanıma elverişli halde bulundurmak olduğundan ilk kullanıma sunulmasında olduğu gibi sözleşme süresince de ayıba karşı tekeffül borcundan söz etmek mümkündür. Elektronik pazaryeri işletmesinin ayıptan sorumluluğu bakımından elektronik pazaryeri işletmesinin kusurlu olması şart değildir.

Elektronik pazaryeri işletmesinin ayıptan sorumluluğu için elektronik pazaryerinde ayıp olarak nitelendirilecek eksiklik ya da bozuklukların bulunması gerekmekte olup elektronik pazaryeri işletmesinin ayıpları giderme borcunun hangi hal ve şartlarda doğacağına yukarıda “elektronik pazaryeri işletmesinin ayıpları giderme borcu” başlığı altında değinildiğinden burada tekrar üzerinde durulmayacaktır²⁵⁰.

Elektronik pazaryerinin ayıplı halde hizmet sağlayıcının kullanımına sunulması ya da sonradan ayıplı hale gelmesi durumunda hizmet sağlayıcının elektronik pazaryerine karşı ileri sürebileceği birtakım haklar söz konusudur²⁵¹. Bu haklardan

²⁴⁸ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.114

²⁴⁹ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.117

²⁵⁰ Bkz.: Üçüncü Bölüm, “3.Tarafların Borçları” “3.1.2. Ayıpları Giderme Borcu”

²⁵¹ TBK. m.113’e göre; “*Yapma borcu, borçlu tarafından ifa edilmediği takdirde alacaklı, masraflı borçluya ait olmak üzere edimin kendisi veya başkası tarafından ifasına izin verilmesini isteyebilir; her türlü giderim isteme hakkı saklıdır.*”

biri, hizmet sağlayıcının elektronik pazaryeri işletmesinden ayıbın giderilmesini talep etme hakkı, bir diğeri elektronik pazaryeri işletmesinden kullanmadaki eksiklik ile orantılı olarak abonelik ücretinin indirilmesini isteme hakkı²⁵² ve sonuncusu ise uğramış olduğu zararın giderilmesini isteme hakkıdır. Buna karşılık, elektronik pazaryeri sözleşmesinin niteliği itibarıyla aralarında benzerlik bulunan kira sözleşmesinden farklı olarak (kira sözleşmesinde kiralananın ayıpsız benzeriyle değiştirilmesini isteme hakkı mevcuttur) ayıbın giderilmesi yerine uygun bir süre içinde ayıpsız benzeriyle değiştirilmesini isteme hakkından²⁵³ ve hizmet sağlayıcının ayıbın giderilmesi için bizzat sisteme müdahale etmesinden²⁵⁴ söz etmenin mümkün olmadığı kanısındayız.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryeri işletmesinin ayıplı ifasından dolayı hizmet sağlayıcı ayıplı ifayı kabul ederek ayıptan doğan zararının tazminini isteyebileceği gibi bu ayıpların uygun bir süre içinde giderilmesini isteyerek giderilmediği takdirde sözleşmeden dönme ya da sözleşmeyi fesih hakkını kullanarak zararının tazminini isteyebilecektir²⁵⁵. TBK. m.112 uyarınca karine olarak elektronik pazaryeri işletmesinin kusurlu olduğu kabul edilmeli ve kusuru bulunmadığını ispat ederek tazmin sorumluluğundan kurtulabileceği kabul edilmelidir.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde elektronik pazaryeri işletmesinin ayıplardan sorumluluğunu daraltan ya da tümü ile ortadan kaldıran klozlara yaygın

Yapmama borcuna aykırı davranan borçlu, bu aykırı davranışının doğurduğu zararı gidermekle yükümlüdür.

Alacaklı, ayrıca borca aykırı durumun ortadan kaldırılmasını veya bu konuda masrafı borçluya ait olmak üzere kendisinin yetkili kılınmasını isteyebilir."

²⁵² Kiracının gerek teslimde mevcut gerekse sonradan ortaya çıkan ayıplar bakımından bir hakkı da kira bedelinin indirilmesini talep hakkıdır. Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.250

²⁵³ Kira sözleşmesinde kiraya verenin ayıptan sorumluluğunun doğduğu hallerde hem kiralayana hem de kiracıya birtakım haklar verilmektedir. Kira sözleşmesinde kiraya veren kiralananadaki ayıbı gidermek yerine uygun bir süre içinde ayıpsız benzeriyle değiştirilmesini isteyebilir. Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.245

²⁵⁴ Kira sözleşmesinde kiralananadaki ayıp kiraya veren tarafından uygun bir sürede giderilmediği takdirde kiracı ayıbı bizzat giderme imkanına sahiptir. Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.250

²⁵⁵ Kira sözleşmesinde kiracı sözleşmeden dönmesi veya usulüne uygun feshine bağlı olarak uğradığı zararı kiraya verenden talep edebilecektir. Buradaki tazmin edilecek zarar dönme halinde olumsuz zarar, fesih halinde olumlu zarar olacaktır. Ayrıca kiracı dönme ya da fesih cihetine gitmeksizin de kiralayanın kusurlu olması halinde olumlu zararının tazminini talep edebilecektir. Bkz.: Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.254

²⁵⁵ Yavuz, Acar, Özen, **Borçlar Özel**, s.254

olarak rastlanmaktadır. Bu klotların geçerliliği konusuna aşıağıda sorumluluğun sınırlandırılması başlığı altında değinileceğinden burada üzerinde durulmayacaktır.

Burada sözleşmeden doğan sorumluluk ile kastedilen elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasındaki elektronik pazaryeri sözleşmesinden doğan sorumluluktur. Elektronik pazaryeri üzerinden hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasında kurulan satış ya da işgörme sözleşmeleri açısından sorumluluk sözleşmelerin nispiliği ilkesi uyarınca sadece sözleşme taraflarına ait olacağı için üçüncü kişi konumunda bulunan elektronik pazaryeri işletmesinin bu sözleşmelerden doğan herhangi bir sorumluluğundan bahsedilemez²⁵⁶. Alıcı elektronik pazaryerinden almış olduğu ürünün kalitesi ve yasallığına ilişkin iddiasını elektronik pazaryeri işletmesine karşı ileri süremez, ileri sürmesi halinde de elektronik pazaryeri işletmesi, kendisinin herhangi bir garanti veya taahhütte bulunmadığı savunmasına dayanabilir.

4.2.1.2. Haksız Fiil Sorumluluğu

Elektronik pazaryeri işletmesinin sözleşmenin karşı tarafına ya da üçüncü kişilere haksız fiilleri ile verdiği zararlardan sorumluluğuna genel hükümlere göre karar verilecektir.

Haksız fiil sorumluluğunun doğabilmesi için failin kusurlu olması, eylemin hukuka aykırı olması, bir zarar bulunması, zarar sonucu ile eylem arasında illiyet (nedensellik) bağı bulunması gerekir²⁵⁷. Bir eylem bir başkası için haksız fiil zararına sebep olmuş, diğer bir deyişle bir kimsenin kişilik hakkını veya bir mutlak malvarlığı

²⁵⁶ Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde elektronik pazaryeri üzerinden gerçekleştirilen mal/hizmet satışlarında elektronik pazaryeri işletmesinin bu sözleşmelerin tarafı olmadığına, hizmet sağlayıcının alıcılara karşı borçlarını sözleşmeye uygun olarak ifasından satıcının sorumlu olacağına ve buna ilave olarak şayet satıcıdan kaynaklı bir nedenle elektronik pazaryeri bir zarara uğrar veya ödemede bulunmak zorunda kalırsa, ödemek zorunda kaldığı miktarı *satıcının diğer ürün veya hizmet satışlarından elde ettiği alacaklarından mahsup veya hapis etme hakkına açıkça yer verilmektedir*. Örneğin bir elektronik pazaryeri sözleşmesinde bu durum “...ürün ve/veya hizmeti zamanında, sitede belirttiği niteliklere uygun ve ayıpsız olarak teslim/ifa edeceği, alıcıların tüketici hukukundan kaynaklanan tüm hak ve yükümlülüklerinin muhatabının bizzat satıcının kendisinin olacağı ve alıcının talepleri ile uğrayacağı zarar ve ziyarı satıcının karşılayacağı...”; “satıcının diğer ürün veya hizmet satışlarından elde ettiği alacaklarından mahsup veya hapis etme hakkına sahip olacağı” şeklinde ifade edilmektedir. <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

²⁵⁷ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.116

hakkını ihlal etmiş ise kural olarak hukuka aykırıdır²⁵⁸. Kişilik hakkı mutlak bir haktır, mutlak haklar herkese karşı ileri sürülebildiğinden başkalarının mutlak hakkını ihlal etmeme bakımından genel bir davranış yükümünden söz edilebilir²⁵⁹. Zarar verme kastı ile gerçekleştirilen nisbî hak ihlallerinin de haksız fiil sorumluluğu çerçevesinde giderimi talep edilebilir²⁶⁰.

Elektronik pazaryeri işletmesinin sözleşme dışı haksız fiil sorumluluğu yer sağlayıcı sıfatıyla barındırdığı hizmet sağlayıcılara ait içeriklerin diğer kullanıcıların haklarını ihlal ettiği hallerde söz konusu olabilecektir. Bu hallerde elektronik pazaryeri işletmesinin sorumluluğu için haberdar olmasına rağmen hak ihlaline yol açan içeriği yayından çıkarmaması ya da içeriğe erişimi engellememesi gerekir. Burada sorumluluğu yol açan durum elektronik pazaryeri işletmesinin eylemsiz kalmasıdır.

Konuyla ilgili olarak Amerikan Federal Bölge Mahkemesi'nin Zeran V. America kararı önemlidir²⁶¹. Mahkeme; bir online bülten panosunda yayınlanan içerikten zarar gören Zeran'ın açtığı davada “Bir interaktif bilgisayar hizmetinin sağlayıcı veya kullanıcısı, başka bir bilgi içeriği sağlayıcısı tarafından sağlanan herhangi bir bilginin yayıncısı veya sözcüsü olarak değerlendirilmez.” diyerek davayı reddetmiştir. Bu durum AOL gibi ISS'lerin üçüncü tarafların hukuka aykırı bildirimlerinden yasal olarak sorumlu olmadığı anlamına gelmektedir.

²⁵⁸ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.116

²⁵⁹ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.116

²⁶⁰ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.117

²⁶¹ Olay, bir Amerikalı Online (AOL) bülten panosunda, bilinmeyen bir kişinin, 19 Nisan 1995'te Alfred P. Murrah Federal' in bombalanmasıyla ilgili tatsız, saldırgan sloganlar içeren “Naughty Oklahoma Tişörtleri” için bir reklam yayınlanmasıyla başladı. Mesajda, Seattle perakendecisi Kenneth Zeran'ın telefon numarasını içermekteydi. T-shirt'lerle ilgilenmeyen Zeran, ölüm tehditleri de dahil olmak üzere taciz edici telefon çağrıları almaya başladı. Bunun üzerine Zeran, AOL'un mesajı kaldırmasını ve geri çekilmesini talep etti. AOL sonunda sorunlu mesajı kaldırdı, ancak bir retraksiyon yayınlamadı. Zeran, daha sonra federal mahkemede dava açtı. Federal Bölge Mahkemesi; “Bir interaktif bilgisayar hizmetinin sağlayıcı veya kullanıcısı, başka bir bilgi içeriği sağlayıcısı tarafından sağlanan herhangi bir bilginin yayıncısı veya sözcüsü olarak değerlendirilmez.” diyerek davayı reddetti.

<https://mtsu.edu/first-amendment/article/613/zeran-v-america-online-inc-4th-cir>, (Çevrimiçi),

01.11.2018

4.2.1.3. Diğer Sorumluluk Sebepleri

4.2.1.3.1. Fikri Hakların İhlalinden Doğan Sorumluluk

Yer sağlayıcı konumunda bulunan elektronik pazaryeri işletmesinin sunucusuna içeriği bir fikri hakkı ihlal teşkil eden yükleme, yer sağlayıcının kendisinden kaynaklanan bir fikri hak ihlali olmamasına rağmen, sonrasında bildirme ya da haberdar edilmesi halinde içeriği çıkarmaz ve/veya erişimi engellemez ve hazır tutmaya devam ederse, böyle bir ihlal gerçekleşmiş olabileceğinden, yer sağlayıcı FSEK. m.66 v.d.'ndaki ilgili davalar ile karşı karşıya kalabilecektir²⁶².

4.2.1.3.2. Marka Hukukundan Doğan Sorumluluk

Elektronik pazaryeri işletmesinin, elektronik pazaryeri olarak işlettiği web sitesinde üçüncü kişilerce gerçekleştirilen tecavüzleri bildiği ya da bilebilecek durumda olduğunun kabulü halinde Marka Hukukuna dayalı olarak sorumluluğu cihetine gidilebilecektir. Bunun için tecavüzden haberdar edilmesi ve buna rağmen haklı veya yasal bir neden olmaksızın ihlal teşkil eden içeriğin web sitesinden çıkartılması ya da erişimin engellenmesi şeklinde olumlu bir davranışta bulunmayarak, tecavüz teşkil eden içeriği işletmecisi olduğu web sitesinden çıkartmamak suretiyle kusurlu davranması gerekmektedir²⁶³.

4.2.1.3.3. Verinin Korunması Hukukundan Doğan Sorumluluk

Veri işleme sürecinin hukuka uygunluğu hakkında karar veren, kendisine aktarılan verileri kendisi tarafından belirlenen amaçlar için kullanan, bu verilerden katma değer elde eden, verilerin ne kadar süre muhafaza edileceği ya da kimlerle paylaşılacağı gibi hususları belirleyen kişi, kişisel verileri kendi amaçları için işlediğinden veri sorumlusudur²⁶⁴. Elektronik pazaryeri işletmesi kişisel verileri kendi amaçları için işlediği takdirde veri sorumlusu olarak nitelenebilecektir.

²⁶² Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.141

²⁶³ YHGK 2013/1138 E., 2014/16 K. Bkz.:Gezder **İçerik Sağlayıcı**, s.144

²⁶⁴ Çekin, **KVK Hukuku**, s.51-52

Elektronik pazaryeri işletmesi yer sağlayıcı olarak, kişisel verileri kapsayan belirli içeriği hazır tutmakla, bu verilerin işleyeni olarak ta nitelendirilebilecektir (KVKK. m.3). Kişisel verilerin işlenmesi, sadece her bir aktif davranışla değil, aynı zamanda bir üçüncü şahsa ait bilgilerin depolanması, muhafaza edilmesi ile de, yani pasif olarak ulaşılır yapıldığında da geçerlidir.

Veri sorumlusu, veri işleme sürecinin sorumlusu olarak genel ilkelere uyumu sağlamak ve bu uyumu belgelendirmekle yükümlü kılınmakta, bu sayede veri işleme sürecinin amacını ve yöntemlerini belirleyen veri sorumlusuna bundan doğacak muhtemel riskler de yükletilmektedir²⁶⁵. Tüzel kişilerde veri sorumlusu, tüzel kişiliğin bizzat kendisidir. Kanundan doğan yükümlülükleri yerine getirecek olan ise tüzel kişiliği temsil ve ilzama yetkili veya ilgili mevzuatta belirtilen kişi veya kişilerdir²⁶⁶. Veri güvenlik sistemini gereği gibi kurmayan şirket yönetimi, bu sebeple doğan zararlardan sorumlu kılınacaktır²⁶⁷. Elektronik pazaryeri işletmesinin Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamındaki sorumluluğun yanı sıra özen sorumluluğu ya da kusur sorumluluğu çerçevesinde sorumluluğu da söz konusu olabilecektir²⁶⁸.

4.2.2. Kanundan Doğan Sorumsuzluk Hali (Sorumluluk Muafiyeti)

Teknolojinin ilerlemesi ile zarar riski çoğalınca klasik istisnai kusursuz sorumluluk hallerinin yetersiz kalması sonucunda ilgili yeni tekniklerce özel ek risklerin doğması halinde, bu risklerin, özel yasal düzenleme ile sorumluluğun ağırlaştırılmasını ve hatta bir tehlike sorumluluğunun unsurlarının yaratılmasını haklı kılacağı tehlike sorumluluğu halleri çoğalmıştır. Bugün ise giderek ağırlık kazanan yeni düşünceye göre, internet hizmetlerinin çeşitli türleri için bütün hukuk dallarını kapsayan yatay bir düzenleme ile sorumluluğu sınırlandıran kriterler yaratılmalı, yani hiçbir sorumluluk oluşturulmamalıdır²⁶⁹. Günümüzde dünyada internet araçlarının

²⁶⁵ Çekin, **KVK Hukuku**, s.13

²⁶⁶ Çekin, **KVK Hukuku**, s.169

²⁶⁷ Çekin, **KVK Hukuku**, s.148

²⁶⁸ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.149

²⁶⁹ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.8

korunmasına yönelik çeşitli savunmalar ve çabalar söz konusudur. Başkasına ait içeriği barındıran ve kontrolünde tutan araçların sorumluluğu ve buna getirilen muafiyet, en önemli hukuki konulardan birini teşkil etmektedir. Web sitelerindeki içerik bakımından internet aracı hizmet sağlayıcılarına sorumluluk muafiyeti tanınmakta olup muafiyetin temel gerekçesi, internette özgürlüğün sağlanmasına katkı sağlamaktır²⁷⁰.

Özellikle genel hukuk ilkelerinin yeni teknik alana uygulanmasının sakıncalarını gidermek için aracı hizmet sağlayıcılara getirilen sorumluluk muafiyeti düzenlemesi, bir özel sorumluluk rejimidir. Sorumluluk muafiyetinin yokluğu halinde araçlar, farkında bile olmadıkları içerikten dolayı hem medeni hem de cezai sorumluluk ile karşı karşıya kalabilecektir²⁷¹. Özel sorumluluk rejiminin olmaması halinde online araçlar çok büyük bir ticari risk taşıyabilecektir²⁷². Özel sorumluluk rejimi, araçların gerçekleştirdikleri online faaliyetlerine güven duymalarına esas teşkil etmektedir²⁷³. Sorumluluk muafiyetini öngören rejimin, bir yandan internet aracı hizmet sağlayıcılarının hukuka aykırı ya da ihlal/tecavüz eden içeriğin mevcudiyetini bilmeksizin sorumlu tutulmalarını önlediği, diğer yandan potansiyel mağdur tarafı uygun bir şekilde koruyarak dengeli bir çözüm sağladığı söylenmektedir²⁷⁴.

Elektronik Ticaret Kanunu’nda “aracı hizmet sağlayıcı” olarak tanımlanan elektronik pazaryeri işletmesi, elektronik pazaryeri kapsamında çeşitli hizmet ve içerikleri barındırmaktadır. Bu itibarla 5651 sayılı İnternet Kanunu anlamında “yer sağlayıcı” olduğunda kuşku bulunmamaktadır. Türk Hukukunda ETK. ve İnternet Kanunu’nda aracı hizmet sağlayıcı ve yer sağlayıcıya ilişkin sorumluluğu düzenleyen maddeler şu şekildedir:

6563 sayılı ETK. m.9 “(1) Aracı hizmet sağlayıcılar, hizmet sundukları elektronik ortamı kullanan gerçek ve tüzel kişiler tarafından sağlanan içerikleri kontrol etmek, bu içerik ve içeriğe konu mal veya hizmetle ilgili hukuka aykırı bir

²⁷⁰ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.155

²⁷¹ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.7

²⁷² Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.7

²⁷³ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.8-9

²⁷⁴ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.155

faaliyetin ya da durumun söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.”

6563 sayılı ETK. m.10 “(1) Hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcı:

a) Bu Kanun çerçevesinde yapmış olduğu işlemler nedeniyle elde ettiği kişisel verilerin saklanması ve güvenliğinden sorumludur.

b) Kişisel verileri ilgili kişinin onayı olmaksızın üçüncü kişilere iletemez ve başka amaçlarla kullanamaz.”

5651 sayılı İnternet Kanunu m.5 “(1) Yer sağlayıcı, yer sağladığı içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.

(2) Yer sağlayıcı, yer sağladığı hukuka aykırı içerikten, ceza sorumluluğu ile ilgili hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu Kanunun 8 inci ve 9 uncu maddelerine göre haberdar edilmesi halinde ve teknik olarak imkân bulunduğu ölçüde hukuka aykırı içeriği yayından kaldırmakla yükümlüdür.”

Aracı yer sağlayıcı ve yer sağlayıcı statüsüne sahip olan elektronik pazaryeri işletmesi, büyük verilerin barındırılmasında işlemlerin otomatikleştirilmiş teknik ile yürütmesi nedeniyle kural olarak onlardan hiçbir bilgiye sahip olmadığı ve bundan dolayı önleyici denetlemenin mümkün olmadığı, yani önleyici bir bilgi edinmesinin beklenemeyeceği gerekçesi ile yasal olmayan içerikten sorumlu tutulmamaktadır²⁷⁵. Buna karşılık elektronik pazaryeri üzerindeki hakimiyeti nedeni ile somut bilgilerin bilgisi mevcut olur olmaz gecikme olmaksızın içeriği hemen çıkarmak veya engellemek zorunda olacaktır²⁷⁶.

Yer sağlayıcıya üçüncü kişinin hukuka aykırı davranışı nedeni ile bir sorumluluk yüklenip yüklenmeyeceği noktasında yer sağlayıcının muhtemel bir sorumluluğuna gerekli özen ışığında karar verilecektir. Elektronik pazaryeri işletmesinin yer sağlayıcı sıfatı ile üçüncü kişilere karşı sorumluluğu iki farklı riziko senaryosuna işaret etmektedir²⁷⁷:

²⁷⁵ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.191

²⁷⁶ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.191

²⁷⁷ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.139

Hukuka aykırı fiil: Bir yandan barındırma aracılığıyla diğer yandan herhangi bir üçüncü kişinin çağırmasıyla oluşturulan, hak sahibi tarafından onaylanmayan çoğaltmalar aracılığıyla marka ya da fikri hakların ihlali durumunda içerik sakıncalı değilse de bu içeriğin çoğaltılması veya yayımlanması faaliyeti hukuka aykırıdır.

Hukuka aykırı içerik: Üçüncü kişinin alımı için hazır tutulan içeriğin, mesela şiddet yanlısı ya da çocuk pornografisi karakteri nedeniyle, hukuka aykırı olması halinde içerik zaten hukuka aykırı olmaktadır.

Görüldüğü gibi sorumluluk muafiyeti düzenlemesindeki asıl amaç, hizmet sağlayıcının üçüncü kişilerin onun tarafından sağlanan hizmet aracılığıyla hukuka aykırı bilgilere erişebilmesi ve/veya aslında içeriğe göre sakıncalı olmayan bilgilerin haksız şekilde sahiplenilebilmesinde sorumluluğun sınırlandırılmasıdır²⁷⁸.

Gerek 6563 sayılı ETK., gerekse 5651 sayılı İnternet Kanunu'nun amacı, internet hizmet sağlayıcının hukuki değerleri doğrudan doğruya ihlalinde muafiyet getirmek olmayıp, sorumluluktan muafiyeti başkasına ait içeriğe özgülemektir²⁷⁹. Sorumluluğun sınırlandırılması hakkındaki düzenlemelerin amacı, üçüncü kişi için içeriği hazır tutan hizmet sağlayıcıyı, kullanılan elektronik sistemin güvenliğine genel gerekliliklerden tamamen veya kısmen muaf tutmak değildir. Sorumluluğun sınırlandırılması hakkındaki düzenleme sistemi, sadece teknik hizmet edimlerini sağlayan sağlayıcıyı, onun kontrolü altında olmayan ve zaten genellikle de kontrol edilemeyen hukuka aykırı olan veya ihlal/tecavüz teşkil eden, başkasına ait içerik için sorumlu olmaktan korumaktır²⁸⁰. 5651 sayılı İnternet Kanunu ile sağlayıcı tarafından tamamen kontrol edilen kendisine ait sistemdeki, mesela bir virüs gibi, zararlı içeriğin varlığı sebebiyle üçüncü şahsın uğradığı zararlar için bir sorumluluk sınırlandırması amaçlanmamış ve böylece dışarıda bırakılmamıştır²⁸¹.

Sorumluluk muafiyetinin söz konusu olabilmesi için bir takım olumlu ve olumsuz koşullara ihtiyaç bulunmaktadır. Olumlu koşullar; bağlantı sağlama ve

²⁷⁸ Gezder, *İçerik Sağlayıcı*, s.154

²⁷⁹ Gezder, *İçerik Sağlayıcı*, s.156

²⁸⁰ Gezder, *İçerik Sağlayıcı*, s.169-170

²⁸¹ Gezder, *İçerik Sağlayıcı*, s.170

içeriğin başkasına ait olmasıdır²⁸². Bağlantı sağlama, bir hizmetin alıcısı tarafından sağlanan bilgilerin barındırılmasından oluşan bir bilgi toplumu hizmetinin sağlandığı durumdur. Başkasına ait içerik, hizmet sağlayıcının bir kullanıcısı tarafından sağlanan içeriktir. Bir kullanıcısı tarafından sağlanan ifadesinden ise hizmet sağlayıcının bu içeriği esas olarak hiç değiştirememiş olması anlaşılmalıdır²⁸³. Sorumluluk muafiyetinin olumsuz koşulları ise; bağlantı sağladığı içeriği benimsediğinin veya kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını amaçladığının sunuş biçiminden açıkça belli olmasıdır²⁸⁴. Burada teknik açıdan kontrol ve etki imkanları karar verici olmaktadır. Yer sağlayıcı, barındırdığı hukuka aykırı faaliyetin ya da içeriğin gerçek bilgisine sahipse, bağlantı sağladığı içeriği benimsediği söylenebilecektir²⁸⁵. Kullanıcı, yer sağlayıcının emrinde veya onun tarafından denetleniyorsa, yer sağlayıcının, bağlantı sağladığı başkasına ait içeriği benimsediğinin açıkça belli olduğu söylenebileceğinden, sorumluluk muafiyetinden yararlanamayacaktır²⁸⁶. Hizmet sağlayıcı, bildirme ya da haberdar edilmesi halinde derhal içeriği çıkarmazsa ve/veya erişimi engellemezse kullanıcının başkasına ait içeriğe ulaşmasını amaçladığı söylenebilecek ve sorumluluk muafiyeti ortadan kalkacaktır²⁸⁷. Bu halde hizmet sağlayıcı genel hükümlere göre sorumlu olacaktır²⁸⁸.

Elektronik pazaryerlerine getirilen bu sorumsuzluk (sorumluluk muafiyeti) hükmü, temel olarak elektronik pazaryerlerinin işletmekte olduğu portalda mevcut tüm içerikleri kontrol etmelerine imkân bulunmaması nedenine dayanmaktadır. Önemle belirtmek gerekir ki söz konusu sorumluluk muafiyeti hükmü, haksız fiillere ilişkin sorumsuzluk sağlamaktadır.

Elektronik pazaryeri işletmesinin barındırdığı içerik nedeniyle sahip olduğu sorumluluk muafiyetine elektronik pazaryeri standart sözleşmelerinde yer

²⁸² Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.176-177

²⁸³ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.179

²⁸⁴ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.183

²⁸⁵ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.185

²⁸⁶ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.189

²⁸⁷ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.190-191

²⁸⁸ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.195

verilmektedir²⁸⁹. Düzenlemenin bu şekilde yapılmasının altında yatan temel düşünce, elektronik pazaryerinin kullanıcılar tarafından sağlanan içerik, ürün ve hizmetlerin tümünü kontrol etme imkanının bulunmaması ve satıcı üye ile alıcı üye arasında kurulan sözleşme ilişkisi bakımından sözleşmenin tarafı olmayan elektronik pazaryeri işletmesinin, nisbîlik ilkesi²⁹⁰ uyarınca herhangi bir sorumluluğunun bulunmamasıdır.

²⁸⁹ “SİTE üzerinden, Alibaba.com.tr kendi kontrolünde olmayan ve başkaca üçüncü kişilerin sahip olduğu ve işlettiği başka web SİTE'lerine ve/veya başka içeriklere link verilebilir. Bu linkler KULLANICI'lara ve ÜYE'lere yönelme kolaylığı sağlamak amacıyla konmuş olup herhangi bir web sitesini veya o siteyi işleten kişiyi desteklememektedir. Link verilen web sitesinin içerdiği bilgilere yönelik herhangi bir türde bir beyan veya garanti niteliği taşımamaktadır. **SİTE üzerindeki linkler vasıtasıyla erişilen web siteleri ve içerikleri hakkında Alibaba.com.tr olarak herhangi bir sorumluluğu bulunmaz ve bu sitelerin kullanımıyla doğabilecek zararlar, KULLANICI'ların ÜYE'lerin kendi sorumluluğundadır.** Alibaba.com.tr bu tür link verilen web SİTE'lerine erişimi, kendi yazılı muvafakatine bağlayabileceği gibi, Alibaba.com.tr tarafından uygun görülmeyen linklere erişimi her zaman kesebilir.

SİTE dâhilinde üçüncü kişiler tarafından sağlanan hizmetlerden ve yayınlanan içeriklerden dolayı Alibaba.com.tr, işbirliği içinde bulunduğu kurumların, Alibaba.com.tr çalışanlarının ve yöneticilerinin, Alibaba.com.tr yetkili satıcılarının sorumluluğu bulunmamaktadır. **Herhangi bir üçüncü kişi tarafından sağlanan ve yayınlanan bilgilerin, içeriklerin, görsel ve işitsel imgelerin doğruluğu ve hukuka uygunluğunun taahhüdü bütünüyle bu eylemleri gerçekleştiren üçüncü kişilerin sorumluluğundadır.** Alibaba.com.tr, üçüncü kişiler tarafından sağlanan hizmetlerin ve içeriklerin güvenliğini, doğruluğunu ve hukuka uygunluğunu taahhüt ve garanti etmemektedir”. <https://alibaba.com.tr/conditions-of-use>, (Çevrimiçi), 01.09.2018;

“SteelOrbis, 5651 sayılı yasa kapsamında “yer sağlayıcı” statüsündedir ve **tarafınızdan sağlanan içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.** Web Sitesi kanalıyla yaptığınız işlemlerin kaçakçılık, gümrük mevzuatına aykırılık, hakaret, kişisel verileri hukuka aykırı olarak ele geçirme veya diğer bir şekilde suç teşkil eden bir eylem olması halinde, bu fiillere ilişkin tüm cezai sorumluluklar tarafınıza aittir. Web Sitesi’ni kullanarak yaptığınız işlemlerin hukuki tüm sorumluluğu da tek başına size aittir. **SteelOrbis’in ne size, ne işlem yaptığınız kişilere ve ne de diğer üçüncü kişilere karşı hiç bir sorumluluğu yoktur.** Buna rağmen SteelOrbis’in sorumlu tutulduğu durumlarda, SteelOrbis’in size rücu hakkı vardır.” <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-kosullari-ve-sartlar.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018;

“ “Portal”, “Üye”ler tarafından “SAHİBİNDEN Veritabanı”na yüklenen “İçerik”lerin görüntülenmesi esastıyla çalışmaktadır. “SAHİBİNDEN”, “Kullanıcı”lar tarafından görüntülenilen ilan ve “İçerik”lerin hiçbir koşulda doğruluğunu, gerçekliği, güvenliğini ve hukuka uygunluğunu garanti etmemektedir. Söz konusu ilan ve “İçerik”ler dolayısıyla “SAHİBİNDEN”in herhangi bir sorumluluğu bulunmadığını, ortaya çıkabilecek zararlardan ötürü “SAHİBİNDEN”in hiçbir tazmin yükümlülüğü olmayacağını “Kullanıcı”lar kabul ve beyan etmektedir.” <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018;

²⁹⁰ Borçlar hukukunun konusu, özel borç ilişkileridir. Borç ilişkilerinden doğan alacak hakkı ise, aynı haklarla kişilik haklarının aksine, hukuki niteliği itibarıyla nispi bir haktır. Alacaklı, bu hakkı, sadece borçluya karşı ileri sürebilir. Üçüncü kişiler, borç ilişkisiyle ilke olarak borç altına girmedikleri, bir hak kazanmadıkları için, bu hakkın onlara karşı ileri sürülmesi, istisnai haller dışında söz konusu olamaz. Bkz, Eren, **Borçlar Genel**, s.18

4.2.3. Sorumsuzluk Anlaşmaları ve Elektronik Pazaryeri Sözleşmelerindeki Sorumsuzluk Klozları

4.2.3.1. Genel Olarak Sorumsuzluk Anlaşmaları

Kanun koyucu, TBK.'nın 112. maddesi ile her türlü borca aykırılıktan ötürü borçluyu sorumlu tutmuştur. Sorumluluğun kapsamı, borçlunun kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının uğradığı zararı tazminden ibarettir. Her ne kadar kanun koyucu tarafından borçlu için böyle bir sorumluluk getirilmiş ise de, borçlunun alacaklı ile yapacağı, TBK. m.115 kapsamındaki sorumsuzluk anlaşması ile borçlunun borca aykırı davranışından doğan sorumluluğunun kısmen veya tamamen kaldırılabilmesine imkân verilmiştir.

Sorumsuzluk anlaşmaları, sözleşmenin ihlâlinden doğan zararın gerçekleşmesinden önce alacaklı ve borçlu arasında açık veya örtülü olarak yapılan ve ileride alacaklı lehine ortaya çıkma ihtimali bulunan tazminat talebinin doğmasına tamamen veya kısmen engel olan, bağımsız ya da asıl sözleşmeye ek olarak yapılan anlaşmalar olarak tanımlanabilir²⁹¹.

Geçerli bir sorumsuzluk anlaşması yapan tarafların amacı, borçlunun ileride herhangi bir tazminat talebine muhatap olmamasıdır²⁹². Burada edimin hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi halinde, borçlu aleyhine birtakım sonuçların doğması önlenmektedir. Ancak, sorumsuzluk anlaşması ile borçlunun sözleşmeden doğan asli edim yükümü hiçbir şekilde azaltılmış, hafifletilmiş veya değiştirilmiş olmadığı gibi; bu anlaşma borçlunun, edimin gereği gibi ifası hususunda göstermesi gereken özen yükümüne de tesir etmez²⁹³.

Borçlu, kendi davranışından doğan sorumluluğunu önceden yapacağı bir anlaşmayla sınırlandırabilir veya kaldırabilir, aynı şekilde TBK. m.116 uyarınca

²⁹¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.1112; Meral, **Sorumsuzluk**, s.1144

²⁹² Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.8

²⁹³ Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.9; Elif Ayan, “Genel İşlem Koşullarındaki Sorumsuzluk Kayıtlarının Hukuken Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XX, Y. 2016, Sa.3, s.5

yardımcı kişilerin fiillerinden ötürü doğacak sorumluluğunu da tamamen veya kısmen kaldırabilir.

Sorumsuzluk anlaşması hukuki niteliği itibariyle tek taraflı bir işlem değil, iki taraflı bir hukuki işlem ve bir sözleşmedir. Sözleşmesel karakteri doğrultusunda sorumsuzluk anlaşmasının kurulabilmesi için tarafların karşılıklı ve birbirine uygun beyanları aranır²⁹⁴. Sorumsuzluk anlaşması, alacaklı yönünden bir tasarruf işlemi; borçlu yönünden ise bir kazandırıcı işlemidir²⁹⁵. Bu anlaşmanın konusu, alacaklının malvarlığında ileride meydana gelecek bir tazminat (alacak) hakkıdır.

Sorumsuzluk anlaşması, bir sözleşme olması itibariyle, etkilerini sözleşmenin tarafları arasında doğurur ve sözleşme ilişkisinin tarafı olmayan üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez²⁹⁶. Bu temel ilkenin bazı önemli istisnaları bulunmaktadır. Üçüncü kişi yararına sözleşme kurumu, üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme teorisi ve edim yükümlülüğünden bağımsız borç ilişkisi teorisi sayesinde sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişilere de sorumsuzluk anlaşması etki edebilmektedir²⁹⁷.

Taraflar sorumsuzluk anlaşmasını bağımsız bir anlaşma olarak ya da mevcut bir sözleşme hükmü (klozu) olarak yapabilirler. Her iki halde de sorumsuzluk anlaşmasının geçerliliği, esas sözleşmenin geçerliliğine bağlıdır²⁹⁸. Uygulamada sorumsuzluk anlaşmalarına genellikle genel işlem koşulları arasında yer verilmektedir.

Sorumsuzluk anlaşmasının geçerliliği, herhangi bir şekil şartına bağlı değildir. Bu sebeple sorumsuzluk anlaşması sadece yazılı olarak değil, aynı zamanda sözlü olarak ve hatta susma yoluyla dahi kararlaştırılabilecektir²⁹⁹. Asıl sözleşmenin geçerliliği özel bir şekil şartına bağlı olsa bile sonuç değişmez. Ancak taraflar ya da taraflardan biri sorumsuzluk anlaşması olmadan sözleşmeyi kurma iradesine sahip değilse, sorumsuzluk anlaşması taraflar arasındaki sözleşmede sübjektif esaslı nokta

²⁹⁴ Nilgün Başalp, “**Sorumsuzluk Anlaşmaları**”, (Doktora Tezi), İstanbul 2009, s.27

²⁹⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.1113; Meral, **Sorumsuzluk**, s.1148; Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.12-13; Başalp, **Sorumsuzluk**, s.34; Ayan, **GİK Sorumsuzluk**, s.6

²⁹⁶ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.33

²⁹⁷ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.33

²⁹⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s.1114; Meral, **Sorumsuzluk**, s.1146

²⁹⁹ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.35; Ayan, **GİK Sorumsuzluk**, s.7

olma özelliğine sahip olacağından bu ihtimalde artık baskın görüş doğrultusunda uyulması zorunlu şekil şartının kapsamına sorumsuzluk anlaşması da dahil edilmelidir³⁰⁰. Bir esas sözleşme ilişkisinin varlığına ihtiyaç göstermeyen yalın sorumsuzluk anlaşmalarında da, sıhhat şekline uyma zorunluluğu yoktur.³⁰¹.

Uygulamada sorumsuzluk anlaşması genellikle, esas sözleşme ile birlikte ve esas sözleşmenin kurulduğu anda meydana getirilir. Fakat bu anlaşmanın, esas sözleşme ilişkisinin devamı sırasında da meydana getirilmesine bir engel yoktur. Sorumsuzluk anlaşması, sözleşmenin yapıldığı sırada veya en geç borca aykırılık ve zarar doğmadan önce yapılmalıdır³⁰². Sözleşmeye aykırılığın ve zararın meydana gelmesinden, yani sorumluluğun doğmasından sonra, alacaklının, borçlu ile anlaşarak tazminat isteminden kısmen veya tamamen vazgeçmesi bir sorumsuzluk anlaşması değildir; hukuki mahiyeti itibariyle ya bir sulh anlaşmasıdır ya da alacaklının borçluyu ibra etmesidir³⁰³.

Sorumsuzluk anlaşmaları ile sorumluluk miktar, konu, kişi, malvarlığı ve zaman açısından da sınırlandırılabilir. Aynı sorumsuzluk klotunda birden fazla sınırlandırmanın yapılması mümkündür³⁰⁴.

Sorumsuzluk anlaşmaları, niteliği itibariyle sözleşme serbestisi ilkesine tabi olsa da Türk Borçlar Kanunu'nda mutlak bir hak olarak tanınmamış kanun koyucu tarafından birçok sınırlandırmaya tabi tutulmuştur. Kanun tarafından getirilen sınırlandırmalara aykırı olarak yapılan sorumsuzluk anlaşmaları geçersizlik yaptırımına tabi tutulacaktır.

Türk Borçlar Kanunu'nun sorumsuzluk anlaşmalarına ilişkin olarak getirdiği sınırlandırmalar ilk olarak TBK. m.115 ve 116'daki sınırlandırmalardır. Sözleşme yapma serbestisi kapsamı dahilinde yapılan sorumsuzluk anlaşmalarına getirilen ilk sınırlama kusur yönünden getirilmiştir. Kusur hem haksız fiilden sorumlulukta hem de

³⁰⁰ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.37-38

³⁰¹ Eren, Borçlar Genel, s.1114; Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.42

³⁰² Eren, Borçlar Genel, s.1114; Meral, **Sorumsuzluk**, s.1151; Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.43; Başalp, **Sorumsuzluk**, s.41

³⁰³ Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.42-43

³⁰⁴ Meral, **Sorumsuzluk**, s.1153; Başalp, **Sorumsuzluk**, s.44-46

sözleşmenin ihlalden doğan sorumlulukta temel bir ölçüttür³⁰⁵. Haksız fiil sorumluluğunda kusur, hukuk düzeninin yüklediği mükellefiyetlerin kasten ya da ihmalle fail tarafından ihlal edilmesidir. Sözleşmeden doğan sorumlulukta ise kusur, sözleşmenin yüklediği mükellefiyetlerin kasten ya da ihmalle borçlu tarafından ihlal edilmesidir³⁰⁶. TBK. m.115/I'e göre,

“Borçlunun ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.”

Borçlar Kanunu borçlunun kendi davranışından doğan sorumluluk ile ilgili olarak yapılacak sorumsuzluk anlaşmalarına ilişkin olarak kusurun derecesine göre bir ayırım yapmıştır. Borçlu, borçlanmış olduğu edimin ifasını, kasten³⁰⁷ veya ağır ihmali³⁰⁸ ile imkânsız hale getirmişse, önceden yapılmış olan sorumsuzluk anlaşması geçersiz, yani batıldır³⁰⁹. Borçlunun ifayı hafif ihmali ile imkânsız hale getirmesi halinde sorumlu olmayacağına ilişkin sorumsuzluk anlaşması ise ilke olarak geçerlidir³¹⁰. Ancak borçlunun alacaklı ile hizmet sözleşmesinden kaynaklanan herhangi bir borç sebebiyle sorumlu olmayacağına ilişkin olarak önceden yaptığı her türlü anlaşma kesin olarak hükümsüzdür (TBK. m.115/II). Aynı şekilde, TBK. m.115/III'e göre uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya san'at, ancak kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşma kesin olarak hükümsüzdür. TBK. m.116'da ise önce,

“Borçlu, borcun ifasını veya bir borç ilişkisinden doğan hakkın kullanılmasını, birlikte yaşadığı kişiler ya da yanında çalışanlar gibi yardımcılara kanuna uygun surette bırakmış olsa bile, onların işi yürüttükleri sırada diğer tarafa verdikleri zararı gidermekle yükümlüdür”

³⁰⁵ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.132

³⁰⁶ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.132-133

³⁰⁷ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.1139-141

³⁰⁸ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.148

³⁰⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s.1115

³¹⁰ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.152

denilmek sureti ile borçlunun yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluğu düzenlenmiştir. Takiben II'nci bendde yardımcı kişilerin ağır kusurlarıyla sebep oldukları zararlardan ötürü sorumsuzluk anlaşması yapılabileceği düzenlenmiş, III'ncü bendde ise 115/III'e paralel olarak yetkili makamlarca verilen izinle yürütülen hizmet, meslek veya sanat dolayısıyla yardımcı kişinin sebep olduğu zararlarda sorumsuzluk anlaşması yapılamayacağı düzenlenmiştir.

Borçlar Hukukunda sorumsuzluk anlaşmalarını sınırlayan bu emredici düzenlemelerin dışında başka emredici hükümler de bulunmaktadır. Satıcının zapta ve ayıba karşı tekeffül borcunu düzenleyen TBK. m.221, artırma yoluyla satıma ilişkin TBK. m.280, İşçinin Kişiliğinin Korunması başlıklı TBK. m.417 ve devamı maddeleri, otel işletenin sorumluluğuna ilişkin TBK. m.576 gibi genel hükümler; ayrıca tüketici sözleşmelerinde haksız şart denetimini öngören TKHK. m.6 emredici nitelikte düzenlemelerdir.

Gerek bireysel sözleşme biçiminde meydana getirilen sorumsuzluk anlaşmalarında, gerekse Genel İşlem Koşullarında yer alan ve karşı sözleşen tarafından muhtevasının benimsendiği kabul edilen sorumsuzluk kayıtlarında, bazı hallerde çok geniş kapsamlı ifadeler yer verilebilir. Sorumsuzluk anlaşmasının hangi kusur derecesine ilişkin olduğu açıklanmaksızın, “zarar halinde borçlunun sorumluluktan kurtulacağı” “borçlunun sorumluluğu kabul etmediği” yolundaki anlaşmalar mutlak surette geçersiz olmayıp borçluyu yalnız hafif ihmal ile verilen zararlar bakımından tazminat yükümünden kurtarmalarına rağmen, kasıt veya ağır ihmal ile verilen zararlar bakımından geçerli değildirler³¹¹. Buna karşılık Kanun'un emredici hükmüne rağmen borçlunun “kasıt ve ağır ihmalinden sorumlu olmayacağı” şeklinde yapılan sorumsuzluk anlaşması yapıldığı andan itibaren hiçbir hüküm doğurmaz; borçlu, yalnız hafif ihmal ile bile zarara sebebiyet verse sorumsuzluk anlaşmasından yararlanamaz³¹².

³¹¹ Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.91

³¹² Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.101

Sorumsuzluk anlaşmasının kanunda düzenlenen hali, sözleşmesel sorumluluk alanında ortaya çıkan durumlarla ilgilidir³¹³. Kişiler arasında bir sözleşme ilişkisi bulunmaksızın veya bulunsa bile sözleşme ihlal edilmeden sözleşme ilişkisi haricinde hukuka aykırı bir davranışla başkasına zarar verilmesi halinde haksız fiil sorumluluğundan bahsetmek gerekir Sözleşme dışında kalan sorumluluk alanında ise, sorumsuzluk anlaşması yapılabilmesi hali tartışmalıdır³¹⁴.

Bazı hallerde tazminat yükümünü doğuran zarar verici eylem hem haksız fiil hem de taraflar arasında önceden mevcut bir sözleşmenin ihlalini teşkil edebilir. Böylece zarar gören, aynı zarar için farklı hukuki sebeplerden doğan iki ayrı talep hakkına sahip olabilir. Bunun tipik örneği bir operatör doktorun ameliyatta kusurlu davranışı sonucu hastanın sakat kalmasıdır. Burada operatör doktorun kusurlu eylemi hem aradaki vekâlet sözleşmesine aykırılık hem de haksız bir fiil teşkil eder³¹⁵. İsviçre-Türk hukuklarında hâkim olan görüş burada taleplerin yarışmasını kabul etmektedir. Bu durumda zarar gören zararını ister haksız fiil, isterse sözleşmenin ihlali hükümlerine dayalı olarak talep edebilir. Sözleşmeden ve haksız fiilden doğan taleplerin yarışması, sorumsuzluk anlaşması bakımından bir problem ortaya çıkarmaktadır. Doktrindeki hâkim görüşe göre, sözleşmesel sorumluluğun haksız fiil sorumluluğu ile yarıştığı halde, sözleşmesel sorumluluğu sınırlandırıcı veya kaldırıcı sorumsuzluk anlaşmalarının bazı şartlarla haksız fiil sorumluluğu için de geçerli

³¹³ Meral, **Sorumsuzluk**, s.1164

³¹⁴ Bu konuda üç farklı görüş bulunmaktadır. Temelini Fransız Hukukundan alan bir görüşe göre, haksız fiiller konusunda sorumsuzluk anlaşması söz konusu olamaz. Zira sözleşmeye dayanan bir yükümün ihlalinin sonuçlarını belirleyebilmek hususunda taraflara tanınan belirli serbesti, sözleşme dışı sorumluluk alanında yoktur. Haksız fiil sorumluluğuna ilişkin hükümler, emredici hukuk kurallarındandır ve tarafların iradesinden değil kanundan doğup kamu düzenine ilişkindirler. Bkz.: M. İlhan Alıak, “Mesuliyetten Kurtulma Kayıtları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C:35, Sa.1-4, 1969, s.332-333

Diğer bir görüşe göre, bazı sınırlamalarla sorumsuzluk anlaşması yapılabilmelidir. Rızanın hukuka uygunluk sebebi sayıldığı ve sorumluluğu ortadan kaldırdığı ölçüde, haksız fiiller alanındaki sorumsuzluk anlaşmaları mümkün olmalıdır. Yine bu görüşe göre sorumsuzluk anlaşmasının yapılmasına neden olan zarar kişinin malvarlığını kapsıyorsa, yapılan anlaşma geçerli, ancak şahıs varlığına ilişkin ise geçersizdir. Bu görüşün temelinde ise, şahıs varlığına ilişkin zararlar TMK. m.23’ün belirleyici olması bulunmaktadır. Bkz.: Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.114

Son görüşe göre ise, haksız fiillerde yapılacak sorumsuzluk anlaşmalarının herhangi bir kısıtlama olmaksızın geçerli sayılacağı kabul edilmektedir. Buna göre, sözleşme serbestisi gereği, karşılığında menfaat elde edecek kişinin sorumsuzluk anlaşması yapabilmesi kabul edilmiştir. Bu görüşe göre, zararın malvarlığında veya şahıs varlığında meydana gelmesi önemli değildir. Bkz.: Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.113, dn.7

³¹⁵ Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.116; Meral, **Sorumsuzluk**, s.1166

olduğu kabul edilmektedir. Haksız fiil sorumluluğunun da sınırlanması için, yapılan haksız fiilin, zarar görenin malvarlığına yapılması ve hafif kusur ile yapılmış olması gerekir. Ancak bu hallerde sözleşmesel sorumluluk için yapılan sorumsuzluk anlaşması haksız fiil sorumluluğu için de geçerli olacaktır³¹⁶.

Sorumsuzluk anlaşmaları TBK m.115 ve 116'daki sınırlandırmaların haricinde emredici hükümlere aykırılık, ahlaka aykırılık, kamu düzenine ve hakkın kötüye kullanılması yasağına aykırılık gibi, diğer sözleşmeler için de öngörülmüş olan genel sınırlandırmalara tabidir.

Sözleşmelerin ahlaka aykırılığının ileri sürülmesinde üç kriter mevcuttur. Öncelikle sözleşmenin konusunun ahlaka aykırı olması hali, sözleşmeye konu karşılıklı edimlerin genel ahlak kurallarına aykırılığı ve edimler arasında aşırı bir oransızlığı veya sözleşme süresinin beklenilmeyecek derecede uzun olması halini ifade etmektedir. Bununla beraber sözleşmenin amacının ahlaka aykırı olması durumu, tarafların iradelerinin ahlaka aykırı sözleşme yapma amacı üzerinde uyuşması halidir. Son olarak ise, sözleşme yapan taraflar arasında ekonomik güç dengesizliğinin bulunduğu durumlarda, diğer taraf lehine açıkça eşitliği bozucu hükümlerin konulması halinde sözleşmenin kuruluşunun ahlaka aykırılığından bahsedilebilir. Bu son kriterde, ahlaka aykırı sözleşme şartlarının öncelikle genel işlem koşulu sayılıp denetime tabi tutulacağı haklı olarak düşünülebilir³¹⁷. Sorumsuzluk anlaşmalarının ahlaka aykırılık nedeniyle batıl sayılması için TBK. m.27 uygulama alanı bulacaktır. Ancak, sorumsuzluk anlaşmalarının ahlaka aykırılık nedeniyle batıl sayılması hali pratikte oldukça nadirdir. Zira sorumsuzluk anlaşmalarının yapılış mantığı dolayısıyla ahlaka aykırılığının düşünülmesi güçtür³¹⁸. Ancak alacaklıyı borçluya tabi kılan sorumsuzluk anlaşmalarında, temerrüt halinde sözleşmeden dönme veya tazminat gibi olanaklar daha en baştan sorumsuzluk anlaşmasıyla bertaraf edilmiş ise, bu tür sorumsuzluk anlaşmalarının ahlaka aykırılık nedeniyle batıl olabileceği düşünülebilir³¹⁹.

³¹⁶ Akman, **Sorumsuzluk Anlaşması**, s.117-119; Meral, **Sorumsuzluk**, s.1166

³¹⁷ Meral, **Sorumsuzluk**, s.1181

³¹⁸ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.330

³¹⁹ Başalp, **Sorumsuzluk**, s.330

Hakkın kötüye kullanılması yasağının sorumsuzluk anlaşmalarındaki sınırlandırıcı ve denetleyici rolü, pratikte sıklıkla kullanılmamakta, nadiren uygulama alanı bulmaktadır³²⁰. Yargıtay, vermiş olduğu bir kararında, hakkın kötüye kullanımına sebep olacak sorumsuzluk şartını geçersiz saymamış ancak borçlunun söz konusu şarta dayanma olanağını elinden almıştır³²¹

Sorumsuzluk anlaşmaları da diğer sözleşmeler gibi kamu düzenine aykırılık sınırlandırmasına tabidir. Anlaşmada kamu düzenine aykırılık söz konusu ise ki bu durum genellikle sorumsuzluk anlaşmalarındaki genel işlem koşulları kapsamında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır, TBK. m.27 uyarınca hükümsüzlük söz konusu olabilecektir³²².

4.2.3.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmelerindeki Sorumsuzluk Klozları

Sorumsuzluk anlaşmalarına ilişkin bu genel açıklamalardan sonra konumuz bakımından durumu irdelenecek olursak, elektronik pazaryeri sözleşmelerinde sıklıkla sorumsuzluk klozlarına yer verildiğini söylemek mümkündür. Elektronik pazaryeri işletmeleri, önceden düzenleyerek sözleşmenin karşı tarafına sundukları standart sözleşmelerde kullanıcıların (hizmet sağlayıcıların ve alıcıların) uğrayabileceği zararların tazmini noktasında genel itibarıyla sorumluluk kabul etmemekte sözleşmesel sorumluluk, haksız fiil sorumluluğu ve kusursuz sorumluluk hallerini de kapsayacak şekilde her türlü sorumluluklarını sınırlandıran veya tamamen ortadan kaldıran sorumluluk klozlarına yer vermektedir³²³. Buna karşılık bazı elektronik

³²⁰ Meral, **Sorumsuzluk**, s.1183

³²¹ Yargıtay 13. HD., T. 23.9.2002, E. 2002/6964, K. 2002/9369, www.kazanci.com

³²² Meral, **Sorumsuzluk**, s.1184

³²³ “Hepsiburada, üye verilerinin yetkisiz kişilerce okunmasından ve üye yazılım ve verilerine gelebilecek zararlardan dolayı sorumlu olmayacaktır. Üye, www.hepsiburada.com internet sitesinin kullanılmasından dolayı uğrayabileceği herhangi bir zarar yüzünden Hepsiburada'dan tazminat talep etmemeyi peşinen kabul etmiştir.” <https://www.hepsiburada.com/ayagina-gelsin/uyelik-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 01.11.2018;

“...Alibaba.com.tr, SİTE'ye erişilmesi, SİTE'nin ya da SİTE'deki bilgilerin ve diğer verilerin programların vs. kullanılması sebebiyle, sözleşmenin ihlali, haksız fiil, ya da başkaca sebeplere binaen, doğabilecek doğrudan ya da dolaylı hiçbir zarardan sorumlu değildir. Alibaba.com.tr, **sözleşmenin ihlali, haksız fiil, ihmal veya diğer sebepler neticesinde; işlemin kesintiye uğraması, hata, ihmal, kesinti hususunda herhangi bir sorumluluk kabul etmez. Bu SİTE'ye ya da link verilen diğer web sitelerine erişilmesi ya da SİTE'nin kullanılması ile Alibaba.com.tr işletmesinin, kullanım/ziyaret**

pazaryeri çerçeve sözleşmelerinde ise sorumluluk konusunda Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan sınırlandırmalara uygun düzenlemelere yer verildiği görülmektedir

Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde yer alan sorumsuzluk klozları da öncelikle TBK. m.115-116 ile sorumsuzluk anlaşmalarına getirilen sınırlandırmalara ve emredici hükümlere aykırılık, ahlaka aykırılık, kamu düzenine ve hakkın kötüye kullanılması yasağına aykırılık gibi, diğer sözleşmeler için de öngörölmüş olan genel sınırlandırmalara tabi olacaktır.

Elektronik pazaryeri işletmesi tarafından düzenlenen ve kabul edilmek üzere hizmet sağlayıcıya sunulan sözleşmede yer alan sorumsuzluk klozları, genel işlem koşulu niteliğinde olabilir. Örneğin, elektronik pazaryeri işletmesi, önceden tek taraflı olarak hazırladığı standart sözleşme ile kötü ifadan dolayı sorumluluğunu tamamen kaldırdığını düzenleyebilir. Bu düzenlemenin sorumsuzluk klozu niteliğinde olduğu ve genel işlem koşullarına ilişkin denetime tabi tutulabileceği açıktır.

Sorumsuzluk anlaşmalarında yer alan genel işlem koşullarının denetiminde ise yukarıda İkinci Bölümde Elektronik Pazaryerinin Özellikleri başlığı altında Genel İşlem Koşulları bahsinde ayrıntılı olarak yer verildiği üzere bu klozlar öncelikle, yürürlük denetimi, ardından yorum ve içerik denetimine tabi tutulacaktır. Sorumsuzluk anlaşmasındaki hükümlerin denetimi daha çok yorum denetimi yoluyla

sonucunda, doğabilecek her tür sorumluluktan, mahkeme ve diğer masraflar da dahil olmak üzere her tür zarar ve talep hakkında ayrı kılındığı kabul edilmektedir”.

<https://alibaba.com.tr/conditions-of-use>, (Çevrimiçi), 01.09.2018;

*“SteelOrbis, 5651 sayılı yasa kapsamında "yer sağlayıcı" statüsündedir ve tarafınızdan sağlanan içeriği kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir. Web Sitesi kanalıyla yaptığınız işlemlerin kaçakçılık, gümrük mevzuatına aykırılık, hakaret, kişisel verileri hukuka aykırı olarak ele geçirme veya diğer bir şekilde suç teşkil eden bir eylem olması halinde, bu fiillere ilişkin tüm cezai sorumluluklar tarafınıza aittir. Web Sitesi'ni kullanarak yaptığınız işlemlerin hukuki tüm sorumluluğu da tek başına size aittir. **SteelOrbis'in ne size, ne işlem yaptığınız kişilere ve ne de diğer üçüncü kişilere karşı hiç bir sorumluluğu yoktur.** Buna rağmen SteelOrbis'in sorumlu tutulduğu durumlarda, SteelOrbis'in size rücu hakkı vardır.*

Web Sitesi kanalıyla yaptığınız işlemlerden doğan yükümlölüklerinizin her hangi birini ihlal ettiğiniz takdirde, bundan doğan tüm sorumluluk size ait olacağı gibi, bu ihlalin, SteelOrbis ve üçüncü kişiler nezdinde doğuracağı tüm zararları da tazmin etmekle yükümlü olacaksınız. Buna rağmen SteelOrbis'in sorumlu tutulduğu durumlarda, SteelOrbis'in size rücu hakkı vardır.

<https://tr.steelorbis.com/destek/kullanim-kosullari-ve-sartlar.htm>, (çevrimiçi), 15.08.2018;

Başka sorumsuzluk klozu örnekleri için Bkz.: <https://www.onlinealsat.com/kullanim-sartlari>, (Çevrimiçi), 01.12.2018; <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>;

sağlanmaktadır. Zira, yazılan klotun yorumlanmasında öncelikle tarafların gerçek ve ortak iradeleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Belirlenemezse, söz konusu klotun açık olmadığı, belirsiz olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak bu durumda da sözleşmenin karşı tarafının (çoğu zaman müşteri) lehine olan yorum tercih edilecektir. Yorum denetiminin ardından sözleşmeye dahil olduğu kabul edilen klotun içerik denetimi yapılır. Taraflar arasındaki menfaat dengesinin müşteri aleyhine hiçbir haklı sebep olmaksızın bozulduğu hallerde, içerik denetimine başvurarak sorumsuzluk kaydının hükümsüzlüğüne karar verilebilmelidir³²⁴.

4.3. Hizmet Sağlayıcının Sorumluluğu

4.3.1. Hizmet Sağlayıcının Elektronik Pazaryeri İşletmesine Karşı Sorumluluğu

Hizmet sağlayıcının asli borcu ücret ödeme borcudur. Ücret ödeme borcu, elektronik pazaryeri işletmesinin belirlenen koşullarla elektronik pazaryeri platformunu kullanım imkânını sunmasının karşılığını oluşturmaktadır. Taraflarca, üyelik/abonelik ücreti, işlem ücreti, komisyon ücreti, listeleme ücreti, bilgi satış ücreti, danışmanlık ücreti, lisans ücreti ve sair adlar altında hizmet sağlayıcının ödeyeceği ücret sözleşme ile belirlenecektir. Belirlenen ücretlerin hizmet sağlayıcı tarafından sözleşmede belirlenen zamanda ödenmesi gerekmektedir.

Hizmet sağlayıcının ücret ödeme borcunun doğması için elektronik pazaryeri işletmesinin, elektronik pazaryeri platformunu sözleşmeye uygun olarak kullanılabilecek duruma getirmesi, ifa amacıyla fiilen hizmet sağlayıcının kullanımına sunması gerekir³²⁵. Elektronik pazaryeri işletmesi, elektronik platformu kullanıma elverişli halde bulundurduğu sürece, hizmet sağlayıcı kendisinden kaynaklanan bir sebeple platformu kullanmasa veya sözleşmede belirlenene nazaran daha sınırlı bir biçimde bile kullansa kararlaştırılan bedeli ödemek zorundadır³²⁶.

³²⁴ Ayan, **GİK Sorumsuzluk**, s.26

³²⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.351

³²⁶ Eren, **Borçlar Özel**, s.351

Hizmet sağlayıcı sözleşmeden doğan diğer borçlarına da uygun davranmak zorundadır. Hizmet sağlayıcı sözleşmeye aykırı davranışları nedeniyle ve haksız fiilleri sonucunda elektronik pazaryeri işletmesinin uğradığı zararları tazminle sorumludur.

4.3.2. Hizmet Sağlayıcının Alıcılara Karşı Sorumluluğu

Hizmet sağlayıcı elektronik pazaryeri sistemini kullanarak alıcılarla kurduğu satış sözleşmelerinden doğan yükümlerini hiç veya gereği gibi yerine getirmedeği taktirde bu sözleşmelerin tarafı olan alıcılara karşı bizzat sorumludur.

4.3.3. Hizmet Sağlayıcının Sağladığı İçerik Nedeniyle Sorumluluğu

Hizmet sağlayıcı, kendisine ait içerik sağladığında, içerik sağlayıcı olarak adlandırılmakta ve herhangi bir muafiyete tabi olmaksızın, kendisine ait içerikten genel hükümlere göre sorumlu olmaktadır. Keza sorumluluk istisna kılınmadıkça, hizmet sağlayıcının, barındırdığı ya da ilettiği başkasına ait bilgiler için de genel hükümlere göre sorumlu olduğu teyit edilmektedir³²⁷.

Hizmet sağlayıcının içerik sağlayıcı olarak 5651 sayılı İnternet Kanunu ve Yönetmelik uyarınca içeriğin yayından çıkarılması/cevaplandırma yükümlülüğü bulunmaktadır. İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle gerçek ve tüzel kişiler ya da kamu kuruluşlarının kişilik haklarını ihlal ettiği taktirde kişilik hakkı ihlal edilen içeriğin yayından çıkarılmasını isteme veya erişimin engellenmesini isteme hakkına sahiptir. Kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişilerin talepleri içerik sağlayıcı tarafından en geç 24 saat içinde cevaplandırılmalıdır³²⁸.

³²⁷ Gezder, **İçerik Sağlayıcı**, s.137

³²⁸ 5651 sayılı İnternet Kanunu m.9

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ELEKTRONİK PAZARYERİ SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ ve SONA ERMENİN SONUÇLARI

1. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ

1.1. Genel Olarak Sona Erme

Borç kavramı biri dar diğeri ise geniş olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Dar anlamı ile borç, alacaklının borçludan istemeye yetkili olduğu, borçlunun da yerine getirmek zorunda bulunduğu bir tek edimi, yani bir tek alacak veya borcu içeren hukuki ilişkiyi; geniş anlamı ile borç ise, alacaklı ile borçlu arasında mevcut hukuki durum ve ilişkiler bütününe ifade eder¹.

Dar anlamda borcun sona ermesi, bir edimi yerine getirme mükellefiyetinin ortadan kalkmasıdır. Böylece borçlu borçtan kurtulur, alacaklının alacak hakkı kalmaz². Bu anlamda borcun sona ermesi, geniş anlamda borç ilişkisinin sona ermesinden farklı bir kavramdır. Bazen bir borç ilişkisinin sona ermesi, o borç ilişkisinden doğmuş bir borcun sona ermesine sebep olursa da borç ilişkisi sona ermiş olmasına rağmen bu ilişkiden doğmuş bir borcun devam etmesi mümkündür³. Diğer taraftan, bir borç ilişkisinden doğan bütün borçlar sona erip, yeni borç doğmasının söz konusu bulunmaması, borç ilişkisini sona erdirirse de, borç ilişkisini etkilemeden bir borcun sona ermesi de mümkündür⁴.

Borcu sona erdiren sebepler 6098 sayılı TBK. üçüncü bölümde m.131-161 arasında “Borçların ve Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, Zamanaşımı” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu başlık altında düzenlenen sebepler; “borcun yenilenmesi”, “alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi”, “ibra”, “takas”, “sonraki kusursuz ifa imkansızlığı” ve “zamanaşımı”dır⁵. Ancak bu düzenlemede sadece dar anlamda borcu

¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.21-22

² Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.537

³ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.537

⁴ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.537

⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.1293; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.539

sona erdiren sebeplere yer verilmiş geniş anlamda borcu sona erdiren sebeplere yer verilmemiştir⁶. Kaldı ki burada dar anlamda borcu sona erdiren sebeplerden TBK. m.83 ve devamında düzenlenen ifaya yer verilmediği gibi alacaklının temerrüdünde borçlunun tevdi yetkisi, ifa yerini tutan edim gibi borcu sona erdiren diğer sebeplere de yer verilmemiştir⁷.

Borç ilişkisini kuran en önemli kaynak sözleşmedir. Her sözleşme taraflar arasında bir hukuki ilişki meydana getirir; bu ilişkiye sözleşme ilişkisi denir. Sözleşme ilişkisini sona erdiren sebepler ise, “ifa”, “bozma (ikale) sözleşmesi”, “feshih”, “dönme”, “geri alma” ve “iptal”dir⁸. Bu sebepler dar anlamda borcu sona erdiren sebeplerden farklı olarak borç ilişkisini bir bütün olarak sona erdiren sebeplerdir. Taraflardan birinin ölmesi, kural olarak sözleşme ilişkisini sona erdirmez; ölenin yerine mirasçıları geçer⁹. Ancak kişiye bağlı edimleri içeren sözleşmelerde taraflardan birinin ölmesi halinde sözleşme ilişkisi sona erer. Fiil ehliyetinin kaybı da bazı sözleşme ilişkilerinde sözleşmeyi sona erdiren sebepler arasında yer alır¹⁰. Süreli sözleşmelerde sürenin sona ermesi, bozucu şarta bağlı sözleşme ilişkilerinde bozucu şartın gerçekleşmesi, bazı sözleşmelerde taraflardan birinin iflası ve sözleşmenin sonradan ortaya çıkan yeni şartlara uyarlanması halinde hâkimin sözleşmeyi feshetmek suretiyle borç ilişkisini sona erdirmesi de geniş anlamda borç ilişkisini sona erdiren haller arasında sayılabilir¹¹.

1.2. Elektronik Pazaryeri Sözleşmesinin Sona Ermesi

Elektronik pazaryeri standart sözleşmelerinde yer alan sözleşmenin sonlandırılması ve feshine ilişkin sözleşme maddeleri incelendiğinde sözleşmenin sonlandırılmasını gerektiren sebepler olarak; sözleşmenin tarafı olan elektronik pazaryeri dışında işlem gerçekleştirmek için bir satıcıyla irtibat kurulması ve kendisine site harici işlem gerçekleştirmenin teklif edilmesi¹², sözleşmenin herhangi bir

⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.191

⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s.1287

⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s.1287

⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s.1287

¹⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.1287

¹¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.1287-1288; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.538, dn.1

¹² <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/alicilar-icin-kurallar>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

hükümünün ihlal edilmesi¹³ ve taraflardan herhangi birinin tek taraflı olarak sözleşmeyi feshetmesi¹⁴ gibi sebeplere yer verildiği görülmektedir. Ayrıca bunlara ek olarak kötü niyetli satın alma hallerinin tespiti halinde, elektronik pazaryeri tarafından kısıtlamaya gidilebileceği¹⁵ şeklinde düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerden anlaşılacağı üzere elektronik pazaryeri sözleşmelerini sona erdiren sebeplerin başında “fesih” gelmektedir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesine özgü sona erme sebepleri bulunmamakta, geniş anlamda borcu sona erdiren sebeplerden birinin gerçekleşmesi ile elektronik pazaryeri sözleşmeleri sona erebilmektedir.

Bu bölümde borç ilişkisini sona erdiren her bir sebeple sözleşme ilişkisinin sona ermesi üzerinde durulacaktır.

1.2.1. Bozma (İkale) Sözleşmesi ile Sona Erme

Türk Borçlar Kanunu’nda düzenlenmemiş olmakla birlikte irade özerkliği ilkesi sonucu, taraflar var olan bir sözleşmeyi yeni bir sözleşme yapmak suretiyle ortadan kaldıracırlar. Eskiden ikale adı verilen bu sözleşme, aslında sözleşmeyi ortadan kaldırma sözleşmesi, yani bozma sözleşmesidir¹⁶. Sözleşme olmasının gereği olarak mevcut borç ilişkisinin taraflarının karşılıklı ve sözleşmenin ortadan kaldırılmasını amaçlayan irade beyanlarına ihtiyaç duyar. Bozma sözleşmesi (cotrarius actus), bir yeni sözleşme ile önceki sözleşmenin taraflarının o sözleşmenin ortadan kaldırılması konusunda yaptıkları sözleşme olarak tanımlanabilir¹⁷. İbra alacaklı ile borçlunun

¹³ <https://www.hepsiburada.com/ayagina-gelsin/uyelik-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

¹⁴ <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/alicilar-icin-kurallar>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

¹⁵ *Kötü Niyetli Satın Alma: Satıcının ürün sayfasında belirttiği kriterlere uymayan kimsenin o ürünü satın almaması gerekir, aksi halde kötü niyetli satın alma söz konusu olacaktır. Örneğin İstanbul'daki bir satıcı, ürününü "sadece şehir içi gönderilir" olarak listelediyse ve siz İstanbul'da ikamet etmiyorsanız, bu ürünü satın almamanız gerekir. Satıcının satışı sabote etmek amacıyla satın almak istemediğiniz bir ürüne ödeme yapmanız, "kötü niyetli satın alma" olarak adlandırılır. Benzer işlemler gerçekleştirdiğiniz tespit edildiğinde üyeliğiniz kısıtlanacaktır.*

<https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/alicilar-icin-kurallar>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

¹⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.1288

¹⁷ Cevdet İlhan Günay, “İkale Sözleşmesi”, **Çimento İşveren Dergisi**, Eylül 2009, s.6, <https://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale139.pdf>, (Çevrimiçi), 01.08.2019; Bozma sözleşmesi için doktrinde farklı tanımlar yapılmaktadır. Bozma sözleşmesinin çeşitli tanımları için Bkz.: Abdurrahman Savaş, Türk Borçlar Hukukunda İkale Sözleşmesi, **TAAD**, Yıl:7, Sayı:26 (Nisan 2016), s.111-112; İkale sözleşmesini Savaş, “taraflar arasındaki borç ilişkisinin ve özellikle sözleşmenin, taraf iradeleri ile kısmen veya tamamen ortadan kaldırılması amacıyla yapılan sözleşme” olarak tanımlamaktadır.

yaptıkları bir sözleşme ile alacaklının alacağından vazgeçmesi iken bozma ise sözleşme ve bu sözleşmeye dayanan hukuki ilişkiyi ortadan kaldırmaktadır¹⁸.

Bozma sözleşmesinin konusunu, önceki sözleşmenin ortadan kaldırılması oluşturmaktadır¹⁹. Bozma sözleşmesi borç ilişkisinin konusuna doğrudan doğruya etki eder. Bu etki borç ilişkisinin konusunu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak şeklindedir²⁰. İsimsiz bir sözleşme olan bozma sözleşmesi yasalarımızda açıkça düzenlenmese de bir sözleşme niteliği taşıması nedeniyle, yapılması, kapsam ve niteliğinin belirlenmesi anlamında borçlar hukukunun genel ilkelerine bağlıdır.

Bozma sözleşmesi yapmak için önceki sözleşmenin tarafı olmak yeterli olup, özel bir yetkiye gerek yoktur²¹. Bozma niteliği itibariyle bir tasarruf işlemidir²². Bu nedenle sözleşmenin geçerli olması için her şeyden önce alacaklının ortadan kaldırdığı alacak üzerinde tasarruf yetkisine sahip olması gerekir²³. Söz konusu işlem sözleşmesel nitelikte bir tasarruf işlemi olduğu için ayrıca taraflar fiil ehliyetine de sahip olmalıdır²⁴.

Bozma sözleşmelerinin geçerliliği, maddi hukuk yönünden herhangi bir şekil şartına bağlı değildir²⁵ ²⁶. Bozma sözleşmesinin sözlü veya yazılı, açık ya da örtülü yapılması mümkündür²⁷. Ancak, bozma sözleşmesinin, taraf iradelerinin birbirleriyle

¹⁸ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.104-105; Savaş, **İkale**, s.114

¹⁹ Günay, **İkale**, s.6; Savaş, **İkale**, s.126

²⁰ Savaş, **İkale**, s.113

²¹ Günay, **İkale**, s.8

²² Eren, **Borçlar Genel**, s.1288; Günay, **İkale**, s.8; Savaş, **İkale**, s.114

²³ Eren, **Borçlar Genel**, s.1288; Günay, **İkale**, s.8; Savaş, **İkale**, s.114

²⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.1288; Günay, **İkale**, s.8; Savaş, **İkale**, s.120

²⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.1288; Seliçi, **Sürekli Borç**, s.108

²⁶ Türk Hukukundaki hâkim görüş, bozma sözleşmesine, kanunda düzenlenmemiş olmaması sebebi ile ibra sözleşmesinin kurallarının uygulanacağını ve buna bağlı olarak şekle bağlı olmadan yapılacağını savunmaktadır. Buna karşılık doktrindeki azınlık görüşüne göre, bozma sözleşmesindeki şekil sorunu TBK m.13'e göre çözümlenmelidir. Bu hükme göre Kanunda yazılı şekilde yapılması öngörülen bir sözleşmenin değiştirilmesinde de yazılı şekle uyulması zorunlu olduğundan bir sözleşmenin kurulması şekle bağlanmışsa onun değiştirilmesi de aynı şekilde yapılmalıdır. Doktrinde yeni olan ve Savaş'ın da katıldığı bir başka görüşe göre ise, sorun bozma sözleşmesinin ortadan kaldırdığı temel ilişkiden doğan borçların ifa edilip edilmemesine göre değerlendirilmelidir. Bozma sözleşmesinin yapılmasından önce, ortadan kaldırılan sözleşmeden doğan borçlar taraflarca henüz ifa edilmemişse TBK m.132'deki ibra sözleşmesine ilişkin düzenlemenin kıyasen uygulanmasında herhangi bir sorun yoktur. Taraflardan en az birisi edimini ifa etmişse bu durumda doğacak iade borcu sebebiyle ibra sözleşmesine ilişkin hükmün değil, aksine sebepsiz zenginleşme ya da sözleşmesel tasfiyeye ilişkin hükümlerin uygulanması gerekecektir. Bkz.: Savaş, **İkale**, s.128-129

²⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.376; Günay, **İkale**, s.15; Savaş, **İkale**, s.123

uyuşmasını gösterir şekilde açık ve yazılı olması ispat açısından önem arz etmektedir²⁸.

Bozma sözleşmesi ile sözleşmenin ortadan kaldırılması için özgür iradelerin karşılıklı ve birbirine uygun olması gerekir. Bu nedenle taraf iradelerinin uyuşmaması veya irade sakatlıklarının bulunması halinde, bozma sözleşmesinin geçerli olmadığı kabul edilmelidir²⁹.

Bozma sözleşmesinin geçerli bir şekilde kurulması ile birlikte taraflar arasında daha önce yapılmış olan sözleşme ortadan kalkar. Bozma sözleşmesi, ilke olarak geçmişe etkili sonuçlar doğurur; taraflar bununla ortadan kaldırılan sözleşmenin yapılmasından önceki durumun yeniden, tekrar kurulmasını amaçlarlar^{30 31}. Ancak taraflar bu sözleşmenin geleceğe etkili sonuçlar doğurmasını kararlaştırabilirler³². Sürekli borç ilişkisi kuran bir sözleşme ifa edilmeye başlandıktan sonra ortadan kaldırıldığı takdirde bozma sözleşmesinin hüküm ve sonuçları geleceğe ilişkin olur³³.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşme olması sebebiyle tarafların aralarındaki sözleşmeyi, karşılıklı irade beyanları ile sonlandırmalarına bir engel bulunmamaktadır. Bozma sözleşmesi tam olabileceği gibi kısmi de olabilir. Kısmi bozmada, elektronik pazaryeri sözleşmesinin tamamı değil, yalnız bir kısmı ortadan kaldırıldığı için kısmi bozmaya, sözleşmenin değiştirilmesi anlamında, elektronik pazaryeri sözleşmesini değiştirme sözleşmesi demek de mümkündür³⁴.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin bozma ile sonlandırılmasında öneri, doğrudan elektronik pazaryeri işletmesi tarafından yapılabileceği gibi, hizmet sağlayıcı tarafından da yapılabilir. Tarafların fiil ve tasarruf ehliyetine sahip olmaları gerekir.

²⁸ Günay, **İkale**, s.15

²⁹ Günay, **İkale**, s.15

³⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.1288; Günay, **İkale**, s.19

³¹ Buna karşılık Seliçi, bozma sözleşmesinin ileriye etkili sonuç doğuracağı, borç ilişkisinden doğan hak ve borçları sona erdireceği, sona erdirmeye sözleşmesinin ani edimin geri verilmesi hususunda bir yeni borç doğuracağı görüşündedir. Bkz.: Seliçi, **Sürekli Borç**, s.106-107

³² Seliçi, **Sürekli Borç**, s.108

³³ Eren, **Borçlar Genel**, s.1289; Günay, **İkale**, s.19; Seliçi, **Sürekli Borç**, s.107

³⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.376-377

İsviçre ve Türk sözleşme hukuklarının dayandığı sözleşmelerin serbestliği ilkesi gereğince elektronik pazaryeri sözleşmesi herhangi bir şekle bağlı olmaksızın yapılabilecektir. Elektronik pazaryeri sözleşmesi ve bu sözleşmede sonradan yapılacak değişiklikler taraflarca iradi olarak şekle bağlanmış olsa bile bozma sözleşmesi şekle bağlı olmadığından bozma sözleşmesinin yazılı şekle bağlı olmadan yapılması mümkündür³⁵. Ancak ispat açısından bozma sözleşmesinin de yazılı olarak yapılmasında fayda bulunmaktadır.

1.2.2. Sürenin Dolması ile Sona Erme

Borçlunun borçlandığı edim, zaman içinde sürekli bir davranışla yerine getirilebiliyorsa, buna sürekli edim denir³⁶. Buradaki süreklilik, aralıksız devam eden bir davranış veya menfaat elde etme değil³⁷, davranışın fiili ve hukuki yönden birlik (bütünlük) teşkil edecek şekilde uzun bir zaman süresi içinde yerine getirilmesi şeklinde anlaşılmalıdır³⁸. Sürekli borç ilişkileri karakteristik edimin kapsamının ancak ifa süresine bağlı olarak tespit edilebildiği borç ilişkileri olarak tanımlanabilir³⁹. Kullandırma sözleşmeleri olan adi kira ve ürün kirası, ödünç sözleşmesi, işgörme sözleşmelerinin bir kısmı, irat sözleşmeleri ve adi ortaklık sözleşmesi gibi sözleşmeler sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir⁴⁰.

Bir borç ilişkisinde asli borçlardan en az biri sürekli edimi gerektiriyorsa, o borç ilişkisine sürekli borç ilişkisi adı verilir⁴¹. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde sözleşmenin sürekli sözleşme olup olmadığını belirleyecek olan karakteristik edim yükümlülüğü, elektronik pazaryeri işletmesinin edim yükümlülüğüdür. Elektronik pazaryeri sözleşmesinde borçlanılan bu edim yükümlülüğü, elektronik pazaryeri işlevine sahip web sitesini kira sözleşmesinde olduğu gibi kullanıma sunmak ve sözleşme süresince de kullanıma uygun halde bulundurmaktır⁴². Elektronik

³⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.1288; Savaş, **Network Marketing**, s.193; Asıl sözleşme şekle bağlı ise, sona erdirmeye sözleşmesinin de kuruluş şekline bağlı olması gerektiğine ilişkin aksi yöndeki görüş için Bkz.:Seliçi, **Sürekli Borç**, s.108

³⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.107; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.12

³⁷ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.11; Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.10

³⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s.107

³⁹ Seliçi, **Sürekli Borç**, .6; Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.13

⁴⁰ Geniş bilgi için bkz. Seliçi, **Sürekli Borç**, s.20-32

⁴¹ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.12

⁴² Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.62

pazaryerini sözleşme süresince kullanıma elverişli şekilde bulundurma borcu, niteliği itibariyle süreklilik gösteren bir edimdir. Zaman unsuru, tüm edimin kapsamını belirlemede etkilidir, zira edimin kapsamı ifa zamanına bağlı olarak artmaktadır. Ayrıca edim fiili belli bir zaman sürecine yayılmakta, alacaklının edimin ifasına olan menfaati de bu süre boyunca devam etmektedir⁴³.

Sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler belirli süreli olarak yapılabileceği gibi belirsiz süreli olarak da yapılabilir. Belirli süre taraflarca açık veya örtülü olarak kararlaştırılabilir⁴⁴. Sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşme belirli süreli ise ayrıca fesih bildirimine gerek kalmadan sürenin dolması ile kendiliğinden sona erecektir⁴⁵. Bu sözleşmelerde tarafların olağan fesih hakları yoktur. Sona erme için kararlaştırılan edimin ifa edilip edilmemesi önemli değildir⁴⁶.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi belirli süreli olarak yapılabileceği gibi belirsiz süreli olarak da yapılabilir. Tarafların, elektronik pazaryeri sözleşmesinin sona ereceği zamanı sözleşmede açık veya örtülü olarak belirledikleri sözleşme, belirli süreli elektronik pazaryeri sözleşmesidir⁴⁷. Buna karşılık elektronik pazaryeri sözleşmesinin ne zaman sona ereceği örtülü veya açık olarak belirlenmemişse belirsiz süreli bir elektronik pazaryeri sözleşmesi söz konusu olacaktır. Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde genellikle sözleşmenin, taraflardan biri tarafından feshedilinceye kadar devam edeceği yönünde hükümlere yer verilerek sözleşmenin belirsiz süreli olarak akdedildiği görülmektedir⁴⁸.

TBK. m.327/I'de kira sözleşmesinde açık veya örtülü bir süre belirlenmişse bu sürenin dolmasıyla yasa gereği sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği düzenlenmiştir. Aslında yasa gereği sona eren bir sözleşmenin sürdürülmesi,

⁴³ Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.62

⁴⁴ Eren, **Borçlar Özel**, s.378

⁴⁵ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.71; Savaş, **Network Marketing**, s.193

⁴⁶ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.73; Savaş, **Network Marketing**, s.193

⁴⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.378

⁴⁸ “İşbu **Sözleşmenin süresi**, Hizmetten faydalanmak için yaptırdığınız kaydın tamamlandığı tarihte başlayacak ve işbu Sözleşme aşağıda belirtilen şekilde **sizin veya bizim tarafımızdan feshedilene kadar devam edecektir**.” <https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

“Sizin tarafınızdan gerekli kimlik bilgilerinin siteye girilmesi ve yine tarafınızca verilen e-posta adresine gönderilecek e-postanın teyit edilmesi ile üyelik kayıt işlemi tamamlanır. İşbu sözleşme, mevcut kullanıcılar için tarihinde, yeni kullanıcılar için ise **üyelik kaydı yapıldığı tarihte yürürlüğe girecek ve fesih edilinceye kadar yürürlükte kalmaya devam edecektir**”

<https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

uzatılması söz konusu olamaz. Ancak kanun koyucu TBK. m.327/II’de susmanın sözleşmenin uzadığının kanıtı olacağına ilişkin aksi ispatlanabilir bir karine koymuştur. Uygulamada tek satıcılık ve network marketing sözleşmesi gibi çerçeve niteliğindeki sürekli borç ilişkilerinde de sona erme süresinden önce taraflardan birince fesih bildirim yapılmamışsa sözleşmenin belirsiz süreli hale dönüştüğü görülmektedir⁴⁹. Sözleşme süresinin sona ermesine rağmen taraflar, aralarında sözleşme varmış gibi faaliyetlerine devam ediyorlarsa sözleşmenin zımnen uzatıldığı ve belirsiz süreli hale dönüştüğü kabul edilmelidir⁵⁰.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin belirli süreli yapılmış olması durumunda sürenin sona ermesi ile sözleşmenin kendiliğinden sona ermeyeceğinin ve sona ermesi için fesih bildiriminde bulunulması gerektiğinin kabulünün TBK.’ndaki kira (TBK. m.327/II) ve adi ortaklık (TBK. m.639) gibi sürekli borç ilişkilerinin sürenin dolması ile kendiliğinden sona ermemesine ilişkin düzenlemelere uygun olacağı kanısındayız⁵¹. Çünkü sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerin istikrarlı hukuki ilişkiler kurma imkânı verme özelliği⁵² ve kişiler arasında güven temelli sıkı kişisel ilişkiler kurması⁵³ elektronik pazaryeri sözleşmesi için de geçerli olup sözleşme yaparak faaliyete başlayan hizmet sağlayıcının işleyişe uyum sağlaması, tanınması ve para kazanmaya başlaması ancak belli bir süre sonra söz konusu olacaktır. Aksinin kabulü halinde hizmet sağlayıcının tam para kazanmaya başladığı sırada sürenin sona ermesi sözleşmenin sona ermesi sonucunu doğuracak ve elektronik pazaryerinden amaçlanan istikrar ve verimlilik sağlanamayacaktır.

Taraflarca kararlaştırılan süre, kişilik hakkını ihlal edecek nitelikteyse, yani aşırı uzunsa, burada TMK. m.23’e dayalı olarak sözleşmenin olağan feshi gündeme gelebilir. Yani bu tür bir sözleşme de sona erme süresi açısından tamamlanmaya muhtaç bir sözleşme haline gelir⁵⁴. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin süresinin dolmasına rağmen sözleşmenin açıkça veya susma ile zımnen uzaması sonucu sözleşme belirsiz süreli hale gelince de ilişkinin sonsuza kadar devam etmesi

⁴⁹ Savaş, **Network Marketing**, s.194

⁵⁰ Savaş, **Network Marketing**, s.194; Eren, **Borçlar Özel**, s.379; Seliçi, **Sürekli Borç**, s.75 vd.

⁵¹ Eren, **Borçlar Özel**, s.379

⁵² Seliçi, **Sürekli Borç**, s.32-34

⁵³ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.34-37

⁵⁴ Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.84-85

düşünülemeyeceğinden taraflardan birisinin fesih bildirimi ile sözleşmeyi sona erdirmesi gündeme gelecektir⁵⁵.

1.2.3. Fesih ile Sona Erme

Sürekli bir sözleşme ilişkisini geleceğe etkili olarak sona erdiren sebeplerden biri de fesihtir. Fesih, sürekli sözleşme ilişkisini sona erdirmeye yönelik bozucu yenilik doğuran bir haktır⁵⁶; hüküm ve sonuçlarını muhatabın hâkimiyet alanına ulaştığı anda geleceğe etkili olarak meydana getirir. Bu hak, hak sahibinin tek taraflı, varması gerekli bir irade beyanıyla kullanılır; şarta bağlı tutulamaz, kullanıldıktan sonra geri alınamaz⁵⁷. Sözleşme ilişkisini fesih hakkı ya tarafların anlaşmasından yani sözleşmeden ya da kanundan doğar.

Fesih, olağan fesih ve olağanüstü fesih olmak üzere ikiye ayrılır. Olağan fesih, belirsiz süreli bir sözleşmeyi, herhangi bir sebebe dayanmaya ihtiyaç olmaksızın, tek taraflı olarak ileriye etkili şekilde sona erdirmeye yarayan bir imkândır⁵⁸. Olağan fesihte sözleşmeye dayalı ilişki, fesih beyanı muhataba ulaştıktan belirli bir süre geçtikten sonra ortadan kalkar. Bu nedenle olağan feshe süreli fesih de denilmektedir⁵⁹.

Olağan fesihte ifa edilmekte olan belirsiz süreli bir borç ilişkisini, taraflardan her biri, hiçbir sebebe dayanmaksızın feshedebilmektedir. Ancak sürekli borç ilişkilerindeki istikrar, olağan fesih hakkının kullanılmasında bazı sınırlandırmalara neden olmuştur. İlk sınırlandırma, fesih süre ve dönemlerinin öngörülmesi yoluyla getirilmiştir⁶⁰. Buna göre taraflar, sözleşmeyi ancak bu sürelerle uymak şartıyla sona erdirebilecekler ve fesih, etkisini derhal değil, belirlenen sürelerin dolmasından sonra göstermeye başlayacaktır⁶¹. Diğer sınırlama ise tüm sübjektif hakların kullanılmasında olduğu gibi bu hakkın da ahlaka aykırı olarak kullanılamaması ve hakkın kötüye kullanılması yasağıdır⁶².

⁵⁵ Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.84-85

⁵⁶ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.115; Eren, **Borçlar Genel**, s.1289

⁵⁷ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.116-117; Eren, **Borçlar Genel**, s.1289

⁵⁸ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.112; Altınok Ormancı, **Sürekli Borç** s.92-93

⁵⁹ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.112; Eren, **Borçlar Genel**, s.1290

⁶⁰ Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.94

⁶¹ Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.94

⁶² Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.188

Olağanüstü fesih ise, taraflardan birinin, belirli ve belirsiz süreli borç ilişkilerini, bazı sebeplerin ortaya çıkması halinde tek taraflı irade beyanıyla sona erdirebilmesi imkânını ifade eder⁶³. Olağanüstü fesihte sürekli sözleşme ilişkisi fesih beyanının muhataba ulaşmasıyla derhal sona erer⁶⁴. Olağanüstü feshe süresiz fesih adı da verilmektedir. Bu tür fesihte sürekli sözleşme ilişkisi haklı (önemli) sebeplerden dolayı derhal sona ermektedir⁶⁵. Geçerliliği akdî veya kanuni bir sebebe bağlı tutulmuştur⁶⁶. Bunun için, bir sürekli borç ilişkisinin ifası esnasında, önceden öngörülemeyen bazı sebeplerin ortaya çıkmış olması ve bu nedenle borç ilişkisinin temelini çökmüş veya artık devamının taraflardan beklenemeyecek ölçüde (dürüstlük kuralına aykırı şekilde) değişikliğe uğramış olması gerekmektedir⁶⁷. Haklı nedenle fesih, genel nitelikteki olağanüstü fesih halidir⁶⁸.

Feshin hukuki sonucu, süreli fesihte kanuni veya sözleşme ile kararlaştırılan sürenin geçmesi ile süresiz fesihte ise fesih beyanının muhataba varması ile sürekli borç ilişkisinin sona ermesidir⁶⁹. Fesih ister olağan, ister olağanüstü fesih olsun geçmişe değil, daima ileriye etkili sonuçlar doğurur⁷⁰. Bu nedenle, feshedilmiş bir sözleşmede fesihten önce doğmuş bulunan alacak ve borçlar varlık ve geçerliliklerini korurlar⁷¹.

Feshin söz konusu olabilmesi için sürekli edimin ifasına başlanmış olması gerekir. İfasına başlanmamış sürekli borç ilişkilerinin sona erdirilmesi dönme sureti ile gerçekleşir ve dönme edim yükümünden kurtarıcı bir etkiye sahiptir⁷².

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin, sürenin sona ermesinde açıklandığı üzere belirli ya da belirsiz süreli olarak yapılması mümkündür. Sözleşme belirli süreli yapılmış olmakla birlikte sözleşmede belirlenen sürenin sonunda ya da belirli bir süre önce fesih bildiriminin yapılmasının arandığı durumlarda sözleşmenin belirsiz süreli

⁶³ Seliçi, **Süreklî Borç**, s.112 ve 156; Altınok Ormancı, **Süreklî Borç**, s.96; Eren, **Borçlar Özel**, s.383

⁶⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.1290

⁶⁵ Eren, **Borçlar Özel**, s.383

⁶⁶ Seliçi, **Süreklî Borç**, s.156

⁶⁷ Seliçi, **Süreklî Borç**, s.156-157; Altınok Ormancı, **Süreklî Borç**, s.96

⁶⁸ Seliçi, **Süreklî Borç**, s.186; Altınok Ormancı, **Süreklî Borç**, s.96

⁶⁹ Seliçi, **Süreklî Borç**, s.118

⁷⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.1290

⁷¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.1290

⁷² Savaş, **Network Marketing**, s.196-197

olarak yapıldığının kabulü uygun olacaktır⁷³. Bu gibi durumlarda sözleşmenin niteliği gereği susma sözleşmenin uzadığının kabulü anlamında kanuni bir karine oluşturacaktır. Belirli ya da belirsiz süreli elektronik pazaryeri sözleşmesinin haklı nedenlerle feshi her zaman mümkündür.

Belirsiz süreli elektronik pazaryeri sözleşmesinin de her zaman tek taraflı olarak feshi mümkün olmakla birlikte dürüstlük kuralına aykırı sona erdirmeye anlamına gelebilecek olağan fesih yoluyla sona erme hallerinde uygun bir tazminata hükmedilmelidir⁷⁴.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde, hizmet sağlayıcının sözleşme şartlarına aykırılığı halinde elektronik pazaryeri işletmesinin tek taraflı fesih hakkına yer verildiği gibi tarafların herhangi bir sebebe dayanmaksızın fesih imkânına da yer verilmektedir⁷⁵.

⁷³ Savaş, **Network Marketing**, s.197

⁷⁴ Savaş, **Network Marketing**, s.198

⁷⁵ **“Taraflar, herhangi bir sebebe dayanmaksızın ve tazminat ödeme yükümlülüğü altında bulunmaksızın, yazılı olarak bildirimde bulunmak kaydıyla işbu Sözleşme’yi her zaman feshedebilir...**

...Taraflar işbu Sözleşme’nin EK-4’ünde yer alan hüküm ve şartların her birinin esaslı olduğunu ve bu hüküm ve şartlara aykırılık halinde DP’nin Sözleşme’yi derhal fesih hakkı bulunduğunu kabul eder. Bunların yanında DP Sözleşme’yi feshetme hakkını kullanmasa dahi, söz konusu aykırılık hallerinde DP Hizmetler’i geçici olarak durdurma ve askıya alma hakkına her zaman sahip olacaktır. Bu durumlarda Satıcı’nın, Alıcı’ya karşı her türlü sorumluluğu devam edecektir.” <https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

“Taraflardan herhangi biri, tek taraflı olarak işbu sözleşme ve eklerini her zaman feshedebilir. Böyle bir fesih halinde taraflar fesih tarihine kadar doğmuş olan hak ve borçları karşılıklı olarak ifa edeceklerdir.

GittiGidiyor, işbu sözleşme ve eklerini ihlal etmeniz durumunda sözleşmeyi ve üyeliğinizi derhal tek taraflı olarak feshedebilecektir. Bu durumda, GittiGidiyor’un uğradığı/uğrayabileceği tüm zarar ve ziyandan sorumlu olduğunuzu kabul etmekteyiz.”⁷⁵ <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

““SAHİBİNDEN” herhangi bir zamanda gerekçe göstermeden, bildirimde bulunmadan, tazminat, ceza vb. sair yükümlülüğü bulunmaksızın derhal yürürlüğe girecek şekilde işbu “Üyelik Sözleşmesi”ni tek taraflı olarak feshedebilir, “Kurumsal Üye”nin “Üyelik”ine son verebilir veya geçici olarak durdurabilir. “Portal”da belirtilen kurallara aykırılık halleri, “Kurumsal Üye”nin “SAHİBİNDEN” bilgi güvenliği sistemine risk oluşturmaları halleri, üyeliğe son verme veya üyeliği geçici durdurma hallerindendir.”

“Biz herhangi bir Hizmeti kullanımınızı veya bu Sözleşmeyi tercihen 30 gün öncesinden bildirimde bulunarak sona erdirebiliriz. Hizmetleri kullanmanızı şu hallerde derhal askıya alabilir veya sonlandırabiliriz: (a) Sözleşmeyi esaslı bir şekilde ihlal etmiş ve bu ihlalin telafisini talep eden bildirim aldiktan sonraki 7 gün içerisinde bu ihlali telafi etmemiş olmanız halinde; ancak bu ihlalin bizim üçüncü kişilere karşı sorumlu olmamıza neden olması halinde; yukarıda belirttiğimiz 7 günlük telafi süresini kendi makul takdirimizle kısaltabilir veya kaldırabiliriz; (b) hesabınızın aldatıcı, hileli veya yasadışı faaliyetler için kullanılmış olması veya kontrollerimizin söz konusu faaliyetler için kullanılabileceğini tespit etmesi halinde, veya (c) Hizmetleri kullanmanızın diğer satıcılara, son kullanıcılara veya

1.2.4. Dönme ile Sona Erme

Dönme, karşılıklı borç yükleyen sözleşmeleri sona erdiren sebeplerden biridir. Dönülen işlemin bünyesinde bir geçersizlik sebebi yoktur; sonradan ortaya çıkan temerrüt gibi haklı bir sebeple, hukuki muamele ortadan kaldırılmaktadır⁷⁶. Sözleşmeden dönme hakkı, sözleşmenin içinde yer alan bir hükümden kaynaklanabileceği gibi kanundan da doğabilir⁷⁷. Taraflar herhangi bir sözleşmeyi yaparken ileride bundan dönmeyi saklı tuttukları takdirde iradî dönme söz konusu olur⁷⁸. Kanuni dönme hakkı ise öncelikle tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde karşılıklı edimler arasındaki fonksiyonel bağlılığı ve dengeyi koruduğu gibi sözleşme öncesi durumun tekrar tesis edilmesini sağlar⁷⁹.

Sözleşmeden dönme hukuksal işlemi, sözleşme ilişkisine doğrudan doğruya etkide bulunan bir yenilik doğurucu hukuksal işlem olarak geniş anlamda bir tasarruf işlemi oluşturmaktadır⁸⁰.

Dönmenin kullanılmasının sözleşmeye etkisi konusunda farklı görüşler vardır. Klasik görüşe göre dönme, sözleşmeyi geçmişe etkili olarak sona erdirmektedir⁸¹. Ancak, kısmen ifa edilen sürekli borç sözleşmesinde dönme, sözleşme ilişkisinin niteliği icabı geleceğe etkili sonuçlar doğurur. Çünkü taraflar arasında sürekli borç doğuran bir sözleşmenin ifa edilen kısmının tasfiyesi mümkün değildir⁸². Bu görüşe göre dönme, bozucu yenilik doğuran bir haktır⁸³.

Amazon'un yasal menfaatlerine zarar vermesi veya kontrollerimizin söz konusu zararın verilebileceğini tespit etmesi halinde. Böyle bir sonlandırma veya askıya alma durumunda; bu bilginin incelemeyi veya aldatici, hileli veya yasadışı faaliyeti önlemeyi tehlikeye düşüreceğine veya emniyet tedbirlerimizi aşmanıza sebep olacağına inandığımız haller haricinde; size Seller Central dâhil olmak üzere, e-postayla veya benzer yöntemlerle derhal bildirimde bulunacak, bu durumun nedenlerini ve buna itiraz etme seçeneklerini açıklayacağız..." <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018

⁷⁶ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.284

⁷⁷ Rona Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, İstanbul, 1975, s.62

⁷⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s.1290; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.443

⁷⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s.1291; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.40-44

⁸⁰ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.62

⁸¹ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.437; Seliçi, **Sürekli Borç**, s.208

⁸² Eren, **Borçlar Genel**, s.1291

⁸³ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.210; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.62; Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.437; Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.284

Buna karşılık, giderek ağırlık kazanan yeni dönme görüşüne göre dönme, sözleşme ilişkisini geçmişe değil, geleceğe etkili olarak sona erdirir⁸⁴. Dönme, her şeyden önce henüz ifa edilmemiş edimleri sona erdirir. Buradaki etki geleceğe yöneliktir. Dönmenin doğurduğu ikinci sonuç kendisini, taraflara daha önce ifa edilen edimleri geri verme borcu yüklemesidir. Bu görüşe göre dönme, değiştirici yenilik doğuran bir haktır⁸⁵.

Serozan'a göre sözleşme öncesi durumu bütün sonuçlarıyla yeniden kurmayı amaçlayan dönme, geçmişe etkilidir. Bu nedenle sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşme ilişkilerinde "güven ilişkilerinin yoğunluğunu dikkate alma, haklı nedenle olağanüstü fesih yetkisi tanıma ve yerine getirilmiş edimlere ilişmeme pratik hukuksal sonuçları açısından"⁸⁶ sürekli edimin ifası sürecine girilen bir sözleşme çözülemez⁸⁷. Sözleşme ilişkisini çözmeyen bir yenilik doğuran hak ise dönme değil fesihtir⁸⁸.

Seliçi'ye göre ise, henüz sürekli edimin ifasına başlanmadığı, geri verilme konusu ortaya çıkmayan bir safhada dönme mümkündür⁸⁹. Buna karşılık sürekli edimin yerine getirilmesine başlanan sürekli borç ilişkilerinde dönmenin yerini haklı sebebe dayanan olağanüstü fesih almaktadır⁹⁰. Fesih sürekli edimin yerine getirilmesine başlanması gereken tarihten itibaren mümkün olacağından bu tarihte sürekli edimin ifası başlamazsa başlayıncaya kadar geçecek süre içinde fesih ve dönme birbirinin içine girmiş haldedir⁹¹.

Borçlar Kanunumuzun Genel hükümlerinde sözleşmeden dönme hakkı, borcun ifa edilmemesi bakımından karşılıklı edimleri içeren (tam iki taraflı) sözleşmelerde borçlunun ifa güçsüzlüğü sebebiyle ifanın tehlikeye düşmesi üzerine TBK. m.98'de ve borçlu temerrüdü üzerine TBK. m.106/2,3'de bu borcun alacaklısına; bazı şartlarla alacaklı temerrüdü üzerine TBK. m.110'da ve borcun ifasına engel bazı sebeplerle TBK. m.111'de borçluya tanınmıştır. Borçlar Kanunumuzun özel borç ilişkilerini

⁸⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.1291; Serozan'ın bu görüşe ilişkin eleştirileri için Bkz.: Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.179

⁸⁵ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.62; Eren, **Borçlar Genel**, s.1291

⁸⁶ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.171

⁸⁷ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.177

⁸⁸ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.179

⁸⁹ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.223

⁹⁰ Seliçi, **Sözleşmeden Dönme**, s.221

⁹¹ Seliçi, **Sözleşmeden Dönme**, s.223

düzenleyen hükümleri arasında da çeşitli sözleşmeden dönme haklarına yer verilmiştir⁹².

Sözleşmeden dönme hakkı, hak sahibinin tek yanlı bir irade bildirimiyle kullanılabilmekte ve karşı tarafa varması ile hukuksal sonuçlarını doğurmaktadır⁹³. Dönme bildiriminin yapılması herhangi bir şekle bağlı değildir⁹⁴. Dönme beyanı şarta bağlanamaz ve karşı tarafa varıp öğrenildikten sonra karşı tarafın muvafakati olmaksızın tek taraflı irade beyanı ile geri alınamaz⁹⁵.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşmedir. Bu sözleşme ile iki tarafa da bazı yükümlülükler yüklenmektedir. Bu durumda sözleşme iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliği kazanır. Taraflardan birinin edimini ifa etmemesi durumunda diğer tarafın TBK. m.123-125 uyarınca sözleşmeden dönme imkânı olmalıdır. Sözleşmeden dönme halinde taraflar, karşılıklı olarak ifa yükümlülüğünden kurtulurlar ve karşılıklı olarak daha önce ifa ettikleri edimleri geri isteyebilirler (TBK. m.125/III). Ancak sürekli edimler içeren borç ilişkilerinde, sözleşmeden dönmenin o ana kadar yerine getirilmiş edimleri geri verdirci etkisi hem pratik değildir hem de adalete ters düşer⁹⁶. Menfaatler dengesi bütün sürekli borç ilişkilerinde sözleşmenin icrasına başladıktan sonra geri verme borcu doğuran bir dönmeye karşıdır⁹⁷. Bu yüzden sürekli edimler içeren sözleşmelere ilişkin bazı hükümlerde⁹⁸ ve borçlunun temerrüdüne ilişkin TBK. m.126 hükmünde, bir sözleşmeyi sona erdirmenin şartları gerçekleştiğinde, bu tür borç ilişkilerinin sona erdirmenin bildiriminden itibaren ileriye etkili olarak sona ermeleri düzenlenmiştir⁹⁹. Bu durumda sürekli edimler içeren elektronik pazaryeri sözleşmesinin dönme ile sona ermesi halinde sözleşmeden dönmenin ileriye etkili olarak sonuç doğuracağı söylenebilecektir. Dönmenin yalnız ilerideki, henüz yerine

⁹² Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.438

⁹³ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.496

⁹⁴ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.504

⁹⁵ Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.285

⁹⁶ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.439

⁹⁷ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.211

⁹⁸ Örnek olarak kira sözleşmesine ilişkin TBK. m.304, 306, 315, 332, 328, 331, 333; hizmet sözleşmesine ilişkin TBK. m.421, 430-438; eser sözleşmesine ilişkin TBK. m.484 hükümleri, İş Kanunu ve bazı özel kanunlarda çeşitli hükümler mevcuttur.

⁹⁹ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.439

getirilmemiş edimleri etkileyip yerine getirilen edimler üzerinde etki yapmaması haline kısmi dönme veya ileriye etkili dönme denilmektedir¹⁰⁰.

Elektronik pazaryeri işletmesinin asli edimi elektronik pazaryeri işlevine sahip elektronik sistemi hizmet sağlayıcının kullanımına sunmak ve sözleşme ilişkisi süresince kullanıma uygun durumda bulundurmaktır. Bu yükümlülüğüne uygun hareket etmeyen elektronik pazaryeri işletmesi, sözleşmeden doğan borcunu ifa etmemiş olur; bu durumda hizmet sağlayıcı taraf sözleşmeden dönebilir. Eğer edimlerin ifasına başlanmışsa karşı taraf sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın tazminini isteyebilir.

Elektronik pazaryeri sistemini kullanmak üzere sözleşme imzalayan hizmet sağlayıcının asli edimi ise ücret ödemektir. Ücret borcunun ödenmediği durumlarda elektronik pazaryeri işletmesinin de sözleşmeden dönme hakkının bulunduğu kabul edilmelidir. Bu durumda elektronik pazaryeri sistemini kullanmış olan hizmet sağlayıcıdan edimin niteliği gereği bu edimin iade alınması mümkün olmadığından elektronik pazaryeri işletmesi, hizmet sağlayıcıya verdiği elektronik pazaryeri sağlama hizmetine ancak ileriye yönelik olarak son verebilecektir.

1.2.5. İptal ile Sona Erme

İptal, sözleşme ilişkisini geçmişe etkili olarak ortadan kaldıran, tek taraflı, varması gerekli bir irade beyanıyla kullanılan bozucu yenilik doğuran bir haktır¹⁰¹. İptale tabi sözleşme hâkim görüşe göre, kurulduğu andan, yani başlangıçtan itibaren geçerli olup hüküm ve sonuçlarını doğurmakla birlikte iptal hakkı kullanılınca geçmişe etkili olarak ortadan kalkmaktadır¹⁰². Yanılma, aldatma ve korkutma ile yapılan sözleşmelerde yalnız iradesi sakatlanan kişi ve aşırı yararlanma halinde kendisinden aşırı yararlanan kişi tarafından sözleşme iptal edilebilir¹⁰³.

¹⁰⁰ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.213

¹⁰¹ Eren, **Borçlar Genel**, s.361

¹⁰² Eren, **Borçlar Genel**, s.361; Buna karşılık, Oğuzman/Öz'e göre, sözleşme, iradesinde veya beyanında sakatlık olan bakımından düzelebilir hükümsüzlük, karşı taraf bakımından ise iptal edilme bozucu şartına bağlı geçerlilik halindedir. Bkz.: Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.118; Serozan'a göre ise, iptal yenilik doğuran hakkının kullanılması suretiyle ya zaten daha baştan geçersiz bir hukuksal işlemin geçersizliği kesinleştirilmekte, ya da baştan tüm geçerli bir hukuksal işlem sonradan geçmişe etkili yoldan geçersiz kılınmaktadır. Bkz.:Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.151

¹⁰³ Eren, **Borçlar Genel**, s.362

İptalde sözleşme, taraflardan birinin irade açıklamasıyla veya mahkeme kararıyla ortadan kaldırılır¹⁰⁴. İptalin ileri sürülmesi ilke olarak zamanaşımı değil, hak düşürücü süreye tabidir¹⁰⁵. İptal ancak hak sahibinin iptal iradesini açıklaması ile hukuki işlemi geçersiz kılar, onu geçmişe etkili olarak başından itibaren ortadan kaldırır¹⁰⁶. Sürekli borç ilişkilerinde sözleşmenin icrasına geçilmekle doğan menfaat durumu geriye etkili sona ermenin karşısında olduğundan bu safhada sözleşmeyi baştan itibaren geçersiz kılacak bir iptal kabul edilemez¹⁰⁷. Sürekli borç ilişkilerinde sözleşmenin iptaline götüren sebeplerin varlığı halinde ileriye etkili bir iptal kabiliyetinden söz etmek mümkündür¹⁰⁸.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi, yanıltarak, aldatılarak ya da korkutularak iradesi sakatlanan kişi tarafından iptal edilebilir. Yine aşırı yararlanma halinin mevcut olması halinde de aleyhinde aşırı yararlanan tarafça sözleşme iptal edilebilir. Bu durumların hizmet sağlayıcı taraf açısından söz konusu olma ihtimali daha yüksektir.

1.2.6. Ölüm, Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi ve Fiil Ehliyetinin Kaybı ile Sona Erme

1.2.6.1. Ölüm ile Sona Erme

Taraflardan birinin ölmesi, kural olarak sözleşme ilişkisini sona erdirmez; ölenin yerine mirasçıları geçer¹⁰⁹. Fakat kanun istisnaen ölüme borcu sona erdirmeye etkisi tanıyabilir. Kişiye bağlı edimleri içeren sözleşmelerde taraflardan birinin, özellikle borçlunun ölmesi halinde sözleşme ilişkisi sona erer¹¹⁰. Zira kişiye bağlı edimlerin mirasçıya geçmesi mümkün değildir. Örneğin hizmet sözleşmesinde işçinin (TBK. m.440), eser sözleşmesinde yüklenicinin (TBK. m.486), vekâlet sözleşmesinde ise vekilin veya vekalet verenin (TBK. m.513/1) adi şirkette taraflardan birinin (TBK. m.639/2) ya da ariyet sözleşmesinde ariyet alanın ölmesi ile (TBK. m.385) sözleşme

¹⁰⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.361

¹⁰⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.361

¹⁰⁶ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.120; Eren, **Borçlar Genel**, s.362

¹⁰⁷ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.57 ve 224

¹⁰⁸ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.57

¹⁰⁹ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.81

¹¹⁰ Savaş, **Network Marketing**, s.209; Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.87; Seliçi, **Sürekli Borç**, s.81

sona erer¹¹¹. Kanunda öngörülen durumların dışında, taraflardan birinin ölümünün, borç ilişkisini kendiliğinden sona erdirmediği ileri sürülmektedir¹¹². Bununla birlikte, isimsiz sözleşmeler açısından, taraflardan birinin kişiliğinin ön planda olduğu tek satıcılık, franchise, lisans gibi sözleşmelerde de, söz konusu tarafın ölümüyle sözleşme ilişkisinin sona ereceği kabul edilmelidir¹¹³.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin gerek elektronik pazaryeri işletmesi gerekse hizmet sağlayıcı tarafının gerçek kişi olması hukuken mümkün olmakla birlikte uygulamada elektronik pazaryeri işletmesinin gerçek kişi olduğu durumlara rastlanmamaktadır. Bu durumda elektronik pazaryeri işletmesi yönünden ölüm halini değerlendirmeye gerek bulunmamaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmesi isimsiz bir sözleşme olduğundan sözleşmenin hizmet sağlayıcı tarafının gerçek kişi olması ve ölümü halinde sözleşmenin sona ereceğine ilişkin bir kanuni düzenleme söz konusu değildir. Bu durumda hizmet sağlayıcının ölümü ile sözleşmenin sona erip ermeyeceğinin sözleşmede hüküm bulunup bulunmamasına ve hizmet sağlayıcının kişiliğinin ön planda olup olmamasına göre değerlendirilmesi gerekecektir. Tarafların elektronik pazaryeri sözleşmesinde ölüm halinde sözleşmenin sona ereceğini düzenlemesi mümkün olup bu halde gerçek kişi hizmet sağlayıcının ölümü ile sözleşme sona erecektir. Buna karşılık sözleşmede bu yönde bir düzenleme olmaması halinde, gerçek kişi hizmet sağlayıcının ediminin kişiye bağlı olmaması, sunulan mal ya da hizmetlerin ölenin mirasçıları tarafından sağlanmasının mümkün olması sebebiyle sözleşmenin sona ermeyeceğini söylemenin mümkün olduğu kanısındayız.

Nitekim bir elektronik pazaryeri sözleşmesinde yer verilen,

“İşbu Sözleşmeyi, önceden iznimizi yazılı şekilde almaksızın, kanuna dayanmak suretiyle veya sair şekillerde temlik edemezsiniz. Bu sınırlamaya tabi olmak üzere, işbu Sözleşme tarafları ve taraflarının külli ve cüzi halefleri için

¹¹¹ Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.87; Seliçi, **Sürekli Borç**, s.81

¹¹² Seliçi, **Sürekli Borç**, s.83

¹¹³ Altınok Ormancı, **Sürekli Borç**, s.88

bağlayıcı olacak, onların menfaatlerine hizmet edecek ve onlar aleyhine icra edilebilecektir”¹¹⁴

şeklindeki düzenleme ile sözleşmenin külli ve cüzi halefler için bağlayıcı olduğu ifade edilmek suretiyle ölüm halinde sözleşmenin sona ermeyeceği düzenlenmiştir.

1.2.6.2. Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi ile Sona Erme

Elektronik pazaryeri işletmesinin ve hizmet sağlayıcının yasal mevzuata göre gerçek kişi ya da tüzel kişi olabileceğine taraflar başlığı altında değinmiştik. Bu durumda tarafların tüzel kişi şeklinde yapılanmış olmasına bir engel bulunmamakta hatta çoğu zaman taraflar ticari şirketler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüzel kişiler, sona ermeleri sonucunu doğuran sebebin ortaya çıkması ile kişiliklerini hemen o anda kaybetmezler. Tüzel kişilik, tasfiye halindeki tüzel kişilik konumuna girer. Bu düzenlemenin doğal sonucu olarak tasfiye ile ilgili olmak üzere tüzel kişilikleri devam eder¹¹⁵.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin taraflarının tüzel kişiliğinin kaybedilmesi sonucunu doğuran olayların gerçekleşmesi halinde elektronik pazaryeri sözleşmesinin hemen sona ermeyeceğinin ve tasfiyenin sonuna kadar devam edeceğinin kabulünün daha uygun olduğu kanısındayız. Bu prensibin genelleştirilmiş hali olan ve TMK. m.52’de yer alan sınırlı devam etme ilkesine göre, “sona eren tüzel kişinin kişiliği, ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak üzere tasfiye sırasında da devam eder”. Tasfiyeye ilişkin bir işlem söz konusu değilse, sözleşmenin donduğu, hiçbir hüküm ifade etmeyeceği söylenebilir¹¹⁶. Bununla birlikte tüzel kişiliğin tasfiyeye girmesi halinde sözleşmenin sona ereceğinin elektronik pazaryeri sözleşmesi ile düzenlenmesi mümkündür¹¹⁷.

¹¹⁴ https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/G201190440?ie=UTF8&marketplaceID=A33AVAJ2PDY3EV&language=tr_TR, (Çevrimiçi), 01.09.2018

¹¹⁵ Akipek, Akıntürk, Ateş, **Türk Medeni Hukuku**, s.559

¹¹⁶ Savaş, **Network Marketing**, s.211

¹¹⁷ Nitekim bir elektronik pazaryeri sözleşmesinde, “Taraflar’dan birinin iflas etmesi, iflasın ertelenmesi talebinde bulunması, acze düşmesi, konkordato teklifinde bulunması, kayyum atanması, tasfiyeye girmesi veya hakkında fesih davası açılması hallerinde, Sözleşme kendiliğinden sona erecektir” şeklinde sözleşmenin sona ereceği düzenlemesine yer verilmiştir.

<https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

1.2.6.3. Fiil Ehliyetinin Kaybı ile Sona Erme

Taraflardan birinin fiil ehliyetini kaybetmesi, TBK.'nda bazı sözleşme tipleri için sözleşmenin kendiliğinden sona erme sebebi olarak düzenlenmiştir.

Sözleşmenin tarafları incelenirken değinildiği üzere, elektronik pazaryeri sözleşmesinin tarafları fiil ehliyetine sahip olmalıdır. Gerçek kişi hizmet sağlayıcının fiil ehliyetini kaybetmesi halinde elektronik pazaryeri sözleşmesi kural olarak sona erecektir. Ehliyet konusu sözleşmenin tarafları başlığı altında işlendiğinden burada yeniden ele alınmamıştır.

1.2.7. İflas ile Sona Erme

Türk Ticaret Kanunu madde 18'e göre, tacirler her türlü borçlarından dolayı iflasa tabidirler. Asliye Ticaret Mahkemesinin iflasa karar verdiği anda, borçlu (müflis) hakkında iflas açılmış olur¹¹⁸. Borçlu iflas kararının verilmesinden itibaren müflis (iflas eden) sıfatını alır¹¹⁹. Borçlunun mevcut bütün mal, alacak ve hakları, kendiliğinden özel bir malvarlığını ifade eden iflas masasını oluşturur ve iflasın kapanmasına kadar müflisin edineceği mal, alacak ve haklar da kural olarak bu masaya girer. Borçlunun, iflas masasına giren mal, alacak ve hakları üzerindeki tasarruf yetkisi sınırlanır ve yapacağı tasarruflar alacaklılara karşı hükümsüzdür¹²⁰. Bazı borç ilişkilerinin iflas ile sona ermesi sonucunu doğuran düzenlemeler bulunmakla birlikte bütün sürekli borç ilişkilerini kapsayan bir kanun hükmü yoktur.

Borçlar Kanunu genel hüküm olarak iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun aciz haline düşmesinin alacaklının karşı edim talep hakkını tehlikeye düşürdüğü hallerde, alacaklıya karşı edimin ifasının teminat altına alınmasını talep ve teminat verilinceye kadar kendi edimini ifadan kaçınma hakkı vermiştir¹²¹. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin isimsiz bir sözleşme olması nedeniyle iflas durumunda sözleşmenin sona erip ermeyeceği ile ilgili kanunda bir hüküm yoktur. Bu durumda

¹¹⁸ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, Emel Hanağası, **İcra ve İflas Hukuku**, 4.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s.457

¹¹⁹ Arslan v.d., **İcra**, s.472

¹²⁰ Arslan v.d., **İcra**, s.472

¹²¹ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.86

elektronik pazaryeri sözleşmesinin niteliğine bakmak suretiyle ve tarafların menfaatine en uygun çözümün bulunması suretiyle sorunun çözümlenmesi gerekir.

Elektronik pazaryeri işletmesi şirketin iflası halinde kanaatimizce sözleşmenin sona erdiğinin kabulü uygun olacaktır. Çünkü iflasına karar verilen tüzel kişinin mal varlığı üzerindeki tasarruf yetkisi kalkar; işletmenin konusuna giren işlemleri yapamaz. Elektronik pazaryeri işletmesi şirketin iflası ile artık hizmet sağlayıcıya ya da işletmesi nedeni ile hukuki ilişki içerisinde bulunduğu diğer taraflara karşı borçlanması mümkün olamayacaktır.

Hizmet sağlayıcı taraf da gerçek kişi ya da tüzel kişi tacir olması halinde diğer şartların da mevcut olması durumunda iflasa tabi olabilir. Hizmet sağlayıcının iflas etmesi durumunda tasarruf yetkisi ortadan kalkacağından elektronik pazaryeri işletmesine karşı borçlanması mümkün olamayacaktır. Ancak daha önce elektronik pazaryeri üzerinden yapılan mal/hizmet satışları bakımından sözleşmenin devam ettiğinin kabulü sözleşmenin niteliğine daha uygun düşecektir. Bu durumda sözleşmenin TBK. m.137'nin kıyasen uygulanması ile kısmen sona erdiği kabul edilebilecektir¹²².

Bir elektronik pazaryeri sözleşmesinde taraflardan birinin iflası halinde sözleşmenin sona ereceği şu şekilde ifade edilmiştir.

*“Taraflar’dan birinin iflas etmesi, iflasın ertelenmesi talebinde bulunması, acze düşmesi, konkordato teklifinde bulunması, kayyum atanması, tasfiyeye girmesi veya hakkında fesih davası açılması hallerinde, Sözleşme kendiliğinden sona erecektir.”*¹²³

2. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI

Taraflar arasındaki elektronik pazaryeri sözleşmesinin sona ermesinin, tarafların birbirine karşı yükümlülüklerine ve elektronik pazaryeri üzerinden yapılan münferit işlemlere (mal/hizmet satışına, mal/hizmet teslimine ve satılan mal/hizmet bedellerinin

¹²² Savaş, **Network Marketing**, s.212

¹²³ <https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

tahsiline) nasıl etki edeceğini sona erme sebeplerine göre ayrı ayrı ele almak gerekecektir.

Bozma sözleşmesinin geçerli bir şekilde kurulması ile birlikte taraflar arasında daha önce yapılmış olan sözleşme ortadan kalkar. Taraflar bozma sözleşmesi ile öncelikle ilk sözleşmeyi ortadan kaldırmak istemekte sonra da bu sözleşme sebebi ile yerine getirilmiş edimleri mümkün olduğunca geri vermeyi hedeflemektedirler¹²⁴. Bozma sözleşmesi, ilke olarak geçmişe etkili sonuçlar doğurur; taraflar bununla ortadan kaldırılan sözleşmenin yapılmasından önceki durumun yeniden, tekrar kurulmasını amaçlarlar¹²⁵. Ancak taraflar bu sözleşmenin geleceğe etkili sonuçlar doğurmasını kararlaştırabilirler¹²⁶.

Bozma sözleşmesine konu edilen sözleşme henüz ifa edilmemişse tarafların borçları sona erer ve herhangi bir geri verme borcu doğmaz, bu durumda sözleşmenin ani edimli ya da sürekli sözleşme olmasının bir önemi yoktur¹²⁷. Bozma ile ortadan kaldırılan sözleşme ani edimli ise, sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkar ve taraflar ifa edilen edimleri iade etmekle yükümlü olurlar¹²⁸. Bu iade borcunun kaynağı ise bozma sözleşmesidir ve on yıllık zamanaşımına tabidir¹²⁹.

Sürekli borç ilişkisi kuran bir sözleşme ifa edilmeye başlandıktan sonra ortadan kaldırıldığı takdirde ise bozma sözleşmesinin hüküm ve sonuçları geleceğe ilişkin olur¹³⁰. Bozma sözleşmesinin hüküm kazanması ile sürekli borç ilişkisinden bundan sonra yeni edim borçları doğmayacak, yerine getirilmiş edimler olduğu gibi kalacak geri verilmesi söz konusu olmayacaktır¹³¹. Ancak taraflar aralarında arzu ettikleri

¹²⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.1288; Günay, **İkale**, s.19, Savaş, **İkale**, s.130

¹²⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.1289; Günay, **İkale**, s.19

¹²⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.1289

¹²⁷ Savaş, **İkale**, s.130

¹²⁸ Bozma sözleşmesi ile ortadan kaldırılan borç ilişkisinde taraflardan birisinin edimi ani, diğerininki ise sürekli bir edim ise sürekli edimin yerine getirilmeye başlanmamış olmasına karşın ani edim yerine getirilmişse kural olarak burada da sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. Bu durumda tarafların iradesinin ani edimin geri verilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Bkz.: Savaş, **İkale**, s.130

¹²⁹ Savaş, **Network Marketing**, s.216

¹³⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.1289; Günay, **İkale**, s.19

¹³¹ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.107; Savaş, **İkale**, s.133

kapsamda borç yükümleri kurabilir ve borçların icra edilebildiği nispette geriye etki sonucuna ulaşabilir¹³².

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin tarafları bozma sözleşmesi ile mevcut elektronik pazaryeri sözleşmesini bir vadeye bağlı olarak ya da derhal ortadan kaldırırlar. Taraflar bozma sözleşmesinin hükümlerini doğurmasını ileri bir vadeye bağlamış olabilirler. Bu durumda elektronik pazaryeri sözleşmesi bozma sözleşmesinin hüküm ifade edeceği vadeye kadar geçerli olarak kalır. Buna bağlı olarak da hizmet sağlayıcı, bu tarihe kadar elektronik pazaryerinden yararlanmaya ve mal/hizmet satışı yapmaya devam eder. Elektronik pazaryeri işletmesi de bu süre zarfında sözleşme ile belirlenen ücrete hak kazandığı gibi elektronik pazaryeri üzerinden yapılan satışlardan komisyon ödenmesi şeklinde ücret kararlaştırılmışsa bu sürede yapılan satışlardan komisyon ücretine de hak kazanır.

Bozma sözleşmesi herhangi bir vadeye bağlanmamışsa yapıldığı anda hüküm ifade eder ve taraflar arasındaki elektronik pazaryeri sözleşmesi sona erer. Bozma sözleşmesi ile taraflar arasındaki borç ilişkisi ortadan kalkar ve bundan böyle bu ilişkiden bir edim borcu doğmaz¹³³. Henüz sözleşmenin icrasına başlanmamışsa bozma sözleşmesinin hükmü, sözleşmenin ortadan kalkmasına münhasır kalacaktır. Bu durumda sözleşme sona erdiğinden elektronik pazaryeri işletmesi, elektronik pazaryeri işlevine sahip web sitesini kullandırma yükümlülüğünden; hizmet sağlayıcı ise, ücret ödeme yükümlülüğünden kurtulacaktır¹³⁴.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin tarafları olan elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasında bozma sözleşmesinden önce karşılıklı olarak ifa edilen edimler bulunması halinde bozmanın bu edimleri etkilemeyeceği söylenebilecektir. Zira bozma sözleşmesi, borcu sona erdiren ibra sözleşmesinden farklı olarak sözleşme devam ederken doğmuş bulunan borçlara etkili değildir¹³⁵. Bu durumda sözleşmenin

¹³² Seliçi, **Sürekli Borç**, s.107-108; Buna karşılık Savaş, kullandırma ve hizmet gibi edimlerin geri verilmesinin mümkün olmadığı gerekçesi ile sürekli borç ilişkisi doğuran ve en az bir tarafın ediminin ifa edildiği bir sözleşmeyi tarafların anlaşarak geçmişe etkili olarak ortadan kaldıracabileceğini görüşüne katılmamaktadır. Bkz.: Savaş, **İkale**, s.133

¹³³ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.105

¹³⁴ Günay, **İkale**, s.22

¹³⁵ Günay, **İkale**, s.19

ortadan kaldırılması bozma yapıldığı tarihten itibaren geleceğe dönük (exnunc) olarak etkisini ortaya çıkardığından, sadece sözleşmeyi sona erdirir, doğmuş bulunan borçları ortadan kaldırmaz¹³⁶. Hizmet sağlayıcı sözleşme ile belirlenen üyelik ücretini ödemiş ve elektronik pazaryeri web sitesini kullanarak mal/hizmet satışı yapmaya başlamış ise artık edimlerin ifasına başlanmış olduğundan bozma sözleşmesinin hüküm ve sonuçları geleceğe ilişkin olacaktır.

Elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcının aralarındaki elektronik pazaryeri sözleşmesini, edimlerin ifasına başlanmasından sonra bozma sözleşmesi ile ortadan kaldırmaları halinde önümüze çıkan sorunlardan biri de bozma sözleşmesinin, hizmet sağlayıcının elektronik pazaryeri üzerinden yaptığı satış/işgörmeye sözleşmelerini nasıl etkileyeceği sorunudur. Bu satış/işgörmeye sözleşmelerinde de tarafların edimlerini karşılıklı olarak ifa etmiş olduğu durumlarda sözleşmelerin bozmadan etkilenmeden varlıklarını devam ettirmeleri uygun olacaktır.

Buna karşılık; bozmadan önce kurulmakla birlikte henüz ifa edilmemiş satış/işgörmeye sözleşmelerinin bozma sözleşmesi ile birlikte sona erip ermeyeceği bir yorum sorunudur. Öncelikle taraflar arasındaki bozma sözleşmesi ile bu sorun çözümlenmelidir. Taraflar arasındaki bozma sözleşmesi hükümleri ile bir sonuca varmanın mümkün olmadığı durumlarda ise, taraflar henüz edimlerini ifa etmemiş olsalar bile bu sözleşmelerin bozma kapsamında kabul edilmemesi gerektiği kanısındayız. Şöyle ki; elektronik pazaryeri üzerinden ticari faaliyette bulunan hizmet sağlayıcılar, tek satıcılık, franchise gibi sözleşmelerden farklı olarak kendi nam ve hesaplarına mal/hizmet satışı yapmaktadır. Dolayısı ile elektronik pazaryeri sözleşmesinin tarafları arasında gerçekleşen bozma sözleşmesinin hizmet sağlayıcı ile alıcı arasındaki satış/işgörmeye sözleşmeleri bakımından doğrudan sonuç doğuracağına kabulü işin niteliğine uygun olmayacaktır. Hizmet sağlayıcı ile alıcı arasındaki satış/işgörmeye sözleşmelerinin bozmadan etkilenmediğinin kabul edilmesi halinde elektronik pazaryeri işletmesine işlemler üzerinden komisyon ücreti ödeneceğinin kararlaştırıldığı durumlarda işletmenin bu ücrete hak kazanacağı da kabul edilmelidir. Buna karşılık bozmanın hizmet sağlayıcı ile alıcı arasındaki henüz ifa edilmemiş

¹³⁶ Günay, **İkale**, s.7; Seliçi, **Süreklili Borç**, s.107

satış/işgörmeye sözleşmeleri bakımından da sonuç doğuracağına kabulü halinde bu sözleşmeler de sona erecek ve taraflar edimleri ifa borcundan kurtulacaktır.

Sözleşmenin süresinin dolması, taraflar arasındaki ilişkiyi kendiliğinden sona erdirmediğinden kural olarak hizmet sağlayıcının elektronik pazaryeri üzerinden yaptığı satış işlemlerini etkilemez¹³⁷. Sözleşme geçerli olarak devam ettiği sürece elektronik pazaryeri işletmesi hizmet sağlayıcıya hizmet vermeye devam eder ve verdiği hizmetin karşılığı olarak sözleşme ile belirlenen ücreti talep etmeye hak kazanır. Bu çerçevede hizmet sağlayıcı ile alıcılar arasında elektronik pazaryeri üzerinden sözleşme ilişkileri kurulmaya devam eder. Sözleşme sone erene kadar yapılan münferit mal/hizmet satışlarına ilişkin edimlerin ifası sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eder. Elektronik pazaryeri sözleşmesi ile münferit satış işlemleri için işlem başına komisyon ücreti ödenmesi kararlaştırılmışsa edimlerin ifası sözleşmenin sona ermesinden sonra bile tamamlansa elektronik pazaryeri işletmesinin bu işlemlerden doğan komisyon ücretine hak kazanacağı kanaatindeyiz.

Feshin hukuki sonucu, süreli fesihte kanuni veya sözleşme ile kararlaştırılan sürenin geçmesi ile, süresiz fesihte fesih beyanının muhataba varması ile sürekli borç ilişkisinin sona ermesidir¹³⁸. Fesih tüm borç ilişkisini hukuk sahasından silmez, hukuki etkisini sürekli borç ilişkisinden doğmakta olan edim borçlarının bundan böyle doğmasına engel olmakta gösterir¹³⁹. Fesih her halükârda sürekli asli edimi sona erdirir, buna bağlı olarak karşılıklı sözleşmelerde sürekli edimin bağlı olduğu karşı edimde son bulur. Sürekli borç ilişkisinin fesih ile sona ermesi üzerine taraflar arasında tasfiye ilişkisi söz konusu olur¹⁴⁰. Tasfiye borçları daha çok tarafların birbirlerine ifa süresi için bıraktıkları eşya veya değerlerin geri verilmesidir.

Fesih ister olağan ister olağanüstü fesih olsun geçmişe değil daima ileriye etkili sonuçlar doğurur¹⁴¹. Bunun anlamı, feshin işlemiş ifa süresi için sürekli ilişkiyi sona erdirmediği, feshin geçerli olacağı ana kadar doğan borçlara etki yapmadığıdır¹⁴². Borç

¹³⁷ Savaş, **Network Marketing**, s.216

¹³⁸ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.118

¹³⁹ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.118

¹⁴⁰ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.120

¹⁴¹ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.119; Eren, **Borçlar Genel**, s.1290

¹⁴² Seliçi, **Sürekli Borç**, s.119

ilişkisinden doğup yerine getirilmiş edimler oldukları gibi kalır, geri verme borcu söz konusu olmaz¹⁴³. Bu nedenle elektronik pazaryeri sözleşmesinin taraflarının edim borçları fesih nedeniyle sona erer, ancak önceki edimlerin iadesi söz konusu olmaz. Olağan fesih ile sona erme durumunda sözleşme ilişkisi hemen sona ermeyeceği için, süre sonuna kadar sözleşme ayakta kalmaya devam eder. Bu durumda hizmet sağlayıcı elektronik pazaryeri hizmetlerinden yararlanmaya ve mal/hizmet satışına devam eder. Olağanüstü fesih halinde ise, sözleşme ilişkisi derhal sona ereceği için artık hizmet sağlayıcı elektronik pazaryeri hizmetlerinden yararlanma imkânını kaybeder.

Elektronik pazaryeri üzerinden sözleşmenin feshinden önce hizmet sağlayıcı ile alıcı arasında yapılmış olan mal/hizmet satışları da fesihten etkilenmez. Fesihten önce doğmuş bulunan haklar ve borçlar varlık ve geçerliliklerini korurlar^{144 145}.

Sözleşmenin haklı nedenle derhal feshedildiği durumlarda ayrıca tazminat ödenmesi gündeme gelebilir. Borç ilişkisinin vaktinden önce sona ermesi nedeniyle elektronik pazaryeri sözleşmesinin zarara uğrayan tarafı, kusurlu muhataptan zararının tazminini isteyebilir¹⁴⁶. Burada hâkim tazminatın miktarını belirlerken TBK. m.51 ve 52'yi esas alarak, öncelikle durumun gereğini, feshedenin kusur durumunu, ortak kusur bulunup bulunmadığını, ödeyeceği tazminat sonunda tazminat sorumlusunun yoksulluğa düşüp düşmeyeceğini araştıracaktır¹⁴⁷. Burada müspet zararın tazmini söz konusudur¹⁴⁸. Ödenecek tazminatın belirlenmesinde sözleşmenin devam etmesi

¹⁴³ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.119

¹⁴⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s.1290

¹⁴⁵ “Amazon İnternet Sitesiyle ilgili bu Amazon’da Satış Hizmeti Şartlarının feshedilmesi üzerine, Tarafların Amazon İnternet Sitesi hakkında işbu Hizmet Şartları kapsamındaki hak ve yükümlülükleri sona erecektir; ancak **Süre içerisinde yerine getirilen İşlemlerinizi ile ilgili olarak Tarafların hak ve yükümlülükleri işbu Sözleşmenin feshedilmesinden veya Sürenin sona ermesinden sonra da geçerli olmaya devam edecektir**”

https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/G201190440?ie=UTF8&marketplaceID=A33AVAJ2PDY3EV&language=tr_TR, (Çevrimiçi), 01.09.2018

“...Sözleşme’nin DP tarafından bu suretle feshedilmesi halinde **Satıcı, fesih tarihine kadar DP tarafından sunulan hizmete ilişkin bedelleri ödemeyi kabul ve taahhüt eder. Bu fesih yalnızca Taraflar’ın ilişkisini etkileyecek; Satıcı’nın Sanal Mağaza’sı üzerinden yapmış olduğu satışlara yönelik olarak Alıcılar’a karşı mevcut olabilecek tüm sorumlulukları devam edecektir...**”

<https://so.n11.com/sellerooffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018

¹⁴⁶ Seliçi, **Sürekli Borç**, s.125; Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.207

¹⁴⁷ Eren, **Borçlar Özel**, s.386

¹⁴⁸ Demir Gökyayla, **Bayilik**, s.208

halinde elektronik pazaryeri üzerinden hizmet sağlayıcının yapacağı işlemler nedeniyle tarafların elde edeceği gelirler dikkate alınabilir¹⁴⁹.

Borçlar hukukunda hâkim olan ahde vefa ilkesi gereği, bir sözleşme ilişkisini keyfi olarak sona erdirmek kural olarak mümkün değildir¹⁵⁰. Kanunda düzenlenen istisnai haller dışında, sözleşme ile bir yükümlülük altına giren âkidin, karşı tarafın zararını tazmin ederek sözleşmeyi sona erdirmeye imkânı yoktur¹⁵¹. Eski Borçlar Kanunumuzda haklı bir neden olmaksızın sözleşmenin derhal feshini düzenleyen bir hüküm mevcut değilken, yeni TBK. m.438 ile getirilen,

“İşveren, haklı sebep olmaksızın hizmet sözleşmesini derhal feshederse işçi, belirsiz süreli sözleşmelerde, fesih bildirim süresine; belirli süreli sözleşmelerde ise, sözleşme süresine uyulmaması durumunda, bu sürelerle uyulmuş olsaydı kazanabileceği miktarı, tazminat olarak isteyebilir”

şeklindeki düzenleme ile hizmet sözleşmesinin haksız feshinin de sözleşmeyi sona erdireceği, ancak bu durumda işverenin tazminat ödemekle yükümlü olacağı kabul edilmiştir¹⁵². TBK. m.512’ye göre de vekâlet veren ve vekil, her zaman sözleşmeyi tek taraflı olarak sona erdirebilir. Ancak, uygun olmayan zamanda sözleşmeyi sona erdiren taraf, diğerinin bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür¹⁵³.

Bugün elektronik pazaryeri sözleşmelerinin pek çoğunda güvenli ödeme sistemi çerçevesinde tahsilat hizmeti ve bazı sözleşmelerde ise depolama, paketleme, lojistik hizmetleri ve müşteri hizmetleri gibi ek hizmetler verilebilmektedir. Bu hizmetlerin verildiği elektronik pazaryerleri yönünden taraflar arasında bu hizmetlere münhasır olmak üzere vekâlet ilişkisi bulunduğunu söylemek mümkündür. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin niteliği ve uygulamada kullanılmakta olan sözleşmelerin hükümleri dikkate alındığında hizmet sözleşmesi, vekâlet sözleşmesi gibi istisnalara ilişkin düzenlemelerden hareketle elektronik pazaryeri sözleşmeleri bakımından haklı bir

¹⁴⁹ Savaş, **Network Marketing**, s.221

¹⁵⁰ Altınok Ormancı, **Süreklî Borç**, s.228

¹⁵¹ Bu kuralın istisnalarına TTK. m.121’deki acentelik sözleşmesine ilişkin düzenleme ve İş Kanunu m.21’deki iş güvencesi tazminatına ilişkin düzenleme örnek gösterilebilir. İstisnalarla ilgili geniş bilgi için Bkz.: Altınok Ormancı, **Süreklî Borç**, s.229-233

¹⁵² Altınok Ormancı, **Süreklî Borç**, s.232-233

¹⁵³ Eren, **Borçlar Özel**, s.743

neden bulunmasa bile tarafların derhal fesih imkânı bulunduğunu, ancak haklı bir neden olmaksızın derhal fesih hakkını kullanan tarafın diğer tarafa uygun bir tazminat ödemesi gerektiğini söylemek kanaatimizce mümkündür.

Dönme kural olarak, sözleşme yükümleri yerine getirilmeden önce bu yükümlerden kurtarıcı¹⁵⁴, sözleşme yükümleri yerine getirildikten sonra bu yükümleri geri sağlayıcı etkiye sahiptir¹⁵⁵. Ancak yukarıda değinildiği üzere bizimde katıldığımız görüşe göre sürekli sözleşme ilişkilerinde dönme ileriye etkili olarak sonuç doğurur. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin sona ermesi sözleşmeden dönme ile gerçekleşmişse, bu sözleşmenin sürekli bir sözleşme olması nedeni ile dönme beyanının muhataba ulaştığı andan itibaren sözleşme ileriye yönelik olarak ortadan kalkar. Bu tarihten sonra hizmet sağlayıcı elektronik pazaryeri hizmetinden yararlanamaz. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin sürekli sözleşme olması nedeni ile buradaki dönme, feshe benzetilmektedir. Sözleşmeden dönme halinde dönme sebebine göre farklı sorumluluk düzenlemeleri uyarınca zararların, yararların ve harcamaların tazmini söz konusu olabilecektir. Bugün öğretide genellikle kabul edilen görüşe göre borçlunun sözleşme yükümlerine aykırılığı nedeniyle sözleşmeden dönen alacaklı tarafından, borçludan sözleşmeye aykırılık nedeniyle zarar giderimi istenebilir ancak sadece olumsuz zararın tazmini istenebilir¹⁵⁶. Olumsuz zarar, hüküm doğurduğuna güvenilen bir sözleşmenin geçersiz olması veya kurulacağına güvenilen bir sözleşmenin kurulmaması yüzünden uğranılan zarardır¹⁵⁷. Dönme işleminden doğan akdi zararın giderim istemi, on yıllık zamanaşımı süresine tabi olacaktır¹⁵⁸.

Sözleşmenin irade sakatlığına bağlı olarak iptal ile sona ermesi durumunda kural olarak sözleşme geçmişe etkili olarak sona erer¹⁵⁹. İki taraf da ifa edilmemiş edimlerin ifasını talep edemeyecekleri gibi, iptal hakkının kullanılmasından önce ifa edilmiş

¹⁵⁴ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.547-551

¹⁵⁵ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.552-554

¹⁵⁶ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.440; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.636; Hatemi, Gökyayla'ya göre temerrüd nedeniyle dönme halinde olumsuz zarar giderimi esastır, ancak sözleşme adaleti ilkesi gerektiriyorsa bu giderim olumlu zarar ve münzam zararı kapsayabilir. Bkz.: Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.287

¹⁵⁷ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.386; Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.636; Hatemi, Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.286

¹⁵⁸ Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, s.649; Hatemi/Gökyayla, **Borçlar Genel**, s.285-286

¹⁵⁹ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.120

edimleri de geri isteyebilirler¹⁶⁰. Ancak sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde, iptalin geçmişe etkili olması işin niteliğine uygun görülmediğinden, genellikle dürüstlük kuralından yararlanılarak burada sona ermenin iptal anına kadarki edimleri etkilemeyeceği kabul edilmektedir¹⁶¹. Bu nedenle elektronik pazaryeri sözleşmesinin iptal ile sona ermesi halinde dürüstlük kuralı gereği iptal anına kadar ifa edilmiş edimlerin iptalden etkilenmediğinin kabulü işin niteliğine daha uygun olacaktır. Bu durumda aslında iptal edilen elektronik pazaryeri sözleşmesi olmakla birlikte, iradeyi sakatlayan sebebin hizmet sağlayıcı ile alıcılar arasındaki işlemleri de sakatladığı kabul edilerek bu sözleşmeye bağlı olarak gerçekleşen satış/işgörmeye sözleşmelerinin de iptal edileceği kabul edilmelidir. Aksi takdirde iptal hakkını tanımanın herhangi bir anlamı kalmayacaktır. Bu durumda şayet iki taraf da borçlarını ifa etmemişse bu satış/işgörmeye sözleşmeleri de geçmişe etkili olarak sona ermelidir. Şayet iki taraf da borçlarını ifa etmişse iadeyi isteyen, kendi aldığı edimi iade etmiş olması veya iadeyi teklif etmiş olması gerektiği kabul edilmelidir¹⁶². Ayrıca sözleşmenin iptali üzerine, iptal sebebiyle uğranılan zararların tazmini de söz konusu olabilir¹⁶³.

Sözleşmenin ölüm, tüzel kişiliğin sona ermesi ve ehliyetin kaybı sebepleriyle sona ermesi durumunda taraflar arasındaki ilişki hemen sona erer. Tüzel kişiliğin sona ermesinde sınırlı devam etme ilkesi çerçevesinde bir süre daha kişiliğin devam ettiği kabul edilse dahi, bu devam tasfiyeye yönelik olup şirketin mutlak işleyişi anlamına gelmemektedir. Bu sebeple tüzel kişiliğin kaybı ile sözleşmenin donduğunu ve kural olarak artık hüküm ifade etmeyeceğini kabul etmek gerekir. Ölüm durumunda sözleşmenin sona erdiği sonucuna varıldığı takdirde hizmet sağlayıcının ücret borcu varsa bu borç külli haleflerine intikal eder. Elektronik pazaryeri üzerinden satılan mal/hizmetlerin bedelleri elektronik pazaryeri işletmesi tarafından tahsil edilmiş ve halen uhdesinde ise bu bedellerin mirasçılar tarafından talep edilmesi mümkündür.

¹⁶⁰ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.120

¹⁶¹ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.120

¹⁶² Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.120

¹⁶³ Oğuzman, Öz, **Borçlar Genel**, s.120

SONUÇ

Elektronik pazaryerleri, çeşitli işletmelerin, mal veya hizmetlerini tanıtmalarına ve bunları satmalarına veya ihtiyaç duydukları ürünleri satın almalarına imkân veren, ilgili tarafların bağlanabileceği bir web sitesi şeklinde oluşturulan sanal ticaret merkezleridir.

Aracı pazarlar olan elektronik pazaryerlerinin temel mimarisi elektronik altyapı ve web siteleridir. Elektronik altyapı, açık artırma yazılımları, içerik yönetim yazılımları ve web temelli ticaret çözümlerinden oluşurken aracılardan web siteleri ise alıcılar ve satıcıların iletişim, reklam, açık artırma, işlemleri yürütme, stok ve siparişlerin karşılanmasını koordine etmek için bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. İnternet temelli elektronik pazaryeri uygulamaları, ticari işlemin gerçekleşme sürecinde kurulan değer zincirinin halkaları niteliğindeki ürün-firma hakkında bilgilendirme, lojistik destek, sipariş teyidi, elektronik ödeme-tahsilat işlemleri, komisyon ücretleri, ticari işlemin güvenilirliğinin sağlanması, karşılıklı edimlerin denetlenmesi gibi noktalarda işlev görmektedir.

Aracı pazarlar, bilgi parçacıklarını toplamada internetin üstünlüklerinden yararlanarak alıcılar ve satıcılar için optimal sonuçlar sunmaktadır. Elektronik pazaryerleri sahip oldukları dijital yetkinlikler sayesinde; ürünlerin listelenmesi, ödeme, sipariş alma ve yerine getirme, paketleme, lojistik hizmetleri, müşteri davranışlarının ve işletmeye gelen siparişlerin raporlanması ve sonuçların izlenmesinde verimliliği artırmaktadır. Pazaryeri platformu üzerinde ürünler ve satıcılara ait rakip analizleri imkânı sunulmakta; işletmelerin insan kaynağı yetkinliğinin artırılması için elektronik ticaret alanında eğitimler verilmekte; KOBİ'lerin yurt dışına açılması için önemli bir destekleyici unsur olarak elektronik pazaryerleri ön plana çıkmaktadır.

Elektronik pazaryeri uygulamalarında çok sayıda taraf ve farklı taraflar arasında birden fazla hukuki ilişki söz konusu olmakla birlikte çalışmamızda üzerinde durulan hukuki ilişkilerin tarafları, elektronik pazaryeri platformunu sağlayan ve kullanıma sunan “elektronik pazaryeri işletmesi”, elektronik pazaryerinde satıcı/hizmet sağlayıcı

olarak yer almak isteyen ve elektronik pazaryerinin belirlediği üyelik koşullarını yerine getirerek sisteme üye olan “hizmet sağlayıcılar” ve mal/hizmet almak isteyen tüketici ya da tacir sıfatını haiz “alıcılar”dır.

Elektronik pazaryeri uygulamasında ticari faaliyette bulunmak isteyen hizmet sağlayıcıların elektronik pazaryerinin hak sahibi ya da yöneticisi olan ticari işletme ile bu amaçla bir sözleşme yapması gerekmektedir. Bu sözleşmede, genellikle, tarafların rolü, yükümlülükleri ve müşterilerle olan ilişkileri konusunda düzenlemelere yer verilmektedir.

Elektronik pazaryeri işletmesi hukuken “aracı hizmet sağlayıcı” ve “yer sağlayıcı” statülerine sahiptir. 6563 sayılı Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda yer verilen “Aracı Hizmet Sağlayıcı” kavramı “Elektronik Pazaryeri” kavramının hukuki karşılığını oluşturmaktadır.

Sözleşmenin taraflarından birinin elektronik pazaryeri işletmesi (aracı hizmet sağlayıcı) karşı tarafının satıcı/sağlayıcı (hizmet sağlayıcı) üyeler olduğu sözleşmeler için çalışmamızda “Elektronik Pazaryeri Sözleşmesi” ve sözleşmenin taraflarından birinin elektronik pazaryeri işletmesi (aracı hizmet sağlayıcı) karşı tarafının ise alıcılar olduğu sözleşmeler için ise “Elektronik Pazaryeri Alıcı Sözleşmesi” kavramı kullanılmıştır. Burada alıcı kavramı elektronik pazaryeri işletmesi ile alım satım ilişkisine girmek anlamında kullanılmayıp elektronik pazaryeri uygulaması üzerinden gerçekleşmesi muhtemel satış/işgörme sözleşmeleri bakımından potansiyel alıcı olabilecek kullanıcıları ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin hukuki niteliğini belirlemek amacı ile bu sözleşme, adi ortaklık sözleşmesi, kira sözleşmesi, vekâlet sözleşmesi, komisyon sözleşmesi, simsarlık sözleşmesi ve pazarlamacılık sözleşmesi ile karşılaştırılmıştır. Elektronik pazaryeri sözleşme örnekleri ve karşılaştırma yapılan sözleşmelerin benzeyen ve ayrılan yönleri bir bütün halinde ele alındığında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Elektronik pazaryerinin kullanıcı sayısının artmasında elektronik pazaryeri sözleşmesinin her iki tarafının da menfaatinin bulunması ve bazı elektronik pazaryeri sözleşmelerinde yer alabilen satıcılarla kampanya veya reklam gibi yollarla beraber

hareket edileceğine ilişkin hükümler nedeniyle adi ortaklık sözleşmesinde olduğu gibi ortak bir amacın var olduğu görüntüsü oluşmakla birlikte tarafların bu ortak amacın gerçekleşmesi için gerekli faaliyetlere katılmasından (ortaklık ruhundan) söz edilemeyeceği gibi elektronik pazaryeri işletmesinin ve hizmet sağlayıcının ortaklık amacına ulaşmak üzere ortaklığa katılma payı taahhüdünden söz etmek te mümkün değildir. Yine elektronik pazaryeri sözleşmesinde tarafların edimleri arasında bir değişim ilişkisi bulunmasına karşın adi ortaklık sözleşmesinde taraflardan her biri borç altına girmekle birlikte tarafların edimleri arasında bir değişim ilişkisi bulunmamakta ve elektronik pazaryeri sözleşmesi ile adi ortaklık sözleşmesi tam olarak örtüşmemektedir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi de kira sözleşmesi gibi kullandırma borcu doğuran, istisnaları olmakla birlikte genellikle iki tarafa borç yükleyen ivazlı bir sözleşmedir. Ancak kira sözleşmesinde “bir şeyin kullanılmasının devri” söz konusu iken elektronik pazaryeri sözleşmesinde yer verilen “elektronik pazaryerinin kullanımına imkân sağlama” ögesinin “şey” kavramı içerisine dâhil olup olmadığının tartışmalı olması, kira sözleşmesinde kira bedelinin belirlenmesi, sözleşmenin feshi gibi konularda sözleşmenin zayıf tarafı konumundaki kiracıyı korumaya yönelik hükümlerin ağır basmasına karşın, elektronik pazaryeri sözleşmesinde kullandırma borcuna ilave başka hizmetler de verilmesi ve elektronik pazaryeri işletmesinin sorumsuzluğuna yönelik düzenlemelerin ağırlıkta olması karşısında elektronik pazaryeri sözleşmesi kira sözleşmesi ile de tam olarak örtüşmemektedir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesindeki elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet sağlayıcılara satış yapma ya da kâr elde etme garantisi vermeksizin bir ücret karşılığında “sanal pazaryerinin kullanımına imkân sağlama” edimi, işgörme edimi olarak kabul edildiği taktirde vekâlet sözleşmesinde vekilin, bir ücret karşılığında işgörmeyi üstlenmesinde olduğu gibi edim sonucunun değil edimin taahhüt edilmesi ve sözleşmenin tek taraflı olarak sona erdirilebilmesi yönlerinden benzerlik bulunmaktadır. Buna karşılık elektronik pazaryerindeki edimin, doğrudan bir işin görülmesi değil, hizmet sağlayıcının elektronik pazaryerini kullanmasına imkân sağlamak suretiyle verilen hizmetlerden yararlanmasını sağlamak olduğu, bu durumun

sadece vekâlet sözleşmesi ile açıklanamayacağı, ayrıca vekâlet sözleşmesinde sadakat ve güven temelli ilişkinin ağır basmasına ve vekilin hesap verme borcu bulunmasına karşın elektronik pazaryeri sözleşmesinde sadakat ve güvenin daha tali bir nitelik taşıdığı, daha çok ticari çıkarlara dayanan, elektronik pazaryerinin sorumluluğunun mümkün mertebe sınırlandırılması düşüncesinin ağır bastığı, elektronik pazaryerinin belirli konularda hizmet sağlayıcıya bilgi verme borcu dışında herhangi bir hesap verme borcundan söz edilemeyeceği bir hukuki ilişki karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, elektronik pazaryerinin kullanıcılara güvenli ödeme hizmeti vermesi halinde elektronik pazaryeri işletmesinin genel bir temsil yetkisinden olmasa da satıcılar adına alıcılardan satış bedelini tahsil etmekle sınırlı bir temsil yetkisinden ve ticari vekil olarak hareket ettiğinden söz edilebilecektir.

Elektronik pazaryeri işletmesi de tıpkı simsar gibi bir ücret ödenmesi karşılığında satıcı işletmenin alıcılarla buluşacağı ve ticaretini gerçekleştirebileceği ortamı hazırlamakta ve taraflar arasında bir sözleşme kurma fırsatı oluşmasına aracılık etmektedir. Ancak elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcı arasındaki ilişki sürekli bir ilişki olmasına ve elektronik pazaryerinin satıcı işletmeden alacağı üyelik ücretinin, elektronik pazaryerinin satılan mal/hizmet başına komisyon ücretine hak kazanacağı haller dışında satıcı işletmenin alıcılarla sözleşme kurmasına bağlı olmamasına karşın, simsarlık sözleşmesinde simsar ile müvekkili arasındaki ilişki geçici nitelik taşımakta, simsarın aracılık faaliyeti, taraflar arasında bir sözleşmenin kurulmasına yönelik bulunmakta ve sözleşmenin kurulması veya kurulamayacağının anlaşılması ile sona ermekte, simsar sözleşmenin kurulamaması hâlinde ücrete hak kazanamamaktadır.

Özellikle taşınır alım satımının söz konusu olduğu ve elektronik pazaryeri işletmesinin satılan her mal üzerinden komisyon ücretine hak kazandığı sözleşmelerde komisyon sözleşmesine benzerlikten söz etmek mümkün olmaktadır. Bununla birlikte komisyonculuk sözleşmesinden farklı olarak elektronik pazaryeri işletmesi dış ilişkide alım satım işleminin tarafı konumunda olmadığından işlemde doğan hakların ve borçların iç ilişkide satıcı üyeye geçmesi ya da geçirilmesinden söz etmek mümkün olmadığı gibi, komisyon sözleşmesinde, her bir mal satımı yönünden komisyoncunun özen borcuna tabi olduğu kabul edilerek özen borcuna aykırılık nedeniyle komisyoncu

sorumlu tutulabilmesine karşılık, elektronik pazaryeri işletmesinin özen borcunun pazaryeri platformunu sözleşme ile amaçlanan kullanıma elverişli biçimde kullanıma sunma ve sözleşme süresince de kullanıma uygun şekilde tutma şeklinde genel bir özen borcu olduğu, her bir münferit satış sözleşmesi açısından ayrı bir özen borcundan söz etmenin mümkün olmadığı ve elektronik pazaryeri işletmesinin hizmet sağlayıcıdan talimat almasından da söz edilemeyeceği, bu itibarla elektronik pazaryeri sözleşmesinin komisyon sözleşmesi ile de tam olarak örtüşmediği söylenebilecektir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinde de pazarlamacılık sözleşmesinde olduğu gibi aracılık faaliyeti söz konusudur. Bununla birlikte pazarlamacılık sözleşmesinde pazarlamacı işlemlere aracılık ederken işveren adına ve hesabına hareket etmekteyken elektronik pazaryeri sözleşmesinde elektronik pazaryeri işletmesi aracılık işlevini çok sayıda alıcı ve satıcıyı aynı platformda bir araya getirmek suretiyle gerçekleştirmekte, elektronik pazaryeri uygulamasını kullanan hizmet sağlayıcılar alıcılar ile doğrudan kendi adlarına ve hesaplarına işlem yapmaktadır. Bu ilişkide doğrudan temsilden söz edilebilecek tek durum satıcı adına ve hesabına satılan mal/hizmet bedelinin tahsil edilmesi noktasında söz konusu olmaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmesi pazarlamacılık sözleşmesi ile de örtüşmemektedir.

Netice olarak daha ziyade ticaret mantığına dayanan ve elektronik pazaryeri işletmesinin sorumluluğunun daraltılmasına veya ortadan kaldırılmasına ilişkin bir takım hükümler içeren elektronik pazaryeri sözleşmesinin karşılaştırılan bu sözleşme tiplerinden herhangi biriyle tam olarak örtüşmediği, kullandırma ve işgörme edimleri içeren karma bir isimsiz sözleşme olduğu; bu sözleşmeye her bir somut sözleşme dikkate alınarak ve taraf menfaatlerine uygun düştüğü ölçüde başta kira sözleşmesi olmak üzere kullandırma ödöncü sözleşmesi, vekâlet sözleşmesi, adi ortaklık sözleşmesi ve unsurlarını içerdüğü diğör sözleşme tiplerine ilişkin hükümlerin bir veya birkaçına üstönlük tanınmak suretiyle kıyasen uygulamayı da kapsayacak şekilde birleştirme veya soğurma görüşleri doğrultusunda uygulanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcılar arasında kurulan elektronik pazaryeri sözleşmesinin benzer sözleşmelerle karşılaştırılmasından sonra ortak

özellikleri belirlenmeye çalışılmış ve bu sözleşmelerin; Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiş sözleşmelerden olmadığı, bu itibarla isimsiz sözleşmeler oldukları, iki tarafa borç yükledikleri, sürekli borç ilişkisi kurdukları sonucuna varılmıştır. Elektronik pazaryeri işletmesi ile hizmet sağlayıcılar arasında kurulan elektronik pazaryeri sözleşmeleri genellikle ivazlı sözleşmeler olarak, elektronik pazaryeri işletmesi ile alıcılar arasında kurulan elektronik pazaryeri alıcı sözleşmeleri ise ivazsız sözleşmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulamada karşılaşılan sözleşmeler çoğunlukla elektronik pazaryeri işletmeleri tarafından sayısı belirsiz çok sayıda sözleşmede kullanılmak üzere önceden ve tek taraflı olarak hazırlanmış/hazırlatılmış, muhtevası genel ve soyut, matbu, standart sözleşmelerdir. Bu sözleşmelerin en önemli özelliği genellikle muhataplar tarafından değiştirilemeyen, pazarlık yapılamayan, tartışılamayan ve kabul etmek istemedikleri takdirde bırakılması istenen şartlar içermesidir.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerinin genel işlem koşulları içeren standart sözleşmeler olmalarının tespitinin en önemli sonucu genel işlem koşullarının sınırlanması olarak ifade edilen düzenlemelerin uygulanma imkânı bulmasıdır. Hukukumuzdaki genel işlem koşullarına ilişkin düzenlemeler tüketiciler bakımından düzenleme getiren 6502 sayılı TKHK ve TSHŞHY hükümleri, kişi bakımından ayırım yapmayan genel hüküm niteliğindeki 6098 sayılı TBK. m.20-25 hükümleri, tacirler arasındaki sözleşmelerde “dürüstlük kuralına aykırı işlem şartları” kullanmayı sınırlayan ve bazı kriterler çerçevesinde “haksız rekabet” sayan 6102 sayılı TTK.’nun m.55/f bendi hükümleri ve rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar ile hâkim durumun kötüye kullanılması olgularını yasaklayan 4054 sayılı RKHK hükümleridir. Elektronik pazaryeri sözleşmelerindeki genel işlem koşulları bakımından tarafların tüketici ya da tacir olmasına göre öncelikle uygulanacak hükümler değişecektir. TKHK hükümleri tüketiciler, TTK hükümleri ise tacirler bakımından özel hüküm sayılarak öncelikle uygulanacak, bunlarda hüküm bulunmayan hallerde ise Borçlar Kanunu hükümlerine başvurulacaktır. Elektronik pazaryeri uygulamalarında karşımıza çıkan sözleşmeler açısından ilk denetim, sözleşmenin genel işlem koşulları içerip içermediğinin tespiti şeklinde olmalıdır. TBK. m.27 ve 28’deki şartları taşıyan bir elektronik pazaryeri sözleşmesi hükmü genel işlem

koşulu olarak kabul edilecek ve sırası ile kapsam, yorum ve içerik denetimine tabi olacaktır.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi, taraflar fiziksel olarak karşı karşıya gelmeksizin organize bir mesafeli sürüm sistemi içinde mesafeli iletişim araçları ile kurulsun bile sözleşmenin karşı âkidi olan hizmet sağlayıcı ya da alıcının mesleki ya da ticari amaçlarla hareket ettiği durumlarda mesafeli sözleşmeden söz edilemeyecektir. Elektronik pazaryeri sözleşmesinin hizmet sağlayıcı tarafının ya da elektronik pazaryeri alıcı sözleşmesinin alıcı tarafının tüketici olması halinde ise elektronik pazaryeri işletmesinin edimleri arasında işgörme edimleri bulunmakla birlikte asli edimi bir tüketim malı teslimi ya da işgörme edimi ifası olmayıp kullandırma edimi olduğundan bu halde de sözleşmenin mesafeli sözleşme olduğu söylenemeyecektir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin tarafların fiziksel olarak bir araya gelmesi suretiyle geleneksel yollarla hazırlar arasında kurulması mümkündür. Ancak bugün gelinen nokta itibarıyla özellikle tüketiciler pazarına (B2C ve C2C) yönelik elektronik pazaryerlerinde genellikle sözleşmelerin tüm aşamalarının elektronik iletişim araçları ile ve bir kısmının web sitesi üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Sözleşmenin web sitesi üzerinden ya da diğer elektronik iletişim araçları ile kurulduğu hallerde elektronik pazaryeri sözleşmelerinin elektronik sözleşmeler olduğunu söylemek mümkündür.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi bütün sözleşmeler gibi tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile kurulmaktadır. Sözleşmenin elektronik iletişim araçlarıyla ve özellikle web sitesi üzerinde yer alan üyelik işlemleri sekmeleri kullanılmak sureti ile kurulması mümkündür. Sözleşmenin web sitesi üzerinden kurulması halinde elektronik pazaryeri işletmesinin öneri ya da öneriye davet olarak addedilebilecek beyanı web sayfaları aracılığı ile muhataplara iletilmektedir. Web sitesinden yapılan yayın, sözleşmenin objektif bakımdan esaslı unsurlarını içerdiği ve elektronik pazaryeri işletmesi de bu bilgiler çerçevesinde internet kullanıcıları tarafından yapılacak kabul beyanları ile bağlı olma yönündeki iradesini gösterdiği taktirde bu yayın öneri olarak değerlendirilmelidir. Buna karşılık web sitesi üzerinden üyelik formunun doldurulması ve üyelik şartlarının kabul edilmesini takiben

elektronik pazaryeri işletmesinin talep ettiği bilgi ve belgeleri araştırdığı, üyelik talep eden tarafın tüm bilgi ve belgeleri eksiksiz ve doğru olsa bile başvuruyu sebep göstermeksizin reddetme hakkını saklı tuttuğu hallerde artık teklif ile bağlı olmama iradesinin ortaya konulduğu kabul edilerek geçerli bir önerinin bulunmadığı, elektronik pazaryeri üzerinden yapılan yayının öneriye davet olduğu kabul edilmelidir.

Elektronik pazaryeri sözleşmesinin elektronik iletişim araçları ile kurulduğu hallerde iletişim aracının türüne göre sözleşmenin hazırlar arasında ya da hazır olmayanlar arasında kurulduğunu söylemek mümkündür. Sözleşme beyanlarının hazırlar arasında olduğunun kabul edildiği hallerde sözleşme kabul beyanının yapılması ile kurulmakta ve hükümlerini doğurmakta, buna karşılık sözleşme hazır olmayanlar arasında kabul beyanının varması ile kurulmasına karşılık kabul beyanının gönderildiği andan itibaren hükümlerini doğurmaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan araştırma ve tespitlerden hareketle, elektronik pazaryeri sözleşmesi, “elektronik pazaryeri işletmesinin daha önceden tesis edilmiş olan ve katılımcıları olan hizmet sağlayıcılar ile alıcıların internet kanalıyla elektronik ortamda münasebet kurup birbirleriyle ticaret yapabilmelerine olanak sağlayan çeşitli işlemlere ve teknolojik altyapıya sahip web sitesini, bir bedel karşılığında veya bedelsiz olarak, belirli veya belirli olmayan bir süre için veri tabanında ayırdığı alanda hizmet sağlayıcının içeriğini muhafaza edecek ve bu içeriğe ulaşılabilmesini sağlayacak şekilde hizmet sağlayıcının kullanımına sunduğu ve ilave çeşitli hizmetler sağladığı sözleşme” olarak tanımlanmıştır.

Bu tanım doğrultusunda elektronik pazaryeri sözleşmesinin konusu, elektronik pazaryeri işletmesinin, hizmet sağlayıcılar ile alıcılar arasında ticaret yapılmasına imkân sağlayan aracılık işlevine sahip elektronik pazaryeri web uygulamasını hizmet sağlayıcının kullanımına sunması ve bir takım ilave hizmetlerin verilmesi olarak belirlenmiştir.

Sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir. Şekil mecburiyeti yalnız kanunla veya tarafların iradesiyle öngörülebilir. Elektronik pazaryeri sözleşmesi kanunda düzenlenmiş bir sözleşme olmadığından

şekil konusunda herhangi bir kanuni düzenlemeden söz edilemez ve kural olarak şekle bağlı değildir. Bununla birlikte uygulamada bu sözleşmeler yazılı olarak yapılmaktadır.

Elektronik pazaryeri sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğundan tarafların karşılıklı hak ve yükümlülükleri bulunmaktadır. Elektronik pazaryeri işletmesinin borçları, elektronik pazaryerini hizmet sağlayıcının kullanımına sunma, elektronik pazaryerini sözleşme süresince kullanıma uygun şekilde bulundurma, hizmet sağlayıcının işlem güvenliğini sağlama borcu; ayıpları giderme borcu; vergi ve benzeri yükümlülüklere katlanma borcu; güvenin korunması yükümlülüğü ve hizmet sağlayıcıyı destekleme borcu ile mevzuattan kaynaklanan yasal yükümlülüklerdir.

Hizmet sağlayıcının borçları ise, ücret ve komisyon ödeme borcu; elektronik pazaryerini özenle ve sözleşmenin amacına uygun olarak kullanma, hukuka uygun amaçlarla kullanma ve diğer kullanıcılara saygı gösterme borcu; ayıpları bildirme ve ayıpların giderilmesine, yenilik ve değişiklik yapılmasına katlanma borcu, elektronik pazaryeri işletmesi tarafından konulan kural ve talimatlara uyma borcu, elektronik pazaryeri işletmesinin menfaatlerini koruma (rekabet etmeme ve sır saklama) borcudur.

Elektronik pazaryeri işletmesinin asli edim yükümlülüğü, hizmet sağlayıcıya elektronik ticaret faaliyetinde bulunacağı elektronik ortamı sağlamak ve sözleşme süresi boyunca kullanıma elverişli bir halde bulundurmaktır. Bu nedenle elektronik pazaryeri sözleşmesi bakımından elektronik pazaryerinin ilk kullanıma sunulmasında olduğu gibi sözleşme süresince de elektronik pazaryeri işletmesinin ayıba karşı tekeffül borcundan söz etmek mümkündür. Elektronik pazaryeri web sitesinin ayıplı halde teslim edilmesi ya da sonradan ayıplı hale gelmesi durumunda belirli şartların mevcut olması kaydıyla elektronik pazaryeri işletmesinin ayıptan sorumluluğu doğmaktadır.

Elektronik pazaryeri işletmesi yer sağlayıcı sıfatına sahip olması nedeniyle müşterisine internete giriş için barınma yeri tahsis etmek ve üçüncü şahsın barındırılan içeriğe ulaşabilmesini (etkileşimlilik/diyaloğa uygunluk) temin etmekle yükümlüdür.

Ancak burada sürekli bir hazır tutma garanti edilemeyecek hazır tutmada belli bir oranda kesinti, beklenebilir kabul edilecektir. Buna karşılık yer sağlayıcının, kesintiler için, genel bir sorumluluktan muafiyet koşulu koyması geçerli olmayıp kesintiyi uygun bir zaman içerisinde giderme yükümlülüğü altındadır. Elektronik pazaryeri işletmesinin ayıplı ifasından dolayı hizmet sağlayıcı ayıplı ifayı kabul ederek ayıptan doğan zararının tazminini isteyebileceği gibi sözleşmeden dönme ya da fesih hakkını kullanarak zararının tazminini isteyebilecektir.

Elektronik pazaryeri işletmesinin sözleşme dışı sorumluluğu, haksız fiil sorumluluğu ve diğer sorumluluk sebeplerinden (fikri hakların ihlalinin doğan sorumluluk, marka hukukundan doğan sorumluluk, verilerin korunması hukuku kapsamında doğan sorumluluk) kaynaklanabilecektir. Elektronik pazaryeri işletmesinin sözleşmenin karşı tarafına ya da üçüncü kişilere haksız fiilleri ile verdiği zararlardan sorumluluğuna genel hükümlere göre karar verilecektir.

Aracı yer sağlayıcı ve yer sağlayıcı statüsüne sahip olan elektronik pazaryeri işletmesi, büyük verilerin barındırılmasında işlemlerin otomatikleştirilmiş teknik ile yürütmesi nedeniyle kural olarak onlardan hiçbir bilgiye sahip olmadığı ve bundan dolayı önleyici denetlemenin mümkün olmadığı gerekçesi ile yasal olmayan içerikten sorumlu tutulmamaktadır. Sorumluluk muafiyeti düzenlemesindeki asıl amaç, hizmet sağlayıcının üçüncü kişilerin onun tarafından sağlanan hizmet aracılığıyla hukuka aykırı bilgilere erişebilmesi ve/veya aslında içeriğe göre sakıncalı olmayan bilgilerin haksız şekilde sahiplenilebilmesinde sorumluluğun sınırlandırılmasıdır. Elektronik pazaryeri işletmesi elektronik pazaryeri üzerindeki hakimiyeti nedeni ile hukuka aykırı fiil (hak sahibi tarafından onaylanmayan çoğaltmalar aracılığıyla marka ya da fikri hakların ihlali riski) ve hukuka aykırı içerik (üçüncü kişinin alımı için hazır tutulan içeriğin, mesela şiddet yanlısı ya da çocuk pornografisi karakteri nedeniyle, hukuka aykırı olması riski) ile ilgili somut bilgiler mevcut olur olmaz gecikme olmaksızın içeriği hemen yayından çıkarmak veya engellemek zorundadır. Aksi takdirde sorumluluk muafiyeti ortadan kalkacaktır.

Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde elektronik pazaryeri işletmesinin ayıplardan sorumluluğunu daraltan ya da tümü ile ortadan kaldıran klostara yaygın

olarak rastlanmaktadır. Elektronik pazaryeri sözleşmelerinde yer alan sorumsuzluk klozları öncelikle TBK. m.115-116 ile sorumsuzluk anlaşmalarına getirilen sınırlandırmalara tabidir. Buna göre borçlu, borçlanmış olduğu edimin ifasını, kasten veya ağır ihmali ile imkânsız hale getirmişse, önceden yapılmış olan sorumsuzluk anlaşması geçersiz, yani bătıldır. Borçlunun ifayı hafif ihmali ile imkânsız hale getirmesi halinde sorumlu olmayacağına ilişkin sorumsuzluk anlaşması ise ilke olarak geçerlidir. Sorumsuzluk anlaşması bunun dışında emredici hükümlere aykırılık, ahlaka aykırılık, kamu düzenine ve hakkın kötüye kullanılması yasağına aykırılık gibi, diğer sözleşmeler için de öngörölmüş olan genel sınırlandırmalara tabi olacaktır. Borçlu tarafından hazırlanan standart sözleşmelerde yer alan sorumsuzluk klozları, genel işlem koşulu niteliğinde olmaları halinde ayrıca genel işlem koşullarına ilişkin denetime tabi tutulacaktır.

Son olarak elektronik pazaryeri sözleşmesini sona erdiren sebeplere gelirsek, bu sözleşmeye özgü sona erme sebepleri söz konusu değildir. Elektronik pazaryeri sözleşmesi, geniş anlamda sözleşmeyi sona erdiren sebeplerden olan bozma (ikale), sürenin dolması, fesih, dönme ve iptal ile sona erebilecektir. Uygulamada en çok karşımıza çıkan sona erme sebebi ise fesihtir. Sözleşmenin taraflarından elektronik pazaryeri işletmesinin gerçek kişi olmasına yasal bir engel bulunmamakla birlikte genellikle sermaye şirketleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hizmet sağlayıcı konumundaki gerçek kişi sözleşenin ölümü halinde sözleşmede aksine hüküm yoksa ya da sözleşmede tarafların kişilikleri önem taşımyorsa sözleşmenin sona ermeyeceğı söylenebilecektir. Tüzel kişiliğın kaybı ve fiil ehliyetinin kaybı hallerinde ise sözleşmenin sona ereceğı kabul edilmelidir. Elektronik pazaryeri sözleşmesi sürekli sözleşme olduğundan sözleşmenin sona ermesi aksi kararlaştırılmadıkça ileriye etkili olarak sonuç doğuracaktır.

Bu çalışmanın alanındaki ilk çalışma olması nedeni ile birtakım eksiklikleri bulunmakla birlikte bu alanda çalışmak isteyenlere yol göstereceğinde kuşku bulunmamaktadır. Bundan sonra bu alanda çalışacak olanlara önerimiz konunun daha dar bir alana hasredilerek incelenmesidir.

KAYNAKÇA

- Akçaal, Mehmet : “Borçlar Kanununun Genel İşlem Koşullarına Dair Hükümleri Hakkında Bir İnceleme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XVIII, Yıl:2014, S.1, s.49-69, (Çevrimiçi), http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/18_1_2.pdf, 25.11.2017
- Akıntürk, Turgut Ateş, Derya : **Borçlar Hukuku Genel Hükümler: Özel Borç İlişkileri**, Yirmiyedinci Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, Şubat 2018 (**Borçlar Özel**)
- Akipek, Jale G. Akıntürk, Turgut Ateş, Derya : **Türk Medeni Hukuku: Birinci Cilt Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku**, 12. Bası, İstanbul, Beta, Ekim 2015 (**Türk Medeni Hukuku**)
- Akman, Galip Sermet : **Sorumsuzluk Anlaşması**, Doktora Tezi, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1976
- Aksoy, Ramazan : **İnternet Ortamında Pazarlama**, 3.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Şubat 2012
- Akyol, Şener : **Borçlar Hukuku: (Özel Borç İlişkileri) Know-How & Management Joint Venture ve Büyük Çaplı İnşaat Sözleşmeleri**, II. Fasikül, İstanbul 1997 (**Know-How**)
- Alniak, M. İlhan : “Mesuliyetten Kurtulma Kayıtları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C:35, S.1-4, 1969, s.320-351
- Altınışik, Ulvi : **Elektronik Sözleşmeler**, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2003
- Altınok Ormancı, Pınar : **Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi**, İstanbul, 2011 (**Sürekli Borç**)
- Alttop, Atilla : “Türk Borçlar Kanunu Tasarısındaki Genel İşlem Şartları Düzenlemesi”, **Prof. Dr. Ergon A. Çetinligil ve Prof. Dr. Rayegân Kender’e 50. Çalışma Yılı Armağanı**, İstanbul, 2007, s.254-260 (**GİŞ**)
- Andersen, Arthur : **değişim.tr: İnternetle Gelişimde Türkiye**, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Mas Matbaacılık, Kasım 2001 (**İnternetle Gelişimde Türkiye**)

- Aral, Fahrettin
Ayrancı, Hasan : **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 11. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018
- Arslan, Ramazan
Yılmaz, Ejder
Taşpınar Ayvaz, Sema
Hanağası, Emel : **İcra ve İflas Hukuku**, 4.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018
- Atamer, Yeşim M. : “Genel İşlem Koşulu mu Bireysel Pazarlıkla Kurulan Sözleşme mi Tüketici ve Tacir İşlemleri Açısından Karşılaştırmalı Olarak Başvurulabilecek Değerlendirme Kriterleri”, **Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu Makaleler Tebliğler**, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Yayın No:321, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013, s.103-137 (**Genel İşlem Koşulu mu**)
- Atamer, Yeşim M. : “Tacirlerin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması Yolları”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, Yayın No:2001-08, İstanbul, 2001 (**Tacirler**)
- Atamer, Yeşim M. : “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi: TKHK. m.6 ve TTK. m.55 f.1 İle Karşılaştırmalı Olarak”, Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu, 8 Nisan 2011, **Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayınları**, Ankara, 2011, s.9-73 (**Yeni TBK**)
- Atamer, Yeşim M. : **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi**, 1. Bası, İstanbul, Beta Basım, Ağustos 1999 (**Sözleşme Özgürlüğü**)
- Ayan, Elif : “Genel İşlem Koşullarındaki Sorumsuzluk Kayıtlarının Hukuken Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XX, Y. 2016, Sa.3, s.3-36
- Aydemir, İbrahim : “Elektronik Ticaret Alanındaki Rekabet Sorunları”, **Uzmanlık Tezleri Serisi**, No:53, Ankara, 2004 (**Rekabet Sorunları**)
- Aydoğdu, Murat : “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Genel İşlem Koşullarının Konu Bakımından Uygulama Alanı”, **DEÜHFD**, C.13, Sa.2, 2011, s.1-50 (Çevrimiçi), <http://hukuk.deu.edu.tr/dosyalar/dergiler/dergimiz13-2/murataydogdu.pdf>, 01.12.2017 (**GİK**)

- Aydoğdu, Murat : **Tüketici Hukuku Dersleri**, 1.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Ocak 2015 (**Tüketici**)
- Ayhan, Rıza
Çağlar, Hayrettin : **Ticari İşletme Hukuku: Genel Esaslar**, 10.Bası, Ankara, Yetkin Basımevi, 2017 (**Ticari İşletme**)
- Ayhan, Rıza
Çağlar, Hayrettin
Özdamar, Mehmet : **Şirketler Hukuku: Genel Esaslar**, Ankara, Yetkin Basımevi, 2019 (**Şirketler**)
- Başalp, Nilgün : **“Sorumsuzluk Anlaşmaları”**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2009
- Başcan, Çağatay : **“Firmaların Sanallaşma Sürecinde Elektronik Ticaretin Rolü”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012
- Bilgili, Fatih
Demirkapı, Erhan : **Ticaret Hukuku Bilgisi**, 13.Baskı, Bursa, Dora Basım Yayın, Ocak 2018 (**Ticaret Hukuku**)
- Boyacıgil, Bengi : **“İnternette Pazarlama Açısından Müzayede Siteleri ve Tüketicilerin Müzayede Siteleri Hakkındaki Tutumları”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008
- Bozbel, Savaş : **“İnternet Üzerinden Yapılan Hukuki İşlemler”**, **Yargıtay Dergisi**, C.27, Ekim 2001, Sa.4, s.749-788
- Bozkurt, Tamer : **“Türk Hukukunda Tellallık ve Tellallığın Uygulamada Farklı Görünümleri”**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006 (**Tellallık**)
- Bozkurt, Tamer : **Themis Adli Hakimlik Sınavları İçin Özel Baskı Ticaret Hukuku: Ticari İşletme Hukuku Şirketler Hukuku Kıymetli Evrak Hukuku**, 1.Baskı, Kocaeli, Kuram Kitap, Ağustos 2017 (**Ticaret Hukuku**)
- Can, Ozan : **“Rekabet Yasağı ve Rekabet Sınırlandırmaları Hukuku İlişkisi”**, **Rekabet Dergisi**, Ekim-Kasım-Aralık 2007, Sayı:32, s.3-42
- Civelek, M. Emre
Güçlü Sözer, Edin : **İnternet Ticareti Yeni Ekososyal Sistem ve Ticaret Noktaları**, İstanbul, Beta Yayınları, 2003 (**İnternet Ticareti**)

- Çekin, Mesut Serdar : **Avrupa Birliği Hukukuyla Mukayeseli Olarak 6698 Sayılı Kanun Çerçevesinde Kişisel Verilerin Korunması Hukuku**, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2019 (**KVK Hukuku**)
- Demir Gökyayla, Cemile : **Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri (Münhasır Bayilik Sözleşmeleri)**, Güncellenmiş 2.Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2013 (**Bayilik**)
- Demir, Mehmet : **Mesafeli Sözleşmelerin İnternet Üzerinden Kurulması**, Ankara, Turhan Kitabevi, Mayıs 2004 (**Mesafeli Sözleşmeler**)
- Deniz, Recep Baki : **İşletmeden Tüketicie İnternette Pazarlama ve Türkiye’deki Boyutları**, 1.Bası, İstanbul, Beta Basım, Temmuz 2001 (**İnternette Pazarlama**)
- Eren, Fikret : **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, Yetkin Yayınları, 22. Baskı, Ankara, 2017 (**Borçlar Genel**)
- Eren, Fikret : **Borçlar Hukuku: Özel Hükümler**, 6. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2018 (**Borçlar Özel**)
- Erman, Hasan : “Borçlar Hukukunda Akit Serbestisi ve Genel Olarak Sınırlamaları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 38 (1-4), s.601-620 (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/iuhfm/issue/9119/114155>
- Gezder, Ümit : **Erzurumlu Şerhi Mesafeli Sözleşmeler: İnternet, Televizyon, Telefon, Faks vs. Mesafeli İletişim Araçlarıyla Yapılan Sözleşmeler**, Beta Basım, 1.Bası, İstanbul, Mart 2006 (**Mesafeli Sözleşmeler**)
- Gezder, Ümit : **İçerik Sağlayıcının ve Yer Sağlayıcının Hukuki Sorumluluğu ve Sorumluluk Muafiyeti**, İstanbul, Beta Basım, Şubat 2017 (**İçerik Sağlayıcı**)
- Gezder, Ümit : **Mukayeseli Hukuk Açısından İnternette Aktedilen Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması**, Beta Basım, 1.Bası, İstanbul, Mart 2004 (**Tüketicinin Korunması**)
- Hatemi, Hüseyin
Gökyayla, K. Emre : **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 4.Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017 (**Borçlar Genel**)

- Güleş, Hasan Kürşat
Öğüt, Adem
Bülbül, Hasan : "İnternet Teknolojisi Açısından İşletmeler Arası Elektronik Ticaret ve Aracı Pazarlar", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl.2002, C.7, S.2, s.33-55, (Çevrimiçi), <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sduiibfd/article/viewFile/5000122877/5000113183>, 12.08.2017 (**Aracı Pazarlar**)
- Günay, Cevdet İlhan : "İkale Sözleşmesi", **Çimento İşveren Dergisi**, Eylül 2009, s.4-25, (Çevrimiçi) <https://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale139.pdf>, 01.08.2019 (**İkale**)
- Gündüz, Meral : "e-Ticaret ve Yenilikçi Yaklaşımlar", **T.C. Başbakanlık DTM İGEME**, Yurtdışına e-Ticaret (B2C e-İhracat) İhracatta İnternet Zamanı-5, Bölüm 1, Ankara, Kasım 2009, s.1-13, (Çevrimiçi), <http://www.e-ticaretmerkezi.net/yurtdisina-eticaret.pdf>, 12.08.2017 (**B2C e-İhracat**)
- Gündüz, Meral : "Rekabetçi Dış Ticaret Politikalarında Yeni Kavramlar; e-Dönüşüm ve Yakınsama", **T.C. Başbakanlık DTM İGEME** B2B e-Ticaret ve e-Pazaryerleri, Bölüm 1, Ankara, Aralık 2008, s.3-14 (Çevrimiçi), http://www.byclb.com/Files/ders_notlari/e_pazaryerleri.pdf 22.12.2016 (**B2B e-Ticaret**)
- Gürbüz, Ayşe : "**Elektronik İmza**", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005
- Hamamcıoğlu, Esra
Karamanlıoğlu, Argun : "Adi Ortaklık Sözleşmesinde Şekil", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 2016, C.XXII, S.3, Özel Sayı: Prof. Dr. Cevdet Yavuz'a Armağan, C. II, s.1303-1331 (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/336886>, 01.11.2018 (**Adi Ortaklık**)
- Hatemi, Hüseyin
Serozan, Rona
Arpacı, Abdülkadir : **Borçlar Hukuku: Özel Bölüm**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1992 (**Borçlar Özel**)
- Hızır, Fatma : "Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Alım Satım Komisyoncusunun Temsil Yetkisi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.65, Sa.4, 2016, s.2867-2890 (**Komisyoncu**)
- İnceoğlu, M. Murat : **Kira Hukuku**, C: I, 1. Baskı, İstanbul, Mart 2014

- İyiler, Zeynep : “E-ticaret”, Avrupa İşletmeler Ağı İstanbul Merkezi İstanbul Sanayi Odası, **İstanbul Sanayi Odası Yayınları**, İstanbul, 2015/2 (Çevrimiçi)
<http://www.iso.org.tr/sites/1/upload/files/e-ticaret-2015-3941.pdf>, 10.08.2017 (**E-Ticaret**)
- İyiler, Zeynep : “Elektronik Pazaryerleri (B2B E-Marketplaces)”, **T.C. Başbakanlık DTM İGEME**, Elektronik Ticaret ve Pazarlama İhracatta İnternet Zamanı:1, Aralık 2009, Ankara, s.247,(Çevrimiçi),
<https://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/Hizmet%20Ticareti/Elektronik%20Ticaret/e-K%C3%BCt%C3%BCphane/ekler/eticaretyen.pdf?lve>, 19.08.2017 (**Elektronik Pazaryerleri**)
- Kaya, Ferman : **E-Ticaret Hukuku: ve Tüketici Hukukundaki Uygulamaları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2016 (**E-Ticaret**)
- Kaya, Mehmet Bedii : **Elektronik Ticaret Hukuku: Ticari Elektronik İletiler**, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2020 (Ticari Elektronik İletiler)
- Keser Berber, Leyla : **İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2002 (**Elektronik Para**)
- Keser Berber, Leyla : “İmzalıyorum O Halde Varım” Dijital İmza, Dijital İmza Hakkındaki Yasal Düzenlemeler, Dijital İmzalı Elektronik Belgelerin Hukuki Değeri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 2000/2, s.503-556
- Kırçavo, İbrahim : “Dünya’da ve Türkiye’de e-İhracat Uygulamaları”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, Yayın No:2010-19 Kobi Araştırmaları, (Çevrimiçi),
<http://www.ito.org.tr/itoyayin/0021122.pdf>, 16.08.2017 (**e-İhracat**)
- Kırçavo, İbrahim : “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Elektronik Tedarik Sistemleri ve Avantajları”, **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**,Yayın No:2006-5, (Çevrimiçi),
www.ito.org.tr/itoyayin/0016030.pdf, 22.12.2016 (**ETS ve Avantajları**)

- Kırçavo, İbrahim : **İnternette Pazarlama**, Tıpkı 4. Baskı, İstanbul, Beta Basım, Ekim 2008 (**İnternette Pazarlama**)
- Kırçavo, İbrahim : **İnternette Ticaret ve Hukuksal Sorunlar, İstanbul Ticaret**
Öztürk, Pınar **Odası Yayınları**, Yayın No:2000-29 (**İnternette Ticaret**)
- Koca, Güneş : “Tüketicinin Korunması Açısından Abonelik Sözleşmeleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004 (**Abonelik Sözleşmeleri**)
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip : **Borçlar Hukuku Genel Bölüm: Borçlar Hukukuna**
Hatemi, Hüseyin **Giriş Hukuki İşlem**, I. Cilt, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017
Serozan, Rona (**Borçlar Genel**)
Arpacı, Abdülkadir
- Erden Kuntalp, : **Karışık Muhtevah Akit (Karma Sözleşme)**, Banka ve
Yay. Haz.: Ufuk Tekin, Murat Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Türkiye İş Bankası
Gürel, Pınar Tekin Akbal, A.Ş. Vakfı, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 2. Bası, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2013 (**Karışık Muhtevah Akit**)
- Küçükpehlivan, Olcay : “Sözleşmelerin İnternet Aracılığı İle Kurulması ve Geçerliliği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006
- Meral, Ömer Oğuzhan : “Türk Borçlar Kanunu ve Türk Medeni Kanunu Kapsamında Sorumsuzluk Anlaşmalarının Geçerliliği”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:19, Özel Sayı C:2, 2017, s.1139-1206 (**Sorumsuzluk Anlaşmaları**)
- Tekinay, Selahattin Sulhi : **Tekinay Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, Yedinci
Akman, Sermet Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1993 (**Borçlar Genel**)
Burcuoğlu, Haluk
Altop, Atilla
- Oğuz, Cemal : “Standart Sözleşmelerin BK.21 ile 99/2 ve 100.3 Hükümlerine Göre Hâkim Tarafından Denetlenmesi”, **TBB Dergisi**, Yıl:1998/1, s.25-37 (**Standart Sözleşmeler**)
- Oğuzman, M. Kemal : **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, C:1, 15. Bası,
Öz, Turgut İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2017 (**Borçlar Genel**)
- Oktay, Saibe : “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşlukların Tamamlanması”, s.263-296, **İHFM**, C.LV

(1996), (Çevrimiçi), dergipark.gov.tr, 29.07.2018 (**İsimsiz Sözleşmeler**)

- Ozanoğlu, Hasan Seçkin : “Tüketici Sözleşmeleri Kavramı: (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı)”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:50, Sa:1, Yıl:2001, s.55-90 (**Tüketici**)
- Ozanoğlu, Hasan Seçkin : **Tüketicinin Korunması Açısından Taksitle Satım Sözleşmesi**, Ankara, Sözkese Matbaacılık, 1999 (**Taksitle Satım**)
- Öğüz, Tufan : **Know-How Sözleşmesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2001
- Özdemir Kocasakal, Hatice : **Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2003 (**Elektronik Sözleşmeler**)
- Özer, Aslıhan : **“E-Pazaryerlerinin Yönetimi”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006
- Özmen, Şule : **“Ağ Ekonomisinde Yeni Ticaret Yolu: e-Ticaret”**, Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 32, İstanbul, 2013 (**e-Ticaret**)
- Özuysal, Neslihan : **“Genel İşlem Şartları ve Satım Sözleşmesinde Yer Alan Haksız Şartlar”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011
- Poroy, Reha
Yasaman, Hamdi : **Ticari İşletme Hukuku**, 14. Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2012 (**Ticari İşletme**)
- Rehbinder, Manfred
Çeviren : Ömer Teoman : **“Genel İşlem Şartları ve Tüketicinin Korunması”**, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 42, Sa.1-4, 1976, s.641-653 (**GİŞ**)
- Reisoğlu, Safa : **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2012 (**Borçlar**)
- Sağlam Atabarut, İpek : **Elektronik Sözleşmeler**, 1.Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, Nisan 2007

- Saraman, Deniz : **“İnternet Üzerinde Aktedilen Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012 (**Tüketicinin Korunması**)
- Savaş, Abdurrahman : **İnternet Ortamında Yapılan Sözleşmeler**, (Doktora Tezi), Konya, Adal Ofset, Temmuz 2005 (**İnternet**)
- Savaş, Abdurrahman : **Network Marketing Sözleşmesi: Network Marketing (Ağ Pazarlama) Sistemi Piramit Satış Sistemi Saadet Zinciri**, İstanbul, Der Yayınları, 2016 (**Network Marketing**)
- Savaş, Abdurrahman : **“Türk Borçlar Hukukunda İkale Sözleşmesi”**, **TAAD**, Yıl:7, Sayı:26 (Nisan 2016), s.105-141 (**İkale**)
- Seliçi, Özer : **Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976 (**Sürekli Borç**)
- Serozan, Rona : **Sözleşmeden Dönme**, İstanbul, 1975
- Soysal, Tamer : **“İnternet Servis Sağlayıcılarının Hukuki Sorumlulukları”**, **TBB Dergisi**, Sa.61, 2005, s.304-339, (Çevrimiçi), <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2005-61-187>, 23.08.2017
- Sözer, Bülent : **Elektronik Sözleşmeler**, 1.Baskı, İstanbul, Beta Basım, Mart 2002
- Subaşı, Hasan Hüseyin : **“Elektronik Ticaret ve Güven: Bir Araştırma”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2012 (**Elektronik Ticaret ve Güven**)
- Şahin, Tayfun : **“Elektronik Ticaretin Yeni Yüzü: E-Çarşı ve Vergi Denetimi”**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010 (**E-Çarşı**)
- Şahin, Turan : **“Elektronik Sözleşmelerin Kuruluşuna İlişkin İrade Beyanları ve Bu Beyanların Geri Alınması”**, **TBB Dergisi**, Yıl:2011, Sa.95, s.331-376 (**Elektronik Sözleşmeler**)
- Şeker, Muzaffer : **“6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanununa Göre İnternet Üzerinden Sözleşmelerin Kurulması”**, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** Yıl:11 Sayı: 22 Güz 2012/2, s.127-155

<http://www.ticaret.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s2/2/127-155.pdf>, (Çevrimiçi), 03.02.2020

- Tandoğan, Haluk : **Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri**, Cilt:I/I, Kendisine Özgü Yapısı Olan ve Karma Sözleşmeler, Satış ve Çeşitleri Trampa, Bağışlama, Altıncı Bası, İstanbul, Evrim Basım, Eylül 1990 (**Borçlar Özel**)
- Tapscott, Don : **Dijital Ekonomi**, Çev. Ece Koç, İstanbul, Koç Sistem Yayınları Eylül 1998
- Taşkın, Mustafa : “Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketicilik Vasfı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl:1997/1, s.30-37
- Topuz, Murat : **Finansal Kiralama (Leasing) Sözleşmesi**, 2.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017
- Törenli, Nurcan : “Firmadan Firmaya (B2B) İnternet Temelli e-Ticaret: Türk Dış Ticareti İçin Olanaklar/Sınırlılıklar”, **TC Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu**, Ankara, 2008 (Çevrimiçi)
<http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5254/>, 18.07.2017 (**Firmadan Firmaya e-Ticaret**)
- Tunçomağ, Kenan : **Borçlar Hukuku Dersleri I**, İstanbul, Menteş Kitabevi, 1961
- Turan, Gamze : "Elektronik Sözleşmeler ve Elektronik Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun Tespiti", **TBB Dergisi**, Sa.77, 2008 s.87-119, (Çevrimiçi),
<http://tbbsdergisi.barobirlik.org.tr/m2008-77-433>, 22.12.2016
- Yavuz, Cevdet
Acar, Faruk
Özen, Burak : **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)**, Güncellenmiş ve Yenilenmiş 14.Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım, 2016 (**Borçlar Özel**)
- Yelmen, Adem : **Türk Borçlar Kanununa Göre Genel İşlem Şartları**, (Doktora Tezi), Ankara, 2013 (**GİŞ**)
- Yeniocak, Umut : “Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Genel İşlem Koşullarının Yargısal Denetimi”, **TBB Dergisi**, Yıl:2013, s.75-96 (Çevrimiçi)
<http://tbbsdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-107-1288>, 31.12.2017 (**GİK**)

- Yıldırım, Abdulkerim : **“Mesafeli Sözleşmelerde Tüketicinin Korunması”,** (Doktora Tezi), Ankara, 2008 (**Mesafeli Sözleşmeler**)
- Yıldırım, Abdulkerim : **Türk Borçlar Hukuku: Genel Hükümler,** 6. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017 (**Borçlar Genel**)
- Yılmaz, Berrak : **“Türk Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kişisel Hakların Korunması”,** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2019 (**Kişisel Hakların Korunması**)
- Yücer Aktürk, İpek : **“Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** C. XX, Yıl: 2016, Sa.2, s.103-128
- Zevkliler, Aydın : **Borçlar Hukuku: Özel Borç İlişkileri,** Ankara, Turhan Kitabevi, 2008

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

- Avedis Boyacı, “**Amazon.com ve Amazon'un İş Modelleri İncelemesi**”, (Çevrimiçi), <https://www.slideshare.net/aypupen/amazoncom-incelemesi-avedis-boyaci-nisan-2013>, 03.08.2017
- “Avrupa, Rekabet, E-pazaryerleri 2001”, **Türkiye’de İnternet Konferansları**, İnet-tr.org.tr, (Çevrimiçi), 03.08.2017
- “E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar 2019”, **TÜSİAD Deloitte Digital e-Ticaret Raporu**, s.78, (Çevrimiçi), <https://www.eticaretraporu.org/wp-content/uploads/2019/05/DD-TUSIAD-ETicaret-Raporu-2019.pdf>, 10.10.2019
- Emrah Durası, “**Online Pazaryeri Nedir? Avantajları ve Dezavantajları Nelerdir?**”, (Çevrimiçi), <http://yerliyapim.com/online-pazaryeri-nedir-avantajlari-ve-dezavantajlari-nelerdir>, 03.08.2017
- “**İşletmeler İçin Online Pazaryerinin Avantajları ve Dezavantajları**”, (Çevrimiçi) <http://www.c2cyazilimi.com/isletmeler-icin-online-pazaryerinin-avantajlari-ve-dezavantajlari/> (15.08.2017);
- “**Tüm Yönleriyle Marketplace Avantajları**”, (Çevrimiçi), <https://www.iyzico.com/blog/tum-yonleriyle-marketplace-avantajlari/>, 15.08.2017
- Umut Yıldırım, “**Yeni Başlayanlar İçin E-Ticaret**”, s.5, (Çevrimiçi), <http://www.umutyildirim.com/dosyalar/Yeni-Baslayanlar-Icin-E-Ticaret.pdf>, (Çevrimiçi), 03.08.2017
- Memet Özkan, “**e-pazaryerleri**”, (Çevrimiçi), <http://danismend.com/kategori/altkategori/e-pazaryerleri/>, 18.07.2017
- PC Net Bilgisayar ve İnternet Dergisi, Bilgisayar ve İnternet Terimleri Sözlüğü, Bilgisayar Kitaplığı Serisi-16, s.48 (Çevrimiçi), http://www.webnotlarim.com/kitap/WebNotlariM_kitap_016.pdf, 09.08.2017
- Serkan Orcan, “İnternet”, **Tuena İnternet Çalışma Belgesi**, Ocak 1998, s.3, (Çevrimiçi), <http://www.inovasyon.org/pdf/2206-M-T-A-02.pdf>, 10.08.2016
- Sinan Oypan, “**Online Pazar Yerlerinin (Marketplace) Avantaj ve Dezavantajları Nelerdir?**”, (Çevrimiçi), <https://www.ideasoft.com.tr/online-pazar-yerlerinin-marketplace-avantaj-ve-dezavantajlari/> (15.08.2017)

- **Türkiye'de Online Pazaryeri Platformları Araştırması**, (Çevrimiçi),
<http://eticaretmag.com/online-pazar-yeri-platformlari-arastirmasi/>, 22.12.2016
- <https://employease.com.au>, (Çevrimiçi), 22.12.2016
- <https://www.724ihale.com/kullanim-sartlari>, (Çevrimiçi), 10.11.2018
- <https://www.alibaba.com.tr/conditions-of-use>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.amazon.com.tr/gp/help/customer/display.html/>, (Çevrimiçi),
01.09.2018
- https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/G201190440?ie=UTF8&marketplaceID=A33AVAJ2PDY3EV&language=tr_TR, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/help.html>, (Çevrimiçi),
01.09.2018
- https://sellercentral.amazon.com.tr/gp/help/external/help.html?itemID=201190440&ref=efph_201190440_cont_G2, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://services.amazon.com.tr/standartlar/kullanim-kosullari.html>, (Çevrimiçi),
01.09.2018
- <http://www.bitaksi.com/kullanim-kosullari/>, (Çevrimiçi), 10.11.2018
- <https://www.chemorbis.com/AboutUs.do>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- https://www.erdemironline.com/Extranet/static/tr/static/SatisGenelSartlari_20092018_1.pdf, (Çevrimiçi), 01.11.2018
- <https://yardim.gittigidiyor.com/satici-rehberi/ucretler>, (Çevrimiçi), 29.01.2017
- <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/alicilar-icin-kurallar>,
(Çevrimiçi), 15.08.2018
- <https://yardim.gittigidiyor.com/sozlesmeler-kurallar/kullanici-sozlesmesi>,
(Çevrimiçi), 15.08.2018
- <https://yardim.gittigidiyor.com/aliciler-rehberi/nasil-urun-alirim>, (Çevrimiçi),
15.08.2018
- <https://www.hepsiburada.com/ayagina-gelsin/uyelik-sozlesmesi>, (Çevrimiçi),
01.11.2018
- <https://www.ideasoft.com.tr/gittigidiyor-magaza-acma-rehberi/>, (Çevrimiçi),
01.11.2018
- <https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?f=71&t=6998>, (Çevrimiçi),
03.09.2018

- <https://mtsu.edu/first-amendment/article/613/zeran-v-america-online-inc-4th-cir>, (Çevrimiçi), 01.11.2018
- <https://www.n11.com/genel/mesafeli-satis-sozlesmesi-66119>, (Çevrimiçi), 01.11.2018
- <https://so.n11.com/selleroffice/signup>, (Çevrimiçi), 01.11.2018
- <https://www.onlinealsat.com/kullanım-sartlari>, (çevrimiçi), 01.12.2018
- <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar?page=3> (Çevrimiçi), 15.03.2019
- <https://www.sahibinden.com/kurumsal/hakkimizda/>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/bireysel-uyelik-sozlesmesi-0>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/ek-1-kullanım-kosullari-37>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/ek-3-sahibinden-hizmetleri-39>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/kurumsal-uyelik-sozlesmesi-24>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/sahibindencom-icerik-politikasi-36>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/bireysel-uyelik-sozlesmesi-0>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.sahibinden.com/sozlesmeler/ek-3-sahibinden-hizmetleri-39>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://yardim.sahibinden.com/hc/tr/articles/115004600793-Nas%C4%B1l-%C3%9Cye-Olabilirim->, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://yardim.sahibinden.com/hc/tr/articles/115004496193-Nas%C4%B1l-Kurumsal-%C3%9Cye-Olabilirim->, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.sahibinden.com/guvenli-e-ticaret>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <https://www.seoprix.com>link-nedir>, (Çevrimiçi), 27.05.2018
- <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanım-sozlesmesi.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018
- <https://tr.steelorbis.com/destek/kullanım-kosullari-ve-sartlar.htm>, (Çevrimiçi), 15.08.2018

- <https://www.teknosa.com/yardim-merkezi/siparis-ve-kargo/musteri-satis-sozlesmesi>, (Çevrimiçi), 01.11.2018
- <https://www.trivago.com/terms-of-service>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- <http://www.tubisad.org.tr/tr/tubisad/detay/TUBISAD/8/1/0>, (Çevrimiçi), 10.10.2019
- <https://www.ucuzabilet.com>, (Çevrimiçi), 01.09.2018
- https://www.wikizero.com/tr/Secure_Sockets_Layer, (Çevrimiçi), 01.08.2019
- <https://www.wikizero.com/tr/HTML>, (Çevrimiçi), 01.08.2019
- <https://www.wikizero.com/tr/Browser>, (Çevrimiçi), 01.08.2019
- <https://www.wikizero.com/tr/Rekabet> (Çevrimiçi), 01.08.2019
- <https://www.wikizero.com/tr/URL>, (Çevrimiçi), 01.08.2019
- https://www.wikizero.com/tr/Vikipedi:IRC_kanal%C4%B1, (Çevrimiçi), 01.08.2019
- <https://www.wikizero.com/tr/XML>, (Çevrimiçi), 01.08.2019
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/AgoraWikipedia>, (Çevrimiçi), 04.11.2017
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/WhatsApp>, (Çevrimiçi), 04.02.2020
- <https://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&sl=en&u=https://www.covisint.com/&prev=search>, (Çevrimiçi), 04.11.2017
- <https://www.translatetheweb.com/?from=en&to=tr&ref=SERP&dl=en&rr=UC&a=https%3a%2f%2fwww.viber.com%2fabout%2f>, (Çevrimiçi), 04.02.2020
- <https://www.translatetheweb.com/?from=en&to=tr&ref=SERP&dl=en&rr=UC&a=https%3a%2f%2fen.wikipedia.org%2fwiki%2fWechat>, (Çevrimiçi), 04.02.2020
- <http://www.inovasyon.com.tr/pages.asp?type=single&id=298&own=34&own1=60>, (Çevrimiçi), 01.08.201
- <https://www.uludagsozluk.com/k/penetrasyon/>, (Çevrimiçi), 04.02.2020